

რეზიუმე გეგმანთა

**აფხაზეთი, საქართველი
პოსტკონფლიქტური
ლაბირინთი**

**თბილისი
2011**

ეუქლეინი თანამკამოფლკებს,
ზოდლების კერ მოესწრნენ
აფხაზეთში ღაბრუნებას

რედაქტორი:

ბადრი ცირამუა

საგამომცემლო ჯგუფი:

რიტა ცინდელიანი
ქეთევან ხეტეშვილი
ლაშა გელანტია

კომპიუტერულ უზრუნველყოფაში
თანადგომისთვის ავტორი მადლობას
უხდის მონიკა ჭანიას და სალომე კილასონიას.

© რაფიელ გელანტია

© საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“

ISBN 978-9941-9212-7-8

საჭირო, ძალზე საჭირო ნიგნი

შემძრა რაფიელ გელანტიას მეორე ნიგნაც!

ნინ მიდევს და ვფიქრობ:

ნუთუ სამშობლოს გასაკვირველი გრძნობა დაილია, დაშრა, დაინრიტა, გამოფუტუროვდა მისი სადინარი, ნუთუ ქართველი კაცის სახელმწიფოებრივ შეგნებას დამბლა დაეცა, ნუთუ ოდენ საშოვარი ახსოვს და ქვეყანა არა?!

ავტორი ფაქტებს გვანვდის, ვითარებას აღწერს და გვიხატავს, ასეა საქმეო გვეუბნება, არავისთან დავობს, საკუთარი თავის გარდა, მაგრამ... ნიგნი ყველას გვედავება!

ავტორი სახრეს არ გვიღერებს, მაგრამ ნიგნი სახრეა, სამხრეთის ქარსა და წვიმაში გვერეკება ცუდად განვრთნილებს, მამულის წინაშე უთავბოლოდ ენალაქარდიანებსა და გულებზე მჯილის მობრაგუნეთ, უპირველესის, სამარადჟამოს ვერშემსმენელებს!...

ეს ნიგნი ჩვენი თაობის გაფრთხილებაა.

ვინც კარგად წაიკითხავს, – საკუთარ გულისგულში ჩაიხედავს და დაფანტული საზრისის ძებნას დაიწყებს, ვინც ზერელედ – ისევ იმ გუბეში დარჩება, რომელსაც გუშინაც ცხოვრებას ეძახდა და დღესაც ეძახის!

ეს ნიგნი მომავალი თაობის გაფრთხილებაა, შემოძახილია, რომ, არ ვარგა ასე,... ცოტა ხანიც და, იქნებ, არც არაფერი დაგვრჩეს დასაკარგი!

მახსენდება პოეტის სიტყვები:

**– რაა გზიანი? – მეტყვიან და ვპასუხობ უმაღ
ჩემსკენ მოღრეჯილ კისერს დათვისას:
მაგ უმაქნისი ქედის ყურებას,
რომელიც ძალზე მექართულება,
გაუძლოს გულმა!...**

ეს ნიგნი, ამ განსაცდელზეა და იმავდროულად:

- ქვეყნის უკეთეს მომავალზე ფიქრითაა დამძიმებული;
- სისასტიკის, უგულობის, უთავმოუყვარეობის მაგალითე-

ბით აღსავსე და მრავალთა უსულგულო ზედაობით გაძეძგილი;

– მამულის უსაშველო ტკივილებით გათანგული და ქვეყნის უანგარო სიყვარულით გაცისკროვნებული;

– დიდი შერიგებისა და გამთლიანების გზების მაძიებელი და ქართველთა და აფხაზთა გონიერების გამარჯვების რწმენით განათებული!

იგი რაფიელ გელანტიამ გვილავერდა და მოაყოლა:

– შე, ჩემთავმკვდარო, გაიღვიძე, გაიღვიძე, რაა ამდენი ძილი! გაიზმორე მაინც, იქნებ ერთი ნერვი მაინც შეგერხეს ამ ნკვარამსა და გოდებაში, იქნებ შეტოკდე, გაიზმორო, გვერდი შეიცვალო!...

ავტორს სჯერა და გვამხნევენს, რომ თუ ძალიან მოვინდომებთ და შევიცვლით მხარს, გავიალმასებთ ჭკუას და გონებას:

– უსათუოდ გავითავისებთ სამშობლოს პირველადობასა და უზენაესობას;

– სოხუმი უსათუოდ იქნება ქართულ-აფხაზური ქალაქი და აფხაზები მტრულად და ზიზლით არ გამოიხედავენ ენგურს გამომღმა;

– უსათუოდ აღდგება ჩვენი სისხლისმიერი, ნათესაური, სამორდუო კავშირები და სინანულის ცრემლებს შევაშრობთ ერთმანეთს.

კრებულში შესული ნერილები და ნარკვევები წლების განმავლობაში იბეჭდებოდა ქართულ პერიოდიკაში, გადაიცემოდა რადიოთი და ტელევიზიით. მათ თავი მოუყარა და აკინდა ავტორმა ისე, როგორც ეს არის დალაგებული წიგნში, ისე, როგორც ეს იყო საქართველოში, საკუთრივ აფხაზეთში, ისე, როგორც ამას ითხოვდა და თხოულობს სინდისიერი ჟურნალისტიკა, მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობა წარსულის, აწმყოსა და მომავლის წინაშე.

ბადრი ცირამუა

რამდენიმე სიტყვა ავტორისგან

1993 წლის 30 სექტემბერს, მოულოდნელობისგან თავზარდაცემულმა და გაოგნებულმა, ჩემს ათეულობით ათას თანამემამულესთან ერთად დავტოვე ცეცხლმოდებული აფხაზეთი.

მას შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა ამ სიტყვის პირდაპირი და გადატანითი მნიშვნელობით, მაგრამ დღემდე ვერ გავექეცი ჩემს მოქალაქეობრივ პასუხისმგებლობას – ადამიანურ ტკივილს და თანაგრძნობას საკუთარი ოჯახის, მეზობლების, ახლობლების, აფხაზეთის ყველა მკვიდრის მიმართ იქ, – ენგურგალმა და აქ, – ენგურგამოლმა.

წიგნში შესული სტატიები წლების განმავლობაში იბეჭდებოდა ქართულ პერიოდიკაში („საქართველოს რესპუბლიკა“, „დილის გაზეთი“ და „სათაფლო“, „აფხაზეთის ხმა“, „ახალი აფხაზეთის ხმა“, „ჩვენი გაზეთი“, „24 საათი“, „რეგიონის დროით“, „ჟურნალები „პოლიტიკა“, „რინა“ და სხვა), რომელთა რედაქტორებისა და თანამშრომლების ღვაწლი დაუვინყარია ჩემთვის და დევნილებისთვის, რომლებიც ღამის უსაშველო რიგებში ერთნაირად ველოდებოდით უფასო პურს და ახალ გაზეთებს; გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“ ყველა ნომერი კი მთიანი ბილიკებით გადადიოდა აფხაზეთში.

ამ წიგნით მინდოდა მკითხველისთვის, პირველ რიგში დევნილობაში გაზრდილი თაობისათვის, გამეზიარებინა ჩემი შთაბეჭდილებები 90-იანი წლების (მათთვის ახლა უკვე შორეული) ეპოქის მოვლენების შესახებ, როდესაც ჩამოყალიბდა ამჟამინდელი რეალობა და რომლებმაც დიდწილად განსაზღვრა, როგორც მთლიანად ქვეყნის, ასევე თითოეული ჩვენგანის ბედი თუ უბედობა; გამეცნო კონფლიქტის პოლიტიკური მონესრიგების საკითხებზე ქართული საზოგადოების ნიაღში შემუშავებული სამშვიდობო გზავნილები; გამომეხატა ნუხილი და შეშფოთება იმაზე, რომ 2008 წლის აგვისტოს მოვლენების შემდეგ აფხაზეთის პრობლემა უკიდურესად დამძიმდა და აუ-

ცილებელია საერთოეროვნული განგაშის ზარების ახლებური დარისხება, რადგან რეალური დაკარგვის საფრთხის წინაშეა საქართველოს თვალმარგალიტი – აფხაზეთი; რომ დადგა ჟამი, როცა თითოეული ჩვენთაგანი მოვალეა იმგვარად დაიცვას აფხაზეთი და აფხაზები, როგორც საკუთარი სიცოცხლე და კეთილდღეობა.

XX-XXI საუკუნეთა მიჯნაზე, მსოფლიო მნიშვნელობის მოვლენების ეპოქაში, ჩვენი თაობა წარსულსა და აწმყოს შორის აღმოჩნდა გამომწვევდელი. უარი ვთქვით წყნარ, მშვიდ, უსაფრთხო ყოფაზე და თავისუფლებისა და დემოკრატიის ჟინით შეპყრობილებმა უმრავლესობისთვის გაუცნობიერებელ მომავალს დავუჭირეთ მხარი. უთუოდ იყო ბევრი გამარჯვება და სიხარული, გვაქვს ახალი ქვეყანა, რომელიც უთოდ გახდება ბევრად უკეთესი. ამასთან, გვქონდა სამარცხვინო ძმათამკვლელი შინაომები, დავკარგეთ ქვეყნის ტერიტორიის ერთი მეხუთედი (იმედია, დროებით!), მდინარე ენგურთან ვიხილეთ რუსეთისაგან ზურგამაგრებულთა მიერ ჩვენზე ძღვევის დამაცირებელი ფეიერვერკი, აფხაზეთიდან ოტებული ასეულ ათასობით ქართველი, რომელთაც დღემდე უმძიმეს პირობებში უწევთ არსებობისთვის ბრძოლა.

რა გამოგვივიდა და რა არა, ამას დრო და ისტორია განსჯის. კანონზომიერებაა, რომ ახალი, უფრო გონიერი და განათლებული თაობები მომავალშიც შეცვლიან ხელისუფლებას და წეს-წყობილებას. ეს არის, რომ მანამდე მიწა და მამული არ გაგვისხვისდეს, ჩვენი ბედის გამგებლად ჩვენვე დავრჩეთ, უცხოთა მოიმედე და ხელებში შემყურე მანქურთები არ გავხდეთ, რადგან ამით და აქედან იწყება ქვეყნის დაშლა-დაქუცმაცება, ერის გადაგვარება, მსოფლიოს მბრძანებელთა ჩრდილში უჩინარი გაუჩინარება.

ჩვენ მორწმუნე, ნიჭიერი და შრომისმოყვარე, მაგრამ ობოლი ერი ვართ, ამიტომაც ბევრჯერ გავმხდარვართ მრისხანე იმპერიების ძალმომრეობის მსხვერპლი. ძველი მაგალითების მოხ-

მოზა რად არის საჭირო, – რუსეთის იმპერიამ, აი, თითქმის ახლახან, მე-19 საუკუნის 60-იან წლებში მახვილით და თაფლაკვერით აფხაზებისგან განმინდა აფხაზეთი, მე-20 საუკუნის 90-იან წლებში კი ქართველებისგან. არ მეექვსება, რომ ჩვენს თანამედროვე მსოფლიოსაც განაგებს ძალის სამართალი, ამიტომ ფრთხილად უნდა ვიყოთ და გადარჩენის ერთადერთ გზად შიდა ერთობა დავისახოთ, მივუტევოთ ერთმანეთს და ჩატეხილი ხიდები აღვადგინოთ აფხაზებთან, მამულში დავბრუნდეთ. ეს სავსებით რეალურია, თუ ქართველთა და აფხაზთა ერთობლივი გადარჩენისთვის წინაპართა ადათ-წესებსა და ტრადიციებს არ ვუღალატებთ და უფრო მოქნილი პოლიტიკის გზას დავადგებით.

საზოგადოებრივი პრაქტიკის (ექსპერიმენტის) საზომი, ცხადია, მისი ისტორიული ალტერნატივაა; ჩვენ გულწრფელად, ლამის გულუბრყვილოდ ვინამეთ დემოკრატია, როგორც თავისუფალ ადამიანთა საერთო ნება, სამართლიანი კანონების უზენაესობა, ზოგადსაკაცობრიო უფლებებით აღჭურვილი და რეალურად დაცული ადამიანი. ახლა ვხვდებით, რომ, თურმე, ასე მარტივად არ ყოფილა საქმე; გაგვიჭირდა, ძალიან გაგვიჭირდა, ამიტომაც გასაგებია კეთილშობილი ამბოხი არსებული რეალობის წინააღმდეგ, რომლის ერთადერთი წამალი ისევ დემოკრატიაა – ხელისუფლებაზე ხალხის, დემოსის, ლეგიტიმური ბატონობის დამყარება. ეს შეძლეს ბევრგან, უთუოდ შევძლებთ ჩვენც, თუ სახელმწიფო, როგორც ფრანგი განმანათლებლები ბრძანებენ, შეძლებულთა დარაჯის მოვალეობისგან განთავისუფლდება.

ესაა ამ წიგნის მთავარი სათქმელი, – რეალური, კონკრეტული, ხშირად მეტისმეტად მძიმე, მაგრამ, უტყუარი და ფაქტებით გაჯერებული. მიხარია, რომ ამ წლებში ბევრი რამ შეიცვალა უკეთესობისკენ, ქართული სახელმწიფო, საზოგადოება, ჟურნალისტიკა კვლავაც ძიებაშია, ცდილობს უჭირისუფლოს ხალხს და ქვეყანას, თუმცა ღია ჭრილობა – ოკუპირებული ტერიტორიები,

იქ დარჩენილი მოსახლეობა ჯერაც ამაოდ ელოდება შვებას და შველას – მეტისმეტად გაჭიანურდა შეიარაღებული კონფლიქტის შედეგების დაძლევა, პოსტკონფლიქტური ლაბორინთიდან თავის დაღწევა.

მირჩევდნენ წიგნის გარეკანზე ჩემი ყრმობის ფოტოსურათი გამომეტანა, რათა მოძღვრის როლში არ გამოვსულიყავი. არ დავეთანხმე. ასე მგონია, რომ მამულზე უსაშველო ფიქრის, ბრახის და დარდისგან ქანცგაცლილი ახალგაზრდა მამულიშვილიც გულიანი, მაგრამ უძალო მოხუცივითაა, რომელიც ვერა და ვერ შელევია დამწვარ და გაველურებულ ქალაქებსა და სოფლებს, წინაპართა გავერანებულ საფლავებს, მრავალი თაობის ნალოლიავებ ეზო-ყურეებში დასადგურებულ თავზარდამცემ მარტოობას.

რაფიელ გელანტია

ქართული სკოლის ბედი აფხაზეთში

სკოლა ისეთივე წმინდაა ერისა და
ქვეყნისთვის, როგორც ღვთის სახლი.
ილია

იღუპებოდა ის ერი, ქვეყანა, სახელმწიფო, რომელსაც ავიწყდებოდა საკუთარი სკოლა და ბრმად ბაძავდა ან ქედს უხრიდა სხვათა სკოლას, უცხო სტანდარტებსა და ღირებულებებს.

ყველა გონიერი მმართველი, ჯანსაღი საზოგადოება სკოლას უქმნიდა განვითარების ხელსაყრელ პირობებს და ამისთვის ძალას არ ზოგავდა. ჭეშმარიტებაა, რომ სკოლის განვითარებაში, განათლებაში ჩადებული კაპიტალი დღესაც ყველაზე მომგებიანია, თანაც, აქსიომატურია ფორმულა – ასწავლე მშობლიურ ენაზე!

უეჭველია, ადამიანის თვითგამორკვევა და იდენტიფიკაცია, მისი კუთვნილება ამა თუ იმ ერისადმი მთლიანად დამოკიდებულია იმაზე თუ რომელ ენაზე იწყებს მოზარდი სწავლას, როგორ აითვისებს ამ ენაში განივთებულ ცნებებსა და კატეგორიებს, რომლის გარეშეც ერი არ არის ერი. ყველა ქართველი, როგორც წესი, „აი ია“-დან მოდის, ეზიარება ცივილიზაციას, მდიდრდება და ამდიდრებს სხვა ენებს, სხვა კულტურებს. ახლა, როცა ახალ საქართველოს ვაშენებთ და მეტად გვიჭირს ყველგან და ყველაფერში, დროებით დავკარგეთ ტერიტორიები და პატრიოტობა ლამის სალანძღავ სიტყვად გვექცა (სანაცვლოდ მოდური გახდა ფრაზა – სადაც ფულია, იქაა ჩემი სამშობლო), დროა სკოლას და მასწავლებელს მივხედოთ და ამით საქართველოს მომავალი გადავარჩინოთ.

აფხაზეთში, სამურზაყანოში, ოქუმაში 1851 წელს პირველი სკოლა გაიხსნა. იმ დროისთვის ეს იყო ერთადერთი საგანმანათლებლო დაწესებულება აფხაზეთში. ქართველი საზოგა-

დოებრიობისა და ადგილობრივი მოსახლეობის კატეგორიული მოთხოვნით სკოლა გახსნა განათლების საკითხებში აფხაზეთში თბილისიდან მივლენილმა უაღრესად განათლებულმა ადამიანმა, მისიონერმა დავით მაჭავარიანმა.

მე-19 საუკუნის 60-იან წლებში სამურზაყანოს ტერიტორიაზე, ბეღიაში, დიხაზურგაში, ნაბაკევში, ჩხორთოლში, გუდავასა და საბერიოში თანმიმდევრობით გაიხსნა ქართულენოვანი სკოლები, რომლებმაც საფუძველი ჩაუყარეს წიგნისა და ცოდნის სიყვარულს, ქართული გენისა და ეროვნული სულის განმტკიცებას, რითაც დღესაც, აფხაზეთისთვის ამ უმძიმეს ჟამს, გამორჩეულია ეს მხარე, მისი მრავალტანჯული მოსახლეობა.

განათლების ინსპექტორთა ადრეული, 1864-1867 წლების ანგარიშები ადასტურებენ, რომ სამურზაყანოს სკოლებში სწავლება, ძირითადად ქართულ ენაზე მიმდინარეობდა, თუმცა ასწავლიდნენ შერეულად და რუსულ ენაზეც.

საინტერესოა, რომ 70-ანი წლების დასაწყისიდან ასწავლიდნენ იაკობ გოგებაშვილის „ქართულ ანბანს,“ „დედა ენას,“ „ბუნების კარს,“ კალანდარიშვილის „რუსული ენის დამწყებ კურსს ქართველთათვის,“ დიდებულის „არითმეტიკულ ცნობარს,“ უშინსკის „ბავშვთა სამყაროს.“

ხელფასის სიმცირე და მის მიღებაში არსებული პრობლემები მასწავლებელს მაშინაც გამოუვალი პრობლემების წინაშე აყენებდა (როგორ მეორდება დროდადრო ისტორია!), მაგრამ მათი უდიდესი ნაწილი ახერხებდა ნაყოფიერად, კეთილსინდისიერად ემუშავა, არც თავს ვინმეს აჩაგვრინებდა და არც ბავშვებს, მოსახლეობაში ნერგავდა სიკეთეს, ზნეობას, კაცთმოყვარეობას, სამშობლოს და მამულის ერთგულებას.

აღსანიშნავია, რომ სამურზაყანოელ, და საერთოდ, აფხაზეთის მასწავლებლებს, რითაც და როგორც შეეძლოთ, ეხმარებოდნენ ქართველი მწერლები და საზოგადო მოღვაწეები. უტყუარი წყაროები მოწმობს, რომ დღევანდელი მოსახლეობისგან განსხვავებით, აფხაზეთის მოსახლეობაში სწავლა-განათლების განვითარება

საზოგადოების და ქვეყნის შექმნეული ადამიანების ერთერთი უპირველესი საზრუნავი იყო.

პირველი სამრევლო სკოლა გუდაუთაში 1884 გაიხსნა. 1884-1898 წლებში სამურზაყანოს თემებსა და სოფლებში უკვე არსებობდა 22 სკოლა, კერძოდ ოქუმში, ბეღიაში, დიხაზურგაში, საბერიოში, გუდავაში, ოტობაიაში, ბარლებში, ცხირში, წარჩემუხურში, რეჩხში, პირველ ბეღიაში, ჭუბურხინჯში, თაგილონში, რეფი-შეშელეთში, ხუმუშქურში, ჩხორთოლში და ქვემო ცხირში.

ნიმანდობლივია, რომ მე-19 საუკუნის ბოლოსთვის სკოლების შენახვის ხარჯები სხვადასხვა საქველმოქმედო დახმარებებისა და ადგილობრივი მოსახლეობის შენატანების ხარჯზე სისტემატურად იზრდებოდა. საქართველოს ინტელიგენცია, უდიდესი გულისყურით ადევნებდა თვალყურს აფხაზეთში განათლების განვითარებას, განსაკუთრებული მზრუნველობის ქვეშ იყო სამურზაყანოს სკოლები, რომლებმაც რუსიფიკაციის შავბნელ დროშიც შეინახეს და მოუარეს, არ დათმეს ქართული ენა და ქართული ცნობიერება.

აფხაზეთის ტრაგიკული მოვლენების შემდეგ, 1993 წლიდან სეპარატისტულმა ხელისუფლებამ აფხაზეთში გააუქმა ქართული ენის სტატუსი, ქართული ენა აიკრძალა სახელმწიფო დაწესებულებებსა და ორგანიზაციებში, საყოფაცხოვრებო ურთიერთობაშიც კი. დაინვა, დაიხურა, გაიძარცვა ქართული სკოლები და სკოლამდელი დაწესებულებები, განადგურდა ქართული წიგნები, ბიბლიოთეკები, სასკოლო სახელმძღვანელოები.

აღსანიშნავია, რომ 1991–1992 სასწავლო წელს აფხაზეთში არსებობდა 235 ქართული და შერეული ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო, არასრული საშუალო და დაწყებითი სკოლა და რამდენიმე ასეული სკოლამდელი დაწესებულება.

1992-1993 სასწავლო წელს გალის რაიონში იყო 58 საშუალო სკოლა, მათ შორის 5 სრული და არასრული რუსული სკოლა, ერთი შერეული ქართულ-აფხაზური სკოლა, 42 სკოლამდელი დაწესებულება. პრაქტიკულად მონოეთნიკურ – ქართულ რაიონში, ყველა ეროვნული უმცირესობის და ჯგუფის წარმომადგენელს ჰქონ-

და საშუალება ესწავლა მშობლიურ ან მისთვის სასურველ ენაზე. გალის სკოლები ყოველთვის მზად იყვნენ ესწავლებინათ აფხაზური ენა, სასკოლო საგნებში შეიტანეს კიდევ აფხაზური ენის სწავლება, მაგრამ აფხაზურენოვანი კადრების დეფიციტის გამო მისი ორგანიზაცია მხოლოდ ჩხორთოლის სკოლაში მოხერხდა.

1993–1994 წლებში, სეპარატისტული რეჟიმის ინიციატივით დახურეს, დაწვეს და გაანადგურეს ყველა ქართული სკოლა, სკოლამდელი და სკოლისგარეშე დაწესებულება, ბიბლიოთეკა, დახოცეს ოცზე მეტი ქართველი მასწავლებელი.

საყურადღებოა, რომ სოხუმის რეჟიმმა სცადა მეგრული (ადგილობრივი ქართული) დაეპირისპირებინა ქართული ენისთვის. ამით იყო განპირობებული გალის რაიონული გაზეთის სახელის შეცვლა და მისი რუსულ–აფხაზურ–მეგრულად გამოცემის დაწყება, მეგრულ–აფხაზური სასაუბროს და ლექსიკონის გამოცემის მცდელობა, რაც ადგილობრივი მოსახლეობის აღშფოთებას წააწყდა და ჩაიფუშა.

1994 წლიდან აფხაზურმა ადმინისტრაციამ ყველა ღონეს მიმართა აფხაზეთის სკოლებიდან ქართული ენის გასადევნად და რუსულ და აფხაზური ენებზე სწავლების დასამკვიდრებლად. გალში არც ერთ პირველკლასელს ქართულ ენაზე განათლების მიღების საშუალებას არ აძლევენ. აკრძალეს საქართველოს ისტორია, საქართველოს გეოგრაფია, საზოგადოებათმცოდნეობა. ქართული ენა ერთ-ერთი რიგითი საგანი გახდა.

1995 წლიდან გალის რაიონში დარჩენილი, დაბრუნებული პედაგოგები და მშობლები შეუდგნენ ქართული სკოლების აღდგენას, რა თქმა უნდა, საკუთარი სიცოცხლის რისკის ფასად. ცალკეულ ზღვისპირა სოფლებში უკვე აღდგენილია ქართული სკოლები. კვლავ სახეზეა უნიკალური ტრიადა–სკოლა, ოჯახი, საზოგადოება, ანუ აფხაზეთში ქართული ენისა და ერთიანი სამშობლოს ბედი ისე მჭიდროდ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული, რომ მოსახლეობა შეეგუა ყოველგვარ უბედურებას, განსაცდელსა და შიშს, მაგრამ არა სკოლის გაქრობას, ქართული ენისა და ქართული სკოლის სიკვდილს!

1998 წლის ტრაგიკული მოვლენების დროს ხელისუფლების ხელშეწყობით, სკოლების უმეტესობა გადმოვიდა ენგურს გამოღმა, მაგრამ იქ დარჩენილებმა, ვითარების ერთგვარი სტაბილიზაციის კვალდაკვალ, კვლავ განაგრძეს საქმიანობა. სკოლების გარკვეული ნაწილი უბრუნდება მშობლიურ ადგილებს. ეს პროცესი გრძელდება. თავის დროზე ყველაფერს თავისი სახელი დაერქმევა, მაგრამ ახლავე შეიძლება ითქვას, რომ აფხაზეთის ქართველ მასწავლებელთა გმირობას, ალბათ, იშვიათად თუ მოენახება ანალოგი. ყოველდღიურობაში, როგორც წესი, ეს ნიშნავს დილის ექვს საათზე ადგომას, შეიარაღებული საგუშაგოებისა და ბლოკ-პოსტების გავლას, 10–12 კილომეტრი მანძილის ქვეითად გადაადგილებას, ყოველწუთიერ შიშს.

რატომ წავართვით გალელ ბავშვებს უფლისგან ბოძებულ უფლება ისწავლონ ქართულ ენაზე? – კითხვას სვამს აფხაზი ქალბატონი მანანა ბჟანია.

მანანა ბჟანიას პოლიტიკური მიზანი ნათელია (ყოველ შემთხვევაში ფორმალურად) და კომენტარის აუცილებლობა არ არის, მაგრამ მისი პუბლიკაცია (ქალაქ სოხუმში გამოცემული ჟურნალი „სამოქალაქო საზოგადოება“, სექტემბერი, №2, 2000წ.) ყურადღებას იმსახურებს ბევრ საკითხში, მათ შორის გალში არსებული ვითარებისა და განათლების პრობლემების თვალსაზრისით.

„საინფორმაციო ომი გალში წავაგეთ – აღნიშნავს იგი. გალში არ ჩააქვთ სოხუმში გამოცემული არცერთი გაზეთი და ჟურნალი. სამწუხაროდ, შეაქვთ მხოლოდ ქართული გაზეთები. გალში არ გამოდის გაზეთი, თუმცა არიან კვალიფიციური კადრები. როგორ ვაპირებთ აფხაზეთში გალის რაიონის ინტეგრირებას, თუ ადამიანებს ვტოვებთ სასურველი და ჩვენთვის სასარგებლო ინფორმაციის გარეშე? – სვამს კითხვას შენუხებული ავტორი და იქვე აგრძელებს: „ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ ადამიანს ჰქონდეს არჩევანი, რომელ ენაზე ისწავლოს და ილაპარაკოს. ადამიანის უფლების უხემ დარღვევად მიმაჩნია, რომ გალელ ბავშვებს არა აქვთ უფლება საშუალო განათლება მიიღონ ქართულ ენაზე. არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება იძულებით

შემოვიღოთ აფხაზური ენის სწავლება, ეს მხოლოდ მის უკუგდებას გამოიწვევს. . . გაღლებს წავართვათ უფლება ისწავლონ ქართულ სკოლაში, იგივეა, რაც იყო 50-იან წლებში, როცა დახურეს აფხაზური სკოლები. ძალზე შემაშფოთებელია სახელმწიფო ჩინოვნიკების პოზიცია, რომლებიც უკიდურესად ნეგატიურად აღიქვამენ ამ თემაზე საუბრის წამოწყებასაც კი. ეს საკითხი გადასაწყვეტია ძალზე ოპერატიულად, სხვანაირად ჩვენ დიდხანს არ გვექნება გალის რაიონის მოსახლეობის მხარდაჭერა.“

რას მოითხოვენ გალელი პედაგოგები ხელისუფლებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციებისგან?

1. აფხაზეთის პრობლემის საბოლოო მოწესრიგებამდე ქვეყნის ხელისუფლებამ უფრო ენერგიულად დაუჭიროს მხარი აფხაზეთში მცხოვრები მოსახლეობის მოთხოვნას ქართული ენის სტატუსის აღდგენისა და მშობლიურ ენაზე სწავლა-განათლების (ამ ეტაპზე გალის რაიონში მაინც) უზრუნველსაყოფად.

2. საქართველოს ხელისუფლებამ უფრო კატეგორიულად დასვას გაეროს, ეუთოს, კონფლიქტის მოწესრიგებაში ჩართული სახელმწიფოების, ადამიანის უფლებათა დაცვის ინსტიტუტების წინაშე განათლების დარგში აფხაზეთში არსებული დისკრიმინაციის, ინტელექტუალური გენოციდისა და ეთნიკური წმენდის აღკვეთის საკითხი.

3. ენგურს გაღმა სკოლებს მეტი მორალური და მატერიალური დახმარება, ყურადღება და თანადგომა გაუწიონ გამოჩენილმა ადამიანებმა, მწერლებმა, პოეტებმა, პოლიტიკოსებმა, საქართველოს საზოგადოებრიობამ, სახელმწიფომ.

გულწრფელი არ ვიქნებით, თუ არ აღვნიშნავთ იმას, რაც ამ მიმართულებით კეთდება.

საქართველოს პარლამენტის აფხაზეთის საკითხთა დროებითმა კომისიამ (თავმჯდომარე ვახტანგ ყოლბაია), ყველა კომპეტენტური სამინისტროსა და უწყების, საერთაშორისო ორგანიზაციების მონაწილეობით სპეციალურად განიხილა გალის რაიონში სწავლა-განათლებისა და ქართული ენის დეენის საკითხი და მიიღო სათანადო რეკომენდაციები. გალში

განათლების მდგომარეობის თაობაზე საქმის კურსში ჩაყენებულ იქნა საერთაშორისო ორგანიზაციები, მეგობარი ქვეყნები. კომისიამ შესაბამისი მასალები წარუდგინა გაეროს, ეუთოს, ევროკავშირის ადამიანის უფლება დამცველ სამსახურებს, ასევე, გაეროსა და ეუთოს გალში მდგომარეობის შემოწმებელ კომისიას. აღნიშნულმა კომისიამ ადგილზე შემოწმებით დაადასტურა წარდგენილი მასალების ობიექტურობა და ვითარების სიმძიმე.

ყოველივე ამის შემდეგ გაეროს უშიშროების საბჭოს რამდენიმე რეზოლუციაში ჩაიწერა აფხაზეთში ქართული ენისა და ქართული სკოლის დევნის თაობაზე, თუმცა მდგომარეობა რამდენადმე არ შეცვლილა.

მარტივი გადასაწყვეტი არ აღმოჩნდა ენგურს გაღმა სკოლების დაფინანსების და ხელფასების სისტემატურად გაცემის საკითხი, თუმცა ქვეყნის პრეზიდენტმა სათანადო ინსტანციებს მოსთხოვა პრობლემის მოგვარება და ენგურსგაღმა სკოლების პედაგოგებმა გარკვეული ფინანსური დახმარება მიიღეს.

სამწუხაროდ, ქვეყანაში ეკონომიკური კრიზისის გამო, 2001 წლის ბიუჯეტში გალის სკოლების დაფინანსება არ ქნა გათვალისწინებული.

უეჭველია, რომ გალის რაიონი მანამდე იქნება ქართული, სანამ იქ ისწავლიან და გაუფრთხილდებიან ქართულ ენას, შეინახავენ და განავითარებენ ქართულ სკოლას.

**„დილის გაზეთი“,
4 მაისი, 2001წ.**

გალელები მაისის ტრაგედიაში ვირ გატახა

მუდმივი შიში, ძალადობა, განუკითხაობა, აუტანელი სიდუხჭირე, გაურკვეველობა, ცხადია, ფიზიკურად და სულიერად ფიტავს ადამიანებს.

სულისშემბნთველია ოკუპაციისა და ანექსიის ატანა. წარმოუდგენელია იმ მდგომარეობის შეგნება, როცა გაუგებარ ენაზე მოლაპარაკე უკეთურები (თანაც შეიარაღებული) ზემოდან გიყურებენ, აბუჩად გიგდებენ, ხმას არ ამოგალებინებენ, არარაობად მიგიჩნევენ.

გალის რაიონში, ფაქტიურად არ არსებობს ხელისუფლება. გამეფებულია კრიმინალური განუკითხაობა, თარეშობენ დსთ-ს ქვეყნებიდან, საქართველოს და საკუთრივ აფხაზეთის ქალაქებიდან გადმოხვენილი კრიმინალური ბანდები. ისინი ძარცვავენ მოსახლეობას, ართმევენ ლუკმაპურს, შლიან შემორჩენილი შენობა-ნაგებობებს, რკინიგზის, ელექტრო უზრუნველყოფის, წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სისტემებს, ჯართად გააქვთ უნიკალური მონყობილობანი და დანადგარები, ჩეხავენ ენდემურ ტყეებს და ქარსაფარ ზოლებს.

აფხაზეთში დღემდე გრძელდება ეთნიკური წმენდა. სისტემური ხასიათი აქვს შეიარაღებულ დაპირისპირებებს, მძევლად აყვანას, დაშინებას, ტერორს, ადამიანებით ვაჭრობას, ილუპებიანი ქართველებიც და აფხაზებიც.

ბოლო დროს გალის რაიონში დაუფარავად ავრცელებენ ნარკოტიკებს, ამკვიდრებენ იარაღის კულტს, პროსტიტუციას, ძალადობას, ცდილობენ გააუფასურონ ტრადიციული ადათნესები, ებრძვიან ქართულ სკოლას, მშობლიურ ენას, ქმნიან მოსახლეობის გარუსების გარემოს, ადგილობრივ მცხოვრებლებში თესენ ეჭვსა და უნდობლობას, შუღლისა და მტრობას.

აფხაზურ არასამთავრობო ორგანიზაციათა წარმომადგენლები აღნიშნავენ, რომ გალში უფრო მძიმე მდგომარეობაა, ვიდ-

რე მთლიანად აფხაზეთში. მათი დაკვირვებით, გალში გამოიკვეთა ქართულ-აფხაზური დაპირისპირების მთელი სპექტრი, რაც განაპირობებს მოსახლეობის გაუსაძლის ყოფას; გალის რაიონში გამეფებულია ეკონომიკური, სოციალური, პოლიტიკური უუფლებობა, წართმეული აქვთ ეროვნული თვითიდენტიფიკაციის საშუალება – მშობლიური ენა. ბავშვებს უკრძალავენ ისწავლონ ქართულ ენაზე და დაამთავრონ სკოლა, აიძულებენ ისწავლონ აფხაზური ენა; მოსახლეობა საინფორმაციო ვაკუუმშია. არაღეგალურად და კანტი-კუნტად შეაქვთ ქართული გაზეთები თბილისიდან, შეფერხებულია საქართველოს რადიო და ტელემაუწყებლობის გავრცელება. ტექნიკური მიზეზით შეზღუდულია რუსულენოვანი საინფორმაციო არხებიც. სოხუმის ხელშეწყობით ქალაქ გალში გახსნილი ორი კომერციული საკაბელო ტელევიზია სადღეღამისო რეჟიმში ქადაგებს ძალადობას, უზნეობასა და გარყვნილებას.

გალში არცერთი სანარმო და დანესებულება არ მუშაობს, დაბრუნებული მოსახლეობა პრაქტიკულად დაუსაქმებელია. ადრე გახსნილი სავაჭრო ჯიხურები იხურება. აფხაზები ცდილობენ შეინარჩუნონ თავიანთი სავაჭრო ობიექტები, სადაც დასაქმებული ჰყავთ სოხუმიდან და აფხაზეთის სხვა რეგიონებიდან ჩამოყვანილი ახლობლები.

სალამობით რაიონში სიცოცხლე კვდება კომენდანტის საათის გამო.

ერთადერთი, რასაც გალელები კვლავაც ნმინდად ინახავენ, ესაა გარდაცვლილთა გადასვენება მშობლიურ ადგილებში, მიცვალებულთა გაპატიოსნება და საკრალურად მიჩნეული რიტუალის აღსრულება.

მოსახლეობა წლების განმავლობაში ითხოვს ეკლესიების ამოქმედებას, მაგრამ უშედეგოდ. საამისო საბაზი ყოველთვის გამოინახა; ჯერ იყო სოფელ ჭუბურხინჯში გზისპირა მდებარე ეკლესიის შენობის აღდგენის შეუძლებლობა, შემდგომ რუსული ენის მცოდნე მღვდლის პოვნა, მაგრამ, როცა საქმე საქმეზე მიდგა, სხვა არგუმენტი გამოინახა უარის სათქმელად. ეს საკითხი

აფხაზებსაც აწუხებთ, ვინაიდან ბევრ მათგანს ბავშვი მოსანათლად ენგურს გამოლმა გადმოჰყავს, თანაც ფარულად და შიშის ქვეშ. სოხუმისა და აფხაზეთის ე.წ. მღვდელმთავარი აფლია (ფილია) გალის მოსახლეობას ჰპირდება ეკლესიის გახსნას თუ დათანხმდებიან მღვდელმსახურების რუსულ და აფხაზურ ენებზე აღსრულებას.

გალში ავტოტრანსპორტი არსებითად არ არის, ცხენი და ურემი ტრანსპორტის ძირითადი სახეა.

სასოფლო საავადმყოფოები, როგორც წესი, განადგურებულია. აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ჯანდაცვის სამინისტრომ რამდენიმე თემში აღადგინა ოტობაიის, ოქუმისა და საბერიოს საავადმყოფოები, ასე ხუთიოდე სასოფლო ამბულატორია, რომელთაც ამარაგებს მედიკამენტებით, მაგრამ ეს ზღვაში წვეთია. რაიონის გაძარცვულ ცენტრალურ საავადმყოფოს წითელი ჯვარი და რიგი სხვა საერთაშორისო ორგანიზაცია ინახავს, მაგრამ იქ პაციენტის გამოკვლევა და სერიოზულ სამედიცინო ჩარევა შეუძლებელია. ადგილობრივი მოსახლეობის შვება იყო ექიმთა ბრიგადების ჩასვლა თბილისიდან, რომლებმაც ორასამდე გადაუდებელი ქირურგიული ოპერაცია ჩაატარეს, ასობით ადამიანს გაუწიეს დახმარება.

ღვთის ანაბარადაა მიტოვებული ინვალიდები, ხეიბრები, მოხუცები, ფეხმძიმე ქალები, ბავშვები, განსაკუთრებით, ჩვილები, რომელთა შორის სიკვდილიანობა ათჯერ აღემატება ქვეყნის საშუალო მაჩვენებელს. სიძვირის გამო ხელმიუწვდომელია წამლები, მედიკამენტები, უამრავი უმწეო და ტანჯული ადამიანი ელოდება თავის ბუნებრივ აღსასრულს.

გალში დაბრუნებულად მიიჩნევენ 35-45 ათას დევნილს. რეალურად დაბრუნებულთა მაქსიმალური რაოდენობა ფიქსირდება სასოფლო-სამეურნეო სეზონის პერიოდში. დაბრუნებისთვის ე.წ. საზღვრის გადაკვეთის მოსაკრებელი და ბაჟია გადასახდელი. ენგურის პირველად გადალახვის შემთხვევაში აფხაზური უშიშროების სამსახური ატარებს მოკვლევას ნებართვის დოკუმენტის გასაცემად.

უმთავრესი პრობლემა დაბრუნებულთა უსაფრთხოებაა. აქ მოულოდნელობისგან არავინაა დაზღვეული. აფხაზური პოლიცია დანაშაულის შესახებ შეტყობინებაზე, როგორც წესი, ვერ რეაგირებს, განსაკუთრებით ღამის საათებში. გაეროს დამკვირვებლებიც თავს არიდებენ შემთხვევის ადგილზე გასვლას. რაიონში ქართული პოლიციის აღდგენაზე საუბარი უშედეგოდ დასრულდა. ევროპელ პოლიციელებს (გერმანული) კი კარგი ხანია ელოდებიან, მაგრამ ამაოდ.

საერთაშორისო ორგანიზაციებმა ვერ მოახერხეს გალში გაეროს და ეუთოს ადამიანის უფლებათა დაცვის ოფისის ან მისი სოხუმის ფილიალის გახსნა. აფხაზური მხარე აღნიშნული ოფისის გახსნის კატეგორიული წინააღმდეგია.

რაიონში აკრძალულია პოლიტიკური პარტიების ან მათი ფილიალების შექმნა. დაუშვებელია მიტინგები, დემონსტრაციები, პროტესტის გამოხატვის ნებისმიერი სხვა ფორმა. დაუშვებელია ნებისმიერი დემოკრატიული ინსტიტუტის შექმნა. ეგრეთწოდებული ადგილობრივი, საპარლამენტო თუ საპრეზიდენტო არჩევნები ტარდება ამომრჩეველთა მონაწილეობის გარეშე.

მიუხედავად ამისა აფხაზეთის ქართველებს ძვალ-რბილში აქვთ გამჯდარი სამშობლოს, მამულის, ეროვნული თვითმყოფადობის უპირობო შენარჩუნების, წინაპართა საფლავებისთვის პატივის მიგების რწმენა, რაც მათთვის სიკვდილის შიშზეც ძლიერია. ეს ადამიანები მზად არიან ყველა საშუალებებით იბრძოლონ და დაიცვან საკუთარი მიწა-წყალი. სოხუმის რეჟიმი უამრავ გალელს პარტიზანებად მოიხსენიებს. სინამდვილეში ისინი ჩვეულებრივი ადამიანები არიან, – ქალები, კაცები, მოზარდები, რომელთაც სხვა არჩევანი არ დაუტოვებს. მათ იურიდიული ნორმებით ვერავინ გაასამართლებს, რადგან აქვთ სრულიად ნათელი მიზანი – დაუბრუნდნენ საკუთარ ეზო-კარსა და ადამიანურ ცხოვრებას.

სამწუხაროდ, აფხაზეთიდან იძულებით გადაადგილებულთა ბედი მეტად მძიმეა საქართველოს რეგიონებშიც. მათის მოვლენების შემდეგ მრავალი ხელახლა დევნილი ჩამოვიდა საქართ-

ველოს დედაქალაქში. მათ აქაც უამრავი პრობლემა დახვდათ, თუმცა აქ მეტი გასაქანია დასაქმებისა და სიცოცხლის შესანარჩუნებლად;

არც “ძველ” და არც ხელახლად დევნილს თბილისშიც არ აქვს ელემენტარული საშუალება პირველად ჯანდაცვას მიმართოს. თუ ფეხი მოგტყდა ან სხვა ორგანო დაგიზიანდა, სენი შეგეყარა, სახელისუფლებო დერეფნებში რამდენიმე კვირა უნდა იტრიალო, გავლენიანი ადამიანები მონახო, რათა ე.წ. საგარანტიო წერილი მიიღო და “გარანტირებულთა” რიგში ჩადგე. დევნილების კანონი ითვალისწინებს სამედიცინო დახმარებას, მაგრამ მასზე რეალურად მხოლოდ გამონაკლისებს მიუხვდებათ ხელი. არანაკლებ რთულია საცხოვრებელი ფართის გამონახვა. სკოლებსა და საავადმყოფოებში ადრე ბევრი ჩასახლდა უპრობლემოდ, მაგრამ იქ ელემენტარული საარსებო პირობები არ არსებობს. რაც შეეხება საცხოვრებლად შედარებით ადაპტირებულ სახელმწიფო შენობებს, საწარმოებსა და დაწესებულებებს, თუმცა უმოქმედოს, ახლა არავინ გაგაკარებს ე.წ. შეჭრის გარეშე. ეტყობა, სახელმწიფო საკუთრებაში ჯერ კიდევ აღრიცხულ შენობა-ნაგებობებს თურმე ჰყავთ უჩინმაჩინი (მაგრამ რეალური) პატრონები, რომელთა ემისრები მაშინათვე თავზე დაგაყენებენ სამართალდამცავებს, ან “შავი ბიჭებით” დაგაშინებენ, უკეთეს შემთხვევაში, ხელსაყრელ გარიგებას შემოგთავაზებენ. დევნილთა სამინისტრო და ხელისუფლება, როგორც წესი, უძლურია და ამ მოვლების მიჩუმათებით შემოიფარგლება. ერთი სიტყვით, აფხაზეთელებს არც დედაქალაქში აქვთ დალხენილი ცხოვრება და ყველაფრის თავიდან დაწყება უხდებათ. სხვებს სხვაგან წასასვლელი არა აქვთ, ამიტომაც რჩებიან ენგურგამოღმა, გალელების დიდი ნაწილი კი კვლავ მშობლიურ კუთხეს დაუბრუნდა და უბრუნდება დღემდე.

1998 წლის მაისში ახალი ტრაგედია დაატეხეს თავს გალელებს. ხელისუფლებისა და ცალკეულ ავანტიურისტთა უაზრო და უთავბოლო მოქმედების შედეგად სოხუმის რეჟიმმა და მისმა მხარდამჭერებმა ხელახლა გაძარცვეს და გადაწვეს გალის რა-

იონი, გაჟლიტეს მშვიდობიანი ადამიანები, კვლავ დევნილად აქციეს დაბრუნებული ქართული მოსახლეობა.

სამწუხაროდ, მაისის ტრაგედიის მიზეზები დღემდე უცნობია, არც ორგანიზატორებსა და პროვოკატორებს დაკისრებით პასუხისმგებლობა.

ცხადია, რომ ახალმა ტრაგედიამ შეარყია, მაგრამ ვერ გატეხა გალელები, მათი მეობა, სიმტკიცე, მარად ქართველად დარჩენის ურყევი ნება.

დრო და ისტორია, ალბათ, იმათ წვლილსაც შეაფასებს, ვინც უბიძგა გალის ტრაგედიას, ვინც იკისრა შედეგებისთვის პასუხისმგებლობა, მაგრამ ვერ ან არ გააკეთა თავისი საკეთებელი, ვინც იდედლა და იორგულა.

**„დილის გაზეთი“,
26 მაისი, 2001წ.**

კონფედერანტები აფხაზეთში

აფხაზეთის 1992-1993 წლების მოვლენებში რუსეთის მოქალაქეების, მათს შორის, ჩრდილოეთ კავკასიელთა მონაწილეობის შესახებ ბევრი ითქვა და დაინერა. ზოგი მათ ვოლონტიერებად მოიხსენიებს, ზოგიც კონფედერანტებად, სხვებიც დაქირავებულ თუ მოხალისე მეომრებად, თუმცა მათ შორის არსებითი განსხვავება, ალბათ, არც არის.

მიუხედავად აფხაზეთის ძმათამკვლელ ომში ჩრდილო კავკასიელ მებრძოლთა დაუფარავი მონაწილეობისა, ქართველობას, როგორც წესი, აფხაზეთის ტრაგედიის შემდეგაც მიაჩნია, რომ ჩრდილოეთ კავკასიელი ხალხები არიან საქართველოს ისტორიული მეზობლები და ახლობლები, თუმცა, აფხაზეთის ძმათამკვლელ ომში მოხალისედ ჩასული ბევრი კავკასიელი გამორჩეული სისასტიკით ხოცავდა ქართველებს, ძარცვავდა ადგილობრივ მოსახლეობას, გაჰქონდა ქონება, ნვავდა ქალაქებსა და სოფლებს.

ჩვენი ხალხების მრავალსაუკუნოვან ურთიერთობაში ეს სამარცხვინო ლაქაა, რომლის დავინწყება შეუძლებელია, მაგრამ მისი ნეგატიური შედეგების დაძლევა და ტრადიციული კეთილმეზობლობის აღდგენა აუცილებელია. ეს საჭიროა ჩვენი და მომავალი თაობებისთვის, რადგან ძნელად მისატივევებელი ცოდვების განმეორების ალბათობა კვლავაც მაღალია.

დასტურად მრავალი არგუმენტი არსებობს, მათ შორის, თუნდაც აფხაზეთის დე-ფაქტო ხელისუფლების თავდაცვის მინისტრად ყაბარდოელის, კავკასიის ე.წ. მთიელ ხალხთა კონფედერაციის ლიდერის, კავკასიელ მოხალისეთა მთავარსარდლის, აფხაზეთის ომის გმირის, რუსეთის მოქალაქის გენერალ-ლეიტენანტ რუსლან სოსლანალიევის დანიშვნა, რაც შემთხვევითი არ უნდა იყოს. ეჭვს ისიც ამძაფრებს, რომ ძალოვანი სტრუქტურების ხელმძღვანელებს რატომღაც ნიშნავს დე-ფაქტო აფხაზეთის ვიცე-პრეზიდენტი რაულ ხაჯინბა და არა პრეზიდენტი სერგეი ბალაფში.

აფხაზეთის ომში მოხალისეთა როლისა და ადგილის თაობაზე ისტორია თავის დროზე იტყვის სათქმელს, თუმცა არც ახლა არის ზედმეტი საზოგადოების ყურადღების მიპყრობა იმაზე თუ ვისი დახმარებით და ხელშეწყობით შეიარაღდნენ კონფედერანტები, რა ფუნქცია დაეკისრათ მათ დიდი პოლიტიკის საქადრაკო დაფაზე და რანაირი იქნებოდა მათი პოზიცია მოვლენათა სხვაგვარი განვითარების შემთხვევაში. იქნებ, დადგა დრო, მსოფლიოში ამჟამად არსებული რეალობის გათვალისწინებით, ახლებურად იქნას გააზრებული მთიელ ხალხთა ტრაგიკული ისტორია, მისი წინააღმდეგობრივი ხასიათი მთლიანობაში და განსაკუთრებით XVI–XX საუკუნეებში.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ აფხაზეთში შეიარაღებული კონფლიქტის დაწყებამდე დიდი ხნით ადრე, კერძოდ, 1989 წლის 25-26 აგვისტოს სოხუმში ჩატარდა ე.წ. კავკასიის მთიელ ხალხთა პირველი ყრილობა, რომელმაც შექმნა მთიელ ხალხთა ასამბლეა; მოგვიანებით, 1991 წლის 1-2 ნოემბერს, კვლავ სოხუმში ჩატარდა კავკასიის მთიელ ხალხთა ასამბლეის III ყრილობა, რომელშიც მონაწილეობდნენ აბაზი, აფხაზი, ადიღი, ჩეჩენი, ყაბარდოელი, ოსი, ჩერქეზი და სხვა ხალხთა წარმომადგენლები და მიიღეს გადაწყვეტილება ასამბლეის კავკასიის მთიელ ხალხთა კონფედერაციად (კმხკ) გარდაქმნის თაობაზე, შეიმუშავეს სათანადო დეკლარაცია. ყრილობამ კმხკ-ს დედაქალაქად სოხუმი გამოაცხადა.

მოვლენათა შემდგომმა განვითარებამ ცხადი გახადა, რომ იმ ეტაპზე კონფედერანტთა მიზანი იყო დამოუკიდებელი საქართველოს დაშინება, მის კისერზე ყულფის ჩამოცმა, აფხაზეთის ჩამოცილება, რასაც ათასობით მშვიდობიანი ადამიანის სიცოცხლე შეეწირა და კიდევ უფრო ჩაიხლართა კავკასიური გორდიას კვანძი.

აფხაზეთში შეიარაღებული კონფლიქტის დაწყების ერთი კვირის თავზე, 1992 წლის 21 აგვისტოს, კონფედერაციის პრეზიდენტმა შანიბოვმა და პარლამენტის თავმჯდომარემ სოსლანბეკოვმა გამოაქვეყნეს ბრძანებულება და კონფედერაციის ყველა

შტაბს და შეიარაღებულ რაზმებს დაავალეს აფხაზეთში მოხალისეთა შეუფერხებელი გადასვლის უზრუნველყოფა, უფრო მეტიც, ქართველთა მიერ წინააღმდეგობის განწევის შემთხვევაში, ბრძოლებში ჩაბმა.

ფაქტია, რომ კონფედერანტთა მოწოდებით და დახმარებით უამრავი მოხალისე, კარგად შეიარაღებული და განვრთნილი კმხკ-ს მებრძოლი, თავგადასავლების მაძიებელი კაზაკი თუ სხვა უცხოქვეყნელი მთელი საომარი პერიოდი შედიოდა აფხაზეთში. მათ არ აკლდათ ფული, იარაღი, საომარი დისციპლინა, ფანატიზმი.

15 აგვისტოს, დაბა „განთიადში“ საქართველოს სახელმწიფო საბჭოს საზღვაო დესანტის გადასხმის დღესვე, კონფედერანტთა პირველი რაზმი სულთან სოსლანალიევის მეთაურობით შევიდა გუდაუთაში და განახორციელეს ქალაქის გამაგრების ღონისძიებანი.

16 აგვისტოს სოხუმზე პირველი იერიში მიიტანა ყაბარდოელთა რაზმმა.

იმდროინდელი მედიის ინფორმაციით (ქართული და ჩრდილოეთკავკასიური), ომის პირველი დღეებიდანვე აფხაზეთში მასობრივად აღწევდნენ მოხალისეები საბრძოლო იარაღითა და აღჭურვილობით; აგვისტოს ბოლოსთვის ჩეჩნებმა გროზნოში შექმნეს ძლიერი შეიარაღებული დაჯგუფება და გადაისროლეს აფხაზეთში.

19 აგვისტოს ტყვარჩელის მოსახლეობამ დანებება მოითხოვა და თეთრი ბაირალი აღმართა. პოლიტიკური და ჰუმანიტარული მოტივით ქართული ჯარი ტყვარჩელში არ იქნა შეყვანილი; ეს სამხედრო-სტრატეგიული შეცდომა იყო, რითაც, შემდგომში შესანიშნავად ისარგებლეს კონფედერანტებმა ე.წ. აფხაზეთის აღმოსავლეთის ფრონტის შესაქმნელად; ბზიფის ხეობა, რომელიც ომის პირველ ეტაპზე, დაქირავებულთა აფხაზეთში შეღწევის მთავარი გზა იყო, მოგვიანებით გაფართოვდა და შეივსო ტყვარჩელის მეტად მოხერხებული სტრატეგიული პლაცდარმით.

კონფლიქტის პირველ დღეებში მოხალისეები რუსების მხრი-

დან თითქოსდა გარკვეულ წინააღმდეგობას აწყდებოდნენ, რეალურად კი მათი ტრანსპორტირება ზღვიდან და ჰაერიდან რუსეთის სატრანსპორტო საშუალებებით ხდებოდა. 21 აგვისტოდან კი, ანუ აფხაზეთის დატოვების შესახებ საქართველოს ხელისუფლებისადმი გამოცხადებული ულტიმატუმის ვადის ამონურვის დღიდან, მოხალისეებს ნება დართეს ყოველგვარი საშუალებით შეეღწიათ აფხაზეთში, ჩრდილოეთ კავკასიის ტერიტორიაზე ყველა ქართველი მძევლად გამოაცხადეს, თბილისი კი უბედურების ზონად.

იმავე დღეს, 21 აგვისტოს, კონფედერანტებმა ეშერის დასახლებაში ჩამოაგდეს საქართველოს შეიარაღებული ძალების ვერტმფრენი, ბიჭვინთიდან გაიტაცეს სამხედრო კატარა.

25 აგვისტოს აფხაზთა რაზმებმა და კონფედერანტებმა პირველი შეტევა წამოიწყეს მდინარე გუმისთაზე ქართული პოზიციების დასაძლევად, მაგრამ ბევრი მებრძოლი დაკარგეს და უკუიქცნენ. ამიერიდან მათს საომარ ტაქტიკაში უმთავრესი გახდა მოულოდნელი თავდასხმა და სწრაფი უკანდახევა.

26 აგვისტოს, იმისთვის, რომ ქართველთა მიმართ ლოიალურად განწყობილი აფხაზებისთვის „მამაცობის“ გაკვეთილები ჩაეტარებინათ, კონფედერანტები მოულოდნელად თავს დაესხნენ სოხუმს და რკინიგზის ვაკისამდე შესძლეს გასვლა, თუმცა დიდი დანაკარგი ნახეს და ქალაქი დატოვეს; უახლოეს დღეებში იგივე გაიმეორეს გაგრაში.

რუსეთის ყოფილმა პრეზიდენტმა ბორის ელცინმა იმ დღეებში ფარისევლურად განაცხადა, რომ „მთლიანად მხარს უჭერს საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობას და მიღებული იქნება ყველა ზომა, რათა ჩრდილოეთ კავკასიამ მხარი არ დაუჭიროს სეპარატისტებს.“

3 სექტემბერს მოსკოვში ჩატარდა უმაღლესი დონის შეხვედრა საქართველოს სახელმწიფოს მეთაურის ედუარდ შევარდნაძესა და რუსეთის პრეზიდენტის ბორის ელცინის მონაწილეობით. შეხვედრაში ასევე მონაწილეობდნენ აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ლეგიტიმური და სეპარატისტი ლიდერები, ჩრდი-

ლოეთ კავკასიის რესპუბლიკების, რუსეთის სამხრეთის მხარეებისა და ოლქების ხელმძღვანელები. შეხვედრის ოფიციალური ჩანაწერები ადასტურებს, რომ რუსეთის პრეზიდენტმა ვლადისლავ არძინბა და თამაზ ნადარეიშვილი აიძულა მოლაპარაკების მაგიდასთან დამსხდარიყვნენ და ხელი მოეწერათ შეთანხმებისთვის. ქართული მხარის ინიციატივით ამ შეხვედრაზე დაედო სათავე მართებულ ტერმინს „კონფლიქტი აფხაზეთში“, და არა „ქართულ-აფხაზური კონფლიქტი“, რომელიც, სამწუხაროდ, დღემდე შემორჩა საერთაშორისო დოკუმენტებს.

შეხვედრის ყველა მონაწილემ ხელი მოაწერა ხელშეკრულებას „ცეცხლის შეწყვეტისა და მხარეთა დაშორების შესახებ;“ ამ დოკუმენტის მიხედვით 5 სექტემბრიდან უნდა შეწყვეტილიყო ყოველგვარი საომარი მოქმედება, უკანონო შეიარაღებული ფორმირებები დაშლილიყო და დაეტოვებინათ აფხაზეთის ტერიტორია, რუსეთის გენერალურ პროკურატურაში კი აღძრულიყო სისხლის სამართლის საქმეები რუსეთის მოქალაქეთა მიმართ, რომლებიც იბრძოდნენ აფხაზეთში.

აღსანიშნავია, რომ მოსკოვის შეხვედრამდე, მხარეთა შორის სოჭის 29 აგვისტოს მორიგებით, გამოცხადებული იყო მორატორიუმი აქტიური საომარი მოქმედებების წარმოებაზე, მაგრამ 31 აგვისტოს კონფედერანტებმა და სეპარატისტთა რაზმებმა ფართომასშტაბიანი საომარი მოქმედება წამოიწყეს ქვემო ეშერაში, რათა ეჩვენებინათ აფხაზური მხარის ძლიერების „კოზირი“ მოსკოვის მოლაპარაკებებში, თუმცა მტერმა უმძიმესი დანაკარგი განიცადა, დაკარგა მრავალი დაქირავებული მებრძოლი და მოხალისე.

მოსკოვის შეთანხმებით დეკლარირებული ვალდებულებები არ შესრულებულა, ე.წ. შესვენების პერიოდი კარგად გამოიყენეს კონფედერანტებმა; უღელტეხილებიდან გრძელდებოდა დაქირავებულთა ახალი რაზმების გადმოსვლა აფხაზეთში, იარაღის და აღჭურვილობის შემოზიდვა.

1992 წლის სექტემბრის დასაწყისში კონფედერანტები ტყვარჩელშიც გამოჩნდნენ და აქტიური საბრძოლო მოქმედება წა-

მოიწყეს; მათ მიერ ამ ქალაქში ორგანიზებულ იქნა იარაღის წარმოება, მოეწყო სამხედრო ვერტმფრენების ასაფრენ-დასაფრენი მოედანი. ე.წ. აფხაზეთის აღმოსავლეთის ფრონტს განსაკუთრებული ფუნქცია დაეკისრა.

27 სექტემბრიდან, კონფედერანტთა მოწოდებით, დაქირავებულითა ახალი რაზმები გუდაუთისკენ დაიძრნენ. დაიწყო სამზადისი ბზიფის ფრონტზე გარღვევისთვის.

1 ოქტომბერს მამზიშხას მთაზე გამაგრებულმა კონფედერანტებმა და აფხაზებმა, უახლესი რუსული მძიმე ტექნიკის მხარდაჭერით, დაიწყეს შეტევა ზღვაზე გასასვლელად. უტევდნენ ზღვიდანაც. საღამოს აიღეს სოფელი კოლხიდა და ღამით გაგრის გარეუბნებში შეაღწიეს.

2 ოქტომბერს გაგრა დაეცა. გაგრაში, ასევე, კოლხიდაში და სხვა დასახლებულ პუნქტებში გაჟლიტეს უმწეო ქართველი მოსახლეობა. ქალაქი გაგრა სისხლში აბანავეს. მსგავსი რამ ქართველთა და აფხაზთა ისტორიაში არასდროს ყოფილა, ვინაიდან ველურობის სინდრომი, როგორც წესი, აფხაზებს, თუნდაც ომში, არ ახასიათებთ.

ექსპერტებში მიჩნეულია, რომ კონფედერანტთა საქციელის ისტორიას ახსნა აქვს. საქართველოსა და ჩრდილოეთკავკასიელი ხალხების მრავალსაუკუნოვანი ურთიერთობის მანძილზე იყო პარტნიორული და ვასალური ურთიერთობები, მაგრამ იყო პერიოდები, როცა მათი მხრიდან ადგილი ჰქონდა ყაჩაღურ თარეშებს, გაუგონარ სისასტიკეს, ადამიანებისა და საქონლის გატაცებას, ძალის გამოყენებით ბარში ჩამოსახლების უამრავ მცდელობას და სხვა.

მსგავსი მოვლენები კიდევ უფრო გვარწმუნებს კულტურის ე.წ. აქსელოგიური, ანუ ღირებულებით კრიტერიუმებზე დაყრდნობილი განსაზღვრებების უზუსტობაში, როცა კულტურის მახასიათებლად მიიჩნევა მხოლოდ დადებითი, პროგრესის ხელშემწყობი, ჰუმანური მოვლენები ამა თუ იმ ხალხის ცხოვრებაში. გარკვეულ სიტუაციებსა და ვითარებაში ხდება ხოლმე, რომ ამჟამად ანაქრონიზმად მიჩნეული საღიზმი, სისასტიკე „მათი

ისტორიული მეხსიერებიდან გამოცოცხლდება“ და ე.წ. სასიცოცხლო უზრუნველყოფის სისტემის კომპონენტად იქცევა.

3 ოქტომბერს, გროზნოში ჩატარებულ მორიგ ყრილობაზე, კმკ-მ სახელი შეიცვალა და დაირქვა კავკასიელ ხალხთა კონფედერაცია (კხკ); ყრილობამ მოითხოვა კავკასიელ ხალხთა შორის პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამხედრო კავშირების დამყარება, აფხაზეთის, სამხრეთ ოსეთის და ჩეჩნეთის დამოუკიდებლობა. რუსეთმა, როგორც ყოველთვის, ამ ფაქტს ნაუყრუა, თუმცა ეს იყო ღია და სერიოზული ჩარევა საქართველოს საშინაო საქმეებში. ამიერიდან მოხალისეები შეუფერხებლად შედიოდნენ აფხაზეთში, „კრასნაია პოლიანის“ ბაზებიდან გადაჰქონდათ იარაღი და აღჭურვილობა. კონფედერანტთა და სეპარატისტთა სტრატეგიაში ახალი მონოდება გაჩნდა: „ჩვენ უნდა ავიღოთ სოხუმი, მერე გავისეირნოთ მდინარე ენგურამდე, არსად შევჩერდეთ,“ რაც შეასრულეს კიდეც.

ამ სტრატეგიით იყო ნაკარნახევი საბრძოლო მოქმედების ახალი ფრონტის გახსნა ოჩამჩირის რაიონში. ამ მიზნის მისაღწევად კონფედერანტებმა სერიოზული სამზადისი დაიწყეს. გუდაუთაში განათავსეს კხკ-ს სამხედრო საბჭო და შტაბი, რომელიც გახდა ყველა სამხედრო მოქმედების საკოორდინაციო ცენტრი.

რუსეთის პირდაპირი დახმარებით მოკლე დროში საბოლოოდ ჩამოყალიბდა აღმოსავლეთის ფრონტი. გავრცელდა ხმა, რომ ფრონტის არაფორმალური მეთაური გახდა იმჟამად საკმაოდ ცნობილი ჩეჩენი ბოვეკი, რუსეთში ტერაქტების ორგანიზატორი, სასტიკი და დაუნდობელი შამილ ბასაევი.

29-30 ნოემბერს კონფედერანტებმა და სეპარატისტებმა ოჩამჩირის რაიონში ქართულ პოზიციებს შეუტიეს, მაგრამ ნაანყდნენ რა მოულოდნელ წინააღმდეგობას, უკუიქცნენ. მიუხედავად ამისა, მათ მოახერხეს აფხაზეთის ერთერთი უდიდესი და უმდიდრესი, ძირითადად ქართველებით დასახლებული სოფელ კოჩარას აღება, მოსახლეობის გაჟლეტა, სახლების გადანვა და მოხერხებული სამხედრო პლაცდარმის დაკავება.

1992 წლის ბოლოსთვის, გარედან ძლიერი მატერიალური და

ტექნიკური დახმარებით, მონინალმდეგემ მოახერხა ტყვარჩელის გამაგრება და ყველა მიმართულებით შეტევაზე გადასვლა. დამკვერელი ბირთვი კონფედერანტები იყვნენ, როლებიც, როგორც წესი, ადგილობრივ აფხაზებს არ ენდობოდნენ; ცნობილია, რომ კონფედერანტთა სარდლობამ ოჩამჩირის რაიონის ტერიტორიაზე სასტიკი ტერორი გააჩაღა, ყველა აფხაზი, ქალი თუ კაცი, ვალდებული გახდა მონაწილეობა მიეღო ომში, წინააღმდეგობა უეჭველ სიკვდილს ნიშნავდა.

აფხაზური არმია არ განიცდიდა შეიარაღების და ცოცხალი ძალის ნაკლებობას; ისინი იარაღს ღებულობდნენ რუსული ბაზებიდან, დღეში რამდენიმე ვერტმფრენი (ე.წ. ჰუმანიტარული მისია) ეშვებოდა ტყვარჩელში. აფხაზეთში თავმოყრილ მებრძოლთა რაოდენობა უკვე დიდად აღემატებოდა სახელმწიფო საბჭოს ჯარისა და ადგილობრივ მოლაშქრეთა რაოდენობას.

1993 წლის 5 იანვარს კონფედერანტებმა და აფხაზებმა გუმისტასთან წამოიწყეს შეტევა, მაგრამ დიდი დანაკარგების გამო ოპერაცია შეწყვიტეს.

1993 წლის 15 მარტს კონფედერანტებმა და სეპარატისტებმა კარგად დაგეგმილი და მომზადებული სამხედრო ოპერაცია დაიწყეს გუმისტის ფრონტზე. მიზანი სოხუმის აღება იყო. შეტევაში რჩეული, თავიდან ფეხამდე შეჯავშნილი რუსეთის სპეციალური დანიშნულების რაზმებიც მონაწილეობდნენ. მტერმა ქართველთა თავდაცვა გაარღვია აჩაღარასთან.

ქართველთა მხრიდან ჯერ თავდაცვითი, შემდეგ შეტევის ოპერაცია ბრწყინვალედ განხორციელდა. ბრძოლა ე.წ. აფხაზური არმიის და მათი მხარდამჭერების სრული კრახით დასრულდა, მათი ასეულობით მებრძოლი და საბრძოლო ტექნიკა ბრძოლის ველზე დარჩა. 18 მარტს განმენდის ოპერაცია დამთავრდა. ქართველებმაც ასზე მეტი მეომარი დაკარგეს. გუდაუთაში ერთკვირიანი გლოვა გამოცხადდა.

ცხადი გახდა, რომ ქართველებზე რიცხობრივად მეტი კონფედერანტები და სეპარატისტები უძლური იყვნენ პირისპირ ბრძოლებში დაემარცხებინათ ქართველები. კონფედერანტთა

სარდლობამ, არსებული რეალობის გათვალისწინებით, დაიწყო ახალი ტაქტიკის რეალიზაცია; სოხუმს თანდათანობით აქცევდნენ ალყაში, იღებდნენ ქალაქის ირგვლივ მდებარე სტრატეგიულ სიმაღლეებს, უმოწყალოდ ბომბავდნენ საცხოვრებელ უბნებს. პარალელურად პარტიზანული ბრძოლები გააჩაღეს ოჩამჩირის ტერიტორიაზე და მიმდებარე რაიონებში. E მოსკოვში გადაწყვეტილი იყო სოხუმის და აფხაზეთის აღება.

მოხალისეებმა და აფხაზებმა, რუსეთის გენერალიტეტის დახმარებით და უმძიმესი მსხვერპლის ფასად, ხელში ჩაიგდეს სოხუმის გარეუბნის მაღლობები. იმავდროულად აღმოსავლეთის ფრონტმა დაიწყო მზადება, რათა გადაეჭრა სენაკი-ლესელიძის მთავარი გზატკეცილი და რკინიგზა.

1 ივლისს, გამთენიისას, სეპარატისტებმა და მათმა მხარდამჭერებმა კბილებამდე შეიარაღებული 300 მებრძოლი გადასხეს ზღვიდან. მედესანტეები რუსეთის არმიის ელიტარული ნაწილების ოფიცრები, ბრძოლებში გამოცდილი კაზაკები და ჩრდილოეთ კავკასიელები იყვნენ. მათ უნდა შეერთებოდა აღმოსავლეთის ფრონტის რჩეული ნაწილები. ქართველებმა უმძიმეს ბრძოლაში და მნიშვნელოვანი დანაკლისის ფასად შესძლეს დესანტის ლიკვიდაცია, აღმოსავლეთის ფრონტის მოწინავე რაზმებს არ მისცეს დესანტთან შეერთების საშუალება.

კბკ-მ კვლავ გამოაცხადა მობილიზაცია. არც რუსები იშურებდნენ ფულს და დაპირებებს. მდინარე ფსოუზე არავინ აკონტროლებდა ვოლონტერთა გადმოსვლას, შეიარაღებისა და მძიმე ტექნიკის გადმოტანას.

აფხაზეთში კონფედერანტთა მთელი ძალების ფაქტიურ მეთაურად შამილ ბასაევი დაინიშნა.

5 ივლისს, მტრის გაერთიანებულმა რაზმებმა დიდი დანაკარგის ფასად შესძლეს ახალშენის და კამანის აღება. სოფელი შრომა, რამდენიმე დღე ხელიდან ხელში გადადიოდა. კონფედერანტები და სეპარატისტები უკვე სოხუმის „სახურავზე“ ისხდნენ. სასიკვდილო საფრთხე დაემუქრა ქალაქს.

14 ივლისს დაქირავებულთა რაზმებმა სამთო ნაწილებს

მონაწილეობით გალის და ოჩამჩირეს რაიონების საზღვარზე მდებარე ყველაზე სტრატეგიული სიმაღლე „მეშველი„ აიღეს. ოპერაცია ჩიჩენთა სამთო რაზმმა ღამით განახორციელა და მალეობის ტაფობზე ახალშეყვანილი კასპის ბატალიონის მეზობლები ამოხოცა. ქართველებმა დაკარგეს ტყვარჩელის და მის გარეუბნების იარაღით გაკონტროლების შესაძლებლობა, თუმცა ამ ქალაქში ამის შემდეგაც არ შენელებულა ე.წ. ზვიადისტა ნარმომადგენლების ვიზიტები.

1993 წლის 27 ივლისს სოჭში ხელი მოეწერა კაბალურ შეთანხმებას ქართველთა და აფხაზთა დაზავების შესახებ; საქართველოს ხელისუფლებას მძიმე ტექნიკა უნდა გაეტანა აფხაზეთის ტერიტორიიდან, კონფედერანტებს და დაქირავებულებს კი აფხაზეთის ტერიტორია უნდა დაეტოვებინათ; შეთანხმების შესაბამისად უნდა შექმნილიყო შინაგანი ჯარების ქართული და აფხაზური ბატალიონები, რომლებიც უზრუნველყოფდნენ წესრიგს და არ დაუშვებდნენ საომარი ოპერაციების განახლებას; გუდაუთაში მყოფი სეპარატისტული ხელისუფლება სოხუმში უნდა დაბრუნებულიყო. შექმნილი მდგომარეობის გამო ეს იყო იძულებითი და რუსეთის უპირობო ნდობაზე დამყარებული ზავი.

16 აგვისტოს საქართველოს ხელისუფლებამ მძიმე ტექნიკა ფოთში გადაიტანა. შემდგომმა მოვლენებმა დაადასტურა, რომ აფხაზურმა მხარემ თავისი მძიმე ტექნიკის დიდი ნაწილი გადამალა, კონფედერანტები და მოხალისეები კი აფხაზეთიდან არ გასულან.

16 სექტემბერს, აფხაზთა და კონფედერანტთა გაერთიანებულმა ძალებმა, ისარგებლეს რა სამეგრელოს, გურიისა და იმერეთის რეგიონებში ცნობილი გართულებებით, ასევე, და უპირველესად იმით, რომ ქართველები ფაქტობრივად განიარაღებული იყვნენ, ტანკებითა და სხვა მძიმე ტექნიკით შეუტიეს სოხუმის უიარაღო მოსახლეობას.

ეს იყო ვერაგობის იშვიათი მაგალითი ომების ისტორიაში.

აღმოსავლეთის ფრონტის ძალებმა გადაკვეთეს ცენტრალური საავტომობილო და სარკინიგზო მაგისტრალი, ალყაში მოაქციეს ზღვისპირა ქართული სოფლები.

ე.წ. აფხაზთა სამხედრო ფლოტი, რომლის შტაბის მეთაურად დაინიშნა დალესტინელი ალი ალიევი, დღედაღამ რაკეტებს უშენდა ბაზუქების აეროპორტს, ჩამოაგდეს საქართველოს რამდენიმე სამოქალაქო თვითმფრინავი; დაიღუპა ასეულობით მშვიდობიანი მგზავრი, ძირითადად ბავშვები, ქალები და მოხუცები.

ქალაქში ხელჩართული, მაგრამ მეტისმეტად უთანასწორო ბრძოლები გაიმართა. თითქმის უიარაღო სოხუმელები და დარჩენილი ჯარისკაცები მკერდით იცავდნენ თითოეულ კვარტალს, ქუჩას, სახლს. ქალაქმა იცოდა, რომ ყიული შარტავა თავის რამდენიმე თანამებრძოლთან ერთად საბრძოლო პოსტზე იყო და სჯეროდა, რომ გამოსავალს იპოვიდა.

27 სექტემბერს, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის შენობა, რომელიც მძიმე ტექნიკით იყო გარშემორტყმული და ცეცხლის ალში გახვეული, შტურმით აიღეს. მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის დაცვამ, პირველად არ შეასრულა ყიული შარტავას არც ბრძანება, არც ხვეწნა-მუდარა დაეტოვებინათ იგი და გასულიყვნენ ქალაქიდან. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ მან, როგორც ქართველმა და და ქართველთა და აფხაზთა მთავრობის მეთაურმა, აფხაზეთიდან გაქცევა არ იკადრა.

შემაზრზენია, აფხაზთა, კონფედერანტთა და დაქირავებულთა გამარჯვების ზეიმის ამსახველი ვიდეოფირები, რომელიც მთელმა მსოფლიომ ნახა.

29-30 სექტემბერს ვოლონტერთა გაერთიანებულმა რაზმებმა და აფხაზმა მებრძოლებმა დაიკავეს გულირიფშის, ოჩამჩირის და გალის რაიონები და სალამოს მდინარე ენგურზე, სამეგრელოსა და აფხაზეთის ადმინისტრაციულ საზღვარზე გავიდნენ.

მოხალისეთა ცალკეული რაზები სამეგრელოს რეგიონში გადავიდნენ, შემდგომ მათ შეუერთდნენ კონფედერანტთა და კაზაკთა ჯგუფები. მათი რამდენიმე რაზმი მდინარე ცხენისწყალთანაც დააფიქსირეს, მაგრამ, ეტყობა, ომის მთავარმა რეჟისორმა მოგვიანებით შეცვალა გეგმა და ისინი აფხაზეთში დააბრუნა.

სამი დღე ოფიციალურად და შემდგომ რამდენიმე კვირა

თვითნებურად ალაფობდნენ კონფედერანტები, მოხალისეები, აფხაზი ბოევიკები და ურიცხვი საშოვარზე ჩამოსულები ოკუპირებული აფხაზეთის უპირატესად ქართველებით დასახლებულ ტერიტორიებზე; ხოცავდნენ, ძარცვავდნენ, აუპატიურებდნენ უმწეო მოსახლეობას, უპირატესად და გამორჩეულად აფხაზეთში დარჩენილ ქართველებს, წვავდნენ მათს საცხოვრებელ სახლებს, განსაკუთრებით გალის და ოჩამჩირეს რაიონებში. ჩრდილოეთისკენ უწყვეტ ნაკადად მიემართებოდნენ ნაძარცვი ქონებით დატვირთული ავტოკოლონები.

სოხუმის ხელისუფლებამ ღირსეულად დაუფასა ამაგი კონფედერანტებს და მოხალისეებს; მრავალი მათგანი აფხაზეთის გმირი გახდა, მიიღეს თანამდებობები აფხაზურ შეიარაღებულ ძალებში, ჩაასახლეს ქართველთა სახლებში, მათი სახელები შეარქვეს სოხუმის ქუჩებს, სკვერებს და მოედნებს, დაუდგეს ძეგლები. აფხაზებიც აღიარებენ, რომ ქართველთა მიმართ ძალადობის ინიციატორები და შემსრულებლები, როგორც წესი, მოხალისეები იყვნენ.

სამხედრო ექსპერტებს და ბრძოლების უშუალო მონაწილეებს მიაჩნიათ, რომ აფხაზეთის ოკუპაცია, აფხაზეთში ქართველთა სამხედრო დამარცხება განაპირობა კონფლიქტში რუსეთის სამხედრო და პოლიტიკურმა მონაწილეობამ, ასევე და მნიშვნელოვანწილად კონფედერანტთა ორგანიზებულობამ, მშვიდობიანი მოსახლეობის მიმართ მოხალისეთა მხეცობამ და სისასტიკემ. რაღა თქმა უნდა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ დაუშვა მრავალი სერიოზული და უპატიებელი სამხედრო-პოლიტიკური შეცდომა.

აფხაზეთში სამარე ჰპოვა ათასობით გადამთიელმა, როლებმაც ოცდაათ ვერცხლად გაყიდეს ქართველი და კავკასიელი ხალხების ისტორიული მეგობრობა, ნათესაობა, ჩვენი საერთო სახლის, კავკასიური ოჯახის წევრობის ღირსება და სიამაყე.

კავკასიის კონფლიქტებში კონფედერანტებისა და მათი პატრონების პოლიტიკურ მიზნები, დაქირავებულ მოხალისეთა დანაშაულობანი სერიოზულ შესწავლას და შეფასებას მოით-

ხოვს. ცხადია, რომ მოხალისეებმა ცოდვის მძიმე ჯვარი დაიდეს მხრებზე და, როგორც ახლა ამბობენ, განგებამ მათ ღირსი სას-ჯელიც მოუვლინა; კერძოდ, მათი დიდი ნაწილი იმ ურჩხულის ხელით დაიღუპა, ვისთანაც მათ ფარული გარიგება დადეს, მათი სახლ-კარი და ქონება იმ მბრძანებელთა ბრძანებით განადგურ-და, ვინც ისინი აღჭურვა და აფხაზეთში გააგზავნა საომრად.

ერთი რამაა უეჭველი: ჩვენ აფხაზეთის ურთულესი პრობლე-მა გვაქვს გადასაწყვეტი, რაც, ჩემი აზრით, წარმოუდგენელია ჩრდილოეთკავკასიელთა ფაქტორის და მათი სამართლიანი მოთხოვნების გაუთვალისწინებლად. ამ მიმართულებით ძველი მთავრობის საქმიანობა (ახლანდელი გადასახედიდან) უნიათოდ მოჩანს, თუმცა, თავის დროზე საქართველოს პარლამენტმა და ხელისუფლებამ რიგი საინტერესო ღონისძიებები განახორციე-ლეს.

აფხაზეთის 1992-1993 წლების შეიარაღებულ კონფლიქტში ჩრდილოეთ კავკასია აქტიური კომპონენტი იყო, რომელიც ნე-ბით თუ უნებლიეთ საქართველოს ოკუპაციის პროცესში მონა-წილეობდა.

ეს მონაწილეობა რეალურად გულისხმობდა ინტენსიურ სამხედრო და შედარებით უმნიშვნელო ჰუმანიტარულ კომპონ-ენტს. საბრძოლო ოპერაციებში მონაწილეობდა ათასობით ჩრი-ლო-კავკასიელი მოხალისე. კონფლიქტის ზონებიდან იძულებით გადაადგილებული მოსახლეობის ნაწილი ჩრდილოეთ კავკასიის სხვადასხვა რესპუბლიკაში გადავიდა. ამ უკანასკნელ ფაქტს, რუსული მედია მასშტაბურად აშუქებდა და დიდი საქართველოს მიერ „პატარა ხალხების„ გენოციდის თაობაზე მსოფლიოს საზო-გადოებრივი აზრის შეცდომაში შესაყვანად იყენებდა. აქვე უნდა ითქვას, რომ რუსულ-ქართული სამხედრო დაპირისპირებაში ჩრდილოკავკასიელთა მონაწილეობა ახალი მოვლენა არ არის. ეს უკვე ტრადიციაა.

ცხადია, რომ დღემდე ეთნიკურ ნიადაგზე შექმნილი რე-სპუბლიკებიდან რუსეთის ცენტრალური ხელისუფლებისადმი განსაკუთრებული ლოიალობით მხოლოდ ჩრდილოეთ ოსეთი

გამოირჩევა. თუმცა მოსკოვისადმი ჩრდილოეთ ოსეთის გამორჩეული ლოიალობა რუსეთის სამხრეთში განსაკუთრებულ შედეგებს ვერ იძლევა, მაგრამ ცხინვალის რეგიონთან დაკავშირებით ჩრდილოეთ ოსეთის მნიშვნელობა საქართველოსთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ხასიათის მატარებელია. ამდენად, მრავალი ფაქტორის გათვალისწინებით ჩრდილოეთ ოსეთთან (ალანია) საქართველოს ტრადიციული ურთიერთობის აღდგენა გადაუდებელია და ალტერნატივა არა აქვს. ჩვენ ეს უნდა შევძლოთ.

ფაქტია ისიც, რომ რუსეთის ფედერაციის დამოკიდებულება ჩრდილოეთკავკასიის მიმართ ჯერ კიდევ დიდხანს დარჩება უცვლელი, ამიტომაც საქართველოს ჩრდილოეთკავკასიური პოლიტიკური ვექტორის მოდუნება დაუშვებელია. უფრო მეტიც, რუსეთის სამხრეთის მიმართ თბილისის ყურადღების გააქტიურება გადაუდებელი საქმეა. ეჭვს გარეშეა, რომ საქართველომ ჩრდილოეთ კავკასიის რეგიონში თავისი ისტორიული ფუნქცია უნდა დაიბრუნოს.

ერთიანი კავკასია, საერთო კავკასიური სახლი, კავკასიური კავშირი თუ კავკასიური ფედერაცია არის გაუხუნარი თემა, რომელსაც უთუოდ აქვს პოზიტიური მომავალი.

**„დილის გაზეთი“,
15 აგვისტო, 2001წ.**

აფხაზური მხარის სამიზნად ქცეული ერთი დოკუმენტი

(თვალსაზრისი 1994 წლის 4 აპრილის განცხადების თაობაზე)

დოკუმენტი მოსკოვში, 1994 წლის 4 აპრილს მიიღეს. ქართული და აფხაზური მხარეების მიერ შეთანხმებული ტექსტის ხელმონწერას ესწრებოდა გაეროდან – ე. ბრუნერი, რუსეთის ფედერაციიდან – ბ. პასტუხოვი, ეუთოდან – ვ. მანო.

აფხაზეთში კონფლიქტის მონესრიგების თაობაზე ათწლიან მარათონში არც ერთ დოკუმენტს (რანგით გაცილებით უფრო მაღალს) სოხუმის დე-ფაქტო ხელისუფლებიდან არ მოჰყოლია ისეთი აჟიოტაჟი, ვიდრე ამ განცხადებას.

აფხაზური მხარე ბოლო პერიოდში შეტევაზეა გადმოსული. მიაჩნია, რომ საქართველომ ფაქტიურად ხელი მოაწერა საერთაშორისო ხელშეკრულებას აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარების შესახებ, ანუ საქართველოს ტერიტორიაზე ორი თანასწორუფლებიანი სუვერენული სახელმწიფოს – დამოუკიდებელი საქართველოსა და დამოუკიდებელი აფხაზეთის არსებობას.

უკანასკნელ წლებში სეპარატისტთა ლიდერი ვლადისლავ არძინბა და მისი გარემოცვა სისტემატურად მიმართავს გაეროს გენერალურ მდივანს, სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებს, საქართველოს მიერ ამ “ხელშეკრულების” დარღვევის შესახებ და ადანაშაულებს შუამავალ ქვეყნებს პროქართულ განწყობილებაში, მოითხოვს საქართველოს და აფხაზეთს შორის სახელმწიფოებრივ—სამართლებრივი ურთიერთობების საკითხებზე საერთაშორისო კონფერენციების ჩატარებას.

საზოგადოებას, საქმეში ჩახედულ პოლიტიკოსებს და დიპლომატებს კარგად მოეხსენებათ, რომ გაეროს ხელმძღვანელობამ, გენერალური მდივნის სპეციალურმა წარმომადგენელმა საქართველოში დიტიერ ბოდენმა, ასევე, ბატონებმა ლევან ალე-

ქსიძემ, ჯონი ხეცურიანმა, სხვებმა ამომწურავი პასუხი გასცეს აფხაზური მხარის პრეტენზიებს.

მიუხედავად ამისა, აფხაზური რეჟიმი კვლავ ავრცელებს ახალ-ახალ ვერსიებს, ქართულ მხარეს კი, კვლავ უწევს აქსიომატური ჭეშმარიტების ათასჯერ განმარტება, რომ განცხადების პატიოსანი ნაკითხვაა საჭირო.

ასეთ ვითარებაში, ბუნებრივია, ჩნდება კითხვა, მაინც რა არის ამ დოკუმენტში ისეთი, რომ კონფლიქტის მოწესრიგებასთან დაკავშირებით არსებული მრავალტომეულიდან სეპარატისტთა სამიზნედ მაინცდამაინც ეს დოკუმენტი ამოჩემებული?

მთლიანობაში პასუხი ცნობილია და ეს აფხაზეთში კარგად იცან. კერძოდ, პროფესორ ვ. არძინბასადმი პასუხში (გაეროს 2000 წლის 31 მარტის წერილი) ხაზგასმულია, რომ: “თქვენ წერილში დაფიქსირებულ პოზიციას არ უჭერენ მხარს არც გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია და არც მისი წევრი ცალკეული ქვეყნები. მოლაპარაკებების ხანგრძლივი პროცესის მანძილზე ისინი გამუდმებით აღნიშნავენ, რომ აფხაზეთში (საქართველო) კონფლიქტის გადაჭრა უნდა ემყარებოდეს საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობისა და სუვერენიტეტის პრინციპებს, ლტოლვილთა და იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლებებს დაუბრუნდნენ აფხაზეთს (საქართველოს შემადგენლობაში) უსაფრთხოდ და ნებაყოფლობით.”

აფხაზეთში, ჯერ კიდევ საომარი მოქმედებების დამთავრებამდე, შესანიშნავად უწუყოდათ გაეროს უშიშროების საბჭოს თავმჯდომარის 1992 წლის 10 სექტემბრის განცხადება, მიმართული მსოფლიოს საინფორმაციო საშუალებებისადმი, სადაც პირველად საჯაროდ და კატეგორიულად ითქვა, რომ “ნებისმიერი მოქმედება, რომელიც ხელყოფს საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობას საერთაშორისოდ აღიარებულ საზღვრებში, მიუღებელია” (ს/24542).

ახლა უშუალოდ განცხადებასთან დაკავშირებით.

მის მიღებას წინ უძღოდა 1994 წლის 22–25 თებერვალს ჟენევაში გაეროს ეგიდით, რუსეთის ფედერაციის ხელშეწყობით, ეუთოს წარმომადგენელთა მონაწილეობით და გაეროს ლტოლ-

ვილთა საქმეების უმაღლესი კომისარიატის თანდასწრებით ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის (ჯერ კიდევ არ იყო ხმარებაში ტერმინი “აფხაზეთში კონფლიქტი”) სრულმასშტაბიანი მოწესრიგებისთვის მოლაპარაკების მესამე რაუნდი, რაც დაფიქსირებულია კიდევაც განცხადების პირველ პუნქტში.

ინტერესმოკლებული არ იქნება, ალბათ, ამ პუნქტის დოკუმენტში შეტანის აუცილებლობის ახსნა.

პირველი. რა თქმა უნდა, ამით ხაზი გაესვა უაღრესად რთული და ხანგრძლივი მოლაპარაკების ფაქტს, სადაც მხარეებს ჰქონდათ საშუალება გულდასმით განეხილათ აფხაზეთთან დაკავშირებით შექმნილი ჩიხური (უფრო ზუსტად, კატასტროფული) ვითარებიდან თეორიული და რეალური გამოსვლის მრავალი ვარიანტი.

და, მეორე, არანაკლებ მნიშვნელოვანი დოკუმენტის მიღების თვალსაზრისით. მხედველობაშია სეპარატისტული რეჟიმის მიერ 5-6 თებერვლიდან გალის რაიონში (სადაც სამხედრო დაპირისპირება არ ყოფილა) ბოევიკთა მორიგი ექსპედიცია მშვიდობიანი მოსახლეობის წინააღმდეგ, რომლებმაც თვის ბოლომდე მთლიანად გადაწვეს გალის რაიონის ზედა და ქვედა ზონის სოფლები, დახოცეს რვაასზე მეტი ქართველი, გამოაძევეს ათასობით უმწეო ადამიანი (მათ შორის, ოქუმის მაღალმთიანებით, სადაც დიდთოვლობაში გაიყინა და დაიხოცა ასობით ქალი და ბავშვი).

განცხადების მეორე მუხლში დაფიქსირებულია მოლაპარაკებათა სამართლებრივი საფუძვლები, ამოსავალი დოკუმენტები, რომელთა ჩარჩოებში და მათზე დაყრდნობით გაფორმდა დოკუმენტის ყველა პუნქტი. კერძოდ, ესაა გაეროს უშიშროების საბჭოს 849 (1993 წლის 9 ივლისი), 854 (1993 წლის 6 აგვისტო), 858 (1993 წლის 24 აგვისტო), 876 (1993 წლის 19 ოქტომბერი), 881 (1993 წლის 4 ნოემბერი), 892 (1993 წლის 22 დეკემბერი), 896 (1994 წლის 31 იანვარი), 901 (1994 წლის 4 მარტი) და 906 (1994 წლის 25 მარტი) რეზოლუციები.

ამ დოკუმენტების შინაარსზე არ შევჩერდები, ისინი ტყუპისცალეობით ჰგვანან ერთმანეთს მთავარში: ყველა მათგანი

აღიარებს საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობას, სახელმწიფოებრივ სუვერენიტეტს, საზღვრების ხელშეუხებლობას, დევნილთა უპირობო დაბრუნების უფლებას მშობლიურ ადგილებში.

არ იციან ეს აფხაზეთში? არ იციან, რომ ამ დოკუმენტში არავითარი ლოგიკით არ იქნებოდა მიღებული პუნქტი საქართველოს დაქუცმაცებისა და ორი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს აღიარების შესახებ, რომლებიც შემდგომ კვლავ გაერთიანდებიან (ან არ გაერთიანდებიან რაიმე სახის კავშირში, ასოციაციაში და ა.შ. ? იციან, მაგრამ ყველა საშუალებით ცდილობენ რაიმე ხელშესახები იპოვონ ამ პუნქტებში, რადგანაც ასე სურთ მათ მფარველებს.

რას იზამ, ასეთია უკომპრომისო პოლიტიკური ბრძოლის ტექნოლოგია, თამაშის წესი.

მესამე პუნქტით მხარეები კისრულობენ ვალდებულებას არ მიმართონ ძალის გამოყენებას ან ძალის მუქარას. თუმცა, ცნობილია (სამშვიდობო ძალების შესვლის შემდეგაც) 1994-1998 წლებში და შემდგომ კვლავ ჰქონდა ადგილი ძალის გამოყენებას მშვიდობიანი მოსახლეობის მიმართ, დახოცეს 5 ასეულზე მეტი მშვიდობიანი მცხოვრები, მრავალჯერ გაძარცვეს და გადაწვეს გალის რაიონი. ეს საკითხი, კერძოდ, ძალის გამოუყენებლობა და ნდობის განმტკიცება დღემდე რჩება უმთავრეს პრობლემად.

მეოთხე პუნქტი ითვალისწინებს ოთხმხრივი ხელშეკრულების საფუძველზე დევნილთა ნებაყოფლობით დაბრუნებას (პირველ ეტაპზე გალის რაიონში) საერთაშორისო პრაქტიკის შესაბამისად, თუმცა ამ დოკუმენტში ბევრი რამ არის სადავო და ქართული მხარისათვის მიუღებელი.

ცხადია, რომ ამ ხელშეკრულებამ პრაქტიკულად არ იმუშავა (1994 წელს გალში საერთაშორისო მეურვეობით დაბრუნებული 311 მშვიდობიანი მცხოვრებიდან ორასამდე ხელახლა გამოიქცა, რამდენიმე დაიღუპა, ზოგი მათგანი მძევლად იქნა აყვანილი).

არსებითად შესრულდა კონფლიქტი ზონაში სამშვიდობო ოპერაციის განხორციელების შესახებ მეხუთე პუნქტი (რუსეთის ფედერაციის სამხედრო კონტინგენტის მემკვიდრით), ასევე გაე-

როს სამხედრო მეთვალყურეთა მისიის მანდატის გაფართოების თაობაზე. საკითხი კარგად არის გაშუქებული ყველა დონეზე. ფაქტია, რომ მოქმედი მანდატით სამშვიდობო ძალები სასაზღვრო ნაწილებად იქცნენ, რომლებიც რეჟიმის ინტერესებს გამოხატავენ და არსებითად ვერ უზრუნველყოფენ დევნილთა უსაფრთხო დაბრუნების პირობების შექმნას.

აფხაზურ მხარეს განსაკუთრებული პრეტენზიები აქვს განცხადების მე-6, მე-7 მუხლებისადმი, აგრეთვე მე-8 მუხლის მიმართ.

მე-6 პუნქტში დაფიქსირებულია, რომ “აფხაზეთს აქვს თავისი კონსტიტუცია და კანონმდებლობა, შესაბამისი სახელმწიფო ატრიბუტიკა–ჰიმნი ღერბი, დროშა.”

რა არის აქ განსაკუთრებული და ახალი, ნიშნავს თუ არა ეს დამოუკიდებლობის აღიარებას?

ავტონომიურ ერთეულებს (სახელმწიფო წარმონაქმნებს) საბჭოეთის დროსაც კი გააჩნდათ თავისი კონსტიტუცია, კანონმდებლობა, ღერბი, ჰიმნი, მათ შორის აფხაზეთსაც, რაც შესაბამისობაში იყო საქართველოს კონსტიტუციასთან და კანონმდებლობასთან. ამგვარი უფლებამოსილებები ჰქონდა, აქვს და ექნება აფხაზეთს. მათი ფორმისა და შინაარსის შეთანხმება, მხარეთა პოლიტიკური ნების შემთხვევაში, პრობლემა არ უნდა იყოს. საკითხის რაციონალური გადაწყვეტა უმტკივნეულოდ შესაძლებელია აფხაზეთში დემოგრაფიული ვითარების აღდგენის, დემოკრატიული პროცესების განვითარებისა და სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბების კვალობაზე. ეტყობა, ამ საკითხით ყონგლიორობა რეჟიმის შიდა იდეოლოგიურ ინტერესებში შედის.

საჭიროდ მიმაჩნია მე-7 პუნქტი მკითხველის სამსჯავროზე დედნიდან ზუსტად გადმოვიტანო:

“7. стороны провели консультации о разграничении полномочий при понимании, что любое соглашение по этому вопросу является частью общего урегулирования и будет достигнуто только тогда, когда будет найдено окончательное решение конфликта.”

სანამ შემდგომ აზრსაც ვე გადავიდოდე, მინდა კიდევ ერთ-

ხელ მივაპყრო მკითხველის (ოპონენტის) ყურადღება, რომ, რაც შემდგომ აბზაცშია დაფიქსირებული, ზემოთ მოყვანილი აბზაცის მოთხოვნებით გადაულახავ ჩარჩოებშია მოქცეული, უმძიმესი პირობებითაა შებორკილი და თუ ამ შეზუდეებიდან რომელიმე (თუნდაც ერთი) არ შესრულდა, შემდგომი ფორმულირებები (ანუ “ошшего понимания”) ყოველგვარ აზრს კარგავს და არარაობად იქცევა.

შემდგომ:

“на этом этапе (მიაქციეთ ყურადღება-“ამ ეტაპზე”) стороны достигли общего понимания (კვლავ ყურადღებით დაუკვირდით-“საერთო გაგებას” და არა ხელშეკრულებას ან მორიგებას) относительно полномочий для совместной деятельности в следующих областях:

- а) внешняя политика, внешнеэкономические связи;
- б) пограничная служба;
- в) таможенная служба;
- г) энергетика, транспорт, связь;
- д) экология и ликвидация последствий стихийных бедствий;
- е) обеспечение прав и свобод человека и гражданина, прав национальных меньшенств.”

თუ განცხადების ტექსტში ამ აბზაცის სხვანაირი ფორმულირება იქნებოდა, ვთქვათ:

стороны достигли договоренности для общего понимания совместной деятельности в следующих областях да შემდეგ როგორც ჩამონათვალშია, რასაც აფხაზური მხარე ამჟამად ცდილობს, შეიძლება შესაძლებლად მიგვეჩნია, რომ ქართული მხარე დაეთანხმა იმ უფლებათა საერთო გამგებლობაში შეყვანას, რაც კლასიკური გაგებით, დამახასიათებელია საკავშირო სახელმწიფოსათვის ანკონფედერაციისათვის და ხორციელდება ამგვარ სამართლებრივ ურთიერთობაში მყოფ სუვერენულ სახელმწიფოთა შორის.

რა თქმა უნდა, ეს შეიძლება ჩათვლილიყო ბრალდებად ქართული მხარის წარმომადგენლებისთვის (ვინც ხელი მოაწერა ამ დოკუმენტს), მაგრამ უეჭველია, რომ ეს ასე არ არის.

ამ უხერხულობას (ფალსიფიკაციას) კარგად აცნობიერებს აფხაზური მხარე და ცდილობს მოიშველიოს განცხადების მე-8 პუნქტი:

“стороны согласились продолжить энергичные усилия по достижению полномасштабного урегулирования. Стороны образуют соответствующий Комитет, который будет работать на постоянной основе с учетом решений СБ ООН под председательством ООН, с участием представителей СБСЕ и РФ, с привлечением международных экспертов. Комитет будет заседать поочередно в Москве и Женеве. Первое заседание состоится в Женеве 19 апреля 1994 г. Будет разработана поэтапная программа действий, выработаны предложения по воссозданию государственно-правовых отношений.”

რაც შეეხება პირველ აბზაცს, კარგადაა ცნობილი “ენერგიული ძალისხმევა კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი მონესრიგებისათვის”, რაც დღემდე გრძელდება, მაგრამ პროგრესი არ შეიმჩნევა აფხაზური მხარის არაკონსტრუქციულობის გამო.

საყოველთაოდ ცნობილია მე-8 პუნქტის ბედის შესახებ (პრაქტიკულად არ ამოქმედებულა), შემდგომ შეიქმნა სხვა ფუნქციონალური დატვირთვის ორმხრივი საკოორდინაციო კომისია, სამუშაო ჯგუფები, მაგრამ არასაკმარისი ეფექტურობის გამო, უფრო გვიან (1997წ.), კონფლიქტის მონესრიგების პროცესი გარდაიქმნა ჟენევის ფორმატად, რომელსაც ამჟამად მთავარი ადგილი უკავია.

რაც შეეხება “დე-იურე” სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობების აღდგენის შესახებ წინადადებათა შემუშავების მცდელობას, რამდენადაც ცნობილია, არ ყოფილა და არც შეიძლება ყოფილიყო, იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ სამხედრო კონფლიქტის პერიოდში მექანიკურად განყდა საქართველოსა და საკუთრივ აფხაზეთს შორის კონსტიტუციით განსაზღვრული “დე-იურე” და არა “დე-ფაქტო” ურთიერთობები. სწორედ ამიტომ, ექსპერტებმა და ხელმომწერებმა არც კი ჩათვალეს საჭიროდ სიტყვათა კომპლექსში – “სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობების აღდგენა,” ჩაემატებინათ “დე-ფა-

ქტო” (აღდგენა), როგორც ზედმეტი, თავისთავად ნაგულისხმევი და აქსიომატური.

შემდგომ გახდა ცნობილი, რომ ამ სიტყვის გამო აფხაზურმა რეჟიმმა მთელი პოლიტიკური კონსტრუქციის აგება წამოიწყო და დღემდე ცდილობს ზემოაღნიშნული განცხადება ჩათვალოს “საერთაშორისო ხელშეკრულებად” აფხაზეთის დამოუკიდებლად ცნობად, მისი საქართველოსთან თანასწორუფლებიან სუბიექტად აღიარებად.

რეალურად და დოკუმენტურად მრავალგზის დადასტურებულია, რომ საქართველოს არასოდეს გაუუქმებია აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსი, არ შეუზღუდავს მისი უფლებამოსილებანი. აფხაზეთის დევნილი ხელისუფლება თბილისში არის აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელისუფლება, რომელსაც იმავე კონსტიტუციური, სახელმწიფოებრივი და იურიდიული უფლებამოსილება აქვს, რაც ჰქონდა აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელისუფლებას სოხუმში.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ სეპარატისტული რეჟიმის მცდელობა ცალმხრივად ხელეყო საქართველოს რესპუბლიკის მთლიანობა, საქართველოსა და საკუთრივ აფხაზეთის კონსტიტუციები, ჩათვლილია უკანონოდ, ბათილად, იურიდიული ძალის არმქონედ.

აფხაზეთში ყოველგვარი არჩევნები, რეფერენდუმები, დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი (2000 წლის 8 ოქტომბერი) და სხვა საქართველოს პარლამენტის, გაეროს, ეუთოს დოკუმენტებით მიჩნეულია უკანონოდ.

რეჟიმმა მიაღწია “დე-ფაქტოდ” საქართველოდან გამოსვლას, მაგრამ “დე-იურედ” საქართველოს შემადგენლობაშია. სხვაგვარ მტკიცებას არა აქვს არგუმენტი და არც ლოგიკა, მანიპულირება ყოფილი სსრ კავშირის კანონებით, რეფერენდუმებით და ა.შ. ფუჭი და უაზრო წყლის ნაყვანა.

2000 წლის 14 თებერვალს აფხაზთა ლიდერი ვლადისლავ არძინბა გაეროს გენერალურ მდივანს კოფი ანანს წერს: „ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის მოწესრიგების თაობაზე 1994 წლის 4 აპრილის განცხადებაში აღიარებული იყო საქართველოსა და აფხაზეთს შორის სახელმწიფო-სამართლებრივი ურთიერთ-

ბის არარსებობა და, რომ აფხაზეთს გააჩნია სუვერენული სახელმწიფოს ყველა უფლებამოსილება. განცხადებაში ასევე განიხილებოდა თანასწორუფლებიან საფუძველზე კონფლიქტის მხარეებს შორის “სახელმწიფო და სამართლებრივი ურთიერთობების შესაძლო აღდგენის პრინციპები.”

ამ თვალსაზრისს შემდგომ კიდევ ერთი არგუმენტით „ამაგრებს,“ კერძოდ, „დასკვნით, რომელიც, მისი აზრით, დაფიქსირებულია გაეროს გენერალური მდივნის 3 მაისის და მის მეორე დანართში.“

გენერალური მდივანი თავის მოხსენებაში (3 მაისი, 1999 წელი) აღნიშნავს, რომ 4 აპრილის განცხადებით, როგორც ადრე სხვა დოკუმენტებში, იგულისხმება საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა, სუვერენიტეტი და ერთიანი სახელმწიფო, სადაც აფხაზეთს ექნება უფართოესი ავტონომიური (თვითმმართველი) უფლებები.

ასევე, საინტერესოა გენერალური მდივნის ამავე მოხსენების (აფხაზური მხარისთვის პანაცეად მიჩნეული) მეორე დანართიდან ციტატა: „აფხაზეთი იქნება სუბიექტი, რომელსაც ექნება სუვერენული უფლებები საკავშირო სახელმწიფოში, რომელიც შეიქმნება სადავო საკითხების დარეგულირების შემდეგ, საკავშირო სახელმწიფოს სახელწოდება განისაზღვრება მხარეთა მიერ შემდგომი მოლაპარაკებების საფუძველზე.“

რას გულისხმობდა გენერალური მდივანი?

ექსპერტთა, მათ შორის გაეროს ექსპერტთა აზრით, ტერმინში—„საკავშირო სახელმწიფო,“ ნაგულისხმევია აფხაზეთის განსაკუთრებული მდგომარეობის აღიარება საქართველოს შემადგენლობაში (საერთაშორისო პრაქტიკაში ასეთი გამოცდილება არსებობს) და გულისხმობს ერთიანი სახელმწიფოს შიგნით სახელმწიფოს ცენტრალურ ხელისუფლებას და სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნის ლეგიტიმურ ხელისუფლებას შორის ხელშეკრულებით კავშირს გარკვეულ უფლებამოსილებათა დელეგირების საფუძველზე.

მართლაც, 1995 წლის ივლისში, მოსკოვში მიმდინარე მოლაპარაკებების დროს, აფხაზური მხარის დელეგაციის ხელმძღვა-

ნელმა ანრი ჯერგენიამ (სოხუმთან კონსულტაციების შემდეგ) გააკეთა განცხადება, რომ აფხაზური მხარე ეთანხმება ხელშეკრულების პროექტის ფორმულირებას „ერთიანი ფედერაციული სახელმწიფო.“ 25 ივლისს მხარეების მიერ ოფიციალურად პარაფირებულ იქნა ხელშეკრულების ტექსტი, მაგრამ დოკუმენტის ხელმოწერამდე არძინბამ შეცვალა აფხაზური მხარის დელეგაციის ხელმძღვანელობა და უარი განაცხადა მოლაპარაკებების გაგრძელებაზე „სუვერენული აფხაზეთის აღიარებამდე.“

საგულისხმოა ისიც, რომ გაეროს გენერალური მდივნის მოხსენების დანართში აღნიშნულმა „საკავშირო ხელშეკრულების“ იდეამ გაგრძელება ვერ ჰპოვა გაეროს უშიშროების საბჭოს ვერც ერთ შემდგომ დოკუმენტში.

არსად და არავის გაუხდია საეჭვოდ, რომ გაეროს გენერალური მდივანი 3 მაისის მოხსენებაში გულისხმობდა ავტონომიურ ერთეულს (სახელმწიფო წარმონაქმნს), რომელსაც აქვს გარკვეული გარანტირებული უფლებები და თავისუფლებები, მათ შორის სუვერენული უფლებებიც, მაგრამ ეს არ ნიშნავს მის სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობასა და სრულ სუვერენიტეტს. თანამედროვე მსოფლიოში, განსაკუთრებით ევროპაში, ფართოდ გავრცელებულია სახელმწიფოებრივი მოწყობის პრაქტიკა, რომელშიც ფედერალურ სახელმწიფოს შემადგენელ ერთეულებს გარკვეული საგარეო პოლიტიკური და ეკონომიკური უფლებამოსილებანი, ასევე, საკუთარი კომპეტენციები აქვთ ენერგეტიკის, ტრანსპორტის, ეკოლოგიისა და სხვა დარგებში. რაც შეეხება სასაზღვრო სამსახურს, სახელმწიფო საზღვრების კონკრეტულ მონაკვეთზე სასაზღვრო რაზმების ადგილობრივი კადრებით დაკომპლექტების პრინციპი ერთ-ერთი ძირითადია მრავალ ქვეყანაში. იგივე შეიძლება ითქვას საბაჟო სამსახურზეც.

აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ:

1. 1994 წლის 4 აპრილის განცხადებაში ქართულმა მხარემ, ფაქტობრივად, დააფიქსირა საქართველოს სახელმწიფოს ახალი პოლიტიკური კურსი და კეთილი ნება აფხაზეთში კონფლიქტის მშვიდობიანი გზით მოწესრიგების უზრუნველსაყოფად, რომლის რეალიზაციის ერთერთ უმთავრეს პირობად მოიაზრებო-

და (სახელწოდების გარეშე) ერთიანი საქართველოს შემადგენლობაში, საქართველოს სახელმწიფოს ურყევი სუვერენიტეტის პირობებში, აფხაზეთის უფართოესი ავტონომია, თბილისსა და სოხუმს შორის უფლებამოსილებათა კონსტიტუციური გამიჯვნა თანამედროვე მსოფლიოს სტანდარტების შესაბამისად. რეალურად საკითხი შეეხებოდა საქართველოს ტრანსფორმირებას ფედერალურ სახელმწიფოდ, სადაც აფხაზეთს ექნებოდა ფედერაციის სუბიექტის სტატუსი და უფლებამოსილებანი საერთო ცენტრის მიერ დელეგირებული კომპეტენციების ფარგლებში.

2. მხარეები გაგებით მოეკიდნენ თბილისსა და სოხუმს შორის ომით განწყვეტილი სახელმწიფოებრივ ურთიერთობათა დე-ფაქტო აღდგენას, საქართველოს ფედერალურ მოწყობას, უფლებამოსილებათა გამიჯვნას კონსტიტუციური პრინციპის საფუძველზე და სქემატურად მოხაზეს განვითარებული ფედერალიზმის ქვეყნებში ერთობლივ გამგებლობას მიკუთვნებული სფეროთა კონტურები.

3. 4 აპრილის განცხადებით, ჩანასახის დონეზე, მხარეებმა მიანდინეს მორიგებას ფედერაციული საქართველოს შემადგენლობაში აფხაზეთის სტატუსის, თბილისსა და სოხუმს შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის საფუძველების შესახებ, რომლის ლოგიკურად განვითარებული ვარიანტია ჟენევის ფორმატი შესაბამისი დოკუმენტის პროექტის შემუშავება.

მოვლენათა შემდგომი განვითარება, კერძოდ, საქართველოს ახალი კონსტიტუციის დებულებები, მათ შორის საქართველოს სახელმწიფოს ახალი სახელწოდება „საქართველო“ (ნაცვლად საქართველოს რესპუბლიკისა), სახელმწიფოებრივი ტერიტორიული მოწყობის საკითხების გადადება ქვეყნის მთლიანობის სრულ აღდგენამდე, ჟენევის ფორმატის ფარგლებში „აფხაზეთის სტატუსის, თბილისსა და სოხუმს შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის შესახებ“ პროექტზე მუშაობა ადასტურებს, რომ 4 აპრილის განცხადებით, საჯაროდ გაცხადდა საქართველოს, როგორც შემდგარი სახელმწიფოს გულწრფელი და ურყევი კურსი აფხაზეთში კონფლიქტის პოლიტიკური მოწესრიგების უზრუნველსაყოფად ქვეყნის ფედერალიზაციის გზით.

ინალ კაზანი, ამერიკის შეერთებულ შტატებში აფხაზური დიასპორის თავმჯდომარე, აფხაზი ხალხისადმი მიმართვაში კატეგორიულად აცხადებს: „ბოლო შვიდი წლის მანძილზე თავისუფლები ვიყავით ჩვენს საპყრობილეში. დარწმუნებული ვარ, რომ საკავშირო სახელმწიფო ჩვენ ხელს არ გვაძლევს. . .“ და „აბსოლუტური ავტონომია უზრუნველყოფს ჩვენს სუვერენიტეტს, უშიშროებას, წარმატებულ ეკონომიკურ არსებობას, კულტურულ და ეროვნულ თავისთავადობას, ენას, ტრადიციებს“...კაზანის აზრით, ამჟამად. . . „თუ ხელიდან გაუშვით მოქმედების მომენტი, ჩვენი სამშობლოს ბედს გადაწყვეტენ ისინი, ვისაც ჩვენთან არაფერი ესაქმება და არც ჩვენი ბედი ენაღვლებათ.“

ვერაფერს დაამატებ!

აფხაზეთში მთავარ საკითხად უსაფრთხოება მიაჩნიათ. ფედერაციულ საქართველოში აფხაზეთის სუბიექტის უსაფრთხოების გარანტია იქნება სამართლებრივი სახელმწიფო, უფლებამოსილებათა გამიჯვნის სახელმწიფო მექანიზმები, აფხაზი ხალხის წარმომადგენლობა პარლამენტში, მთავრობაში, სასამართლო სისტემაში; გარკვეულ პერიოდში ასეთი გარანტია შეიძლება იყოს იალტის განცხადებაში დაფიქსირებული ყენევის ფორმატის ქვეყნები, გაერო, ეუთო, ევროკავშირი. აფხაზეთის უშიშროების უპირველესი გარანტი იქნება იქ დაბრუნებული დევნილი მოსახლეობა, დემოკრატიული ინსტიტუტების განვითარება, სამოქალაქო სექტორი.

ამგვარად, 1994 წლის 4 აპრილის განცხადებაში აისახა არა აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარება, არამედ კონფლიქტის მონესრიგების, ქვეყნის მონყობის ახალი მოდელი, რომელშიც აფხაზეთს ექნებოდა მყარად გარანტირებული უფლებები და თავისუფლებები, რაც აფხაზეთში ომამდე მცხოვრებ ქართველ და სხვა ხალხებთან ერთად საერთო თანაცხოვრების მრავალსაუკუნოვანი გამოცდილების გათვალისწინებით, აფხაზეთის აყვავებასა და კეთილდღეობას უზრუნველყოფდა.

**„დილის გაზეთი,“
9 აგვისტო, 2001წ.**

ეზმ-ას თვალით დანახული გალის რაიონი

აფხაზეთში კონფლიქტის მონესრიგების გაჭიანურებამ, დევნილთა უმძიმესმა სვედრმა, უბინაობამ, შიმშილმა, და, რაც მთავარია, შელახული ღირსების გრძნობამ აიძულა ბევრი ქართველი მშობლიურ ადგილებს დაბრუნებოდა.

მემატიანე თავის დროზე დანერს და ყოველივეს ჯეროვანი შეფასება მიეცემა, მაგრამ დღეს აფხაზეთში, განსაკუთრებით გალში, დევნილთა დაბრუნებასთან დაკავშირებით აზრთა სხვადასხვაობაა.

ერთნი ამტკიცებენ, რომ გალში დაბრუნებული მოსახლეობა იქ მონად დაბრუნდა და განწირულია უუფლებობის, თანდათანობით გადაგვარებისა და ხელზე მოსამსახურედ ყოფნისთვის.

მეორენი ამბობენ, რომ ხალხს აქვს არჩევანის უფლება (ხელისუფლებას არასოდეს მოუწოდებია მოსახლეობისთვის აფხაზეთში დაბრუნება იქ საქართველოს იურისდიქციის აღდგენამდე და უსაფრთხოების გარანტიების გარეშე), არ მიატოვოს საკუთარი ეზო-კარი, სიცოცხლის რისკით განაგოს თავისი ბედი. მათ პოზიციას განამტკიცებს სოციოლოგებისა და დემოგრაფების დასკვნა, რომ ეთნიკურად ერთგვაროვან და კომპაქტურად დასახლებულ ადამიანთა დიდ მასას (როგორც გალის რაიონია) აქვს საკმაო იმუნიტეტი, რათა გაუძლოს ყოველგვარ სიძნელეს, აწარმოოს რეგერენაცია და შეინარჩუნოს ეროვნული სახე, ენა, ტრადიციები, ადათ-წესები.

მოჰყავთ მესამე მოსაზრებაც: გალელებს სხვა გზა არა აქვთ, ვინაიდან შიდა და გარე დაპირისპირებებით დაქანცულ ქართულ სახელმწიფოს ძალზე გაუჭირდა ასეულ ათასობით დევნილის ფიზიკური შენახვა და გადარჩენა. ვფიქრობ, სამივე პოზიცია მეტ-ნაკლებად შეიცავს სიმართლის ელემენტებს.

იარსებებდა კი საქართველო, გადარჩებოდა კი ქართველი

ერი, რომ „ქართლის ცხოვრებაში“ ჟამიანობად წოდებულ დროს (არაბთა, მონღოლთა, თურქთა, სპარსთა და ათას სხვათა შემოსევები და ბატონობა) მოსახლეობას დაეტოვებინა თავისი ისტორიული განსახლების ადგილები, მიმოფანტულიყო უცხო ქვეყნებში? ისინი ხომ დაკარგავდნენ თვითმყოფადობას, განადგურდებოდა ერთიანი სოციალური და ეთნოკულტურული ქსოვილი, ფიზიკურად გაქრებოდა ერი.

დრომ და ისტორიამ იწევა, რომ გალის რაიონი, ადრე სამურზაყანოდ წოდებული, უფრო ადრე ჩრდილო-დასავლეთი (ზემო) სამეგრელო, უხსოვარი დროიდან ყოფილიყო ქართველთა მყარი საცხოვრისი.

ვის სჭირდება იმისი შეხსენება, რომ ერთიანი საქართველოსთვის უმძიმესი დღეებში და მაშინაც, როცა ფაქტიურად არც არსებობდა ერთიანი ქვეყანა, საქართველოს ბევრი სხვა კუთხის დარად, ამ მხარის საუკეთესო შვილებიც გამორჩეულად ედგნენ მხარში ცენტრალურ ხელისუფლებას (თუნდაც გიორგი „ბრწყინვალის“ პერიოდი ან 1921 წლის მარტში ბათუმისათვის ბრძოლები გავიხსენოთ). ცნობილია ისიც, რომ გალის რაიონში ბატონყმობამ ფეხი ვერ მოიკიდა და იგი საუკუნეთა განმავლობაში თავისუფლების კუნძულად დარჩა.

თუნდაც ის, რომ გალები თავის მიცვალებულებს მათთვის და ქვეყნისთვის ამ გაუსაძლის დღეებშიც წინაპართა საძვალეში მიასვენებენ, დასტურია იმისა, რომ ეს პატარა მიწა (ისევე, როგორც მთელი აფხაზეთი) მათთვის ბიბლიური „აღთქმული ქვეყანაა“, დღემდე უწმინდესი სავანეა. აფხაზეთის ქართველობას კვლავაც აქვს აურაცხელ პრობლემასთან გამკლავების ძალა და უნარი.

ეს კარგად იციან არა მარტო ჩვენში, არამედ კონფლიქტის მონესრიგებაში ჩართულმა მხარეებმაც, რომელთა აზრითაც, გალის პრობლემის მოგვარებით სათავე დაედება აფხაზეთის საკითხის საბოლოო მონესრიგებას. სწორედ ამიტომ, ეუთოს სტამბულის სამიტმა (19 ნოემბერი, 1999წ.) მიზანშეწონილად მიიჩნია, გაეროსა და ეუთოს მონაწილეობით, ფაქტების დამდგენი

მისიის გაგზავნა. 2000 წლის 20-24 ნოემბერს გაეროს და ეუთოს ერთობლივმა შემფასებელმა მისიამ (ემმა) გალის რაიონის ყველა სოფელი და დასახლებული პუნქტი მოიარა და დაბრუნებულ მოსახლეობას შეხვდა.

მიუხედავად გარკვეული ორმაგი სტანდარტებისა და ვითარების შელამაზებისა (რაც დამახასიათებელია მედიატორებისთვის). ემმ-ას ანგარიში და დასკვნა საკმაოდ რეალურად ასახავს რაიონში არსებულ ვითარებას, რომელსაც საქართველოს ხელისუფლების, საერთაშორისო თანამეგობრობის, ყენევის ფორმატის პროცესის მონაწილეთა ადეკვატური რეაგირება უნდა მოჰყვეს. ამიტომაც ვთავაზობ საზოგადოებას აფხაზეთში შეიარაღებული დაპირისპირების დასრულების შემდეგ გალის რაიონში განვითარებული მოვლენების თაობაზე უცხოელთა თვალით დანახული რეალობის მოკლე ანალიზს და შეფასებას, რომლის ერთ-ერთი ხელმომწერი აფხაზური მხარის ოფიციალური წარმომადგენელიცაა.

* * *

გალის რაიონი, სადაც ამჟამად, სხვადასხვა წყაროს მონაცემებით 34-45 ათასი დევნილია დაბრუნებული, დაპირისპირების ეპიცენტრია. დსთ-ს სამშვიდობო ძალები, გაეროს მეთვალყურეები, აფხაზური მხარე (რომელმაც აიღო პასუხისმგებლობა რაიონის ადმინისტრაციულ კონტროლზე), ვერ უზრუნველყოფენ დევნილთა დაბრუნებისთვის პირობების შექმნას, დაბრუნებული მოსახლეობის უსაფრთხოებას. წლების განმავლობაში მასობრივი ხასიათი აქვს ყაჩაღობას, ძარცვას, ადამიანთა გატაცებას, იარაღით ვაჭრობას, ნარკოტიკების წარმოებას და გავრცელებას, სხვა კრიმინალურ ქმედებებს.

ვითარება რაიონში არასტაბილურია, სიტუაცია დაძაბული. ქართული და აფხაზური მხარეების არაკონსტრუქციული დამოკიდებულებების გამო, კონფლიქტის ზონაში უსაფრთხოების, დევნილთა რეალური დაბრუნების საკითხებზე ვერ იქნა ხელმომწერილი სტაბილურობის უზრუნველმყოფი, თუნდაც შუალედური დოკუმენტი,

ვერ შედგა მხარეთა დიალოგი ჟენევის ფორმატით შემუშავებულ მოწესრიგების პროექტზე – „აფხაზეთის სტატუსის, თბილისსა და სოხუმს შორის უფლებამოსილება გამიჯვნის საფუძვლების შესახებ.“ არ სრულდება „აფხაზეთში დევნილთა ნებაყოფილებითი დაბრუნების შესახებ“ ოთხმხრივი ხელშეკრულება. სახეზეა მოსახლეობის უსაფრთხოების დაცვის ელემენტარული პირობების არარსებობა, ყოვლისმომცველი შიში და განუკითხაობა. ადამიანის უფლებათა დაცვის სოხუმის ოფისის ფილიალის გახსნა, აფხაზეთი მხარის მიზეზით, მრავალი ნელია ჭიანჭურდება.

აფხაზეთი მხარე ყველა დაბრუნებულზე ადგენს პირად ბარათს და აფიქსირებს ჩანაწერს დაბრუნებულთა მოქალაქეობის შესახებ, თანაც ცდილობს ხელოვნურად გაზარდოს მათი რიცხვი, ახდენს ორმაგ აღრიცხვას, რის გამოც დაბრუნებულთა რაოდენობა სადავოა.

სოფელ „პრიმორსკის“ დასახლება (სოფელი გინძე ენერი), სადაც ადრე ძირითადად ცხოვრობდა რუსული მოსახლეობა, დანაღმულია, მოსახლეობა ბედის ანაბარაა მიტოვებული (ძირითადად უმწეო მოხუცები). დასახლებაში თავს იყრიან შეიარაღებული კრიმინალები, იქ ვერ შედიან სამშვიდობო ძალები და გაეროს მეთვალყურეები. ასეთივე მდგომარეობაა რიგ სხვა დასახლებებში.

რაიონის ადმინისტრაცია მთლიანად აფხაზეთია და არ შეესაბამება მოსახლეობის დემოგრაფიულ შემადგენლობას. ადმინისტრაციის მეთაურის და სხვა წამყვანი თანამდებობები ეთნიკურ აფხაზებს უკავიათ. მხოლოდ აფხაზეთია სამართალდამცავი და ძალოვანი სტრუქტურების ხელმძღვანელობა, პირადი შემადგენლობა (რამდენიმე გამონაკლისის გარდა).

რესპოდენტთა აზრით, ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნები გალის რაიონში ჩატარდა ფორმალურად, ამომრჩეველთა გარეშე (1997წ.). ფაქტიურად აფხაზეთმა ადმინისტრაციამ დეპუტატები დანიშნა.

აფხაზეთი ადმინისტრაცია უძღურია წინ აღუდგეს ე.წ. კრი-

მინალურ ავტორიტეტებს, რომელთაც გავლენის სფეროები გადანაწილებული აქვთ. მოსაკრებლები და გადასახდელები დგინდება მათ მიერ.

კანონიერების არარსებობითაა განპირობებული ადამიანის უფლებათა უხეში დარღვევები, განსაკუთრებით სიცოცხლის უფლების ხელყოფა, თავისუფლების თვითნებური შეზღუდვა, მძევლად გატაცება, ყაჩაღობა, ძარცვა, გაუპატიურება და სხვა, რასაც მზარდი ხასიათი აქვს.

რაიონში არ არის სასამართლო, ე.წ. სამართალწარმოება და მართლმსაჯულება ხორციელდება მეზობელ ტყვარჩელისა და ოჩამჩირის რაიონებში.

გამოკითხულთა აზრით, მოსახლეობის წინააღმდეგ ძალადობაში (ყაჩაღობა, ადამიანის გატაცება გამოსასყიდის მიღების მიზნით, თავისუფლების თვითნებური აღკვეთა და სხვა) მონაწილეობენ აფხაზი, ქართველი, რუსი, ჩეჩენი და სხვა ეროვნების კრიმინალები, რომლებიც ხშირად მოქმედებენ შეთანხმებით.

განსაკუთრებით მწვავედება წინააღმდეგობა კრიმინალურ დაჯგუფებებს შორის თხილისა და ციტრუსოვანთა ნაყოფის დამზადების სეზონში, რაც ხშირად შეიარაღებულ დაპირისპირებაში გადადის.

ადგილობრივი მოსახლეობის აზრით, ბოლო პერიოდში შესუსტდა პარტიზანების აქტიურობა. პარტიზანთა სახელით არც თუ იშვიათად მოქმედებენ კრიმინალები, რომლებიც აყაჩაღებენ მოსახლეობას, ავრცელებენ ნარკოტიკებს, ვაჭრობენ იარაღით, იტაცებენ და ყიდიან ავტომანქანებს.

კომუნალური საცხოვრებელი ფონდის 65-70 პროცენტზე მეტი დამწვარი და გაძარცულია აფხაზური მხარის ხელშეწყობით. მოსახლეობას, როგორც წესი, ცხოვრება უხდება დროებით თავშესაფრებში (ავტომანქანის გარაჟი, პირუტყვის სადგომი, სამეურნეო ნაგებობა, მიწური).

სკოლების მდგომარეობა უმძიმესია (უმეტესობა დამწვარი და გაძარცულია), აღდგენის გარეშე პრაქტიკულად შეუძლებელია იქ საქმიანობა, რაიონში აიკრძალა მშობლიურ ენაზე სწავლება,

რაზეც მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული დევნილთა დაბრუნების ინტენსივობა.

მხოლოდ ქართული და აფხაზური მხარეების ერთობლივი ეკონომიკური ინტერესების გამო შესაძლებელი გახდა ენგურ-ჰესის (აფხაზეთში ელექტროენერჯის ფაქტიურად ერთადერთი წყაროს) შენარჩუნება, რაც შესაძლებელია პრეცედენტი გახდეს სხვა დარგებშიც თანამშრომლობის განვითარებისთვის.

სატელეფონო კავშირის სისტემა არ არსებობს (განადგურებული და გაძარცვულია), ტელევიზორები და რადიომიმღებები მოსახლეობას არ გააჩნია. მეტად შეზღუდულია სატრანსპორტო საშუალებათა რაოდენობა, გადაადგილების საშუალება ცხენი, ხარ-კამეჩი და საზიდრებია. მოსახლეობის 90% ქვეითად გადაადგილდება.

სოფლის მეურნეობის ძირითადი დარგები – მეჩაიეობა და მეციტრუსეობა გაჩანაგებულია. ინფრასტრუქტურა მოშლილია. სოციალური დაცვის სისტემა არ არსებობს, პენსიები არ გაიცემა, მოსახლეობა ცხოვრობს უმძიმეს ყოფაში. დე-ფაქტო ხელისუფლებას არ შეუძლია ადამიანთა ელემენტარული მოთხოვნების დაკმაყოფილება. დაუსაქმებელია შრომისუნარიანი მოსახლეობის 90-97 პროცენტი.

საქართველოსა და აფხაზეთის ჯანდაცვის ორგანოების, ასევე, რაიონის აფხაზური ადმინისტრაციის ერთობლივი ზრუნვის შედეგად ჯანდაცვის სისტემა გარკვეულწილად შენარჩუნებულია ქალაქ გალში და რამდენიმე დასახლებულ პუნქტში. არ ჰყოფნით ექიმები, ცენტრალურ რაიონულ საავადმყოფოში ვერ ხერხდება მარტივი ქირურგიული ოპერაციების ჩატარება.

არაორდინარულ პირობებში ცხოვრების გამო მოსახლეობაში მასობრივად არის გავრცელებული ტუბერკულოზი, შაქრიანი დიაბეტი, ასთმა, გულ-სისხლძარღვთა, ფილტვების, ნერვული სისტემის დაავადებები, ძალზე მაღალია ქალთა დაავადებების ხვედრითი წილი, განსაკუთრებით მძიმეა ჩვილთა და მოზარდთა ჯანმრთელობის რისკები, უკიდურესად მაღალია სიკვდილიანობა.

გალის რაიონში არ ვრცელდება სოხუმსა და თბილისში გამოცემული გაზეთები, რეალურად მოსახლეობა მონყვეტილია გარე სამყაროს.

გალში კადრების დეფიციტის (რუსულ და აფხაზურ ენაზე მოთხოვნა არ არსებობს) გამო ადგილობრივი გაზეთი არ გამოდის.

გალის რაიონში არ არის პოლიტიკური პარტიების, სამოქალაქო მოძრაობის ფილიალები, აკრძალულია პოლიტიკური საქმიანობა, მოსახლეობა იმყოფება შიდა იზოლაციაში, მოცულია აპათიით, მათი ერთადერთი საზრუნავია ყოველდღიური ბრძოლა ფიზიკური გადარჩენისთვის.

გალის რაიონში არ არის მოქმედი ეკლესია, ამიტომ სულიერი და რელიგიური მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად მოსახლეობის ნაწილი (მონათლოს ბავშვები, მიიღოს ზიარება, გადაიხადოს პარაკლისი და ასე შემდეგ) იძულებულია გაემგზავროს ქალაქ ზუგდიდში ან ოჩამჩირის რაიონში.

მდგომარეობა მეტად მძიმეა, გალის რაიონი გადაქცეულია უფლება აყრილ ადამიანთა რეზერვაციად.

ამასვე, ადასტურებდა 1994 წლის 6 დეკემბრის ეუთოს ბუდაპეშტის სამიტზე მიღებული დოკუმენტი აფხაზეთში გენოციდისა და ეთნიკური წმენდის შესახებ, უპირატესად ქართული მოსახლეობის მიმართ. იგივე დასკვნა უფრო კატეგორიულად განმეორდა ეუთოს ლისაბონის 1996 წლის და სტამბულის 1999 წლების სამიტებზე.

და ყოველივე ეს ხდება მსოფლიოს უძლიერესი ქვეყნების, თვალწინ.

სწორედ ამით არის განპირობებული, ალბათ, რომ თავის ბედსა და სამშობლოს მომავალზე მოფიქრალი გალელებისგან გასაოცარ, გონით ძნელად მისაწვდომ ამბებსაც გაიგონებ ხოლმე. უძლურებისგან სასონარკვეთილ ადამიანებს მიაჩნიათ, რომ მსოფლიოს განაგებს არა საერთაშორისო გაერთიანებები და მსოფლიო თანამეგობრობა, არამედ უსაშველოდ მდიდარი რამდენიმე კაცი, რომლებიც დროდადრო ფინჯან ყავასთან მოიყ-

რიან თავს და ცივი ანგარიშით წყვეტენ ყველას და თითოეულის ბედს; ანანილებენ პლანეტის დიდი და პატარა ქვეყნების ტერიტორიებს და მათ ბუნებრივ რესურსებს, განაგებენ მსოფლიო ბაზრებს, ადგენენ საქონლისა და მომსახურების ფასებს, მოსახლეთა რაოდენობას და შემადგენლობას, მდიდართა და ღარიბთა თანაფარდობას, უმუშევართა ოპტიმალურ ოდენობას, ეკონომიკური საქმიანობისგან მოგებისა და წილების ნორმებს; თავისუფლების მხარდაჭერის ძველი ლოზუნგით („დემოკრატიული„ აჯანყებების მხარდაჭერა) თუ უხეში ძალის ჩარევით ნიშნავენ და ათავისუფლებენ სახელმწიფოთა მეთაურებს, აწყობენ რევოლუციებს და კონტრევოლუციებს, სახელმწიფოთა თუ ხალხებს შორის დიდ თუ პატარა ომებსა და კონფლიქტებს, რათა კიდევ უფრო გაამრავლონ თავიანთი სიმდიდრე და ძალაუფლება, ზეგავლენა მთელ მსოფლიოზე. მათი ძალაა ფული, სხვათა დარცვით ნაშოვნი ოქროს სანცობები, რასაც არასდროს შეეღვევიან და არავის აზიარებენ. მათივე ხელშია ყველაზე ძლიერი შეიარაღებული ძალები და უშიშროების სამსახურები, რადიო, გაზეთი და ჟურნალი, ტელევიზია, ინტერნეტის მსოფლიო ქსელი, სიცრუისა და დემაგოგიის ყველაზე დახვეწილი საშუალებები. მათივე ხელშია ნარკოტიკების წარმოება და განაწილება, ტერორისტების შერჩევის, გამოზრდისა და გამოყენების მექანიზმები, გართობისა და სიამოვნების ყოველგვარი წყარო, ადამიანური თუ სატანური ცოდვის თუ ცთუნების ყველა ძველი თუ ახალი გამოგონება. ესენი XXI საუკუნის ბატონებია, გლობალური მსოფლიოს გამგებლები, სხვა ყველა კი მათი ვასალი და მონაა.

გაანცობს კი რამეს საქართველოსთანა პატარა ქვეყანა ამ გველეშაპებთან დაპირისპირებაში, რომელთა გარეშე არც აფხაზეთში მომხდარა ძმათამკვლელი ომი და საყოველთაო უბედურება, ნაღვლიანად და უიმედოდ კითხულობენ დევნილები და ადვილი არ არის გადაარწმუნო ისინი.

როგორც ეშმას საერთაშორისო დოკუმენტიდან ჩანს, აფხაზეთში არაფერი შეცვლილა. უფრო მეტიც, მისიის დაბრუნებიდან რამდენიმე დღეში ჭუბურხინჯის ოთხმხრივ შეხვედრაზე

რუსეთის სამშვიდობო ძალების სარდალმა გენერალ სიდორევიჩმა აღნიშნა, რომ განვლილი ნახევარი წლის განმავლობაში კონფლიქტის ზონაში მოხდა 39 მკვლელობა, გამოსასყიდის მიღების მიზნით გატაცების – 17, ყაჩაღობის – 42 ფაქტი, ცეცხლსასროლი იარაღით ინციდენტის 52 შემთხვევა, ნაღმზე აფეთქებით დაიღუპა 6 კაცი, მძევლად აყვანილია 16 ადამიანი.

ასეთია ეშმას დასკვნა, თუმცა ეშმა კონფლიქტის მხარეებს ერთობლივი ძალისხმევისკენ მოუწოდებს და შეთანხმების მიღწევის შემთხვევაში რაიონის სოციალური და ეკონომიკური რეაბილიტაციის მრავალი მილიონი დოლარის ღირებულების პროექტს სთავაზობს.

ზემოაღნიშნული ზღვაში წვეთია იმასთან შედარებით, რაც რეალურად ხდება გალის რაიონში, აფხაზეთში და რომელთა მოთმენა და წაყრუება, სხვა თუ არა, სირცხვილია თავმოყვარე ერისა და სახელმწიფოსთვის.

საზოგადოება მოელის, რომ ეშმას დასკვნას ჟენევის ფორმატის ფარგლებში, ასევე გაეროში მოჰყვება ადეკვატური სამართლებრივი და პოლიტიკური შეფასება, ჩვენი ხელისუფლების ჯეროვანი რეაგირება.

**ჟურნალი „რინა“, №3-4, 2001წ.
„დილის გაზეთი“, 5 სექტემბერი, 2001წ.**

ტერორიზმი – მსოფლიოს შავი ჭირი

სიტყვა „ტერორიზმი,“ თანამედროვე შინაარსით, პირველად ინგლისელმა ფილოსოფოსმა ბურკმა გამოიყენა და დაახლოებით, შიშის დანერგვას, დაშინებას ნიშნავს.

წარსულში ტერორიზმი იყო ცალკეული ადამიანების თუ ადამიანთა ვიწრო ჯგუფის საქმე, რომლებიც ხოცავდნენ სახელმწიფოს მეთაურებს, თანამდებობის პირებს, წარჩინებულ ადამიანებს, მაგრამ, მათ ნაცვლად, როგორც წესი, სხვები მოდიოდნენ და ამდენად, ტერორისტული აქტები ამა თუ იმ ქვეყნის ფარგლებიდან არ გადიოდა, მით უფრო, მსოფლიო განვითარებაზე გავლენას თითქმის არ ახდენდა.

ამჟამად ტერორისტებს გაუჩნდათ განუსაზღვრელი მატერიალური და ტექნიკური, საინფორმაციო და ფინანსური შესაძლებლობანი, რომ გამოიწვიონ ქაოსი, არასტაბილურობა და მკვეთრად შეცვალონ ვითარება ცალკეულ ქვეყნებსა და რეგიონებში. ტერორისტულ დაჯგუფებებს აქვთ უამრავი საშუალება გამოიწვიონ უზარმაზარი ნგრევა, შიში, პანიკა, ომებიც კი. არსებობს საფრთხე მათ ხელში აღმოჩნდეს მასობრივი განადგურების იარაღი.

ტერორიზმი განსაკუთრებით მე-19 საუკუნიდან სახეს იცვლის და მეტად მრავალფეროვანი ხდება; ანარქისტები შეცვალეს უკიდურესად მემარცხენე ტერორისტებმა, რომლებმაც საყრდენი იპოვეს გერმანიაში, იტალიაში, რუსეთში, იაპონიაში, მოგვიანებით ინიციატივა აიღეს მემარჯვენეებმა. 2000 წლის ბოლოსთვის ძალზე დაზარალდა რუსეთი, რომელიც, ანტიტერორისტულ ოპერაციას ახორციელებს თავის ქვეყანაში და დსთ-ს სივრცეში. სადღეისოდ ტერორიზმის მიზანი შესაძლებელია იყოს დიდი მატერიალური დაინტერესება, უცხო ქვეყნის შიდა საქმეებში ჩარევა, სახელმწიფო წყობილების შეცვლა, ვრცელ ტერიტორიებზე გავლენის მოპოვება, სახელმწიფო ხელისუფლების ხელში ჩაგდება, ეგრეთწოდებული დამოუკიდებელი, სუვერენული

სახელმწიფოების შექმნა, ტერიტორიული თუ პოლიტიკურ უფლებამოსილებათა ხელყოფა და ასე შემდეგ.

თანამედროვე მსოფლიოში ტერორიზმი უპირატესად მკაფიოდ გამოკვეთილ რელიგიურ და ეთნიკურ ხასიათს ატარებს, თანაც თავისი მიზნის მისაღწევად მაქსიმალურად იყენებს მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების, კომპიუტერს, ინტერნეტის გლობალური ქსელის შესაძლებლობებს.

მე-20 საუკუნეში ტერორისტული აქტების შედეგად დაიღუპა 70-ზე მეტი სახელმწიფოს მეთაური, 600-მდე სახელმწიფო მოღვაწე.

1992 წელს მსოფლიოში აღინუსხა 364 ტერორისტული აქტი, 1993 წელს – 428, 1994 წელს – 1508, 1995 წელს – 1800-ზე მეტი. ბოლო წლებში ტერორისტული აქტების მსხვერპლი რამდენჯერმე გაიზარდა. შექმნილია შეკვეთილ მკვლელთა მთელი სინდიკატები, ბევრგან, უპირატესად არაბულ ქვეყნების სპეციალურ სკოლებში ამზადებენ ტერორისტ-თვითმკვლელებს, რომელთა გამოვლენა მეტად ძნელია.

სამწუხაროდ, ტერორისტული აქტებით ცნობილი ქვეყნების რიცხვში შესულია საქართველოც. ქვეყანაში განხორციელებულ ტერაქტებში მოიაზრება ცნობილი თავდასხმები პრეზიდენტის მიმართ, მრავალი გამოჩენილი ადამიანის, პოლიტიკური და სახელმწიფო მოღვაწის დაღუპვა. სულ ახლახან საქართველო შეძრა ტელეჟურნალისტის გიორგი სანაიას ტრაგიკულად დაღუპვამ. საქართველოში დაფიქსირდა გაეროს და ეუთოს დამკვირვებლების, ბიზნესმენების, პოლიტიკოსების მძევლად აყვანის ფაქტები.

განასხვავებენ ტერორისტული აქტების რამდენიმე სახეობას. მათ შორის უპირატესად გავრცელებულია სისხლის სამართლის ხასიათის შიზოიდური და იდეოლოგიური ხასიათის ტერაქტები (რევოლუციური, რელიგიურ-ფანატიკური და სხვა).

ტერორიზმის განსაკუთრებული სახეა პარტიზანული ტერორიზმი, ანუ მათი აზრით, სადამსჯელო ზომები სამართლიანობის აღდგენის, კანონიერების დამყარების, თავისი საცხოვრებელი

ადგილებიდან ადამიანების გაძევების დაუშვებლობის, საკუთარ მამულში ცხოვრების ნართმეული უფლების აღდგენის უზრუნველსაყოფად.

საერთაშორისო და რიგი ცალკეული ქვეყნის სამართალშიც ძნელად მოიპოვება ტერორიზმის ამ ფორმის კატეგორიული დაგმობა, თუმცა იგი მიჩნეულია არასახელმწიფოებრივი მოქმედების ფორმად, ანუ კანონგარეშედ.

ტერორიზმის ყველაზე მძიმე და საშიში ფორმაა სახელმწიფო ტერორიზმი, რადგან ჯერ ერთი, მეტად მასშტაბურია, ამასთან მასობრივად ხელყოფს ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებებს, ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებს, მსოფლიო მართლ-ნესრიგს.

თანამედროვე მსოფლიოში გამოყოფენ სახელმწიფოებს, რომლებიც მხარს უჭერენ ტერორიზმს, ტერორისტებს ეხმარებიან ფინანსურად, მატერიალურად, ტექნიკურად. თანამედროვე მსოფლიოში არიან შეძლებულ ადამიანთა ჯგუფები, მათ შორის ქარიზმატული ნიშნებით, რომელთა ლიდერობით და გარემოცვაში იგეგმება ტერორისტული აქტები, მათ შორის ყველაზე მასშტაბური, ბარბაროსული, საზარელი და ძნელად წარმოსადგენი. ექსპერტთა აზრით, მათ უკვეთავენ, მოქმედების არეალს და პირობებს უქმნიან ცალკეული სახელმწიფოები, რომელთაც ესა თუ ის გეოპოლიტიკური ინტერესები ამოძრავებთ.

1991-1993 წლებში აფხაზეთში შეიქმნა პირობები ტერორისტული მოქმედებების განსახორციელებლად, პირველ რიგში ქართველი მოსახლეობის, ქართველი ხელმძღვანელობის წინააღმდეგ. რუსეთის დახმარებით მონოეთნიკური აფხაზური არმიის შექმნა სხვა არა იყო რა, თუ არა ტერორის იარაღი, რომელმაც თავისი როლი შეასრულა აფხაზეთში ქართველთა დამარცხებაში. ტერორისტული მიზნების სამსახურში იყო ვოლონტერთა (უპირატესად რუსეთის მოქალაქეებისგან შემდგარი) ორგანიზებული რაზმები, რომლებიც საქართველოს სახელმწიფოს ებრძოდნენ, უბედურების ზონად აცხადებდნენ საქართველოს დედაქალაქს და სხვა რეგიონებს.

ტერორიზმის პირდაპირი და არაპირდაპირი შედეგია ქართული მოსახლეობის ეთნიკური წმენდა აფხაზეთში, ასევე ათასობით ადამიანის გაძევება მშობლიური ადგილებიდან, მასობრივი მკვლევლობები იმ რეგიონებში, სადაც საომარი მოქმედებები არ ყოფილა. ტერორისტული აქტია აფხაზეთის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის, საქართველოს პარლამენტის წევრის ჟიული შარტავას მკვლევლობა და მისი გარემოცვის დახოცვა, აფხაზეთში თანამდებობის პირთა სხვა გახმაურებული მკვლევლობები.

ტერორისტულ მოქმედებად უნდა შეფასდეს გაეროს სანქციის გარეშე ნებისმიერი სუვერენული სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის ხელყოფა ძალისმიერი საშუალებით, მით უფრო, როცა იგი პროვოცირებული და ორგანიზებულია ქვეყნის გარედან.

პრაქტიკულად შეუძლებელია გამყოფი ხაზის გავლება სეპარატისტულ ტერორიზმსა და ტერორიზმს შორის. როგორ წესი, გარედან წახალისებულ შეთქმულთა მცირე ჯგუფი იწყებს სახელმწიფოს რღვევის მზადებას. ისინი სახავენი მიზანს, სამოქმედო გეგმას, იდეოლოგიურ პლატფორმას, ტერორიზმი განხორციელების საშუალებას. სეპარატისტული რეჟიმები, რომლებიც დარწმუნებულები არიან, რომ, როგორც იტყვიან, „ომის ველზე“ ვერ მიაღწევენ თავიანთ მიზანს, ერთიანდებიან და აკონინებენ ძალებსა და საშუალებებს, ამზადებენ ტერორისტულ აქტებს.

შეიძლება ითქვას, რომ მსოფლიო საზოგადოებრიობამ, თანამედროვეობის პოლიტიკურმა ლიდერებმა ბოლომდე ვერ გაიცნობიერეს აგრესიული სეპარატიზმისა და ტერორიზმის ინტეგრირების საშიშროება.

ტერორიზმის ბუდეა უკონტროლო ტერიტორიები, კონფლიქტური და სეცესირებული რეგიონები. აფხაზეთში და ცხინვალის რეგიონში დაფიქსირებულია დიდი რაოდენობის უკანონო იარაღის საცავები, ნარკოტიკული საშუალებები, კონტრაბანდული საქონლის საწყობები, საერთაშორისო მასშტაბის კრიმინალური ავტორიტეტების შეკრებები, დამნაშავეთა საერთაშორისო მასშტაბის თავყრილობები.

ბოლო რამოდენიმე წელიწადია აფხაზეთში მნიშვნელოვნად გაფართოვდა ნარკომაფიის მასშტაბები, გაიზარდა ნარკოტიკულ ნივთიერებების ბრუნვა, ნარკოტიკების შემცველი მცენარეების ნათესი ფართობები. თავის მხრივ ოკუპირებულ ტერიტორიებზე სამუშაო ადგილების უქონლობა და ცხოვრების დაბალი დონე, მუდმივი შიში და სტრესული სიტუაციები ხელს უწყობენ ნარკობიზნესის განვითარებას, მოპოვებას, მოხმარებას, შენახვას, რეალიზაციას. პრაქტიკულად აფხაზეთის მთელი ტერიტორია დანაშაულებრივი ჯგუფების მიერ გაყოფილი გავლენის ზონებად. დასავლეთ აფხაზეთის დაჯგუფება აკონტროლებს სანჯავის, სურსათის და თამბაქოს ნაწარმის გადაზიდვას, ნაწილობრივ მონაწილეობს რუსეთის ტერიტორიაზე ნარკოტიკული საშუალებების გატანაში. გაგრის დაჯგუფება (სომხური დიასპორა) უმეტესწილად დაკავებულია ნარკოტიკების წარმოებით. გუდაუთის დაჯგუფება (აფხაზები) ნარკოტიკების იმპორტს და ექსპორტს ზედამხედველობს. ჩეჩნების დაჯგუფება აკონტროლებს თვითგამოცხადებული რესპუბლიკის აღმოსავლეთ ნაწილს, სოხუმის რკინიგზის სადგურს და ძირითად სატრანსპორტო მაგისტრალებს, მენარმეების საქმიანობას და ტვირთების გადაზიდვას ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის გამყოფ ზოლზე. ნარკონივთიერებების ექსპორტი ხორციელდება აფხაზეთის პორტებით თევზსარენი გემების მეშვეობით, აგრეთვე იყენებენ საავტომობილო და სარკინიგზო ტრანსპორტს, კავკასიონის უღელტეხილებს, რასაც ხელს უწყობს სუსტად დაცული სასაზღვრო მონაკვეთების არსებობა. ექსპორტის ბოლო პუნქტებია კრასნოდარის მხარე, როსტოვის, ვოლგოგრადის, ოდესის ოლქები და მოლდოვა. არსებობს საკმაოდ საფუძვლიანი ვარაუდი ნარკონივთიერებების შუა აზიიდან აფხაზეთის გავლით ევროპაში გატანის შესახებ.

აფხაზეთის დე-ფაქტო ხელისუფლება უძლურია გაუმკლავდეს ნარკომაფიის ბოსებს, რადგან მათ (კრიმინალებს) თავისი ხალხი ჰყავთ ამავე ხელისუფლების ყველა შტოში. აფხაზეთში ნარკომაფიის მასშტაბების ზრდის გამო შეშფოთებას გამოხა-

ტავენ საქართველოს სამართალდამცავი სტრუქტურებიც, ვინაიდან ტრასეკას ჩარჩოში საქართველოს სატრანზიტო ქვეყნად ჩამოყალიბებით იქმნება მაღალი ალბათობა საქართველოს სატრანსპორტო ქსელი გამოყენებულ იქნას ნარკოტიკების ექსპორტისა და გავრცელებისთვის.

აფხაზეთში შესაძლებელია ყოველგვარი ცეცხლსასროლი იარაღის ყიდვა და გაყიდვა გაცილებით იაფად, ვიდრე დანარჩენ საქართველოში და რუსეთში. სოხუმის რეჟიმი იარაღის ბრუნვას ვერ აკონტროლებს. აუარებელი აღურიცხავი იარაღია ბოვეიკების და კერძო პირების ხელში, კრიმინალების კუთვნილ სარეალიზაციო საცავებში. იარაღის ბიზნესით დაკავებულ ადამიანებს საიმედო კავშირები აქვთ რუსეთის სამხედრო ბაზებთან, იარაღის მწარმოებლებთან, ჩრდილოეთ კავკასიის რესპუბლიკებში მიმოფანტულ ყოფილ თანამებრძოლებთან.

კრიმინალური ბიზნესის ერთერთი გავრცელებული ფორმაა საქართველოს ტერიტორიიდან (ძირითადად თბილისიდან და ქუთაისიდან) ავტომანქანების გატაცება გამოსასყიდის მიღების მიზნით. 2001 წელს ოფიციალურად დაფიქსირებულია 206 ფაქტი, თუმცა რეალურად გატაცებული მანქანების რაოდენობა რამდენჯერმე მეტია. მათი უმეტესობა გადაჰყავთ აფხაზეთში და სამაჩაბლოში, იქიდან კი რუსეთში. უპირატესობას ანიჭებენ უცხოური წარმოების თანამედროვე მსუბუქ ავტომანქანებს და ავტოსატრანსპორტო საშუალებებს. გატაცებული ავტომანქანების ნაწილი გამოსასყიდის გადახდის შემდეგ კვლავ საქართველოში ბრუნდება.

ტერორიზმი უნდა მოსპო და მოისპობა კიდევ, მაგრამ უდიდესი შრომის განევა მოუწევთ პოლიტიკოსებს, სამართალდამცავებს, ეკონომისტებს, პოლიტოლოგებს, სოციოლოგებს, ფსიქოლოგებს, იმის გასარკვევად თუ რა ხდება იმ ადამიანების თავებში, რომლებიც მზად არიან საკუთარი სიცოცხლის ფასად განირონ ათასობით, ათეულ ათასობით ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა. რა არის ეს? ადამიანის, როგორც უფლის მსგავსისა და ხატის გადაგვარება თუ სხვა რამ ახალი, ჯერ კიდევ

შეუცნობი ფენომენი, რომლის გამოვლენა და განკურნებაა საჭირო.

ამ კითხვაზე მსოფლიო პასუხს ელოდება.

არ იქნებოდა ამ საკითხზე მსჯელობა სრული და სამართლიანი, თუ არ დავამატებდით იმას, რომ მსოფლიო გაერთიანებებმა, მდიდარმა ქვეყნებმა სერიოზულად უნდა განიხილონ და რეალურად მოჰკიდონ ხელი ადამიანთა (ადამიანთა ჯგუფების, გაერთიანებების) ასეთი ქცევის მიზეზებისა და გარემოებების შესწავლას და მათი აღმოფხვრის ღონისძიების გატარებას.

ბოლო დროს მსოფლიოში იყო რამდენიმე მოვლენა (მათ შორის, ეგრეთ ნოდებული, გლობალისტების მრავალი ღია საპროტესტო აქცია, ე.წ. ვაჰაბიტა მომძლავრება ევროპისა და აზიის სტაბილურობით გამორჩეულ დიდ თუ პატარა სახელმწიფოებში და სხვა), რაც ყურადღებით შესწავლას (და არა ხელკეტებით გარეკვას) მოითხოვს, ასევე გაჭიანურებული ან ათწლეულებით დაკონსერვებული კონფლიქტები, მათ შორის, აფხაზეთში, სამაჩაბლოში, რომლებიც გარემოებათა საბედისწერო გადაკვეთის ვითარებაში შეიძლება ფანატიკური ძალების ხელში, დიდი აფეთქებებისა და სხვა უმძიმესი გართულებების ეპიცენტრები გახდნენ.

ტერორიზმი შავი ჭირი, ავთვისებიანი მეტასტაზია კაცობრიობის სხეულზე, რომლისგანაც არც ერთი ქვეყანა და ადამიანი არ არის დაცული.

**„დილის გაზეთი,“
14 სექტემბერი, 2001წ.**

ტარორიზმთან ბრძოლა უკონტროლო ტერიტორიების მონაესრიგებით უნდა დაიწყოს

ინტერვიუ გაზეთ “დილის გაზეთის” კორესპონდენტთან
ქალბატონ თამარ სუჯაშვილთან

რაფიელ გელანტია წლების მანძილზე ეწეოდა საზოგადოებრივ, სამწერლო და პუბლიცისტურ საქმიანობას. იყო რაიონული გაზეთ „გალის“ რედაქტორი. არის აფხაზეთის მტკიცენიულ პრობლემებზე რამდენიმე წიგნის ავტორი და თანაავტორი, გამოქვეყნებული აქვს ათეულობით სამეცნიერო ნაშრომი. მიუხედავად იმისა, რომ, როგორც იტყვიან, ხშირად „კადრს მიღმა“ იდგა, იგი არის აფხაზეთის ერთერთი მემატიანე და ექსპერტიკონფლიქტების მონაესრიგების საკითხში.

რაფიელ გელანტია ამჟამად არის პარლამენტის თანამშრომელი და საზოგადოება „სამურზაყანოს“ ერთერთი ლიდერი. ჩვენთან საუბარში იგი აფხაზეთის საკითხს მსოფლიოს ბოლოდროინდელ გეოპოლიტიკური მოვლენების ჭრილში განიხილავს.

– რა სიტუაციაა ამჟამად აფხაზეთში და დღევანდელი ვითარებიდან გამომდინარე, რას უნდა ველოდოთ?

– ვითარება მიძიმეა. მიუხედავად იმისა, რომ კონფლიქტის ზონაში დსთ-ს კოლექტიური სამშვიდობო ძალები და გაეროს სამხედრო მეთვალყურეებია განლაგებული, გალის რაიონი კონფლიქტის ეპიცენტრია, სადაც მოსალოდნელია აფეთქება. პოლიტიკოსებიც და მასმედიაც იქ არსებულ ვითარებას, ძირითადად აღწერილობით შეფასებას აძლევენ, მაგრამ არსებობს მრავალი ფაქტორი, რაც დაძაბულობას განაპირობებს. კერძოდ, გალის რაიონი ოკუპირებულია უცხო ძალის მიერ. ადმინისტრაცია ეთნიკურად აფხაზურია, რაც მოსახლეობის უკმაყოფილებას იწვევს. რაიონი მთლიანად ქართული კულტურისა და ტრადი-

ციების მქონე რაიონია, ამიტომ მოსახლეობისთვის მიუღებელი უცხო ენა და მმართველობის ის ფორმები, რომლებიც აფხაზური ადმინისტრაციის ვინრო წრემ დანერგა. ადგილობრივი მოსახლეობის სერიოზული უკმაყოფილების მიზეზი ის არის, რომ ყველა სკოლაში სწავლება ოფიციალურად რუსულად ენაზე მიმდინარეობს. არის სხვა მიზეზიც, კერძოდ, აფხაზური ადმინისტრაცია გალის რაიონს განიხილავს, როგორც გამორჩენის საშუალებას, პირადი გამდიდრების ადგილს; აფხაზეთში შეიარაღებული დაპირისპირების დასრულების შემდგომ წლებში გალში არავითარი სოციალური და ეკონომიკური ღონისძიებები არ განხორციელებულა, ადამიანებზე არავინ არ ზრუნავს.

– „ტყის ძმების“ მეთაური დათო შენგელია იმუქრებოდა, თუ გალის სკოლებში ქართულად სწავლა არ აღდგება, სკოლებს ავაფეთქებთო. მოჰყვა თუ არა ამ მუქარას რაიმე კონკრეტული შედეგი?

– გალის რაიონში სწავლა-განათლებას ოდითგანვე განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობოდა. პირველი ქართული სკოლა გალის რაიონის სოფელ ოქუმში გაიხსნა ჯერ კიდევ 1851 წელს, მოგვიანებით, ამავე საუკუნის ბოლომდე რაიონის 22 სოფელში ფუნქციონირებდა რუსულ-ქართული სკოლები. ასეთი დამოკიდებულება დღემდე შემორჩა. ყოველთვის მჯეროდა, და მჯერა, რომ ბიჭები სკოლებს, რომლებშიც აღიზარდნენ, არ ააფეთქებდნენ. სეპარატისტების მიზანი გალის რაიონის მოსახლეობის გარუსებაა, რაც შესაძლებელი გახდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ქართული სკოლები დაიხურება და კონფლიქტი გაჭიანურდება.

არ ვიცი რატომ, მაგრამ ფაქტია, რომ სოხუმის რეჟიმმა ოფიციალურად დაადასტურა გალის რაიონში ათი ქართული სკოლის არსებობა. მსგავსი განცხადება ადრე არ გაკეთებულა.

გალში უმძიმესი კრიმინოგენური ვითარებაა. სამართალდამცავი ორგანოები მხოლოდ (გარდა რამდენიმე გამოჩაქისისა) აფხაზებით არის დაკომპლექტებული. ისინი ანგარიშს არ უწევენ ადგილობრივ მოსახლეობას. არ არსებობს სასამართლო, პროკურატურა, სავექილო სამსახური. გალელებს ასამართლებენ სხვა რაიონებში, უპირატესად ქალაქ სოხუმში. ახლა კონკრეტულად

გალზე ვსაუბრობთ, მაგრამ შემოიძლია გითხრათ, რომ მსგავსი ვითარებაა მთელს აფხაზეთში. აფხაზები წინააღმდეგნი არიან გალში გაიხსნას ადამიანის უფლებათა დაცვის გაეროს და ეუთოს სოხუმის ოფისის ფილიალი. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ იქ კვლავ გრძელდება ეთნიკური წმენდა და ამ ნიშნით ადგილობრივი მოსახლეობის დევნა.

– ზოგიერთი ცნობით, პანიკური შიშის გამო, აფხაზეთს მოსახლეობა ტოვებს. . .

– საქართველომ არ უნდა მოიჭრას გზა თავის უპირველეს სახელმწიფოებრივი უფლებების დაცვის უზრუნველსაყოფად, ამასთან საჭიროა ხელი შეუწყოს აფხაზეთის სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნის კონსტიტუციური უფლებამოსილებების დაცვას საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად. ჩვენმა ხელისუფლებამ აფხაზეთთან პრობლემის მოგვარების ოპტიმალური გზა უნდა გამოიხსნას; მომავალ თაობებს არ უნდა დაუფუტოვოთ უფრო რთულად გადასაწყვეტი პრობლემები. სამწუხაროდ, ცალკეული არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებისაგან და რიგი პოლიტიკოსებისაგან ხშირად გაიგონებთ, რომ დე-იურე აფხაზეთის ტერიტორიის გარკვეული ნაწილი (ვთქვათ, მდინარე გუმისთას იქეთ) დაეთმოს აფხაზებს და ამ ტერიტორიაზე თბილისმა აღიაროს აფხაზეთს დამოუკიდებლობა. ეს არ უნდა დავუშვათ. აჭარა 300 წელი სხვა სახელმწიფოს შემადგენლობაში იყო და მსგავს დოკუმენტზე ხელი რომ მოგვეწერა, აჭარა საქართველოს აღარასოდეს დაუბრუნდებოდა.

რეალურად მსოფლიოს ხელახალი გადანაწილების პროცესი მიმდინარეობს; ისე არ უნდა მოხდეს, ვინმეს, თუნდაც მსოფლიოს უდიდესი სახელმწიფოს სამეურვეო სუბიექტად ვიქცეთ და ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობა და სუვერენიტეტი ეჭვის ქვეშ დადგეს. ასეთი საფრთხე კი არსებობს.

დღეს უმთავრესია საქართველოს შემადგენლობაში აფხაზეთის სტატუსის, თბილისსა და სოხუმს შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის ძირითადი პრინციპების განსაზღვრა. თუ ეს ვერ მოხერხდება, მთელი სამშვიდობო კონსტრუქცია დაინგრევა და უფრო გაგვიჭირდება, მაგრამ არასოდეს უნდა მოვიჭრათ უკანდასახევი

და დასახული მიზნის სხვა გზებით მიღწევის არჩევანის საშუალება.

დააკვირდით, 11 სექტემბერს აშშ-ში მომხდარი ტერაქტის შემდეგ შესაძლებელი გახდა ძლიერი კოალიციის შექმნა, რომელიც ტერორიზმს შეებრძოლება. ტერორისტები შემთხვევით არ ჩნდებიან. ისინი, როგორც წესი, გამოხატავენ დიდი სახელმწიფოს ან სახელმწიფოების ინტერესებს. მათი თავშესაფარი, როგორც წესი, უკონტროლო ტერიტორიებია, მათ შორის და უპირატესად სეცესირებული ტერიტორიები.

რუსეთი ჩვენ გვადანაშაულებს ტერორისტების მფარველობაში, ავინყდება, რომ თავად არის არაერთი ტერორისტის მფარველი, თუნდაც მათი, ვინც აფხაზეთის ომის დროს ქართველებს ხოცავდა. იგივე შეიძლება ითქვას საქართველოს ხელისუფლების მიერ ტერორისტებად გამოცხადებულ ადამიანებზე, რომლებიც რუსეთში განსაკუთრებული პატივით სარგებლობენ.

- საყოველთაოდ ცნობილია, რომ საქართველოს ყველა დიდი მტერი თავს აფარებდა უცხო ქვეყანას, რომელიც მას, როგორც წესი, საკუთარი გეოპოლიტიკური თუ სხვა მიზნების რეალიზაციისთვის იყენებდა.

- წინა წლებში საქართველომ საკუთარ თავზე იწვნია ტერაქტების მთელი წყება, მათ შორის, პრეზიდენტზე, პოლიტიკურ მოღვაწეებზე თავდასხმები, პოლიტიკური მოღვაწეების და ჟურნალისტების მკვლელობები. საქართველოს ხელისუფლებამ მსოფლიოს გასაგონად განაცხადა, რომ უნდა შეიქმნას ტერორიზმთან ბრძოლის ყოვლისმომცველი და მოქნილი მექანიზმი. ასეთი განგაში აფხაზეთის ომის და სოხუმის დაცემის შემდეგ რომ ატეხილიყო, დარწმუნებული ვარ, არც ეს პრობლემა და, შესაძლოა, არც ამერიკის ბოლო დროინდელი მოვლენები ყოფილიყო. კოალიციის მიერ საერთაშორისო ტერორიზმის წინააღმდეგ შექმნილ პროგრამაში უნდა ჩაინეროს, რომ დადგა დრო მსოფლიოს ცხელი (უკონტროლო) ნერტილები მოწესრიგდეს. მათ შორის აფხაზეთშიც, რადგან ტერორისტები იქაც აფარებენ თავს.

ტერორისტობა არ ნიშნავს მხოლოდ და მხოლოდ იმას, რომ შაჰიდის ქამარი შემოირტყა, თავი აიფეთქო და სხვები ააფეთქო. ტერორი უფრო ფართო რამეა, არსებითად შიშით და ძალადობით ბატო-

ნობა, რაც აფხაზეთში დაინერგა და დღემდე გრძელდება. ტერორიზმი უპირველესად და უმთავრესად შიშის დანერგვით პოლიტიკური, ეკონომიკური, კომერციული თუ სხვა მიზნის მიღწევის საშუალებაა. აფხაზეთში არსებული განუკითხაობა და ძალადობა მეტად ხელსაყრელი გარემოა ზნედაკარგული და თავზე ხელაღებული ადამიანების, მკვლელების და მძარცველების გამოსაზრდელად. აი, ეს-ეს არის გავრცელდა ინფორმაცია, რომ გუშინ გალში კიდევ ერთი ადამიანი გაიტაცეს გამოსასყიდის მიღების მოთხოვნით. ფაქტია, რომ აფხაზეთში უკიდურესად საშიში სახე მიიღო ადამიანთა გატაცებამ. უკონტროლო ტერიტორიები (პანკისის ხეობა, აფხაზეთი, ყოფილი სამხრეთ ოსეთი) გადაიქცა გატაცებულ ადამიანთა გადაძალვის ადგილად. გახშირდა უცხოელი მოქალაქეების, ძირითადად ბიზნესმენების გატაცების შემთხვევებიც. 1999 წელს სოხუმის მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე გატაცებულია 71 ადამიანი, 2000 წელს – 99, 2001 წელს – 98. ამავე პერიოდში მოკლულია 203 ადამიანი. ერთი სიტყვით, აფხაზეთში არსებობს ყველა პირობა ტერორისტი მკვლელების შესარჩევად და მოსამზადებლად.

– აფხაზეთის საკითხი ჩიხშია, სამშვიდობო მოლაპარაკებამ დღემდე შედეგი ვერ გამოიღო...

– აფხაზეთის პრობლემის მონესრიგებასთან დაკავშირებით, ჯერ კიდევ არ ამოუწურავთ თავიანთი შესაძლებლობები გაეროს, ეუთოს, კონფლიქტის მონესრიგებაში ჩაბმული მხარეების საკოორდინაციო საბჭოს. მიმდინარეობს მუშაობა აფხაზეთის სტატუსის, თბილისსა და სოხუმს შორის უფლებამოსილების გამიჯვნის დოკუმენტებზე.

დრო თავისას აკეთებს. აფხაზეტსა და დევნილებს შორის ურთიერთობები თანდათან იცვლება, აგრესია და რადიკალიზმი თანდათანობით უთმობს ადგილს გონიერებას და მიმტევებლობას. ამის დასტურია თუნდაც ის ფაქტი, რომ ამჟამად თბილისიდან სოხუმს და აფხაზეთის რაიონებს უამრავი ადამიანი უკავშირდება ტელეფონით და პირიქით. აღდგა სავაჭრო ურთიერთობებიც, ადამიანები საყოფაცხოვრებო საქონლის შესაძენად თუ სამკურნალოდ აფხაზეთიდან (მათ შორის გაგრა, სოხუმი) თბილისშიც ჩამოდიან. ხალხის ერთმანეთისკენ სწრაფვამ გაუს-

ნრო პოლიტიკოსების ხშირად უსაგნო და უნაყოფო მსჯელობებს და განხილვებს. შეხვედრებსა და მოლაპარაკებებში აფხაზეთის მკვიდრი ადამიანების ჩაბმა საჭირო და ხალხი ამისთვის მზად არის. ინალ კაზანი, აფხაზეთის წარმომადგენელი იყო ამერიკის შეერთებულ შტატებში, 2001 წლის 23 აგვისტოს „სვობოდნაია გრუზიაში“ წერდა: „ისინი, რომლებიც არიან ხელისუფლებაში აფხაზეთში და იზიარებენ დღევანდელი ადმინისტრაციის აზრს, მისდევენ ფანტასტიკურ გეგმას, რომელიც არასდროს არ იქნება მიღებული, როგორც პოლიტიკური მონესრიგების ნაწილი. აფხაზეთის დამოუკიდებელი სახელმწიფო შეუძლებელია.... რისი უფრო უნდა გემინოდეთ აფხაზეთს, საქართველოსთან მშვიდობის თუ გაურკვეველი მომავლისა!“

– გიანოდამ ჩემთან ინტერვიუში ამერიკის 11 სექტემბრის მოვლენებამდე დიდი ხნით ადრე, განაცხადა, რომ შესაძლოა, აფხაზეთის კონფლიქტი უახლოეს 10 წელშიც არ მოგვარდეს. მას შემდეგ მსოფლიოში ბევრი რამ ელვის სისწრაფით შეიცვალა...

– მე სასწაულების არ მჯერა, მაგრამ მჯერა სამართლიანობის გარდუვალობისა. საერთაშორისო თანამეგობრობას აგრესიულ სეპარატიზმზე ზემოქმედების ბევრი მექანიზმი აქვს და თუ იგი ამ მექანიზმებს გამოიყენებს, შედეგი უთუოდ დადგება. მათ შორის ეფექტური მექანიზმია იძულება მშვიდობისთვის. აფხაზეთში კარგად იციან, რომ საქართველოსაგან ძალით გამოყოფილი აფხაზეთი არასდროს არ გახდება საერთაშორისო თანამეგობრობის წევრი ქვეყანა და საქართველოს გარეშე აფხაზეთს მომავალი არა აქვს.

ამით არის განპირობებული ჩემი ოპტიმიზმიც, რასაც ობიექტური წანამძღვარი აქვს, უპირველესად ქართველი ერის ტრადიციულად უტეხი ხასიათი და ნება ქვეყნის გასამთლიანებლად, გონებამახვილობა და მოხერხებულობა, ამოუნურავი სულიერი პოტენციალი.

**„დილის გაზეთი.“
11 ოქტომბერი, 2001წ.**

ადამიანის უფლებათა დაცვა აფხაზეთში

რამდენიმე წელია გაეროს რეზოლუციებში იწერება მოთხოვნა გალის რაიონში ადამიანის უფლებათა დაცვის სოხუმის ფილიალის ოფისის გახსნის შესახებ. ამ საკითხს ქართული მხარე თითქმის ყველა მოლაპარაკებაზე აყენებს. გალის რაიონში ადამიანის უფლებათა დაცვის მდგომარეობის შემფასებელმა გაეროს მისიამაც აუცილებლად მიიჩნია ოფისის გახსნა, მაგრამ აფხაზური მხარის დესტრუქციული პოზიციის გამო, ვითარება არ შეცვლილა.

გაეროს და ეუთოს ადამიანის უფლებათა დამცველებს მიაჩნიათ, რომ სოხუმის წარმომადგენლები პერიოდულად ჩადიან გალის რაიონში, აღნუსხავენ ფაქტებს, მაგრამ უძღურები არიან რამე შეცვალონ.

ცხადია, ჩნდება კითხვა, რატომ არიან წინააღმდეგნი სოხუმის დე-ფაქტო ხელისუფლების წარმომადგენლები, გალის რაიონში ასეთი ოფისი არსებობდეს?

პასუხი მარტივია – მათზე უკეთესად ვინ იცის, თუ როგორ არის დაუცველი ადამიანი აფხაზეთში. ცნობილი ფაქტი, რომ სოხუმის ოფისის წარმომადგენლები 17 საათიდან სოხუმის ქუჩებში ვერ ბედავენ გასვლას (შარშან მოკლეს ამ ოფისის თანამშრომელი ზურაბ აჩა და სხვა) მეტყველებს, რომ აფხაზეთის ტოტალიტარული და კრიმინალი მმართველებისა და მათი მფარველებისთვის საერთაშორისო სამართლის ნორმები, დემოკრატიული ფასეულობები, ადამიანი როგორც თავისთავად ღირებული, უცხო და მიუღებელია.

1999 წელს საზოგადოებრივი ორგანიზაცია „დაისის“ მიერ ფონდის „ღია საზოგადოება საქართველოს“ ფინანსური მხარდაჭერით გამოიცა ადამიანის უფლებათა ლექსიკონი, რომელშიც ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული ტერმინებისა და ცნებების განმარტებებია მოცემული. ლექსიკონში 400-მდე

ტერმინია შეტანილი. ექსპერტების საქმეა, ალბათ, გულდასმით გააანალიზონ აფხაზეთში ადამიანის უფლებათა დარღვევის მდგომარეობა ამ ლექსიკონის მიხედვით, მაგრამ ზერელე შედარებებიც თვალნათლივ ადასტურებს უბედურების ტრაგიკულ განზომილებებს.

უფრო ზუსტად, არ არის ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლება (მხედველობაშია ამ ლექსიკონში შეტანილი), რომლის დარღვევაც არ ხდებოდა აფხაზეთში და, რა თქმა უნდა, გალის რაიონში, რომელიც დაპირისპირებათა ეპიცენტრია და ეთნიკურად ქართული რეგიონია. ჩვეულებრივ ენაზე ეს არის მოსახლეობის მიმართ პოლიტიკური, ეკონომიკური სოციალური თუ სხვა მოტივით უკანონო ზემოქმედება (რეპრესია), რომელსაც ახლავს გენოციდის თუ ეთნიკური წმენდის ყველა ნიშანი, შერწყმული ჩვეულებრივ კრიმინალურ დანაშაულებებთან, სიცოცხლის, პატიოსნებისა და ღირსების ხელყოფასთან.

ბოლო დროს (მიუხედავად უსაფრთხოების ზონაში სამშვიდობო ძალებისა და გაეროს მეთვალყურეთა ყოფნისა) მასობრივი ხასიათი აქვს აფხაზი „ბოევიკების“ (მათ შორის მილიციელების), ასევე დაუდგენელი პირების მიერ (ნიღბოსნები და უნიღბოები) სოფლებში შეჭრას, ჩხრეკას თვითნებობას, ძარცვას, რომელსაც არც ისე იშვიათად ახლავს ფიზიკური შეურაცხყოფა. მარტო მიმდინარე წელს, დაზუსტებული მონაცემებით გალის რაიონის ძველ საზღვრებში დაფიქსირებულია 991 მკვლეობა, საცხოვრებელი სახლების დანვა, ყაჩაღობა და წამება. ბოლო თვეებში 31 სახლი და ნაგებობა გაძარცვეს და დაანგრიეს.

შენწყვეტილია რაიონული გაზეთის გამოცემა, აკრძალულია ქართულენოვანი პრესის შეტანა, ადგილობრივი საკაბელო ტელევიზია მხოლოდ რუსულ-აფხაზურია და მთლიანად ანტიქართული. გალის რაიონში არ ფუნქციონირებს არც ერთი ეკლესია, ადგილობრივი მოსახლეობის მრავალი თხოვნა-მუდარის მიუხედავად ვერ მოხერხდა ეკლესიის გახსნა ჭუბურხინჯში.

1993-2001 წლებში აფხაზმა „ბოევიკებმა“ გალის რაიონში დახოცეს 1553 მშვიდობიანი მოსახლე, აწამეს 2730-ზე მეტი

ადამიანი, უგზოუკვლოდ დაკარგულად ითვლება 133, მიმდინარე წელს გაუჩინარდა 11 ადამიანი. აფხაზური მხარე გაზაფხულსა და ზაფხულის პერიოდში ადგილობრივ მოსახლეობას მონებივით ამუშავებს ადგილზე და აფხაზეთის სხვა ქალაქებსა და სოფლებში. სისტემატურად ინალმება რაიონის ტერიტორიები, შარაგზები, მდინარეებზე გადასასვლელები. ნაღმზეა აფეთქებული 137 ადამიანი, მათ შორის სამშვიდობო ძალების წარმომადგენლები, აფხაზები, ასევე ბავშვები, ქალები და მოხუცები.

26 ოქტომბერს აფხაზეთის კრიმინალურმა ჯგუფმა სოფელ ოტობაიაში აიყვანა 5 ადამიანი და გაუტყვეველი მიმართულებით წაიყვანა. მომდევნო დღეს თამაზ ქულავა (ერთ-ერთი დაკავებული) მოკლული და დასახიჩრებული იპოვეს სოფელ აჩიგვარაში.

11 ოქტომბერს აფხაზმა „ბოევიკებმა“ ბიძაშვილი გადელიები დააკავეს და მოკვლის მუქარით აიძულეს ენგურის არხის ერთ-ერთ კაშხალზე ასულიყვნენ და წყალში გადამხტარიყვნენ. შემდგომ (10 დღეში) გაირკვა, რომ ერთი მათგანი დაიხრჩო, მეთევზეებმა ზღვიდან გამორიყული გვამი იპოვეს.

რა სახელიც არ უნდა დაარქვა ადგილობრივი მოსახლეობის წინააღმდეგობას, ეს არის იმ ადამიანთა ბუნებრივი რეაქცია, რომელთაც უწვავენ სახლ-კარს, უხოცავენ ნათესავებსა და ახლობლებს, ართმევენ სიცოცხლეს. გალის რაიონის მოსახლეობის მიმართ ეთნიკური წმენდის გაგრძელება, უმძიმესი სოციალური ფონი, მასობრივად დამწვარი სახლები, ცხოვრების ელემენტარული პირობების არარსებობა აიძულებს მოსახლეობას გამოხატოს უკმაყოფილება სოხუმის რეჟიმის მიმართ. ვიდრე ასე გაგრძელდება, ვიდრე დევნილთა დაბრუნების საკითხი არ გადაწყდება, ყოველგვარი მოლაპარაკება და ხელშეკრულება ვულკანზე დგას. უფრო მეტიც, ასეთ ვითარებაში აფხაზეთში ვერასდროს მიიღწევა თანხმობა და პროგრესი კონფლიქტის მონესრიგებაში. სამწუხაროდ, ვერც საქართველოს ხელისუფლებამ, ვერც საერთაშორისო ორგანიზაციებმა, გაერომ, ეუთომ, მსოფლიო თანამეგობრობამ ვერ შეძლეს აფხაზური მხარის თვითნებობის აღკვეთა.

გასაოცარია თბილისში მოქმედი მთელი რიგი არასამთავრობო ორგანიზაციების პოზიცია; ისინი ტომებს ქმნიან თავიანთ აფხაზ კოლეგებთან მოლაპარაკებების შედეგებზე, მაგრამ საჯაროდ ერთხელაც არ წამოსწიეს აფხაზეთში ადამიანის უფლებათა დარღვევის (დაუცველობის) პრობლემები. იქნებ, ეს საკითხი არც ისე მნიშვნელოვანია და სხვა უფრო საინტერესო პრობლემებით დაკავებულებს არ ჩაუხედავთ სიკვდილისა და ადამიანებზე ნადირობის სტატისტიკაში, მით უფრო ზემოაღნიშნულ ლექსიკონში.

აფხაზეთის სეპარატისტულმა რეჟიმმა უნდა გაიგოს, რომ სანამ არ შეწყდება აფხაზეთში მოსახლეობის დევნა და შევიწროება, არ იქნება თანხმობა, არ იქნება მშვიდობა. ეტყობა, რომ ენგურს გამოლმაც ბევრმა ჯერ კიდევ არ იცის, რომ აფხაზურმა მხარემ 1995 წელს მიიღო დადგენილება „ქართველთა მიერ აფხაზეთში განხორციელებული გენოციდის შესახებ“, რომელშიც გვარ-სახელებითაა აღნიშნული „გენოციდის ქართველი ავტორები“ და მათ აფხაზეთში შესვლა და მოლაპარაკებებში მონაწილეობა აკრძალული აქვთ. აფხაზურმა საინფორმაციო საშუალებებმა ეს დოკუმენტი დიდი ხანია გაავრცელეს ინტერნეტით და მას წარმატებულ იდეოლოგიურ ფუნქციას აკისრებენ, რაც, ბუნებრივია, ადეკვატურ რეაგირებას მოითხოვს.

გულდასაწყვეტია, რომ აფხაზეთში გენოციდი და ეთნიკური წმენდა, ქართველთა ჟლეტა კვლავაც გრძელდება, მაგრამ ამ დღეებში რუსთაველის პროსპექტზე გამართულ მრავალათასიან მიტინგზე აფხაზეთის პრობლემა და სეცესირებული ტერიტორიები არავის გახსენებია.

**„დილის გაზეთი,“
19 ნოემბერი, 2001წ.**

ქლიერი აღმასრულებელი ხელისუფლება-კრიზისიდან გამოსვლის მთავარი ფაქტორი

არასოდეს ინანო წარსულზე, იარე წინ, იფიქრე მომავალზე. ბევრი ადამიანი უზომო დროს უთმობს წარსულზე ფიქრს, იმის ნაცვლად, რომ ენერჯია წარმართოს ახალი საქმეების დასაწყებად. წარუმატებლობისგან არ უნდა შექმნა ტრაგედია, ისინი უნდა განიხილო, როგორც ეტაპი რაიმე სიახლის ძიებასა და სწავლაში.

დიდი კარნაბი

საქართველოს მოსახლეობა დიდხანს ვერ შეეგუება მკაფიოდ გამოხატულ ქონებრივ პოლარიზაციას, სახელმწიფო (სახალხო) ქონების ველურ გადანაწილებაში არსებულ თვითნებობას და მიკერძოებას, ეროვნული ქონების უთავბოლო გასხვისებას, მოსახლობის თვალის ასახვევად გათამაშებულ ე.წ. სახალხო ვაუჩერიზაციას, გასამდიდრებელი ელიტის კლანური ნიშნით შერჩევას. მოსახლეობის მასობრივმა გალატაკებამ ლოგიკურად წარმოშვა უკმაყოფილების გრძნობა და საპროტესტო მუხტი.

შეიძლება კი სხვა გზით ნასვლა, სხვა კურსის არჩევა?

ალბათ, შეიძლება. ამას ადასტურებს რიგი ქვეყნების (ჩინეთი, ვიეტნამი, ინდოეთი, ბრაზილია, არგენტინა, ტაივანი, ბალტიისპირეთის ქვეყნები, ცალკეული პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოები, ჩეხეთის რესპუბლიკა, სლოვაკია და სხვა) გამოცდილება. სამწუხაროდ, ჩვენი ქვეყნის ხელისუფლება თვალდახუჭულად მიენდო დასავლეთიდან ნაკარნახევ პრივატიზაციის დირექტივას, პრინციპით, — გაასხვისეთ ყველაფერი, როგორც შეიძლება, თანაც, ისე და იმგვარად, როგორც მოახერხებთ! ამასთან, საქართველოშიც უპირატესობა მიენიჭა პოლონური პრივატიზაციის მამის (ბალცეროვიჩი) ე.წ. შოკურ თერაპიას (იქ ყველა დამშეულს შეეძლო მიეღო ერთი მოხარშული კვერცხის თუნდაც ნახევარი!), რაც ჩვენთან ძალზე გაჭიანურდა და სხვა თვისებრიობაში

გადავიდა. და მაინც, ამ გადასახედიდან კარგად ჩანს (რასაც სხვა ქვეყნების გამოცდილებაც ადასტურებს), რომ შეცდომა იყო გარდამავალ პერიოდში ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირების მთლიანი დემონტაჟი, მაკროეკონომიკის, სოციალური ინფრასტრუქტურის, ადგილობრივ მმართველობის ორგანოების უფლებამოსილებათა მექანიკური გაუქმება.

ექსპერტებს მიაჩნიათ, რომ ქმედითი მთავრობისა და შესაბამისი კომპეტენციისა და პასუხისმგებლობის სტრუქტურების არსებობის პირობებში, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი საკუთრების პრივატიზაცია შეიძლებოდა განხორციელებულიყო მიზანდასახულად და სამართლიანად, თავიდან აგვეცილებინა დანაშაულებრივი „პრივატიზაცია.“

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე სავსებით ბუნებრივია ექსპერტების კამათი თუ რა ბედი ენია ყოფილი კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების მინას და ქონებას, ვის ხელში და როგორ გადავიდა საქართველოს სახელმწიფოს უმნიშვნელოვანესი აგრარული აქტივები, რომლის რეალური ფასი (დოლარზე გადაყვანით) ასეულობით მილიარდია, მათ შორისა საუკეთესო სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწები და სავარგულები, მრავალწლიანი ნარგავები.

პირდაპირ თუ ვიტყვით, მთავრობამ, როგორც პრეზიდენტის სათათბირო ორგანომ, ქვეყანაში მიმდინარე ეკონომიკური პროცესების სიღრმისეული განჭვრეტა, პერსპექტივის პროგნოზირება და, რაც მთავარია, ახალი ეკონომიკური რეალობის ადეკვატური კონკრეტული რეფორმების ორგანიზაცია ვერ შეძლო. ბლევია, რომ საბაზრო ეკონომიკა და კერძო ინიციატივა, თავისუფალი კონკურენცია განვითარებული საბაზრო ინფრასტრუქტურის და შესაბამისი სამართლებრივი ბაზის გარეშე ავტომატურად უზრუნველყოფენ ეკონომიკურ სტაბილურობას, ქვეყნის თვითგანვითარებას და საყოველთაო კეთილდღეობას. აქსიომატური ქვშმარიტებაა, რომ ეკონომიკის პირდაპირ თუ ირიბ მართვაში სახელმწიფოს მონაწილეობის გარეშე ქვეყანა მყარად და სტაბილურად ვერ განვითარდება.

ცნობილია, რომ მსოფლიოს უმეტეს სახელმწიფოში, რომლებიც მეტნაკლებად წარმატებით ვითარდებიან, აღმასრულებელ ხელისუფლებას გადამწყვეტი ადგილი უკავია და მისი როლი განუხრელად იზრდება. აღმასრულებელი ხელისუფლების სიძლიერე ნიშნავს მის უნარს, ფლობდეს ქვეყნის წინაშე მდგარ უპირველეს ამოცანებს, განსაზღვროს პრიორიტეტები და უზრუნველყოს შესაბამისი ეკონომიკური და სოციალური რეფორმების განხორციელება, საკუთარი გადაწყვეტილებების უთუოდ შესრულება, კორუფციის წინააღმდეგ ეფექტიანი ბრძოლა. აღმასრულებელ ხელისუფლებაში მოიაზრება კონსტიტუციით უფლებამოსილი სახელმწიფო ორგანოები (მინისტრთა კაბინეტი, მინისტრთა საბჭო თუ მთავრობა, სამინისტროები, უწყებები და დაწესებულებები), რომლებიც ახორციელებენ კანონმდებლობით განსაზღვრულ სახელმწიფო პოლიტიკას დარგების მიხედვით და აღჭურვილი არიან სათანადო მექანიზმებით, ასევე აღმასრულებელ სისტემაში შემავალი სხვა უწყებები და დაწესებულებები.

მოსახლეობა მოელის, რომ აღმასრულებელმა ხელისუფლებამ პრეზიდენტისა და პარლამენტის მიერ შემუშავებული პოლიტიკური კურსის შესაბამისად უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა, ეკონომიკური დაწინაურება, მოსახლეობის კეთილდღეობის უზრუნველყოფის ღონისძიებების გატარება. უფრო მეტიც, საქართველოს მოხერხებულ გეოპოლიტიკური მდგომარეობის და კავკასიაში მისი ლიდერის ისტორიული გამოცდილების გათვალისწინებით, შესაძლებელია საქართველოს დაწინაურება პერსპექტიულ რეგიონალურ სახელმწიფოდ.

საქმეში ჩახედულ ადამიანებს მიაჩნიათ, რომ საქართველოს 1995 წლის კონსტიტუციით განსაზღვრული სახელმწიფო მინისტრის, როგორც მთავრობის საქმიანობის კოორდინატორის, უფლებამოსილებანი საკმარისი არ აღმოჩნდა ყოფილი მინისტრთა საბჭოს ეფექტური ჩანაცვლების უზრუნველსაყოფად; ძლიერი პარლამენტისა და სათანადო უფლებამოსილი მინი-

სტრატეგია კაბინეტის (საბჭოს) არსებობის შემთხვევაში შესაძლებელი იყო ქვეყანას თავიდან აეცილებინა ეკონომიკური კრიზისები და სხვა მრავალი გართულებები. თავიდანვე ცხადი იყო, რომ არაკოორდინირებული სამინისტროები და უწყებები ვერ აიცილებდნენ უწყებრივ დაქსაქსულობას, სუბიექტივიზმსა და ვოლუნტარიზმს, ასევე უწყებრივ დაპირისპირებას და თვითნებობას.

უეჭველია, რომ ნებისმიერი სისტემა ადამიანის გარეშე მკვდარია. ცალკეული ქვეყნების მთავრობაში უმაღლესი თანამდებობის პირებსაც კი არჩევნებში მხოლოდ და მხოლოდ კონკურსის წესით, გამოცდების ეტაპების გავლით, ამასთან მხოლოდ ისეთებს, რომელთაც აქვთ საზოგადოებრივი ნდობის მაღალი რეიტინგი. დიდი დემოკრატიის ქვეყნებში ჩამოყალიბდა აღმასრულებელი თანამდებობის პირების შერჩევის ინსტიტუციური სისტემა, რომელიც გამორიცხავს ე.წ. არაკომპეტენტური, მაგრამ ეფექტური მუშაკების დანიშნულებას. დასავლეთის ქვეყნებშიც სავსებით ბუნებრივია პარტიული აქტივისტების მოსვლა ხელისუფლებაში (ძირითადად პოლიტიკურ თანამდებობებზე), მაგრამ ძალზე იშვიათად აღმასრულებელ სტრუქტურებში.

მინისტრთა კაბინეტი შესაბამის სამინისტროებთან ერთად უნდა იყოს პროგნოზირებისა და განვითარების გენერატორი. ცხადია, რომ უნდა ვისწავლოთ და ქვეყანაში დავამკვიდროთ დასავლური საბაზრო ეკონომიკის საუკეთესო გამოცდილება, მაგრამ არა საკუთარი ისტორიული გამოცდილების ხელაღებით უარყოფის, არსებულის განადგურების ხარჯზე. უეჭველია, რომ სიღარიბის დაძლევის სხვა გზა არ გვაქვს, გარდა მცირე და საშუალო ბიზნესის და ფერმერული (გლეხური) მეურნეობის განვითარებისა, რაზედაც თავის დროზე ოცნებობდა და საფუძველსაც უყრიდა ილია ჭავჭავაძე.

ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკა ისტორიულად ოჯახურ მეურნეობას ეფუძნებოდა. ეკონომიკის ამ ფორმის ეფექტიანი ამოქმედება არ არის დაკავშირებული განსაკუთრებით მნიშვნელოვან კაპიტალურ დანახარჯებთან და სწრაფად იძლევა უკუგებას.

ხელი უნდა შეენაცხოს გადამამუშავებელი მრეწველობის განვითარებას, რათა ეროვნული საქონელი და პროდუქტი ხელმისაწვდომი იყოს მოსახლეობისთვის ქვეყნის შიდა ბაზარზე და შეიქმნას საექსპორტო რესურსი. არსებობს საინტერესო სტატისტიკა. საქართველოს ქალაქებში მცხოვრებთა 55-60 პროცენტს თურმე აქვს მიწის ნაკვეთი და კარ-მიდამო სოფლებში, მათ შორის თბილისელებსაც, რაც სურსათით თვითუზრუნველყოფის მნიშვნელოვანი რესურსია. ჩვენს ქვეყანას ტურიზმისა და ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარების თვალსაზრისითაც შეუძლია გახდეს ერთერთი საუკეთესო მსოფლიოში, რაც უთოდ გულისხმობს ეკონომიკის ამ სფეროში მსხვილი თუ მცირე კერძო სექტორისა და საოჯახო მეურნეობის განვითარებას მთაში, ბარში თუ ზღვისპირეთში.

გადახედვას მოითხოვს კერძო და სახელმწიფო საკუთრების თანაფარდობა. მიჩნეულია, რომ ბოლო ათი წლის განმავლობაში ომი სახელმწიფო და საზოგადოებრივი საკუთრების წინააღმდეგ, ჩვენი ეკონომიკური პოლიტიკის სერიოზული შეცდომაა. უეჭველია, რომ ქვეყანა დამოუკიდებელი ვერ გახდება მანამ, სანამ, სახელმწიფო ბიუჯეტი სამომხმარებლო ბიუჯეტიდან არ გადაიქცევა განვითარების ბიუჯეტად.

მინისტრთა კაბინეტს, როგორც ეკონომიკურ ტვინს, ევალება საგადასახადო სისტემის სრულყოფა. გადასახადების ამოღებაში ადმინისტრირებისა და პარტნიორობის ოპტიმალური თანაფარდობის უზრუნველყოფა. ცნობილია, რომ განვითარებული საბაზრო ურთიერთობის ქვეყნებში მოგების ნორმა (მარჟა) ოპტიმალურია და, როგორც წესი, მოთხოვნისა და მიწოდების ბალანსის ადეკვატურია. ამაზეა დამოკიდებული დაქირავებულებთან ურთიერთობა, მათ შორის სამუშაო ძალის განწყობილება და ურთიერთობა არა მხოლოდ მენარმესთან, არამედ, სახელმწიფოსთანაც. დაქირავებულთა ინტერესების დაცვა ამჟამად, თვითდინებაზეა მიშვებული. შრომის კანონმდებლობა კი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის სტიმულირების მოტივით მთლიანად დამქირავებელთა მხარეზეა, რაც წინააღმდეგობაშია

საერთაშორისოდ აღიარებულ ნორმებთან და პრინციპებთან. ეს საკითხი კი, შეიძლება ითქვას, ქვეყანაში ადამიანის უფლებისა და თავისუფლების დაცვის მდგომარეობის უმთავრესი ბარომეტრია.

განვითარებული დემოკრატიის ქვეყნების გამოცდილება გვასწავლის, რომ აუცილებელია აღმასრულებელ უწყებათა დეპოლიტიზება. მინისტრის, მისი მოადგილეების, აპარატის საქმიანობის ძირითადი ამოცანაა ეკონომიკის, სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარების, ბიზნესის ხელშეწყობის პირობების შექმნა, დარგობრივი და რეგიონალური პრობლემების გადაწყვეტაზე მუშაობა, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა. უნდა დამთავრდეს ის პრაქტიკა, როცა სამინისტროები და უწყებები ე.წ. ერთი გუნდის – საძმაკაცოსა და თანაპარტიელთა თავშესაფარია. ალბათ, არც ისაა სწორი, როცა მინისტრი თავის შრომის ნიგნაკის გახსნას მინისტრის საგარძლიდან იწყებს. დასავლეთის გამოცდილება გვასწავლის, პიარკომპანიები აღმასრულებელთა საქმე არ არის.

ვფიქრობ, არაა სწორი, როცა მინისტრის გათავისუფლება (გადაყენება), ავტომატურად გულისხმობს მისი მოადგილეების მიერ თანამდებობის დატოვებას. კიდევ უარესია, როცა ახალი ხელმძღვანელი აიძულებს მთელ აპარატს ე.წ. საკუთარი განცხადებით დატოვონ სამუშაო. ეს შეცდომა კი არა, დანაშაულია. ცხადია, რომ ფაქტობრივად ადგილი აქვს მთელი სამინისტროს (უწყების) დემონტაჟს, პროფესიონალების განდევნას, სამინისტროს ფაქტობრივი კვდომას, მისი ფუნქციონალური და პროფესიული მემკვიდრეობის გაუქმებას, სამსახურეობრივი დოკუმენტაციის განადგურებას.

მოქმედი კანონმდებლობით ახლად დანიშნულ მინისტრს სამსახურში მოჰყავს ახალი მოადგილეები, ანუ გუნდი (ძირითადად ძმბიჭობის, ერთგულებისა და სხვა ნიშნებით), რომლებიც მხოლოდ, რამდენიმე წლის შემდეგ შეიძლება გახდნენ პროფესიონალები, ესეც მაშინ, თუ მინისტრს 3-5 წელიწადი დასცალდა მინისტრობა. იგივე შეეხება აპარატის მუშაკებსაც. საქმე იქამდე

მისულა, რომ ზოგ-ზოგებს თანამდებობაზე დანიშვნის შემდგომ უხდებათ რუკითა და კომპასით ეძებონ საქართველოს რაიონები, ქალაქები და სოფლები, რათა მცირედი წარმოდგენა მაინც ჰქონდეთ იმ დარგზე, რომელიც სამართავად ჩააბარეს. ამ მოვლენას ადრე ავადსახსენებელი ნათლიმამობა ერქვა, ახლა კი თანამდებობებსა და სამსახურში გუნდური პრინციპით შერჩევა. მოარული ანეკდოტი გვასწავლის, რომ ერთმა ახალგაზრდამ, შემდგომში გენიოსად წოდებულმა, (ჩვენებურად, – ჩვეულებრივმა გიჟმა) სქელტანიანი წიგნი დაწერა, რომლის პირველ გვერდზე ეწერა: წავედი სოფელში მამასთან ცხენით, ბოლო გვერდზე – ჩავედი მამასთან ცხენით, დანარჩენი ფურცლებზე კი მხოლოდ აჩუ-აჩუ იყო. ხდება ასეც, როცა ვინმეს ან რამეს აიკვიატებენ. ეს ხუმრობით, მაგრამ უფრო სერიოზულად, საქმეს ისეთი პირი უჩანს, რომ მალე ჩვენთანაც დადგება დრო, როცა მესაფლავედაც დასავლეთში ნამყოფ და იქვე ლიცენზირებულ თოთო ახალგაზრდებს დანიშნავენ.

მინისტრთა კაბინეტის კიდევ ერთი ფუნქცია უნდა იყოს ქვეყანაში არსებული ტრადიციული აგრარული დარგების აღდგენა და გასაღების ბაზრების გამონახვა. ასეთი ბაზრები არსებობს და ეს რუსეთის, უკრაინის ბაზრებია, რომელთა სხვა ქვეყნის ბაზრებით ჩანაცვლება პრაქტიკულად შეუძლებელია. ჩვენს ეკოლოგიურად სუფთა ჩაის, ციტრუსებს, ღვინოს, ხილს, ეგზოტიკურ კულტურებს, სათანადო გადამუშავებისა და სასაქონლო ფორმების მიცემის შემდეგ, მომხმარებელი ჰყავს რუსეთში, უკრაინაში, შუა აზიაში და სხვაგან. ამჟამად ამ კულტურების სხვა, უფრო ეფექტიანი კულტურებით შეცვალა დიდი კაპიტალდაბანდების გარეშე შეუძლებელია. ასე, რომ აუცილებელია მოინახოს სოფლის მეურნეობის კერძო, სახელმწიფო თუ საზოგადოებრივი სექტორის ახალი ორგანიზაციული ფორმები, რომლის ბირთვი შეიძლება იყოს საოჯახო, ფერმერული და კოოპერატიული მეურნეობები.

სამწუხაროდ, სახელმწიფო ბიუჯეტიდან სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე მხარდაჭერა წლიდან-წლამდე კლებულობს.

მიმდინარე წელს სოფლის მეურნეობას გამოეყო სიმბოლური თანხა. ასე თუ გაგრძელდა, სოფელი გაჩანაგდება, საქართველოს დაკარგავს თავის ფუნქციას, როგორც აგრარულ-სამრეწველო ქვეყანა; დაგვიდგება დრო, როცა საქართველოში შემოსატანი გვექნება ნიორი, ხახვი, პამიდორი, კარტოფილიც კი. მე არ ვლაპარაკობ სხვა აუცილებელ პროდუქტებზე და პირადი მოხმარების საგნებზე, რომელთა წარმოება და მწარმოებელთა დასაქმება სხვა ქვეყნებს გადავულოცეთ.

ექსპერტებს მიაჩნიათ, რომ საქართველოსთვის სოფლის მეურნეობა და აგრარული სექტორი არის ის მიმართულება, სადაც უნდა შეიქმნას თანამედროვე ტექნოლოგიებით აღჭურვილი გადამამუშავებელი საწარმოები და ინფრასტრუქტურა, დაინერგოს ნიადაგის დამუშავების, უხვი სასაქონლო პროდუქციის შექმნისა და შენახვის, მენეჯმენტის თანამედროვე მეთოდ-ხერხები. ამ მხრივ კარგი მაგალითია ჩვენი მეზობელი და კონკურენტი თურქეთი და ისრაელი.

ასეა თუ ისე, საქართველო უარს ვერ იტყვის თავის უნიკალურ, ისტორიულად ნაცად აგრარულ ეკონომიკაზე. ჩვენ ძალიან დიდი რესურსი გვაქვს სოფლის მეურნეობაში და შეიძლება შევქმნათ განვითარებული აგროსამრეწველო კომპლექსი. თუ ჩვენ ვერ შევძელით თვითონვე გამოვიკვებოთ ჩვენი თავი, როგორც ამას ჩვენი წინაპრები ახერხებდნენ ისტორიულად და კონკურენტუნარიანი საქონელი არ გავიტანეთ საზღვარგარეთ, ეჭვის ქვეშ დადგება საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა. ჩვენს აგრარულ სექტორს აქვს ისეთი რესურსები, რაც მსოფლიოს მრავალ ქვეყანას არა აქვს, ამიტომ ჩვენ შეგვიძლია მსოფლიო ბაზარზე მასშტაბური ადგილი დავიკავოთ.

მნიშვნელოვანი საკითხია მთავრობის (მინისტრთა კაბინეტის) ადგილი სახელისუფლებო სტრუქტურაში, მისი უფლებები და მოვალეობები, რაც ქვეყნის კონსტიტუციითა და კანონით უნდა განისაზღვროს. მთავრობას უნდა მიენიჭოს საკანონმდებლო ფუნქცია, და არა მარტო ეკონომიკურ და სამეურნეო საკითხებში. უკვე სერიოზული პრობლემებია ჯანდაცვის და

სოციალური უზრუნველყოფის სფეროებში. აქედანვე დასაწყები თითოეული დასაქმებული ადამიანისთვის სადაზღვევო ბარათების გახსნა და მათი აღრიცხვის მონესრიგება. სწორედ ამ სადაზღვევო ბარათებზე, როგორც ეს ევროპის მრავალ ქვეყანაშია, უნდა აისახოს როგორც დასაქმებული ადამიანის, ასევე დამსაქმებლის შენატანები სადაზღვევო ფონდში, რათა შემდგომში მათი პენსიის დანიშვნის საფუძველი გახდეს გადახდილი თანხები. უნდა შემცირდეს საშემოსავლო გადასახადი და დასაქმებულს უნდა მიეცეს საშუალება თავად შექმნას თავისი სოციალური, ჯანმრთელობის თუ საპენსიო დაცვის გარანტია. სიტყვამ მოიტანა, ამჟამად არანაირი საკანონმდებლო ბაზა და პერსპექტივა არ არსებობს, რომ პენსიები მივიღოთ შრომითი სტაჟისა და შესაბამისად გადახდილი შენატანების მიხედვით. თუ არ დავიწყებთ დღესვე, ხვალ გვიან იქნება.

აუჩქარებელი, მაგრამ მეტად სიღრმისეული რეფორმები უნდა განხორციელდეს განათლების, კულტურის და ჯანდაცვის სფეროებში, სადაც უკვე სახეზეა კრიზისის პირველი ნიშნები.

მინისტრთა კაბინეტი (იქნებ მინისტრთა საბჭო, საქართველოს მთავრობა) უნდა გახდეს განახლებული სახელმწიფოს, ხალხის და საზოგადოების ინტერესების ერთიანობის გამომხატველი და დასაყრდენი.

**„დილის გაზეთი,“
12 დეკემბერი, 2001წ.**

მიზანი – აფხაზეთის აღიარება

მტერს სიმხნევე და
შემართება
თუ არ აჩვენე –
უაფხაზეთო საქართველოს
ხალხნო, გვარჩევენ!

არ შველის, ოდენ მოლაღატე
თუ შეაჩვენე –
უაფხაზეთო საქართველოს
მაინც გვარჩევენ!

დამლუპველია დღეს,
ქართველო,
მშვიდად გაჩერდე –
უაფხაზეთო საქართველოს
როცა გარჩევენ!

რინოს კვარაცხელია
(ნაქანჯიხა)

წერილის სათაური აღებულია „რესპუბლიკა აფხაზიას“ 2001 წლის (№102) 4-5 სექტემბრის ნომრის პირველ გვერდზე გამოქვეყნებული სტატიიდან. ამ სათაურმა შემთხვევით არ მიიპყრო ჩვენი ყურადღება, თუმცა „რესპუბლიკა აფხაზიას“ თითქმის არც ერთი ნომერი არ გამოსულა, რომელშიც ხაზგასმული არ იყოს აფხაზეთის სწრაფვა გამოეყოს საქართველოს, გახდეს დამოუკიდებელი, სუვერენული სახელმწიფო, რომ ყოველგვარი მოლაპარაკება ოფიციალური თუ არაოფიციალური, მათ შორის არასამთავრობო ორგანიზაციების დონეზე, მხოლოდ და მხოლოდ, ერთ მიზანს – აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარების ხელშეწყობას ემსახურება.

სოხუმის რაჟიმს არც არასდროს დაუმალავს, რომ თბილისსა და სოხუმს შორის მიმდინარე მოლაპარაკებების ერთადერთი

მიზანია, რომ დამოუკიდებელმა (სეცესირებულმა) აფხაზეთმა დაამყაროს ნორმალური ურთიერთობა თავის ერთერთ მეზობელთან—საქართველოსთან, მიიღოს მისგან ცეცხლის განუახლებლობის და სამარადჟამო მშვიდობის გარანტიები, შეწყდეს ე.წ. ქართველი ტერორისტების და დივერსანტების დაბრუნება მშობლიურ მიწაზე, აფხაზეთის სახელმწიფოს არ შეეშალოს ხელი განახორციელოს, ვთქვათ, გალის რაიონის ანექსია, აუკრძალოს ადამიანებს მშობლიურ ენაზე სწავლა და ლაპარაკი.

კარგადა ცნობილი, რომ, ქართველთა და საქართველოს სახელმწიფოს მიმართ აუტანელი ზიზლი და ცილისწამება გადმოცემულია ამ გაზეთის მრავალ პუბლიკაციაში.

სანამ ჩვენთვის საინტერესო საკითხებს შევეხებოდეთ, გვინდა 4-5 სექტემბრის ზემოაღნიშნული შინაარსის წერილი გავაცნოთ მკითხველს: „31 აგვისტოს, აფხაზეთის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოძრაობა „აღორძინების“ ინიციატივით, აფხაზეთის საგარეო-პოლიტიკურ უწყებაში გაიმართა „მრგვალი მაგიდა.“ შეხვედრაში მონაწილეობდნენ აფხაზეთის პრეზიდენტის თანაშემწე ა. ტანია საგარეო საქმეთა მინისტრი ს. შამბა, იუსტიციის მინისტრი გ. ტაბალუა, პარტიებისა და პოლიტიკური მოძრაობების, არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები. „მრგვალ მაგიდაზე“ ხაზი გაესვა, რომ – „ჩვენი საერთო ამოცანაა დამოუკიდებელი სახელმწიფოს აშენება, მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა. ამ მიზანს ემსახურება ჩვენი საგარეო პოლიტიკა, უფრო ზუსტად, აფხაზეთის საერთაშორისო აღიარებას, როგორი რთული უნდა იყოს მისი მიღწევა.“ სტატიაში ასევე ნათქვამია, რომ „ხელისუფლებას, ოპოზიციას და არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის სტრატეგიულ საკითხებზე აზრთა სერიოზული განსხვავება მთლიანობაში და კერძოდ, აფხაზეთის სახელმწიფოს საგარეო-პოლიტიკურ საქმიანობაში არ არსებობს.“

აქ კომენტარებისაგან თავს შევიკავებთ, ეს მკითხველისთვის მიგვიჩნია, მხოლოდ დავძენთ, რომ ჩვენი მხრიდან დიალოგებში სისტემატურად მონაწილე ჩვენებურ, მეტისმეტად „გადე-

მოკრატებულ და გაკოსმპოლიტიზებულ მშვიდობისმყოფელებს,“ რომლებიც არასამთავრობო ორგანიზაციების ეგიდით ხვდებიან თავიან აფხაზ კოლეგებს, ასეთი რამ და გაცილებით უარესი, არაერთხელ მოუსმენიათ, დოკუმენტებში დაუფიქსირებიათ, მაგრამ (არის ცალკეული პერსონალური გამონაკლისი), თავიანთი პრინციპული პოზიცია არ გამოუხატავთ.

ჩვენ მხედველობაში გვაქვს “მშვიდობის მაძიებელთა“ კასტად ქცეულ ადამიანთა ჯგუფი, რომელიც შეგუებულია აფხაზეთის საქართველოსაგან გამოყოფას, გატაცებულია ქართული მხარის „დანაშაულობათა“ მხილებით, ამასთან, არც კი ახსენდება (ეუთოს სამი უახლოესი სამიტის მიერ აფხაზეთში აღიარებული გენოციდი და ეთნიკური წმენდა), რომ არსებობს ასეულ ათასობით დევნილი, მათი ტკივილი, გაჭირვება. და რაც ყველაზე უარესია, შეგუებულია იმ აზრს, რომ დემოგრაფიული სიტუაციის აღდგენას აფხაზური რეჟიმი არასოდეს დაუშვებს.

თავს უფლებას ვაძლევთ, საქართველოს კონსტიტუციიდან მოვიხმოთ ერთი მუხლი (მუხლი 24):

„1. ყოველ ადამიანს აქვს უფლება, თავისუფლად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია, გამოთქვას და გაავრცელოს თავისი აზრი ზეპირად, წერილობით ან სხვაგვარი საშუალებებით;

2. მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები თავისუფალია, ცენზურა დაუშვებელია;“

და იქვე, ქვემუხლი 4. „ამ მუხლის პირველ და მეორე პუნქტებში ჩამოთვლილ უფლებათა განხორციელება შესაძლებელია კანონით შეიზღუდოს ისეთი პირობებით, რომლებიც აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში სახელმწიფო უშიშროების, ტერიტორიული მთლიანობის ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად, სხვათა უფლებებისა და ღირსების დასაცავად, კონფიდენციალურად აღიარებული ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად ან სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველსაყოფად.“

იქნებ კონსტიტუციის პირველი მუხლის შესხენებაც იყოს სა-

ჭირო, რომელშიც შავით თეთრზე წერია, რომ „საქართველო არის დამოუკიდებელი, ერთიანი და განუყოფელი სახელმწიფო...“ აგრეთვე ის, რომ საქართველოს სახელმწიფოს მეთაურის 1992 წლის 8 ივლისიდან აფხაზეთის მთელ ტერიტორიაზე საომარი მდგომარეობა გამოცხადებული და დღემდე არავის შეუცვლია.

ბედნიერებაა ქვეყნისთვის სიტყვის თავისუფლება, მაგრამ არსებობს წმიდა და ხელუხლებელი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესები, რომლის დაცვა არა მარტო კონსტიტუციური მოთხოვნაა, არამედ მოქალაქეობრივი ვალიცაა.

აფხაზეთში ბოლო დღეებში განვითარებულ მოვლენებთან დაკავშირებით, 2001 წლის 5 ოქტომბერს არასამთავრობო ორგანიზაციების (ძირითადად „კავკასიური“ ინსტიტუტი და „კავკასიური სახლი“) ცალკეულმა წარმომადგენლებმა გააგზავნეს მიმართვა თავიანთი აფხაზი კოლეგებისადმი „ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის გამწვავების თაობაზე“ (32 ხელმოწერით გაზეთმა „რეზონანსმა“ გამოაქვეყნა 11 ოქტომბერს და საპასუხო განცხადებასთან ერთად დაბეჭდა „რესპუბლიკა აფხაზეთში.“

აღნიშნული მიმართვა ტრადიციულ სტილშია შედგენილი (რა თქმა უნდა, უპირატესად საკუთარი მხარისადმი პირდაპირი და ირიბი ბრალდებებით), თუმცა ის შეიცავს პოზიტიურ მომენტებსა და გაფრთხილებებსაც მოვლენათა ტრაგიკული შედეგების თაობაზე.

პარადოქსია, რომ ქართულ-აფხაზურ მოლაპარაკებებში, მათ შორის ამ მიმართვაში, არ მოინახა ადგილი აფხაზეთიდან დევნილი მოსახლეობის წარმომადგენლებისთვის. ეს აფხაზური მხარის კაპრიზებია, რასაც ცენტრი დიდსულოვნად ეთანხმება და ამით განაპირობებს კიდევ სახალხო დიპლომატიის ტრადიციული მოდელის უშედეგობას.

იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ჩვენს ბედზე, ჩვენს მომავალზე მსჯელობენ ისე (როგორც ადრე მრავალჯერ), რომ ჩვენ არაფერს გვეკითხებიან.

საგანგაშოდ გვეჩვენება ისიც, რომ ჩვენი ზოგიერთი „დემოკრატის“ აზროვნების სტილი, სულისკვეთება, განწყობილება

თითქმის მთლიანად იდენტიურია აფხაზი კოლეგების პოზიციისა, კერძოდ, რომ აფხაზეთის კონფლიქტში ჩვენ ყველა ვართ ყველ-აფერში დამნაშავე, თანაც ხელისუფლებიდან დაწყებული და რი-გითი ქართველით დამთავრებული.

მკითხველს ისევ მოვუხდით ბოდიშს და დასტურად იმისა, თუ როგორი რეაქცია აქვთ ჩვენი მშვიდობის მაძიებლების პოლიტი-კურად საეჭვო ღირებულებების მიმართვაზე მათ აფხაზ კოლე-გებს, თითქმის მთლიანად მოგვყავს ბატალ კობახიას, ნათელა აკაბას და სხვათა საპასუხო განცხადებების ტექსტი.

„ბოლო დღეებში მდგომარეობა აფხაზეთში ვითარდება დრა-მატული სცენარით, რომელიც გვაგონებს 1992 წლის აგვისტოს სიტუაციას... ის გარემოება, რომ აფხაზეთსა და საქართველოს შორის შეთანხმება ცეცხლის განუახლებლობისა და მშვიდობის შესახებ სხვადასხვა მიზეზით არ იქნა ხელმოწერილი, ერთმნიშვნელოვნად ადასტურებს, რომ საქართველოში პოლიტიკურ ამბი-ციებს ადამიანის სიცოცხლეზე მაღლა აყენებენ. საქართველოს აგრესიული პოზიცია გააზმოვანა საქართველოს „ომის პარტი-ამ,“ რომლის მთავარი ფიგურაა შინაგან საქმეთა მინისტრი კახა თარგამაძე, მიზნად დაისახა რთული საერთაშორისო ვითარება გამოყენებულ იქნას იმისთვის, რომ დაწყებულ იქნას ახალი საო-მარი კამპანია აფხაზეთის წინააღმდეგ. . . ჩვენ სიამოვნებით აღ-ვიქვით საქართველოს საზოგადოების განცხადება, რომელმაც დაგმო შეიარაღებული ავანტიურა აფხაზეთის ტერიტორიაზე და მოითხოვა ინიციატორებისა და ხელშემწყობების პასუხისგებაში გადაცემა. ჩვენ ვგმობთ საქართველოს ხელისუფლების უპასუ-ხისმგებლო მოქმედებას, რომელიც არა მარტო აფხაზეთსა და საქართველოს, არამედ მთელს კავკასიას ახალი მსხვილმასშტა-ბიანი ომის ზღვარზე აყენებს. ჩვენ ვაცხადებთ, რომ ვერავითარი ძალისმიერი მეთოდი, როგორი ვერაგულიც არ უნდა იყოს იგი, ვერ შეძლებს დაძლიოს აფხაზი ხალხის ერთიანობა და სიმტკიცე საკუთარი სახელმწიფოს დასაცავად.“

ბუნებრივად იბადება კითხვები, რაზეც დევნილი საზოგა-დოება პასუხს მოელის, კერძოდ:

რატომ არ მონაწილეობენ დევნილი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები ქართულ-აფხაზურ დიალოგებში, როცა მათი რიცხვი 200-ზე მეტია ქვეყანაში და თავიანთი ინტელექტუალური პოტენციალით არავის უდებენ ტოლს, სხვებზე (ვინც წიგნებითა და სტატიებით სწავლობენ ამჟამად აფხაზეთს) უკეთ იციან რეალობა აფხაზეთში და მათთან არგუმენტებით საუბარი არ შეუძლიათ რეჟიმის მესვეურებს და არასამთავრობო ორგანიზაციების ენაგანაფულ წარმომადგენლებსაც კი?

რამდენად მისაღებია ქვეყნის ეროვნული სახელმწიფოებრივი ინტერესების გათვალისწინებით ქართულ-აფხაზურ შეხვედრებში დომინირებდეს „ყველაფერში დამნაშავე“ საქართველოს სინდრომი და ხსენებაც არ იყოს მეორე მხარეზე, რომელსაც, რბილად თუ ვიტყვით, ლომის წილი მიუძღვის აფხაზეთში კონფლიქტის გაჩაღებაში?

ვის მივანდეთ 300 ათასი დევნილისა და ლტოლვილის ინტერესების დაცვა, იგპ-თა ბედზე მსჯელობა, როცა ყველამ კარგად იცის, რომ მათი მშობლიურ ადგილებში დაბრუნების გარეშე არასოდეს მოგვარდება კონფლიქტი აფხაზეთში და არ იქნება მშვიდობა და სტაბილურობა მთლიანად ქვეყანაში, საკუთრივ აფხაზეთში?

როგორ ხდება რომ, ქართულ-აფხაზურ მოლაპარაკებებში იშვიათად თუ გამოჩნდება აფხაზეთში ადამიანის უფლებათა დარღვევის თემა, მაშინ, როცა აფხაზეთში მცხოვრებთა (ძირითადად ქართველთა) უფლებების ხელყოფის უამრავი ფაქტი აქვთ დაფიქსირებული საერთაშორისო მეთვალყურეებს—ყაჩაღობით დაწყებული და სიცოცხლის წართმევით დამთავრებული?

რატომ არავინ არ ცდილობს (მხედველობაშია ავტორიტეტული საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციები, დონორები) ელემენტარული საქმიანობის პირობები შეუქმნან დევნილ არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რომ შემდგომ თავადვე გაიკაფონ გზა?

კარგი საქმე კეთდება (ერთი შეხედვით) „ქართულ-აფხაზური კონფლიქტების ასპექტების“ (ქართულ-აფხაზური დიალოგე-

ბის მასალათა კრებულების) გამოცემით, მაგარამ მას მკითხველი არა ჰყავს (სამწუხაროდ, დევნილებს ხელი არ მიუწვდებათ!), გარდა სპეციალისტთა და პოლიტიკოსთა ვიწრო წრისა.

ბედნიერებაა, ალბათ, რომ დევნილთა და ლტოლვილთა 99,9 პროცენტი არ იცნობს ამ კრებულში ქართული მხარის წარმომადგენელთა ცალკეულ წინადადებებს, სადაც დასაშვებადაა მიჩნეული საქართველოსაგან აფხაზეთის ჩამოცილება, აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარების შესაძლებლობა, თორემ, ადეკვატური რეაგირება, ეჭვი არ შეგეპაროთ, არ დაყოვნდება!

ვფიქრობ, ბევრი რამ უნდა შევცვალოთ, ჩვენც უნდა შევიცვალოთ. ბედკრული საქართველოს შვილები ვართ ჩვენც და აფხაზებიც, ამიტომ ქართულ-აფხაზური დიალოგების პრინციპი უნდა იყოს, ვთქვათ, „სოხუმი–სოხუმი,“ რომელშიც პარიტეტულ ფორმატში უნდა მონაწილეობდნენ აფხაზეთიდან იძულებით გადაადგილებული პირები და დევნილი ორგანიზაციები, როგორც ამას ბოლო დროს საერთაშორისო ორგანიზაციებიც მოითხოვენ.

იქნებ დროა დავფიქრდეთ, რომ ჩვენს გვერდით მამულიდან გამოძევებული ხალხია, რომელიც ამდენი გაჭირვების შემდეგ შესაძლოა სტიქიად იქცეს და არავის არაფერი აპატიოს.

ლამარა ჩხეიძე-ნაჭყებია, რაფიელ გელანტია, მურმან ყოლბაია, რაჟდენ ქარდავა – საზოგადოება „სამურზაყანო,“ გურამ კვარაცხელია – „გზა შერიგებისკენ,“ გივი გაგუა, ნუგზარ დუდუჩავა – საქართველოს არქიტექტორთა კავშირის აფხაზეთის ორგანიზაცია.

**„დილის გაზეთი,“
7 ნოემბერი, 2001წ.**

აფხაზეთის დაბრუნება ჩვენს ხელშია

ძნელია, საქართველოში მოინახოს ქართველი, რომელიც შეშფოთებული არ იყოს ქვეყანაში არსებული მდგომარეობით და ვითარების შეცვლის რამენაირ, თუნდაც გულუბრყვილო გეგმას, არ თხზავდეს. შესაძლოა ეს ბედნიერებაც იყოს და უბედურებაც.

ბედნიერება იმიტომ, რომ დემოკრატია ხალხი შიშის ბორკილებისაგან გაათავისუფლა, ადამიანს აგრძნობინა, რომ ის დაბადებიდან თავისუფალი პიროვნებაა, აქვს არჩევანის საშუალება და პასუხისმგებელია თავისი ქვეყნის, საკუთარი თავისა და ოჯახის წინაშე;

უბედურება იმიტომ, რომ უამრავი ფსევდოპარტია (200-ზე მეტი), მოძრაობა, ორგანიზაცია, ადამიანთა ფორმალური და არაფორმალური ჯგუფი იმდენ არარეალურ გეგმას და მოქმედების გზას სახაავს (დემოკრატიული რომანტიზმი), რომ ხშირად ისინი, ხელშემწყობის ნაცვლად, რეალობის ადეკვატურად შემუშავებული პროექტებისა და პროგრამების განხორციელებას უშლიან ხელს.

სხვა საკითხია, იყო თუ არა შესაძლებელი ქვეყანაში განვითარებული ნეგატიური პოლიტიკური, ეკონომიკური, ჰუმანიტარული პროცესების თავიდან აცილება იმ მსოფლიო-ისტორიული მოვლენების ფონზე, რაც გასული საუკუნის ბოლო წლებში განვითარდა.

ხალხისთვის, რომელიც მზად იყო თავი გაენირა სამშობლოს თავისუფლებისთვის და გაიღო თავისი წილი სისხლი, არავის უთქვამს ის „წვრილმანი“, რომ ჩვენი მომავალი უთუოდ განვითარდებოდა ველური კაპიტალიზმის, აგრესიული საბაზრო ეკონომიკის, სახელმწიფო საკუთრების იმ ხარისხით დენაციონალიზაციის გზით, რასაც მოყვებოდა სახელმწიფო (ხალხის) საკუთრების საწარმოთა და დაწესებულებათა ამ ფორმით და მასშტაბით გასხვისება (უმეტესწილად გაჩანაგება), საყოველთაო უმუშევრობა, ცხოვრების დონის უსაშველო დაცემა, გაღატაკება, საზოგადოების უკიდურესი პოლარიზაცია „ცოტა“ მდიდრებად და

„ბევრ“ ღარიბებად, მაძღრებად და მათხოვრებად; ეროვნული ფასეულობებისა და ღირებულებების ნიველირება.

სახეზეა ის ვითარება, როცა ხალხი (დემოსი) ამოვარდა პოლიტიკური ლექსიკონიდან და რეალურადაც, კონსტიტუციაში მისი ადგილი მხოლოდ რამდენიმე ადგილას შემორჩა, თანაც, მხოლოდ არჩევნებთან დაკავშირებით.

დასავლური განათლებით ყოყონობა თუ უცხოური ლექსიკით მანიპულირება, ვერ გადაფარავს იმ ტრაგიკულ მატერიალურ და მორალურ დანაკარგს, რაც საქართველოს ამ ბოლო ათი წლის განმავლობაში მიადგა და რისი გამოსწორებისთვის, სამწუხაროდ, არგუმენტად კვლავ დაპირისპირება და გარე თუ შიგა მტრების ხატის ძებნა გვიხდება.

სამწუხარო ისტორია მეორდება. კითხულობ საქართველოს პირველი რესპუბლიკის პარლამენტის დოკუმენტებს და გრძნობ, რომ, თუ არა გვარსა და სახელებში განსხვავება, ყველაფერი ან თითქმის ყველაფერი მეორდება. უფრო ზუსტად, ვილაცის მამობრივი ზრუნვა, მამამშვილური რუდუნება ქვეყნის გადასარჩენად და ძველებურადვე ვილაცის მხრიდან შური, ჩვეული ანტი-აგონიზმი, თავშეკავებული თუ თავშეუკავებელი ლანძღვა-გინება საქართველოს ბედნიერების სახელით.

80 წელიწადი ნუთუ არაფერი შეცვლილა? ნუთუ, ილუზიაა ჩვენი განათლების მაღალი დონე, დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების დაცვისთვის გულში მჯიღების ცემა?

მეტად საშიში თამაშია, უფრო სერიოზულად კი, საეჭვო მიზანსწრაფვა, რომელიც შეიძლება ძვირად დაუჯდეს ქვეყანას.

გარე მტრებს ომს ვუცხადებთ და სამართლიანადაც (თუმცა, მეეჭვება, რომ კარგად გავთვალეთ ყველაფერი!), მაგრამ ფიცხ ქართველებს ზოგჯერ გვაგინყდება, რომ სანამ ერთმანეთში საერთო ენას არ გამოვნახავთ, სანამ ფრონტის ერთიან ხაზს არ გავმართავთ, როგორც წესი, დამარცხებისთვის ან კიდევ უარესისთვის, განწირულები ვართ.

მოვახერხებთ კი ამას, როცა სამხრეთული ტემპერამენტიითა და სისასტიკით თვით უმაღლესი სახელისუფლებო ტრიბუნები-

დან ომი გამოვუცხადეთ ერთმანეთს მოსახლეობისთვის საკუთარი პატიოსნების და სახელმწიფოს ერთგულების დასამტკიცებლად და ამას მთელი ქვეყანა უყურებს. მით უფრო, რომ პირადი მტრობა და დაუნდობლობა უფროა სახეზე, ვიდრე რეალური მოღვაწეობისა და საქვეყნო საქმეების კეთების სურვილი. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ამ ადამიანებმა რალაც ვერ გაიყვეს და ერთმანეთში ომობენ, იქნებ, სამომავლო წილებისა და პრივილეგიების მოსაპოვებლად.

სახიფათო ვითარებაა, რომლის მიზეზი ხელისუფლების ყველა შტოა და ამის აღიარება მამულიშვილმა პოლიტიკოსებმა უნდა შეძლონ.

ვინც საქართველოს კონსტიტუციაში ჩახედულია, შესანიშნავად იცის თუ ვინ რაზეა პასუხისმგებელი. ცუდი კანონებისა და მათ შესრულებაზე ცუდი კონტროლის პირობებში სხვა შედეგი არც იყო მოსალოდნელი. კარგად უნდა გავაცნობიეროთ, რომ გლობალიზაციის და ახალი მსოფლიო წესრიგის დამყარების პირობებში ჩვენი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა მეტად პირობითი და ეიფორიულია, თუმცა გამოსავალი შეიძლება იყოს მოქნილი მანევრირების დიპლომატია, მტკიცე ეროვნული პოლიტიკა და რაც მთავარია, ჩვენი უძველესი სახელმწიფოებრივი გამოცდილებისა და ქვეყნის ბუნებრივი პოტენციალის მაქსიმალურად ამოქმედება. ასე რომ, ჯერ კიდევ ყველაფერი დაკარგული არ არის.

ქართველთა შორის დაპირისპირების გაღრმავება უთუოდ მიგვიყვანს მონურ უღელში ხელახლა თავის გამოყოფამდე; თუ მორატორიუმი ვერ დავანესეთ დაპირისპირებაზე და სახელმწიფო ინტერესები საკუთარ ამბიციებზე მაღლა არ დავაყენეთ, კატასტროფა გარდაუვალია. ეჭვი არავის არ უნდა ეპარებოდეს, რომ ქართველთა დაპირისპირებაში ქართველი არასოდეს ყოფილა გამარჯვებული და დრამატულ ვითარებაში ავანტიურისტები, უნიგნურები და ფარისევლები მოახერხებენ ხელისუფლებაში უკანა კარებიდან შეღწევას.

ქართველთა შორის დაპირისპირების დამლუპველობის ერ-

თერთი თვალსაჩინო მაგალითია აფხაზეთის ტრაგედია და შემდგომი მოვლენები. წარმოუდგენელია იმ რეალობასთან შეგუება, რაც ახლა აფხაზეთში ხდება: გამარჯვებულებს ზეიმი მართებთ და სეპარატისტები ზეიმობენ, თანაც ძლიერი პატრონის მეოხებით არაფერი ემღებათადა პოლიტიკურ თამაშებშიც ერთმანეთს უფროთხილდებიან. ჩვენთან კი, ნაცვლად დიდი გაერთიანებისა და სამასი ათასი დევნილის ერთ მუშტად შეკვრისა, დევნილი პოლიტიკური ლიდერები ერთმანეთთან ქანცგამცლელ ბრძოლებში არიან ჩაბმულები. აღშფოთებული და ნირნამხდარი ტოვებ იმ შეხვედრებსა და თავყრილობებს, სადაც, ვთქვათ, აფხაზეთის პრობლემის ომით თუ მშვიდობით მოგვარების საკითხებზე, გაუთავებელი კამათი და შეხლა-შემოხლა მიმდინარეობს, თანაც წლებია გრძელდება ასე. ან კიდევ, ვილაცისთვის, როგორც ადრე აფხაზეთში, კვლავაც მთავარია საკუთარი სავარძელი და თანამდებობა, პატივმოყვარეობის დაკმაყოფილება. გგონია, რომ თითქოსდა ამა წლებში მათ თუნდაც ერთი ახალი, გონივრული აზრი არ გასჩენიათ, თითქოსდა არც არაფერი მომხდარა აფხაზეთში! და ეს მაშინ, როცა დევნილობაში იზრდება თაობა, რომლისთვისაც უფროსი თაობის წარმომადგენელთა ამ უსაშველო ორომტრიალსა და უძღურებაში სამშობლოს განცდა კნინდება, მამულის კონტურები უჩინარდება.

აფხაზეთის დეპუტაციის გახლეჩა ორ ფრაქციად არის ის ფაქტი, რომელმაც მხოლოდ და მხოლოდ სეპარატისტული რეჟიმი გაახარა. არა და, განა ნორმალურია აფხაზეთში განცდილი მარცხის შემდეგაც არ ვალიარებდეთ ჩვენს შეცდომებს, თუ გნებავთ, დანაშაულებრივ დაუდევრობას და კვლავაც პრეტენზიულები ვიყოთ ყველას მიმართ, გარდა საკუთარი თავისა.

საქმეიქამდე მივიდა, რომ ვილაც-ვილაცებს ძალიან უნდათ (და ამას არ მაღავენ!) გალის მოსახლეობას რაღაცაში დასდონ ბრალი, სოხუმელებს და გაგრელებს დაუპირისპირონ, მოლაღატის იარლიყი მიაკერონ აფხაზეთში, კერძოდ, გალში დაბრუნებულ მოსახლეობას. რა არის ეს, ამდაგვარი უმეცარი და წინდაუხედავი ადამიანების თანამდებობაზე ყოფნას შეიძლება რამენაირი

გამართლება ჰქონდეს? ან კიდევ, რამდენად გონივრულია, რომ აფხაზეთიდან დევნილები დაფანტული ვართ სხვადასხვა პარტიებსა და მოძრაობებში, რომლებიც თავიანთ პლატფორმებსა და პოზიციებს კონიუნქტურის მიხედვით იცვლიან და აფხაზეთის საკითხი სააგიტაციო სამკაულად სჭირდებათ მხოლოდ.

ვინ იღებს კისრად აფხაზეთის განთავისუფლების ერთპიროვნულ ლიდერობას და ვის შეუძლია აკეთოს ეს საქმე გაზეთებსა და ტელეეკრანებზე კომპიანობის გარეშე, როგორც ეს ახლა ხდება? ღმერთმა დაგვიფაროს იმისგან, რომ ასეთი ადამიანები არ იყვნენ საქართველოში, ისინი არიან! დევნილთა რიგებშიც არიან ნამდვილი ლიდერები, მაგრამ მათ ძალიან უჭირთ მავანთა ზურგით თანამდებობებს ჩაბლაუჭებულ თავისივე მოძმეთა ამპარტავნობის დაძლევა. იქნებ სწორია ვარაუდი, რომ აფხაზეთში ჩვენი მტერი, ჩვენი ერთობის მტერი დევნილობაშიც გადმოგვყვა და აქაც ცდილობს დაგვაქუცმაცოს, რათა ანგარიშგასაწევი ძალა არ გავხდეთ.

აფხაზების დაბრუნება, უპირველეს ყოვლისა ჩვენს ხელშია, აფხაზეთის მოსახლეობის ხელშია და ვინც ქვეყნის გაერთიანებასა და ხსნას მხოლოდ და მხოლოდ საქართველოს გარეთ დაეძებს ან სახელისუფლო სასწაულის მოლოდინშია, ვერ იქნება ჩვენი კეთილი მეგზური. ჩვენ, აფხაზეთიდან დევნილებს, გვაქვს საამისო მორალური უფლება გაერთიანების და ერთსულოვნების მაგალითი მივცეთ ქვეყანას და მოვახდინოთ იმგვარი კანონიერი ზენოლა ხელისუფლებაზე, რომ აფხაზეთი და დაკარგული ტერიტორიები გახდეს საქართველოს ხელისუფლების უპირველესი საზრუნავი, მიუხედავად იმისა, რომ მას ისედაც უამრავი საშინაო პრობლემა აქვს, თუნდაც, ვთქვათ, კორუფცია თუ განუკითხაობა.

კორუფცია მეტნაკლებად ყველა ქვეყანაში მძვინვარებს. საქართველოშიც მეტად მძიმეა მდგომარეობა, იქამდე მისულა ლპობის პროცესი, რომ 12 ლარის შემწეობის იმედად მყოფ დევნილს, რაღაც დოკუმენტისთვის 2-3 ლარს ქრთამად ართმევენ. რეალურად ეს გამოუცხადებელი ომია, ომი ყველას წინააღმდეგ,

რაც ანგრევს ქვეყანას, სამოქალაქო ერთობას, ასუსტებს ისე-
დაც არშემდგარ სახელმწიფოს, რომელიც სავალუტო ფონდსა
და მსოფლიო ბანკის პატრონებზეა ჩამოკიდებული. ძნელია ასე-
თი სახელმწიფო მიიჩნიონ დამოუკიდებელ და ანგარიშგასანეც
ძალად, თუნდაც განვითარებად ქვეყნად, რომელიც იმსახურებს
სერიოზულ საგარეო მხარდაჭერას ტერიტორიული მთლიანობის
აღდგენის საქმეში.

მიუხედავად ამისა, გამოსავალი უნდა მოინახოს, უპირველ-
სად, საკუთარი რესურსების ამოქმედებით, რათა არ გაგვხადონ
დაქუცმაცებულ სავაჭრო მოედნად, სადაც მხოლოდ უსახო,
უეროვნო მოსამსახურის, ლატაკი მომხმარებლის, იაფი სამუშაო
ძალისა და ქორვაჭარისა და გადამყიდველის ფუნქცია დაგვეკის-
რება.

ვინც მასის ფსიქოლოგიას იცნობს, არ ეეჭვება, რომ არსებულ
სიტუაციაში ხალხის ქუჩაში გამოყვანა ძნელია არ არის. არც
ჩვენთვის არის სიახლე ბუნტისა და მთავრობის ძალით გადაგ-
დების ცდუნება, რომელიც იმჟამად რუსთაველის პროსპექტით
შემოიფარგლა და არ გახდა რევოლუცია კლასიკური გაგებით,
მაგრამ დაგვიტოვა სამოქალაქო დაპირისპირების ტრაგიკული
შედეგები, მათ შორის, საყოველთაო გაჭირვება, დიდი მსხვერპ-
ლი და დაკარგული ტერიტორიები. გავიარეთ რა ეს გაკვეთილი,
ეტყობა, რომ კვლავ საეჭვო და სახიფათო თამაშია წამოწყებუ-
ლი. ჩვენ ეს უბედურება გამოვიარეთ, ეს უკვე იყო.

ნიშნავს თუ არა ეს იმას, რომ უარი ვთქვათ მრავალპარტი-
ულობაზე, კონსტრუქციულ ოპოზიციაზე, ხელისუფლების,
მთავრობის, თანამდებობის პირთა კრიტიკაზე, მედიის თავი-
სუფლებაზე, კანონიერ სასამართლოზე, თავისუფლებასა თუ
დემოკრატიის სხვა ფასეულობებზე? სრულიადაც არა. პირიქით,
ქვეყანაში დემოკრატიული გარდაქმნების, რადიკალური ცვ-
ლილებების დიდი მოლოდინია, ადამიანები დაიღალნენ ქვეყნის
პერსპექტივის დაკარგვით, ეკონომიკური და სოციალური სი-
დუხჭირით, უწესრიგობითა და დაუსჯელობის სინდრომით. მა-
გრამ ხელისუფლების შესაცვლელად და ქვეყნის პოლიტიკური

და ეკონომიკური რეფორმირებისთვის ჩვენ გვაქვს კონსტიტუცია, ცივილური კანონმდებლობა, რასაც უნდა დავემორჩილოთ და დავიცვათ.

ჩვენი უპირველესი ამოცანა არის ქვეყნის გამთლიანება, ეროვნული აღორძინება, თვითმყოფადი კულტურის შენარჩუნება და განვითარება. ამისთვის ქართველთა დაპირისპირება კი არა, ცივილიზებული თანხმობა, გონიერი კურსის შემუშავებაა საჭირო. მერწმუნეთ, რომ მხოლოდ ამ გზით, მხოლოდ დიალოგით და სამოქალაქო შეთანხმების მიღწევით არის შესაძლებელი აგრესიული დაპირისპირების დაძლევა, ჭეშმარიტად დემოკრატიული და სამართლიანი სახელმწიფოს აშენება, აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის დედა საქართველოს წიაღში დაბრუნება.

**„დილის გაზეთი,“
12 დეკემბერი, 2001წ.**

„პერასა გიტყვი, ენა სღუმს...“

ნუხელ, ალბათ, არ უძინია ნახევარ საქართველოს. დიდგორი, ჩვენი სიამაყე, ღირსება, ქართველი ერის უძლეველობის დასტური, გაუძარცვავთ!

დავით აღმაშენებლის უკვდავი გმირობის სიმბოლოს, ქართველთა ჯიშისა და ჯილაგის მხედრული მამაცობის, მამულისთვის ხალხის თავგანწირვის, გაერთიანებული ერის დაუმარცხებლობის კიდევ ერთი ძეგლის ნაშლა განუზრახავთ ჩვენს მტრებს, თანაც ჩვენი ხელით!

ეჭვს დიდი თვალეზი აქვს; იქნებ ეს სულაც არაა ჩვენეულ არამზადათა და დღის ყაჩაღთა (ე.წ. ახალ ქართველთა) მიერ ჯართის დამზადების „ჩვეულებრივი საქმე“, რაც რამდენიმე წელიწადია ქართული ბიზნესის სარფიანი საქმე გახდა და ქვეყნის ავისმოსურნეთა შორს გამიზნული მზაკვრული ჩანაფიქრიც გახლავთ.

ჭეშმარიტი ეროვნული ცნობიერების უგულვებელყოფა (ერი-სა და ეროვნულობის მსოფლიო ადამიანის საეჭვო სუროგატით შეცვლის მცდელობა!) და ეროვნული სულის იგნორირება, ანუ მისი ჩანაცვლება (უფრო ზუსტად, დაპირისპირება) ადამიანის უფლებათა საყოველთაოდ აღიარებული დეკლარაციის მოთხოვნებით, იქნებ თავის მიზანს იმათი ხელითაც აღწევს, ვინც დიდგორზე აღმართა ხელი.

აფხაზეთში ჩვენი ბიჭები საქართველოს მთლიანობის, ქართველი ერის ღირსებისა და თავისთავადობის გადასარჩენად დაიხოცნენ, ისევე როგორც თავის დროზე ჯვარს ეცვა ათასობით და ათეულ ათასობით მამულიშვილი აღმაშენებლის, თამარის, პატარა კახის, შოთას, ილიას, აკაკის, ვაჟას, გალაკტიონის საქმისთვის დაიღუპნენ თუმცა სიკვდილი არავის უნდოდა არც მაშინ და არც ახლა. მამა-პაპათა დარად, მათაც იცოდნენ, რომ არის ვითარება, როცა სიკვდილი აუცილებელია საკუთარი ქვეყნის მომავლის გადასარჩენად. XX და XXI საუკუნეთა გასაყარზე ჯინსიანმა ბიჭებმა თავისი სიკვდილით სიკვდილზე გაიმარჯვეს.

ახალ საქართველოში, დიდგორის ამ სირცხვილის შემდეგ როგორ შევხედოთ თვალეზში ბატონ ჭაბუა ამირეჯიბს, რევაზ მიშ-

ველაძეს, მრავალ სხვას, რომლებმაც აფხაზეთში, ადამიანისთვის ყველაზე, ყველაზე ძვირფასი – საკუთარი შვილების სიცოცხლე, საქართველოს საკუთხეველზე მიიტანეს მსხვერპლად.

რა ვუთხრათ ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობისათვის შეწირული ვაჟკაცთა სულებს, მათს ახლობლებს, ნათესავეებს; ბოლო წლებში ეროვნულ სინმინდეთა ამდენ ხელყოფას შეიძლება ვინმემ მოუნახოს რამენაირი ახსნა ან გამართლება? კიდევ მერამდენე სირცხვილს გვიმზადებს მომავალი?

ნებისმიერი თავმოყვარე ერი, ხალხი უთუოდ ყალყზე შედგებოდა თუნდაც ერთ ასეთ ფაქტზე, ჩვენთან კი? კიდევ რა დარჩა გასაძარცვი და დასანგრევი?

თუმცა არც იმაში მეპარება ეჭვი, რომ თუ ფაქტის გამო სამართალდამცველები დაიწყებენ მოკვლევას, ჩვენი ადამიანის უფლებათა დამცველები კი, როგორც იტყვიან, შესძრავენ მსოფლიოს სახელმწიფოს უთავბოლოობით მშიერ-მწყურვალთა და ძეგლების ბიზნესმენ-მნგრეველთა უფლებების დასაცავად!

ჩემთვის (ისევე, როგორც ბევრი სხვა პატრიოტისთვის) ათასჯერ უფრო პატივისცემი და მონინების ღირსი გახდა მართლაც უკიდურესად გაჭირვებული, შიმშილისგან სიკვდილის პირას მისული ადამიანი (მიუხედავად მათი ეთნიკური წარმომავლობისა!), ვინც ალიონიდან სანაგვის ყუთებთან რიგში დგება ოჯახის ფიზიკური გადარჩენისთვის ლუკმა-პურის საშოვნელად, მაგრამ საერთოეროვნულ, სახალხო სინმინდეებში ხელის ფათურს კი არა, იქაურ ქიანჭველას არ დააბიჯებს ფეხს.

მდიდარი ერი, შეძლებული ერი, მებრძოლი ერი, სწორედ, რომ ადამიანის თვისებების, ეროვნებების ახლებური განვითარების, სახელმწიფოს ძლიერების, ხალხის თვითმყოფადობის შენარჩუნების უეჭველი გარანტიაა, მაგრამ როცა ქვეყნის იდეოლოგია იცვლება და შიშველი საბაზრო ურთიერთობა, როგორც პანაცეა გარედან ინერგება, რომლის ერთადერთი ლოზუნგია ფული, ფული და მოგება, სხვა ყოველივე კი მისი დანამატია, ჩვენი, როგორც ქართველების, უნიკალური თავისებურებების გაქრობამდე დათვლილი დღეები დაგვრჩენია ალბათ. ყოველივე ეს, ჩვენისთანა მცირერიცხოვან ერებს კი არა გიგანტებსაც

ანუხებთ და შესაბამისი იმუნიტეტი აქვთ შემუშავებული. საფრთხეს ისიც აძლიერებს, რომ ჩვენთანაც მოამრავლეს ფსევდო ეროვნული კონფორმისტები და ნიჰილისტები, რომელთაც ერთ დროს საშინლად სძულდათ მდიდრები, ახლა კი ასჯერ და უფრო მეტად სძულთ საკუთარი ღარიბ-ღატაკი ერი და ქვეყანა. ჩვენი ტელეარხების ღამის ეთერი გულმოდგინედ გვასწავლის სექსსა და აღვირახსნილობას, ძალადობას და ელიტართა კასტის ბედნიერ ცხოვრებას, როგორც დასავლეთის ცივილიზაციის ბოლო მონაპოვარს, ეს მაშინ, როცა იქ, დასავლეთში, სულაც არ არის ასე და ვისაც ასეთი სანახაობა აინტერესებს, იხდის ფულს და ყიდულობს მას კომერციული ტელეარხებიდან.

ბრმებიც ხვდებიან, რომ საქართველოში ძალაუფლება და მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობა ასცდა ერთმანეთს, ერი გათითოკაცდა, საკუთარ ნაჭუჭში ჩაიკეტა, რამაც იოლი გახადა ნამდვილი თავისუფლების (მარადიული ეროვნული იდეალის და ოცნების!) შეცვლა თვითნებობით, თავაშვებულობით, დაუდევრობით, განუკითხაობით, ბიო-ანატომიური სიშიშვლით, რომელიც ასევე ურცხვად იჩემებს თავისუფლების სახელს.

ნუთუ დადგა ის დრო, რაზედაც ტატო ბარათაშვილი გვაფრთხილებდა: „ჯვანი გავარდეს ან შვილსაც, მამულს, ოღონდ ვაამოთ ჩვენს საკუთარ გულს; რის ქართველობა, რა ქართველობა! მითომ რას გვავენებს უცხო ტომობა?“

იქნებ არც ახალი დიდგორი სჭირდება ვინმეს, არც აფხაზეთი, არც სამაჩაბლო და არც ერთიანი ქვეყანა და ყველგან და ყველაფერში ხელის ასანევად გვამზადებენ? იყიდება ყველაფერი, უფრო ზუსტად, „ნითელმა დირექტორებმა“, მხედრიონელებმა, პოლიტიკანებმა, ავანტიურისტებმა თუ ე.წ ახალმა ქართველებმა ხელი დაავლეს და იტაცებენ მიწას, შენობებს, ნაგებობებს, ტყეებს, ტბებსა და ნყალსაცავებს, რომლის ერთადერთი მესაკუთრე საქართველოს მოსახლეობაა. თითქოსდა საკომპენსაციოდ 150 მილიონი დოლარის ვაუჩერების დარიგება, ცინიზმი და ფარსია მხოლოდ (ხალხის თვალში) მავანთა მიერ ქონების გადანაწილების და მოსახლეობის მასობრივი ძარცვის შესანიშნავად. ეტყობა, საქართველო დასავლური დემოკრატიის გუ-

ლუბრყვილო გერი შვილია მხოლოდ.

ასეთ ვითარებაში კიდევ რამდენ ხანს შეიძლება გაგრძელდეს ერის პოლიტიკური აბერაცია?

1945 წელს აპრილსა და მაისში ბერლინის სანგრებში ჩახოცილ პირტიცველა გერმანელი ბიჭები კანტის, გოეთეს, შილერის, ძველი გერმანიის სახელოვანი ისტორიის სახელმძღვანელოებს კითხულობდნენ თურმე. რუსებსაც ჰქონდათ ის დრო, როცა მათ მამებს თავად გენიალურ შექსპირს, შექსპირის ჩექმები ერჩივნათ, მაგრამ შემდგომ მათი შვილები და შვილიშვილები პუშკინის და დოსტოევსკის საფლავებს და ძეგლებს უთენებდნენ ღამეებს.

ჩვენ კი რა დრო დაგვიდგა: კარგს ვაკეთებთ ძალიან ცუდად, ცუდს კი – ძალიან კარგად. აი, სანამდე მიგვიყვანა ობსკორიამბნელ კამერაში ნებაყოფლობით შესვლამ. ბნელში გაზრდილებმა თუ ოქროთი დაბრმავებულმა უმეცრებმა იქნებ არც იციან დიდგორი, არც საქართველო, იქნებ არც სჭირდებათ ქართველობა?

რა გვაქვს? – სამართლებრივი, კანონის უზენაესობაზე დაფუძნებული სოციალური სახელმწიფო თუ უზნეო, სამათხოვროდ ხელგანვდილი ქვეყანა, რომლის ხელისუფლებისაგან მოვითხოვთ არჩევნების ღირსეულად ჩატარებას, გამორჩეულ მამულიშვილთა არჩევას. მოხდება კი ასე?

**„ვერასა გეტყვი, ენა ღუმს,
თავზე დაგვეჩხავის ყორანი,
გაღმა გასვლისა მსურველთა
უკულმა მიგვეყავს ბორანი.
გაგვიბატონდა მგოსანო,
სირევკნე შეუნონარი“...**

ცრემლი ვერ შეიკავა დიდმა ვაჟამ ილია ჭავჭავაძის ვერაგული მკვლელობის გამო. ნეტავი ახლა რას გვეტყოდა ყველა დროის გენიოსი მგოსანი?

ძალიან მინდა დავიჯერო, რომ დიდგორის ინციდენტი გახდება დიდი ეროვნული გამოფხიზლების დასაწყისი.

**„საქართველოს რესპუბლიკა“,
14 იანვარი, 2002წ.**

რამდენი წლის შეიძლება იყოს პრეზიდენტი?

მრავალი სახელმწიფოს კონსტიტუციაში პრეზიდენტის მინიმალური ასაკი ქვეყანაში არსებული ტრადიციების, სახელმწიფოებრივი მოწყობის პრინციპების, ხალხის მორალური და ფსიქოლოგიური მენტალიტეტის და სხვა მრავალი თავისებურების გათვალისწინებით, სხვადასხვანაირად არის განსაზღვრული.

მოქმედი კონსტიტუციების შესაბამისად ამერიკის შეერთებულ შტატებში პრეზიდენტად შეიძლება აირჩიონ არანაკლებ – 35, იტალიაში – 50, ეგვიპტეში – 50, რუსეთში – 35, ტაჯიკეთში – 35, ყაზახეთში – 40, საქართველოში – 35 წლის ადამიანი.

პოლიტოლოგების და ისტორიის მკვლევართა უმეტესობას მიაჩნია, რომ საპრეზიდენტო ასაკად 35 წლის დადგენა არსებითად მონარქიული ტრადიციის ინერცია და ადამიანი, როგორც ნიჭითა და ორგანიზატორული თვისებებითაც არ უნდა იყოს დაჯილდოვებული, მას გაუჭირდება სახელმწიფოს რაციონალური მართვა.

ამა თუ იმ ქვეყანაში წამოჭრილი უამრავი პრობლემა, ცხადია, მოითხოვს ქვეყნის მართვის უმთავრესი პრინციპებისა და საკითხების ცოდნას და, რაც მთავარია, ექსტრემალურ ვითარებაში სწორი გადაწყვეტილების მიღებას. მათ შორის ყველაზე მთავარია პოლიტიკური მართვის ხელოვნება, გამჭრიახობა, კონსტიტუციისა და კანონების ზედმინევენით ცოდნა, ტიტანური შრომისმოყვარეობა, პირადი მამაცობა და საკმაოდ ცხოვრებისეული გამოცდილება.

ბევრგან მიჩნეულია, რომ დალაგებულ (სტაბილურ) ქვეყანაში, მართავს არა პერსონიფიცირებული პრეზიდენტი, მთავრობა, არამედ სისტემა, დემოკრატიული ინსტიტუტები, თანაშემწეთა და მრჩეველთა უნივერსალურად შერჩეული კონტინგენტი, საზოგადოების კანონმორჩილების კულტურა და ხალხის მენტალი-

ტეტი. მკვეთრად განსხვავებული მდგომარეობა განვითარებად, ახალი დემოკრატიის სახელმწიფოებში, ნაკლებად სტაბილურ ქვეყნებში, სადაც მალალია ალბათობა იმისა, რომ ყველაფერი ყირაზე დადგეს პირველი მმართველის მცირედი გადაცდომის პირობებშიც კი.

მსოფლიო ისტორიის გამოცდილება ადასტურებს, რომ სახელმწიფოს მეთაურად არჩევის ოპტიმალური ასაკია ადამიანის სიცოცხლის საშუალო ასაკი, ანუ 40-50 წელი და მეტი.

დავით აღმაშენებელი (ისევე როგორც ბევრ სხვა სახელმწიფოში) სრულიად ახალგაზრდა გახდა საქართველოს მეფე და შეძლო უძლიერესი ქართული სახელმწიფოს შექმნა. მაგრამ ეს გამონაკლისი არსებითად დაკავშირებული იყო იმ დროის მთელ რიგ ობიექტურ და სუბიექტურ ფაქტორებთან, ისტორიულ პარადოქსებთან, დროსა და იმჟამინდელ მსოფლიოში პოლიტიკური ვითარების ხასიათთან.

სახელმწიფოს ახალგაზრდა მეთაურების მოსვლას ხელისუფლებაში ხშირად განაპირობებდა კარის ინტრიგები, სამხედრო გადატრიალებები, რევოლუციები და სხვა, რომლებიც ხშირად მოითხოვდნენ კარიერისტი, ავანტიურისტი ახალგაზრდა ლიდერის რისკს, თავზეხელაღებულობას.

მიუხედავად ამისა, ისტორიაში ზერელე ჩახედვაც ადასტურებს, რომ უძველესი დროიდან დღემდე წარმატებულ თუ განსაკუთრებით გამორჩეულ ხელმძღვანელად ხდებოდნენ ადამიანები მონიფულ ასაკში, ამასთან, ყველა სხვა პოზიტიურ თვისებებთან ერთად, მათ ჰქონდათ უზარმაზარი ცხოვრებისეული გამოცდილება, ფართო ერუდიცია მრავალ დარგში, დიპლომატიის გამორჩეული უნარი და, რაც ყველაზე მთავარია, საკუთარი ქვეყნისა და ხალხის განუზომელი სიყვარული, თავგანწირვისთვის მზადყოფნა.

იქნებ, საინტერესო იყოს რამდენიმე ცნობილი და ნაკლებად ცნობილი მაგალითის მოყვანა ქვეყნის პირველი პირის ასაკთან დაკავშირებით.

გაიუს დიოკლინტიანე, რომის იმპერატორი, მხედართმთა-

ვარი და მწერალი, ერთპიროვნული მმართველი გახდა 41 წლის ასაკში; აბლუ მუჰამედი, მონღოლთა დიდი იმპერიის შემქმნელი 47 წლის ასაკში ავიდა ტახტზე; ბათუ ყაენი, ოქროს ურდოს შემქმნელი – 41 წლისა, დაიპყრო თითქმის მთელი ევრაზია (ავსტრიის კარებთან შეჩერდა ჯარების ქანცგაცლის გამო); 30 წლის ნაპოლეონ ბონაპარტი საფრანგეთის იმპერატორი გახდა (სამხედრო გადატრიალების შემდეგ); ეკატერინე მეორე, რუსეთის იმპერატორი, სახელმწიფო მეთაური გახდა მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ – 32 წლის ასაკში.

დემოკრატიის განვითარებისა და სამოქალაქო საზოგადოების სიმწიფის კვალობაზე ერთგვარად სტაბილური ხდებოდა სახელმწიფო მოღვაწეთა ასარჩევი ასაკი. 55 წლის რიჩარდ ნიქსონი ამერიკის პრეზიდენტი გახდა; ჯონ კენედი – 44 წლის; კონრად ადენაუერი (გფრ-ის პირველი კანცლერი) – 73 წლის; ჩილეს სოციალისტი პრეზიდენტი სალვადორ ალიენდე – 65 წლის; ბენ გურიონი, ისრაელის პრემიერ-მინისტრი – 87 წლის, მარგაერეთ ტეტჩერი – 54 წლის; სულფიკარ ბჰუტო, პაკისტანის მეთაური – 51 წლის; პოლონეთის პრეზიდენტი ლეხ ვალენსა – 47 წლის; (შემდეგში კენჭი არ იყარა და პრეზიდენტობას თავისი პროფესია – ელექტრიკოსობა არჩია), ვაცლავ ჰაველი, ჩეხეთის პრეზიდენტი – 53 წლის; ჯონ მეიჯორი, ინგლისის პრემიერ-მინისტრი – 47 წლის.

ფაქტია, რომ დემოკრატიული ინსტიტუტების განმტკიცება, სამოქალაქო სექტორის განვითარება, კანონის, ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა უზენაესობა ართულებს სახელმწიფოს მართვას. შეძლებს კი 35 წლის ახალგაზრდა კაცი (რომელსაც, ბუნებრივია, დიდი ცხოვრებისეული გამოცდილება არა აქვს), სახელმწიფოს პირველი წინამძღოლის უმძიმესი ტვირთის აწევას, ურთულეს სოციალურ და პოლიტიკურ კრიზისში მყოფი ქვეყნის ჩიხიდან გამოყვანას?

ხშირად ახალგაზრდა ლიდერის უმაღლეს პოსტზე დანიშნურებას რეფორმის განხორციელებას უკავშირებენ. რა თქმა უნდა, ამაში არის სიმართლე, მაგრამ არის ისიც, რომ რეფორმატორთა

დროშის ქვეშ უმეტეს წილად ქაოსს ღებულობენ, რომლის ფინალია დიქტატურა ან ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი კატასტროფა.

რეფორმატორობა ასაკის პრეროგატივა არა არის. ამის საუკეთესო დასტურია დენ სიაოპინის, რეიგანის, მიხეილ გორბაჩოვის და მრავალთა სხვათა პოლიტიკა. მათ ჩვენს თვალწინ სახე უცვალეს ქვეყნებს, შეცვალეს მსოფლიოს რუკა.

ჩვენ, ქართველებსაც, გვაქვს საფიქრალი ამ თვალსაზრისით. როგორც არ უნდა იყოს ნამდვილად ნიჭიერ, მაგრამ გამოუცდეულ პოლიტიკოსთა ახალგაზრდული ხიბლი და მგზნებარება, მონოდებათა პათოსი, თუ პოლიტიკოსი საქმეში ნანრთობი არ არის და თანამდებობრივი საფეხურები ეტაპობრივად არ აქვს გავლილი, შეცდომა, როგორც წესი, გარდუვალია.

ბოლო ათ წელიწადში საქართველოში ამ მხრივ დიდი გამოცდილება დაგროვდა. გვყავდა წარმატებული ახალგაზრდები და უმაქნისი ასაკოვანებიც და, პირიქით. ერთი რამ ცხადია: ქვეყნის, ხალხის ბედს უნდა განაგებდნენ სამშობლოზე შეყვარებული, ნიჭიერი, ძლიერი, მებრძოლი, პატიოსანი, მაგრამ უთუოდ გამოცდილი და მაღალი პასუხისმგებლობის ადამიანები, რათა ახლო წარსულის ტრაგიკული შეცდომები არ განმეორდეს.

„დილის გაზეთი“ („სათანჯო“).
7 მარტი, 2002წ.

306 დებს არჩევნებში ფულს?

არჩევნები პოლიტიკური სისტემისა და სამოქალაქო საზოგადოების მშვიდობიანი განახლების პოლიტიკური ტექნოლოგიაა.

ჩვენ არჩევნების ჩატარების არც თუ ისე ძველთაძველი, მაგრამ მრავალი თვალსაზრისით, უნიკალური გამოცდილება გვაქვს.

ნოე ჟორდანი

საზღვარგარეთის რიგ დემოკრატიულ ქვეყანაში საარჩევნო თანხას, როგორც წესი, სახელმწიფო ბიუჯეტი იხდის. ამასთან ერთად, მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში კანონით უზრუნველყოფილია საარჩევნო კომპანიების დაფინანსებაში მოქალაქეთა მონაწილეობა. ამასთან, საიდუმლო არაა, რომ არჩევნებში ფულს დებენ ისინი, რომელთაც აქვთ თავისი უახლოესი და შორსგამიზნული ინტერესები. თეორიასა და პრაქტიკაში მიჩნეულია, რომ ინტერესის საგანი შეიძლება იყოს სახელისუფლებო სტრუქტურებში ადგილის მოპოვება, მაღალი საზოგადოებრივი მდგომარეობა, ე.წ. ცნობად სახედ გახდომა და სხვა.

გადახდილი ფულის რაოდენობა დამოკიდებულია არჩევნების დონეზე (უმაღლესი, რეგიონული, ადგილობრივი), საარჩევნო სუბიექტებზე (პრეზიდენტი, წარმომადგენლობითი ორგანოს წევრი, რეგიონის ხელმძღვანელი, ქალაქის მერი), ამომრჩეველთა მდგომარეობასა და განწყობაზე, „გავლენიანი“ ჯგუფის დაინტერესების მოტივაციაზე, საგარეო ფაქტორებზე.

საარჩევნო ხარჯების სტრუქტურაში მოიაზრება: საინფორმაციო—სარეკლამო უზრუნველყოფა; მოსახლეობის მოწყვლადი ნაწილის სოციალური მხარდაჭერა, ჰონორარები; საარჩევნო ადმინისტრაციის დამატებითი სტიმულირება და სხვა. სამწუხაროდ, „იდეალურად“ ჩატარებულ არჩევნებშიც კი, ძალზე დიდი ხვედრითი წილი უკავია არალეგალურ და ალურიცხავ ფულს.

უფრო ზუსტად, როცა მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი ყოველგვარი არჩევნებისადმი ნიჰილისტურად არის განწყობილი, დიდი ფული და მოსყიდულები გადამწყვეტ როლს თამაშობს ამა თუ იმ ჯგუფის ხელისუფლებაში ე.წ. ლეგიტიმური გზით მოსაყვანად, მათ შორის მოიაზრება ხავერდოვანი გადატრიალება თუ რევოლუცია.

დასავლეთის დიდი დემოკრატიის ქვეყნების გამოცდილება (უკვე ჩვენიც) ადასტურებს, რომ საარჩევნო კამპანიების დაფინანსებაში გადამწყვეტ როლს „ზენოლის ჯგუფები“ თამაშობენ, რომლებიც ცდილობენ გავლენა მოიპოვონ მომავალ ხელისუფლებაზე, ქვეყანაში პოლიტიკური პროცესების მართვაზე.

ბევრი ფული იხარჯება პარტიულ სიებში ბიზნესმენებისა და ე.წ. ცნობადი სახეებისთვის გამსვლელი ადგილის მოსასყიდად. რუსეთის და სხვა ტრადიციულად არადემოკრატიული ქვეყნების პრაქტიკა ადასტურებს, რომ დიდი ფულადი სახსრების ბრუნვა დაკავშირებულია მაჟორიტარული წესით დეპუტატების არჩევასთან. ადგილებზე, ლოკალური მასშტაბით ელექტორატის გადამბირება „ჩემი და ჩვენის“ პრინციპით შედარებით ადვილი მისაღწევია, თუმცა ჯანსაღ საარჩევნო გარემოში, მაჟორიტარული არჩევნები რეალური არჩევნებია და ჭეშმარიტი დემოკრატიის საფუძველი.

გაუკუღმართებული საარჩევნო სისტემის პირობებში ამომრჩეველთა მოსყიდვის ერთ-ერთი საშუალებაა, „საზოგადოებრივი საარჩევნო“ და „პარტიული ფონდები“, ეგრეთწოდებული საზოგადოებრივი და კერძო შემოწირულობები, კარგად შენიღბული უცხოური დახმარებები. ცხადია, მსხვილი ეკონომიკური ჯგუფებისთვის არჩევნების დაფინანსება არის პოლიტიკური აუცილებლობა, რათა მოიპოვონ ზემოქმედების ბერკეტები სახელმწიფო გადანყვეტილებების მიღებაზე.

მოკლედ, დიდი დემოკრატიის ქვეყნებშიც კი ფული პოლიტიკური პროცესების ძირითად მამოძრავებელ ძალად გვევლინება.

ეს კი საკმაოდ ძვირ უჯდება ხალხს და ქვეყანას. ასე, მაგალითად, ამერიკის შეერთებულ შტატებში 1986 წლის საპრეზიდენტო არჩევნების დროს რესპუბლიკელთა საარჩევნო ფონდმა შეადგინა 3,5 მილიონი დოლარი. ექსპერტთა აზრით, წინა საუკუნეებთან შედარებით საარჩევნო თანხამ მნიშვნელოვნად მოიმატა. რესპუბლიკელი ჯორჯ ბუშის (უმცროსი) საარჩევნო კაპიტალმა 44,3 მილიონ დოლარი შეადგინა, ხოლო დემოკრატი ელ გორისამ – 22,5 მილიონი.

რუსი ჟურნალისტების აზრით, ძალიან დიდი ფულის გარეშე წარმოუდგენელი იყო რუსეთის პრეზიდენტის პოსტზე ბორის ელცინის მეორედ მოსვლა. ბუნებრივია, არსებობს საშიშროება, რომ მალე არჩევნები ფინანსური შესაძლებლობების შეჯიბრებად გადაიქცევა და დაკარგავს თავის პრაქტიკულ დანიშნულებას, ანუ დემოკრატიის, ანუ ხალხის წარმომადგენლების ხელისუფლებაში მოსვლის ამ უმნიშვნელოვანეს ზოგადსაკაცობრიო მონაპოვარს.

მსგავსი ტენდენციები საქართველოს სინამდვილეშიც შეინიშნება. ჩვენი ქვეყნის მოაზროვნე ადამიანები შეძრა „ახალ ქართველთა“ ერთ-ერთ შეკრებაზე ამას წინათ საჯაროდ გაცხადებულმა ფრაზამ: ჩვენ უნდა შევუკვეთოთ პოლიტიკა ხელისუფლებასო. თუ ამ გზით წავიდა საქმე და ეტყობა აქითკენ მიდის, ფული და ფულიანი მაგნატები, ოლიგარქები გადანყვეტენ არჩევნების, უფრო ზუსტად ქვეყნის და ხალხის ბედს. ასეთ ვითარებაში აზრს დაკარგავს დემოკრატიის უმთავრესი მოთხოვნა იმის თაობაზე, რომ ხალხი არის ქვეყნის უზენაესი ბატონ-პატრონი, რომელიც ირჩევს ხელისუფლებას და კონსტიტუციით დადგენილი ვადით გადასცემს მას თავის უფლებამოსილებას; რა აზრი აქვს პარტიებისა და მათი წარმომადგენლების გულმხურვალე წინასაარჩევნო მონოდებებს თუ უფულოებს არა აქვთ გამარჯვების არანაირი შანსი?

რა ქნან ნიჭიერმა მამულიშვილებმა, რომელთაც ყოველგვარი მონაცემები აქვთ გახდნენ ქვეყნის ღირსეული წინამძღოლები, გამოჩენილი პოლიტიკური მოღვაწეები, სიკეთე მოუტანონ

საკუთარ ხალხს, მაგრამ დიდი ფული არა აქვთ და ასარჩევთა კანდიდატთა სიებშიც ვერ მოხვდებიან?

რა ქნან იმ პოლიტიკურმა პარტიებმა, რომლებიც ჭეშმარიტად გამოხატავენ ხალხის ინტერესს, მზად არიან მისი სამსახურისთვის, აქვთ ახალი სახელმწიფოს აშენების რეალური პროექტები, მაგრამ არ აქვთ ფული და ვერ გაუწევენ კონკურენციას ადამიანთა იმ ჯგუფებს, რომელთაც საკუთარი სახელმწიფოსა და ხალხის ძარცვით, ათასგვარი მაქინაციებით იშოვეს დიდი ქონება და არჩევნებში გამარჯვებით ახალი სიმდიდრისა და გავლენის მოსახვეჭად იბრძვიან?

ბევრი ცნობილი პოლიტიკოსის, მეცნიერის და ექსპერტს აზრით, ეს არის დემოკრატიის ის დილემა, რომლის სამართლიანი გადაწყვეტა ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობათა ფუნდამენტურ ცვლილებების აუცილებლობასთან არის დაკავშირებული. ცნობილია, რომ დიდი ჩერჩილის წუხილი დემოკრატიის „უვარგისობაზე,“ სწორედ ამ დილემით იყო განპირობებული.

ეს პრობლემა მეტ-ნაკლებად ამჟამადაც არის „ბებერი“ კონტინენტის განვითარებული დემოკრატიის ქვეყნებში, თუმცა, ბოლო წლებში ევროპის ბევრ „ძველ“ და ახალ ქვეყნებში ხელისუფლებაში მემარცხენე ორიენტაციის ძალები მოდიან, რომელთაც სამართლიან არჩევნებში ხალხმა დაუჭირა მხარი. ეს იმის გამო მოხდა, რომ იქ მაღალია მოსახლეობის პოლიტიკური კულტურა, დამკვიდრდა კანონის უზენაესობა, გაჯანსაღდა საარჩევნო გარემო, სასამართლო გახდა სამართლიანი და მიუკერძოებელი, მოწესრიგდა არჩევნებზე საზოგადოებრივი დაკვირვების სისტემა.

ამ თვალსაზრისით, უნიკალურია ბოლო წლებში დიდი ბრიტანეთის „ახალი ლეიბორისტების“ გამოცდილება. ტონი ბლერის ხელმძღვანელობით, 1995 წელს გამოქვეყნდა პარტიის წესდების მე-4 სტატიის ახალი ვარიანტი. ლიდერთა განმარტებით, მათი არჩევის შემთხვევაში ბრიტანეთი გახდება ქვეყანა, სადაც „ხელისუფლება, ძალაუფლება, სიმდიდრე უნდა იყოს უმრავლესო-

ბის და არა უმცირესობის ხელში, სადაც უფლებები შეესაბამება მოვალეობებს, დამკვიდრდება კანონის უზენაესობა, სოლიდარობა, ურთიერთპატივისცემა.“ ერთი სიტყვით, ეს იყო „მესამე გზის“ არჩევანი, ანუ ის, რაც უძველესიც არის და ახალიც თანამედროვე ცივილიზაციაში.

დიდ ბრიტანეთში ხალხი ენდო ლეიბორისტებს. მათ პირნათლად შეასრულეს წინასაარჩევნო მანიფესტის 177 დაპირება, ამიტომაც 2001 წელს მეორედ გაიმარჯვეს საყოველთაო არჩევნებში. ბრიტანელთა აზრით, პარტიამ შეძლო ხალხის დარწმუნება. ამით, იმის თქმა მიიწინააღმდეგება, რომ ხალხს, რომელმაც იცის თავისუფლების ფასი, აქვს ღირსების გრძნობა და პასუხისმგებლობა სახელმწიფოსა და საკუთარი ოჯახის წინაშე, შეუძლია არჩევნებიდან გამარჯვებული გამოვიდეს.

პოლიტოლოგები არ ცდებიან, როცა ამბობენ, რომ არჩევნებს ქალები იგებენო. ეს ჩვენს დროში ქალთა ემანსიპაციის საუკეთესო დასტურია, გენდერული თანასწორობის მისაღწევად საერთაშორისო ძალისხმევის შედეგია. არჩევნებში, განსაკუთრებით ახალი დემოკრატიის ქვეყნებში, განუხრელად იზრდება ახალგაზრდების როლი და მნიშვნელობა. ასე იქნება ჩვენთანაც. წინა არჩევნების სტატისტიკაც ქალთა და ახალგაზრდების გააქტიურების საინტერესო დინამიკას გვაძლევს.

ცხადია, არჩევნებში განსაკუთრებული როლი აკისრია მასმედიას. მას ყველაფერი ან, თითქმის ყველაფერი შეუძლია ამომრჩეველთა დასარწმუნებლად და გადასარწმუნებლადაც. ამ თვალსაზრისითაც საყოველთაოდ არის ცნობილი „რუსთავი-2“-ის გაკვეთილები. ფაქტია, რომ უცხოეთში და მეტ-ნაკლებად ჩვენთანაც, მასმედია საარჩევნო ბიზნესის მნიშვნელოვანი მოთამაშე და მხარჯველი სუბიექტია.

საქართველოში ამჟამად არის თითქმის ყველა წინაპირობა, ხალხმა, საკუთარ ათწლიან გამოცდილებაზე დაყრდნობით ობიექტური არჩევანი გააკეთოს. სამწუხაროა, რომ ჩვენში პარტიათა უმეტესობამ ქუჩაში მოუმზადებელი გასვლით და ცინიზმამდე მიყვანილი პოპულისტური დაპირებებით ისე გაიტყუა

სახელი, რომ, როგორც იტყვიან, რიგით და წესით, ვერც დიდი ფულით უნდა შეძლონ წარმატების მიღწევა.

ყოველივე ამის გათვალისწინებით, საქართველოს საარჩევნო კოდექსი დაიხვეწა და მოქმედი საარჩევნო კოდექსის 43-ე მუხლის თანახმად, არჩევნები ფინანსდება საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტიდან. დროა შეიქმნას საარჩევნო სუბიექტების ფონდი, რომელიც იქნება აბსოლუტურად გამჭვირვალე. რაც შეეხება შემოწმების რაოდენობას, კოდექსში არანაირი შეზღუდვა არ არსებობს: კერძოდ, არ არის დადგენილი იმ თანხის მაქსიმალური რაოდენობა, რომლის გადაჭარბებაც აიკრძალებოდა კანონით, ეს მაინც არაფერს შეცვლიდაო, ითქვა მაშინ, თუმცა ადვილი შესაძლებელია, ნეგატიური მოვლენების სტიმული გახდეს და არჩევნებში უკანონოდ დიდი თანხის ჩადებას შეუწყოს ხელი.

**„დილის გაზეთი“ („სათანჯო“),
17 მაისი, 2002წ.**

ვინ უნდა მოვიდეს ხელისუფლებაში?

აშშ-ს ხელისუფლება შედარებით ახალგაზრდა ხელისუფლებაა, თუმცა სწორედ მათ შეიტანეს ყველაზე თვალსაჩინო წვლილი ხელისუფლებისა და მოსახლეობის ურთიერთობაში დემოკრატიზმისა და პრაგმატიზმის დამკვიდრებაში. ამერიკელებს ბავშვობიდან აქვთ საკუთარი თავის იმედი, ახასიათებთ თავდაჯერებულობა. ამერიკელის ფილოსოფია მარტივია. მათი მიზანი მხოლოდ ერთია – რაც შეიძლება მეტი მოგება და თანაც სწრაფად. ამისთვის ისინი ბევრს შრომობენ და ძალაუფლებას (მათ შორის ფულის ძალაუფლებასაც) ღიად, დაუფარავად გამოხატავენ. კანონით მინიჭებული და დაკისრებული უფლებამოსილების ფარგლებში ისინი დამოუკიდებელი და პირდაპირები არიან, აფასებენ ადამიანის პატიოსნებას და გულახდილობას, სწრაფად გადადიან საკითხის არსობრივ განხილვაზე და ნაკლებ დროს ხარჯავენ ფორმლობებზე.

ღილი კარნაჰი

დემოკრატიულ ქვეყნებში არჩევნებს თან ახლავს საზოგადოების დაძაბულობა, განსხვავებულ აზრთა და პოზიციათა დაუნდობელი ჭიდილი, თავიანთი პარტიული პლატფორმებისა და ლიდერების გაზვიადებული განდიდება, ამომრჩეველთა ხმების მოსაპოვებლად ათასგვარი ხერხებისა და საშუალებების გამოყენება, ხშირად ძვირად ღირებული რიტუალების გამართვა; ამ ქვეყნების უმეტესობაში, როგორც წესი, საარჩევნო ბატალიებს აქვს ცივილური ფორმა და სრულიად თავსდება ტრადიციულად დადგენილ ე.წ. საარჩევნო კოდექსის მორალურ ნორმებში; თუმცა ხდება ისეც, რომ ბევრ დემოკრატიულ ქვეყანაში ჩვეულებრივი მოვლენაა მძიმე სიტყვიერი დაპირისპირება (ზოგან პირდაპირი დებატების ფორმატში), ხელისუფლებისა და მმართველი ძალების დისკრედიტაცია, თანამდებობის პირებისა და პარტიული ლიდერების „გაშავება“, მაგრამ ძალზე იშვიათია პირადი შეურაცხყოფა, მით უმეტეს, ფიზიკური ხელყოფა.

დაუშვებელი გადამეტების შემთხვევაში, იქ კანონი კანონობს ყველასთვის და დადგენილი ზღვრის გადალახვის შემთხვევაში გარდუვალაა მორალური და სამართლებრივი პასუხისმგებლობა. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ პოლიტიკურ დაპირისპირებებში არასდროს მიჰყავთ დაპირისპირება იქამდე, რომ საფრთხე შეექმნას სახელმწიფოებრივ უსაფრთხოებას, ჩირქი მოეცხოს ქვეყნის ავტორიტეტს, ეროვნულ ღირსებას, შეფერხდეს სახელმწიფო ინსტიტუტების და კერძო დაწესებულების საქმიანობა, დაირღვეს მოქალაქეთა სიმშვიდე.

ჩვენი ნორჩი დემოკრატიის სახელმწიფოში ვცხოვრობთ, მხოლოდ ახლა ვსწავლობთ თვითგამოხატვის ნებსებას და ნორმებს, საარჩევნო ტექნოლოგიებს, ამიტომაც, ალბათ, არ არის საჭირო განსაკუთრებული დრამატიზაცია მოვლენებისა, რაც ადრე და ახლაც ხდება ქვეყანაში მიმდინარე საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებით, მაგრამ უეჭველია, რომ ზომიერება და გონიერება ყველა საარჩევნო სუბიექტს და მათ მხარდამჭერებს მოეთხოვება.

რა სურთ პოლიტიკურ პარტიებს?

რალა თქმა უნდა, ხელისუფლებაში მოსვლა; გამარჯვება თვითმმართველობის ორგანოებში, პარლამენტში (კონსტიტუციური უმრავლესობით), საპრეზიდენტო არჩევნებში პრეზიდენტის პოსტის მოპოვება. ამაში არაფერია გასაკვირი, სწორედ ესაა დემოკრატია (ასეა ყველა დემოკრატიულ ქვეყანაში), რათა მმართველობაში ხალხის ჭეშმარიტი რჩეულები, ახალი იდეები და ახალი ძალები მოვიდნენ, განახლდეს და განვითარდეს ქვეყანა.

რას მოელიან ამომრჩევლები?

ჩვენი მოსახლეობისთვის ჯერ კიდევ აქსიომადაა მიჩნეული, რომ ღვთის მიერ ადამიანები შექმნილნი არიან როგორც თანასწორი არსებანი და უფლისგან მინიჭებული აქვთ საყოველთაო და ხელშეუვალი უფლებები, მათ შორის და უმთავრესი – სიცოცხლე, თავისუფლება, გარანტირებული ადამიანური ცხოვრების უფლება, ბედნიერება. ჩვენ ვირწმუნეთ, რომ ამ უფლებათა უზრუნველსაყოფად აუცილებელია ეროვნული სახელმწიფო, რომლის ერთადერთი გამგებელი იქნება ხალხის ნებით და ხალხის თანხ-

მოხით არჩეული ხელისუფლება, რომელიც მიიღებს და აღასრულებს სამართლიან კანონებს, უზრუნველყოფს ობიექტურ მართლმსჯულობას; ჩვენ დასავლეთის დიდი დემოკრატიების ღირებულებებიც ვირწმუნეთ, მათ შორის ისიც, რომ თუ რომელიმე ხელისუფლება ოდესმე ამ მიზნის შემლახველი გახდება, ხალხს აქვს კანონიერი უფლება შეცვალოს ან გააუქმოს იგი და შექმნას ახალი მთავრობა და აღჭურვის ისეთი ძალაუფლებით, რომელიც ყველაზე ხელსაყრელი იქნება ხალხის კეთილდღეობისა და ბედნიერებისთვის; ჩვენ ვირწმუნეთ, რომ ხალხს შეუძლია აიტანოს მოსათმენი სიღუბნე, მაგრამ ვერ აიტანს გაუთავებელ უსამართლობასა და ბოროტებას, ვინმეს მიერ ხელისუფლების მიტაცებას, დიქტატსა და ბატონობას; ჩვენ დავიჯერეთ, რომ ხალხის უფლება და მოვალეობაა ბოლო მოუღოს ამგვარ ხელისუფლებას, აირჩიოს და დაამკვიდროს ახალი ხელისუფლება; ჩვენ ვირწმუნეთ, რომ ხელისუფლების შეფასების ერთადერთი კრიტერიუმი ის, თუ რამდენად უზრუნველყოფს იგი ხალხის (ქვეყნის თითოეული მოქალაქის) უკეთეს და უსაფრთხო ცხოვრებას წინა ხელისუფლებასთან შედარებით.

სამწუხაროდ, ბოლო დროს არჩევნებთან დაკავშირებით ჩვენი საინფორმაციო საშუალებების (ქართული დემოკრატიის ერთ-ერთი გამორჩეული მონაპოვარი!) ინფორმაციები საომარი მოქმედებებიდან რეპორტაჟებს უფრო ჰგავს; არავითარი კარგი, ლამაზი, ნათელი, სუფთა, ღირსეული, მხოლოდ საარჩევნო ციებ-ცხელების პრიზმაში დანახული შავი სამყარო, ავადმყოფი და მახინჯი სახეები, ამაზრზენი რეალობა და დრამატული ყოფითი კადრები; ტელეეკრანებს არ შორდება საბარკადო ბატალიები, უხამსი დაპირისპირება და ძალადობა (ცემა-ტყეპის ჩათვლით), გაფიცვები, ქუჩის აქციები, კარების აჭედვის და უკმაყოფილო ადამიანების ე.წ. შეჭრების ადრე ნაცადი პრაქტიკის რეამინაციის მცდელობა. არაფერს ვამბობ ზომბირების დონეზე ორგანიზებულ და მოდელირებულ ცნობებზე (ქვეყნის ამა თუ იმ ტერიტორიაზე თითქოსდა სამხედრო ოპერაციების მოსალოდნელ დროსა და ადგილებზე, უცხო ქვეყნების და მათი საიდუმლო

სამსახურების ხრიკებზე, სამხედრო შენაერთების გადაადგილების მარშრუტებზე და სხვა). თითქოსდა ყველას გამორჩა, რომ არ შეიძლება ვანგრევდეთ სახელმწიფოს, რომელიც დასაბამიდან იყო და არის საზოგადოების უმთავრესი სიკეთე და მართლწესრიგის უპირველესი წყარო.

სამწუხაროდ, 90-ან წლებიდან ჩვენში სახელმწიფოს, როგორც ყველაზე დიდი ბოროტების ისეთი ხატი შეიქმნა, რომ საზოგადოების უდიდეს ნაწილში იგი დღემდე ასოცირდება მხოლოდ და მხოლოდ ძალადობის, ყოველგვარი უკუღმართობის, ჩაგვრის და ძარცვის იარაღთან. უფრო მეტიც, ამ ბოროტების ბუნებაში ხელაღებით მოიაზრება მთელი ხელისუფლება (პარლამენტი, მთავრობა, პრეზიდენტი, სამართლის ინსტიტუტები), როგორც მძარცველთა და ლამის (ღმერთმა დაგვიფაროს!) ხალხის მტერთა კრაზანას ბუდე, კორუფციის სავანე.

პარადოქსია, მაგრამ ხელისუფლებას და მთავრობას უპირატესად ურცხვად ისინი აცვამენ ჯვარზე, რომლებიც ბოლო წლებში ქართულ სახელმწიფოს ედგნენ სათავეში, რეფორმებს მეთაურობდნენ, დასავლურ ყაიდაზე ქვეყნის გადაკეთების, საყოველთაო სილატაკის დაძლევის პომპეზურ გეგმებს სთავაზობდნენ ხალხს და ქვეყანას. კაცმა რომ თქვას, მათ დაავინყდათ, რომ მათი უმეტესობა ის ხალხია, ვინც პასუხს აგებდა ქვეყნის უახლოეს წარსულზე, დღევანდელ მდგომარეობაზე, მის მომავალზე.

დემოკრატია ქვეყნის მართვად გულისხმობს აზრის თავისუფალ გამოხატვას, არსებული პრობლემების საჯაროდ გამოცანას, საზოგადოების ქვეყნის განვითარების უკეთესი გზების შემუშავებას. ბუნებრივია, რომ საქართველოში სამართლიან არჩევნებს, ჯანსაღ პოლიტიკურ კონკურენციას ალტერნატივა არა აქვს, ვინაიდან ბოლო წლებში სახეზეა მოქმედი ხელისუფლების მრავალი ტრაგიკული შეცდომა, გაუგებრობებით აღსავსე პოლიტიკური ორიენტაცია, საყოველთაო კორუფცია, მოსახლეობის ეკონომიკური მდგომარეობის მკვეთრი გაუარესება, არნახული უმუშევრობა და სიღარიბე.

მაშფოთებს, რომ ქუჩაში გამოყვანილ ახალგაზრდებს (მათ შორის ბევრია სტუდენტი და მოზარდი) ახალი ქართული სახელმწიფო წარმოუდგენიათ ურჩხულად, რომელიც ვერ შედგა, მათთვის ის მახინჯი მონსტრია, რომელიც უნდა დაინგრეს; აქედან საყოველთაო ანარქიამდე, სამოქალაქო დაპირისპირებამდე და ქაოსამდე მხოლოდ ერთი ნაბიჯია (ჩვენთან ეს უკვე იყო!) და რასაც შეიძლება მოჰყვეს საზოგადოების გათითოკაცება, საყოველთაო ნიჰილიზმის ფონზე კი ბელადის, სუპერმენის გამოჩენა და მისი, როგორც ხდება ხოლმე, 99,8% ხმით ერის წინამძღოლად არჩევა (სავარაუდოდ ერის გაერთოკაცება!). მაიმედებს ის, რომ საქართველო გონიერი, ბრძენი, უაღრესად შორსმხედველი მოსახლეობის, ნიჭიერი ახალგაზრდების ქვეყანაა, რომელმაც 90-ან წლებში საკუთარ თავზე იწვინეს ეროვნული უბედურება და უთუოდ ფიქრობენ იმაზე თუ რა ძალებმა არ უნდა გაიმარჯვონ არჩევნებში, ვის არ უნდა მიანდონ სახელმწიფოს საჭე და საკუთარი ბედი.

ცხადია, პოლიტიკურ პროცესებს პოლიტიკური პარტიები (ამ ეტაპზე არჩევნებში მონაწილე) უძღვებიან. ისინი ძალზე ბევრია, მათ შორის მრავალია (არ მეექვსება) სულით და ხორციტ მამულიშვილი, ღირსეული პატრიოტი, ბევრ მათგანს შესანიშნავი, საქმეში ნაცადი, გამოცდილი პოლიტიკური პიროვნებები ლიდერობენ, რომლებიც ქვეყნის კრიზისიდან გამოყვანის გონივრულ რეცეპტებს გვთავაზობენ. დიდი დემოკრატიის ქვეყნების გამოცდილებით თუ ვიხელმძღვანელებთ, მრავალპარტიულობა ბედნიერებაა, მაგრამ პარტიათა შორის რადიკალური დაპირისპირების (და ყველგანმყოფი რადიკალიზმისა და ექსტრემიზმის) პირობებში, ძალზე მაღალია მოვლენათა ტრაგიკული განვითარებისა და ახალი ეროვნული კატასტროფის ალბათობა. აღნიშნულ საფრთხეს აძლიერებს ისიც, რომ არჩევნებში მონაწილე პარტიათა (მათ შორის საკმაოდ ხანგრძლივი ბიოგრაფიის და გამოცდილების მქონეთა) მსოფლმხედველობრივ პრინციპებს, პროგრამებს, წესდებებს, მიზანდასახულობას და სამოქმედო გეგმას ხალხი არ იცნობს, ან ძალზე ცუდად იცნობს. ამ თვალსაზრისით, საკვებით

ლოგიკურია შეკითხვა, – საარჩევნო ყუთთან მისულმა ამომრჩეველმა საკუთარი არჩევანის გასაკეთებლად არ უნდა იცოდეს რატომ აძლევს ხმას ამა თუ იმ პარტიას და მის კანდიდატებს? არ უნდა ჰქონდეს საშუალება დაფიქრდეს იმაზე თუ რითი განსხვავდებიან ერთმანეთისგან, ვთქვათ, ახალი მემარჯვენეები თუ ლეიბორისტები, ეროვნულ-დემოკრატები თუ სოციალისტები, ალორძინება თუ ტრადიციონალისტები, მრენველები თუ კომუნისტები?

სამწუხაროდ, ასეთი რამ არ ხდება, ან გამონაკლისი ფუფუნებაა. პარტიათა უმეტესობა ამჟამად გულუხვად პირდება ხალხს უზრუნველ ცხოვრებას, ანუ საარჩევნო კომუნიზმს (გზების დაგება, სახლების რემონტი, ბინები, დასაქმება, უფასო სამედიცინო მომსახურება, შეღავათიანი ელექტროენერჯით, აირით უზრუნველყოფა, იაფ პური, ფქვილი, დიდი პენსიები). ბევრს არც ქვრივ-ოხრები, შესაძლებლობა შეზღუდული ბავშვებისთვის საჩუქრების დარიგება ავინყდება და ასე შემდეგ. კარგია, რომ ახსოვთ ხალხი, ადამიანები, დაუცველი სოციალური ჯგუფები, მაგრამ რამდენად რეალურია ყოველივე ეს?

ძალიან ცდება ის, ვისაც მიაჩნია, რომ მხოლოდ საარჩევნო საეთერო დრო, კლიპები, მიტინგები, ხმაურიანი დაპირებები, მხარდამჭერი ტელეეარსკვლავების სიუხვე, ე.წ. „შავი ან თეთრი“ პიარები და ანტიპიარები, ცნობილ ადამიანთა სიმპათიები და ანტიპათიები საკმარისია გამარჯვებისთვის, თუ ქვეყნის მოუსყიდავმა ელექტორატმა თავად არ მიიღო ლოგიკური, საკუთარი ინტერესების ადეკვატური, შედეგზე გათვლილი და გააზრებული, შინაგანი მრწამსის შესაბამისი გადაწყვეტილება.

პარტიამ, რომელსაც სურს გამარჯვება, აუცილებელია დასაბუთებულად განმარტოს, რომ ხელისუფლებისთვის ხალხი არის მიზანი და არა საშუალება, როგორც ეს არჩევნებში გამარჯვების შემდეგ ირკვევა. მებრძოლი პარტიისთვის ეს თეორიის საკითხი არ არის, ისევე როგორც რეალური ვალდებულება ქართველი ერისა და საქართველოში მცხოვრები სხვა ერების წინაშე; აუცილებელია განგაში ქართველი ერისა და ქართული ენის პრო-

ბლემებზე, რადგან და მათი როლი და ადგილი, რბილად თუ ვიტყვი, შესაძლოა დაკნინდეს ქვეყნის ცხოვრებაში (როგორც ეს ბოლო წლებში ბევრ სხვა სახელმწიფოში მოხდა); ამავე კონტექსტშია ჩემთვის სავსებით მისაღები „ახალი ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ იდეა, თუმცა დასაფიქრებელია ამ ტერმინის გარშემო საზოგადოებასა და ქვეყანაში ატეხილი აჟიოტაჟი. (თუნდაც საქართველოს მოქალაქეობის საიდენტიფიკაციო დოკუმენტებში ისეთი ჩანაწერების შეტანა, სადაც “ნაციონალი” იგვიდება ხან მოქალაქეობასთან, ხან კიდევ ეროვნულობასთან). თუ „ნაციონალი“ ნამდვილად „მოქალაქეს“ გულისხმობს, ანუ ბურჟუას (საფრანგეთში „ბურჟუა“ ჯიხურის მფლობელს ნიშნავს) მოქალაქეთა მოძრაობას რატომ ვარქმევთ ნაციონალურ მოძრაობას? იქნებ ქართული ერი-სახელმწიფოს ახალი არქიტექტურა ყალიბდება?

საქართველოს ნამდვილად სჭირდება ეროვნული ბურჟუა, პატიოსანი, მართალი ბურჟუა, საქმის, ბიზნესის ადამიანები და რა არის ამაში სამარცხვინო, მით უფრო, რომ, როგორც ახლა ცალსახად მიაჩნიათ ლიბერალ-დემოკრატებს, ეროვნული ბურჟუაზიის გარეშე არსად და არასოდეს ეროვნული სახელმწიფო არ აშენებულა!

ამ საკითხთან დაკავშირებით ეროვნულ ბურჟუას განსაკუთრებული საზრუნავი აქვს—ჩვენ გლობალიზაციის ეპოქაში ვცხოვრობთ და ყველაფერი უნდა გაკეთდეს, რათა ჩვენისთანა პატარა ქვეყნებმა შეინარჩუნონ თვითმყოფადობა, დიდმა სახელმწიფოებმა პატარა ქვეყნებისთვის უფლისგან ბოძებული საარსებოდ აუცილებელი ბუნებრივი რესურსები, ასწლეულებში შექმნილი ეროვნული სიმდიდრე და კულტურული ფასეულობანი არ გადაყლაპონ.

უფრო რთული საკითხია „მემარჯვენეთა“ და „მემარცხენეთა“ ისტორიული დაპირისპირება, დაწყებული მე-17 საუკუნიდან და სადავო დღემდე (თუმცა სხვა სახელით იგი კერძო საკუთრების გაჩენიდან იღებს სათავეს), რამაც საქართველოს ისტორიაშიც დატოვა მნიშვნელოვანი კვალი. ჩვენთან ახლა მო-

დაშია მხოლოდ მემარჯვენეობა, როგორც ქვეყნის გადარჩენის პანაცეა, თუმცა არის მემერცხენეობის გადარჩენის მცდელობა ევროპული სოციალიზმის მყარი არგუმენტებისა და პოზიციების მაგალითად მოხმობის საფუძველზე. სახეზეა მათი ერთგვარი შერიგების მცდელობა, კერძოდ, მემარცხენე-ცენტრისტული თუ მემარჯვენე-ცენტრისტული პლატფორმების (ან პირიქით) სახით, რაც უპირატესად დამახასიათებელია ევროპული სახელწიფოებისთვის. ამ საკითხებთან მჭიდრო კავშირშია პოლიტიკური იდეოლოგიები. მათ შორის კი ამჟამად გამორჩეულია ლიბერალიზმი და კონსერვატიზმი, თუმცა კაცობრიობამ საკმაოდ კარგად „გაუსინჯა გემო“ სოციალიზმს, ნაციონალიზმს, ანარქიზმს, ფაშიზმს, ფემინიზმს, ეკოლოგიზმს, რელიგიურ ფუნდამენტალიზმს. მარად ძველი და მარად ახალი იდეოლოგია და პრაქტიკაა მარად ცოცხალი დემოკრატია, ბოლო და უახლოესი კი დემოკრატიის გლობალიზაცია.

ქართული სინამდვილე ასეთია: საქართველო არის (ყოველ შემთხვევაში ცდილობს გახდეს) დამოუკიდებელი, სუვერენული თანამედროვე სახელმწიფო თავისუფალი კონკურენციის საბაზრო ეკონომიკით. თეორიაში, ეს ისეთი ურთიერთობაა, რომელიც გადამწყვეტ როლს ასრულებს სახელმწიფოს განვითარებაში, აქვს შრომის მაღალი სტიმულირება, უზრუნველყოფს ენერგიულ პიროვნებათა მოტივირებას მოგების (მაღალი შემოსავლების) მისაღებად, უშვებს შრომის და უშრომელი შემოსავლის თავისუფლებას (რადგან სამუშაო ძალაც საქონელია), დამქირავებელს და დაქირავებულს, ადამიანის ეკონომიკურ თავისუფლებას და სახელმწიფოსაგან დამოუკიდებლობას. ბევრ ექსპერტს მიაჩნია, რომ ბაზარი ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობათა კატეგორიას მიეკუთვნება და მსოფლიო ცივილიზაციის კუთვნილებას წარმოადგენს, და სხვა რამ, მასზე უკეთესი, კაცობრიობას დღემდე არ შეუქმნია, თუმცა უდიდეს მეცნიერ ეკონომისტთა აზრით, არც ასე მარტივადაა საქმე.

საქართველოში ბევრ მკვლევარს მიაჩნია, რომ თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკა იდეალური ფორმით არსად შექმნილა და

არც შეიქმნება, მასაც აქვს თავისი უამრავი დეფექტი. კერძოდ, მონოპოლიზმისკენ მზარდი მისწრაფება, მოუთოკავი ინფლაცია, პერიოდული ეკონომიკური კრიზისები, დეპრესიები, მოსახლეობის დიდი ნაწილის უმუშევრობა და მრავალი სხვა, რომელთა დაძლევა შესაძლებელია მხოლოდ და მხოლოდ სახელმწიფოს გონივრული ჩარევით.

ერთი რამ ცხადია, სამწუხაროდ, საქართველოშიც უთუოდ იქნებიან უკიდურესად მდიდრები და უკიდურესად ღარიბები, მაგრამ არასოდეს იქნება საქონლისა და მომსახურების დეფიციტი, სასაქონლო შიმშილი. ბაზარს აქვს თავისი სამართალი და სასტიკი წესები, რომელიც არ უნდა გაიგივდეს მორალის, სამართლიანობისა და თანასწორობის ხალხში დამკვიდრებულ ტრადიციულ გაგებასთან.

მემარჯვენებს, ბევრ სხვა მსგავს პარტიას (საქართველოში თითქმის არ არის პარტია, რომელიც საბაზრო ურთიერთობის უპირატესობას არ აღიარებდეს) მიაჩნიათ, რომ ქვეყნის ხსნა და საშველი მხოლოდ საბაზრო ეკონომიკაშია, რომ ბევრი მდიდარი არ ნიშნავს ბევრ ღარიბს, მაგრამ რატომღაც ისინი ამას ამომრჩევლებს საჯაროდ, თანაც მარტივად და გასაგებად არ განუმარტავენ.

მსოფლიო გამოცდილება ადასტურებს (და ამაში ჩვენც მალე დავრწმუნდებით), რომ საბაზრო მექანიზმების შესაძლებლობები სრულიადაც არაა უსაზღვრო. მას არ შეუძლია საზოგადოების ყველა სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემის გადაწყვეტა. ცხადია, იმ სფეროებზე საუბარი, სადაც ბაზარი არ იძლევა შედეგს და სახელმწიფოს ჩარევა აუცილებელია.

ბაზარი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების მექანიზმია, ამასთან არის რიგი მოთხოვნილებები, რომელთა ფულით გაზომვა შეუძლებელია. ლაპარაკია სახელმწიფოში ეროვნული მოხმარების ისეთ საქონელსა და მომსახურებაზე, რომელთაც უკლებლივ მოიხმარს ყველა მოქალაქე (თავდაცვა, საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვა, სახელმწიფო მმართველობა, ერთიანი ენერგოსისტემა, კომუნიკაციების ეროვნული ქსელი, სოციალურ-

რი დაცვა). ამ დოვლათს (მას საზოგადოებრივ საქონელს უწოდებენ) მოსახლეობის ყველა ფენის ინტერესების დაცვის ხასიათი აქვს; მაგალითად, პარლამენტი ემსახურება ქვეყნის ყველა მოქალაქეს, წყალგაყვანილობა – ქალაქის და სოფლის მოსახლეობას და ა.შ. საზოგადოებრივი საქონელი კერძოსგან იმით განსხვავდება, რომ ის ყველას ეძლევა თანაბრად, ერთნაირი მოცულობით. განვითარებულ ევროპულ სახელმწიფოებში საზოგადოებრივი საქონლის მომხმარებელია უმუშევართა უზარმაზარი არმია, უმწეო და დაუცველი მოსახლეობა, გარკვეული კატეგორიის ახალგაზრდობა, უმაღლესი სახელმწიფო სასწავლებლები, მეცნიერება, განათლება, კულტურა და სხვა. ერთი სიტყვით, საზოგადოებრივი საქონლის დანიშნულებაა დააკმაყოფილოს სახელმწიფოს, ხალხის, მოსახლეობის მოთხოვნილებანი, რომელთა უზრუნველყოფა ბაზარს პირდაპირ არ შეუძლია და არც არის მისი ფუნქცია. მათ შორის ყველაზე რთულად გადასაწყვეტი და მსოფლიოს ყველა სახელმწიფოსთვის დღემდე დილემურია მოსახლეობის სოციალური დაცვა. როგორ ფერებშიც არ უნდა იყოს შეფუთული რევოლუცია (გადატრიალება), მისი რეალური საფუძველია სოციალური უკმაყოფილება, ანუ როგორც ხალხში ამბობენ, “მშვივრებს კუჭი პირში აქვთ,” აქედან გამომდინარე ყველა შედეგით. მსოფლიო (და ჩვენს ისტორიასაც) ახსოვს მაგალითები, როცა კონსტიტუცია, პარლამენტი, თეთრი თუ წითელი რესპუბლიკები, დემოკრატიები, თვალისმომჭრელი მედია, პოლიტიკური ავტორიტეტები და სამარადჟამო გმირები, სამოქალაქო სამართალი თუ სისხლის სამართლის კოდექსი–ყველა ისინი “მშვივრთა ბუნტის” მიერ, თანაც არც თუ ისე ნიჭიერი რეჟისორის ხელის ერთი აქნევით აღგვილა პირისაგან მინისა.

საზოგადოებრივი საქონლისა და მომსახურების ოდენობა, დაფინანსების წყაროს გამონახვა, რაოდენობა და ხარისხი სახელმწიფოს პრეროგატივაა, სახელმწიფოს ბიუჯეტის ფუნქციაა. ბიუჯეტის ფორმირებასთან კი მჭიდროდ არის დაკავშირებული სახელმწიფო და კერძო საკუთრების, შერეული საკუთრების თანაფარდობა, სახელმწიფო საკუთრების გასხვისების დონე,

რაციონალური პრივატიზება (და არა “პრივატიზაციის”), რაზედაც პირდაპირაა დამოკიდებული სახელმწიფოს ნორმალური განვითარება, მისი უსაფრთხოება, ხალხის ცხოვრების დონე და ხარისხი, დასაქმება, ლტაკი და ღარიბი ადამიანების ურთიერთობის მარადიული პრობლემის მოგვარება.

მემარცხენე პარტიები (მხედველობაშია თანამედროვე მემარცხენეები, მემარცხენე-ცენტრისტები თუ ლიბერალი მემარცხენეები), მიუხედავად მათი სარეგისტრაციო სახელწოდებისა, სწორედ რომ, ჩემი აზრით, უპირველეს მიზნად ისახავენ სოციალური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას, საზოგადოებრივი საქონლის წარმოებასა და განაწილების სამართლიანი სისტემის შექმნას. სხვა სიტყვებით, ეს ნიშნავს მიზანს, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ქვეყანაში არა მხოლოდ საბაზრო სამართლიანობის მიღწევა, თანასწორობა (ან თანასწორი განვითარების პირობების შექმნა), არამედ საზოგადოებაში ჰუმანური ურთიერთობების უზრუნველყოფა, საერთაშორისო დოკუმენტებით დეკლარირებული ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა რეალური დაცვა. მათ შეუძლიათ უფრო მტკიცედ შეებრძოლონ კორუფციას და კულუარულ გარიგებებს, ხელი შეუშალონ სახელმწიფო მმართველობაში გავლენიანი ჯგუფების (ოლიგარქების) მოსვლას. დიდი ანგარიშით „მემარცხენეები“ მოითხოვენ სახელმწიფო რეგულირების ოპტიმალურ დონეს, საძმკაცო შავი კაპიტალის და ახალი ბობოლესის დაუშვებლობას ხელისუფლებაში, გავლენიანი ჯგუფების შეზღუდვას, რომ ისინი პოლიტიკურ შეკვეთებს არ აძლევდნენ პრეზიდენტს, მთავრობას, პარლამენტის წევრებს.

„მემარცხენეები,“ ისევე როგორც „მემარჯვენეები“ ხალხს უნდა ესაუბრონ უფრო გულწრფელად, დამაჯერებლად, მოაწყონ დისკუსიები, სხვა პარტიათა ლიდერებთან პირდაპირი და საჯარო დებატები. მსოფლიო ისტორიის ანალიზი ადასტურებს, რომ ამა თუ იმ ქვეყანაში ამა თუ იმ ორიენტაციის ორივე მოძრაობას ბევრჯერ ჰქონია წარმატება და წარუმატებლობა, რაც სავსებით ბუნებრივია და ნორმალური. ბოლო წლებში ბევრი საა-

მისო მაგალითია მსოფლიოში, განსაკუთრებით ევროპაში.

ბუნებრივია, რომ ისტორიული დროის, ქვეყანაში არსებული რეალური მდგომარეობის, არჩევნებისთვის ფინანსების სიუხვის ან დეფიციტის გამო, (როგორც წესი, მემარცხენეებს ყოველთვის აქვთ ეს პრობლემა) არჩევნებში ამა თუ იმ პარტიას მრავალჯერ უგემია გამარჯვება ან დამარცხება, ძალზე ხშირად კი, ამომრჩეველთა თანაბარი მხარდაჭერის გამო შეუქმნიათ კოალიციური მთავრობები. იქნებ ჩვენც ვერ ავცდეთ ამ გზას. მინდა ვირწმუნო, რომ საქართველოშიც შესაძლებელია პოლიტიკური სისტემის სრულყოფა და სარჩევნო გარემოს იმდენად გაჯანსაღება, რომ არჩევნები ჩატარდეს დიდი ფულისა და დიდი ტყუილის გარეშე.

ჩვენ უნდა შევძლოთ დაფუძემტკიცოთ ჩვენს ხალხს და გარესამყაროს, რომ არა მარტო ცივილიზებული (და არა მხოლოდ ევროპული) ქვეყანა ვართ, არამედ გაჭირვების და უბედურების დროშიც ვინარჩუნებთ ეროვნულ ღირსებას, შეგვიძლია ე.წ. ცრუ წინასწარმეტყველების, მნიგნობრობის და ფარისევლებისგან გავარჩიოთ ჭეშმარიტად მოაზროვნე, პროფესიონალი და პატიოსანი მოღვაწეები, რომელთაც შეუძლიათ უზრუნველყოთ ქვეყნის პროგრესი, მოსახლეობის კეთილდღეობა.

ვფიქრობ რა ამ ურთულეს საკითხზე და მაქვს მწარე გამოცდილება (ძალზე ადრეული, მოგვიანებით კი აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს 1991 წლის არჩევნებთან დაკავშირებით), მაგრამ ჯერჯერობით გადაწყვეტილება არ მიმიღია (რაზედაც ღიად ვიტყოდი), რომელ პარტიას მივცემ ხმას. თუმცა უეჭველია, რომ ხმას მივცემ და დაუფიქრებლად დავეხმარები იმ ძალების მოსვლას ქვეყნის სათავეში, რომლებიც ყველაფერს გააკეთებენ ქვეყნის გასამთლიანებლად, რომლის გარეშე არა მარტო არ დასრულდება ასეულ ათასობით დევნილის და ლტოლვილის ტანჯვა, არამედ საქართველოს არ ექნება მომავალი. ამ თვალსაზრისით ძალიან მოკლედ შევჩერდები აფხაზეთში ამჟამად არსებულ (პოსტკონფლიქტურ) ვითარებაზე, რომლის გამოც უდიდესი პოლიტიკური და ეკონომიკური ზარალი ადგას ქვეყანას, კერძოდ:

1. კონფლიქტური რეგიონების სოციალური და ეკონომიკური

უკუსვლა; ფისკალური პრობლემები (საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დანაკარგები, იგპ-თა სოციალური დაცვის ხარჯები და სხვა); საზღვრების დაუცველობა და კონტრაბანდული ტვირთების (ნავთობპროდუქტები, სიგარეტი, შაქარი, ხორბალი და ფქვილი, ხე-ტყე, ჯართი და ა.შ.) მოძრაობა; კრიმინოგენური ვითარების გაუარესება რეგიონებში და მთლიანად ქვეყანაში (ნარკოტიკები, იარაღით ვაჭრობა, ავტომანქანების გატაცება, ადამიანებით ვაჭრობა); ქვეყანაში ერთიანი ფულადი, საკრედიტო და საგადასახადო პოლიტიკის გატარების შეუძლებლობა; დემოგრაფიული პრობლემები.

2. დევნილთა პრობლემები, მათ შორის შენახვის ხარჯები, პოლიტიკური სტაბილურობის საფრთხეები, ჰუმანიტარული სირთულეები (დევნილთა ადაპტაცია და ინტეგრაცია, დასაქმება, შენახვის ხარჯები, განსახლება).

3. კონფლიქტის ზონებში დარჩენილი მოსახლეობის სოციალური და კულტურული დაცვის პრობლემები, ეკონომიკის რეაბილიტაციისა შეუძლებლობა, უფლებათა დაცვის მდგომარეობა, უსაფრთხოება.

4. არასტაბილური ვითარება გალის რაიონში, სადაც დაბრუნებული მოსახლეობის დაუცველობა ხელს უშლის უშლიან მოსახლეობას აღადგინონ და განავითარონ მეურნეობა, მათი უსაფრთხოება და დაუცველობა, მათ მიმართ სოხუმის რეჟიმის დისკრიმინაციული პოლიტიკა, ქართველი ბავშვების სწავლებისა და განათლების საკითხები, რთული მდგომარეობა კოდორის ხეობაში, სადაც მოსახლეობა მუდმივი საფრთხის წინაშე ცხოვრობს).

5. ემიგრაციის დიდი მასშტაბები, კონფლიქტურ რეგიონებში დემოგრაფიული ბალანსის დარღვევა, ყველაზე შრომისუნარიანი ჯგუფების დაკარგვა.

6. მეზობელ სახელმწიფოებიდან, განსაკუთრებით რუსეთიდან და თურქეთიდან კონტრაბანდული, აღურიცხავი და დაუბეგრავი საქონლის დიდი მასების შემოდინება (საწვავი, სიგარეტი, სურსათი, ფართო მოხმარების ნაწარმი), რომელიც კონკურენ-

ციას უწევს კანონიერ იმპორტს, ანგრევს შიდა ბაზარს, საქმიანობის სტიმულს უკარგავს ეროვნულ ბიზნესს; საქართველოში შემოსული სიგარეტის 75% დაუბეგრავია, სანავის 70-80%, რაც 30 პროცენტით აზარალებს სახელმწიფო ბიუჯეტს.

7. ჯართი საქართველოს უპირველესი საექსპორტო საქონელია, რომელიც უკონტროლო ტერიტორიებიდან გადის რუსეთში, ძირითადად თურქეთში; ამ მიზნით იძარცვება სახელმწიფო სანარმოები და დანესებულებები, პრივატიზებული და არაპრივატიზებული ქარხნები და ფაბრიკები, რომელშიც აქტიურად არიან ჩაბმული კრიმინალური სამყაროს წარმომადგენლები, აგრეთვე რიგი სახელმწიფო მოხელეები (მომავალი ოლიგარქები და პოლიტიკური ბიზნესის ბოზოლები), ცალკეული სამართალდამცავები; საქართველოში შეიქმნა და რეალურად ყველგან გაიდგა ფესვი ე.წ. შავი და ფერადი მეტალის მოპოვებისა და დამზადების მეგაბიზნესმა (რასაც მონოპოლიურად განაგებს კლანური გუნდი, მათ შორის დეპუტატობის კანდიდატები, რომელიც ძირს უთხრის ქვეყნის ეკონომიკას, განაგებს საქართველოს ეროვნული ეკონომიკისა და რესურსების გადანაწილებას; ჯართი და კონტრაბანდა ორგანიზებულად და უკანონოდ გააქვთ სოხუმისა და ოჩამჩირის, ასევე ფოთის და ბათუმის პორტებიდან.

8. საქართველოში იჩეხება და მორებად იყიდება (ძირითადად თურქეთში) ხე-ტყე, ნადგურდება ნაკრძალები, ეროვნული პარკები, დაცული ტერიტორიები. უმძიმესი მძიმე მდგომარეობა აფხაზეთში, სადაც განუკითხაობის გამო უმონყალო იჩეხება ადრე ხელუხლებელი უნიკალური ტყეები და მწვანე საფარი, რეკრაციული თუ სამკურნალო დანიშნულების ენდემური ტყეები, კორომები, ქარსაფარი ზოლები (საშუალოდ 50 ათასი კუბური მეტრი წელიწადში), რაც გამოუხსნორებელ ზიანს აყენებს რეგიონის პირველყოფილ ლანდშაფტს, ბუნებრივ გარემოს, შეუქცევადად ცვლის ეკოლოგიურ ბალანსს.

ერთი სიტყვით, კონფლიქტური და პრობლემური რეგიონების ზემოქმედება საქართველოს ეკონომიკაზე მკვეთრად უარყოფითია. ამდენად, ქვეყნის გამთლიანებას ალტერნატივა არა

აქვს, ვინაიდან კონფლიქტის მშვიდობიანი მონესრიგების გარეშე საქართველოს დემოკრატიული განვითარება, ეკონომიკური აღორძინება, მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესება და სამოქალაქო საზოგადოების განვითარება ნარმოუდგენელია. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩემი აზრით, ძნელია ელექტორატის მხარდაჭერას მოელოდეს პარტია თუ პარტიული ბლოკი, რომელიც ამ მიზნის განხორციელების რეალური პროგრამის გარეშე ჩაებმება საარჩევნო მართონში.

თვალწინ მიდგას ამერიკის ახლად არჩეული (1801 წელი) პრეზიდენტი თეოდორ რუზველტი; ახალ პრეზიდენტს, ქვეყნისთვის უმძიმეს დროში, სჯეროდა, რომ იქ ჯერ კიდევ არამდგრად დემოკრატიულ ინსტიტუტებს სასიკვდილო საფრთხე ელოდათ თუკი ოლიგარქების ხელში უფრო მეტი ძალაუფლება აღმოჩნდებოდა, ვიდრე ეს არჩევნებში გამარჯვებულ მთავრობას ექნებოდა. მაშინ იქ ცხადი იყო, რომ ან დემოკრატებს უნდა გაემარჯვათ, ან უკანონოდ გამდიდრებულ მძარცველებს. ცნობილია, რომ იმ წლებში ამერიკის მოსახლეობის 9% აკონტროლებდა ქვეყნის ეროვნული სიმდიდრის 72%-ს. ქვეყნის გადასარჩენად, აშშ პრეზიდენტმა პროგრესულად მოაზროვნე ინტელიგენციაზე, მწერლებზე, ჟურნალისტებზე, პროფესიონალ კანონმემოქმედებზე, ყველა ასაკის გამოცდილ, პატიოსან სახელმწიფო მოხელეებზე, იდეურ და მოაზროვნე პოლიტიკოსებზე გააკეთა არჩევანი. რუზველტმა კარგად უწყოდა, რომ ტომს უყვარდა და პატივს სცემდა ბელადს მისი დიდი ფიზიკური ძალის, გონიერებისა და მოხერხებულობის გამო, თავისი ტომის წევრებისთვის თავგანწირვისთვის მზადყოფნის გამო. მთელი მოსახლეობისგან არჩეულ ლიდერს ფიზიკური ძლიერება არ მოეთხოვებოდა, რადგან ამ ამოცანას სახელმწიფო გადანყვეტდა, აი, გონიერება, მოხერხებულობა და საჭიროების შემთხვევაში პირადი თავგანწირვა კი აუცილებელი იყო. პარტიებმა ხალხს ასეთი კანდიდატები წარუდგინეს არჩევნებში და ხალხმაც მოუსყიდავი არჩევანი გააკეთა.

ამ პოლიტიკით რუზველტმა არა მარტო გაიმარჯვა, არამედ, ისტორიული გაკვეთილი ჩაუტარა მთელ ამერიკას და მსოფლიო

დემოკრატიულ ინსტიტუტებს, რომ არ შეიძლება ეკონომიკური შესაძლებლობა ნყვეტდეს ყველაფერს; ეკონომიკა ფეხზე უნდა დადგეს, მაგრამ პატიოსანი ბიზნესით, ხალხის შრომით, სახელმწიფოს როლის და ადგილის პატივისცემით. გაუჭირდა რუზველტს, იმდროინდელ ამერიკასაც, მაგრამ სიმართლემ და სამართლიანობამ ხალხს შეუცვალა მენტალიტეტი, პრეზიდენტმა და ამერიკამ გაიმარჯვა. გაიმარჯვა არა მხოლოდ კანონის, არამედ სამართლიანობის უზენაესობამ!

თეოდორ რუზველტი ვაშინგტონის, ჯეფერსონის და ლინკოლნის გვერდით დაასაფლავეს.

ქართველი ხალხი მოელის ჭეშმარიტად სამართლიან, პატიოსან არჩევნებს და ქვეყნის სათავეში ნამდვილად სახალხო ხელისუფლების მოსვლას. მეც და სხვებიც ველოდებით ღირსეულ, გამორჩეულ, პროფესიონალ და ქვეყნისთვის თავდადებულ პოლიტიკოსთა საჯარო შერჩევას, რათა საარჩევნო ყუთთან უყოყმანოდ მივიდეთ და ჩემს არჩევანზე მე თვითონ ვაგო პასუხი.

**„დილის გაზეთი,“ 31 მაისი, 2002წ.
„სოვობოდნაია გრუზია,“ 1 ივნისი, 2002წ.**

ნუგზარ აშუბა – მტარი, მეზობარი თუ რეალისტი პოლიტიკოსი?

ნუგზარ აშუბა დაიბადა ოჩამჩირის რაიონის სოფელ ღვადაში, გლეხის ოჯახში. წარჩინებით დაამთავრა ჯგერდის საშუალო სკოლა, შემდგომ ტყვარჩელის პროფესიული სასწავლებელი. ჩაირიცხა თბილისის პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში, ელექტრონიკისა და კავშირგაბმულობის სპეციალობაზე. იქვე გახდა პარტიის წევრი. სამუშაოდ ტოვებდნენ კათედრაზე, მაგრამ დაბრუნდა აფხაზეთში, სადაც დიდხანს ვერ მოეწყო სამუშაოზე.

1976 წლიდან ერთხანს მუშაობდა ოჩამჩირის კავშირგაბმულობის კვანძის უფროს ინჟინრად, შემდეგ აფხაზეთის კომკავშირის საოლქო კომიტეტში ინსტრუქტორად, განყოფილების გამგედ. 1977 წელს აირჩიეს კომკავშირის ოჩამჩირის რაიკომის პირველ მდივნად. 1986-1991 წლებში ეკავა აფხაზეთის კულტურის მინისტრის თანამდებობა.

აფხაზეთში შეიარაღებული კონფლიქტის დროს შექმნა რეპატრიაციის კომიტეტი. 1998 წელს მშობლიურ სოფელში გახსნა ჩაის მიკროფაბრიკა. კარგად იცის სადურგლო, სამჭედლო საქმე, ერკვევა მშენებლობის საკითხებში. 2002 წლის 2 მარტს აირჩიეს აფხაზეთის დე-ფაქტო სახალხო კრების წევრად, 2 აპრილს – პარლამენტის სპიკერად. ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი.

გაზეთმა „რესპუბლიკა აფხაზიამ“ 23-24 აპრილის ნომერში ნუგზარ აშუბასთან ვრცელი ინტერვიუ გამოაქვეყნა. ინტერვიუში ნუგზარ აშუბა საუბრობს აფხაზეთის პარლამენტის საქმიანობის სრულყოფისა და აფხაზეთში კონფლიქტის მოწესრიგების საკითხებზე.

ყურნალისტის შეკითხვაზე, იქნებ, ღირდა გაეროს მიერ შემუშავებული „საქართველოსა და აფხაზეთს შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის შესახებ“ სამუშაო დოკუმენტი პარლამენტში განგეხილათო, ნუგზარ აშუბა პასუხობს:

– „1999 წლის რეფერენდუმზე აფხაზეთის მოსახლეობამ ხმა მისცა აფხაზეთის სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას და არანაირი სხვა წინადადება, ვინც არ უნდა შემოგვთავაზოს ის, პარლამენტი არ განიხილავს. ეს შეიძლება მოხდეს მხოლოდ ხალხის ნების შემთხვევაში.“

ჟურნალისტი ნუგზარ აშუბას შეახსენებს, რომ იგი მისი ცხოვრების გარკვეულ პერიოდში საქართველოს კომკავშირულ და პარტიულ სტრუქტურებში მუშაობდა და ურთიერთობა ჰქონდა საქართველოს ბევრ ამჟამინდელ თანამდებობის პირთან. პასუხად აშუბა აღნიშნავს, რომ „ბევრი მათგანის თვისებაა განუსაზღვრელობა და არათანმიმდევრულობა მსჯელობაში. შეუძლია კი ასეთ ხალხს, გადანყვიტოს ქართულ-აფხაზური კონფლიქტი მშვიდობიანი გზით?“

ნუგზარ აშუბა ადასტურებს, რომ მას თბილისში ბევრი მეგობარი ჰყავდა, რომელთა შორის მრავალს დღესაც უკავია მაღალი თანამდებობები, მაგრამ, მისი აზრით, „სამწუხაროდ, ვამბობ „იყვნენ“, რადგან, როგორ შეიძლება მეგობრად მიგაჩნდეს ადამიანი, რომელსაც უკავია საქართველოს თავდაცვის მინისტრის მოადგილის პოსტი და არ გაგაფრთხილოს აფხაზეთში შეიარაღებული ძალების შეყვანაზე, ომის დაწყებაზე?.. განა იმის შემდეგ, რაც აქ მოხდა შეიძლება ისინი იყვნენ ჩემი მეგობრები? ისინი დღემდე არ აღიარებენ თავის შეცდომებს.“

ეტყობა, ბატონ ნუგზარს მხედველობიდან გამორჩა საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტი, რომ საქართველოს სახელმწიფო საბჭოს შეზღუდული სამხედრო კონტინგენტის აფხაზეთში შეყვანა შეთანხმებული იყო აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის მაშინდელ ხელმძღვანელობასთან, პირადად ვლადისლავ არძინბასთან, ხოლო მისი მეგობარი გენერალი მრავალი წელია საქართველოში არ იმყოფება.

„არსებობს ერთადერთი შანსი, – აღნიშნავს აშუბა, – რამენაირად შეამსუბუქონ მათ (მეგობრებმა) თავიანთი ბრალი ჩადენილი ქმედებებისთვის, ანუ – „მსოფლიოში პირველებმა აღიარონ აფხაზეთის დამოუკიდებლობა.“

ქართულ-აფხაზურ ფოლკლორში არის ასეთი ანდაზა: მარჯვნივ ნახვალ – მოკვდები, მარცხნივ ნახვალ – მოკვდები, წინ ნახვალ – გაიმარჯვებ! ჩვენ გვინდა ვირწმუნოთ, რომ ნუგზარ აშუბარეალისტი პოლიტიკოსია და წარმატებულ გზას აირჩევს.

ნუგზარის მეგობრებს გვჯერა მისი მტკიცე ხასიათის, პრაგმატიზმის და სწორედ ამიტომაც გადავწყვიტეთ, მისთვის წერილით მიგვემართა.

ნუგზარ ნურის ძევ!

აფხაზეთის ტრაგიკულმა მოვლენებმა ბევრი რამ შეცვალა, მაგრამ არა ყველაფერი.

უკეთესი მომავლის გულწრფელი იმედით შევხვდით აფხაზეთში ერთ-ერთ უმაღლეს პოსტზე თქვენს არჩევას. სხვა თემაა აფხაზეთის სახალხო კრების-პარლამენტის უეჭველი ლეგიტიმურობა, მაგრამ სჯობს, ამ საკითხზე მსჯელობა უკეთესი დროისთვის გადავდოთ.

პირდაპირ გეტყვით, თქვენ ახსოვხართ თქვენი ყრმობისა და სტუდენტობის, სამსახურის ქართველ მეგობრებს.

ჩვენთვის ადამიანურად გასაგებია (რბილად ვიტყვით) თქვენი ეჭვნარევი დამოკიდებულება თქვენი ყოფილი უახლოესი მეგობრებისა და თანამშრომლებისადმი, მაგრამ ჩვენ ისიც ვიცით, რომ თქვენ სხვებზე ნაკლებად არ მოგეხსენებათ თუ ვინ და რატომ დაიწყო ომი, რათა ბოლო მოეღოთ არა მარტო ჩვენი მეგობრობისათვის, არამედ ქართულ-აფხაზური ისტორიული ერთობისათვის, იქნებ აფხაზი ხალხისთვის. ამიტომაც ეს თემაც, სანამ პირისპირ არ ვისაუბრებთ, განზე გადავდოთ.

ჩვენ თბილისში ვუფრთხილდებით თქვენი მონაწილეობით აშენებულ ბავშვთა ქალაქ მზიურს, ყოფილი კომკავშირული ქალაქის აფხაზურ კუთხეს და საქართველოს ეთნოგრაფიული მუზეუმის აფხაზურ ეზო-კარს!

ჩვენ არასოდეს გვითქვამს უარი იმაზე, რაც ერთად შეგვიქმნია, არ შეგვიცვლია აფხაზეთთან დაკავშირებული მოედნებისა და ქუჩების სახელები, არ მოგვიშლია აფხაზ მოღვაწეთა ძეგლე-

ბი. ჩვენ არ გვინდა, დავიჯეროთ, რომ თქვენ უკვე არ განუხებთ იმ ათეულ და ასეულ ათასობით თანამემამულის ბედი, მათ შორის ბევრი აფხაზისაც, რომლებიც ენგურს და ფსოუს გამოდმიდან შენატრიან იძულებით მიტოვებულ საკუთარ ეზო-კარს.

თქვენ და ჩვენ ვინ უნდა გვასწავლოს გამოსავალი იმ ტრაგიკული ყოფიდან, რაც გარედან თავს დაგვატყეხეს და რამაც ძაძებით შემოსა ჩვენი სათაყვანო დედები? კიდევ რამდენ ხანს შეიძლება ასე ცხოვრება? – ცხოვრება შიშით, უნდობლობით, უერთმანეთოდ, გაურკვეველი მოლოდინით; კიდევ რამდენი ქართველი და აფხაზი უნდა ჩანვეს სამარეში უაზრო გაუგებრობათა გამო?

ნუგზარ ნურის ძევ, თქვენ შესანიშნავად იცით, რომ ქართველები უშიშარნი არიან და მოძმე აფხაზთა დარად სისხლის ბოლო წვეთამდე ომი შეუძლიათ. დღემდე არავის გაუხდია საეჭვოდ, რომ ჩვენ, ქართველებმა და აფხაზებმა ათეულობით ომი გადავიხადეთ ერთად და სამკვდრო-სასიცოცხლო შერკინებებში გადავარჩინეთ საერთო ქვეყანა (რომელსაც მემატრიანები „აფხაზთა, ქართველთა, ეგრთა, რანთა, კახთა, ჰერთა, სუანთა...“ ქვეყანას უწოდებენ ოდითგან). შუა საუკუნეებში მრავალ ქვეყანაში და ჩვენთანაც ყოფილა სამთავროთა და ფეოდალთა შორის შეხლა-შემოხლა, მაგრამ ნიშნავს ეს ამჟამად რამეს? ნუთუ გვაქვს უფლება, რომ დავივიწყოთ სამურზაყანოელი ხუტუნია შარვაშიძე, რომელმაც ქართველებთან ერთად თურქ მომხდურებთან ბრძოლაში პირადად აკაფა 16 მტერი და თვითონაც შეაკლა თავი.

ნუთუ არ დადგა დრო, ახლებურად შევხედოთ ყველაფერს, მივიღოთ არაორდინარული გადანყვეტილებები, სწორედ ისეთი, როგორსაც მიიღებდნენ ჩვენი დიდი წინაპრები ჩვენს ამჟამინდელ ყოფაში.

ესპანელები უძველესი კულტურისა და ტრადიციის ხალხია, მათ მსოფლიოს დასანახავად ცათამბჯენ ობელისკზე ოქროს ასოებით ამოკვეთეს სამოქალაქო დაპირისპირების ყველა მსხვერპლის სახელი. მადლიერი ხალხისგან ეს ძეგლი სადღელამისო ყვავილების ზღვაშია ჩაფლული. ეს გაფრთხილება ყველასთვის,

მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩვენც – ქართველებმაც და აფხაზებმაც ვერ ავიცილეთ თავიდან სამოქალაქო დაპირისპირება.

სამხრეთ კავკასიაში და, რა თქმა უნდა, საქართველოში (აფხაზეთში), ახალი ისტორიული, გეოპოლიტიკური და ეკონომიკური ფუნქცია შეიძინა; ტრანსკავკასიური დერეფანი ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების, წარმატებული მენარმეობისა და ბიზნესის, დანგრეულის აღდგენის საშუალებას იძლევა თუ მას გონივრულად გამოვიყენებთ. მხოლოდ ყრუმუნჯებს შეიძლება არ სჯეროდეთ, რომ მსოფლიოს დიდმა გეოპოლიტიკურმა მოთამაშეებმა კავკასიაში, ცენტრალურ აზიაში, ახლო აღმოსავლეთში ინტერესები შეათანხმეს და ყველა ჩვენგანს თავისი ადგილი განგვისაზღვრეს კავკასიის სუბრეგიონში და მის ფარგლებს გარეთ.

კარგად მოგეხსენებათ, რომ მთლიანად საქართველო, მისი დასავლეთი ნაწილი, საკუთრივ აფხაზეთი ამ დიდი პროექტის საკვანძო რეგიონებია, რომლებმაც მდებარეობითა და დანიშნულებით დიდი ევრაზიული კონტურები უნდა შეკრან. დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, რომ სანამ არსებობს კონფლიქტის მშვიდობიანი მოწესრიგების ოდნავი შანსიც, ომი არ დაიწყება (როგორი ძლიერიც არ უნდა გახდეს საქართველო), რამეთუ, რაც იყო, უგუნური თვითმკვლელობის ტოლფასია ორივე მხარისთვის და მისი ხელახალი განახლების ყოველგვარ მცდელობას, თუნდაც მსოფლიომ რომ თვალი დახუჭოს (რაც გამორიცხულია), ჩვენი ხალხები არ დაუშვებენ.

ამჟამად მოქმედ პოლიტიკოსებს (გარდა ცალკეული პიროვნებებისა) უძნელდებათ შერიგების ნაბიჯების გადადგმა. მიუხედავად ამისა, არ გვეჭვება, რომ არსებობენ ქართველები და აფხაზები, რომლებიც მზად არიან ასეთი ნაბიჯების გადასადგმელად.

ინტერვიუში თქვენ ბრძანებთ აფხაზეთის მოსახლეობის (იქ დარჩენილი) 1999 წლის რეფერენდუმის ნებაზე აფხაზეთის მომავლის შეახებ. ამჟამად თქვენი ნებაა, თუ რა ფორმით გაუწევთ ანგარიშს გაეროს გენერალური მდივნის, მეგობარი ქვეყნების

მიერ შემუშავებულ პროექტს ერთიან ქვეყანაში აფხაზეთის მომავლის თაობაზე, როგორც თქვენ აღნიშნავთ ინტერვიუში („это может произойти только в случае волеизъявления народа“), რაც სრულიადაც არ გამოიყურება უიმედო განცხადებად.

ნუგზარ ნურის ძევ, დღეს თქვენზე და ჩვენზე ძალზე ბევრია დამოკიდებული. აფხაზეთის საკითხი ურთულესია, მაგრამ მისი გადანყვეტა შეუძლებელია, ვიდრე ჩვენი თაობა ფეხზე დგას.

კონფლიქტის მოსაწესრიგებლად საერთაშორისო თანამეგობრობა მხარში დაგვიდგება, მაგრამ ფაქტია, რომ პროგრესის მისაღწევად ქართველთა და აფხაზთა უშუალო დაახლოვებას ალტერნატივა არა აქვს, მხოლოდ ამის შემდეგ არის შესაძლებელი პრობლემის გონივრული გადანყვეტა.

ნუთუ გულუბრყვილოდ არ გეჩვენებათ ინტერვიუს ბოლოში ნათქვამი, რომ საქართველომ პირველმა უნდა ცნოს აფხაზეთის დამოუკიდებლობა? ნუთუ მართლა ჭფიქრობთ რომ, ყველაფერში აფხაზეთის ქართველობაა დამნაშავე და აფხაზეთში დატრიალებულ ცოდვის კალოში ყველა სხვა უცოდველია? ასეთი რამ ბუნებაში არ ხდება, არც აფხაზეთში მომხდარა!

სხვა საკითხია უფლებამოსილებათა გამიჯვნა, ეროვნული დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების უფრო მაღალი ხარისხი, რაც დამახასიათებელია თანამედროვე დემოკრატიულ, ცივილიზებულ სახელმწიფოა უმეტესობისათვის.

მტრის ხატის შექმნის უამრავი თქვენთანაც და ჩვენთანაც უნდა დასრულდეს და ამაში თავისი სიტყვა მასმედიაშიც უნდა თქვას. იქნებ გავიხსენოთ თქვენი საყვარელი გამოთქმა: „ენით დაკოდვას, ცულით დაკოდვა სჯობია.“

ზაფხულიც მოვიდა ნუგზარ ნურის ძევ, ზაფხული, რომლის მზის სხივებში კვლავაც აელვარდება გალისა და ოჩამჩირის, გულრიფშის და სოხუმის, გუდაუთისა და გაგრის, ბიჭვინთის და ეშერის ხიბლი, მათ ნიაღში კი ჩვენთვის მარად დაუვიწყარი ერთად გატარებული ბავშვობა, ყრმობა, ჭაბუკობისა და მონიფულობის წლები, დროსა და მეხსიერებაში მარად უჭკნობი სიყვარული და, რაც მთავარია, საქმე, რომელსაც ჩვენ ოდესღაც სოხუმსა და

თბილისში ერთად ვაკეთებდით. რაოდენ გულდასაწყვეტია, რომ თავს დამტყდარი საერთო უბედურების გამო ჩვენ ერთმანეთს გაზეთის ფურცლებიდან ვესაუბრებით. წარმოვიდგენდით ამას 20–25 წლის წინათ?

როგორც ერთი ძველი ფილოსოფოსი ბრძანებდა „ვაზროვნებთ, მაშასადამე ვარსებობთ“ და რაკი ვარსებობთ, გვინდა ვირწმუნოთ, რომ მივალწევთ ნდობის აღდგენას, ურთიერთგაგებას, თანადგომას ჩვენი საერთო მამულის, სამშობლოს, ჩვენი ხალხების, ჩვენი შვილების საკეთილდღეოდ.

**რაფიელ გელანტია, სულიკო ბეჟანიძე, მზია
ჯალალონია, სიმა ლატარია, მურად ანჯაფარიძე,
ელგუჯა ქავთარაძე, ოთარ ჩეხერია.**

**„დილის გაზეთი“,
21 ივნისი, 2002წ.**

ღია წერილი გაზეთ „რესპუბლიკა აზხაზიას“ რედაქტორს ვიტალი ჩამაგუას

ბატონო ვიტალი,
გწერთ როგორც კოლეგას და თანამემამულეს.
დიდი ინტერესით ვადევნებ თვალყურს გაზეთ „რესპუბლიკა აზხაზიას“ ყველა ნომერს.

კიდევ კარგი, რომ პრესის საშუალებით მაინც ვახერხებთ საუბარს ერთი მიწანყლის შვილები, ტრაგიკულ გაუგებრობათა გამო მიმოფანტულნი ენგურის ორივე ნაპირზე.

უმძიმესი დრო გვიდგას, ეს ფაქტია, მაგრამ არის ურყევი რწმენაც, რომ თანდათანობით ყველაფერი მოგვარდება, რაკი ადამიანები ვართ და უფალმა ემოციებთან ერთად გონებითაც დაგვაჯილდოვა.

დარწმუნებული ვარ, რომ შეძლებისდაგვარად ახერხებთ საქართველოს მასმედიის (ტელეარხები, რადიო, გაზეთები) გაცნობას. დამეთანხმებით, ალბათ, რომ იშვიათი გამონაკლისის გარდა, საქართველოს თავისუფალ მედიაში, ოფიციალურ საინფორმაციო არხებში არ მოიაზრება აფხაზი ხალხი, როგორც მტერი, არ არის ომის და ძალადობის პროპაგანდა. უფრო მეტიც, საქართველოს ხელისუფლება და ხალხი ერთიანია იმაში, რომ აფხაზეთში პრობლემა მშვიდობიანი საშუალებებით უნდა გადაწყდეს.

გახსოვთ, ალბათ, რომ საქართველოს მასმედიამ მრავალჯერ აიღო ინიციატივა და მოუწოდა მედიის მუშაკებს ენგურის ორივე მხარეზე დაწესებულიყო მორატორიუმი „მტრის ხატის“ შექმნაზე, წამოგვეწია ის საუკეთესო, რაც საუკუნეთა მანძილზე დამკვიდრებულა და დღემდე არსებობს ჩვენს ხალხებს შორის. საჭიროა კი მეთასევე ჯერ იმისი მტკიცება, რომ ჩვენ ნათესავები, ახლობლები, უმეტესწილად ერთიანი სისხლის მატარებლები და შერეული ოჯახების წარმომადგენლები ვართ?

თქვენ და ჩვენ – ჟურნალისტები, შესანიშნავად ვიცნობთ მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის და ხალხის ისტორიას, უფრო უკეთ ერთიანი სამშობლოს – საქართველოს, აფხაზეთის შორეულ, საშუალო და ახლო წარსულს.

სად არ ყოფილა სამოქალაქო დაპირისპირება, სისხლისმღვრელი ომები გვიანდელ ფეოდალურ ეპოქაში თუ უახლოეს თვალსაწიერში, მათ შორის ერთი ეროვნების წარმომადგენელთა შორის. თქვენც და ჩვენც გვჯერა მემკვიდრეების, რომლებიც აღწერენ დაპირისპირებებს საქართველოში, ასევე საკუთრივ აფხაზეთში ერთი ეთნოსის შიგნით.

იყო ყოველივე ეს, და სამწუხაროდ, გარკვეულმა საზოგადოებრივმა ჯგუფებმა, მათმა მემკვიდრეებმა თუ მონაცვლეებმა, რა თქმა უნდა, ლიდერებმა არც არაფერი დაივიწყეს და ვერც ვერაფერი ისწავლეს. ასეთია, თურმე კაცობრიობის, ქვეყნების და მათი ნაწილების შინაგან წინააღმდეგობათა ლოგიკითა განპირობებული.

1991-1992 წლებში თბილისში დატრიალდა ძმათამკვლელი ომი, რომლის შედეგებსაც დღემდე ვიძიებთ.

სავსებით შესაძლებლად მეჩვენება, აფხაზეთში დაპირისპირება (მიუხედავად უძლიერესი გარეგანი დანაშაულისა) შეგვეძლო თავიდან აგვეცილებინა, რომ ჩვენი თაობა, უფროს თაობასთან ერთად აღმოჩენილიყო საჭირო სიმაღლეზე!

იქნებ არც იყოს საჭირო ამ ტკივილის გახსენება, თუ არა იმედი იმისა (როგორც საზოგადოების განვითარების ისტორია ადასტურებს), რომ ყველა ომი მოლაპარაკების მაგიდასთან მთავრდება და მისი ფინალი სამართლიანი მშვიდობაა.

ჩემი აღმოჩენა არ არის, რომ არ არსებობს მშვიდობა შერიგების გარეშე, არ არსებობს შერიგება დიალოგის გარეშე, არ არსებობს დიალოგი მხარეთა დაახლოების და თანდათანობითი აღიარების გარეშე.

შეიძლება კი თქვენ და ჩვენ ასეთი ურთიერთობის წინააღმდეგი ვიყოთ?

ქართველებს და აფხაზებს საამისოდ ამჟამად შესანიშნავი

შანსი მოგვცა. გაეროს 2002 წლის 31 იანვრის რეზოლუციამ საქართველოს შემადგენლობაში თბილისსა და სოხუმს შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის თაობაზე სამუშაო დოკუმენტის წარდგენით.

ეს დოკუმენტი, ჩემზე უკეთ მოგეხსენებათ, შემუშავებულია მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების, მათ შორის რუსეთის მონაწილეობით, რომელთაც აქვთ პოლიტიკური და ეკონომიური ინტერესები კავკასიაში.

რუსეთის და ამერიკის ურთიერთობა ამჟამად საუკეთესო სტადიაშია, და ამდენად, გასაკვირი არ უნდა იყოს 2002 წლის 20 ივნისს აშშ სახელმწიფო დეპარტამენტის განცხადება აფხაზეთთან დაკავშირებით, რაც წარმოუდგენელია დარჩენილიყო აფხაზეთის მოსახლეობის და სოხუმის ხელისუფლების ყურადღების მიღმა.

წინა წლებში აფხაზურმა და ქართულმა მხარეებმა ხელი მონერეს დოკუმენტს მტრული იდეოლოგიის და ომის პროპაგანდის დაუმკვებლობის და ასეთი მოქმედებისთვის პასუხისმგებლობის შესახებ. დოკუმენტმა ნამდვილად წარმოშვა ბევრი გაუგებრობა ორივე მხარის მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილში, მაგრამ გარწმუნებთ, რომ საქართველოს მასმედია ამ დოკუმენტს პატივისცემით ეკიდება. რეციდივი არის, რეციდივი იქნება, მაგრამ ჩვენ, „კალმის რაინდებს,“ რომლებიც სამშვიდობო ფრონტის ავანგარდში ვართ, გვაქვს კი სხვა უფლება?

დიდხანს ვყოყმანობდი მომემართა თქვენთვის, რომ არა ერთი გარემოება, კერძოდ, თქვენი გაზეთის 20-21 ივნისის (№68) პუბლიკაცია, რომლის ავტორები, სამწუხაროდ, პედაგოგები არიან და რომლის ლექსიკა, ფორმა, შინაარსი, პათოსი, თავად განსაჯეთ, ძალზე რბილად თუ ვიტყვი, ამაზრზენია. განა შეიძლება ეს პასკვილი ემსახუროდეს საყოველთაოდ აღიარებულ წარმოდგენას აფხაზი ერის, როგორც, თავაზიანი, კულტურული, თავდაჭერილი, ბუნებით მამაცი, მიმტვევებელი ხალხის შესახებ?

მე პედაგოგთა დინასტიას წარმოვადგენ და მქონდა საშუალება ვყოფილიყავი გუდაუთაში, ოჩამჩირეში, ტყვარჩელში

თანაკურსელთა ცნობილ ოჯახებში, რომლებიც ძირითადად პედაგოგთა კლანებს წარმოადგენდნენ. წარმოვიდგინე მათი განცდები ამ პუბლიკაციის წაკითხვისას, მით უფრო, როცა ისინი გაეცნობიან თუნდაც გალელი პედაგოგების წერილი “სვობოდნაია გრუზიაში,” რომელიც მართლაც გამოხატავს პედაგოგთა აღშფოთებას იმათ მიმართ, ვინც მოითხოვს ქართველობას აეკრძალოს მშობლიურ ენაზე საუბარი აფხაზეთში, არ იქნას დაშვებული ქართული სკოლების აღდგენა.

ღმერთო ჩემო, როგორ მახსოვს ჩვენი დროის სტუდენტების აღშფოთება იმისი გაგონებისას, როცა (ჩვენთვის და თქვენთვის უსასტიკეს დროში) აფხაზ ბავშვებს აკრძალული ჰქონიათ აფხაზურად სწავლა და საუბარი; რა დამავინწყებს აფხაზი ადამიანების, სოხუმის პედაგოგიური ინსტიტუტის ცნობილი პროფესორ-მასწავლებლების (აფხაზები, ქართველები, სომხები), მათ შორის ჩვენთვის საყვარელი ადამიანების მეჯით ხვარწკიას, რუფეტ ბუთბას, დამიანე გოგობიას, მიხეილ ბლაჟბას, ალეკო გვარამიას, ვიჩესლავ ცუგბას და მრავალ სხვათა განმარტებას, რომ ეს შეცდომა იყო, რომელიც არასოდეს განმეორდებაო.

განმეორდა. ახლა ესაა სანაცვლო შურისძიება ქართველ ბავშვებზე?

მე თავს არ მივცემ უფლებას მცირედი შენიშვნაც ვაკადრო დამსახურებულ მასწავლებელს, შრომის ვეტერანს, პერსონალურ პენსიონერს ქალბატონ ანა გიცბას, რადგანაც მე დღესაც და მთელი ჩემი სიცოცხლე არა მგონია დედამიწის ზურგზე ვინმე იყო უფრო დიდი და სათაყვანებელი, ვიდრე მასწავლებელი, პედაგოგი, როგორი შეცდომაზეც არ უნდა დაუშვას მან.

ერთი წუთითაც არ შემიძლია იმის გაფიქრებაც კი, რომ მხცოვანი ქალბატონი უაღრესად შეწუხებული არ იყოს და არ ნანობდეს ამ წერილზე ხელმოწერას, არ აწუხებდეს გალელი ბავშვების ბედი, რომლებიც დღემდე იქ არსებულ ვითარებაში ყრუ-მუნჯებად უნდა გაიზარდონ, რუსულ სკოლებში იარონ, სადაც პატარები ვერაფერს გაიგებენ, შესძულდებათ სკოლაც და მასწავლებლებიც!

პუბლიკაციაში საუბარია ა. დუდკოსა და დ. მაჭავარიანზე. მეც კარგად ვიცნობ მათ მრავალ ნაშრომს, სხვათა შორის იმასაც, რომ პირველი სკოლა აფხაზეთში, სწორედ სამურზაყანოში, ოქუმში, 1851 წელს გაიხსნა და სწავლების ენა ქართული, ასევე რუსული იყო. და ეს იყო ცარიზმის დროს, ქუთაისის გუბერნიაში, რომელშიც შედიოდა აფხაზეთი. სწორედ, დუდკომ, მაჭავარიანმა, ა. ვეკუამ, ე. ნარსიამ და სხვებმა დაუტოვეს მომავალ თაობებს ნარკვევები და კვლევა-ძიება იმ თაობებზე, რომლებიც სამურზაყანოს სკოლებში გაიზარდნენ, პირველი მასწავლებლები გახდნენ და რომლებმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს აფხაზეთის სხვა რაიონებში განათლების სისტემის შექმნაში, მათ შორის გუდაუთაში. ამ მასწავლებელთა უმეტესობა ქართველები იყვნენ!

სულაც არ მეპარება ეჭვი, აფხაზეთში ქართული ენისადმი დამოკიდებულების საქმეში თუ როგორ პოზიციას დაიკავებდნენ ჩვენი ქვეყნისა და აფხაზეთის გამოჩენილი შვილები დიმიტრი გულია, ზურაბ ანჩაბაძე, გიორგი ძიძარია, სიმონ ჯანაშია, მისი მამა ნიკოლოზ ჯანაშია, სხვები და სხვები.

ქალბატონ ანასთვის, ალბათ, ისიც არის ცნობილი სამურზაყანოსა და სამურზაყანოელთა ენის შესახებ თუ რას წერდა ცნობილი აფხაზი საზოგადო მოღვაწე, ისტორიკოსი, იმდროინდელი შეფასებითაც ანტიქართველობით გამორჩეული სიმონ ბასარია აფხაზეთის ისტორიის ნარკვევებში.

მე თუ მკითხავთ, არც სიმონ ბასარიას დავეთანხმები: არ არსებობენ კარგი და ცუდი ენები, ტკბილი და ავხმოვანი ენები! მშობლიური ენა განგებისგანა შექმნილია და მისი ხელყოფის უფლება ჩვეულებრივ მოკვდავებს არ გვაქვს.

ბატონო ვიტალი,

პუბლიკაციის გაცნობისთანავე ეჭვი დამებადა, რომ გაზეთის ამ ნომრის ხელმომწერი თქვენ არ იქნებოდით და მართალიც აღმოვჩნდი. სამწუხაროდ, წერილი ანაქრონიზმია: 10-15 წლის შემდეგ ამ სტატიის წამკითხავი მკვლევარი (თუ რაიმე მიზეზით გაზეთის სატიტულო ნაწილი არ აღმოაჩნდება ხელში) უთუოდ

იფიქრებდა, რომ საქმე ჰქონდა XXI საუკუნეში დაბეჭდილ სტატიასთან, მაგრამ რომელიც, რაღაც სასწაულით, ასე ვთქვათ, ძველ წელთაღრიცხვაში შეიქმნა!

დამეთანხმებით, რომ მსგავსი სტატიები და დამოკიდებულება ეთნიკურად ქართველი ბავშვებისადმი, და საერთოდ, ყველა ბავშვისადმი (არაფერს ვამბობ ქართველი მასწავლებლების მიმართ), არამც და არამც არ შეუწყობს ხელს მშვიდობის მშენებლობას. არ დადგა დრო, თუნდაც ჟურნალისტები, როგორც იტყვიან, ერის სინდისი, ნამუსი და პატიოსნება, მიუხედავად სხვადასხვა ბანაკში ყოფნისა, გავუფრთხილდეთ ერთმანეთს, სიტყვას და არ გაუქროთ აფხაზებსა და ქართველებს დაახლოების ისედაც მინავებული სურვილი?

**„საქართველოს რესპუბლიკა,“
10 ივლისი, 2002წ.**

სახალხო დიპლომატია

„გველსა ხვრელით ამოიყვანს
ენა ტკბილად მოუბარი.“

რუსთაველი

„ჩვენ შეგვეძლო და გადმოვედით ზუგდიდში, ქუთაისში, თბილისში, თელავში, მაგრამ მუდამ უნდა გვახსოვდეს, რომ აფხაზებს არსად გასაქცევი არა აქვთ. ეს მათი ერთადერთი ადგილია.“

ჰენრი ახიზა – აფხაზეთიდან დევნილი აფხაზი.

ადამიანებს, საზოგადოებრივ ჯგუფებს და სახელმწიფოებს შორის კონფლიქტების ძირითადი მიზეზი იყო და არის ინტერესთა შეუთავსებლობა. მსოფლიო ომები დიდი გეოპოლიტიკური ინტერესების შეუთავსებლობის გამოხატულებაა და ამ შეუთავსებლობის არაპოლიტიკური საშუალებებით გადანყვეტის მცდელობა მუდამ იყო, არის და იქნება მომავალშიც. სამწუხაროდ, როგორც ხალხში იტყვიან, ვისაც აქვს ძალა, ის მუდამ მართალია.

და მაინც, ყველა ომი, ყოველგვარი დაპირისპირება ადამიანთა და საზოგადოებრივ ჯგუფებს შორის საბოლოოდ მთავრდება შერიგებით, უსამართლო ან სამართლიანი ზავით.

ჩემი აზრით, საყოველთაო დამკვიდრებული აზრი კავკასიის (ამიერი თუ იმიერი) ისტორიული კონფლიქტურობის შესახებ, მეტისმეტად გაზვიადებულია.

თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც ისტორიის ექო განაპირობებს კავკასიის რეგიონის უკუჩრებელ კონფლიქტებს, უკრიტიკოდ არ უნდა გავიზიაროთ. ხანდახან ისტორია იმდენადაა მნიშვნელოვანი, რამდენადაც მას ამის ნებას დართავენ მარად ცვლადი გეოპოლიტიკური ინტერესები, მსოფლიოს წამყვანი აქტიორები. რაც უფრო ღრმად ჩავიხედავთ კავკასიის წარსულში, დავინახავთ, რომ კავკასიაში იყო ბევრი ომი, მაგრამ, ასევე

იყო ხანგრძლივი მშვიდობა, სტაბილურობა, ქვეყნებსა და ხალხებს შორის მრავალმხრივი თანამშრომლობა. კავკასიის თავისთავადობა იმაშიც არის, რომ საუკუნეთა განმავლობაში აქვე შემუშავდა კავკასიის ხალხებსა და სახელმწიფოებს შორის მშვიდობიანი თანამშრომლობისა და სოლიდარობის უნიკალური მექანიზმები.

ახალი გამოკვლევები ადასტურებენ, რომ კავკასიის, როგორც ისტორიულად კონფლიქტური რეგიონის თაობაზე გაბატონებული თვალსაზრისი საეჭვოა. უფრო დასაჯერებელი ისაა, რომ კავკასიის ისტორია არის მსოფლიოს ისტორიული განვითარების ზოგადი პრინციპების ქვემდებარე, ბუნებრივია, საკუთარი თავისებურებებით. აი, რამდენიმე საინტერესო მაგალითი.

1820 წელს ომში, რომელსაც რუსეთი ოტომანთა იმპერიის წინააღმდეგ აწარმოებდა, სომხები და აზერბაიჯანელები რუსეთის არმიაში ერთმანეთის მხარდამხარ იბრძოდნენ. იმ ისტორიულ ეპოქაში შიიტურ-სუნიტურმა დაპირისპირებამ გადახაზა საყოველთაოდ გაბატონებული თურქული ძმობის იდეაც კი. თურმე ალექსანდრე პუშკინი გახდა მოწმე იმისა, თუ როგორ მოქმედებდა ყარსის მისადგომთან „ყარაბახის პოლკი,“ რომელშიც აზერბაიჯანული კავალერია შედიოდა. მან ამ პოლკის ერთ-ერთ ოფიცერს, ფარჰად-ბექს აღფრთოვანებული ლექსიც კი მიუძღვნა. არის უამრავი სხვა მაგალითიც. სწორედ, ამიტომ უნდა მოვეკიდოთ ფრთხილად ნებისმიერ ვარაუდს აზერბაიჯანისა და თურქეთის მარადიული მოკავშირეობის შესახებ, რაც ხშირად ამწვავებს პოლიტიკურ თვალხედვას ყარაბახთან დაკავშირებით.

ამჟამად დამკვიდრებულ ტენდენციას ეწინააღმდეგება ის ფაქტიც, თუ როგორ შეიცვალა აფხაზურ-ქართულ-რუსული ურთიერთობები 1850 წლის შემდეგ. ცნობილია, რომ 1801 წელს რუსეთმა საქართველოს ანექსია განახორციელა და მთელი მე-19 საუკუნის განმავლობაში, რუსეთის ხელისუფლება აფხაზებს ველურებად და პროთუქრული ტომის წევრებად და დაუძინებელ მტრებად მიიჩნევდა. ვინმე რუსი გენერალი გრიგორი ფილიპსონი 1852 წელს ჩიოდა, რომ მის სამხედროებს შავი ზღვის ციხე-

სიმაგრედან შიშით ვერ გამოუდგამთ ფეხი, რადგან შიშობდნენ, რომ აფხაზი მეამბოხეები სიცოცხლეს გამოასალმებდნენ.

მე-19 საუკუნის ბოლო მეოთხედში რუსების ინტერესები კავკასიაში რეალიზებულ იქნა (ქართველთა საკმაოდ აქტიური მონაწილეობით!) და აფხაზების მიმართ დამოკიდებულება სრულიად საპირისპიროდ შეიცვალა.

ეს და სხვა მრავალი ისტორიები ნამდვილად აჩენს კითხვებს კავკასიის მარადიული კონფლიქტურობის, აფხაზურ-რუსული ურთიერთობების ურყეობისა და პერმანენტული რუსულ-ქართული მტრობის შესახებ.

ამ თვალსაზრისით, არც საქართველო ყოფილა გამონაკლისი. შერიგების მიღწევის (დღემდე ბოლომდე შეუსწავლელი ფენომენი!) გამოცდილება ისტორიულად ჩამოყალიბდა ჩვენს რეგიონში, სადაც საქართველოს სახელმწიფოებრივ ტრადიციებს და გარე სამყაროსთან ურთიერთობას მეტად ხანგრძლივი ისტორია აქვს. საქართველოს ხალხმა (მათ შორის და განსაკუთრებით აფხაზეთში) თავის წიაღში შეიმუშავა და დღემდე შემონახა შერიგების, ანუ სახალხო დიპლომატიის, სტრატეგია და ტაქტიკა, რომელსაც საზოგადოებაში მაღალი ავტორიტეტის მქონე, განსაკუთრებული გონიერებითა და ნიჭიერებით გამორჩეული ადამიანები ახორციელებდნენ.

აფხაზეთში ჩასული უცხოელი ექსპერტები გაკვირვებული არიან იმით, რომ აფხაზებისთვის ქართველი ჯერ კიდევ რჩება საუკეთესო პარტნიორად. აფხაზურ ენას ფლობენ როგორც აფხაზები, ისე ქართველები, თუმცა, ქართული ენის ცოდნის დონე დაბალია შვილებში მათ მშობლებთან შედარებით. მიუხედავად ამისა, ბევრ შერეულ ოჯახში ყველაზე ხშირად სწორედ ქართული გამოიყენება, შემდეგ რუსული, აფხაზურად კი ძალიან ცოტა ოჯახში თუ საუბრობენ აფხაზები ყველაზე ახლობელ ხალხად ქართველებს და რუსებს თვლიან. აფხაზებს არ სურთ, საერთაშორისო საზოგადოებამ და ორგანიზაციებმა ისინი სხვა საზოგადოებისგან გარიყულ და ეგზოტიკურ ხალხად მიიჩნიონ. უცხოელებმა ისიც შენიშნეს, რომ აფხაზი ოჯახიშვილის გამორჩეუ-

ლი თვისება ზრდილობა, წესიერება და სიტყვა გაუტეხლობაა. ქართულმა ხალხურმა ფოლკლორმა შემოინახა გენიალური „ლექი ვეფხისა და მოყმისა,“ როგორც სახალხო დიპლომატიის განზოგადებული სიმბოლო, მარადიული მტრობისგან თავის დაღწევის იმუნიტეტი და უნივერსალური ფორმულა. ვფიქრობ, ამ ფოლკლორული გენიის გამომხატველი ანიმაციური ფილმი უთუოდ გაიმარჯვებდა მსოფლიოს საუკეთესო კინოფესტივალებში.

დიპლომატია ფრანგული სიტყვაა და ორად გაკეცილ ქალღმერთს ნიშნავს. მასზე ორი ტექსტი, ანუ ორივე მხარის ინტერესი იყო გამოხატული და დიპლომატიების მისია ამ ინტერესებს შორის ბალანსის გამონახვა იყო. თუმცა ეს, როგორც წესი, ადვილი საქმე არ იყო და დიდ დროს, მოთმინებას და ქანცგამცლელ განმარტებას მოითხოვდა. ცხადია, რომ ამ პროცესის წარმატება მედიატორზე მთლიანად თუ არა, მნიშვნელოვნად იყო დამოკიდებული.

აფხაზეთში, პოსტკონფლიქტურ ადრეულ წლებში დასავლეთელი ექსპერტები დიდი ეჭვით განიხილავდნენ სახალხო დიპლომატიის რეალურ პოტენციალს, თუმცა, ამჟამად, როგორც საქართველოში, ასევე საზღვარგარეთის მრავალ ქვეყანაში ეს აზრი რადიკალურად შეიცვალა. დონორები უამრავ ფულს ხარჯავენ იმისთვის, რომ უშუალოდ ხალხის წარმომადგენელთა მონაწილეობით მომნიფდეს ურთიერთმისაღები თვალსაზრისი.

დონორმა ორგანიზაციებმა სახალხო დიპლომატიის პირველი ფანჯრები აფხაზეთში საერთაშორისო და ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების მეშვეობით გაჭრეს. ეს იყო ქართველთა და აფხაზთა პირველი კონტაქტები ჟენევაში თუ ვენაში, სტამბულსა თუ ათენში, იალტასა თუ ნიუ-იორკში. ასე დაიწყო პირველი დიალოგები, პირველი შეხვედრები, – უმძიმესი, ურთულესი, მაგრამ მაინც კონტაქტები ბარიკადების ორივე მხარეზე მდგომ ადამიანთა შორის.

რა თქმა უნდა, იყო და არის შეცდომები, მატერიალური და ფინანსური რესურსების არაეფექტური ხარჯვის ფაქტები. უმ-

თავრეს ნაკლად გამოიკვეთა სახალხო დიპლომატიაში დევნილი მოსახლეობის უმნიშვნელო მონაწილეობა, ხშირად მათი მოთხოვნებისადმი ანგარიშგაუწეველობა აფხაზური მხარის პრეტენზიების საბაზით, დელეგაციების არამყარი შემადგენლობა, მოლაპარაკებებში ისეთი ადამიანების ჩართვა, რომლებიც არ იცნობენ აფხაზეთის პრობლემატიკას. არის სხვა გაუგებრობები; კერძოდ ის, რომ ცალკეული თანამდებობის პირისთვის ქართულ-აფხაზურ და ქართულ-ოსურ შეხვედრებში მონაწილეობა ტურისტული მოგზაურობის, ან პოლიტიკური ამბიციების დაკმაყოფილების საშუალება გახდა.

სახალხო დიპლომატიის მეორე ნაკლი ის არის, რომ მოლაპარაკებების პროცესში მონაწილეთა რაოდენობა მეტად შეზღუდულია. სინამდვილეში, საჭიროა გაცილებით მეტი ადამიანის ერთად თავმოყრა და ეს შესაძლებელი გახდება, თუ შეხვედრები უპირატესად ჩატარდება არა მხოლოდ მეტად ძვირ ქვეყნებსა და ქალაქებში, არამედ უშუალოდ კონფლიქტის სიახლოვეს და კონფლიქტურ რეგიონებში.

გადაუდებელი ამოცანაა სახალხო დიპლომატიის კოორდინირება. საამისოდ აუცილებელია წინადადებების შემუშავება, სხვადასხვა ღონისძიების ჩატარება, დიპლომატიის კოორდინაციის ერთიანი ცენტრის შექმნა. განსაკუთრებული ყურადღებით უნდა შეირჩეს სახალხო დიპლომატიის ლიდერები შესაბამისი ნიჭის, უნარისა და განათლების გათვალისწინებით. საჭიროა დაფუძნდეს სახალხო დიპლომატიის მონაწილეთა სწავლების ცენტრი, რომელიც აღიჭურვება საჭირო ლიტერატურით, კომპიუტერებით, ინტერნეტის ქსელით. აუცილებელია გამოიცეს ბიულეტენი ან გაზეთი „სახალხო დიპლომატი“ ქართულ, რუსულ, ინგლისურ ენებზე და გავრცელდეს ენგურს გაღმა და გამოღმა, უპირატესად დევნილ მოსახლეობაში. დადგა დრო შეიქმნას და სისტემატიურად გამოიცეს პოსტკონფლიქტურ სინამდვილეში დაპირისპირებულ ადამიანებს შორის დადებითი ურთიერთობის ამსახველი მაგალითების კრებულები.

აფხაზეთში სახალხო დიპლომატიის წარმატებაში მნიშვნელოვან-

ნი როლის შესრულება შეუძლია ჩრდილოეთ კავკასიის მოსახლეობის წარმომადგენელთა და აფხაზური დიასპორების ჩართვას.

სახალხო დიპლომატიის ერთ-ერთი უმთავრესი საზრუნავი უნდა გახდეს ომით გახლეჩილი ოჯახების გამთლიანება, ანუ შვილებისთვის დედ-მამის დაბრუნება, ოჯახების აღდგენა, ტყვეთა და დაღუპულთა მოძიება.

სახალხო დიპლომატიაში გარღვევისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს საზოგადოების სხვადასხვა ფენების წარმომადგენელთა კონტაქტების აღდგენას პროფესიული, ასაკობრივი, კონფესიური, ეთნიკური და სხვა ნიშნების მიხედვით პრინციპით—ადამიანი არ უნდა განისაზღვროს მხოლოდ მისი წარსულის მიხედვით, რადგან მან, შესაძლოა, მომავალში ბევრი სიკეთე ჩაიდინოს და საკუთარი შეცდომები გამოისყიდოს. სამწუხაროდ, სამოქალაქო დაპირისპირებამ და ძმათამკვლელმა ომმა ბევრ ჩვენთაგანს პრაქტიკულად არ დაუტოვა არჩევანი და უმძიმესი განსაცდელის წინაშე დააყენა.

საგულისხმოა აფხაზეთში მცხოვრები და ამჟამად მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში მომოფანტული მოგვარების თავყრილობების მოწყობა, რომლის ტრადიცია დიდი ხანია არსებობს საქართველოს ყველა მხარეში. ადამიანთა შორის ახალი კავშირების ორგანიზაცია შესაძლებელია ტელეარხებით, რადიოგადაცემებით, საკაბელო ტელევიზიის, ინტერნეტის მეშვეობით, მობილური სატელეფონო კავშირებით. სიტყვამ მოიტანა, პრაქტიკულად ამოუწურავი რეზერვი აქვს მასმედიას. ამ მხრივ, იმედის თვალთ ვუყურებთ ახლად შექმნილ არასამთავრობო ორგანიზაციას „კონფლიქტები და მასმედია,“ რომელსაც რეალური საქმიანობისა და მანევრირების დიდი შესაძლებლობები აქვს საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ, საკუთრივ აფხაზეთში.

ვიმედოვნებთ, რომ ამ ორგანიზაციის, და საერთოდ, დევნილთა ორგანიზაციების საქმიანობა ამ მიმართულებით გაეროს და ეუთოს მისიების, ევროკავშირის, დიპლომატიური კორპუსების ყურადღების ცენტრში მოექცევა.

პოსტკონფლიქტურ აფხაზეთში ვითარება პოზიტიურად იცვ-

ლება, ისევე, როგორც დევნილთა საზოგადოებაში. N მდინარე ენგურის ორივე მხარეზე ადამიანები დაიღალნენ გაჭირვებისა და უსასოობისგან, მონატრათ ადამიანური ცხოვრება, რეალური საქმეების კეთება, ერთმანეთი.

უფრო და უფრო იჩენს თავს ეკონომიკური ინტერესები (აფხაზეთიდან უამრავ ჩამოსულს ნახავთ ლილოს ბაზრობაზე, ქუთაისში, ბათუმში, ზუგდიდში). ინდივიდუალურ, მცირე თუ საშუალო ბიზნესში ჩართულ ქართველებსა და აფხაზებს (ასევე ქართველებსა და ოსებს) კონფლიქტის გახსენება არ სურთ, არა თუ ახალი ომი. ნიშანდობლივია, რომ სხვადასხვა ეროვნების კრიმინალები, მათ შორის ქართველები და აფხაზები, შესანიშნავად თანამშრომლობენ ერთმანეთთან და გადანაწილებული აქვთ ეკონომიკური და ფინანსური ინტერესები.

სახალხო დიპლომატებმა მშვიდობის აქტიური მშენებლობა, უნდა დაიწყონ, პირველ რიგში, ფსოუს მიდამოებში, გალისა და ოჩამჩირეს რაიონებში (გალის რაიონი თითქმის მთლიანად ქართულია, ოჩამჩირე ნახევრად აფხაზური, ფსოუს მიდამოები კი მრავალეროვანი).

შესაძლებელია ერთ-ერთ ამოსავალ ვარიანტად განხილულ იქნას, მაგალითად, გალისა და ოჩამჩირეს რაიონის მეზობელი სოფლები, სადაც კარგად იცნობენ ერთმანეთს, დღემდე აქვთ ნათესაური კავშირები. ფაქტია, რომ გარკვეულ ისტორიულ გარემოებათა გამო იქ გვერდიგვერდ მდებარე სოფლებში ცხოვრობენ ე.წ. გააფხაზებული ქართველები და გაქართველებული აფხაზები. სახალხო დიპლომატთა ერთი-ორი წარმატებული ნაბიჯების შემდეგ პროცესი თანდათან განვითარდება, აღდგება ნდობა სოფლებს, თემებს და დასახლებებს შორის, ადამიანები ივლიან ერთმანეთთან ჭირსა და ლხინში, აღორძინდება საქონლისა და მომსახურების გაცვლა, ტრადიციული მეზობლური თანადგომა საცხოვრებელი სახლების მშენებლობაში, სოფლის მეურნეობაში, ჯანდაცვაში და ა.შ.

მეტად მნიშვნელოვანი იქნება, რომ დონორებმა ხელი შეუწყონ არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელის განვითარებას

აფხაზეთში, რომლებიც კავშირში იქნებიან ენგურს გამოღმა არსებულ ორგანიზაციებთან, ქალთა ასოციაციებთან. აუცილებელია უპირატესად დაფინანსდეს ერთობლივი პროექტები.

მხოლოდ გულუბრყვილოებს შეიძლება სჯეროდეთ, რომ სახალხო დიპლომატია ყველა უბედურების პანაცეაა. სრულიადაც არა, ეს არის ადამიანთა კავშირების აღდგენა იმ ფესვების მეშვეობით, რომლებიც უფრო ადრე შეიქმნა, ვიდრე ე.წ. ზედნაშენი-სახელმწიფო, ხელისუფლება, პოლიტიკური ინსტიტუტები და სხვა. ფაქტია, რომ ხელისუფლებაში მყოფი ადამიანებიც ერთიანის და, მთლიანობაში ერთი მთელის – ხალხის ნაწილია, ხალხის შვილები არიან და ცნობიერად თუ არაცნობიერად ხალხის ზეგავლენის ქვეშ იმყოფებიან.

ადვილი არ არის, იყო სახალხო დიპლომატიის ლიდერი, თუმცა, არც შეუძლებელი. ლიდერობა მონოდებაა და ხელოვნება. ყველაფერია შესაძლებელი, როცა ხალხს, ადამიანებს აქვთ საამისო სურვილი, როცა მათი გონება გაცისკროვნებულია უკეთესი ცხოვრების-ომზე და საკუთარ თავზე გამარჯვების, მშვიდობისა და თანხმობის მიღწევის, ნორმალური, ადამიანური ცხოვრების დაწყების გარდუვალობით.

ვფიქრობ, რომ კონფლიქტის მონესრიგებაში სახალხო დიპლომატიის მნიშვნელოვანი როლი და ადგილი ექვსის გარეშეა, ვინაიდან:

– სახალხო დიპლომატები მუშაობენ ომით გახლეჩილი საზოგადოებების წარმომადგენლებთან დაპირისპირებულთა შორის ნდობის აღსადგენად, რომლის თანდათანობით გაღრმავებით შეიქმნება ფონი აფხაზეთის მოსახლეობისთვის საჭირო როგო საკითხებზე სოხუმისა და თბილისის პოზიციათა დასაახლოებლად. სანყის ეტაპზე სახალხო დიპლომატებს საქმიანობა გულისხმობს განკერძოებული საზოგადოებების თანამშრომლობის სტიმულირებას, ვთქვათ, უსაფრთხოების, ეკოლოგიურ, ჰუმანიტარულ, სოციალურ და სხვა ასპექტებზე, გარდა პრობლემური სტატუსის საკითხისა (თავის არიდებას სტატუსის საკითხებზე დისკუსიებისთვის, რომელიც სხვა დროს და სხვა საშუალებებით

ნესრიგდება). გადამეტებული შიში აქ უსაფუძვლოა, ვინაიდან მონესრიგების პროცესში მხარეთა წარმომადგენლების ჩართულობა არანაირად არ გულისხმობს აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარებას ან აფხაზეთის ტერიტორიაზე თბილისის დე-ფა-ქტო იურისდიქციის აღდგენის მცდელობას. საუბარია მხოლოდ ნდობის აღდგენისა და ხალხებს შორის ურთიერთობების დამყარების ისეთი მეთოდ-ხერხების და გზების გამონახვაზე, რომელიც გადაუდებელი, აუცილებელი საჭიროებების საფუძველზე ადამიანებს ერთმანეთთან დაახლოებს.

–გადადება არ შეიძლება, დრო ჩვენს სასარგებლოდ არ მუშაობს. ცხოვრებიდან მიდიან ბიოლოგიური და სოციალური თაობები, რომლებიც ერთად ქმნიდნენ აფხაზეთის წარსულს და მყოფადს, ინახავდნენ საერთო ფესვებს და ღირებულებებს. ცხადია, რომ წარმოქმნილ ვაკუუმს ომისშემდგომი ახალი და გაუცხოებული თაობები შეავსებენ, რომელთაც ექნებათ სხვა მენტალიტეტი და სხვა მსოფლმხედველობა; საქართველოს ეროვნული ინტერესებისთვის მეტად სახიფათოა აფხაზეთში უცხო ქვეყნებიდან შესული არალეგალური კერძო კაპიტალი თუ მისი სუროგატი, რომელიც აფხაზეთში ამჟამად სავაჭრო, კომერციულ თუ ე.წ. საქველმოქმედო საქმიანობას ხმარდება. გავლენ ნლები და ამ ღია თუ ფარული ინვესტიციების მსახურები და „კანონიერი“ დამცველები გამოჩნდებიან და შეეცდებიან აფხაზეთის აღიარების საკითხის წამოწევას. მსოფლიო პრაქტიკა ადასტურებს, რომ სეცესირებულ რეგიონებში, სადაც საზოგადოება დიდი ხნით გაიხლიჩა და გაუცხოვდა, დაიწყო სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღიარების პროცესი. როგორც იტყვიან, გაყინული კონფლიქტი მარადიული არ არის და „ყინულს“ ის მხარე გააღლობს, რომელსაც საამისოდ მეტი რესურსი და მოტივაცია აქვს.

**„დილის გაზეთი,“
13 სექტემბერი, 2002წ.**

„ნავიდე, მეც იქ მივიდე...“

„ნავიდე, მეც იქ მივიდე,
სამძიმარ უთხრა ჭირისა,
ისიც მიაშობს ამბებსა,
მეც უთხრა ჩემი შვილისა“

„ლექსი ვეფხვისა და მოყმისა“ ქართული ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებაა.

ადვილი არ არის დასავლეთს, მსოფლიოს, ბოლო ათწლეულში კავკასიაში მრავალი ძმათამკვლელი ომების და სისასტიკის ფაქტების შემდეგ გააგებინო, რომ კავკასიური ფენომენი თავისთავშივე ქმნიდა და ახორციელებდა არა მტრისადმი მტრულად მოპყრობის თეორიას და პრაქტიკას, არამედ მტრობის, ომებისა და სისასტიკის უაზრობის ფილოსოფიას. მაგრამ დღეს, როცა ჩვენ ვდგავართ აგრესიული ნაციონალიზმის, სისასტიკის, ძალადობის, ტერორიზმის, კაცთმოძულების აღზევების წინაშე, საკუთარ ქვეყანაში გვყავს ასეულ ათასობით მამულიდან გამოძევებული, ვალდებულნი ვართ გავაგებინოთ შიდა და გარე სამყაროს ამ ლექსით გამოხატული ჩვენი ხალხის ხასიათის, ათასწლეულებში ჩამოყალიბებული ანტიკონფლიქტური იმუნიტეტის და კონფლიქტების დაძლევის უნიკალური გამოცდილების შესახებ. პირველ რიგში მხედველობაში მაქვს ლექსის (ბალადის) ხელახლა თარგმნა ინგლისურ, ფრანგულ, გერმანულ, რუსულ, ოსურ, აფხაზურ ენებზე და გავრცელება, რათა იგი გახდეს ერთგვარი სლოგანი კონფლიქტის მოწესრიგებაში ჩართული მხარეების და საერთაშორისო ორგანიზაციებისთვის, ყველასათვის, ვინც იტვირთა სახალხო დიპლომატიის პატიოსანი სამსახური.

მაგრამ ეს კიდევ ცოტაა, ვფიქრობ, რომ სწორედ საქართველოში და ქართველმა ხელოვანებმა ამ ლექსის მიხედვით უნდა შექმნან ანიმაციური თუ სხვა სახის ფილმი, რომელიც ნიჭიერი რეჟისორის და სცენარისტის ხელში მიიპყრობს მსოფლიო საზოგადოების ყურადღებას, წარმოაჩინს ჩვენს ეროვნულ სულს,

გახდება კიდევ ერთი კავკასიური ნვლილი ზოგადსაკაცობრიო საგანძურში.

ახლახან დიდი ჰემინგუეის „მოხუცი მეზადური,“ გარდასახული ანიმაციურ ფილმში, უაღრესად ავტორიტეტულ კინოფესტივალზე პირველი პრიზის მფლობელი გახდა.

საეჭვოდ არ მიმაჩნია, რომ ჩვენი ბალადის მთავარი გმირი – შვილმოკლული დედა, გახდება სასიკვდილოდ გადამტერებული ხალხების, ეთნიკური ჯგუფების დიდი შერიგების, უფლისგან ქმნილი სიცოცხლის ყოველგვარი ხელყოფის დაუშვებლობის სიმბოლო.

ამჟამად ჩვენშიც, ჩვენს თაობებში, რომლებმაც გადავიტანეთ თავსმოხვეული სისხლისღვრა, ადამიანის სიცოცხლის ხელყოფის, მოყვასთა თავებით თამაშის კოშმარები, საჭიროა ახლებურად დავინახოთ და განვიცადოთ მონადირე, (მოყმე) და განყენებული მტერი – ვეფხვი, რომელთაც ჰქონდათ და აქვთ საკუთარი ინტერესები და ამ ინტერესთა შეუთავსებლობის გამო სამკვდრო-სასიცოცხლო დაპირისპირების მსხვერპლნი არიან. სწორედ ახლა გვჭირდება იმისი გაცნობიერება, რაც ხალხის გენიამ მოყმის დედის ნაფიქრალსა და განზრახვებში გამოხატა შერიგების, მიმტევებლობის, უგუნურების მსხვერპლთა ერთობლივი ჭირისუფლობის გარდაუვალობა.

ქართველ დედებს დღემდე აცვიათ აფხაზეთში დაღუპული შვილების და ახლობლების ძაძები, ისევე როგორც აფხაზ დედებს გუდაუთაში, სოხუმსა თუ ოჩამჩირეში, ოს დედებს სამაჩაბლოში და მის ფარგლებს გარეთ.

მთელი თავისი დარჩენილი სიცოცხლე ტანჯული სულით და სხეულით იცხოვრებს ქართველი დედა, აფხაზი დედა, სხვა ერების შვილთა დედა, რომელთა შვილები შეენიღნენ გარედან შემოგდებულ მტრობასა და გაუგებარ ომებს.

„ჩემ შვილს გზად ვეფხვი შეჰყრია
გაჯავრებული, ტიალი,
ჩემს შვილს - ხმლით, იმას ტოტითა

დღე დაუღამდათ მზიანი.
არც ვეფხვი იყო ჯაბანი,
არც ჩემ შვილ შეხვდა ჭკვიანი,
იმათ დახოცეს ერთურთი,
არ დარჩეს სირცხვილიანი“

მოსთქვამს ქართველი დედა. ზუსტად იმასვე, თავის ენაზე, ამბობს საფლავის ბორცვთან თვალამოლამებული აფხაზი დედა.

ამ ნათქვამში არის სიამაყე პირმშოს მიმართ, და იმავდროულად, უდიდესი სინანული ყრმათა, ახალგაზრდათა ბედის გამო, რომელთაც შეეძლოთ სხვაგვარად მოეგვარებინათ დაპირისპირება, მაგრამ ვერ შეძლეს.

1989 წლის 15-16 ივლისის მოვლენების შემდგომ, 18 ივლისს, იგივე, რაც ლექსშია თქმული, ერთ ქართულ-აფხაზურ ოჯახში ტირილით გამოთქვა აფხაზმა ქალბატონმა, რომლის ოჯახში სიყვარულით ცხოვრობდნენ ქართველები და აფხაზები. არასდროს დამავინწყდება ამ ქალბატონის გაფრთხილება: „თქვენები, ამპარტავანნი არიან და უშიშარნი, ჩემები, ფიცხნი და შეუპოვარნი, ჩვენებს და თქვენებს შორის, ღმერთმა დაგვიფაროს, ომი იქნება ურთიერთ ამოხოცვამდე, რაზედაც შემდგომ შეგვრცხვება ჩვენი ობლების წინაშე!“

„იქნება ვეფხვის დედაი
ჩემზე მწარედა სტირისა,
წავიდე, მეც იქ მივიდე,
სამძიმარ ვუთხრა ჭირისა,
ისიც მიამბობს ამბებსა,
მეც ვუთხრა ჩემი შვილისა,
იმასაც ბრალი ექნების
უნყალოდ ხმლით დაჭრილისა.“

ასე ფიქრობენ (თუმცა, იქნებ, არ ამბობენ ხმამაღლა) ყოველდღე ენგურს გამოღმა და გაღმა შვილმოკლული დედები,

რომელთაც სძულთ, ეზიზღებათ, ვერ იტანენ ომს – ადამიანთა სასაკლავოს.

ფსიქოლოგებს კარგად აქვთ შესწავლილი: ომში გამარჯვებული ხალხის საერთო სიხარული, შვილმოკლული დედისთვის ვერავითარი ნუგეშია, დამარცხებული ხალხის დედებისთვის მით უფრო. ისინი შავებში, ყოველდღე ტირილში, მოთქმაში, სულიერ დეპრესიაში გაასრულებენ თავიანთ სიცოცხლეს ყველა ქვეყანასა და ყველა ხალხში.

ფსიქოლოგებმა ისიც დაამტკიცეს, რომ შვილმოკლულმა დედებმა ყველაზე უკეთ იციან მამულის, სამშობლოს სიყვარულის საზრისი, მისი დაცვის აუცილებლობა, მაგრამ შინაგანად ვერ ეგუებიან ომს, როგორც პრობლემის გადაწყვეტის საშუალებას, რადგანაც უფალმა ადამიანს არა მარტო ფიზიკური ძალა უბოძა, არამედ, გული და გონებაც.

დედები ყოველთვის მართლები არიან, რადგანაც, ისინი რეალურად დროისა და სივრცის მრავალგანზომილებიან შრეებში არიან ერთდროულად: ყოველდღიურ, წარმავალ ნუთისოფელში, რომელშიც ნებისმიერი პიროვნება თავის სახელმწიფოში, ქვეყანაში, ოჯახთან ერთად ცხოვრობს და ვალდებულია დაექვემდებაროს საერთო წესებს, ანგარიში გაუწიოს საზოგადოებრივ აზრს, ტრადიციებს, ზნეობრივ ნორმებს და, მეორე – მომავალში, ჩვენთვის ძნელად გასაჭვრეტ შორეულ, ჯერ არქმნილ სამყაროში: მათ მიერ შობილი, გაზრდილი შვილების და მათგან წარმოსაშობი ხალხის წარმოსახული ცხოვრებით.

ჩვეულ განზომილებებში დედა ჩვეულებრივი ადამიანია, თავისი ღირსებითა და ცოდვებით. შვილის დაღუპვით კი დედას ერთმევა ის განზომილება, ანუ ძირითადი ფუნქცია, რის გამოც იგი არის დედა, კაცთაგან განსხვავებული და განსაკუთრებული.

სხვა უამრავ ფილოსოფიურ და ფსიქოლოგიურ სიღრმესთან ერთად „ლექსი ვეფხვისა და მოყმისა“ დედის, ანუ ჩვენი სიცოცხლის პირველყოფილი და მარად უშრეტი წყაროს მრავალ განზომილების რეალური და უნიკალური გამოხატულებაა, რომლის ბოლომდე გააზრებისკენ ათასწლეულებია ბორძიკით მიემუერება

კაცობრიობა. ეს უნიკალური ეროვნული მემკვიდრეობაა, რომელიც მსოფლიოს უნდა გავაცნოთ. იქნებ ნიჭიერმა ადამიანებმა ამ ბალადის მიხედვით შექმნან ანიმაციური ან სხვა სახის ფილმი, რომელსაც უთუოდ შეამჩნევს გარესამყარო.

მჯერა, რომ ქართველი ხალხის მიერ შექმნილი ეს საოცრება, მით უფრო ნიჭიერი ხელოვანის ხელში, მარტივად და გენიალურად ხატქმნილი, შეუმჩნეველი და დაუფასებელი არ დარჩება ჩვენს რთულ, კვლავაც კონფლიქტებით აღსავსე, მაგრამ მშვიდობის და მიტევების მაძიებელ დროში და მსოფლიოში.

**„დილის გაზეთი,“
8 ნოემბერი, 2002წ.**

ქვირფასო გალელეზო!

სადაც არ უნდა იყოთ, ენგურს გაღმა თუ გამოღმა, რუსეთში თუ ეფრო შორს, ნათელ თუ ბნელ სადგომებში, კანონიერ თუ უკანონო თავშესაფრებში, ჭირსა თუ ლხინში, იმედსა თუ უიმედობაში, სიყვარულსა თუ სიძულვილში, ბედიანობასა თუ უბედობაში – გულითადად გილოცავთ შობა-ახალი წლის დღეების დადგომას!

ცოტაა გითხრათ, რომ მიყვარხართ; მე თქვენით ვამაყოფ, მე თქვენით ვცოცხლობ, რადგან მეც თქვენი სულის და სხეულის ნაწილი ვარ, სამურზაყანოს უზადო ცისა და მიწის შვილი, რომლის გარეშე არსებობა ვერ წარმომიდგენია.

დაე, ჩვენი დროის „გმირებმა“ იქილიკონ გალელთა ღალატზე მათი მშობლიურ ეზო-კარში დაბრუნების გამო; ნეტა რას დააკლებენ ბარჩხალა მზეს ციციქნა შავი ღრუბლები, – იფარფატონ თავისთვის, დრო და ისტორია გამოუტანს განაჩენს სხვათა ხმასაყოლილ უმეცრებსა და ეშმაკისთვის სულმიყიდულ გადავარებულებს.

ჩვენ, როგორც ადრე მრავალჯერ, დიდი საქმეები გვაქვს საკეთებელი დედა სამშობლოს, დედა საქართველოსა და აფხაზეთის საკეთილდღეოდ. თქვენზე უკეთ ვინ იცის, რომ არ ყოფილა და არ არის აფხაზეთი გალელთა გარეშე და არ არის საქართველო აფხაზეთის გარეშე!

ქვეყანას, სადაც ერთგულება ვერ ფასდება და ორგულებს აქვთ დიდი გასაქანი, ძარცვა და მომხვეჭელობა გამხდარა მავანთა უპირველესი საზრუნავი, გაუჭირდება ფეხზე წამოდგომა და მხრების გაშლა, ამიტომაც გეტყვით დაუფარავად – ცოცხალი მიცვალებულების გემინოდეთ უფრო, რომლებიც უხვად არიან ჩვენს გარშემო და ჩვენს რიგებში.

გალში დახოცილ 1600-ზე მეტი ადგილობრივი ქართველის თვალის ჩინივით ნაფერები საფლავები გვიხმობენ ერთობისა და თანხმობისკენ, რათა აფხაზეთს დაპატრონებული გადამთიელები უფრო მეტად დარწმუნდნენ გალელთა ქვეშარიტ როლსა და

ადგილზე აფხაზეთში, მათს ძალასა და ძლიერებაზე.

იქნებ სოხუმის დე-ფაქტო ხელისუფლება მათივე სიმონ ბასარიას (ანტიქართველი აფხაზი ისტორიკოსი და პოლიტიკოსი) 1925 წლის შეგონებაზე დაფიქრდნენ, რომელიც მრავლისმეტყველად ამბობდა და წერდა, რომ „გალში ჩასული გუდაუთელი აფხაზებიც რამდენიმე თვეში ქართველები (მეგრელები) ხდებიან სამურზაყანოს ამოუცნობი ძალმოსილების, უზომოდ ტკბილი და გასაოცრად მელოდირი ენის გამო“-ო.

ჩვენი და ქვეყნის უბედურება ჩვენი გათიშულობა, ქართველთა და აფხაზთა დაპირისპირებაა. ამას ჩვენმა მტრებმა მიაღწიეს; ენგურის ხეობით ქვეყნის გაყოფა და ადამიანების ერთმანეთისგან დაშორიშორება არ მაქვს მხედველობაში მხოლოდ, არამედ, სხვა რამ, უფრო ვერაგული, უფრო საშიში და საშინელი აქაც და იქაც.

მერწმუნეთ, დროებითი და წარმავალია ყოველივე ეს! ჩვენი საერთო მზე ისევ ამოვა ხვალ თუ ზეგ, რადგან ჩვენი ერთად ყოფნა უფლის ნებაა და ნაკლებად დამოკიდებული თბილისისა თუ სოხუმში მდგმურ ხელისუფალთა თვითნებობაზე.

ვიცი, რომ ჩვენ, ყველანი ერთად ვართ, ახალი წლის ღამეს ერთიანობის და ერთად ყოფნის სადღეგრძელოს შევსვამთ, შობის დღეებში აქაც და იქაც ერთად მივუსხდებით უფლისა და მამაპაპათა სახელით ნაკურთხ სუფრას და დილის მეკვლე რიხიანად გვიგალობს „კუჩხიბედნიერს.“

ჩვენ დიდი და წმინდა საქმეები გველოდება, ჩვენმა თაობამაც წინაპართა წესითა და რიგით უნდა აღვასრულოთ იგი ძველებურად, რიგიანად და ღირსეულად.

ქვეყნის გამთლიანებას, ურყევ ჯანმრთელობას, ულევ სიყვარულს, ბედნიერი ახლი წლისა და შობის გათენებას გისურვებთ ჩემო გალელებო, ჩემო ძვირფასო ადამიანებო!

გაზეთი „გალი“,
29 დეკემბერი, 2002წ.

ინფორმაციული გარემო: თავისუფალთა კონსურენცია თუ გლადიატორთა ბრძოლა?

განუვითარებელი დემოკრატიის პირობებში ინფორმაცია (ცნობა ამა თუ იმ მოვლენის ან სუბიექტის შესახებ) წამალივითაა: ზომიერი და გონიერი კურნავს, ზედმეტი – ამახინჯებს, უარეს შემთხვევაში, კლავს კიდეც. ინფორმაცია (ობიექტური ცნობა ამა თუ იმ მოვლენის შესახებ), რომლის გარეშეც საზოგადოების დემოკრატიული განვითარება, სამოქალაქო სექტორის განვითარება შეუძლებელია, გამაერთიანებელიც არის და დამანგრეველიც; ფსევდოინფორმაციას შეუძლია ტრაგიკული როლი ითამაშოს.

ჟურნალისტი ხშირად (განსაკუთრებით გარდამავალი პერიოდისა და არამყარი დემოკრატიის ქვეყანაში) უამრავი, ადამიანური განსაცდელის წინაშე დგება და, როგორც წესი, არჩევანის გაკეთება უხდება საკუთარ მოწოდებასა და პოლიტიკური პროპაგანდის რიგითი მსახურის მოვალეობას შორის, – კარგი ვქენი თუ ცუდი, სიმართლის მსახური ვარ თუ სიცრუის მადიდებელი?

საქართველოში ბობოქრობენ მიტინგები, გამოსვლები, აქციები, მათ შორის პარლამენტის წინ. ბევრისათვის ეს ახლო წარსულის ასოციაციაა (თანამდევნი სამართლიანი სიამაყით!) როცა მიზანი იყო იმპერიის ბორკილების გადაგდება და ნანატრი თავისუფლების მოახლოება; ბევრისთვის კი ავისმომასწავებლად ჟღერს ცალკეულ ორატორთა პათოსი, ტერმინოლოგია, როგორც ეროვნული კატასტროფის წინამორბედი. გაუგონრად გააქტიურდნენ ჟურნალისტები, ბევრმა მათგანმა თავისი საკეთებელი შეწყვიტა და, როგორც იტყვიან, მხოლოდ და მხოლოდ ავადსახსენებელი ვარლამის ამოთხრით და გადაგდებით არის დაკავებული (თენგიზ აბულაძის გენიალური ფილმის „მონანიების“ მთავარი გმირი).

ცხადია, რომ ყველა ქვეყანაში (არც საქართველოა გა-

მონაკლისი) ყოველთვის მოინახებიან ძალები, რომლებიც შეეცდებიან აზრის თავისუფალი გამოხატვის უდიდეს მონაპოვარში აგრესიული, დამანგრეველი მუხტი შეიტანონ. ამასთან, როგორც ძველი ინდიელები ამბობდნენ თურმე, ყველაზე მეტს ახლა ისინი ყვირიან, რომელთაც თავისი სათქმელის უფლება ადრე თავის ბელადს გადასცეს. ამ ვითარებაში, ცხადია, რომ ხალხის გონიერ მოქმედებას, პოლიტიკურ პარტიების და მასმედიის ზომიერებას ალტერნატივა არა აქვს.

ნებისმიერ ქვეყანაში, სადაც სახელმწიფო მანქანის ტრანსფორმაციას შეუდგნენ, ხელისუფლებისადმი უნდობლობა ჩვეულებრივი მოვლენაა. კონფუცი კითხვაზე, თუ რა სჭირდება ქვეყნის მართვას, პასუხობს: სურსათი, იარაღი და მმართველობისადმი ნდობაო. მისივე აზრით, თუ დასათმობია რომელიმე მათგანი, პირველ რიგში უარი უნდა ეთქვას იარაღს, შემდეგ სურსათს, მაგრამ მმართველის ნდობა თუ დაიკარგა ხალხში, ქვეყანა ვერ გადაარჩება.

მეზობელ რუსეთში (ყოფილი სსრკ) 1991 წლის და შემდგომ მოვლენებში ამ ქვეყნის პროგრესულმა ჟურნალისტებმა ხელი შეუწყვეს ხელისუფლებისადმი უნდობლობის გაღვივებას და მსოფლიო-ისტორიული მნიშვნელობის მქონე ცვლილებებს, მაგრამ მოგვიანებით, გადადგომის წინ ელცინის რამდენიმე ფრაზისაგან შემდგარმა განცხადებამ (რითაც გზა გაუხსნა ყველასთვის უცნობი პუტინის ხელისუფლებაში მოსვლას და გაპრეზიდენტებას), ბევრი ჟურნალისტი საგონებელში ჩააგდო და მიიყვანა დასკვნამდე, რომ მათ არ ჰქონდათ საკმარისი დრო ღრმად გაეაზრებინათ ფაქტები და მოვლენები, გადაიქცნენ პროპაგანდისტებად და უნებურ მსაჯულებად გლადიატორთა არენაზე, სადაც ხალხისა და სახელმწიფოს ყოფნა-არყოფნის ბედი წყდებოდა. საგულისხმოა, რომ მათ დიდ ნაწილს შემდგომ ეჭვი შეეპარა საკუთარ ჟურნალისტურ კეთილსინდისიერებაში, როცა: 1. 80-იანი წლების ბოლოს შეარყიეს საზოგადოებრივი ცნობიერება და შესაძლებელი გახადეს სსრკ-ს დაშლა; 2. 1993 წელს, პუტჩის დროს, ელცინის მხარეს დადგნენ და გაამართლეს პარლამენტის

დახვრეტის პრეცედენტი; 3. უსაშველოდ გააზვიადეს „უცნობი“ ელცინის რეიტინგი (პრაქტიკულად ნულიდან დაწყებული) და 1996 წლის გაუგონრად გაყალბებულ არჩევნებზე უზრუნველყვეს ელცინის და არა კომუნისტების ლიდერის ზიუგანოვის გამარჯვება; 4. მონაწილეობა მიიღეს რუსეთის „ოლიგარქებს“ შორის გაჩაღებულ საინფორმაციო ომებში და არა მხოლოდ საკუთარი სიმპათია-ანტიპათიის მიხედვით გამოაქვეყნეს შეკვეთილი „კომპრომატები.“

კარგად გვახსოვს გასული წლის ოქტომბერში „რუსთავი-2“-ის მიმართ დაშვებული პრეცედენტი, რომელსაც შემდეგში ხელისუფლებაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოჰყვა. ამასთან, იმავე დღეებში გამოიკვეთა დაპირისპირება თავისუფალ მასმედისა და სახელმწიფო საინფორმაციო საშუალებების გარკვეულ ჯგუფებს შორის, რაც სავსებით ნორმალურია თავისუფალი კონკურენციის ვითარებაში, მაგრამ რამდენად სასარგებლოა რადიკალური და აგრესიული ანტაგონიზმი ისედაც მყიფე, ომის მდგომარეობაში მყოფი ქვეყნისათვის, ძნელი მისახვედრი არ უნდა იყოს. ადგილობრივი არჩევნების სააგიტაციო და პროპაგანდისტული მხარე ნიმუში იყო იმისა, თუ როგორ არ უნდა გახდეს წინასაარჩევნო კომპანია მტრობისა და შუღლის გაღვივების, საზოგადოების გახლეჩის კატალიზატორი. ეს რბილადაა ნათქვამი, რადგანაც ერთი ნუთითაც არ უნდა დაგვაგინყდეს, რომ პოსტსაბჭოთა რეალობა გამძლეა, მყარია, ინერციის საშინელი ძალა აქვს, რაც ხელისუფლებას თუ მასმედიას კიდევ დიდ ხანს შეუქმნის უამრავ პრობლემას. სწორედ ამიტომ საზოგადოებაში კარგად უნდა გაცნობიერდეს, რომ ეს არის ჩვენი ობიექტური რეალობა, რომლის დაძლევას დრო და უდიდესი მოთმინება სჭირდება, რაც საკუთარ თავზე გამოსცადეს ამჟამად ოპოზიციის რიგმა წარმომადგენლებმა, რომლებიც თავის დროზე იყვნენ მინისტრები, ქვეყნის წინამძღოლები, მაგრამ ძალზე გაუჭირდათ დანაპირების შესრულება. ცხოვრებამ გვასწავლა, რომ ადვილი არ არის იყო პოლიტიკოსი, მაგრამ ათასჯერ უფრო მძიმეა სახელმწიფოებრივად მოაზროვნე და პრაგმატული პიროვნების

ბედი, რადგან, როგორც იტყვიან, პირველისთვის არჩევნებში გამარჯვებაა მთავარი, მეორისთვის კი ქვეყნის და ხალხის მომავალზე ზრუნვა და პასუხისმგებლობა.

უკიდურესად უჭირს გალატაკებულ, სამუშაოსა და შემოსავლების უქონელ ხალხს, მცირედი ხელფასებისა და პენსიების მომლოდინე ადამიანებს. ხელში მხოლოდ უკეთესი მომავლის იმედილა შემოგვრჩა და თავს იმით ვიმშვიდებთ, რომ საქართველოს ისტორიაში უარესიც ყოფილა, მაგრამ დღემდე მოვედით, იმიტომ, რომ ჩვენმა წინაპრებმა იმედი არ დაკარგეს, ჩვენი მეფეები და წინამძღოლები საკუთარ ქვეყანას არ განუდგნენ, ხალხი გაჭირვებაში არ მიატოვეს.

ეს სრულიადაც არ ნიშნავს იმას, რომ ხელისუფლება ხელშეუხებელია, პირიქით, იგი ხალხის მსახურია და მას ხალხი უნდა აკონტროლებდეს. მხედველობაში სხვა რამ მაქვს, კერძოდ, მთავრობის კრიტიკამ, თუნდაც „გამავეებამ“, ხელი არ უნდა შეუშალოს საქართველოს ახალი სახელმწიფოს აშენებას, დემოკრატიის საფუძვლების ჩაყრას და განმტკიცებას, მსოფლიო საზოგადოების წინაშე ქართული სახელმწიფოს ახალი იმიჯის დამკვიდრებას.

თავისუფალმა მასმედია და სახელმწიფომ კარგად უნდა გაითავისონ, რომ არ შეიძლება ერთმანეთში აგრესიული, პროვოკაციული ომი, როცა საკითხი ქვეყნის ბედს, ჩვენს მომავალს ეხება. შეუძლებელია სახელმწიფო, მისი ხელისუფლება ან სულ „თეთრი“ იყოს, ან სულაც „შავი.“ აუცილებელია ობიექტურობა და სამართლიანობა. როგორც იტყვიან, „საკუთარი ჭეშმარიტება“, ანუ პიროვნული თუ სხვისი რჩევით დანახული და მოსმენილი „სიმართლე“ სამშობლოზე, საერთო სახელმწიფოებრივ ინტერესებზე მაღლა არ უნდა დადგეს.

თანამედროვე მასმედიას დასავლეთში „თავისუფლების ტექნოლოგიასაც“ უწოდებენ (ტელევიზია, კომპიუტერი, ინტერნეტი და სხვა), რომელიც მოქალაქეებს აძლევს საშუალებას გაავრცელონ ახალი ამბები, გამოავლინონ სამართალდარღვევები, გამოხატონ საკუთარი შეხედულებები, მოახდინონ საპრო-

ტესტო მოძრაობის მობილიზაცია, თვალი ადევნონ არჩევნებს, აკონტროლონ ხელისუფლება, გააღრმავონ ჩართულობა და გააფართოონ თავისუფლების თვალსაზრისი. მაგრამ, აუცილებელია კანონი, წესი, მხარეთა უფლებამოსილებების ზუსტი გამოიჯენა და პასუხისმგებლობა, რადგან შეკვეთილი, პოლიტიზებული მედია საშუალებები (მით უფრო პრივატიზებული), შეიძლება დამანგრეველი სტიქია გახდეს განუჭვრეტელი შედეგებით.

შეიძლება თუ არა ამ საკითხში საერთო ენის გამოხატვა ომისა და დაპირისპირების გარეშე? შეიძლება თუ არა მედიამ აკეთოს თავისი საკეთებელი ფაქტებსა და არგუმენტებზე დაყრდნობით და იმგვარად, რომ ადამიანები თვითმკვლევლობამდე არ მიიყვანოს? შესაძლებელია თუ არა მედია არ იყოს იმდენად „ყვითელი“, რომ საქილიკო არ გახადოს საკუთარი ქვეყნის ისტორია, ადათნესები და ტრადიციები, ერის თავისთავადობა და სახელმწიფოებრივი ღირსება?

ჩვენი ერთ-ერთი უბედურება, ალბათ, არის ხელისუფლების მიმართ მეტისმეტად მაქსიმალური ნდობა ან უნდობლობა, რასაც აქტიურად უწყობს ხელს პოლიტიზებული მასმედია. ხელისუფლებამ ბევრი შეცდომა დაუშვა ბოლო ათ წელიწადში, განსაკუთრებით ეკონომიკური და სოციალური განვითარების საკითხებში (სად, რომელ ქვეყანაში არ ყოფილა ასე, ვინაა დაზღვეული მსგავსი მოვლენებისგან), მაგრამ, უმთავრესი შეცდომა ისაა, რომ ხელისუფლებას და მის სამსახურში მყოფ მედიას არ ეყო გამბედაობა ხალხისათვის ეს ეთქვა. ამასთან, უმადურობა იქნებოდა არ დაგვენახა საქართველოს ტელერადიოკორპორაციის პირველი არხის, დამოუკიდებელი გაზეთების „ალიას“, „დილის გაზეთის“, „ახალი თაობის“, „რეზონანსის“, „საქართველოს რესპუბლიკის“ და სხვა მრავალთა კონსტრუქციული ჟურნალისტური საქმიანობა და მაღალი პროფესიონალიზმი.

მედიის თავისუფლების აღიარება და რეალური დამოუკიდებლობისკენ სწრაფვა ქართული დემოკრატიის უდიდესი მონაპოვარია. ეს ხანგრძლივი პროცესია. ამ ფაქტია, რომ ამ ეტაპზე სახეზეა მწვავე საინფორმაციო კონფლიქტი, რასაც გარდა დემო-

კრატიული წარმომავლობისა, აქვს სხვა მიზეზებიც. ექსპერტებს მიაჩნიათ, რომ მწვავე და ქრონიკული საინფორმაციო კონფლიქტების მიზეზებია არა მხოლოდ ხელისუფლების შეცდომები და არაკომპეტენტურობა, პოლიტიკური მოტივით განპირობები სხვა მიზეზები, არამედ სიხარბე და ოქრომოყვარეობა, რაც სამსახუროდ, იშვიათობა არაა ბევრი უცხო ქვეყნის ერთი შეხედვით თავისუფალი, მაგრამ რეალურად გარკვეული ძალების სამსახურში მყოფ მედია საშუალებებისთვისაც. ცხადია ისიც, რომ წარმოუდგენელია ღატაკ ქვეყანაში ამტკიცო ყველა ჟურნალისტის აბსოლუტური წესიერება.

საქართველოში საინფორმაციო პოლიტიკა საინფორმაციო გარემოს მონოპოლიზაციის დაუშვებლობის აღსაკვეთად, რაც სავსებით ნორმალური მოვლენაა თავისუფალ ქვეყანაში, ფაქტიურად სხვა გზით წავიდა. ახლა ძნელია იმის მტკიცება, სწორი იქნებოდა თუ არა აღმასრულებელი ხელისუფლების სისტემაში ინფორმაციის სამინისტროს ან რამე სხვა სამსახურის შექმნა, როგორც ეს მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაშია. ასევე ძნელი სათქმელია რამდენად გადაჭარბებული იყო მოსაზრება, რომ ასეთი სამსახური არ იქნებოდა საინფორმაციო პოლიტიკის ნეიტრალური გამტარებელი და სახელმწიფოსა და საზოგადოებას შორის ობიექტური შუამავალი. არც იმისი მტკიცება შეიძლება ცალსახად, რომ ხელისუფლება და მედია მფლობელები არ გაერთიანდებიან და გაუსაძლის ტვირთად არ დაანებებიან ჭეშმარიტ პროფესიონალ და შინაგანად თავისუფალ ჟურნალისტებს. სამსახუროდ, ასეთ ვითარებაში არავის აინტერესებს ჟურნალისტის მიერ სიმართლის დადგენა, ჟურნალისტის ღირსება და მისი, როგორც მოქალაქისა და პიროვნების ფაქტორი!

უეჭველია, რომ ბოლო წლებში გახშირებულ „საგანგებო სიტუაციებში“, ჩამოყალიბებული საინფორმაციო გარემო ქვეყნის ეროვნული ინტერესების სასარგებლოდ არ წარიმართება. 1992-1993 წლებში, აფხაზეთში საომარი მოქმედებების დაწყებისა და მიმდინარეობის დროს, ადგილი ჰქონდა ხელისუფლებასთან თავისუფალი მედიის სერიოზულ, მაგრამ ერთი შეხედვით „უწყ-

ინარ“ კონფლიქტს, რომელმაც უალრესად ნეგატიური როლი შეასრულა ქვეყნის შიგნით და მის გარეთ. საქართველომ წააგო საინფორმაციო ომი, რომლის შედეგები დღემდე აღმოფხვრილი არ არის. ამის გამო საქართველოს შიდა კონფლიქტების ხასიათს საზღვარგარეთელი ობივანტელი გულუბრყვილოდ და მარტივად ხსნიდა— „რიცხოვრივად ბევრი ხალხი ჩაგრავს მცირესა და უსუსურ ერს, რომელსაც დამოუკიდებლობა უნდა.“ უცხოეთში კი არა, საქართველოშიც ბევრისთვის დღემდე გაუგებარია ომის დაწყების მიზეზები და ცდილობენ „აფხაზეთის გაყიდვის“ ყბადაღებული ვერსიის დასაბუთებას. ამით არის განპირობებული, ალბათ, რომ თავისუფალი მედიის ბევრი წარმომადგენელი საკუთარ ხელისუფლებაში, საკუთარ სამხედრო ძალებში ახლაც დაეძებს მტერს და მოლაღატეებს.

მსგავსი ვითარება იყო 1998 წლის მაისის გალის ცნობილი მოვლენების დროს. შეიქმნა სახელმწიფო კომისია, რომელიც, სამწუხაროდ, შემდგომ ყველას გადააფინცდა, მაგრამ დროდადრო ახსენდებოდა ოპოზიციას, იმისდა მიხედვით თუ კულისებში ვისი დისკრედიტაცია იყო გადანყვეტილი; ამასწინათ სამეგრელოს რეგიონში ტარდებოდა სერიოზული ანტიტერორისტული ღონისძიება, ბუჩქებში ჩასაფრებული ჟურნალისტები კი მხოლოდ „სათავისო“ არგუმენტებს ეძებდნენ იმის გასაბათილებლად, რასაც საქართველოს ხელისუფლება მსოფლიოს გასაგონად ამტკიცებდა.

სამწუხაროდ, ყოველივე ეს ხდება აფხაზეთში და აფხაზეთთან დაკავშირებით, სადაც 1993 წლის 8 ივლისიდან საგანგებო მდგომარეობაა გამოცხადებული; მეტად უცნაური სიტუაცია შეიქმნა ამერიკელ ინსტრუქტორთა შეზღუდული ჯგუფის საქართველოში ჩამოსვლასთან დაკავშირებით, რომელთა კონკრეტული ფუნქცია და ამოცანა კარგად განიმარტა ხელისუფლებისა და სამხედრო უწყების მიერ, მაგრამ ჟურნალისტებმა „მოახერხეს“ გამოენახათ საკმაოდ მაღალი რანგის პოლიტიკური მოღვაწეები, რომლებმაც მოსახლეობა იმით „გაახარეს“, რომ ამერიკელების მიზანი აფხაზეთში საომარი მოქმედების დაწყებააო. აღნიშნულ-

თან დაკავშირებით, ასევე გასაკვირია ჩვენი მასმედიის ინერტულობა აფხაზეთის თაობაზე აშშ სახელმწიფო დეპარტამენტის 20 ივნისის განცხადებასთან დაკავშირებით. შეუწყო კი ყოველივე ამან ხელი ჩვენი ქვეყნის პრესტიჟს უცხოეთში, რომ არაფერი ვთქვათ სეპარატისტებისათვის მირთმეულ იდეოლოგიურ საჩუქარზე?

11 სექტემბერს, აშშ ტერაქტების შემდეგ, ამერიკის ხელისუფლებამ მასმედიის თავისუფლებაზე გარკვეული მორატორიუმი დაანესა, ცხადია, კანონის შესაბამისად. ჩეჩნეთის რესპუბლიკის მეორე კამპანიის დროს რუსეთის ხელისუფლებამ სპეციალურად შეარჩია პასუხისმგებელი პირები ინფორმაციის კოორდინაციის უზრუნველსაყოფად. ავღანეთშიც ეს პრობლემა ცალსახად მონესრიგდა. მიმაჩნია, რომ სამარ მდგომარეობაში მყოფ და ტერიტორიებწართმეულ ჩვენს ქვეყანას, სადაც აყვავებულია შიდასაზოგადოებრივი დაპირისპირება, სჭირდება შეთანხმებული, მონესრიგებული საინფორმაციო გარემო სახელმწიფოსთვის უმნიშვნელოვანეს ცალკეულ საკითხებში მაინც.

საზოგადოება მოელის, რომ ამ საქმეში დემოკრატიული და ცივილური თანხმობის მიღწევის ინიციატორები ეროვნულ მასმედაშიც გამოინახებიან. იქნებ თსუ-ს ჟურნალისტიკის ფაკულტეტი და მისი წინამძღოლი ბატონი ნუგზარ ფოფხაძე გამოვიდნენ თაოსნად? იქნებ დადგა იმის აუცილებლობა, რომ თავისუფალი და საზოგადოებრივი მასმედიის წარმომადგენლებმა შექმნან საკოორდინაციო თუ საკონსულტაციო საბჭო, რომელიც გამონახავს ყველასათვის მისაღებ სქემას და ურთიერთობის მონესრიგების რაციონალურ მექანიზმებს. იქნებ მედიის მუშაკთა ეთიკის კოდექსია შესამუშავებელი? ამდაგვარი და მსგავსი საშუალებებით მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში არამარტო ამხელენ ხელისუფალთა თვითნებობას, არამედ მასმედიით მანიპულატორებს, შეკვეთილ სტატიებსა და ტელეგადაცემებს. მსოფლიო პრაქტიკა ადასტურებს, რომ ამა თუ იმ ქვეყანაში ჟურნალისტიკის თავისუფლების პრობლემა მეტ-ნაკლებად იქნება ყოველთვის, სანამ ეროვნული საინფორმაციო საშუალებები და ჟურნალისტიკები არ

გაერთიანდებიან მედია საშუალებათა მსოფლიო თუ რეგიონულ ასოციაციებში, საერთაშორისო ჰოლდინგებში.

იქნებ საჭირო იყოს სახელმწიფო დაეხმაროს ცალკეულ საინფორმაციო საშუალებებს, რომელთაც „სხვაგვარად არ ძალუძთ“ გადარჩენა და სულს ღაფავენ უსახსრობის გამო. იქნებ სახელმწიფოს თაოსნობით შექმნას ეფექტური სამსახური მედიის მიერ წამოწეულ სერიოზული სახელმწიფოებრივი და ეროვნული მნიშვნელობის საკითხებთან დაკავშირებით განსჯისა და რეაგირებისთვის, რომელიც ასევე დააკმაყოფილებდა საზოგადოების დაინტერესებას, ვთქვათ, ე.წ. გახმაურებულ საქმეებზე გამოძიების მიმდინარეობით და შედეგებით, მიფურჩეხებული სკანდალების ხელისუფლებისთვის შეხსენებით. იქნებ ამ მიზნით სპეციალური საზოგადოებრივი გაზეთის გამოცემა, ტელეარხის შექმნა იყოს საჭირო (რომელიც პირველ ეტაპზე დაფინანსდებოდა უცხოელ დონორთა მიერ), რომელიც ჩემი აზრით, ობიექტური, მიუკერძოებელი, და აქედან გამომდინარე, მეტად პოპულარული იქნებოდა ქვეყანაში. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სხვა მედია მფლობელთა და ხელისუფლების ალიანსი არსებითად დაკარგავდა მნიშვნელობას.

ბოლოს, სახელმწიფო ვალდებულია მოსახლეობას ყველაზე ადრე უთხრას სრული სიმართლე, რაც ქვეყანაში ხდება და რაც შეიძლება მოხდეს. პირველწყაროს, ინიციატივის, შემტევის უფლება მისთვის არავის წაურთმევია. თუ ასეთი უფლება სამოქალაქო საზოგადოებაში აქვთ იურიდიულ და ფიზიკურ პირებს, რატომ უნდა მორცხვობდეს ხელისუფლება, თუ ის მართალია?

ცხადია ისიც, რომ ოპერატიულობის ინფორმაციის მოპოვების, დაზუსტების გავრცელების თვალსაზრისით ყველაზე ხელმისაწვდომი რესურსები სახელმწიფოს გააჩნია, თანაც დემოკრატიულად არჩეული (და არა „დემოკრატიულად დანიშნული“) ხელისუფლებისთვის აუცილებელია ობიექტური ინფორმაციის მოპოვება და ფლობა, რადგან, როგორც ძველი ლათინელები იტყოდნენ: „ვინც ფლობს ინფორმაციას, ის შეცდომებს არ უშვებს.“

დემოკრატია პროცესია, რომელიც თავისივე ფუნდამენტალური პრინციპების საფუძველზე ვითარდება, მაგრამ განსხვავებული ამა თუ იმ კონკრეტული ქვეყნის თავისებურებათა შესაბამისად. თავისუფალი ქართული მედია დემოკრატიის სადარაჯოზეც უნდა იდგეს, რადგან დემოკრატიას შეუძლია გააკეთოს ის, რასაც ვერ გაბედავს ტირანია და ტოტალიტარიზმი, თუ დემოკრატია ბოროტების სამსახურში ჩადგა. ბოროტების სამსახურში ჩამდგარმა მედიამ იმდენი შეძლო, რომ თავის დროზე ფაშისტური იტალიის ხელისუფლებაში მოიყვანა დუჩე (ნიჭიერი და დემაგოგი ჟურნალისტი), ნაცისტურ გერმანიაში კი ჰიტლერი!

ჩვენთვის ამჟამად უმთავრესია სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობა, ქვეყნის გამთლიანება. ამბობენ, რომ ნაპოლეონმა საფრანგეთში აკრძალა სიტყვა „შეუძლებელია.“ ჩვენს ერს, ქვეყანას ყველაფრის მიღწევის უნარი აქვს, თუ გარე ძალებისადმი ქედმოხრის, დაუდევრობისა და ამპარტავნობის ლამის ისტორიულ ავადმყოფობას თავს დავაღწევთ. ჩვენთანაც ყველაფერი შესაძლებელია, თუ მასმედია, ხალხი და ხელისუფლება ერთად ჩავდგებით ობიექტურობისა და სამართლიანობის სამსახურში.

ჟურნალი „პოლიტიკა“,
№4, 2002წ.

საქართველოს არჩევანია ნატო, რუსეთი?

მეზობელო კარისაო,
სინათლე ხარ თვალისაო!

საქართველომ ნატოსაკენ პირველი ნაბიჯი გადადგა. რუსეთი გაღიზიანებას ვერ მალავს, რუბიკონი, როგორც იტყვიან, გადალახულია. პოლიტიკურ წრეებში მიაჩნიათ, რომ პრალის სამიტზე საქართველოს განაცხადის დაჩქარებაში “ლომის წილი” თავისი აგრესიული პოლიტიკის გამო რუსეთმა შეიტანა.

კონფლიქტის მოწესრიგების გზების ძიების დროს ჩვენ სავსებით ვენდეთ რუსეთს, მაგრამ მოსკოვსა და თბილისს შორის მოსკოვის 1992 წლის სექტემბრის ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულებების რუსეთის სახელმწიფოს მიერ შეუსრულებლობის გამო დაეცა გაგრა, 1993 წლის ივლისის ხელშეკრულებით განიარაღებული და დემორალიზებული აღმოჩნდა საქართველოს სამხედრო ძალები, რაც აფხაზეთის ტრაგედიით დასრულდა.

მიუხედავად ამისა, საქართველო მაინც გახდა დსთ-ს წევრი, მზად იყო აფხაზეთის პრობლემის რეალური გადაწყვეტის სანაცვლოდ კიდევ 25 წელიწადი დაეტოვებინა რუსეთის სამხედრო ბაზები საქართველოში, მაგრამ აქაც მოლოდინი არ გამართლდა.

1994 წლიდან დსთ-ს კოლექტიური უსაფრთხოების ძალები (ფაქტიურად რუსეთის) გაეროს ეგიდით იმყოფებიან კონფლიქტის ზონაში (ესეც უპრეცედენტო გამონაკლისია საერთაშორისო პრაქტიკაში), მაგრამ, ნაცვლად თავდაპირველი გეგმით განსაზღვრული ეტაპობრივი გაფართოებისა, სამშვიდობო ოპერაცია დაკონსერვდა; მათ ვერ უზრუნველყვეს დევნილთა უსაფრთხო დაბრუნებისთვის საჭირო პირობების შექმნა და რეალურად სასაზღვრო დაჯგუფებად გადაიქცნენ.

დასანანია რუსეთის მიერ საქართველოს მოქალაქეების მიმართ დისკრიმინაციული სავიზო რეჟიმის შემოღება (იმავდროულად ფაქტიურად უვიზო რეჟიმი აფხაზეთში და ცხინვალის რე-

გიონში მცხოვრებლებისთვის), ასევე აფხაზეთში მცხოვრები საქართველოს მოქალაქეებისათვის რუსული პასპორტების მასობრივი დარიგება, რაც საერთაშორისო სამართლის ენაზე არის იურიდიულ ექსპანსიას ნიშნავს.

რუსეთის სამხრეთ რეგიონების ურთიერთობა სოხუმის რეჟიმთან უეჭველს ხდის, რომ სწორედ რუსეთის მიერ არის ხელყოფილი დსთ-ს მეთაურთა მოსკოვის სამიტის 1996 წლის 19 იანვრის გადანყვეტილება, აგრესიული სეპარატიზმის ე.წ. იზოლაციის შესახებ; მიმომხილველთა აზრით, რუსეთის გარკვეული ძალები აფხაზეთს განიხილავენ როგორც ფედერაციის ერთ-ერთ გუბერნიას.

ფაქტობრივად არავითარი „ბლოკადა“ არ არსებობს, ეს საყოველთაოდ ცნობილია. ცნობილია ისიც, რომ აფხაზური უკანონო შეიარაღებული ფორმირებები (150 ერთეული მძიმე ტექნიკა, სარაკეტო სისტემები, ავიაცია და ა.შ.) რუსეთიდან მარაგდებიან, ამასთანავე, რუსეთმა თავისი სამხედრო ბაზები გუდაუთიდან არ გაიყვანა.

ცხადია ისიც, რომ დასავლეთთან, აშშ-თან, ნატოსთან ურთიერთობაში საქართველო რამდენადმე შორს არ წასულა, ვიდრე თავად რუსეთი (რად ღირს თუნდაც ფორმულა „19+1“ ნატო-რუსეთის ურთიერთობაში); გლობალიზაცია და ინტეგრაცია თანამედროვე კაცობრიობის განვითარების მაგისტრალური გზაა და მიჩნეული და სავსებით ბუნებრივია, რომ ამ პროცესებისგან საქართველო განზე ვერ გადგება, მით უფრო, რომ კავკასია, ცენტრალური აზია და ევრაზიის დერეფანი უმნიშვნელოვანესი რეგიონია ენერგომატარებლების მოპოვებისა და ტრანსპორტირების თვალსაზრისით.

ქვეყნის ხელისუფლებას არასოდეს დაუმაღლავს, რომ მზად არის თანასწორუფლებიანობის პრინციპზე აგებული თანამშრომლობისათვის რუსეთის ფედერაციასთან და ამერიკის შეერთებულ შტატებთან, ამასთან საუბარი არ არის ერთმნიშვნელოვან არჩევანზე; გვინდა, რომ საქართველო გახდეს დიდ გეოპოლიტიკურ მოთამაშეთა არა პაექრობის, არამედ პარტნიორობის ასპარეზი.

ჩვენი სახელმწიფო აცნობიერებს, რომ სსრკ-ს დაშლისა და ცივი ომის დასრულების შემდეგ ევროპამ რუსეთი აღიარა (რეალურად ასე იყო საუკუნეთა განმავლობაში), როგორც მისი განუყოფელი ნაწილი. ახალი რუსეთი არ არის დასავლეთის მტერი. უფრო მეტიც, პრაქტიკულად ლაპარაკია იმაზე, რომ აღიანის პროგრამა იცვლება და, ეს არის არა მხოლოდ ნატო, არამედ ნატოს პლუს რუსეთი. მოგვწონს თუ არა ეს ჩვენ, არის ყველა წინაპირობა იმისა, რომ ევროპა-რუსეთისა და ნატო-რუსეთის თანამშრომლობა გრძელვადიანი იყოს. პრინციპში, ბოლო წლებში აქეთკენაც მიდიოდა დიდი პოლიტიკური ცვლილებების მთელი ლოგიკა; მიჩნეულია, რომ თუ მე-20 საუკუნე კაპიტალიზმისა და სოციალიზმის დაპირისპირების საუკუნე იყო, 21-ე საუკუნე არის ევრო-ამერიკული ცივილიზაციისა და აგრესიული ისლამის დაპირისპირების საუკუნე. აქ საუბარია, არა ისლამურ ცივილიზაციაზე, არამედ, რადიკალურ ისლამიზმზე, რომლისთვისაც რუსეთი, ამერიკა, ევროპა თუ ისრაელი, ერთნაირად მტერია.

როცა დაპირისპირების ხაზი სოციალიზმსა და კაპიტალიზმს (დასავლური ტიპის ლიბერალური დემოკრატია) შორის გადიოდა, მაშინ ყველაფერი სხვაგვარად იყო დალაგებული. საბჭოთა კავშირი განიხილებოდა ანტიქრისტიანულ ძალად და აქედან გამომდინარე, ისლამთან ერთგვარი იდეოლოგიური ერთობა ჰქონდა, ანუ, შეიძლება ითქვას, კაპიტალიზმისა და სოციალიზმის დაპირისპირება იმავდროულად, ათეისტურ საბჭოთა კომუნისტთან დაპირისპირება იყო. ახლო მომავალში მალაღია ალბათობა იმისა, რომ რუსეთი აღმოჩნდეს ევროპის მოკავშირე და, ალბათ, ასეც უნდა იყოს; ერთხელ ადამ მიხნიკმა, რომლის ანტიკომუნი-სტობაში ეჭვს ვერ შევიტანთ, თქვა: „მე ვარ ანტისაბჭოელი, მაგრამ რუსეთის მოყვარული, ვინაიდან ტოლსტოის, მოსტაკოვიჩის, დოსტოევსკის და პროკოფიევის გარეშე ევროპა ვერ წარმო-მიდგენია. „ აქედან, გამომდინარე, ჩვენ უნდა გავიაზროთ, რომ დასავლეთისთვის საბჭოთა კავშირი სხვა იყო და რუსეთი სხვაა. რუსეთი არ არის ძველებური დემონური ძალა, იგი კაპიტალი-სტური ქვეყანაა, რომელიც უცხოეთში გაზს და ნავთობს, სხვა

ნედლეულს ყიდის და დიდ ფულს შოულობს.

ჩვენი ქვეყანა და ხალხი მიესალმება რუსეთის, აშშ და საქართველოს დიალოგის დაწყებას აფხაზეთის, ასევე კავკასიაში სხვა კონფლიქტების გადანყვეტასთან დაკავშირებით. საქართველოს პრეზიდენტმა ამასწინათ წამოაყენა ინიციატივა აფხაზეთის პრობლემების გადასაწყვეტად საერთაშორისო კონფერენციის მოწვევის შესახებ რუსეთისა და აშშ თანათავმჯდომარეობით, უკრაინის, თურქეთის, სხვა ქვეყნების აქტიური მონაწილეობით, რასაც გაგებით შეხვდნენ აფხაზეთშიც.

აფხაზეთში სამშვიდობო პროცესის 10 წლიანმა მარათონმა ფუჭად ჩაიარა. კონფლიქტის ზონაში მდგომარეობა არ გაუმჯობესებულა. გაეროს გენერალური მდივნის მეგობარი ქვეყნების ჯგუფის მიერ შემუშავებული სამუშაო დოკუმენტი – „საქართველოს შემადგენლობაში აფხაზეთის სტატუსისა და უფლებათა გამიჯვნის შესახებ,“ რომელიც არსებული მდგომარეობის შესაცვლელად ლამის ერთადერთი იმედი იყო, აფხაზურმა მხარემ არ მიიღო და ნიღბად დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ აღიარების ყბადაღებული მოთხოვნა აიფარა.

ექსპერტთა აზრით, „მეგობართა ჯგუფის“ და რუსეთის ფედერაციის ძირითადი შეცდომა ისაა, რომ რუსეთისგან ზურგამაგრებულ სოხუმს დაუსრულებელი და აბსურდული დავის გაჭიანურების შესაძლებლობა მიეცა. სამწუხაროდ, საერთაშორისო საზოგადოება დაემორჩილა სეპარატისტ-ტერორისტთა ამბიციებს, რის გამოც პოლიტიკური მოწესრიგების პროცესი მათი განწყობილების მძევალია. მიჩნეულია, რომ რუსეთის მტკიცე ნების შემთხვევაში, შესაძლებელი გახდებოდა (კონფლიქტის ზონაში ნაცვლად ტექნიკური საკითხების მოგვარებისა), ყურადღების გადატანა პრობლემის მოწესრიგების ფუნდამენტალურ ასპექტებზე, კერძოდ:

1. რომ დარღვეულია საქართველოს, გაეროს და დსთ-ს წევრი ქვეყნის, ტერიტორიული მთლიანობა, აფხაზეთის ე.წ. სახელმწიფოებრივ ხელისუფლებაზე პრეტენზია აქვს ძალადობით და ეთნიკური წმენდით ხელისუფლებაში მოსულ ფსევდო აფხაზურ

დაჯგუფებას, რომლის მართვის მეთოდია ტირანია, შიში, ადამიანთა მასობრივი უუფლებობა და ძალადობა;

2. რომ დღემდე გრძელდება ე.წ. იმ „ჭირვეულის მორჯულება,“ რომლის ფეხითაც გაითელა გაეროს 29 რეზოლუცია, ეუთოს ბუდაპეშტის, ლისაბონის, სტამბულის სამიტების გადაწყვეტილებები;

3. რომ 300 ათასზე მეტი მშობლიური ადგილებიდან გაძევებული ადამიანი სრულიად უუფლებოა და ფაქტიურად განწირული, უნაყოფოა მათ ბედზე საერთაშორისო ორგანიზაციების თითქმის ათწლიანი დისკუსია;

გაუგებარია თუ რატომ არ უნდა რუსეთის ხელისუფლებას გაიგოს, რომ საქართველოს მზადაა აფხაზურ მხარესთან პირდაპირი და მრავალმხრივი დიალოგისათვის, რომ სავსებით გაზიარებულია იალტის განცხადება ნდობის ფაქტორის უზრუნველსაყოფად გარანტი სახელმწიფოების ინსტიტუტის შექმნის შესახებ, რომ ჩვენი სახელმწიფო უზრუნველყოფს რუსეთის კანონიერი ინტერესები არ შეილახოს საქართველოში, რომ საქართველო ყველაფერს გააკეთებს აფხაზეთის მრავალეროვანი მოსახლეობის ინტერესების დაცვისთვის, აფხაზი ხალხის თვითმყოფადობის შენარჩუნებისა და ეკონომიკური აყვავებისთვის.

საქართველოს პრეზიდენტმა საჯაროდ განაცხადა საქართველოს სახელმწიფოებრივი ტერიტორიული მონყობის ფედერაციული მოდელის შესახებ დევნილთა და ლტოლვილთა საყოველთაო და ღირსეული დაბრუნების პირობით. თბილისში ასევე განიხილება სხვა მრავალი მოდიფიკაცია, მათ შორის ასიმეტრიული ფედერაცია, რომელიც განმტკიცებული იქნება უფლებათა და კომპეტენციათა გამიჯვნის თაობაზე ფედერაციის სუბიექტებთან კონსტიტუციური ხელშეკრულებით. აქ პირველ რიგში აფხაზეთი მოიაზრება. შექმნილია სათანადო სახელმწიფო კომისია. ამ მიმართულებით აქტიურად საქმიანობენ არასამთავრობო ორგანიზაციები.

მსოფლიოში ბოლო დროს განვითარებული მოვლენები შემზარავ ტერორისტულ აქტებთან დაკავშირებით ნიუ-იორკში (11

სექტემბერი, 2001წ.), მოსკოვში (23 ოქტომბერი, 2002წ.) თვალნათლივ ადასტურებენ, რომ დაუშვებელია უკონტროლო ტერიტორიების არსებობა, საიდანაც წარმოიშობიან და ვითარდებიან სისხლიანი ტერორისტული პროგრამები და პროექტები.

უეჭველია, რომ ტერორიზმის მკვებავი და მაცოცხლებელი ტერიტორიები უნდა „დაიხუროს,“ დაექვემდებაროს კონტროლს, სისხლითა და ძალადობით მოსული რეჟიმების მიმართ განხორციელდეს საერთაშორისო სამართლებრივი დევნა, არაძალადობრივი იძულების თუ ძალის გამოყენებით იძულების სხვა ღონისძიებები.

უბედურება იწყება მაშინ, როცა ყურადღების მიღმა რჩება “პატარ-პატარა” კონფლიქტები თავისი ბელადებით, რომლებიც თავს უფლებას აძლევენ (ჩვენს შემთხვევაში, აფხაზეთის დეფაქტო ხელისუფლება) აბუჩად აიგდონ მსოფლიო გაერთიანების რეკომენდაციები, მოთხოვნები, გაფრთხილებები. დაუშვებელია ორმაგი “თამაშის წესები,“ ვისგანაც არ უნდა მოდიოდეს ის, რაც აფხაზეთის მიმართ რუსეთის მხრიდან სამწუხარო გამოწვევისი არ არის.

სამწუხაროდ, ახალი მსოფლიოს თვალწინ ხდება სრულად მიუღებელი რამ – მსხვერპლის და მოძალადეს, მიზეზისა და შედეგის გაიგივება, ასეულ ათასობით დევნილის მშობლიურ ადგილებში დაუბრუნებაზე უარის გამართლება იმ მოტივით, რომ ეროვნული უმცირესობის ან მცირე ეთნიკური ჯგუფების ინტერესები არ შეილახოს. ბრძებიც კი ხედავენ, რომ ეს საბაბია, მიზანი კი სულ სხვაა, რასაც დემოკრატიულობის იმიჯს ამოფარებული მსოფლიოს დიდი აქტიორები თამაშობენ. აფხაზეთი, ამ თვალსაზრისით, როგორც იტყვიან, კლასიკური მაგალითია.

ერთი სიტყვით, როცა მსოფლიო ტერორიზმის უმაგალითო ზეობის პრობლემების წინაშე დგას, ახალი კუთხით უნდა იქნას დანახული უკონტროლო ტერიტორიები, ძალადობისა და უკანონობის კუნძულები, რომელიც პოტენციურ საფრთხეს წარმოადგენენ არა მარტო იმ სახელმწიფოებისთვის, რომლის ტერიტორიაზე ეს ხდება, არამედ პლანეტის უფართოესი რეგიონებისთ-

ვის. ჩვენს შემთხვევაში, აფხაზეთი შეიძლება გახდეს ის ნაპერწკალი, საიდანაც აინთება დიდი რეგიონული ხანძარი, ყველას ომი – ყველას წინააღმდეგ.

ცხადია, რომ აფხაზეთის საკითხში რუსეთის პოზიციის მიმართ იმედგაცრუება მრავალმა ფაქტორმა განაპირობა. სამშვიდობო ძალები, რომლებიც აღფრთოვანებითა და იმედით მივიღეთ აფხაზეთიდან დევნილებმა, ამჟამად აფხაზური რეჟიმის მხარდამჭერად და რეჟიმის შენარჩუნების გრანტად მოიაზრება. სხვა მოვლენებთან ერთად, სწორედ რომ აღნიშნულმა განაპირობა საქართველოს პარლამენტის გადაწყვეტილება სამშვიდობო ძალების სხვა ძალებით ჩანაცვლების, ეუთოს სტამბულის გადაწყვეტილების შესაბამისად რუსეთის სამხედრო ბაზების გაყვანის, დსთ-დან საქართველოს გასვლის შესახებ, რომელთა რეალიზაცია, ბუნებრივია, მეტად რთული და მტკივნეული იქნება ჩვენი ქვეყნების ურთიერთობაში.

აღნიშნულთან დაკავშირებით საქართველოს პრეზიდენტის ფრთხილი პოზიცია განპირობებულია იმით, რომ წარმოუდგენელია კავკასიაში სტაბილურობა საქართველოსა და რუსეთის თანამშრომლობის გარეშე.

მომნიფებულია საკითხი აფხაზეთის გამჭოლი კომუნიკაციების აღდგენის თაობაზე (რკინიგზა, საგზაო, საჰაერო, საზღვაო ტრანსპორტი, ენერგომატარებლები), რაც პირდაპირ შედის რუსეთის, საქართველოს, სომხეთის, სხვა ქვეყნების ინტერესებში. ამ საკითხებზე საჭიროა მსჯელობა. უეჭველია, რომ რუსეთი დაინტერესებულია ნავთობსადენის აფხაზეთში გატარებით. ეს მისთვის არანაკლებ საინტერესო და სერიოზული ეკონომიკური საკითხია, ვიდრე პოლიტიკური. ამასთან, საესეებით ბუნებრივია ისიც, რომ საქართველოსთვის, როგორც მინიმუმი, კომუნიკაციების გახსნის წინაპირობა უნდა იყოს დიალოგის დაწყება, ვთქვათ, ე.წ. ბოდენის დოკუმენტთან დაკავშირებით, დსთ-ს სამშვიდობო ძალების გაფართოება აფხაზეთის სიღრმეში და მისი ფუნქციონალური ტრანსფორმაცია, პარალელურად, დევნილთა უსაფრთხო დაბრუნების დაწყება გალის რაიონში და მთლიანად

აფხაზეთში. მეტად მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია გალის რაიონის გამოცხადება მშვიდობის მშენებლობისა და ნდობის ზონად.

მოლოდინი იმისა, საქართველოს დასავლური ორიენტაცია უმალ გადნყვეტს ყველა ჩვენს პრობლემას, ჩემი აზრით, გაზვიადებულია. მოსამზადებლად წლებია საჭირო; აუცილებელია ქვეყანაში დასავლეთის დემოკრატიული სტანდარტების დამკვიდრება, რადიკალური პოლიტიკური და ეკონომიკური რეფორმების განხორციელება და მრავალი სხვა, რაც მეტად რთული და ხანგრძლივი პროცესია; ბევრი დასავლეთელი ექსპერტის აზრით, საქართველო ჯერ კიდევ არის ქვეყანა, სადაც არის კერძო საკუთრება, მაგრამ არ არის კანონის უზენაესობა, თავისუფალი სასამართლო, ამიტომაც, ხელისუფლებაში მოსული ძალა შოულობს ძალიან ბევრ ფულს და მდგომარეობის დაკარგვა არ მოუწდებაო, ანუ, მარტივად რომ ვთქვათ, როდესაც კანონის უზენაესობა არ არსებობს, შესაძლოა ხელისუფლებაში მოვიდეს ყაჩაღების ბანდა და შედეგად, წარმოუდგენელი გახდეს ხელისუფლების დემოკრატიული გზით შეცვლა. იქნებ არც ის ექსპერტები ცდებიან, რომლებსაც მიაჩნიათ, რომ ნატო მრავალი თვალსაზრისით მეტად ფრთხილი და მგრძობიარე სამხედრო-პოლიტიკური ორგანიზაციაა და ნაკლებად სავარაუდოა თავის რიგებში მიიღოს სახელმწიფო, რომელსაც მოუგვარებელი აქვს ტერიტორიული მთლიანობისა და სასაზღვრო საკითხები.

ცხადია, ნატო ნატოა და ის მხოლოდ და მხოლოდ ისეთ გადანყვეტილებას მიიღებს, რომელიც ნატოს უსაფრთხოებას არ შეუქმნის საფრთხეს. ჩვენ დიდხანს მოგვინევს ნატოს კარებთან დგომა, თუმცა ქვეყანაში და მის გარეთ არიან რადიკალური ძალებიც, რომლებიც ყველაფერს გვპირდებიან და რუსეთთან მეტი კონფრონტაციისკენ გვაქეზებენ.

ამასთან დაკავშირებით მახსენდება სოკრატეს ერთ-ერთ მონაფე ანტისტენე; იგი ავადმყოფობით იტანჯებოდა და მოსანახულებლად მისულ მეგობრებს მიმართა, – ვინ გამათავისუფლებსო მე ტანჯვისგან; ერთერთმა მათგანმა ხანჯალი გაუწოდა. ანტისტენემ ხანჯალი უკან დაუბრუნა და ნალვლიანად თქვა:

მე გთხოვთ თქვენ ტანჯვისგან და არა სიცოცხლისგან განთავისუფლებათ. ხომ არ ხდება, ისე რომ, ახლა ბევრი ახლობელი თუ შორეული „მეგობარი“ საქართველოს მხოლოდ ხანჯალს აწვდის!

ნატოს წევრობა მარტივი საქმე არ იქნება, მით უფრო რუსეთის მეზობელი და მასთან კონფრონტაციაში მყოფი ქვეყნისთვის. როგორც იტყვიან, სიფრთხილეს თავი არ სტკივა. ალბათ ამიტომაც, რომ რიგი ჩვენი და უცხოელი პოლიტიკოსები ხელისუფლებას აფრთხილებენ, რომ გაბედული სურვილია ნატოს წევრობა, მაგრამ მეტად შორეული, თანაც საფრთხეების შემცველი. მსოფლიოში ძალთა ბალანსი მეტად დინამიურად იცვლება და სულაც არ არის გამორიცხული, რომ ამა თუ იმ გლობალურ საკითხზე ამერიკამ სხვა დიდ ქვეყნებთან, მათ შორის რუსეთთანაც კი გამონახოს საერთო ენა და აქედან გამომდინარე, ნატომ მისთვის ჩვეული თავაზიანობით გვითხრას, –ახლა ეს საკითხი გადავდოთ, ამჟამად ჩვენ ამას ვერაფერს მოვუხერხებთო; იქნებ უარესიც, – დიპლომატთა ენაზე გვაგრძნობინონ, რომ მსოფლიოში საქართველოზე გაცილებით მნიშვნელოვანი პრობლემები არსებობს და მათთვის გვაქვს მისახედიო. იქნებ, ნატოს რომელიმე „შემფოთებულ“ წევრს ჩვენს საყურადღებოდ ათქმევინონ, რომ თურმე ის ვერ ხედავს იმ გეოგრაფიული უპირატესობის, მოცულობისა და შესაძლებლობების განეიტრალების გზას, რომელიც რუსეთს აქვსო.

საკუთარი ქვეყნის ისტორიაც გვასწავლის, რომ მსოფლიოში ყოველთვის არსებობს ისეთი პრობლემები, რომელთა მოგვარებისთვის დიდებს უფრო სჭირდებათ ერთმანეთი, ვიდრე დიდსა და პატარა პარტნიორებს. კარგადაა ცნობილი ისიც, რომ ძლიერთა თანამშრომლობა სუსტებისთვის სახიფათოა. უახლოესი მსოფლიოს გამოცდილებაა გვარწმუნებს, – ნატოს რიგი წევრები სულ უფრო მეტად გრძნობენ, რომ ნატოში მათი წევრობა სამხედრო ბაზების ფიზიკური მხარდაჭერის გარეშე, უბრალოდ არაფერია. უცხო ქვეყნის ძალების ქვეყანაში განლაგება კი სხვა დამატებით პრობლემებთან არის დაკავშირებული და საეჭვოა,

ხელისუფლებამ ხალხის თანხმობის გარეშე მარტივად მიიღოს გადაწყვეტილება.

ასეა თუ ისე, დამოუკიდებელი და სუვერენული საქართველო ნატოს წევრად გახდომას ცდილობს, რაც სავსებით ლოგიკურია და სავარაუდოა, რომ რუსეთისთვის ახალი ბიძგი გახდეს სამხრეთ კავკასიაში თავისი გეოპოლიტიკური ინტერესების პოლიტიკური საშუალებებით დაკმაყოფილების დასაჩქარებლად. რუსეთის ფედერაციას რეალურად შეუძლია და უნდა უზრუნველყოს კიდევაც სოხუმში მისი მაღალი ავტორიტეტის გამოყენება კონფლიქტის მოწესრიგებაში გარღვევის მისაღწევად.

არავის არ უნდა ეეჭვებოდეს, რომ ეს იქნება რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის მკვეთრი გაუმჯობესების იმპულსი, რაც ჩვენს ქვეყნებს მტკიცე და ხანგრძლივ სტრატეგიულ პარტნიორობამდე მიიყვანს, რასაც დიდი ხანია ელოდებიან საქართველოში და რუსეთში.

**„დილის გაზეთი,“
20 დეკემბერი, 2002წ.**

იზოლაცია თუ დისტანცირებული თანამშრომლობა?

აფხაზეთში კონფლიქტის მონესრიგების ინტერნაციონალიზაციამ ნაკლებად სავარაუდოა მოკლე დროში სასურველ შედეგამდე მიგვიყვანოს. გლობალიზაციის საჯაროდ გაცხადებულმა პრინციპმა – „მშვიდობა ტერიტორიების სანაცვლოდ,“ როცა მსოფლიოს წამყვან მოთამაშეებს თითქოსდა განსაკუთრებული პოლიტიკური და ეკონომიკური მიზანსწრაფვა არ ამოძრავებთ, ბუნებრივად გულისხმობს ამ ეტაპზე (იქნებ დიდი ხნითაც!) დაკონსერვებულ კონფლიქტებში ღია ჩაურევლობას. სპეციალისტების აზრით, არსებობს ყველა ნიშანი, რომ გარე სამყარო აფხაზეთის კონფლიქტს სწორედ ასეთად მოიაზრებს.

რადგანაც დრო და ადამიანები იცვლებიან, მაგრამ გეოპოლიტიკური ინტერესები საუკუნეთა განმავლობაში არსებით ცვლილებას არ განიცდიან, იქნებ, შექმნილი ჩიხიდან გამოსავალი იყოს საკუთრივ აფხაზეთსა და მთლიანად რეგიონში ამჟამად არსებული ვითარების ადეკვატური ნაბიჯების გადადგმა (ჩვენი ქვეყნის ისტორიული გამოცდილების გათვალისწინებით), ანუ სამშვიდობო ძალისხმევის კოორდინაცია აფხაზეთში კონფლიქტის მონესრიგების ჩვენებური „საგზაო რუკის“ შესამუშავებლად.

ისტორია გვასწავლის, რომ XV–XVII საუკუნეებიდან აფხაზეთში მთის მოსახლეობის თანდათანობითი ჩამოსახლების გამო, რომელიც ჩრდილოეთ კავკასიის გამაჰმადიანებამ და სხვა ეპოქალურმა მოვლენებმა განაპირობა, საქართველოს ეს ძირძველი რეგიონი ნელ-ნელა კარგავდა პირვანდელ სოციალურ სახეს. ამ ვითარებაში, საკუთრივ აფხაზეთის გეოგრაფიული მეზობელი და ოდესღაც ერთიანი კოლხური სოციალური და ეთნოკულტურულ სივრცეში დომინანტი სამეგრელოს სამთავრო, იმერეთის სამეფოს მხარდაჭერით ასრულებდა მნიშვნელოვან შემაკავებელ ფუნქციას. მიჩნეულია, რომ გვიანდელ შუა საუკუნეებში აფხაზეთის და სამეგრელოს სამთავროების დაპირისპი-

რება არ იყო მხოლოდ ტრადიციული ფეოდალური ერთეულების ქიშპობა. ამ დროიდან აფხაზეთში პირველი გაისმა განგაშის ხმა ისლამის მოძალებისა და ამ რელიგიის თავისებურებათა გამო (ისლამი ალაჰისადმი ერთგულებას უფრო მაღლა აყენებდა, ვიდრე ეთნიკურ წარმომავლობას, ახასიათებდა სისასტიკე და მოქნილობა, გააჩნდა ადაპტაციის უნარი და ასიმილაციის დიდი შესაძლებლობა). უეჭველია, რომ შავ ზღვაზე გასასვლელით მეზობელი ჩრდილოეთელი ეთნოსების და მათ მფარველის დაინტერესება კიდევ უფრო ამწვავებდა ამ პრობლემას.

ჩვენი ქვეყნის ისტორიის ამ პერიოდის ახლებური პოლიტიკური შეფასება აუცილებელია, რათა აფხაზეთის პრობლემასთან დაკავშირებით საქართველოს დიდი ისტორიული მეზობლების (რუსეთი, თურქეთი) გეოპოლიტიკური ინტერესებისადმი ცალმხრივ, ხშირად აკვიატებულ განსჯას წერტილი დაესვას.

ძლიერი მმართველობის დროს სამეგრელო, განსაკუთრებით ლევან II დადიანის პერიოდში, ენერგიულად უმკლავდებოდა აფხაზეთში უცხოტომელთა შემოსევებს. ამ მიზნით აიგო კიდევ კელასურის დიდი კედელი ჩრდილოეთელი ძალების შესაჩერებლად. სამეგრელოს მხარში ედგა სვანეთი, გურიის სამთავრო, იმერეთის სამეფო. ზემოაღნიშნული ქართული პოლიტიკური ერთეულები არსებითად ერთად უმკლავდებოდნენ ჩრდილოეთ კავკასიელთა შემოტევებს.

1680 წლისათვის საქართველოში არსებული საერთო მდგომარეობის გამო (ლევან II დადიანის უეცარი გარდაცვალება, მისი მემკვიდრეების, როგორც პოლიტიკური ფიგურების სისუსტე, ასევე, დიდი არეულობა დასავლეთ საქართველოში) აფხაზეთმა შეძლეს ჯერ მდინარე ლალიძგამდე გამოსვლა, შემდგომ მდინარე ენგურზე გამაგრება. უფრო მეტიც, ისარგებლეს რა დასავლეთ საქართველოში ძმათამკვლელი დაპირისპირებით და მართვადი ქაოსით, ენგურს გამოლმა ქართველ დიდებულთა შორის კონსოლიდაციის დეფიციტით, ცხენისწყლამდე მოაოხრეს სამეგრელო. ეს იყო უმძიმესი პერიოდი, ტრაგიკული წლები აფხაზეთისა და სამეგრელოს მოსახლეობის ცხოვრებაში. აფხაზეთიდან აჰყარეს

ქრისტიანული კოლხური (მეგრული) მოსახლეობა და გამოდევნეს მშობლიური ადგილებიდან, ათეულ ათასობით ადამიანი ტყვედ გაყიდეს ოსმალეთში; გაველურდა, გაუკაცრიელდა აფხაზეთი, კატასტროფულად შემცირდა ადგილობრივი ქრისტიანული მოსახლეობა. ამ პერიოდიდან ინტენსიური ხასიათი მიიღო იძულებითმა ასიმილაციამ, რასაც ხელს უწყობდა აფხაზ ნარჩინებულთა კასტის ორიენტაციის შეცვლა.

ამ მოვლენას გვერდს ვერ უვლიან ობიექტური აფხაზი ისტორიკოსები, ვინაიდან აუარებელი უტყუარი დოკუმენტური მასალა არსებობს, თუმცა აფხაზეთის ახალი თაობის „მეცნიერთა“ დიდი ნაწილისათვის ფალსიფიკაცია პოლიტიკური დივიდენდებისა და „განსაკუთრებული აღმოჩენებით“ სამეცნიერო ხარისხის მოპოვების ძირითადი საშუალება გახდა. ოკუპირებულ აფხაზეთში ისინი ცდილობენ „სამეცნიერო“ ბრუნვაში შემოიტანონ და დაამკვიდრონ ტერმინები „ნართმეულის დაბრუნება“, „ისტორიული სამართლიანობის აღდგენა“ და სხვა.

ფაქტი ფაქტად რჩება (რაც კარგადაა ცნობილი ქართულ ისტორიოგრაფიაში, მაგრამ თავის დროზე უხერხულ თემად ითვლებოდა), რომ XVII საუკუნიდან დასასრულიდან ცხენისწყალს გამოღმა საქართველოს მრავალ ნაკლებად დასახლებულ ტერიტორიებზე მკვიდრდებოდა აფხაზეთიდან დევნილი მოსახლეობა, ვრცელდებოდა აფხაზეთისთვის დამახასიათებელი ტოპონიმები; ძველი აფხაზეთის ქართული გვარ-სახელების მატარებელი ადამიანები დღემდე კომპაქტურად ბინადრობენ იქ, მეტნაკლებად ინახავენ აფხაზეთში მცხოვრებთათვის დამახასიათებელ ადათ-წესებსა და ტრადიციებს.

სამტრედიის რაიონში ცნობილი სოფლებია ილორი და ნაბაკევი თავისი აფხაზურ-კოლხური წარმომავლობის კომპაქტური მოსახლეობით. უამრავი ასეთი სოფელი და დასახლებაა ენგურს გამოღმა საქართველოს სხვა რეგიონში.

საიდუმლო არ არის, რომ მიუხედავად ათასი უბედურებისა, რაც რუსეთის იმპერიამ (შემდგომ მოდერნიზებულმა საბჭოთა)

თავს დაატეხა აფხაზეთს, მთლიანად საქართველოს, „ურჩი“ ჩრდილოეთ კავკასიის სრული დამორჩილების შემდეგ ქართული მოსახლეობის მნიშვნელოვანმა ნაწილმა კვლავ მოახერხა მშობლიური ადგილების ათვისება, ქართული სულის აღორძინება აფხაზეთში. ცნობილია ისიც, რომ განსახლებისა და დემოგრაფიული პრობლემებისადმი საბჭოთა ხელისუფლების მიდგომა განსაკუთრებული იყო; მცოცავ რუსიფიკაციას თანა ახლდა ნონასწორობის გარკვეული ელემენტი, რაშიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა ქართველი ერის შეუპოვრობა.

საქართველოს შემადგენლობაში ისტორიული აფხაზეთთან განუყოფელ კავშირ-ურთიერთობებს საუკუნეთა განმავლობაში უპირატესად უზრუნველყოფდა სამეგრელო და გურია, იმერეთი და სვანეთი. მოგვიანებით, საბჭოთა პერიოდშიც, ცენტრალურ ხელისუფლებასთან ერთად, ეს რეგიონები ახორციელებდნენ აფხაზეთის რეალურ ინტეგრაციას ერთიანი საქართველოს ქსოვილში ტრადიციული ეკონომიკური, სოციალური, ჰუმანიტარული, ეთნიკური კავშირების საფუძველზე.

ზემოაღნიშნულში ახალი არაფერია, გარდა იმისა, რომ ამჟამადაც არის მეტად დიდი შანსი და რეალურადაა მიჩნეული (როგორც ისტორიულად მრავალჯერ) იმერეთ-გურია-სამეგრელოსვანეთის ისტორიული მხარეების ერთიანი, კოორდინირებული მოქმედების აუცილებლობა აფხაზეთის პრობლემის მოსაგვარებლად; ამ მხარეებს გააჩნიათ არა მხოლოდ მორალური ვალდებულება აფხაზეთის წინაშე, არამედ თავადაც შეექმნათ უმძიმესი ეკონომიკური და სოციალური პრობლემები აფხაზეთის მოუგვარებელი კონფლიქტის გამო. ამ პროცესის დაწყება და გაფართოება ხელს შეუწყობს პოსტკონფლიქტურ აფხაზეთში დარჩენილი და მეზობელ ტერიტორიების მოსახლეობას შორის დღემდე არსებული კავშირების შენარჩუნებასა და გაფართოებას, ვაჭრობის გამოცოცხლებას, ერთობლივი ეკონომიკური და სოციალური პროექტების შემუშავებასა და განხორციელებას. პირდაპირ თუ ვიტყვი, საკითხი ეხება აფხაზეთის იზოლაციის კურსიდან ზომიერად დისტანცირებულ თანამშრომლობაზე გა-

დასვლას, ამ ეტაპზე, თუნდაც ზემოთ აღნიშნული და სხვა დაინტერესებული რეგიონების მონაწილეობით.

ჩიხიდან გამოსავალი აფხაზებთან ურთიერთობის აღდგენაშია. ეს იქნება ხანგრძლივი პროცესი, მაგრამ იგი გარდუვალია, თუ ნამდვილად გვსურს კონფრონტაციული რეალობიდან მშვიდობიანი საშუალებებით გამოსვლა.

პროცესის დაწყება ადვილი არ იქნება, მაგრამ სრულიად შესაძლებელია ხელისუფლების პოზიტიური ნებისა და აჭარის, იმერეთის, გურიის, სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარეებში შემავალი ქალაქების და რაიონების ხელმძღვანელების, იურიდიული და ფიზიკური პირების, ბიზნესისა და სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენელთა კოორდინირებული საქმიანობის პირობებში.

აფხაზეთისადმი ძველებური, განკერძოებული, იზოლაციონისტური (ფაქტიურად თვითიზოლაცია) დამოკიდებულების გაგრძელება ნამდვილად არ შეიძლება.

**„საქართველოს რესპუბლიკა,“
23 სექტემბერი, 2003 წ.**

სამგობროე მადლა თვით ჭემმარიტეზაც ვერ დადგეზა

ინფორმაცია, რომლის გარეშეც საზოგადოების დემოკრატიული განვითარება, სამოქალაქო სექტორის ფორმირება შეუძლებელია, შემაკავშირებელიც არის და დამანგრეველიც.

ხელისუფლებისადმი უნდობლობა ჩვეულებრივი მოვლენაა მსოფლიოში, მაგრამ მისი დრამატიზაციით, უსაშველო ლანძღვა-გინებით, საკრალურად მიჩნეული მიზნისთვის სახელის გატებით, შესაძლებელია ქვეყანას უბედურება მოვუტანოთ. მით უფრო, როცა უნდობლობის სინდრომი ხალხში შეგნებულად ინერგება და მას მიზანდასახულად ხელს უწყობს და ამძაფრებს მასმედია. ხელისუფლების და პოლიტიკოსების ყველაზე დიდი დანაშაული საკუთარი ქვეყნის წინააღმდეგ ტყვეის გასროლაა, რაც არც საქართველოსთვისაა უცხო.

კონფუცი კითხვაზე, თუ რა სჭირდება ქვეყნის მართვას, უპასუხებს – სურსათი, იარაღი და მთავრის ნდობა. თუ დასათმობია რომელიმე მათგანი, უარი უნდა ეთქვას იარაღს, შემდეგ სურსათს, მაგრამ ხალხში მთავრის ნდობა თუ დაიკარგა, ვერ გადარჩება ეს ქვეყანა.

რამდენად მიზანშეწონილია პოლიტიკური ძალების თუ ცალკეული პირების გლადიატორული შერკინება ისედაც მყოფე, ომის მდგომარეობაში მყოფი ქვეყნისათვის, ძნელი მისახვედრი არ უნდა იყოს. ადგილობრივი არჩევნების (რომელიც დღემდე არ დამთავრებულა) სააგიტაციო მხარე ბრწყინვალე ნიმუში იყო იმისა, თუ როგორ არ უნდა გახდეს წინასაარჩევნო კამპანია მტრობისა და შუღლის გაღვივების, საზოგადოების გახლეჩის კატალიზატორი. ეს რბილადაა ნათქვამი. ერთი ნუთითაც არ უნდა დაგვაზინყდეს, რომ კომუნისტური მენტალიტეტი გამძლეა, მყარია, ადრე სოციალურად დაცული ადამიანების ნოსტალგიას ინერციის საშინელი ძალა აქვს, რაც საკუთარ თავზე კარგად გამოსცადეს ამჟამად ოპოზიციის წარმომადგენლებმა, რომლებიც გახდნენ მინისტრები, ქვეყნის აღმშენებლობის

წინამძღოლები, მაგრამ ძალზე გაუჭირდათ, ბევრმა კი გადადგომა არჩია. ადვილი არ არის იყო პოლიტიკოსი, მაგრამ ათასჯერ მიძიმეა სახელმწიფოებრივად მოაზროვნე და პრაგმატული პიროვნების ბედი.

უკიდურესად უჭირს გალატაკებულ, მყარი სამუშაოსა და შემოსავლების უქონელ, მცირედი ხელფასებისა და პენსიების მომლოდინე (თანაც ხშირად „გაყინულის“), დროებით ტერიტორიებდაკარგული სახელმწიფოს დევნილ მოსახლეობას. საქართველოს ისტორიაში უარესიც ყოფილა – 300-ზე მეტი სირცხვილი გვიჭამია თურმე, მაგრამ დღემდე მოვსულვართ და ხალხს (ვისი სახელითაც ახლა პარტიები და ლიდერები ყველაფრისთვის არიან მზად არჩევნებში გამარჯვების შემთხვევაში), საკუთარი თავის იმედი არ დაუკარგავს.

ნიშნავს, თუ არა ეს, რომ ხელისუფლებას არ უნდა აკადრო კრიტიკა, ანდა ვინმე თავზე ხელს უსვამდეს? სრულიადაც არა!

ხელისუფლების კრიტიკამ, თუნდაც მისმა „გაშავებამ“, როგორც ახლა დამოუკიდებელი მასმედია აკეთებს, ხელი არ უნდა შეუშალოს საქართველოს სახელმწიფოს აშენებას, ქართული დემოკრატიული სახელმწიფოს საფუძვლების ჩაყრას და განმტკიცებას; არა და, ისე ბევრი ვინმეა გატაცებული ამ ნორჩი სახელმწიფოს ძირის გამოთხრით, რომ ძნელია მსგავსი მაგალითის სხვაგან პოვნა.

ჩემი აზრით, მასმედიამ (დამოუკიდებელმა თუ სახელმწიფომ) ერთი რამ კარგად უნდა გაითავისოს – არ შეიძლება ერთმანეთში ომი, როცა საკითხი ქვეყნის ბედს, ჩვენი შვილების მომავალს ეხება. შეუძლებელია სახელმწიფო, მისი ხელისუფლება ან მთლად „თეთრი“ იყოს, ან მთლად „შავი.“ აუცილებელია ზომიერების დაცვა. როგორც იტყვიან, ცალკეული ჭეშმარიტებები სამშობლოზე მაღლა არ შეიძლება იდგეს, ასეთი რამ არსად არ ხდება!

არსებობს თუ არა ქვეყანაში წინაპირობები, რომ „არშემდგარი სახელმწიფო“ დაგვარქვან და უცხოეთში ენატანიობის გამო ლამის აპარტიზმი დაგვაბრალონ (ფართო გაგებით) ადამიანის

უფლებათა დაცვის, ეთნიკურ უმცირესობათა, კონფესიის და სხვა საკითხთან დაკავშირებით?

ჩვენს ისტორიაში ეს ყველაფერი იყო პირველ რესპუბლიკაში, შემდეგაც და თუ რითი დამთავრდა საზოგადოების გახლეჩა, საყოველთაოდ ცნობილია.

ქართველი ხალხის აბსოლუტური უმრავლესობის შინაგანი განწყობა, თუ გნებავთ, გენეტიკური ინსტინქტმა, რომ ავაშენოთ თავისუფალი, დემოკრატიული, ახალი საქართველო, ამასთან, ხაზი არ გადაუსვიათ არც თვითმყოფად წარსულს, არც აწმყოს (რა რთულიც არ უნდა იყოს იგი), არც მომავალს, ჩვენს შვილებს შევუქმნათ ღირსეულ, განათლებულ და ზნეობრივ ადამიანებად ჩამოყალიბების პირობები. როგორ მოვახერხოთ ეს, ვინ გვიჩვენებს საამისო გზას ქვენა აზრებისა და კანონიერ არჩევნებამდე სახელმწიფოს პირველ სავარძელში ჩაჯდომის მოთხოვნის გარეშე, აი, რა უნდათ ადამიანებს თავისუფალი თუ სახელმწიფო მასმედიისაგან.

შეიძლება ამ საკითხში საერთო ენის გამონახვა ომის, დაპირისპირების გარეშე? შეიძლება და ეს ასეც უნდა მოხდეს!

სხვა საკითხია მედიის თავისუფლება. დაე, ჟურნალისტური გამოძიებები ჩატარდეს, ოღონდ ეს გაკეთდეს აწონილი სიტყვით, რკინის ლოგიკით, არგუმენტებით. ჩემგან არავის ესწავლება, დეპუტატი ხალხის რჩეულია და მას ბევრ რამეს ჰპატიობენ საკუთარი ქვეყნის პრესტიჟისათვის, პრეზიდენტს კი (ვინც არ უნდა იყოს ის, მათ შორის მოკლულეებსაც) „ჩემს პრეზიდენტს“ ეძახიან აშშ-ში და დიდი დემოკრატიების სხვა ქვეყნებში. დასავლეთში ჟურნალისტი გაიგივებულია პოლიტიკოსთან, რომელიც ნელნელა ბურღავს მაგარ ქანებს, სახალხო საქმეში საკუთარი სიცოცხლის რისკით აქსოვს ვნებას და გონებას.

დღეს ჩვენი უწინარესი უბედურებაა შიშველი უნდობლობა ხელისუფლების მიმართ, რომელსაც აქტიურად უწყობს ხელს მეტად პოლიტიზირებული მასმედია, რომელიც ხშირად დაუმსახურებლად, ყოველგვარი არგუმენტის გარეშე უხამსად თათხავს ქვეყანას და ხელისუფლებას.

ბოლო 10 წელიწადში ხელისუფლებამ ბევრი შეცდომა დაუშვა. მხედველობაში მაქვს სამინაო პოლიტიკა, მათ შორის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების საკითხებში, მაგრამ საკითხავია თუ სად, რომელ ქვეყანაში არ ყოფილა ასე, ვინაა დაზღვეული მსგავსი მოვლენებისგან? საქართველოში საინფორმაციო პოლიტიკა დემოკრატიზმის გაფურჩქნის ჯანსაღი მოსაზრებით, საინფორმაციო გარემოში მონოპოლიზმის დაუშვებლობის მოტივით, სხვა გზით წავიდა. ახლა ძნელია იმის მტკიცება, სწორი იქნებოდა თუ არა აღმასრულებელი ხელისუფლების სისტემაში ინფორმაციის სამინისტროს, დეპარტამენტის, ან რამე სხვა სამსახურის შექმნა, როგორც ეს მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაშია. რამდენად სწორი იყო უსაშველო შიში იმისა, რომ ის არ იქნებოდა ქვეყანაში საინფორმაციო პოლიტიკის ნეიტრალური გამტარებელი, ძნელი სათქმელია.

1992-1993 წლებში, აფხაზეთში საომარი მოქმედებების დროს სახელმწიფო და თავისუფალი მასმედიას შორის გაჩაღდა სერიოზული, მაგრამ, ერთი შეხედვით, „უნყინარი“ კონფლიქტი, რომელმაც უაღრესად ნეგატიური როლი შეასრულა ქვეყნის შიგნით და მის გარეთაც. მაშინ საინფორმაციო ომი ქვეყანამ წააგო. რუსეთის საინფორმაციო საშუალებებმა ლამის ნახევარი მსოფლიო დაარწმუნეს, რომ თბილისი მოძალადეა და მრავალმილიონიანი საქართველო მცირერიცხოვან აფხაზ ეთნოსს გენოციდს უწყობს!

ბევრისთვის დღესაც გაუგებარია ომის დაწყების მიზეზი, თუმცა ყველაფერს აქვს თავისი სახელი; სამწუხაროდ, პოლიტიკური კონიუნქტურიდან გამომდინარე, ზოგ-ზოგები ამჟამადაც მიმართავენ ხელისუფლების მიერ „აფხაზეთის გაყიდვის“ ყბადღებულ ვერსიას.

გასაოცარია, რომ თავისუფალი მასმედიის ბევრი წარმომადგენელი ხშირად მტერში არ ეძებს მტერს, არამედ საკუთარ ხელისუფლებაში, საკუთარ სამხედრო ძალებში.

მსგავსი ვითარება იყო 1998 წლის მაისში გალის ცნობილი მოვლენების დროს. ტრაგედიის მიზეზების შესასწავლად სა-

ხელმწიფო კომისია შეიქმნა, რომელიც შემდგომ ყველას გადაავინყდა, რაც საბაზს აძლევს თავისუფალ მედიას და ოპოზიციას დამნაშავე ხან აქ ეძებოს, ხან იქ, იმისდა მიხედვით, თუ ვისი „გამავება“ გადანყვეტილი.

ამასწინათ სამეგრელოს რეგიონში ანტიტერორისტული პროფილაქტიკური ღონისძიებები ტარდებოდა, ბუჩქებში ჩასაფრებული ჟურნალისტები მხოლოდ და მხოლოდ „არგუმენტებს“ ეძებდნენ იმის გასაბათილებლად, რასაც ხელისუფლების წარმომადგენლები მსოფლიოს გასაგონად ამტკიცებდნენ, ნორმალურია ეს?

არაფერს ვამბობ ადგილობრივი მოსახლეობის წინააღმდეგობის მოძრაობის შესახებ, რომელთა ლიდერებს გამადიდებელი შუშით დაეძებენ ჩვენი ჟურნალისტები, რათა, სოხუმის რეჟიმის ფანტაზია როგორმე გაამდიდრონ უსაფუძვლო მტკიცებებით.

სამწუხაროდ, ყოველივე ეს ხდება აფხაზეთში და აფხაზეთთან დაკავშირებით, სადაც 1993 წლის 8 ივლისიდან საგანგებო მდგომარეობაა გამოცხადებული და დღემდე არავის გაუუქმებია.

მეტად უცნაური სიტუაცია შეიქმნა ამერიკელ ინსტრუქტორთა შეზღუდული ჯგუფის საქართველოში ჩამოსვლასთან დაკავშირებით, რომელთა კონკრეტული ფუნქცია და ამოცანა კარგად განიმარტა ქვეყნის უმაღლესი ხელისუფლებისა და სამხედრო უწყების მიერ. ჟურნალისტებმა მაინც „მოახერხეს“ გამოენახათ საკმაოდ მაღალი რანგის პოლიტიკური მოღვაწეები, რომლებმაც „მოსახლეობა გაახარეს“ იმით, რომ ამერიკელების მიზანი „აფხაზეთია“ და არა პანკისის ხეობა ან სხვა რამეო.

შეუწყო კი ყოველივე ამან ხელი ჩვენი ქვეყნის პრესტიჟის განმტკიცებას უცხოეთში, არაფერი რომ არ ვთქვათ სეპარატისტებისათვის მირთმეულ იდეოლოგიურ საჩუქარზე? მაგალითების გაგრძელება შეიძლება. გასაკვირია, ჩვენი მასმედიის ინერტულობა (გარდა „საქართველოს რესპუბლიკის“, „სდ“-სი და 2-3 სატელევიზიო არხისა, ისიც ერთჯერადი გადაცემებით)

აშშ სახელმწიფო დეპარტამენტის 20 ივნისის განცხადებასთან დაკავშირებით აფხაზეთის თაობაზე. გვქონდა კი ბოლო წლებში სოხუმის რეჟიმზე ზენოლის უფრო ძლიერი მაგალითი, ისიც მსოფლიოში უპირველესი და უძლიერესი ქვეყნისაგან?

11 სექტემბერს, აშშ-ში ტერაქტების შემდეგ, ხელისუფლებამ თავის ქვეყანაში გარკვეული მორატორიუმი დააწესა მასმედი-აზე, რა თქმა უნდა, კანონის შესაბამისად.

ჩეჩნეთში მეორე სამხედრო კამპანიის დროს რუსეთის ხელისუფლებამ სპეციალურად შეარჩია პასუხისმგებელი პირი საინფორმაციო პოლიტიკის კოორდინაციის უზრუნველსაყოფად. ავღანეთშიც ეს საკითხი ცალსახად მოწესრიგდა.

ფაქტობრივად, ომში მყოფ და ტერიტორიებდაკარგულ ქვეყანას, სადაც სახეზეა შიდა საზოგადოებრივი დაპირისპირებები, გვჭირდება თუ არა შეთანხმებული, მოწესრიგებული საინფორმაციო გარემო?

ცხადია, რომ ხელისუფლებისადმი უნდობლობის მიზეზი სახელმწიფო საინფორმაციო პოლიტიკის დეფიციტშია, რასაც კანონი უნდა აწესრიგებდეს და არა ესა თუ ის თანამდებობის პირი, ცალკეული პატრიოტი ჟურნალისტი თუ მედიასაშუალებათა ხელმძღვანელი.

საზოგადოება მოელის, რომ ამ საქმეში დემოკრატიული, ცივილური თანხმობის მიღწევის ინიციატორები გამოინახებიან ჩვენი მასმედიის წიაღში.

იქნებ თსუ ჟურნალისტიკის ფაკულტეტი გამოვიდეს თაოსნად? იქნებ დადგა იმის აუცილებლობა, რომ თავისუფალი მედიისა და სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლებმა შექმნან საკოორდინაციო თუ საკონსულტაციო საბჭო, რომელიც საზოგადოებას შესთავაზებდა ამ სფეროსთან დაკავშირებით ქვეყანაში არსებული მრავალმხრივი ინტერესების დარეგულირების გონივრულ გზას და საშუალებებს. საბჭო დაიცავდა ჟურნალისტებს და საზოგადოებას როგორც კორუმპირებული ჩინოვნიკების თვითნებობისგან, ასევე მასმედიის „კრიშებისგანაც“ შეკვეთილი სტატიებისა და ტელეგადაცემებისგან.

და მაინც, სახელმწიფო ვალდებულია ყველაზე ადრე უთხრას სიმართლე მოსახლეობას. ცხადია ისიც, რომ ოპერატიული თვალსაზრისით, ინფორმაციის მოპოვების, დაზუსტების, გავრცელების ყველაზე ხელმისაწვდომი საშუალებები უთოდ მას უნდა გააჩნდეს. ლათინური შეგონებისა არ იყოს, „ვინც ფლობს ინფორმაციას, ის შეცდომებს არ უშვებს.“ საგულისხმოა ისიც, რომ დემოკრატია შეუძლია გააკეთოს ის, რასაც ვერ გაბედავს ტირანია და ტოტალიტარიზმი, თუ დემოკრატია და მედია ბოროტების სამსახურში აღმოჩნდნენ. ისტორიას უამრავი ასეთი მაგალითი ახსოვს.

**„საქართველოს რესპუბლიკა,“
13 თებერვალი, 2003წ.**

ქართველები და აფხაზები ოსმალეთა წინააღმდეგ

1992–1993 წლების შეიარაღებული კონფლიქტის შემდეგ სოხუმში ბევრი ცდილობს ისტორიის ხელახლა გადანერას. მიზანი ერთია, დაამახინჯონ ნათესავი და მოძმე ქართველი და აფხაზი ხალხების თანაცხოვრების ისტორია.

ცნობილია, რომ XVI–XVII საუკუნეებში ოსმალეთის იმპერია მსოფლიოს ერთ-ერთი უძლიერესი პოლიტიკური ერთეული გახდა და მისი გაფართოება დიდ საფრთხეს უქმნიდა მთელ ევროპას. ოსმალეთის არმია რამდენჯერმე ცენტრალურ ევროპაშიც შეიჭრა, 1683 წელს კი ვენის ხელახალი ალყით ჰაბსბურგთა სამფლობელოების დაპყრობაც სცადა. მათი განდევნა მხოლოდ ევროპისა და რუსეთის კოალიციური ძალებით გახდა შესაძლებელი. ეს ერთადერთი არაევროპული ძალა იყო, რომელიც რეალურ საფრთხეს უქმნიდა დასავლეთის ცივილიზაციის აღმავლობას XV–XIX საუკუნეებში. საბოლოოდ იგი ევროპის ძალთა დაბალანსების პოლიტიკის ინტეგრირებული ნაწილი გახდა.

საყოველთაოდ ცნობილია ოსმალეთის იმპერიის პოლიტიკა კავკასიაში და საქართველოში. ოსმალთა ბატონობის წინააღმდეგ ბრძოლაში საქართველოს საიმედოდ ედგა მხარში აფხაზეთი და მისი სახელოვანი შვილები.

ცნობილმა პუბლიცისტმა, მწერალმა და საზოგადო მოღვაწემ, აფხაზეთის მკვიდრმა ვალერიან ზუხბაიამ მრავალი ნარკვევი მიუძღვნა აფხაზეთის მთავარ შერვაშიძეთა გმირობას და თავდადებას საქართველოსა და საკუთრივ აფხაზეთის საერთო მტრების წინააღმდეგ ბრძოლაში; მათ შორის ერთ-ერთი გამორჩეულია ისტორიული სამურზაყანოს მთავრის ხუტუნია შერვაშიძის გმირობის ამბავი. 1757 წელს ხუტუნია შარვაშიძე იყო სამურზაყანოს მთავარი. ოსმალთა წინააღმდეგ ხრესილის ომში

იგი თავისი ლაშქრით (მისი სამემკვიდროდან) იმერეთის მეფე სოლომონ პირველის ჯარის შემადგენლობაში იყო. ხუტუნია შარვაშიძემ ერთ-ერთ შეტაკებაში საკუთარი ხმლით თექვსმეტი თურქი განგმირა და თვითონაც დაიღუპა. პირისპირ შეტაკებაში ერთი მეომრის მიერ მტრის 16 მებრძოლის განგმირვა იშვიათობაა ომების ისტორიაში, არც საქართველოს ისტორიას ახსოვს სხვა ასეთი ფაქტი.

რუსეთ-ოსმალეთის 1877–1878 წლების ომი ტრაგედია იყო აფხაზი ხალხისთვის, და რა თქმა უნდა, საქართველოსთვის, რომლის ტერიტორიაზეც მიმდინარეობდა საომარი მოქმედება და რასაც უამრავი ქართველის და აფხაზის სიცოცხლე შეეწირა, დაცარიელდა აფხაზეთის ცენტრალური ნაწილი, ქვეყნისგარეთა წამქეზებლებმა მაჰაჯირად აქციეს ათეულ ათასობით ადამიანი.

125 წლის წინათ, როცა ტერმინი „აფხაზი“ ჯერ კიდევ არ გულისხმობდა არაქართველს (თუმცა უკვე არსებობდა ტერმინი „აფსუა“), აფხაზეთში იყვნენ ადამიანები, რომლებიც დაუფარავად მხარს უჭერდნენ ოსმალეთის იმპერიის ბატონობას აფხაზეთსა და მთლიანად საქართველოში და იარაღით იბრძოდნენ საქართველოში უკვე ფეხმოკიდებული რუსეთის იმპერიის წინააღმდეგ. ორი მჩაგვრელი იმპერიული ძალიდან მათ, არა ერთმორწმუნე რუსეთს, არამედ მუსლიმანურ ოსმალეთს დაუჭირეს მხარი და ნებით თუ უნებლიედ საქართველოს გარეთ დაიყენეს თავი.

აფხაზეთის ისტორიის ამ პერიოდის გაუბრალოებული განხილვა დაუშვებელია. სამწუხაროდ, სოხუმის რეჟიმის დაკვეთით ბევრი ახალბედა ისტორიკოსი ცდილობს რაც შეიძლება გაზარდოს მოტყუებით თუ იძულებით ამ პერიოდში ოსმალეთში გადასახლებულ აფხაზთა რაოდენობა და მათი მემკვიდრეების რიცხვი. სოხუმელ მეცნიერთა აზრით, ამჟამად მათი რაოდენობა მართო თურქეთში 600–700 ათასიდან 2 მილიონამდეა.

XX საუკუნის 80-ანი წლების ბოლომდე, ქართველ და აფხაზ

ისტორიკოსებს უეჭველად მიაჩნდათ, რომ ქართველები და აფხაზები 1877 წლის გაზაფხულზე (15 აპრილი) მედგრად დახვდნენ ოსმალთა პირველ სადესანტო შემოტევას და აფხაზეთის ზღვისპირეთის საარტილერიო დაბომბვას. დესანტი უპირატესად შედგებოდა კავკასიიდან გადასახლებულებისა და მათი მემკვიდრეებისგან (მაჰაჯირთა პირველი ტალღა), რომლებიც ოსმალეთის ინტერესების სამსახურში იყვნენ და აფხაზეთში მომხრეები ჰყავდათ ეთნიკური და რელიგიური ნიშნით.

ომის პირველსავე დღეებში დესანტმა წარუმატებლობა განიცადა და ოსმალეთი იძულებული გახდა აფხაზეთში თავისი რეგულარული ჯარის ნაწილები შეეყვანა. მათ შესძლეს სოხუმის აღება, აფხაზეთის ცენტრალური ნაწილის და მთელი სანაპიროს დაპყრობა; იმ დროისთვის უნახავი სისასტიკით აჰყარეს მკვიდრი მოსახლეობა, მიწასთან გაასწორეს სოხუმი, სამაგალითოდ დასაჯეს ქართული და აფხაზური მოსახლეობის წარმომადგენლები.

პეტერბურგში გამომავალი გაზეთ „გოლოსის“ კორესპონდენტი, ცნობილი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე გიორგი წერეთელი წერდა: „ბუნებიდან დაწყებული ირგვლივ ყველაფერი დაცარიელებული და გავერანებულია... გაივლი უკიდევანო სივრცეებს და ნახავ, რომ იქ, სადაც სულ ახლახან დასახლებული ადგილები იყო და სიცოცხლე ჩქეფდა, ახლა მხოლოდ ნანგრევებია და არც ერთი ცოცხალი არსება!“ (აფხაზეთის ისტორია, გამომცემლობა „ალაშარა“, 1986წ.).

1877 წლის 13 ივნისს ქართველთა და ადგილობრივი მოსახლეობის (ძირითადად სამურზაყანოელთა) შეიარაღებული რაზმები სოფელ ოქუშთან (ყოფილი სამურზაყანოს მაზრის ცენტრი) შეეტაკნენ ოსმალთა რაზმებს და ადგილობრივი რელიეფის მოხერხებული გამოყენებით სასტიკად დაამარცხეს ისინი. თავი გამოიჩინეს სამურზაყანოს თავად-აზნაურობამ და უბრალო გლეხებმა.

1 აგვისტოს ქართველთა და აფხაზთა გაერთიანებულმა რაზმებმა ოჩამჩირესთან ზღვიდან ზურგგამაგრებული ოსმალე-

ბი დაამარცხეს. ავანგარდში კვლავ სამურზაყანოელი მოლაშქრეები იდგნენ.

იმავე წლის 2 სექტემბერს, ადგილობრივი ქართველები რუსეთის რეგულარული ნაწილების და ქართული მილიციის მხარდაჭერით ოსმალოებისგან ათავისუფლებენ სოხუმს.

ოსმალთა პანიკურ გაქცევას თან ახლდა აფხაზეთიდან მოსახლეობის გასვლა თურქეთში და ძალით გადასახლება; ოსმალებს მეომარი ძალა სჭირდებოდათ, რუსებსაც თავისი სამხედრო-პოლიტიკური მიზნები ჰქონდათ. დაცარიელებული მიწები რუსეთის ხელისუფლებას სჭირდებოდა იმპერიაში მზარდი საბაზრო ეკონომიკისთვის ნედლეულის მარაგების მოსაპოვებლად, აფხაზეთის ზღვისპირეთში მომავალი საკურორტო მეურნეობის მოსაწყობად, ადგილობრივი მოსახლეობის (მათ შორის ქართველების) შესამცირებლად და ე.წ. კოლონისტების ჩასასახლებლად.

აფხაზეთის მოსახლეობის წინააღმდეგ ნეგატიური როლი ითამაშა ინგლისმაც, რომელსაც თავისი პოლიტიკური ინტერესები ჰქონდა აღმოსავლეთში.

ცნობილი აფხაზი და ქართველი ისტორიკოსების (გ. ძიძარია, ზ. ანჩაბაძე, ა. კუპრავა, სხვები) დოკუმენტური მასალების მიხედვით 1877 წელს აფხაზეთიდან გაასახლეს 50 ათასი კაცი. მათივე დასკვნით, 60–70-იან წლებში აფხაზ-აბაზინური კუთვნილების მაჰაჯირთა საერთო რაოდენობამ 135 ათასი შეადგინა, უბინებთან და სხვა კავკასიელ ხალხებთან ერთად კი – 180 ათასი. ბევრი მათგანი შემდგომში კვლავ დაუბრუნდა მშობლიურ ადგილებს, ნაწილი აჭარაში დასახლდა. აღნიშნულ ისტორიკოსთა აზრით, 1986 წლისთვის მაჰაჯირთა 100 ათასზე მეტი მემკვიდრე ცხოვრობდა თურქეთში, 30 ათასზე მეტი სხვა ქვეყანაში.

1878 წელს სოხუმის სამხედრო ადმინისტრაციის ხელმძღვანელმა არაკინმა აფხაზეთის მთელი მოსახლეობა გამოაცხადა „დამნაშავე“ ხალხად, რასაც მხარი დაუჭირა მეფის რუსეთის ხელისუფლებამ. ცნობილია, რომ აფხაზური მოსახლეობა „დამნაშავე“ ხალხად ითვლებოდა 1907 წლამდე, სანამ რუსეთმა ანტი-

ქართული მიმართულებით რადიკალურად არ შეცვალა თავისი პოლიტიკა ამ რეგიონში.

აფხაზეთის ქართული მოსახლეობა, რომელსაც პირდაპირ არ შეხებია მაჰაჯირობა, დიდად დაზარალდა ოსმალთა ხან-მოკლე ბატონობის პერიოდში; მათი დიდი ნაწილი აყარეს მშობ-ლიური ადგილებიდან, აიძულეს შეეცვალათ საცხოვრებელი ტერიტორიები; აფხაზეთის ქართველობამ შეიფარა ათეულ ათასობით აფხაზი, მიუხედავად მათი რელიგიური მრწამსის და პოლიტიკური ორიენტაციისა, ლუკმა-პური, სარჩო-საბადებელი გაუყო და ტრადიციული სამოსახლო ადგილებიდან მიწები გამოუყო. ბევრმა ჩრდილოეთკავკასიელმა, რომლებიც კავკასიის ტრაგიკული მოვლენების გამო იძულებულნი გახდნენ შემოხიზნულიყვნენ აფხაზეთში, მიიღეს ადგილობრივი გვარები და ამით თავი დაიხსნეს მაჰაჯირობისგან, გადარჩნენ დევნასა და შევიწროებას.

საქართველოს ინტელიგენცია, მისი გამოჩენილი წარმომადგენლები ყოველმხრივ უჭერდნენ მხარს მაჰაჯირობისგან ტანჯულ მოსახლეობას და ცდილობდნენ დახმარებოდნენ მათ აფხაზეთში დაბრუნებაში.

საქართველოს, აფხაზეთის ქართველი და აფხაზი თავადაზნაურობისა და ქვეყნის მონინავე შვილების დამსახურებაა, რომ 1883 წელს სოხუმის სამხედრო განყოფილება გადაეცა სამოქალაქო უწყებას და სოხუმის ოლქის სახელწოდებით დაბრუნდა ქუთაისის გუბერნიის შემადგენლობაში.

იმპერიის მოხელეთა მიერ აფხაზეთის ტერიტორია დაიყო გუდაუთის, გუმისთის, კოდორის და სამურზაყანოს ადმინისტრაციულ ერთეულებად. ამ დროიდან აფხაზეთში სახლდებიან რუსები, უკრაინელები, ბერძნები, ებრაელები, ესტონელები, მოგვიანებით სომხები და სხვა ერების წარმომადგენლები.

125 წლის წინათ, 1877-1878 წლების შავზნელ დროში, საერთო განსაცდელს, რაც მოჰყვა კავკასიის რეგიონში ორი უდიდესი იმპერიის ინტერესების შეჯახებას, ერთად დაუპირისპირდნენ

ძირძველი ქართველები და აფხაზები და შესძლეს ის, რასაც და-
ვინწყება არ უნერია.

უფალმა ინება ქართველთა და აფხაზთა ერთად ცხოვრება და
უფლის ნებას ვერვინ შეცვლის, თუნდაც უძლიერესი გეოპოლი-
ტიკური ძალები, რომლებსაც ახლაც უჭირავთ თვალი აფხაზეთ-
სა და საქართველოზე.

სამწუხაროდ, მე-20 საუკუნის 90-ანი წლების დასაწყისში
აფხაზეთში (მთელი აფხაზი ხალხისგან განსხვავებით) კვლავ
გამოჩნდნენ ძალები, რომლებიც ცდილობენ სრულიად საქარ-
ველოს მოსახლეობისგან განსხვავებული არჩევანის გაკეთებას
და საერთო სახელმწიფოებრივი ინტერესებისადმი დაპირისპი-
რებას, რაც ეწინააღმდეგება ქართველი და აფხაზი ხალხების
ჭეშმარიტ სურვილებს და სამომავლო მისწრაფებებს.

**გაზეთი „აფხაზეთის ხმა“,
14 თებერვალი, 2003წ.**

„აფხაზეთის გზაც“ რომისკენ მიდის?

შაბათს აფხაზეთის ლეგიტიმური ხელისუფლების დელეგაცია, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის იუსტიციის მინისტრის პაატა დავითიას ხელმძღვანელობით, ჰააგაში გაემგზავრა. დელეგაციის მიზანია ჰააგის სასამართლოში აფხაზეთში ქართველთა გენოციდთან დაკავშირებით სარჩელის შეტანა და შესაბამისი პროცესუალური საკითხების გარკვევა.

ამერიკელებმა შექმნეს მოლაპარაკებათა წარმოების მთელი თეორია. იქ არსებობს კონფლიქტოლოგის სპეციალური თანამდებობა, რომელიც ყოველთვის მონაწილეობს მოლაპარაკებებში. კონფლიქტოლოგები ოფიციალური მოლაპარაკებების დაწყებამდე ეცნობიან მხარეთა მდგომარეობას და პოზიციათა შეჯერების შესაძლო ალბათობებს, სვამენ დიაგნოზს და მხოლოდ ამის შემდეგ იწყება ოფიციალური მოლაპარაკებები. ამერიკული მხარე, ანალიზთან ერთად, დიდ ყურადღებას აქცევს თამაშის გუნდურ ნებს, ვალდებულებათა განაწილებას და კონტროლს მათ შესრულებაზე. მათი სტილი გამოირჩევა ძლიერი ზენოლით, მათი ძალა დოკუმენტებითა და კონკრეტული წინადადებებით მზადყოფნაში ვლინდება. უყვართ და შეუძლიათ ე.წ. ვაჭრობა, პრობლემის გადაწყვეტისას ისინი მრავალი ვარიანტის ურთიერთდაკავშირებას ანიჭებენ უპირატესობას.

ჩვენი ქვეყნისა და საერთაშორისო საზოგადოების, გაეროს გენერალური მდივნის მეგობარი ქვეყნების ჯგუფის ძალისხმევა აფხაზეთში კონფლიქტის მშვიდობიანი და სრულმასშტაბიანი მონესრიგების უზრუნველსაყოფად ჩიხში შევიდა. გაეროს სამუშაო დოკუმენტი „აფხაზეთის სტატუსისა და თბილისისა და სოხუმის შორის შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის ძირითადი პრინციპების შესახებ,“ აფხაზური მხარის მიერ იგნორირებულ იქნა.

მდგომარეობას კიდევ უფრო ართულებს სოხუმის რეჟიმისადმი რუსეთის მხარდაჭერის გააქტიურება, რამაც ახალი იმ-

პულსი შესძინა თვითმარქვია ხელისუფლების პრეტენზიებს.

ბოლო დროს აქტიურად იქნა წამოწეული საკითხი აფხაზეთში გენოციდისა და ეთნიკური წმენდის მასალების ჰააგის სასამართლოსთვის გადაცემასთან დაკავშირებით. ეს ინიციატივა ეკუთვნის აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ლეგიტიმურ ხელისუფლებას, რომელიც ამ დღეებში გენოციდის მასალებს ჰააგის სასამართლოში წარადგენს. ამ თაოსნობას მხარს უჭერს საქართველოს ხელისუფლება, ასევე რიგი პოლიტიკური ძალები, თუმცა ქვეყანაში არსებობს განსხვავებული მოსაზრებაც (მათ შორის სკეპტიკური) ამ ნაბიჯის მიზანშეწონილობისა და პერსპექტივასთან დაკავშირებით.

ასეა თუ ისე, ცხადია, რომ გენოციდისა და ეთნიკური წმენდის პოლიტიკური საკითხი საქართველოშიც თანდათანობით სამართლებრივ სფეროში ინაცვლებს, როგორც გარდაუვალი აუცილებლობა დემოკრატიის, ადამიანის უფლებათა დაცვისა და კანონის უზენაესობის დასამკვიდრებლად.

სამართლის სპეციალისტებს მიაჩნიათ, რომ ჰააგის ოთხი საერთაშორისო ტრიბუნალიდან, ჩვენთვის უფრო პერსპექტიულია მიემართოთ სასამართლოს „საერთაშორისო სისხლის სასამართლოს რომის სტატუტით.“ უფრო ზუსტად, საჭიროა, რომ დადგენილი წესით, არსებული კონკრეტული ფაქტების საფუძველზე მოვითხოვოთ იმ პირების სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში გადაცემა (ორივე მხრიდან), ვინც აფხაზეთში ჩაიდინა და ჩადის დანაშაულს კაცობრიობის და ადამიანურობის წინააღმდეგ.

სამწუხაროდ ბევრმა არ იცის, რომ აფხაზეთში განხორციელებულმა გენოციდმა და ეთნიკურმა წმენდამ თავისი „კლასიკური“ ფორმა მიიღო გალის რაიონში, რაც უტყუარი ფაქტებით არის დადასტურებული. ფაქტებისა და მოვლენების სრულყოფილი მოკვლევა და მტკიცებულებათა სისრულე უპირატესად განაპირობა იმან, რომ გალის რაიონი ტერიტორიულად ხელმისაწვდომია. ახლა მთავარია, რა ფორმით და როგორი სისრულით შევძლებთ ამ მასალების იურიდიულ-სამართლებრივ გაფორმე-

ბას და საერთაშორისო სასამართლოსთვის მიწოდებას.

აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ აუცილებელია ენერგიულად გამოვიყენოთ მშვიდობისა და კაცობრიობის წინააღმდეგ ჩადენილ დანაშაულებებთან დაკავშირებით საერთაშორისო სამართლებრივი ბრძოლის არსებული ფორმები და საშუალებები, ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის სამართლებრივ აქტებში ჩადებული შესაძლებლობები, ტერორიზმის წინააღმდეგ ერთობლივი საერთაშორისო მოქმედებისთვის ბოლო დროს გაეროს მიერ მიღებული ფუძემდებლური დოკუმენტები. თუ ამის საშუალება მოგვეცა, ჩვენ გაგვანჩია უამრავი მასალა აფხაზეთში სოხუმის რეჟიმისა და მათი მხარდამჭერების მიერ განხორციელებული გენოციდის და ეთნიკური წმენდის, ასევე, 1998 წელს და შემდგომ პერიოდში აფხაზეთში, კერძოდ, გალის რაიონში, ადამიანის უფლებათა სისტემური ხელყოფის და სახელმწიფო ტერორიზმის ფაქტების სამხილად.

მეტად მნიშვნელოვანია, რომ ბოლო პერიოდში შიდა სახელმწიფოებრივი კონფლიქტების მიმართ, როგორც პრეცედენტი, გაეროს ნება გამოყენებულ იქნა ხორვატიის, ბოსნია-ჰერცეგოვინაში, სერბიაში.

გაეროს უშიშროების საბჭოს დოკუმენტების მიხედვით შესაძლებელია კონფლიქტის ინსპირატორ და მონაწილე სახელმწიფოებსაც დაეკისროთ ისეთი ვალდებულება, რომელიც უთანაბრდება სატისფაქციას, რაც გულისხმობს: ა) ბოდიშის მოხდას; ბ) ზიანის მინიმალურ ანაზღაურებას; გ) ზიანის ანაზღაურებას; დ) პასუხისმგებელ პირთა დასჯას (როცა საერთაშორისო სამართალდამცავი წარადგენს ამ სახელმწიფოს თანამდებობის პირთა სერიოზულ გადაცდომას ან მათ მათ მიერ ჩადენილ დანაშაულს).

მნიშვნელოვანი ფორმაა, აგრეთვე, საერთაშორისო მშვიდობის, სამხედრო და კაცობრიობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულთა მიმართ საერთაშორისო სამართალში მოქმედი პრინციპის (აუტ დედერე აუტ ჯუდიცარე) გამოყენება. კერძოდ, ყველა სახელმწიფო, რომელიც თავის ტერიტორიაზე ან თავის იურის-

დექციის ქვეშ აღმოაჩენს ასეთი დანაშაულის ჩამდენს, ვალდებულია გაასამართლოს იგი ან გადასცეს სხვა სახელმწიფოს (ანუ, ჩვენს შემთხვევაში, საქართველო ვალდებულიც კია, ასე მოიქცეს). ვნახოთ, იქნებ, რუსეთი, როგორც მშვიდობისმყოფელი, ახალ მსოფლიოში თავისი პრესტიჟის გადასარჩენად არ დაუპირისპირდეს გაეროს წესდებით დადგენილ ამ საერთაშორისო ნორმას.

სატისფაქციის მაგალითია გაეროს უშიშროების საბჭოს მიერ შექმნილი იუგოსლავიისა და რუანდის ტრიბუნალები. თუ რუსეთის მოთხოვნით საქართველოს შეეზღუდება სისხლის სამართლებრივი იურისდიქცია, ჩვენ შეგვიძლია, დავეყრდნოთ ეუთოს ბუდაპეშტის, ლისაბონის, სტამბულის სამიტების გადწყვეტილებებს, რაც დაფიქსირებულია გაეროს ათეულობით რეზოლუციაშიც და პირდაპირ ადასტურებს გენოციდისა და ეთნიკური წმენდის (დემოგრაფიული ვითარების შეცვლის) ფაქტებს. ხელსაყრელ ვითარებაში ჩვენთვის მისაღებია გაეროს ეგიდით შექმნილი ნებისმიერი სხვა ტრიბუნალიც.

გარდა ამის, აქვე მინდა ვთქვა (უკვე მერამდენედ!), რომ აფხაზეთში გენოციდისა და ეთნოწმენდის მასალები აუცილებელია განიხილოს საქართველოს სასამართლომ, პასუხი აგოს ყველამ, ვინც ჩაიდინა დანაშაული საქართველოს მოქალაქეთა და სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიუხედავად მათი ეთნიკური წარმომავლობისა და ამჟამინდელი თუ ყოფილი თანამდებობრივი მდგომარეობისა. სამართლიანი სასამართლო ვერდიქტი მოხსნიდა იმ პრეტენზიებისა და გაუგებრობათა უმრავლესობას, რასაც ქართული და აფხაზური მხარეები უყენებენ ერთმანეთს.

ცნობილია, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 47-ე თავი „დანაშაულოებები კაცობრიობის მშვიდობის, უშიშროებისა და საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის წინააღმდეგ,“ მოიცავს ისეთ დანაშაულოებებს, როგორებიცაა: 1) აგრესიული ომის მომზადება ან წარმოება; 2) მოწოდება აგრესიული ომის გაჩაღებისკენ; 3) გენოციდი; 4) დანაშაული ადამიანურობის წინააღმდეგ; 5) ეთნოციდი; 6) დაქირავებული მონაწი-

ლეობა შეიარაღებულ კონფლიქტებში ან საომარ მოქმედებაში; 7) საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ნორმების განზრახ დარღვევა შეიარაღებული კონფლიქტის დროს; 8) საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ნორმების განზრახ დარღვევა სახელმწიფოთაშორის ან შიდა სახელმწიფოებრივი შეიარაღებული კონფლიქტის დროს ჯანმრთელობისთვის საფრთხის შექმნით ან ფიზიკური დასახიჩრებით; 9) საერთაშორისო ჰუმანიტარული ნორმების სხვა დარღვევა.

ჩემი აზრით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია 408-ე მუხლი – დანაშაული ადამიანურობის წინააღმდეგ, ანუ ნებისმიერი ქმედება, ჩადენილი სამოქალაქო მოსახლეობის მიმართ, რაც გამოიხატება მკვლელობებით, ადამიანთა მასობრივი განადგურებით, დეპორტაციითა და სხვა არაჰუმანური ქმედებებით, რაც დღემდე გრძელდება.

აფხაზეთში დანაშაულებრივი კონფლიქტისა და ადამიანურობის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულობებისთვის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხის წამოწევა კიდევ ერთხელ მიიპყრობს საერთაშორისო თანამეგობრობის ყურადღებას იმის თაობაზე, რომ ჩვენ დეკლარირებული, არშემდგარი ქვეყანა კი არა, დამოუკიდებელი, სუვერენული სახელმწიფო გვაქვს, რომელიც ერთგულობს საერთაშორისო სამართლისა და საკუთარი ეროვნული სამართლის პრინციპებს, ამასთან, გვამოძრავებს არა შურისძიება, არამედ სამართლიანობის აღდგენა.

ეს საჭიროა. სასურველი შედეგი მოქმედებისა და ბრძოლის ყველა გზისა და საშუალების მოსინჯვის გარეშე არ დადგება!

**„დილის გაზეთი,“
10 მარტი, 2003წ.**

„რელიგიის შესახებ“ კანონია მისაღები

„არ არსებობენ კარგი და ცუდი რელიგიები, თუ ისინი ჭეშმარიტად უფლისა და ხალხის სამსახურში არიან.“

ნაპოლეონ ბონაპარტი

„პირადი სარგებლობა იესოს არასოდეს კაცობრიობის სარგებელზე მაღლა არ დაუყენებია...“

ერნესტ რენანი

იესო იტყვის: „ესროლეთ, ოღონდ პირველი მან ესროლოს, ვინც თვითონაა უცოდველი.“

საქართველოს სახელმწიფო აცხადებს რწმენისა და აღმსარებლობის სრულ თავისუფლებას, ამასთან ერთად აღიარებს საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში და მის დამოუკიდებლობას სახელმწიფოსაგან.

საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ურთიერთობა განსაზღვრულია კონსტიტუციური შეთანხმებით (კონკორდატი), რომელიც სრულად შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს.

ამასთან ერთად, სოციოლოგიური გამოკვლევებით დადასტურებულია, რომ საქართველოსათვის ეგრეთწოდებული არატრადიციული კონფესიური ორგანიზაციები და ჯგუფები, გარედან ძლიერი ეკონომიკური, ფინანსური და იდეოლოგიური მხარდაჭერით, ფართოდ იკიდებენ ფეხს. მათ შორის, და განსაკუთრებით, „იელოვას მინმეებმა“ მოიცვეს ქვეყნის ყველა რეგიონი აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის ტერიტორიების ჩათვლით.

ცნობილია, რომ ამჟამად მსოფლიოს 150 სახელმწიფო წარმოადგენს სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების კონვენციის მონაწილეს, მაგრამ რელიგიური თავისუფლების პრობლე-

მასთან დაკავშირებით თანამედროვე მსოფლიოში ერთგვაროვანი მიდგომა არ არსებობს; სამართლებრივი თვალსაზრისით, დომინირებს „ამერიკული მიდგომა“ და „ევროპული მიდგომა.“

აშშ რელიგიის თავისუფლების თაობაზე ქვეყნის შიგნით და საერთაშორისო ურთიერთობებში აყალიბებს დამოუკიდებელ პოლიტიკას. აშშ-ში შექმნილია სახელმწიფო დეპარტამენტის საერთაშორისო რელიგიური თავისუფლების ბიურო, რომლის ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქციაა რელიგიის თავისუფლების ყოველმხრივი ხელშეწყობა. ამერიკული მოდელი საუკეთესოდ ითვლება მსოფლიოში. ეს მოდელი დაეფუძნა ამერიკის პირველმოსახლეთა ემიგრანტულ გამოცდილებას, კერძოდ, რელიგიური ნიშნით მათ დევნილობას მშობლიური ქვეყნებიდან, რასაც არ გამოუწვევია (და არც შეეძლო გამოენვია) მწვავე დაპირისპირება სჯულისა და რწმენის განსხვავებულობის საფუძველზე. შეერთებულ შტატებში რელიგიურ ორგანიზაციებს ოფიციალურად საზოგადოებრივი ორგანიზაციების სტატუსი აქვთ მინიჭებული. თავიანთ საქმიანობაში ისინი მხოლოდ და მხოლოდ ფედერალურ კანონს ემორჩილებიან, თუმცა, დასაშვებადაა მიჩნეული რელიგიასთან დაკავშირებით ადგილობრივი კანონების მიღება.

მიუხედავად ამისა, ამერიკის შეერთებულ შტატებშიც კონსტიტუციით აღიარებულმა ე.წ. სრულმა ნეიტრალიტეტმა ფაქტობრივად სხვაგვარი შეფერილობა მიიღო და ცალკეულ რელიგიურ გაერთიანებებზე გავრცელდა გარკვეული პრივილეგიები.

ევროპაში შეიქმნა სახელმწიფოსა და რელიგიურ გაერთიანებათა ურთიერთობის რამდენიმე მოდელი, რომელთა შორის თეორეტიკოსები გამოყოფენ სახელმწიფოსა და რელიგიის კორპორაციული გამიჯვნის, რელიგიური პრიორიტეტის და სახელმწიფო რელიგიის კონცეფციებს. ევროპის სახელმწიფოთა უმრავლესობაში ჩამოყალიბდა რელიგიასთან ურთიერთობის სამსაფეხურიანი სისტემა:

1. კონკორდატის სისტემა, რომელიც კათოლიკურ (ზოგადად, ქვეყნის წინაშე განსაკუთრებული ისტორიული დამსახურებისა და ტრადიციების) ეკლესიასთან ურთიერთობაში გამოიყენება;

2. შეთანხმებები, რომელსაც ე.წ. „ძველი“ რელიგია და სახელმწიფო დებენ;

3. რელიგიური ორგანიზაციები, რომლებიც კანონით დადგენილი წესით ექვემდებარებიან რეგისტრაციას.

პოსტკომუნისტური ქვეყნები, როგორც წესი, სამართლებრივად ევროპულ მოდელს მისდევენ, ამასთან, ფაქტიურად მეტისმეტად ფრთხილად ეკიდებიან „ახალ“ კონფესიურ მიმდინარეობებს.

ცნობილია, რომ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში (საფრანგეთი, ბელგია და სხვა), დაიწყო „ტოტალიტარული სექტების“ სოციალურ-ფსიქოლოგიური შესწავლა; როგორც ოფიციალური წყაროები ადასტურებენ, გამოიკვეთა ამ სექტების საქმიანობის ძირითადი დამახასიათებელი ნიშნები:

1. ტრადიციული რელიგიებისგან განსხვავებული მრწამსის ქადაგება;

2. სხვა რელიგიების მკვეთრი კრიტიკა;

3. ქარიზმატული ლიდერის არსებობა, რომელიც მქადაგებლად და ძირითად ადმინისტრატორად ითვლება;

4. აქტიური მისიონერული საქმიანობა, მათ შორის ქუჩაში, მოქალაქეთა სამუშაო და შეკრების ადგილებში, საცხოვრებელ სახლებში, რელიგიური ლიტერატურის უფასო გავრცელება;

5. მასობრივ ღონისძიებათა ჩატარება პოტენციურ მომხრეთა მიმხრობის მიზნით;

6. გამორჩეული მზრუნველობა სექტის ახალ წევრებზე;

7. განსაკუთრებული ფსიქო-ტრენინგის, ჰიპნოზის, ნარკოტიკებისა და სხვა მეთოდების გამოყენება;

8. მოდერნისტული მიდგომა (თანამედროვე მუსიკა, ცეკვები, დისკუსიები, უჩვეულო საკულტო რიტუალები, საკულტო საგნებისა და ტანსაცმლის ტარების მოთხოვნა);

9. რელიგიური დისციპლინის ზუსტად და მკაცრად დაცვის მოთხოვნა, მშობლებთან და ოჯახთან განშორების აუცილებლობის დეკლარირება, სწავლის ან სამუშაოს მიტოვების ვალდებულება;

10. სამოქალაქო და კონსტიტუციური ვალდებულებებისა და მოვალეობების შეუსრულებლობის მონოდება (სამხედრო სამსახური, სასამართლო, სწავლა, ენა, სისხლის გადასხმისადმი დამოკიდებულება და სხვა);

11. კანონისა და ხელისუფლებისადმი ფორმალური მორჩილების საჯარო დეკლარირება;

12. სახელმწიფო მოხელეებთან კონტაქტი ხელისუფლებაში რელიგიური გაერთიანების თუ ჯგუფის ინტერესების ლობირებისათვის;

13. დედამიწის მთელი მოსახლეობისათვის ერთი ხელისუფლების (მსოფლიო მთავრობის) შექმნის გარდუვალობის ქადაგება;

14. სექტიდან წასული პირების დევნა.

15. სექტის წევრის ოჯახისა და საზოგადოებისაგან მონყვეტა, რეალური ინდივიდუალიზაცია.

სამწუხაროდ, ზემოაღნიშნული მეტნაკლებად დამახასიათებელია ჩვენში ტოტალურად განვითარებადი სექტებისათვის, კერძოდ, და განსაკუთრებით, „იეღოვას მონმეებისთვის.“

ნიშანდობლივია, რომ თეორიაში დღემდე არ არსებობს რელიგიური გაერთიანების ერთიანი დეფინიცია და შეფასების კრიტერიუმები; არეულია საყოველთაოდ აღიარებული ინდივიდუალური უფლებები საზოგადოების ან ჯგუფის უფლებებთან, პირადი თანასწორობა გაიგივებულია საზოგადოებრივ ორგანიზაციათა თანასწორუფლებიანობასთან, რასაც, დაინტერესებული პირები პოტენციური მომხრეების მოსაპოვებლად მოხერხებულად იყენებენ.

ზოგადი განათლების დაბალი დონე ხშირად არის ის მკვებავი წყარო, რომელიც რიგით ადამიანს ადვილად აქცევს ამა თუ იმ მიმდინარეობის გავლენის ქვეშ.

არანაკლებ მნიშვნელოვანი საკითხია ზოგიერთი სექტის მიერ მრევლის გადაბირება მისი უმძიმესი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გამო, რაც ბევრისთვის რეალური რწმენის „თავისუფალი“ გამოხატვა კი არა, ფიზიკური ხსნის გზაა.

აღნიშნული ეწინააღმდეგება მსოფლიოს წამყვან რელიგიათა საერთაშორისო შეთანხმებას პროზელიტიზმის დაუშვებლობის შესახებ, რაც საყოველთაოდ აღიარებული და მხარდაჭერილია.

სწორედ ამის გამოა, ალბათ, რომ ყველა სახელმწიფოს, მათ შორის იმათაც, რომელთაც აქვთ გარკვეული სირთულეები „რელიგიის შესახებ“ ყოვლისმომცველი კანონის მიღებასთან დაკავშირებით, გააჩნიათ კანონი „პროზელიტიზმის შესახებ,“ რაც, ჩემის აზრით, ჩვენი ქვეყნისთვისაც საშური საქმეა.

იშვიათია სახელმწიფო, რომელსაც არ ჰქონდეს კანონი რელიგიის შესახებ და ეს საკითხი არ რეგულირდებოდეს კონსტიტუციის, კანონის და საერთაშორისო სამართლის ნორმებისა და პრაქტიკის საფუძველზე.

„რელიგიის შესახებ“ საქართველოს კანონის ამოსავალი პრინციპები, ჩემი აზრით, უნდა იყოს:

1. რელიგიური ორგანიზაციის (გაერთიანების) ცნების განსაზღვრა;

2. ინდივიდუალურ და საზოგადოებრივ რელიგიურ თავისუფლებათა და უფლებათა, როგორც განსხვავებული რანგის უფლებათა და თავისუფლებათა ერთმანეთისაგან გამიჯვნა (ბუნებრივია, აქ შეიძლება დადგეს საკითხი გარკვეული სახელმწიფო რეგულირების (შეზღუდვების) გავრცელების თაობაზე რელიგიურ ორგანიზაციათა საზოგადოებრივ და არა ინდივიდუალურ უფლებაზე);

3. სახელმწიფოსა და რელიგიურ ორგანიზაციათა კოოპერაციისა და საერთო სახალხო ინტერესებისათვის თანამშრომლობის კანონიერი უფლებებისა და პრინციპების განისაზღვრა, როგორც ორგანიზაციის მიზნებიდან და ამოცანებიდან გამომდინარე განსხვავებული უფლების დანესების საფუძველი;

4. არ არის გამორიცხული, კანონით დადგინდეს განსხვავებულ რელიგიურ გაერთიანებათა (როგორც საზოგადოებრივ ორგანიზაციათა კლასის ნაწილის) რეგისტრაციის წესი და პირობები.

5. საქართველოსთვის, რომელმაც კონსტიტუციით აღიარა

კანონის უზენაესობა, დაუშვებლობა იმისა, რომ ვინმე ან რამე იდგეს კანონსა და კანონიერებაზე მაღლა.

ცხადია, საკითხის თავისებურების, მასთან დაკავშირებით საზოგადოებრივი შეხედულებებისა და წარმოდგენების გარკვეული პოლარიზაციის გამო, რელიგიურ გაერთიანებათა თაობაზე კანონის მიღება ადვილი არ იქნება, მაგრამ დარწმუნებული ვართ, რომ კანონის ინიციატორებს მხარში ამოუდგებიან დარგის ცნობილი მკვლევარები, მეცნიერები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, ცნობილი თუ საზოგადოებისათვის ნაკლებად ცნობილი რელიგიური ლიდერები; კანონის ინიციატორები საჭირო დახმარებას მიიღებენ საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და ექსპერტებისგან.

ფაქტია, რომ გადაუდებელია საქართველოში რელიგიური მდგომარეობის სისტემური ანალიზი და კომპლექსური გამოკვლევის ჩატარება, მათ შორის ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილ მოსახლეობაში. ამ საქმეში აქტიური მონაწილეობისთვის მზად არიან აფხაზეთის მთავრობა, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭო, არასამთავრობო სექტორი, რომლებიც საქართველოს მთავრობასთან და პარლამენტთან მჭიდრო კავშირში ჯეროვან წვლილს შეიტანენ კანონპროექტის ოპტიმალური ვარიანტის შემუშავებაში.

**ჟურნალი „პოლიტიკა“,
№4-5, 2003წ.**

აქვს საქართველოს აფხაზეთში კონფლიქტის მონესრიგების კონცეფცია?

ეს შეკითხვა, საპარლამენტო არჩევნების მოახლოებასთან დაკავშირებით, საყოველთაო ხასიათს იძენს. პარადოქსია, როცა თვით კონფლიქტის ზოგიერთი „მომნესრიგებელი“ ამტკიცებს, რომ საქართველოს ხელისუფლებას კონცეფცია არა აქვს, რომ ქართულ მხარეს სოხუმისთვის არავითარი კონკრეტული გეგმა არ შეუთავაზებია.

ეს ან გაუგებრობაა ან მიზანმიმართული წინასაარჩევნო პოლიტიკა.

რა თქმა უნდა, ხელისუფლებას აქვს ამგვარი გეგმა, სხვა საკითხია, რომელია პრიორიტეტულად მიჩნეული—სამშვიდობო თუ საომარი.

საქართველო ქრისტიანული ქვეყანაა, მოსახლეობის უმეტესობა მართლმორწმუნე ქრისტიანია, ამიტომაც მიჩნეულია, რომ მოყვასთა შორის დაპირისპირებაში მტყუანსა და მართალს, ცოდვილსა და უცოდველს მხოლოდ უფალი განსჯის. ქვეყანაში კარგადაა გაცნობიერებული ისიც, რომ შეუძლებელია ძმათა ომში რომელიმე მხარე იყოს მხოლოდ დამნაშავე ან მხოლოდ მართალი, ამიტომ პასუხისმგებლობა ორივე მხარეს აკისრია. საქართველოს ხელისუფლებამ აღიარა, რომ ომის დასაწყისში ქართველთა მოხალისე სამხედრო ფორმირებების მხრიდან ადგილი ჰქონდა ქვეყნის პოლიტიკურ ხელმძღვანელობასთან შეუთანხმებელ და გაუმართლებელ ქმედებებს აფხაზეთის მოსახლეობის წინააღმდეგ (მათ შორის ქართველი მოსახლეობის მიმართაც), რაც არსებითად ძარცვასა და დარბევაში გამოიხატა. ამასთან ამდგვარ ფაქტებს არ ჰქონდათ წინასწარ დაგეგმილი, ორგანიზებული და მასობრივი ხასიათი, მით უფრო, აფხაზი ან აფხაზეთში მოსახლე სხვა ხალხის მიმართ გენოციდის ან ეთ-

ნიკური წმენდის მიზანი. პირიქით, გარედან პროვოცირებული სამხედრო დაპირისპირების პირველი დღიდანვე საქართველოს პოლიტიკური ხელმძღვანელობა ცდილობდა საომარი მოქმედებების ლოკალიზებას, რამაც მნიშვნელოვანწილად განაპირობა სამხედრო-სტრატეგიული და ტაქტიკური თვალსაზრისით უპირატესობის დათმობა, მთლიანობაში კი, სამხედრო მოქმედებების გაჭიანურება და ისედაც შეზღუდული რესურსების დაქსაქსვა. საქართველოს სამხედრო საბჭოს შეიარაღებულ ძალებს და მოხალისეებს შეეძლოთ დაუყონებლივ შესულიყვნენ სოხუმში, აეღოთ ქალაქი ტყვარჩელი და სხვა, რაც არ განხორციელდა თბილისის კატეგორიული მოთხოვნით, მიუხედავად იმისა, რომ, მაშინ, საქართველოში არსებული სამოქალაქო დაპირისპირების და არეულობის, ერთიანი სახელმწიფოებრივი ხელმძღვანელობის არარსებობის პირობებში, ადვილი არ იყო ანტიესპარატი-სტულად განწყობილი შეიარაღებული ძალების, ცალკეული პატრიოტი მოლაშქრეებისა და მათთან მიტმასნილების კონტროლი და მართვა.

საჯაროდ გაცხადდა, კატეგორიულად და გულწრფელად ითქვა, რომ აფხაზი ხალხი, ჩვენი მოძმე და ნათესავი ხალხია, აფხაზეთის მოსახლეობა – საქართველოს მოსახლეობა, აფხაზეთი საქართველოს ისტორიული ნაწილი და ამიტომაც, აფხაზეთის პრობლემა მხოლოდ და მხოლოდ პოლიტიკური და სამშვიდობო საშუალებებით უნდა მოწესრიგდესო. ჩვენ ეს ვალდებულება მსოფლიოს წინაშეც ვიკისრეთ.

ჯერ კიდევ 1994 წლიდან შეიქმნა კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი მოწესრიგების სახელმწიფო პროგრამა, რომელიც ყოველწლიურად იხვეწებოდა. უფრო მეტიც, მისი ცალკეული ფრაგმენტები, მათ შორის აფხაზეთის შიდა მოწყობის შესახებ, პერიოდულად ქვეყნდებოდა მსოფლიო და ადგილობრივი მედიაში.

1995 წლის 5 მარტს გაეროს უშიშროების საბჭოს თავმჯდომარეს გაეგზავნა და გაეროში გავრცელდა საერთაშორისო ნორმების შესაბამისად შედგენილი საქართველოს მთავრობის წინადადებები აფხაზეთის სტატუსის შესახებ. ცხადია, რომ დო-

კუმენტი მაშინათვე გახდა ცნობილი აფხაზური მხარისთვის.

დოკუმენტი კომპრომისულია. ის ითვალისწინებდა, რომ საქართველო, როგორც ერთიანი ფედერაციული სახელმწიფო, შეიქმნებოდა ყოფილი საქართველოს სსრ საზღვრებში მისი 1991 წლის 21 დეკემბრის მდგომარეობით. ამ დოკუმენტის მიხედვით, აფხაზეთს, როგორც ფედერაციის სუბიექტს, ექნებოდა უფართოესი უფლებამოსილებანი: საკუთარი დროშა, ჰიმნი, გერბი, ასევე, სახელმწიფოებრიობის სხვა ატრიბუტები, პარლამენტი, უმაღლესი აღმასრულებელი და სასამართლო ორგანოები, სამართალდამცავი სისტემა, რაც დაფიქსირდებოდა ერთიანი საქართველოს კონსტიტუციაში და აფხაზეთის კონსტიტუციაში.

აღნიშნული დოკუმენტის შესაბამისად აფხაზურ ენას, ქართულ ენასთან ერთად, ექნებოდა სახელმწიფო ენის სტატუსი. აფხაზეთის ხელისუფლებას ეძლეოდა აფხაზეთში სახელმწიფოებრივი მმართველობის ფორმირების, ბიუჯეტის, საგადასახადო სისტემის და მოსაკრებლების განსაზღვრის, სასამართლოს, პროკურატურის, ადვოკატურისა და ნოტარიული სამსახურების შექმნის შესაძლებლობა.

ფედერალური მთავრობის კომპეტენციაში იგულისხმებოდა საგარეო პოლიტიკა და საგარეო ეკონომიკური კავშირები, თავდაცვითი პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება, შეიარაღებული ძალები და უსაფრთხოება, ფულად-საკრედიტო სისტემა, საბაჟო სამსახური, ფედერაციული ბიუჯეტი, სახელმწიფო საზღვრის სტატუსის დაცვა, ენერგეტიკა, ეროვნული ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა.

არსებული რეალობის გათვალისწინებით, შეიარაღებული ძალების, საბაჟო და სხვა ფუნქციების თაობაზე საკითხი მოგვარდებოდა მოლაპარაკებებით. აღსანიშნავია, რომ აფხაზეთისთვის შეთავაზებული იყო (მისი კომპეტენციის ფარგლებში) საერთაშორისო ხელშეკრულებების დადების უფლება, შესაბამის ფედერაციულ უწყებებთან შეთანხმებით. ამასთან, მხოლოდ ფედერაციული საქართველო უნდა ყოფილიყო საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი.

ფედერაციულ საკანონმდებლო ორგანოში, მხარეთა შეთანხმებით, აფხაზეთის წარმომადგენლობისთვის განისაზღვრებოდა გარკვეული ადგილები. უშუალოდ აფხაზეთთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები კი არ იქნებოდა მიღებული აფხაზეთის წარმომადგენლობის კვალიფიციურ უმრავლესობასთან შეთანხმების გარეშე. ამ დოკუმენტის მიხედვით უფლებამოსილებათა გამიჯვნის საკითხები, ასევე, ფედერალური ორგანოების ფუნქციები, ცალკე მოლაპარაკების საგანი გახდებოდა.

სამწუხაროდ, დავინწყებას მიეცა ქვეყანაში გაშლილი საყოველთაო დისკუსია საქართველოს ფედერალიზაციის შესახებ. ცნობილია, რომ ამ პრობლემასთან დაკავშირებით, საზოგადოებრივი აზრი ერთგვაროვანი არ ყოფილა. ცნობილია, რომ ქვეყნის მონყობის საკითხებში არსებობს მრავალი საინტერესო წინადადება საქართველოს ფედერალიზაციის, ასიმეტრიული ფედერაციის, რაციონალიზაციის, დეცენტრალიზებული თუ უნიტარული სახელმწიფოს შესახებ. საკითხთან დაკავშირებით პარლამენტში, აფხაზეთის პრობლემების დროებით კომისიაში შემოვიდა მრავალი წინადადება (ოცამდე), მათ შორის, რადიკალურად განსხვავებული. მათი უმრავლესობის ავტორები პოლიტიკური პარტიები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, მეცნიერები და ექსპერტები არიან.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს მთავრობის მიერ წარდგენილმა ზემოხსენებულმა მოდელმა ოფიციალური სოხუმი არ დააკმაყოფილა, თუმცა, 1995 წლის 25 ივლისს, 12 საათზე, მხარეთა მოსკოვის მოლაპარაკებაზე, რომელსაც უძღვებოდა რუსეთის ვიცე-პრემიერი ბოლშაკოვი, აფხაზური მხარის ხელმძღვანელმა ჯგერენაიამ, სოხუმთან შეთანხმებით, მხარი დაუჭირა ფორმულირებას „ერთიანი ფედერაციული სახელმწიფოს შესახებ“, თუმცა, საღამოს 21 საათზე, სოხუმის მოთხოვნით მანვე განაცხადა უარი დოკუმენტის პარაფირებაზე (სოხუმმა იგი გაათავისუფლა დელეგაციის ხელმძღვანელის მოვალეობისგან).

საქართველოს ხელისუფლება ამის შემდეგაც განაგრძობდა აფხაზური მხარისათვის ახალი წინადადებების შეთავაზებას.

1999 წლის 22 ივლისს საქართველოს ხელისუფლებამ „აფხაზეთის სტატუსის ძირითადი პრინციპების შესახებ“ ახალი დოკუმენტი ოფიციალურად გასაავრცელებლად კვლავ გაუგზავნა გაეროს უშიშროების საბჭოს. დოკუმენტში შენარჩუნებულ იქნა 1995 წლის 5 მარტის დოკუმენტის ძირითადი წინადადებები; საქართველოს შემადგენლობაში აფხაზეთს კვლავ სთავაზობდნენ: „საქართველოს საერთო სახელმწიფოში აფხაზეთის რესპუბლიკა იქნება სახელმწიფოებრივი ტერიტორიული წარმონაქმნი უფართოესი უფლებებით; იგი მაქსიმალურად განახორციელებს უფლებამოსილებებს, რომელიც განსაზღვრულ იქნება ფედერალური სახელმწიფოს კონსტიტუციით; აფხაზეთის რესპუბლიკა განახორციელებს საკუთარ სუვერენულ უფლებებს—აფხაზეთის კონსტიტუციაში შეაქვს ცვლილებები, ამასთან, იმ პირობით, რომ ის არ ეწინააღმდეგება ფედერალურ კონსტიტუციას და მის პრინციპებს; განსაზღვრავს აფხაზეთის საკანონმდებლო, აღმასრულებელი ორგანოების სტრუქტურასა და ორგანიზაციას, ქმნის რესპუბლიკურ მმართველობასა და სახელმწიფოებრივი მოწყობის შესაბამის მოდელს, ადგენს აფხაზეთის სიმბოლიკას, ამტკიცებს რესპუბლიკურ ბიუჯეტს, ახორციელებს საგარეო კავშირებს, მონაწილეობს საქართველოს საგარეო ურთიერთობებში, მონაწილეობს საერთაშორისო და რეგიონული ორგანოებისა და ორგანიზაციების მუშაობაში, მართავს მისთვის მიკუთვნებულ სახელმწიფო საკუთრებას, წყვეტს რესპუბლიკის მოქალაქეობის, სოციალური პოლიტიკის, მეცნიერების, განათლების, კულტურის, სოციალური დაცვის, პოსტკონფლიქტური მონესრიგების საკითხებს, უზრუნველყოფს საზოგადოებრივ წესრიგს, ქმნის და განსაზღვრავს შინაგან საქმეთა ორგანოებისა და პოლიციის ფუნქციებს.“ საქართველოს ხელისუფლების ეს და სხვა წინადადებები აისახა საქართველოს პრეზიდენტის, საგარეო საქმეთა მინისტრის, სხვა ოფიციალური პირების გამოსვლებში გაეროს ასამბლეის და უშიშროების საბჭოს სხდომებზე, სხვა საერთაშორისო ფორუმებზე.

დოკუმენტში ხაზგასმულია, რომ ქართული მხარის ყველა

ეს წინადადება და პოზიცია, როგორც წინაპირობა, მოითხოვდა აფხაზეთში იძულებით გადაადგილებულ პირთა უსაფრთხო დაბრუნებას, ომამდე არსებული დემოგრაფიული სტატუს-კვოს აღდგენას.

აფხაზური მხარისა და მისი მფარველისთვის საქართველოს ეს ინიციატივაც მიუღებელი აღმოჩნდა. სოხუმის რეჟიმის მხრიდან გაუთავებელი პრეტენზიების გამო კონფლიქტის მონესრიგებაში გარღვევის მიღწევა ვერც ეგრეთწოდებულმა, ბოდენის დოკუმენტმა „საქართველოს შემადგენლობაში აფხაზეთის სტატუსისა და თბილსსა და სოხუმს შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის შესახებ“ შექლო.

საქართველოს პარლამენტმა თავისი 2002 წლის 20 მარტის დადგენილებით დაავალა აფხაზეთის საკითხთა დროებით საპარლამენტო კომისიას შემუშავებინა აფხაზეთში კონფლიქტის მონესრიგების ძირითადი მიმართულებები. პარლამენტის ბიურომ დოკუმენტის პროექტი მოიწონა და განსახილველად გადაუგზავნა საქართველოს პრეზიდენტს. პრეზიდენტის მიერ დოკუმენტი არსებითად მოწონებულ იქნა და მალე ეს დოკუმენტიც ცნობილი გახდება საზოგადოებისთვის.

ბუნებრივია, რომ კონფლიქტის მონესრიგების კონცეფციების შემუშავება კვლავ გაგრძელდება. ამ დღეებში გამოქვეყნდა ეროვნული თანხმობის დარბაზის მიერ შემუშავებული მეტად საინტერესო ინიციატივა.

აფხაზური მხარისა და მსოფლიო თანამეგობრობისთვის კარგად არის ცნობილი საქართველოს ხელისუფლების მიერ შემუშავებული და ოფიციალურად გაცხადებული ყველა პოზიცია აფხაზეთში კონფლიქტის სრულმასშტაბიან მონესრიგებასთან დაკავშირებით, მაგრამ სოხუმის რეჟიმს და მის მფარველებს მათი გაზიარების სურვილი არა აქვთ.

გაზეთი „დილის გაზეთი“,
28 მარტი, 2003წ.

როგორი პარტია სჭირდება საქართველოს?

(თვალსაზრისი)

პოლიტიკური პარტიების არსებობა თანამედროვე დემოკრატიის აუცილებელ ელემენტს წარმოადგენს. პარტიული სისტემის ეფექტიანი ინსტიტუციონალური მოწყობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მრავალ ქვეყანაში და დემოკრატიის ხარისხის საზომად მოიაზრება.

პოლიტიკური პარტიები უმნიშვნელოვანესი შუამავალი და დამაკავშირებელი რგოლია სახელმწიფოსა და მოქალაქეებს შორის. ბევრ ქვეყანაში, განსაკუთრებით კვანდითარებად და გარდამავალ ეტაპზე მყოფ სახელმწიფოებში, პოლიტიკური პარტიები სუსტია და ისინი ვერ ახერხებენ სრულად წარმოაჩინონ მოქალაქეების ინტერესები, ვერ უზრუნველყოფენ ხელისუფლებაში მოსახლეობის რეალური ინტერესების გამომხატველი ადამიანების მოსვლას.

საქართველოში მოღვაწე საერთაშორისო და დონორი ორგანიზაციები თანხმდებიან იმაზე, რომ ჩვენს ქვეყანაში ძლიერი, ეფექტური ინსტიტუციური ბაზის მქონე პარტიული სისტემის ჩამოყალიბება აუცილებელია.

მეტად რიტორიკული კითხვაა, განსაკუთრებით ახლა, როცა ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების მოპოვებიდან მეთორმეტე წლისთავზე, საქართველოში 163 პარტიაა რეგისტრირებული.

სრულიადაც არ არის გასაკვირი, რომ ეს ასეა, რადგანაც მრავალპარტიულობა ქვეყნის დემოკრატიულობის უმნიშვნელოვანესი ნიშანია, თუმცა პარტიათა სიმრავლე სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ კლასიკური გაგებით ახლა თავზე საყრელადაა (გარდა

რამდენიმე გამონაკლისისა) პარტიები, რომელთა პროგრამები, მსოფლმხედველობრივი პრინციპები, იდეოლოგია და ორგანიზაციული წყობა რეალურად ასახავდეს მოსახლეობის მოთხოვნილებებსა და ინტერესებს.

მკვლევარებს მიაჩნიათ, რომ თანამედროვე მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში პოლიტიკური საქმიანობა ბიზნესია და არა ზნეობრივი პოლიტიკა კლასიკური გაგებით. ეტყობა, ჩვენც არ ვიქნებით გამონაკლისებში და ეს სენი საქართველოშიც იჩენს თავს, საამისო ნიშნებიც სახეზეა.

საიდან დავიწყოთ ნამდვილად სახალხო პარტიის მშენებლობა, როგორი უნდა იყოს მისი მსოფლმხედველობრივი იდეალი და სამართლებრივი პრინციპები, რომ ენდოს მოსახლეობა, მისცეს მას ხმა ყველა დონის არჩევნებში, ირწმუნოს პარტიის ხალხურობა და გადასცეს მას კონსტიტუციით აღიარებული თავისი უფლებები და სახელისუფლო მოვალეობები?

არავისთვის საეჭვო არ უნდა იყოს, რომ იდეალური პარტია არ არსებობს, ის ყოველთვის დროისა და ქვეყანაში არსებული სოციალური და ეკონომიკური კლიმატის ანარეკლია, თუმცა ქვეყნისთვის უბედურებაა, როცა პოლიტიკური პარტია ბიზნესის, კომერციული საქმიანობის ნაირსახეობა, გავლენიანი, შეძლებული ფენის ყურმოჭრილი ხელქვეითი, მათი პოლიტიკური ნების მძევალი და მლიქვნელი მსახურია. სამწუხაროდ, ბევრ ქვეყანაში ასეა და რიგი გავლენიანი ოპოზიციური პარტია ბიზნესია და არა პოლიტიკა.

ჩვენმა ახალმა ისტორიამ უკვე დაგვანახა რომ, პარტიათა უმრავლესობა არჩევნების წინ ცოცხლდება და თავისი „ჯადოქრი“ ლიდერების მგზნებარე მოწოდებებით ხალხის მხსნელის, სახელმწიფოს გადამრჩენის მანტიით იმოსება. ცალკეული მათგანი არჩევნების წინ, კონიუნქტურის შესაბამისად, სახელსაც იცვლის და ცდილობს ხელისუფლებაში მოვიდეს, რათა დიდი თავლაკვერი დაითრიოს ან რამდენიმე თბილი სკამი მაინც მოიპოვოს პარლამენტში, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში თუ აღმასრულებელ ხელისუფლებაში.

სტრატეგიული და ტაქტიკური თვალსაზრისით პარტიები, ბუნებრივია, მართლაც ჭრელია, მაგრამ ისტორიის სანაგვე ყუთისათვის განწირული არიან ის პარტიები, რომელთა დამფუძნებელი (ანუ თანამოაზრე ადამიანთა გუნდი) თავისი მსოფლმხედველობის ქვაკუთხედად არ გახდის საქართველოს კონსტიტუციაში მკაფიოდ გამოხატული ფუნდამენტური პრინციპების ერთგულებას, კერძოდ, რომ საქართველოს მოქალაქეთა ურყევი ნებაა დაამკვიდრონ დემოკრატიული საზოგადოებრივი წეს-წყობილება, ეკონომიკური თავისუფლება, სოციალური და სამართლებრივი სახელმწიფო, უზრუნველყონ ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებანი და თავისუფლებანი, განამტკიცონ სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა. ეს ასეა და ესაა ქართველი ხალხის ნება და ისტორიული არჩევანი, რაც უნდა იყოს საფუძველი ნებისმიერი პარტიის პოლიტიკური, იდეოლოგიური და ორგანიზაციული საქმიანობისთვის..

არის ასეთი პარტია? არის იდეურად და ორგანიზაციულად შეკრული ისეთი ძალა, ქვეყნისა და ხალხისათვის თავდადებული ლიდერები, რომლების იკისრებენ ასეთი ეპოქალური ტვირთის აწევას?

იქნებ თქვას ვინმემ, ჩვენაო, მაგრამ საეჭვოა ამჟამად რომელიმე პარტია მზად იყოს ისეთი პასუხისმგებლობისთვის თეორიული თუ ორგანიზაციული თვალსაზრისით. ყოველ შემთხვევაში, ბოლო წლებში ამჟამად აქტიურმა რამდენიმე პარტიამ ასეთ გამოცდას ვერ გაუძლო ვერც პარლამენტში მოსვლით, ვერც აღმასრულებელ ხელისუფლებაში თანამდებობების მოპოვებით. გასაოცარი ის არის რომ, მათ უმეტესობას ხალხი მხოლოდ საარჩევნო ციებ-ცხელების პერიოდში ახსენდება და მალევე ავიწყდება.

მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენი სახელმწიფო ტრანსფორმაციის ცალკეული მიმართულებით ფეხზე დადგა, საერთო მდგომარეობა მეტად კრიტიკულია, განსაკუთრებით რეფორმათა ყველაზე ფუნდამენტურ სფეროებში –სახელმწიფოებრივ მშენებლობაში, ეკონომიკაში, სამართლებრივი სისტემის გარდაქმ-

ნაში, კორუფციის დაძლევაში, მოსახლეობის მატერიალური მდგომარეობის გაუმჯობესების უზრუნველყოფაში. დაინტერესებულ მკითხველს შეუძლია გაეცნოს გასული წლის „საქართველოს სტატისტიკურ წელიწდეულს,“ რათა დარწმუნდეს ქვეყნის კატასტროფულ მდგომარეობაში.

საქართველოშიც ქვეყნის მთავარი მატერიალური რესურსი თავს იყრის ადამიანების უმცირესი ჯგუფის ხელში და საზოგადოების უდიდესი ნაწილი ღატაკდება. ყველაზე უხეში გათვლით მხოლოდ ქალაქ თბილისში უკვე 2 ათასამდე ოჯახია, რომელმაც დაკარგა ბინა და ახლა თავშესაფარს ეძებს. ქვეყანა სულ უფრო კარგავს ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას და ხდება მსოფლიო ბაზრის დანამატი, ჭარბი უცხოური პროდუქციის გასაღების მოედანი. შრომისუნარიანი მოსახლეობის და სპეციალისტების აბსოლუტური უმრავლესობა დაუსაქმებელია. საქონელს თუ მომსახურებას, რომელიც ავად თუ კარგად ქვეყანაში იქმნებოდა, ახლა უცხო ქვეყნის მუშახელს ასაქმებს. სამწუხაროდ, ეს პროცესი ღრმავდება და არც ვითარების რამენაირად შეცვლას აპირებს ვინმე. უფრო მეტიც, გარედან შეკვეთილი უთავბოლო პრივატიზების შედეგად უცხოელებს და საქართველოს მოქალაქეთა მცირე ნაწილს, რომლებიც მართავენ ხელისუფლებას, მითვისებული აქვთ ქვეყნის მთელი სიმდიდრე და ეკონომიკური აქტივები. გამომდინარე აქედან სახეზეა საზოგადოებრივი პრეტენზიები, რომელიც დღითიდღე იზრდება და უკმაყოფილებაში გადადის რევოლუციური პერსპექტივით. ასეთი ალბათობის ხარისხი მაღალია, ვინაიდან დასავლეთის ქვეყნების გავლენით ჩვენმა მოსახლეობამაც დემოკრატია (თავისთავად პოლიტიკა და იდეოლოგია) გააიგივა თითოეულისა და ყველას რეალურ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ თავისუფლებასთან, სამართლიან არჩევნებთან, მზარდ კეთილდღეობასთან. ცნობილია, რომ ჩვენი მალმორწმუნე მოქალაქეები ჯერ კიდევ წინა საუკუნის 90-ანი წლებიდან მოელოდნენ მყისიერ ეკონომიკურ სასწაულს, მაგრამ, რადგანაც ასეთი რამ ბუნებაში არ ხდება, ახლა სხვა გზის ძიებაში არიან. ბევრი მათგანი, გულგატეხილი იმით, რომ ცხოვრება დღითიდღე

აუტანელი ხდება, იქამდეც კი მივიდა, რომ მოითხოვს ადამიანის უფლებათა დეკლარაციაში ჩაინეროს „ცხოვრების უფლება, როგორც უპირველესი და უპირობო ადამიანური უფლება,“ და ყველა წევრმა სახელმწიფომ უზრუნველყოს ამ უფლების დაცვა, მათ შორის და უპირატესად საქართველომ, რომელსაც საამისოდ ყველა რესურსი გააჩნია.

ფაქტია, რომ ასეთი პარტია და ლიდერები ჯერჯერობით არ ჩანან, რადგან დღემდე ჩვენი მთავარი სენია დასავლეთის განვითარებული ქვეყნების პარტიული მოდელებისა და იდეების მიმბაძველობა და ადგილობრ თავისებურებათა გაუთვალისწინებლად ღარიბ და ღატაკ საქართველოში მათი დამკვიდრების იდეალისტური მცდელობა.

არის კი საქართველოში 2-3 ძლიერი, სოციალური და სამართლებრივი სახელმწიფოს მშენებლობის უზრუნველყოფი პარტიის ფორმირების რესურსი?

არის, ღმერთმა ნუ ქნას, რომ არ იყო. ჩვენი ქვეყნის ყველაზე დიდი სიმდიდრეა ათასეულებით გონიერი ადამიანი, ასეულობით სახელმწიფოებრივად მოაზროვნე პიროვნება, რომელთაც შეუძლიათ პასუხისმგებლობის აღება ქვეყნისა და ხალხის წინაშე. ისინი არიან ხელისუფლებაში ხელისუფლების გარეთ, რეგიონებში, ქალაქებსა და რაიონებში, დასაქმებულთა და დაუსაქმებელთა შორის. ქვეყანას გააჩნია არსებული მიძიმე რეალობის შეცვლისა და პროგრესის უზრუნველყოფის უნიკალური ბუნებრივი და მატერიალური რესურსი. საქართველოს შეუძლია ხელგანწვდილ მათხოვრად არ იჯდეს კონტინენტებისა და ცივილიზაციების გზაჯვარედინზე და დასავლური მოწყალებით ირჩენდეს თავს!

რითი დავინყოთ, რა გავაკეთოთ, როგორო პარტია გვინდა?

1) იმისი ანალიზით, რაც იყო, რა გზა გავიარეთ, საითკენ მივისწრაფით, როგორი ქვეყანა უნდა ავაშენოთ, ანუ შეიქმნას პარტიის ყოვლისმომცველი თეორიული პლატფორმა, სოციალურად ორიენტირებული სახელმწიფოს მოწყობის მსოფლმხედველობა; უბრალოდ, ქვეყნის მოწყობის 10-15 წლიანი გეგმა, ისეთი გეგმა, რომელსაც ქალაქისა და სოფლის მცხოვრებლებს, მე-

ნარმეს, მუშას, ფერმერს თუ ინტელიგენტს დაარწმუნებს, რომ იგი, მიუხედავად თავის ეთნიკური წარმომავლობისა, სქესისა თუ რწმენისა, ადამიანურად იცხოვრებს თავისუფალ ქვეყანაში, რომ საქართველოშიც იქნებიან მდიდრები და ღარიბები, მაგრამ ყოველ ე.წ. საშუალო ადამიანს ექნება დაცული საკუთრება, მყარი სამუშაო ადგილი, საკუთარი შრომით და მონადინებით ნორმალური არსებობისა და განვითარების პირობები. ამდაგვარია ამჟამად დასავლეთის ქვეყნებში ლამის ერთადერთად მიჩნეული ლიბერალური დემოკრატიის, სხვანაირად თუ ვიტყვი, „ბატონებად“ და „მონებად“ დაყოფის ნებაყოფლობითი აღიარების გზა. მაგრამ გასათვალისწინებელია ისიც, რომ სხვა სინამდვილიდან მოვდივართ, სოციალურად დაცული საზოგადოებიდან მოვედით, ამიტომაც გვჭირდება თანამედროვე მსოფლიოს განვითარების ადეკვატური ქართული მოდელი, რომლის პრიორიტეტი გახდება ეკონომიკურ თანასწორობა, ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნება, ქვეყნის გამთლიანება, მშობლიურ ადგილებში დევნილთა და ლტოლვილთა დაბრუნება, სამართლის და სამართლიანობის გარემოს დამკვიდრება.

2) საკუთარი მედიის შექმნით, რომელიც თავისუფალი იქნება ზენოლისგან და ქვეყანას ეტყვის სიმართლეს საზოგადოებისთვის საინტერესო ყველა საკითხზე, დააკმაყოფილებს ადამიანთა ინტერესებს, საქართველოს მოქალაქეებს მისცემს საშუალებას გამოხატონ ყოველგვარი აზრი საჯაროდ, არგუმენტირებულად და უფასოდ.

3) გვინდა პარტია, რომელიც თავის რიგებში და გარშემო მოზიდავს ადამიანებს, რომელთაც ყოველგვარი ანგარების და გამორჩეული პირადი ამბიციების გარეშე სურთ თავიანთი ნიჭი, ცოდნა, გამოცდილება მოახმარონ XXI საუკუნის საქართველოს აღმშენებლობას, ქართველთა და არაქართველთა ნიჭისა და გენის რეალიზაციის პირობების შექმნა, საყოველთაო სიდუხჭირიდან ქვეყნის გამოყვანა და თანამედროვე მსოფლიოში მისი კუთვნილი ადგილის დაბრუნება.

4) გვინდა პარტია, რომელიც თავის გარშემო და რიგებში

თავს მოუყრის მონოდებით და ხელობით პოლიტიკოსებს, სამართლის, ფინანსებისა და ეკონომიკის, განათლების, კულტურის, სოციალური და ჯანდაცვის, სპორტის, ვაჭრობისა და ბიზნესის, სახელმწიფოებრივი მონყობის, საერთაშორისო ურთიერთობების, ადამიანის უფლებათა დაცვის სპეციალისტებს, რომლებიც ჩაერთვებიან თანამედროვე ეროვნული სახელმწიფოს მშენებლობის პროექტების შემუშავებაში.

5) გვინდა პარტია, რომელიც განსაზღვრავს თავის ოპტიმალურ სტრუქტურას ქვეყნის მასშტაბით, რეგიონებში შექმნის პირველად უჯრედებსა და მხარდამჭერთა კლუბებს, ლიდერებად წამოსწევს შესაბამისი უნარ-თვისებების მქონე ადამიანებს.

6) გვინდა მეზრდოლი პარტია, რომელიც პრინციპულად გამოხატავს თავის პოზიციას ქვეყანაში მიმდინარე ყველა მნიშვნელოვან მოვლენასთან დაკავშირებით, მონაწილეობს არჩევნებში, მოღვაწეობს კონსტიტუციითა და კანონმდებლობით განსაზღვრული თამაშის წესების სრული დაცვით. იგი თავის რიგებს წვრთნის არა მხოლოდ ოპოზიციური ოპონენტობისთვის, არამედ ხელისუფლებაში მოსასვლელად; პარტია, რომელიც თავს შეიკავებს პომპეზური ღონისძიებების, პიარ-სანახაობების ჩატარებისა და პოპულისტური დაპირებებისგან, ქმედითუნარიანი პარტია, რომლის შემოსავლების ძირითადი წყაროა პარტიის წევრთა სანევრო შესატანები, აგრეთვე კანონით დადგენილი სხვა შემოსავლები; პარტია, რომელიც ამხელს და იბრძვის საარჩევნო ღონისძიებებში სახელმწიფო რესურსების გამოყენების აღსაკვეთად, მოითხოვს კანონის მიღებას პოლიტიკური პარტიების განვითარებისთვის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან რესურსების მისაღებად, როგორც ეს არის ბევრ ევროპულ სახელმწიფოში. პარტია ყველა მისი შემოსავლებითა და ხარჯებით სრულიად გამჭვირვალე უნდა იყოს პარტიის შიგნით და ხალხის წინაშე.

7) გვინდა პარტიის, რომლის უპირველესი მიზანია საქართველოში მცხოვრები ყველა სხვა ხალხების რეალური პატივისცემა, ქვეყნის შიდა კონფლიქტების მშვიდობიანი მოწესრიგება, ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა კონსტიტუციური საშუალებე-

ბითა და სუვერენული სახელმწიფოსთვის თვისებრივად განუყოფელი სხვა უფლებებისა და მოვალეობების აღსრულებით.

8) გვინდა პარტია, რომელიც იღვანებს აღადგინოს ხიდი ქვეყნის სახელოვან წარსულს, მძიმე ანმცოსა და მომავალს შორის, თვალისჩინივით გაუფრთხილდება ქვეყნის უნიკალურ სულიერ ფასეულობებსა და ღირებულებებს, ყველა საშუალებით შეეცდება გაამდიდროს იგი მსოფლიო ცივილიზაციის საუკეთესო მიღწევებით.

9) გვინდა პარტია, რომელიც იბრძოლებს ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების არა დეკლარაციული, არამედ რეალური დაცვისთვის, ეროვნული, სიმდიდრის შექმნის, დაგროვებისა და სამართლიანი გადანაწილების თანაბარი წანამძღვრების შესაქმნელად, კანონის და სამართლიანობის უზენაესობის პრინციპებისა და ნორმების განუხრელი დაცვისთვის.

10) გვინდა ბრძოლისუნარიანი პარტია, რომელიც ყველა ღონისძიებით განამტკიცებს და განავითარებს საქართველოს სახელმწიფოს დამოუკიდებლობასა და სუვერენიტეტს, მის ახალ სახელმწიფოებრივ და პოლიტიკურ ფუნქციას, უზრუნველყოფს ქვეყნის საიმედო თავდაცვისუნარიანობას და უსაფრთხოებას, საქართველოს ეროვნული ინტერესების უზენაესობას მსოფლიო გეოპოლიტიკურ ძალთა ბალანსში.

რაა ის რესურსი და საჯაროდ გაცხადებული მიზანი, რომ პარტია არ დაემსგავსოს იმ პარტიებს, რომლებმაც გაიტყვეს სახელი და დაიმსახურეს საზოგადოების ეჭვი და უნდობლობა?

1) რა თქმა უნდა, პარტიის საქმის ერთგული ადამიანები და უპირველესად ხალხი, როგორც პარტიის ძლიერების წყარო, მისი მიზანი და ამ მიზნის მიღწევის საშუალება.

2) ეროვნული ეკონომიკის აღორძინების უპირატესი პირობების შექმნა, მისი ტრანსფორმაცია უპირველესად საკუთარი შინაგანი შესაძლებლობებისა და უცხოური კაპიტალის მოზიდვის საფუძველზე; ქვეყანაში კერძო, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი სამეწარმეო პოტენციალის განახლება, ახალი პროფესიის ადამიანების მომზადება და თანამედროვე ტექნიკურ ენერგოტივად დარგებში, აგრარულ სექტორში, ტურიზმის სფეროებში

დასაქმება, ინდივიდუალური და კოოპერაციული მენარმეების ხელშეწყობა, პერსპექტიული საექსპორტო პროდუქციის შექმნა და საგარეო ბაზრის მოპოვება.

3) საკუთრების ყველა ფორმისადმი პატივისცემა, გარდამავალ პერიოდში სახელმწიფო და სახალხო საკუთრებისადმი მზრუნველი დამოკიდებულება, თვითმიზნად ქცეული პრივატიზების შეჩერება და სახელმწიფო საკუთრების გასხვისების ზომიერი საკანონმდებლო რეგულაციის საფუძველზე წარმართვა, რათა შეჩერდეს ქვეყნის მოსახლეობის გაღატაკება და მასობრივი უმუშევრობის ტრაგიკული პროცესი.

4) განათლების რეფორმის გარედან თავსმოხვეული სტანდარტიდან მისი ეროვნულ და ცივილიზებულ ნიადაგზე გადაყვანა, მშობლიური ენისა და კულტურის ფასეულობების შენახვასა და განვითარებაზე სახელმწიფოებრივი ზრუნვა, ჯანსაღი ცხოვრების წესის დამკვიდრება, ახალგაზრდა თაობის ახალი იდეების და მიზნების მხარდაჭერა, სპორტის განვითარების ხელშეწყობა, მოსახლეობისთვის ჯანდაცვის უმძიმესი ტვირთის შემსუბუქება პირველადი, გადაუდებელი და ალტერნატიული სამედიცინო სახელმწიფო სექტორის შექმნის ბაზაზე.

5) საქართველოს ყველა რეგიონის, მათ შორის მაღალმთიანი რეგიონების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების პოტენციალის შესწავლა, რეგიონული განვითარების სტრატეგიის და კონკრეტული სამოქმედო გეგმის შემუშავება. ეკონომიკის პერსპექტიული დარგების, უპირატესად საქართველოს უმდიდრესი ჰიდრორესურსების ბაზაზე ახალი ელექტროსადგურების მშენებლობა, ელექტროენერჯის უმთავრეს საექსპორტო საქონლად გადაქცევა, გადამამუშავებელი სექტორის განვითარება სახელმწიფო და გარე ინვესტიციების მოზიდვის საფუძველზე, ამ მიზნისთვის ადგილობრივი შესაძლებლობების ამოქმედება სააქციო საზოგადოებებისა და საფონდო რესურსების რაციონალურ დაბანდების გზით.

6) საგადასახადო და საშემოსავლო პოლიტიკის ოპტიმიზაცია, ერთობლივი საზოგადოებრივი პროდუქტის განაწილების შეჯე-

რებული საბაზრო და სახელმწიფოებრივი სისტემის შექმნა. მონოპოლიზმისა და უკანონო გარიგებების აღკვეთის მძლავრი სახელმწიფო მექანიზმების შექმნა და საჯაროობის უზრუნველყოფა. ლიბერალიზმის ტენდენციის პირობებში ადმინისტრაციული რესურსების ადეკვატური ზომით გამოყენება.

7) კორუფციის რეალური აღმოფხვრის სახელმწიფო მექანიზმების შექმნა, ყველგანმყოფი ელიტარული კორუფციის დაძლევის საკანონმდებლო უზრუნველყოფა. სისხლი სამართლებრივი დევნის გაძლიერების ცივილური სამართლებრივი ბაზის შექმნა, მართლმსაჯულობის საჯაროობის პირობებში მართლწესრიგის განმტკიცების საგანგებო ღონისძიებების გატარება. სახელმწიფო მმართველობის აპარატის გამარტივება, ყველა სახელმწიფო თანამდებობაზე ქვეყნისა და საქმის ერთგული, საზოგადოებრივი ავტორიტეტის მქონე პროფესიონალების შერჩევის და დანიშვნის გამჭვირვალე მექანიზმის შექმნა (გამჭვირვალე საკონკურსო წესი), მათ შორი რეგიონული პრინციპის გათვალისწინებით, საკადრო საკითხებში პროტექციისა და ძმაცობის (ე.წ. გუნდურობის) ტრადიციული პრაქტიკის დაძლევა.

8) სახელმწიფო პოლიტიკური სისტემის რეფორმა, ძლიერი აღმასრულებელი ხელისუფლების (მთავრობის, სამინისტროების, უწყებების), ასევე ევროპული ტიპის ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ფორმირება, კონსტიტუციაში ადეკვატური ცვლილებების შეტანა, ხელისუფლების ყველა რგოლში პასუხისმგებლობისა და ანგარიშგების სისტემის აღდგენა.

9) სახელმწიფოებრივი მმართველობის სტრუქტურებში ახალგაზრდების მოზიდვა და პატიოსანი სელექცია მათი საფეხურებრივი ზრდის ყველა ეტაპზე; დანინაურების უპირველესი პირობა უნდა გახდეს ცოდნა და უნარ-ჩვევები, ადამიანებთან მუშაობის გამოცდილება, თანმიმდევრულად გავლილი სამოხელო კლასი და ჩინი. ხალხმა უნდა იცოდეს, რომ სოციალურად ორიენტირებულ სახელმწიფოში ბიუჯეტის ფორმირება ხორციელდება ერთობლივი საზოგადოებრივი პროდუქტის 20-45%-ის მობილიზების ბაზაზე და არა 10-15%-ისა, რათა სახელმწიფო

ბიუჯეტი არ იყოს მუდმივად დეფიციტური და სოციალური პრობლემები ქრონიკულად მოუგვარებელი.

როგორი უნდა იყოს პარტიის მსოფლმხედველობრივი პრიორიტეტი?

ევროპის მოწინავე სახელმწიფოების სინამდვილეში თავისი ფუნქცია არ დაუკარგავს მემარჯვენეობას და მემარცხენეობას, ცენტრიზმს მარჯვენა თუ მარცხენა ამპლიტუდით. ისტორიის ავანსცენიდან არც ნეოფაშისტური და რადიკალურ-ფუნდამენტალი მემარცხენეები წასულან, არც კონსერვატიზმი და ნაციონალიზმი, არც ანარქიზმი და რელიგიური ფანატიზმი, არც რეალური სოციალიზმის იდეა დამარცხებულა გლობალურად. ისინი არსებობენ როგორც კაცობრიობის ისტორიული გამოცდილება და პრაქტიკა და შეჭირვებულ, კორუმპირებულ, მეტისმეტად პოლარიზირებულ და სოციალურად არამდგრად ქვეყნებში ხანდახან ზღაპრულ ურჩხულებად წამოყოფენ თავებს. შედარებით ახალი მოძრაობებია ეკოლოგიზმი, ფემინიზმი, გლობალიზმი და ანტიგლობალიზმი, რომელთაც, როგორც პოლიტიკურ მოძრაობებსა და იდეოლოგიებს ჰყავთ თავისი მომხრეები და მოწინააღმდეგეები.

მოსახლეობის შეკვეთა საქართველოს სახელმწიფოს სოციალურ სახელმწიფოდ ტრანსფორმაციაზე ლოგიკურად უნდა აისახოს პოსტკომუნისტურ სინამდვილეში შექმნილი პარტიებისა და მოძრაობების მსოფლმხედველობის ფილოსოფიაზე, თუმცა, ჩვენს სინამდვილეში ამ ნიშნით პარტიათა კლასიფიკაცია მეტად პირობითია. აშლარაა, რომ ქართული საზოგადოების აზრი სულ უფრო მეტად იხრება სოციალური სახელმწიფოსკენ, რომელშიც, როგორც წესი, მოიაზრება სახელმწიფო, რომელიც მუდმივად გაჭირვებასა და სიღატაკეში არ ამყოფებს საკუთარ მოქალაქეებს, ქმნის ოპტიმალურ პირობებს, რათა არ იყოს საზოგადოების უკიდურესი ქონებრივი პოლარიზაცია, მასობრივი სიღატაკე და აუტანელი სიდუხჭირე დესტაბილიზაციის თანამდევი საფრთხეებით.

საქართველოს მასშტაბის ომისშემდგომო ევროპული სოციალური სახელმწიფოების გამოცდილება ადასტურებს, რომ სოციალურად ორიენტირებული ორი-სამი ერთგვაროვანი

მსოფლმხედველობის და მყარი სტრუქტურის მქონე პარტია არის და იქნება სტაბილური საპრეზიდენტო თუ საპარლამენტო მმართველობისა და ქვეყნის მდგრადი განვითარების საიმედო გარანტი. ხალხი ხელისუფლების წყაროა დემოკრატიის კლასიკური გაგებით და იგი იმდენ უფლებამოსილებას უნდა აძლევდეს ხელისუფლებას, როგორც მას ამა თუ იმ ეტაპზე მიაჩნია საჭიროდ. სამწუხაროდ, ბევრ ქვეყანაში ამჟამად საყოველთაოდ ქებული ლიბერალური დემოკრატია და მისი პირმშო პარლამენტი გადაქცეულია ფორმალურ წარმომადგენლობით დემოკრატიად, ანუ ადამიანთა გარკვეული ჯგუფის მონოპოლიად პარლამენტში თუ ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში. ასეთ ვითარებაში ხალხი არსებითად მოწყვეტილია ხელისუფლებაზე რამენაირ გავლენას. უფრო მეტიც, სერიოზულ დაფიქრებას მოითხოვს პროპორციული და მაჟორიტარული საარჩევნო სისტემების თანაფარდობა; მაჟორიტარული არჩევნებისადმი ეჭვის დათესვა რეალურად ნიშნავს დემოკრატიის უმთავრესი პრინციპისადმი უარის თქმას, პირდაპირი საარჩევნო უფლების დემონტაჟს არჩევით ორგანოში მდიდარი და გავლენიანი საძმაკაცოს მოსაყვანად, ანუ, როგორც იტყვიან, პოლიტიკაში ე.წ. ნათლიმამათა საძმოს ტაქსით მოსაყვანად.

ქართველი ერის უპირველესი ამოცანაა საარჩევნო კანონმდებლობა და პროცესი გახდეს სამართლიანი, დაიდლოს საყოველთაოდ გავრცელებული აზრი, რომ: „ვისაც აქვს ფული და გავლენა, მხოლოდ და მხოლოდ ისინი იგებს არჩევნებს.“ მიუღებელია და აბსურდული მტკიცება იმისა, რომ თავისი ბუნებით ხალხი პასიური მომხმარებელია და მისი მოსყიდვა ყოველთვის და ყველაფრით შეიძლება. სამართლიანი არჩევნების ერთადერთი გარანტი კი არის მიუკერძოებელი საარჩევნო გარემო და პარტიათა ჯანსაღი კონკურენცია, მათი არჩევნებით მონაცვლეობის ტრადიციის დამკვიდრება, რაც ჩვენთვის გასაველელი ეტაპია. მხოლოდ ამ გზით არის შესაძლებელი არსებული ხელისუფლება იმ პოლიტიკურმა ძალებმა შეცვალონ, რომელთა უმთავრესი ღირებულება ქვეყანა და ადამიანია და არა ე.წ. მდიდარი კატები, რომლებიც ისე

გალაღდნენ, რომ არად მიაჩნიათ საკუთარი სახელმწიფო, ქვეყანა და ხალხი, არად დაგიდევენ კანონს და კანონიერებას. უფრო მეტიც, ხელისუფლება, როგორც ასეთი, მათი ძალაუფლების ინსტრუმენტი მათივე უსაფრთხოების, პრივილეგიებისა და ქონების დასაცავად, მოსახლეობის კიდევ მეტად საძარცვად.

საქართველოს სჭირდება პარტია, რომელიც მასიური სილატაკისა და ცხოვრების დაბალი დონის პირობებში ელექტორატს მოიზიდავს ქვეყნის მომავლის დასაბუთებული ხედვით, მთელი მოსახლეობის მდგომარეობის გაუმჯობესების რეალური პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემის დამკვიდრებით. გადასახედია კანონი „პოლიტიკური გაერთიანების შესახებ“ და „საარჩევნო კოდექსი“ საარჩევნო გარემოს გაჯანსაღების, არჩევნებში ხელისუფლების მომგებიანი მდგომარეობის გაუქმების, სახელმწიფო რესურსების გამოყენების დაუშვებლობის, უკანონო და არალეგალური შემოსავლების მოპოვების აღკვეთის, შემოსავლების და ხარჯების საჯაროობის ნაწილში.

რა უშლის ხელს სოციალური ორიენტაციის ახალი ტიპის პარტიის მშენებლობას?

ძალიან მძიმე ვითარება გვაქვს, როგორც ეკონომიკურად, ისე მორალურად და ფსიქოლოგიურად. საქართველოს მოქალაქეთა უმეტესობას თავის რჩენის საშუალება არ აქვს. ქართველ კაცს ომი და შიმშილი კი არა, სასონარკვეთილება და მონურ რეჟიმში ცხოვრება ჰკვეთს მუხლებს. კატასტროფულია აფხაზეთიდან და ცხინვალის რეგიონიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა მდგომარეობა, შეიარაღებული დაპირისპირების დამთავრებიდან ათი წლის შემდეგაც მათ ოჯახების ნახევარზე მეტი კერძო სექტორშია თავშეფარებული ან არალეგალად ირიცხება (ე.წ. შეჭრილი) სახელმწიფო საკუთრების შენობა-ნაგებობებში. ბევრი მათგანი, მშვიერი და მწყურვალი, მიეჩვია ერთი დღის მოვლენებით ცხოვრებას, გაუჩნდა არასრულფასოვნების კომპლექსი, ხელისუფლების ბატონად მაღიარებელი მონის ფსიქოლოგია, ეჭვი შეეპარა საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთაც ჭეშმარიტი დემოკრატიის არსებობაში.

ფაქტია, რომ მშვიერი, ლატაკი ყველასა და ყველაფერზე გაბოროტებული მასა, მარგინალთა ფენა ვერასოდეს გააკეთებს სწორ არჩევანს ვერც ქვეყნის და ვერც საკუთარი თავის სასარგებლოდ.

სამწუხაროდ, ისტორიამ უამრავი მაგალითი იცის, როცა საზოგადოებრივი ნიჰილიზმისა და საყოველთაო ისტერიის პირობებში მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი ადვილად წამოეგო გაქნილი დემაგოგისა და ავანტიურისტის ანკესზე. ამ თვალსაზრისით ჩვენშიც არსებობს სერიოზული საფრთხე. მხედველობაშია უკიდურესად პოპულისტური (მესიანური) ლოზუნგებით და მონოდეტებით გაჭირვებული ხალხის გადაბარების მცდელობა. პარადოქსია, რომ ასეთი ლოზუნგები სწორედ იმათი იარაღი გახდა, ვინც სულ ახლახან დაუფიქრებლად ანგრევდა იმ წყობილებას, რომლის ნოსტალგია ჯერ კიდევ ცოცხლობს საზოგადოების დიდ ნაწილში და იქამდე არ გაქრება, სანამ ადამიანები უკეთესად არ იქნებიან უზრუნველყოფილი მატერიალურად და უფრო თავისუფალნი, ვიდრე ამ ოციოდე წლის წინათ.

ახალმა პარტიამ უნდა შესძლოს დაარწმუნოს ამომრჩეველი, რომ სანამ ქვეყანას თავისი ძლიერი ეკონომიკა და სამუშაო ადგილები, სოციალური განვითარების საკუთარი ბიუჯეტი არ ექნება, კარგი ცხოვრების დაპირება ავანტიურისტთა მორიგი სატყუარაა.

ახალ პარტია ახალი ლიდერები სჭირდება, ძლიერი, განათლებული, შორსმხედველი, სულით და ხორციტ ეროვნული ადამიანები, პატრიოტები. ქვეყნის ევროპულ ორიენტაციაზე დღედაღამ გაიძახიან რიგი ჩვენი პარტიული ლიდერები, თუმცა დიდი ეჭვია, მხოლოდ რამდენიმეს თუ ჩაუხედია ევროპული კაპიტალიზმის (უფრო ზუსტად სოციალიზმის) პოლიტიკური სისტემის საფუძვლებში, განვითარებული ევროპის სოციალური სახელმწიფოების არსში, რეალური დემოკრატიის საფუძვლებში.

ყველა დროსა და ყველა ქვეყანაში ტყუილი, სიცრუე, თვალის ახვევა ხშირად ყოფილა ხელისუფლების მოპოვებისა და ქვეყნის მართვის იარაღი. ამ თვალსაზრისით თანამედროვე ტელევიზიას, სხვა საინფორმაციო საშუალებებს, უნივერსალური შესაძლებლობები გააჩნიათ აბსოლუტური სიმართლისა და აბსოლუ-

ტური სიცრუის თანაბარძალიანად წარმოსაჩენად. ფაქტია, რომ ვინც ფლობს ტელევიზიას (და შესაბამისად დიდ ფულს) მართავს ხალხს და ქვეყანას. ეს პრობლემა არ არის მარტივად მოსაგვარებელი, იგი წინააღმდეგობრივია დასავლეთის ქვეყნებშიც, თუმცა მათ შესძლეს ე.წ. პოზიტიური შეზღუდვის ქმედითი საკანონმდებლო ბაზის შექმნა. და მაინც, სიმაართლე, მხოლოდ გულწრფელი, საჯარო სიმაართლე, აი, რა უნდა იყოს ყოველი სიცოცხლისუნარიანი პარტიის უმთავრესი პრინციპი და საქმიანობის წესი.

ჩვენმა ხალხმა უნდა იცოდეს სრული სიმაართლე პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაციის უდიდეს სირთულეთა შესახებ, რომელიც, მაგალითად, ჩინეთში სულ სხვა გზით წარიმართა, ჩვენთან კი ინდუსტრიული ეპოქის ველური კაპიტალიზმის ფორმა მიიღო. კომუნისტური საზოგადოების ტრანსფორმაციის გონივრული გეგმა ბუნებაში არ არსებობდა. 1991 წლის 22 ივნისს საქართველოს პირველმა პრეზიდენტმა წამოაყენა ე.წ. კონვენგენციის თეორია (სოციალიზმისა და კაპიტალიზმის უპირატესობათა შერწყმა), მაგრამ მისი ეს იდეა და მოწოდება რითიც დამთავრდა, საყოველთაოდ ცნობილია. საქართველოს შემდგომმა ხელისუფლებამ უპირობოდ მიიღო პოსტსაბჭოთა ქვეყნების განვითარების ბუეჟინკის სამფაზიანი განვითარების თხუთმეტწლიანი სქემა, რომელსაც დღემდე ყოველგვარი ეჭვის გარეშე ბრმად ახორციელებენ. ყველაფერი ისე არ გამოვიდა, როგორც ეს თავიდანვე იყო ჩაფიქრებული, თუმცა ამისთვისაც ხელისუფლებას ყველაზე ხშირად ისინი აკრიტიკებენ, რომლებიც ამ სქემის განხორციელების ავანგარდში იყვნენ.

საქართველო, ბუნებრივია, გლობალიზაციის პროცესებს და გარედან დახმარებას ვერ გაექცევა, მაგრამ ცხადია, რომ იგი ქვეყნის კოლონიზაციის ნაირსახეობა არ უნდა გახდეს. საქართველომ განვითარების საკუთარი გზა უნდა გამოიხატოს, რაც საკუთარ ფესვებსა და ახალ რეალობაზე იქნება დაფუძნებული. ამ გზის ძიებაში ახალ პარტიას მოუწევს პასუხი გასცეს რიგ უხერხულ კითხვებს, კერძოდ, არიან საქართველოში კლასები? თუ არიან, როგორ შეიძლება მათ შორის ანტაგონიზმის დაძლევა;

კანონზომიერად ვითარდება საზოგადოება, თუ საბაზრო ქაონიდან იქმნება საყოველთაო წესრიგი? რა ადგილს დაიკავებს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ზნეობის ნორმები და პრინციპები?

ახალი პარტია მზად უნდა იყოს მშვიდად შეხვდეს გამარჯვებასა და დამარცხებას, გამოიმუშავოს სათანადო იმუნიტეტი. კლასიკური გაგებით, როგორც ზემოთ აღინიშნა, მემარცხენეები სოციალური ხარჯების ზრდას მოითხოვენ, მემარჯვენეები კი მის შემცირებას. ყველა განვითარებულ ქვეყანაში ისტორიულად ჩამოყალიბდა განსხვავებულ პარტიულ მსოფლმხედველობათა ამდაგვარი ბალანსის (მემარჯვენე-ცენტრისტული, მემარცხენე-ცენტრისტული), რომლებიც მონაცვლეობით მოდიან ხელისუფლებაში, თუმცა საქართველოში მრავალ მიზეზთა გამო განსხვავებული ვითარებაა.

ახალმა პარტიამ უნდა შეძლოს, რომ ქვეყნის მოქალაქეებმა გაითავისონ თავისი როლი და ადგილი სახელმწიფოს მოწყობაში ყველა დონის არჩევნების და უშუალო დემოკრატიის სხვა ფორმების მეშვეობით. ფუჭია ოცნება, რომ მთელი ქვეყანა ერთ ჭკუაზე ივლის. არც არის საჭირო და არც უნდა იყოს. სხვა საქმეა ქვეყანაში აქტიური, მამულიშვილურად განწყობილი და უშიშარი ნაწილის-ლიდერის ფაქტორი, რაც მუდამ იქნება საქართველოს ეროვნული ინტერესების სადარაჯოზე.

საქართველოს ახალ პარტიებს მოუწევთ საკუთარი ქვეყნის ისტორიული გადასახედიდან კრიტიკულად განიხილონ დემოკრატიული ქვეყნების გამოცდილება, განაცალკეონ მითი და რეალობა, გააანალიზონ საქართველოს პირველი რესპუბლიკის პარტიული სისტემის პოზიტიური და ნეგატიური მხარეები. იტყვიან, რომ ახალი, კარგად დავინწყებული ძველიაო, ამიტომაც მაფრთხობს მოარული ხმები, რომ თითქოსდა პარტიული საქმიანობა ბიზნესი და გამდიდრების საშუალება გახდაო. გამორიცხული არაფერია, ამ საკითხში უდიდეს გერმანელ მოაზროვნეს და უნივერსალურად განსწავლული მაქს ვებერს (სამოქალაქო საზოგადოების, ანდა როგორც თვითონ უწოდებს საკუთარ თავს, კაპიტალიზმის თეორეტიკოსი, და ამავე დროს, მისი ერთერთი ყველაზე დიდი კრიტიკოსი) ნამდვილად ვერ შევეკამათე-

ბი. სამწუხაროდ, ჩვენთანაც გაიგონებთ უკვე, – განა არის ვინმე დღევანდელ პოლიტიკაში ქალწული? პოლიტიკურ საქმიანობას, მით უმეტეს, აქციებს, წინააღმდეგობის ფართო ფრონტის გაშლას ფული რომ სჭირდება, ახალი ამბავია? რომელი ჭკუათმყოფელი დაიჯერებს, რომ პოლიტიკა უფულოდ კეთდება და პოლიტიკოსები ციური მანანათი იკვებებიან?

მიუხედავად ამისა, არც ერთ დროში და არც ერთ ქვეყანაში, არც ერთ სახელმწიფოში მებრძოლი თანამოაზრეების გუნდისა და მოქმედი პარტიების გარეშე რამე სახელმწიფოებრივი და მნიშვნელოვანი არ შექმნილა და არც შეიქმნება.

და ბოლოს, ახალი პარტიის პროგრამასა და სამოქმედო გეგმებში განსაკუთრებული ადგილი უნდა დაეთმოს მოქნილი, მსოფლიო რეალობის ადეკვატური საგარეო და საშინაო პოლიტიკის პროგრამის შემუშავებას. რეალობაა, რომ ქვეყნის მოქმედმა ხელისუფლებამ ცალსახად გადაწყვიტა საქართველოს დასავლურ ორბიტაზე გაყვანა და საქართველო ნატოს ალიანსში განევრიანება. ამასთან ერთად, უეჭველია, რომ ტერიტორიებდაკარგული ქვეყანა ყოველთვის მზად უნდა იყოს საკუთარ საგარეო და საშინაო პოლიტიკაში ვითარების ადეკვატური ცვლილებების შესატანად. დიდი მიხვედრა არ სჭირდება იმას თუ კიდევ რა სიურპრიზებს გვიმზადებს რუსეთი აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში. ამიტომაც აუცილებელია სტრატეგიულ სახელმწიფოებრივ ღონისძიებებს მუდამ თან ახლდეს კონფლიქტური რეგიონების მოსახლეობასთან პარტიათა დიალოგი, იქ დარჩენილი მოსახლეობის მიმართ იმ სიკეთეთა გავრცელებაზე ზრუნვა, რაც დადგენილია მთელი ქვეყნის მოსახლეობისთვის. ცალსახაა, რომ ნებისმიერი პარტიის ეფექტურობის საზომი არის და მომავალშიც იქნება ის, თუ რას გააკეთებს და როგორ იმოქმედებს იგი საქართველო ტერიტორიული მთლიანობის აღსადგენად, ქვეყნის გასამთლიანებლად.

ჟურნალი „პოლიტიკა“,
№4-5, 2003წ.

თავდადება თუ ღალატი?

აფხაზეთში შეიარაღებული დაპირისპირების დასასრულისათვის (1993 წლის სექტემბრის ბოლო, ოქტომბრის დასაწყისი) გალის რაიონის მოსახლეობამ თითქმის მთლიანად (დარჩა რამდენიმე ასეული უმწეო ადამიანი) დატოვა მშობლიური ადგილები და ძირითადად ენგურს გამოძმა რაიონებს შეაფარა თავი.

ადგილობრივმა მოსახლეობამ გულთბილად მიიღო დევნილები, რომელიც ქვეყნისათვის იმ მძიმე დროში ისედაც მწირ ლუკმას უბედურებაში მყოფ ადამიანებს უნაწილებდა. დევნილი მოსახლეობის სამეურნეო ნაგებობებში, სასტუმროებში, სკოლებში, საბავშვო ბაღებში, კერძო სახლებში დაბინავებისთვის ყველაფერი გააკეთა სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონმა, იმერეთმა, აჭარამ, გურიამ, მთელმა საქართველომ.

მრავალ მიზეზთა გამო (მათ შორის 1993-1994 წლების უმკაცრესი ზამთარი, ფაქტიური შიმშილობა, ელემენტარული საყოფაცხოვრებო მოუწყობლობა, შელახული თავმოყვარეობა) დევნილებმა 1994 წლის დასაწყისიდან უსაფრთხოების ყოველგვარი გარანტიების გარეშე დაიწყეს მშობლიურ ადგილებში დაბრუნება.

არსებული მონაცემებით, ამჟამად გალის რაიონში ომამდელი მოსახლეობის (თითქმის 100 ათასი ე.წ. ძველ საზღვრებში) 45% დაბრუნებულია ან მიმოქცევაშია, განსაკუთრებით სეზონური სამუშაოების დროს. ქართული მოსახლეობის მცირედი ნაწილი, ასევე, დაბრუნდა, სოხუმში, გაგრაში, გუდაუთის, გულირიფშის, სოხუმის, ოჩამჩირის რაიონებში.

სამწუხაროდ, აფხაზეთში ქართველ დევნილთა სტიქიურ დაბრუნებასთან დაკავშირებით აზრთა სხვადასხვაობა არსებობდა და დღემდე არსებობს, ზოგჯერ მეტად უარყოფითიც.

ნებისმიერი ხალხის ისტორიაში ოდნავ ჩახედულმა ადამიანმა იცის, რომ საკუთარი ტერიტორიის დაკარგვის შემდეგ ადგილობრივი მოსახლეობა თავად, საკუთარი სიცოცხლის რისკით

აკეთებდა არჩევანს დაბრუნებულიყო მშობლიურ ადგილებში და მეტ-ნაკლებად შეგუებოდა შეცვლილ რეალობას.

საქართველო მრავალჯერ დაუპყრიათ უცხო ძალებს, ქვეყნის ამა თუ იმ ნაწილის მოსახლეობა ბევრჯერ გამხდარა შიდა დაპირისპირების მსხვერპლი. ქართული მოსახლეობა ფიზიკური გადარჩენისთვის ტოვებდა საცხოვრებელს, თავს აფარებდა უსაფრთხო ადგილებს, მოგვიანებით კი კვლავ ბრუნდებოდა მშობლიურ ადგილებში, ფერფლიდან აღადგენდა მამულს, აგრძელებდა ცხოვრებას.

შეგუების გარკვეული ელემენტებისა და თვითგადარჩენის ინსტინქტის გარეშე საქართველო დღემდე ვერ მოაღწევდა. ჩვენს ბედკრულ ისტორიას უამრავი მსგავსი მაგალითი ახსოვს, თუნდაც აჭარა, რომელიც 300 წლიანი მონობის უღელქვეშ ნამყოფი, დაუბრუნდა დედასამშობლოს, სამხრეთ საქართველოს, ლაზეთის და სხვა ტერიტორიები, რომელთა დაბრუნების იმედი დღემდე ბჭუტავს ყველა ქართველის გულსა და სულში.

გალის მიწაზე და ამ მიწისთვის 1993-1998 წლებში ხუთ ე.წ. აფხაზურ წმენდას შეენირა (დახოცეს, ცოცხლად დანვეს) უამრავი ადამიანი რაიონის ყველა სოფელში და ქალაქში (მონაცემები აღებულია ვლადიმერ ჭანტურიას წიგნიდან „სისხლიანი დღეები სამურზაყანოში“). ჩხორთოლიდან – 8; ბედიიდან – 6; სიდიდან – 16; რეჩხო ცხირიდან – 8; აჩიგვარიდან – 63 (მათ შორის ერთი ოჯახის სამი წევრი – დედა ნაზი, მამა კოლია და მათი ქალიშვილი ნინელი შაკაიები); რეფო-შეშელეთიდან – 48; ხუმუმქურიდან – 7; ნარჩიდან – 49; ნაბაკევიდან – 32; ფიჩორიდან – 11; დიხაზურგიდან – 19; ზემო ბარლებიდან – 28; ქვემო ბარლებიდან – 29; ლეკუხონიდან – 6; ოტობაიიდან – 36; მუხურიდან – 32; შეშელეთიდან – 24; ლუმურიშიდან – 9; საბერიოდან – 5; თაგილონიდან – 23; მზიურიდან – 43; განახლებიდან – 40; პირველი გალიდან – 60; ჭუბურხინჯიდან – 49; გუდავიდან – 79; ოქუმიდან – 74 (ამავე სოფლიდან უგზო-უკვლოდ დაკარგულია ხუთი ადამიანი); ქალაქ გალიდან – 110 (მათ შორის უგზო უკვლოდ დაკარგულად ითვლება – 26).

ეს იყო უგუნური ნადირობა ადამიანებზე, რომელშიც მონაწილეობდნენ დაქირავებული მკვლელები რუსეთიდან, მათ შორის ჩრდილოეთ კავკასიის რესპუბლიკებიდან, სამხრეთ რუსეთი მხარეებიდან, ასევე ურიცხვი მოალაფეები, თავგადასავლის მაძიებლები, საშოვარზე მოსულები, მანანნალები, შურისმაძიებელი აფხაზები (მათ შორის ქალებიც). დახოცილთა უმეტესობა ასაკოვანი ადამიანია (შუა ასაკს გადაცილებულები, ავადმყოფები, ლოგინად ჩავარდნილები, უმწიკები), აგრეთვე ახალგაზრდა კაცები და ქალები; დახოცილთა მიმართ იშვიათობა არ იყო სქესობრივი ძალადობის ფაქტები, მაგრამ თვითმხილველთა მიერ მიჩუმათებული, რადგან ამ მხარეში ქალის პატიოსნება და ღირსება უფრო ღირებულია, ვიდრე თავად სიკვდილის ფაქტი.

გალის რაიონში მასობრივ ხოცვა-ჟლეტასა და ადამიანებზე ნადირობაში უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა უპირატესი მონაწილეობის ერთ-ერთი სარწმუნო დასტურია 1994 წლის მაისში ბიძის დაკრძალვიდან შინ მიმავალი რაბო შონიას, კეთილშობილებით გამორჩეული ადამიანის, გალის რაიონული საბჭოს აღმასკომის ყოფილი თავმჯდომარის და მისი შემთხვევითი თანამგზავრების (მათი უმეტესობა ქალი იყო) დახვრეტა ზემო ბარლები-მზიურის გზაზე ბოევიკების მიერ. მკვლელებმა მსხვერპლს განუცხადეს, რომ გალი ქართველებისგან ერთხელ უკვე გაინმინდა და ვინც დაბრუნდება, თქვენსავით დაიხვრიტებაო. მსგავს ველურობას, თვითმხილველთა აზრით, როგორც წესი, აფხაზი ბოევიკები არ ჩადიოდნენ.

გალები მაინც დაბრუნდნენ გალში მამულის, მშობლიურ ეზო-კარის აღსადგენად, წინაპართა და ახლობელთა საფლავების მოსავლელად.

აფხაზეთში დაბრუნდნენ სულით, სისხლით და ხორცილ ქართველები, სიმამაცით გამორჩეული მამულიშვილები, რომელთა გარეშეც ძნელი წარმოსადგენია რა იქნებოდა გალი დღეს; გვექნებოდა კი აფხაზეთში მცირედი პლაცდარმი (კოდორის ხეობასთან ერთად), რომელიც არის და ყოველთვის იქნება ყველაზე დიდი თავსატეხი სოხუმის რეჟიმისა და მათი მფარვე-

ლობისთვის? ვის უნდა მოუბრუნდეს ენა, რომ მოლალატედ შე-
რაცხოს გალელეები და სხვა ქართველები, რომლებმაც სხვადასხ-
ვა გზებით ასევე მოახერხეს დაბრუნება ქართველებისგან დაც-
ლილ სოხუმში, გაგრაში, ტყვარჩელში, გულრიფშის, სოხუმის თუ
ოჩამჩირის რაიონებში.

მშობლიურ ადგილებში აბორიგენი მოსახლეობის დაბრუნება
ბუნებრივი და შორსგამიზნული ქმედებაა თუმცა, ჩვენდა საუბე-
დუროდ და სამარცხვინოდ, კვლავ გრძელდება მავანთა უგუნ-
ური ავყოობა. შეუძლებელია არ გამოხატო შემფოთება ამას
წინათ ერთ-ერთ გაზეთში გამოქვეყნებული სტატიის მიმართ,
რომლის სათაურშივე აღნიშნულია, რომ „აფხაზეთში მცხოვრე-
ბი ქართველები არძინბას ხელისუფლებას აფხაზეთზე უკეთ
ემსახურებიან“-ო.

სჭირდება თუ არა ამ პასკვილს კომენტარი? – რა თქმა უნდა,
არა, მაგრამ რითი ვანუგეშოთ გალში (არა მარტო გალში) და-
ბრუნებული ათასობით ის ადამიანი, რომელიც უკიდურესად
აღშფოთებულია ამ მეტად შეურაცხმყოფელი სტატიისა და შე-
ფასებების გამო?

სოხუმის რეჟიმის მფარველებს განზრახული ჰქონდა არც
ერთი ქართველი არ დარჩენილიყო გალის რაიონში, რათა ტყვეს
და ჭაობს დაეფარა (აფხაზეთისა და მათი სტუმრებისთვის სა-
ნადირო ადგილებად ექციათ!) ეს მთლიანად ქართველებით
დასახლებული, უაღრესად მნიშვნელოვანი ეკონომიკური და
პოლიტიკური რეგიონი, ისტორიული ხიდი სამეგრელო-აფხა-
ზეთსა და დანარჩენ საქართველოს შორის. მათი მიზანი იყო რამ-
დენიმე სანუკვარი კურდღლის ერთბაშად დაჭერა: აფხაზეთში
დემოგრაფიული ვითარების რადიკალურად შეცვლა („აფხაზე-
თი ქართველების გარეშე“), დაცარიელებულ ტერიტორიებზე
უცხოტომელთა ჩასახლება (ცარიზმის ცნობილი ისტორიული
გეგმა), მხარდამჭერთა დახმარებით მდინარე ენგურზე ე.წ. აფხა-
ზეთის სახელმწიფო საზღვრის მონყობა და შეუვალი სამხედრო-
სტრატეგიული ბარიერის ფორმირება.

აფხაზეთის დე ფაქტო რეჟიმი არ მოელოდა ქართველთა და-

ბრუნებას, ამიტომ უფრო მკაცრ ღონისძიებებს მიმართა; თებერვალში ე.წ. პარტიზანებისგან განმნდის საბაბით ბოვეიკებმა მთლიანად გადაწვეს ქვედა და ზედა ზონის სოფლები, ცეცხლმა შთანთქა 5000-ზე მეტი საცხოვრებელი სახლი და ეზო-კარი; 1993-1994 წლების სექტემბერ-თებერვალში გალის რაიონში სასტიკი წამებით დახოცეს 1200-მდე მშვიდობიანი მოსახლე. ამასთან, გალის რაიონის ერთი ნაწილი მიუერთეს ოჩამჩირის რაიონს, მეორე – ქ. ტყვარჩელს, რითაც შექმნეს დაბრუნებული მოსახლეობის ასიმილაციის წინაპირობა.

მიუხედავად ამისა, გალში ბრუნდებოდნენ გალელები, მიჰყავდათ მიცვალებულები, აპატიოსნებდნენ წინაპართა საფლავებს, თავიდან იწყებდნენ ცხოვრებას მინურებში, ავტომანქანის ფარეხებში, კიბეების ქვეშ, საძროხეებში, საქათმეებში, ახერხებდნენ ქოხმახების აშენებას, რამაც რეჟიმი აიძულა შეეცვალა ტაქტიკა; სოხუმმა გადაწყვიტა „შუბლით“ არ დატაკებოდა ავტოქტონ მოსახლეობას (თუმცა არძინბას მოგვიანებითი განცხადებით, მან გალში უფრო მეტი აფხაზი მეომარი დაკარგა, ვიდრე მთელი კონფლიქტის პერიოდში) და შეეცადა გალის რაიონის უჩვეულოდ ტრადიციული, ამტანი და მშრომელი მოსახლეობა გამოეყენებინა სოფლის მეურნეობის პროდუქციის შემქმნელად, რათა მოემარაგებინა აფხაზეთის დედაქალაქის დამშეული მოსახლეობა.

სამართლიანობა მოითხოვს აღინიშნოს, რომ არც შემცდარან; გალის „საკოლმეურნეო ბაზარი“ დღემდე ყველზე მდიდარი და უხვია აფხაზეთში და მნიშვნელოვანწილად ამარაგებს ზუგდიდის რაიონსაც. ფაქტია, რომ რაიონის მოსახლეობა სურსათსანოვანს აწვდის და ეხმარება ენგურს გამოღმა მყოფ დევნილ ოჯახებსა და ახლობლებს.

ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებასაც, რომ ქართველთა ნათესავი და ახლობელი აფხაზი მოსახლეობა, რომელსაც გულწრფელად აფიქრებს დევნილი მოსახლეობის მიმართ გამოჩენილი უსამართლობა, შეძლებისდაგვარად ურჩევდა რეჟიმს ხელი არ შეშლოდა აფხაზეთში ქართველი მოსახლეობის დაბრუნებას, უპირველესად, გალის რაიონში.

რეჟიმს ემინია ქართველების, ამიტომაც პერიოდულად მიმართავს ეთნიკური ნიშნით წმენდას; 1995 წლის მარტში, 1996 წლის ივნისში, 1997 წლის ივლისში, განსაკუთრებით, – 1998 წლის მაისში, ხელახლა გადაწვეს გალის რაიონი, დახოცეს მშვიდობიანი მოსახლეობა, პრაქტიკულად ხელახლა დევნილებად აქციეს რაიონის მთელი მოსახლეობა.

დარჩებიან თუ არა გალელი ქართველები გალში, ეს მხოლოდ და მხოლოდ მათი გადასაწყვეტია, პოზიტიურია, თუ ნეგატიური მათი როლი და ადგილი, ესეც გონიერი მკითხველისა და სერიოზული სახელმწიფო მოღვაწეების განსასჯელია. ამ მოვლენის ფილოსოფიურ, ფსიქოლოგიურ, ანთროპოლოგიურ, ჰუმანიტარულ თუ სხვა მიზეზთა ახსნა კი მეცნიერთა პრობლემაა.

ერთი რამ კი დღესავით ნათელია: აფხაზეთში, გალის რაიონში არიან ქართველები, ცხოვრობენ, მრავლდებიან, აგრძელებენ სიცოცხლეს; გაუსაძლისია მათი ყოფა, მაგრამ ისინი იყვნენ, არიან და იქნებიან საკუთარი მიწის, წინაპართა სამშობლოს, მამა-პაპათა საფლავების ერთგულნი და უღალატონი. გავლენ წლები და მოინახებიან ადამიანები, რომლებიც იტყვიან, რომ სწორედ გალელთა შვილებმა გადაარჩინეს ენგურჰესი, ქვეყნის ენერგეტიკის გიგანტი, ქართველთა და აფხაზთა ურთიერთობის ერთადერთი ძაფი; იქნებ ბევრმა არ იცის, რომ ენგურჰესი, თუ არა მისი თავკაცის, ან განსვენებული გიორგი მიქავასა და მისი თანამოაზრეების პირადი თავგანწირვა, დიდი ხნის წინათ იქნებოდა დაშლილი და ჯართად გაყიდული.

თუ არა გალელები, ვინ იცის რამდენი ტურა და მგელი მოიწყობდა ბუნაგს ერთ დროს აყვავებულ გალის რაიონის სოფლებში, რომელიც გაუვალ ტყედ და ჭაობად გადაიქცეოდა მშრომელი კაცის თოხისა და ცელის გარეშე.

თუ არა გალელები, ვინ იცის, როგორი იქნებოდა აფხაზური „რკინის ფარდა“ ენგურზე (გალელმა დევნილებმა 1994 წლის შემოდგომაზე, ქალაქ ზუგდიდში მყოფი აშშ სახელმწიფო მდივანი მადლენ ოლბრაიტი გავაფრთხილეთ „ახალი ბერლინის კედლის“ საფრთხეზე, რაც იმჟამად ფართოდ გააშუქა მსოფლიო მედიაში),

ვინ შეაკავებდა სხვათა მიწის მაძიებლებს თუ საქმოსნებს უცხო და მეზობელი ქვეყნებიდან, ვის ჩაასახლებდნენ გალში, იქნებოდა კი სკოლები და საავადმყოფოები, კლუბები, ქართული სიტყვა, სიმღერა თუ ჭირის მოთქმა, მშობლიური ზნე და წესი აფხაზეთში.

თუ ღმერთმა ინება (არ მეეჭვება, რომ ასე იქნება), გალის მოსახლეობა იქნება აფხაზ მოსახლეობასთან დიდი შერიგების ერთ-ერთი მთავარი ძალა, ვინაიდან აფხაზეთს მომავალი არა აქვს გალის მოსახლეობის გარეშე, რაც გუდაუთაშიც ძალიან კარგად მოეხსენებათ.

უცხოელ ექსპერტებს, რომლებიც ჩადიან აფხაზეთში, მიაჩნიათ, რომ თუ არა გალის მოსახლეობის დაბრუნება, აფხაზეთში საქართველოს არ ექნებოდა კომპაქტური ქართული დასახლება, სოციალური და კულტურული ერთობა, რომელიც უდრტივინველად ემსახურება საქართველოს ეროვნულ ინტერესებს აფხაზეთში.

გალსა და გალელებს კრიტიკა კი არა, ეფექტური თანადგომა, ყოველდღიური ყურადღება, ადეკვატური მატერიალური, ფინანსური, სოციალური, სამართლებრივი, მორალური თანადგომა სჭირდება, თუმცა კარგად ვიცით, რომ ამჟამად ეს არაა ადვილი, უფრო მეტიც, მეტად მძიმეა. მხედველობაში მაქვს ბოლო ათწლეულში საქართველოში განვითარებული მოვლენები, ეკონომიკური და სულიერი დაცემა. როგორც იტყვიან, აღმართი ჩამთავრდება და უთუოდ გავივაკებთ; ჩვენს ისტორიას უარესიც ახსოვს, მაგრამ ღირსეულად გამოვსულვართ, თანაც უფრო ძლიერები. ამასწინათ უწმინდესმა და უნეტარესმა დაგვმოძღვრა – არ უნდა შევშინდეთ, უფლის მაღლი, როგორც მოქმედებდა ქრისტეშობიდან, ისევე მოქმედებს XXI საუკუნეშიც.

ესეც კარგად იციან გალში, იციან და ლოცულობენ დედა საქართველოსთვის, არავის განიკითხავენ განუკითხავად, არ კარგავენ სასოებას. მათ სჯერათ, რომ მტყუანსა და მართალს დრო და ისტორია განსჯის, ყველას და ყველაფერს თავის ადგილს მიუჩენს.

**„საქართველოს რესპუბლიკა,“
23 აგვისტო, 2003წ.**

აფხაზეთის განსაკუთრებული რაიონი

ეს ახალი სახელწოდება სეპარატისტებისგან ბოლო დროს მიიღო მე-17 საუკუნის დასაწყისიდან აფხაზეთში შემავალმა და დიდი ხნით „სამურზაყანოდ მონათლულმა“ გალის რაიონმა.

საქართველოში და საკუთრივ აფხაზეთში ისტორიული ქართველები ჟამს გალის რაიონის ტერიტორიაზე მცხოვრები აბორიგენი ქართული მოსახლეობა ერთგვარი ბუფერისა და ქართულ-აფხაზური ურთიერთობის უპირველესი მომწესრიგებლის როლს ასრულებდა.

ხალხში და აკადემიურ წრეებშიც მიჩნეულია, რომ მდინარე ბზიფის აქეთა ტერიტორია, ძველი საბედიანო, მათ შორის გალის რაიონის მიწები, იყო უპირველესი აკვანი იმ ადამიანებისა (ადრე აფხაზეთის მეფეების საგვარეულო, გიორგი ჭყონდიდელის დედულეთი, მოგვიანებით შერვაშიძეების, ემხვარების, მარშანიების, მარლანიების, ჩქოტუების და მრავალ სხვათა, ასევე გამოჩენილ ადგილობრივ ქართველ თავადაზნაურთა), რომლებიც ქმნიდნენ აფხაზეთის ისტორიას, ზიარ თვითმყოფად კულტურას, საუკუნეთა განმავლობაში აყალიბებდნენ ქართველთა და აფხაზთა ტრადიციულ ნდობასა და მეგობრობას, აწესრიგებდნენ ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობაში დროდადრო თავჩენილ პრობლემებს.

სოხუმის რეჟიმმა ამ განსაკუთრებული პოლიტიკური მისიის გამო გალის რაიონი მიზანში ამოიღო და კლასიკური ფორმით განახორციელა ადგილობრივი მოსახლეობის გენოციდი და ეთნიკური წმენდა. სოხუმის საოკუპაციო რეჟიმი სათანადო ეთნიკური წარმომავლობით შერჩეული ადამიანების მეშვეობით (მხედველობაშია ქალაქ გალის და გალის რაიონის ადმინისტრაციის ხელმძღვანელები, სოფლების გამგებლები, მილიციის, უშიშროების სამსახურის რაიონული განყოფილების უფროსები და სხვა) გალელთა მიმართ დღემდე ახორციელებს ვერაგულ პოლიტიკას.

ვისაც აქვს საშუალება ხანდახან მაინც მიაღვენოს თვალი სოხუმში გამომავალ სამთავრობო თუ ოპოზიციურ (მეტად პირობითია ეს ტერმინები) გაზეთებს, დარწმუნდება, რომ რეჟიმი ცდილობს გალის რაიონი გადააქციოს ენგურგამოღმა საქართველოს მიმართ წარმოებული იდეოლოგიური ომის პლაცდარმად.

მხედველობაში მაქვს პროვოკაციული და ცილისმწამებლური პუბლიკაციები სამეგრელოს ავტონომიის შექმნის აუცილებლობის, მეგრელებისა და სამეგრელოს მიმართ ცენტრალური ხელისუფლების ნეგატიური დამოკიდებულების, მეგრული ეთნოსის გენოციდის, მშობლიური ენის წართმევის შესახებ და მრავალი სხვა. პარადოქსია, რომ ამ პასკვილების ავტორებად, როგორც წესი, გვევლინებიან ჩვენი მოძმე სომეხი ერის წარმომადგენლები, მათ შორის და უპირატესად, სომეხთა დიდი გენოციდის პერიოდში (1915-1916 წლები) აფხაზეთში გადმოსახლებულთა მემკვიდრეები. სამწუხაროდ, ისინი დაუფარავ ზიზლს ავლენენ ადგილობრივი ქართველების მიმართ. მათი „მტკიცებით“ ისინი დევნილები კი არ არიან, არამედ ისტორიული სამართლიანობის აღდგენის შედეგად თავიანთ სახლებში დაბრუნებულები.

ამას წინათ, გაზეთ „რესპუბლიკა აფხაზიაში“ (29-30 მარტი, №32) გაზეთ „მოსკოვსკი კომსომოლეცზე“ დაყრდნობით და საკუთარი მიმომხილველის კომენტარით გამოქვეყნდა მორიგი ანტიქართული ნაყალბევი სათაურით—„ბერძენთა ეთნიკური წმენდა, ანუ ხალხთა მეგობრობა ქართულად.“ მიზანი კვლავ ვერაგულია: „ველური სვანები,“ თურმე, ბერძნებს ავინროებდნენ აფხაზეთში და აიძულებდნენ მშობლიური ადგილების დატოვებას.“ ნიშანდობლივია, რომ გაზეთის ეს ნომერი მთლიანად დაარიგეს გალის რაიონში.

ბოლო დროს სოხუმის ოფიციალურ წრეებში გალის რაიონის მოსახლეობის „მეტისმეტი პროქართული განწყობის“ თაობაზე ლაპარაკს მოუხშირეს. ახალი ტერმინი—„აფხაზეთის განსაკუთრებული რაიონი,“ სწორედ ამ საკითხს უკავშირდება. ძნელია იმის განჭვრეტა, თუ კიდევ რას უპირებენ გალის მოსახლეობას, მაგრამ ფაქტია, რომ რაღაც ახალია მოსალოდნელი, თუმცა, შე-

საძლოა, ეს არამარტო გალის მოსახლეობაზე იყოს გათვლილი.

გალში კი გრძელდება ოკუპაცია, სერიოზული ღია და ფარული მუშაობა ქართული სულის ჩასაკლავად, ადამიანთა, განსაკუთრებით ახალგაზრდების, ისეთი ჯგუფების შესაქმნელად, რომლებმაც რაიონის ქართული მოსახლეობის სულის გასატყუად დესტრუქციული როლი უნდა შეასრულონ. ამ მიზნით ქმნიან მუდმივი შიშის ატმოსფეროს, დასმენის სისტემას, ავრცელებენ გაუგონარ ჭორებს, ძლიერი და უდრეკი ადამიანების წინააღმდეგ მიმართავენ სახელის გატყუას, დამცირებას, ღირსების შელახვას, „მოუთვინიერებლებს“ კი ფიზიკურად უსწორდებიან.

ამ მიზანს ემსახურებოდა მიმდინარე წელს გალში რამდენიმე ნიჭიერი და უნარიანი ახალგაზრდას გატაცება და მოწამებრივი აღსასრული; აფეთქებები და მკვლევლობები; გაეროსა და ეუთოს ერთობლივი შემოწმებელი მისიის (ემმა-ს) მიერ 2000 წელს ჩატარებული მონიტორინგის შედეგების უყურადღებოდ დატოვება; გალის რაიონში მშობლიურ ენაზე სწავლების საკითხის მოწესრიგების დაკონსერვება, ადამიანის უფლებათა დაცვის სოხუმის ოფისის გალის ფილიალის გახსნის მოთხოვნისადმი წაყრუება და სხვა. რეჟიმის მესვეურებს სასაცილოდ არ ყოფნით საქართველოსა და რუსეთის პრეზიდენტების შეხვედრაზე მიღებული ერთობლივი დეკლარაციის შესრულება, რომელიც გულისხმობს სამშვიდობო ძალების მანდატის შეცვლას, აფხაზეთში დევნილთა დაბრუნების დაწყებას, რაიონის მართვის გარდამავალი ორგანოს შექმნას. უფრო მეტიც, ერთგვარი სიამაყით ლაპარაკობენ რკინიგზის ცალმხრივად გახსნაზე, ბაბუშერას აეროპორტის აღდგენაზე და სხვა.

შემაშფოთებელია, რომ ეგრეთწოდებული აფხაზური მილიციის სახელით, ამჟამად გალის რაიონში მკვიდრად მოიკიდეს ფეხი აფხაზეთში ცნობილი კრიმინალური ავტორიტეტების – კირთაძის, ბუთბას, ტურანბას ჯგუფებმა, რომლებიც დაძრწიან სოფლებში, ადგილობრივ „ნიღბიანებთან“ ერთად აყარალებენ მოსახლეობას, იტაცებენ ავტომანქანებს, ფიზიკურად უსწორდებიან ავტორიტეტულ ადამიანებს. არსებობს ინფორმაცია,

რომ აფხაზური და რუსული სპეცსამსახურები რაიონის ყველა დასახლებაში ცდილობენ დასაყრდენის პოვნას.

რეჟიმი დემორალიზაციის ტრადიციულ ფორმებსაც მიმართავს. ფაქტიურად ნახალისებულია ნარკოტიკული მცენარეების მოყვანა, ნარმოება, გადამუშავება, რეალიზაცია და მოხმარება. სამწუხაროდ, მთლიანად აფხაზეთში და მათ შორის გალის რაიონში არსებული უმძიმესი სოციალური ფონი ხელსაყრელ პირობებს ქმნის ნარკოტიკული ნივთიერებების მასობრივი მოხმარებისთვის.

მოსახლეობაში მატულობს იელოვას მიმდევართა რაოდენობა. გაჭირვება და უიმედობა აიძულებს ადამიანებს იელოვას და სხვა სექტების „მხსნელად“ გამოცხადებული მიმდევრების (რომლებიც მატერიალურად ეხმარებიან მოსახლეობას) ქადაგებები ისმინონ. სამწუხაროდ, აფხაზეთში, გალში ვერ მოხერხდა მართლმადიდებელი ეკლესიის გახსნა, რომლის კატეგორიული წინააღმდეგია სოხუმის რეჟიმი.

სეპარატისტები ხელს უშლიან რაიონში ავტორიტეტული და განათლებული ადამიანების დაბრუნებას.

გალში მოსახლეობა ხშირად შიმშილობს და ამისი უპირველესი მიზეზია სახნავ-სათესი ტექნიკის და სასუქების უქონლობა, მინების ხელახალი დაჭაობება. მეტად ძვირია შხამქიმიკატები, პირუტყვის მუსრს ავლებს ეპიდემია, ხელმიუწვდომელია ვეტერინარული საშუალებები. განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობაა ქვედა ზონის სოფლებში.

სამწუხაროდ, ყოველივე ეს „შეუმჩნეველი“ რჩებათ აფხაზეთში მოქმედ საერთაშორისო ორგანიზაციებს, „მშვიდობის მშენებლობისა და შერიგების ცალკეულ არქიტექტორებს,“ რომლებიც მრავალი წელია რეჟიმის მძევლები გახდნენ. ცხადია, ამგვარ „სახალხო“ დიპლომატიას არავითარი პოზიტიური შედეგი არ მოაქვს, პირიქით, თავისდაუნებურად ხელს უწყობს აფხაზეთის დამოუკიდებლობის ილუზიის განმტკიცებას.

მიუხედავად ამის, გალის მოსახლეობა მთლიანობაში მტკიცეა და სულიერად გაუტეხელი, თავისი გენეტიკური კოდისა

და ერთიანი სამშობლოს ერთგული. რეჟიმი იძულებულია, რომ ამ ფაქტს ანგარიში გაუწიოს. ეს გამოიხატება ქართული ენის, თუნდაც ფარულ სწავლებაზე თვალის დახუჭვით, სიმღერისა და ცეკვის რაიონული ანსამბლის, ფეხბურთის, ძიუდოს, სხვა სპორტული ჯგუფების შექმნის დაშვებით.

გალი ცოცხლობს, გალი იბრძვის, გალელებს უნდათ დაიჯერონ, რომ მათთან არის მთელი საქართველო, მათთან არიან ქვეყნის გამოჩენილი შვილები და თუ კიდევ უფრო გაუჭირდებათ, მხოლოდ უფლის იმედით არ დარჩებიან.

გალის რაიონი ნამდვილად იყო და არის განსაკუთრებული თავისი როლით და ადგილით სრულიად საქართველოს ისტორიაში და ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში. ამასწინათ საქართველოს პრეზიდენტმა და პარლამენტმა შეიმუშავეს და საზოგადოებას წარედგინა აფხაზეთში, პირველ ეტაპად გალის რაიონში, იგპ-თა ნებაყოფლობით და ეტაპობრივად დაბრუნების კონცეფცია, რაც მოიწონა საერთაშორისო თანამეგობრობამ, თუმცა ამ საკითხისადმი ქვეყნის შიგნით განსხვავებული მოსაზრება დღემდე არსებობს.

გალში მოსახლეობის დაბრუნებას ალტერნატივა არა აქვს, ვინაიდან რაიონის მოსახლეობის ეთნიკური ერთგვაროვნების გამო ნაკლებ სავარაუდოა კონფლიქტის განახლების რისკი; გალის რაიონი (რომელიც განფენილია ძველი სამურზაყანოს ტერიტორიაზე, ყოველთვის იყო აფხაზების და ქართველების გამაერთიანებელი რგოლი და ხიდი, სანათესავო, საძმო, საახლობლო არეალი, სადაც ქართველები და აფხაზები უხსოვარი დროიდან ათასი ადამიანური ძაფებით არიან გადაბმული ერთმანეთთან, წარსულთან და მომავალთან; რაიონის მოსახლეობის კულტურა და ყოფა წარმოადგენს საუკეთესო ქართული და აფხაზური ტრადიციების, ზნე-ჩვეულებების ურთიერთგავლენით და შერწყმით მიღებულ ორიგინალურ ნაზავს, უნიკალურ ფენომენს, რომელზე დაყრდნობით შესაძლებელია კონფლიქტის მოგვარების პოზიტიური ფონის შექმნა. სწორედ ამიტომ გალის რაიონმა უნდა შეასრულოს ის მისია, რომელიც მას ისტორიულად აკისრია

ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის მშვიდობიანი გზით მოგვარების საქმეში. ამ ოპტიმიზმის საფუძველია ადამიანური სიახლოვისა და ნდობის ფაქტორი, მეზობლობის და მეგობრობის ტრადიციული ინსტრუმენტები, ეკონომიკური სოლიდარობის ბერკეტები და ფიზიკური და სულიერი გადარჩენისთვის შეუცვლელი რესურსები. მიუხედავად ომისა და უბედურებისა, რაც თავს დაგვატყდა აფხაზებსა და ქართველებს, ოპტიმიზმისა და დიდი შერიგების რწმენის სანინდარია ჩვენი ხალხების დიდსულოვნება და სიბრძნე, ქრისტიანული მიმტევებლობის ამოუწურავი უნარი, საქართველოს ხელისუფლების მზადყოფნა, დიდი საერთაშორისო თანადგომა.

„აფხაზეთის განსაკუთრებულ რაიონს“ ძალიან უნდა ირწმუნოს, რომ ხელისუფლებისთვის ერთმანეთთან ბრძოლაში ქანცგაცლილ პარტიებს აფხაზეთის და გალის მოსახლეობაზე ზრუნვასთან დაკავშირებით თავისი დაპირებები საარჩევნო ორომტრიალის დასრულებისთანავე არ დაავიწყდებათ.

ერთმა გალელმა ახლგაზრდამ გამოხატა თანატოლების აზრი და გვთხოვა ძველი ებრაელების დარად ერთმანეთი გავამხნევოთ შემოძახილით: „მალე იქ შეხვედრამდე!“

მართალია ეს ახლგაზრდა კაცი, სხვა გზა, ჯერჯერობით, არ ჩანს სოხუმის რეჟიმისთვის ე.წ. განსაკუთრებულ რაიონში და მთლიანად აფხაზეთში.

**„დილის გაზეთი.“
12 მაისი, 2003წ.**

საქართველოს პარლამენტი: როგორ განდეს იგი უფრო ქვედითი?

(თვალსაზრისი)

„დღითიდღე მიძლიერდება რწმენა, რომ ჩვენი პოლიტიკური არისტოკრატია, ჩვენს პარაზიტულ ელემენტებთან ერთად, კლავს ინგლისს. იმედის მცირე ნაპერწკალსაც ვერ ვხედავ. რაც შეეხება ხალხს, მან ისე მკვეთრად აქცია ზურგი პარლამენტსაც, მთავრობასაც და ორივეს მიმართ ისეთი გულგრილია, რომ ეს მდგომარეობა მე ძალიან მაშფოთებს.“

ჩარლზ დიკენსი

საკითხი მეტად რთულია და დამოკიდებულია მრავალ ფაქტორზე. ამოვიდეთ იქიდან, რომ იდეალურ შემთხვევასთან გვაქვს საქმე და საპარლამენტო არჩევნებზე ხალხმა იმ პოლიტიკურ ძალას დაუჭირა მხარი, რომელსაც აქვს მყარი მსოფლმხედველობა, ქვეყნის კრიზისიდან გამოყვანის რეალური პროგრამა, ანუ ქვეყანას ჰყავს მრავალპარტიული სისტემით და სამართლიან საარჩევნო ვითარებაში არჩეული პარლამენტი.

2 ნოემბრის საპარლამენტო არჩევნებთან დაკავშირებული მოვლენები საყოველთაოდ ცნობილია. მოსალოდნელია, რომ ჯერ კიდევ არსებული ვნებათაღელვა მალე ჩაცხრება და არ იქნება დაშვებული სისხლიანი კონფრონტაცია; როგორც საკუთარი ისტორიის მწარე გამოცდილებიდან ვიცით, ქვეყანაში მკვეთრი დაპირისპირება არავის მოუტანს სიკეთეს: 1918-1921 წლების, ასევე 1991-1992 წლების დეკემბერ-იანვრის სასტიკი გაკვეთილები არ უნდა დაგვაავინყდეს!

როგორიც არ უნდა იყოს საზოგადოების გარკვეულ ნაწილში დამოკიდებულება სხვადასხვა მოწვევის საქართველოს პარლამენტისადმი, საყოველთაო თვალსაზრისით, ქართული დემოკრატიის ეს ახალგაზრდა ინსტიტუტი შედგა და თავის მოვალეობას ასრულებს. პარლამენტარიზმის ხანგრძლივი პრაქტიკის მქონე

ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით, შეიძლება ჩაითვალოს, რომ საქართველოს პარლამენტმა ურთულეს პირობებში, როცა საბჭოთა სახელმწიფო დაინგრა და დადგა გარდამავალი პერიოდი (ასეთ რადიკალურ ცვლილებებს ისტორიაში ანალოგი არა აქვს) პარლამენტმა, მისმა წევრებმა მეტნაკლებად გაართვეს თავი მათზე დაკისრებული მოვალეობას.

იყო პრობლემები, ნაკლოვანებები, ტრაგიკული შეცდომები, გაუგებრობანი, კრიზისები, მაგრამ იყო სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობის მცდელობა, რამაც საქართველოს დამოუკიდებელ, სუვერენულ სახელმწიფოდ გადაქცევაში, მის საერთაშორისო აღიარებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა.

ბუნებრივია, რომ მიუხედავად კონსტიტუციის შესაბამისად ხელისუფლების მკაცრი დანაწილების (გამიჯვნის) პრინციპის დეკლარირებისა, უზენაესი სახელმწიფოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე, ნებისმიერ ქვეყანაში ურთიერთგანწინანაწირობის, ურთიერთგანპირობების და ერთმანეთის წინაშე პასუხისმგებლობის გარეშე (რაშიც უპირატესად ადამიანური ფაქტორია გადამწყვეტი) ხელისუფლების და სახელმწიფოს მდგრადობა და სტაბილურობა შეუძლებელია.

საქართველოს პარლამენტს უკვე აქვს თვითმყოფადი სახე, თვითმმართველობის ჩამოყალიბებული მექანიზმები, საპარლამენტო მოღვაწეობის საკუთარი ტრადიციები, რაც უნდა შენარჩუნდეს და განვითარდეს ქართველი ხალხის მენტალიტეტის და ადგილობრივი თავისებურებების გათვალისწინებით. ერთი სიტყვით, შეიძლება ჩაითვალოს, რომ დიდი დემოკრატიების სახელმწიფოთა გამოცდილების გათვალისწინებით საქართველომ მოახერხა შეექმნა საკუთარი ხალხის, საკუთარი სინამდვილის ადეკვატური საპარლამენტო სისტემა, თუმცა ის ძალზე ნორჩია. მაგრამ ცხადია, რომ პარლამენტს, როგორც ყოველ ცოცხალ ორგანიზმს, აქვს თავისი განვითარების ეტაპები, სტადიები, სრულყოფის ამოუწურავი პოტენციალი.

ხალხი, განსაკუთრებით მისი აქტიური ნაწილი ფიქრობს, რომ პარლამენტი მოწოდების სიმალლეზე დადგება; მხედველობაში

მაქვს ამომრჩევლებისა და მოსახლეობისადმი, ერთგულება, სახელმწიფოსა და მისი მოქალაქეების ინტერესების სადარაჯოზე დგომა, პიროვნების თავისუფლების, წესრიგის, სამართლიანობის, კეთილდღეობის უზრუნველყოფა, კანონის უზენაესობაზე დაფუძნებული, სამართლებრივი, სოციალურად ორიენტირებული ახალი საქართველოს აღმშენებლობა, ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა.

ამ დიდი მიზნის მისაღწევად ახალ (ამა თუ შემდგომი მოწვევის) პარლამენტს მოუწევს საქმიანობის შემდგომი სრულყოფა, ორგანიზაციული წყობისა და სტრუქტურის განვითარება (ტრანსფორმაცია), ახალი პოლიტიკური სპექტრის შესაბამისად მუშაობის ოპტიმიზაცია ისე, როგორც ყველა განვითარებულ დემოკრატიულ სახელმწიფოშია აპრობირებული, მჭიდრო, არაფორმალური თანამშრომლობა აღმასრულებელი ხელისუფლებასთან, სადავო საკითხებზე კონსენსუსის მიღწევის ეფექტური ბერკეტების შექმნა.

ჩვენი ცამეტწლიანი საპარლამენტო გამოცდილების ანალიზი ადასტურებს, რომ პარლამენტის ეფექტური საქმიანობა შეუძლებელია პარლამენტის და მისი სტრუქტურის, ხელმძღვანელი ორგანოების იმგვარი ფორმირების გარეშე, რომ უზრუნველყოფილ იქნას ხელისუფლების სხვა შტოებთან ნონასწორობა, თანამშრომლობა, რაც ტრადიციული საპრეზიდენტო-საპარლამენტო წყობილების ქვეყნებშიც სრულიადაც არ გულისხმობს კოლიზიების, მწვავე დისკუსიების არარსებობას.

ნებისმიერი პარლამენტის საქმიანობაში გადამწყვეტია ფრაქციათა როლი და ადგილი. მეტ-ნაკლებად ასევეა ჩვეთანაც. ბუნებრივია, რომ არჩევნებში გამარჯვებული პარტიები ჩვენშიაც შექმნიან უმრავლესობას და უმცირესობას, სხვა ფრაქციებს, რომლებიც მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანენ პარლამენტის საქმიანობაში, ქვეყანაში დემოკრატიული პროცესების განვითარებასა და დემოკრატიული კულტურის დამკვიდრებაში.

ვფიქრობ, რომ ქვეყანაში პოლიტიკურ ძალთა ამჟამად არსებული ბალანსის შესაბამისად ახალარჩეულ პარლამენტში

აუცილებელია ფრაქციათა როლის ახლებური გააზრება; ჩვენს სინამდვილეში საჭიროა ფრაქციათა დიდი სათათბიროს შექმნა, რომელიც, როგორც დასავლეთის მთელ რიგ სხვა ქვეყნებში, ძირითად როლს ითამაშებს მთელი პარლამენტის სტაბილურ და ეფექტურ მუშაობაში, ეროვნული და სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის საკითხებზე შეჯერებული გადანყვეტილების მიღებაში. ექსპერტთა მიერ პოზიტიურად არის მიჩნეული სათათბიროში ე.წ. უხუცესთა საბჭოს შექმნა გამოცდილი დეპუტატების მონაწილეობით.

მეტად მნიშვნელოვანია პარლამენტის მმართველი ორგანოს ფორმირება, როგორც მუშა ორგანოსი, რომელიც უნდა იყოს განონანორებული საპარლამენტო საქმიანობის კოლეგიური ლოკომოტივი. ამასთან, განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მმართველ ორგანოში დიდი ცხოვრებისეული გამოცდილების მქონე, გამჭრიახი, კონსენსუსის უნარის მქონე ადამიანების მონაწილეობას, რათა ნაკლები იყოს განხეთქილების ალბათობა.

პარლამენტის თავმჯდომარე გადამწყვეტი ფიგურაა. გამოცდილება ადასტურებს, რომ მის კომპეტენტურობაზე, ერუდიციასა და პიროვნულ თვისებებზე ბევრი რამ არის დამოკიდებული. მრავალი ქვეყნის გამოცდილება ადასტურებს, რომ პარლამენტის ეფექტური საქმიანობა მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრულია პარლამენტის თავმჯდომარის პროფესიული და პირადი ადამიანური თვისებებით.

ბუნებრივია, რომ მრავალპარტიულ, მით უფრო ქრელი პოლიტიკური მოზაიკის პარლამენტში, თავმჯდომარის მოადგილეთა შერჩევაში თავისუფალი არჩევანი გარკვეულად შეზღუდულია, მაგრამ ყოველთვის არის შესაძლებელი ისეთი ადამიანების გამოჩვენება, რომელთაც აქვთ კარგად შერწყმული პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწის ნიჭი და უნარ-ჩვევები, კომუნიკაბელურობა, ადამიანებთან მუშაობის გამოცდილება, ამასთან, აუცილებელია პარლამენტის თავმჯდომარის ყველა მოადგილეს რეგლამენტმა მკაფიოდ განუსაზღვროს უფლებები და მოვალეობანი, ზუსტი კომპეტენციები და პასუხისმგებლობის უბნები.

ვფიქრობ, რომ ამ თვალსაზრისით, წინა პარლამენტში ყველაფერი თავის ადგილზე არ იყო.

წინა მონვევის პარლამენტში მმართველი ორგანო იყო პარლამენტის ბიურო საკმაოდ ფართო შემადგენლობით. ექსპერტებს მიაჩნიათ, რომ მისთვის დამახასიათებელი პოზიტიურ მომენტებთან ერთად, რიცხობრივი და თვისობრივი პარამეტრები ყოველთვის არ იძლეოდა ოპტიმალური მართვის გარანტიას, მით უფრო, პარტიული დაპირისპირების ვითარებაში. რიგ ქვეყნებში, ჩვენი პარლამენტის ბიუროს ნაცვლად, მმართველ ორგანოდ მოიაზრება თავმჯდომარე და მოადგილეები, რომლებიც მჭიდროდ (ყოველდღიურად) ურთიერთობენ ფრაქციებთან და უზუცესთა საბჭოსთან. ეს საკითხიც განხილვას მოითხოვს.

ქართულ პარლამენტს ფრაქციათა მრავალრიცხოვნობის პირობებშიც მეტ-ნაკლებად აწყობილი საკომიტეტო სისტემა ჰქონდა, რომელიც პარტიათა მკვეთრი დაპირისპირების წარმოშობამდე და დაპირისპირების პირობებშიც კარგად ართმევდა თავს დაკისრებული მოვალეობის შესრულებას. ბზარი გაჩნდა, როცა წარმოიშვა შეურიგებელი დაპირისპირება პარლამენტში წარმოდგენილ ფრაქციათა შორის. ცხადია, რომ ასეთი დაპირისპირება თითქმის ყოველთვის განაპირობებს შეუთანხმებლობას (კონფრონტაციას) აღმასრულებელ ხელისუფლებასთან, რამაც შეიძლება არა მარტო ხანგრძლივი ხასიათი მიიღოს, არამედ განაპირობოს პოლიტიკური კრიზისი, სათავე დაუდოს სამოქალაქო განხეთქილებასა და უკმაყოფილებას მოსახლეობაში შორსმიმავალი შედეგებით.

პარლამენტის თავმჯდომარეს, როგორც პოლიტიკურ მოღვაწეს კონსტიტუცია არ უკრძალავს იყოს ოპოზიციაში პრეზიდენტთან, იყოს პრეზიდენტობის კანდიდატი, მაგრამ ასეთ ვითარებაში, ლოგიკურია პოლიტიკური კრიზისის მაღალი ალბათობა, ხელისუფლების მთლიანობის შერყევა, ვაკუუმი მმართველობის გარკვეულ უბნებში. ასეთი მდგომარეობა დიდი დემოკრატიის ბევრ ქვეყანაშიც განსაკუთრებულ სიმწვავეს იძენს საპარლამენტო და საპრეზიდენტო არჩევნების პერიოდში. ხელისუფლებაში

მყარი სტაბილურობის შესანარჩუნებლად, იქნებ, საჭირო იყოს დაკანონება იმისა, რომ პარლამენტის თავმჯდომარემ თავის მოვალეობათა გარკვეული ნაწილის (ან მთლიანად) შესრულება დადგენილი წესით და ვადით დაავალოს ერთ-ერთ პოლიტიკურად ნეიტრალურ მოადგილეს, რათა პარლამენტმა გააგრძელოს ნორმალური საქმიანობა. ამასთან დაკავშირებით ექსპერტები თვლიან, რომ პრეზიდენტისადმი ოპოზიციურად განწყობილი თავმჯდომარემ დროულად უნდა დატოვოს თანამდებობა. განსაკუთრებით მაღალია პარლამენტის თავმჯდომარის პასუხისმგებლობა, როცა მას უწევს ქვეყნის პრეზიდენტის მოვალეობის შესრულება. პოლიტიკის ისტორიას მრავალი მაგალითი აქვს იმისა, როცა ქვეყანას არალეგიტიმურად (კანონგარეშე) მართავდა ე.წ. დროებით გადამდგარი პრეზიდენტი და მისი გუნდი, საარჩევნო კომპანიაში შეუზღუდავად იყენებდა სახელმწიფო რესურსებს, გაქტიურად მიტაცებული ჰქონდა სახელმწიფო ხელისუფლება.

ეს საკითხები, ჩემი აზრით, იმდენად სერიოზული და პრობლემურია, რომ პოლიტიკური კრიზისისა და პირისპირების თავიდან ასაცილებლად ახლებურად უნდა აისახოს კონსტიტუციაში.

პარლამენტის კომიტეტების ფუნქციები განისაზღვრება ქვეყნის წინაშე მდგარი ამოცანებით, მაგრამ, რადგანაც კონსტიტუციით პარლამენტი განსაზღვრავს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს და, ამდენად, პარლამენტის კომიტეტების პოლიტიკური ფუნქციები მნიშვნელოვანწილად იდენტურია აღმასრულებელი ხელისუფლების (მთავრობის), სამინისტროების, უწყებების, სახელმწიფო დაწესებულებებისა კანონშემოქმედების და ზედამხედველობის თვალსაზრისით. ამით არის განპირობებული, რომ განვითარებული დემოკრატიის ქვეყნებში სახელისუფლებო შტოების საქმიანობის კოორდინაციისა და შეთანხმებული მუშაობის უზრუნველსაყოფად მათი სახელწოდებებიც, როგორც წესი, იდენტურია. აღნიშნული არ ნიშნავს მათ საქმიანობაში პარალელურობას, არამედ ჯანსაღ თანამშრომლობას კონსტიტუციითა და კანონით დადგენილი კომპეტენციების ფარგლებში.

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის მე-14 მონვევის ბუნდესტაგში 23 კომიტეტი იყო, კერძოდ, არჩევნების შედეგების შემონმების; საპარლამენტო იმუნიტეტისა და რეგლამენტის; პეტიციების; საგარეო საქმეთა; საშინაო საქმეთა; სამართლისა და თავისუფლებათა საკითხების; ფინანსთა; ბიუჯეტის; ეკონომიკისა და ტექნოლოგიების; აგრარულ საკითხთა; ტყეთა და რესურსების; შრომისა და სოციალურ საკითხთა; თავდაცვის საკითხთა; ოჯახის, მოხუცთა, ქალთა და ახალგაზრდობის; ჯანდაცვის; ტრანსპორტის; მშენებლობის და სამშენებლო საქმის; გარემოს დაცვის საკითხთა; ადამიანის უფლებათა და ჰუმანიტარული საკითხების; განათლების; გამოკვლევების და ტექნიკური განვითარების; ტურიზმის; ევროკავშირთან ურთიერთობის; კულტურისა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა. შესაბამისად თითქმის ამდენივე იყო თანამოსახელე ცენტრალური სამინისტროები, უწყებები და დანესებულებები.

ჩვენს პარლამენტშიც შესაძლებელია მეტნაკლებად მსგავსი მოდელის შერჩევა და შეჯერება ისეთი კომიტეტებით, რომლებიც აუცილებელია ჩვენი ქვეყნის რეალობის გათვალისწინებით. სწორი იქნებოდა კომიტეტებისა და სამინისტროების სახელწოდებები და პოლიტიკური უფლებამოსილებანი უახლოვდებოდნენ ან ემთხვეოდნენ ერთმანეთს, რათა უზრუნველყოფილ იქნას კონსტრუქციული თანამშრომლობა, კოლეგიალური საქმიანობა, კონფონტაციის აღბათობის შემცირება, საერთო ენის გამონახვის მაღალი აღბათობა ურთულეს საკითხებშიც კი. კომიტეტებისა და სამინისტროების „დაბალ დონეზე“ მიღწეული შეთანხმება შეარბილებს ორივე სახელისუფლო შტოს ზედა ემელონებს შორის შესაძლო დაპირისპირებას, მით უფრო მწვავე კონფონტაციის წარმოშობას.

გერმანიის ბუნდესტაგში ქვეყნისათვის უმნიშვნელოვანეს საკითხებზე კომიტეტებს აქვთ უფლებამოსილება ჩაატარონ ე.წ. გაფართოებული სხდომები, საჯარო მოსმენები, ანუ იქცნენ „მინი პარლამენტებად,“ რომელიც შეიძლება ტრანსლირებულ იქნას ტელეარხებით ქვეყნის მასშტაბით. ამ გზით ძლიერი კომიტეტე-

ბი გაათავისუფლებენ პარლამენტს წვრილმანი, ყოველდღიური რუტინული პროცედურებისგან.

წინა მოწვევის პარლამენტში დეპუტატის იმუნიტეტთან დაკავშირებით აზრთა მრავალგვარობის გამო, საჭიროა მომზადდეს კანონპროექტი „პარლამენტის წევრის სტატუსის შესახებ“ კანონში ცვლილებების შეტანის თაობაზე. დეპუტატი დაცული უნდა იყოს, მაგრამ იმდენად არა, რომ, როგორც ხალხში ამბობენ, პარლამენტი გახდეს საეჭვო რეპუტაციის ადამიანთა თავშესაფარი. საზოგადოებაში, როგორც იტყვიან, ბოლომდე გაცნობიერებული არის საკანონმდებლო ლობირების პრაქტიკა, რომელიც შეიძლება გახდეს საკანონმდებლო საქმიანობისა და დადგენილი პროცედურების გამრუდების წყარო.

კომიტეტში, ბუნებრივია, იქნებიან ქვეკომიტეტებიც. იქნებ დადგა დრო, ჩვენი პარლამენტის საგარეო საკითხთა კომიტეტშიც შეიქმნას ფართო უფლებების მქონე ქვეკომიტეტი, მაგალითად, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან ან რეგიონალურ და სუბრეგიონალურ საერთაშორისო გაერთიანებებთან ურთიერთობის საკითხებზე, რათა ამ მიმართულებით საქმიანობა ატარებდეს სისტემურ ხასიათს.

აშშ კონგრესში დამკვიდრებულია კონგრესის მუდმივმოქმედი კომისიების შექმნის პრაქტიკა და თვით ეს კომისიები სენატსა და წარმომადგენლობით პალატებში, იდენტურია. მიჩნეულია, რომ ეს მეტად ეფექტურია და პოლიტიკურად მიზანშეწონილი. შედარებისთვის, საინტერესოა აშშ წარმომადგენელთა პალატების მუდმივმოქმედი კომისიები: სოფლის მეურნეობის მიზნობრივი დაფინანსების; სამხედრო სამსახურის; საბანკო, საფინანსო და საქალაქო საკითხების; საბიუჯეტო; კოლუმბიის ოლქის; განათლების და შრომის; ენერგეტიკისა და ვაჭრობის; საგარეო საქმეთა; მთავრობის საქმიანობის; პალატის ადმინისტრაციის; შინაგან საქმეთა; იურიდიული; სავაჭრო ფლოტისა და თევზჭერის; საფოსტო და სამოქალაქო სამსახურის; საზოგადოებრივ სამსახურთა და ტრანზიტის წესების; მეცნიერების, კოსმოსისა და ტექნიკის; მცირე ბიზნესის; ქცევის ნორმების; ვეტერანთა სა-

ქმეების დაფინანსების; გზებისა და საშუალებების. იქნებ საჭირო იყოს ამ გამოცდილების თაობაზე დაფიქრება.

ახალი პარლამენტის მუშაობის დაწყებისთანავე, ალბათ, საჭიროა ფრაქციათა შორისი კომისიის შექმნა პარლამენტის სტრუქტურული რეფორმის თაობაზე.

მეტად საინტერესოა აშშ კონგრესის ორივე პალატაში სამთავრობო საქმეთა კომისიის არსებობის ფაქტი, რომელმაც ისტორიულად უმნიშვნელოვანესი როლი შეასრულა მთავრობისა და კონგრესის ნორმალური ურთიერთობის უზრუნველყოფაში. შესაბამისად, კონგრესთან ურთიერთობის სამსახური (სადაც რამდენიმე ასეული თანამშრომელი მუშაობს), არსებობს აშშ სახელმწიფო დეპარტამენტში, რომელსაც თითქმის ყოველდღიური კავშირი აქვს კონგრესის შესაბამის კომიტეტებთან, ანესრიგებს ბუნებრივად წარმოშობილ განსხვავებულ პოზიციებს და ახსენებს შესაბამის ხელმძღვანელებსა და სახელისუფლო შტოებს.

აღსანიშნავია, რომ გერმანიის ბუნდესტაგში დაწესებულია შეიარაღებული ძალების საკითხში ბუნდესტაგის უფლებამოსილის თანამდებობა, რომელსაც სავსებით ზუსტად განსაზღვრული ფუნქცია აქვს. სამხედრო საკითხებთან დაკავშირებით ჩვენში არსებული პრობლემებისა და ნატოში განევრიანების პერსპექტივასთან დაკავშირებით, იქნებ მიზანშეწონილი იყოს საქართველოს პარლამენტშიც შესაბამისი თანამდებობის არსებობა.

ხელისუფლების შტოებს შორის მონესრიგებული ურთიერთობის უზრუნველყოფაში უმნიშვნელოვანესი როლი აკისრია ქვეყნის პრეზიდენტს. აშშ პრეზიდენტი (ასევეა საპრეზიდენტო რესპუბლიკების უმეტესობაში) ამა თუ იმ მნიშვნელოვან სახელმწიფო საკითხებთან დაკავშირებით ხვდება ფრაქციების ხელმძღვანელებს, წამყვან კომიტეტებს, დეპუტატთა ჯგუფებს. როგორც წესი, ეს ყველაზე მოკლე გზაა კონსენსუსის მისაღწევად.

მრავალი ობიექტური და სუბიექტური მიზეზის გამო წინა მონვევის პარლამენტებში ბევრი საკანონმდებლო აქტი მიიღე-

ბოდა ნაჩქარევად და ზერელედ. ამაზე მეტყველებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ ზოგიერთი კანონის მოცულობა მასში შეტანილი ცვლილებებით და დამატებებით 5-6 ჯერ აღემატება თავდაპირველ კანონს, ამასთან, ცვლილებების შეტანა ხდებოდა კანონის მიღებიდან რამდენიმე კვირაშიც კი. იმედია, რომ საქმე არ გვაქვს კანონპროექტების მორგებასთან გავლენიანი ჯგუფებისა და მსხვილი კაპიტალის ინტერესებთან (საკანონმდებლო კალკულაცია), რასაც თავის დროზე ამხელდა მაქს ვებერი და დღემდე აქვს ადგილი რიგი ახალი დემოკრატიის ქვეყნებში.

სამწუხაროდ, ჩვენი პარლამენტიც არც თუ ისე იშვიათად მიმართავს უცხო ქვეყნების კანონების მექანიკურ მორგებას საქართველოს განსხვავებულ რეალობასთან ან პირდაპირი გადმონერას. ამ თვალსაზრისითაც პარლამენტისა და დეპუტატთა საქმიანობა მოითხოვს კარდინალურ გადახედვას. რიგ დემოკრატიულ ქვეყნებში, როგორც წესი, კანონპროექტი გადის საზოგადოებრივ ექსპერტიზას, რაც გამორიცხავს მის აღსრულებასთან დაკავშირებით შესაძლო გართულებებს და სხვადასხვა ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას.

ზემოაღნიშნულთან მჭიდრო კავშირშია მიღებული კანონის აღსრულება, დაყვანა მოსახლეობამდე, საჯაროობის უზრუნველყოფა. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ სერიოზულ გადასინჯვას მოითხოვს საქართველოს პარლამენტის საკონტროლო და საზედამხედველო საქმიანობა.

ბოლო წლებში დიდი დემოკრატიის ქვეყნების პარლამენტების საქმიანობაში უჩვეულოდ გაიზარდა აპარატის როლი და, შესაბამისად, უფლებამოსილება. აპარატის მუშაკები წარმოადგენენ თავიანთი უფროსების ინტერესებს კანონპროექტების შემუშავებასა და განხილვაში. ერთმა ამერიკელმა მკვლევარმა შენიშნა, რომ „პერსონალიზებული, დახელოვნებული თანამშრომლების გამოყენებამ კონგრესს მისცა საშუალება შეენარჩუნებინა თავისი, როგორც ფედერალური პოლიტიკის უმთავრესი ინიციატორის პოზიცია, მიუხედავად აღმასრულებელი ხელისუფლების მზარდი გავლენისა.“

წინა წლებში საქართველოს პარლამენტის აპარატის ხელმძღვანელობამ შეძლო თავი მოეყარა საქმის ერთგული, პროფესიონალი მუშაკებისთვის, მაგრამ მათი გარკვეული ნაწილი გადავიდა სხვა სამსახურში პარლამენტში შრომის დაბალი ანაზღაურების გამო. საკითხი სერიოზულია, ამიტომაც ახალ პარლამენტში ეს პრობლემაც ელოდება მოგვარებას კვალიფიციური მუშაკების შესანარჩუნებლად და ახლი ძალების მოსაზიდად. ცნობილია ისიც, რომ რიგი დიდი დემოკრატიის ქვეყნებში პარლამენტის აპარატის მუშაკის ხელფასი პარლამენტის წევრის შრომის ანაზღაურების 2/3-ზე ნაკლები არ არის, დადგენილია მრავალი სხვა შეღავათიც.

ჟურნალი „პოლიტიკა“,
№12, 2003წ.

ჭეშმარიტება საეჭვო როლია

გაზეთ „აფხაზეთის ხმის“ 2003 წლის 19 სექტემბრის ნომერში გამოქვეყნდა ოფიციალური პუბლიკაცია „ვიღვანოთ მრუდე ისტორიის გაჭეშმარიტებისთვის.“

სტატია ეხება აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს მიმდინარე წლის 7 აგვისტოს დადგენილებას აფხაზეთის ტერიტორიაზე განლაგებული ეკლესია-მონასტრების, მათ შორის ძველი საკულტო ნაგებობებისა და ნანგრევების საქართველოს საპატრიარქოს დაქვემდებარებაში მოქცევას. ამ დადგენილების მნიშვნელობას ამჟამად განხილვის საგნად არ ვხედავ, რამდენადაც საქართველოს სახელმწიფოსა და საპატრიარქოს შორის დადებული ხელშეკრულების (კონკორდატის) შესაბამისად ეკლესიის საკუთრება მის კანონიერ მესაკუთრეს უნდა დაუბრუნდეს.

სავსებით ვეთანხმები სტატიის ავტორებს, რომ ეს მეტად მნიშვნელოვანი, საშვილიშვილო საქმეა და აუცილებელია საზოგადოებას ხელშეწყობა ეკლესია-მონასტრების, მათი ნანგრევების და სხვა ისტორიული ძეგლების ნუსხის დაზუსტებაში.

მეც, როგორც გალის რაიონის მკვიდრი, მზად ვარ ხელი შევუწყო მათ ჭეშმარიტად პატრიოტული საქმის ბოლომდე მიყვანაში, მაგრამ თავიდანვე დამებადა რამდენიმე კითხვა, რომლებიც, ალბათ, სხვებსაც გაუჩნდებოდათ, მით უფრო სეპარატისტ ფალსიფიკატორთა წრეში:

1. იყო კი საჭირო ამ საკითხზე ამ ფორმით მსჯელობა, რითაც შესაძლოა ეჭვი გაუფრინოთ მავანს იმ აბსოლუტურ ჭეშმარიტებაში, რომ აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებული ეკლესია-მონასტრები, საკულტო ნაგებობანი, მათი ნანგრევები და სხვა ძეგლები ყოველთვის მოიაზრებოდა საქართველოს საპატრიარქოს, საქართველოს სახელმწიფოს დაქვემდებარებაში (კუთვნილებაში).

2. იქნებ მხედველობაშია რამდენიმე მეჩეთი ან სხვა რელიგიური საკულტო ნაგებობა, რომლებიც, როგორც ამბობენ, აფხაზეთში კონფლიქტის შემდგომ აშენდა?

მომიტევონ დადგენილების პროექტის შემდგენლებმა, მაგრამ, მიმაჩნია, რომ რასაც ისინი ახლა ითხოვენ საზოგადოებისგან გადაწყვეტილების პროექტის მომზადების პერიოდში უნდა გაკეთებულიყო, რათა ხდომაზე განხილვისას აფხაზეთის საკანონმდებლო ორგანოს წევრებისთვის ზედმეტი თავსატეხი არ გაეჩინათ.

აფხაზეთის, როგორც უძველესი ქრისტიანული მხარის ტერიტორიაზე არსებული ეკლესია-მონასტრები, სხვა საკულტო ნაგებობანი და ციხე-სიმაგრეთა ნანგრევები შესაბამის კომპეტენტურ სამსახურებს, გამოჩენილ მეცნიერ-მკვლევარებს, საეკლესიო მოღვაწეებს, ძეგლთა დაცვის უწყებებს თავის დროზე შესანიშნავად აქვთ შესწავლილი, აღრიცხული, დასურათებული და დადგენილი წესით არქივებში დაბინავებული.

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის საკანონმდებლო ორგანოს წევრებმა ეს ხომ შესანიშნავად იციან, მით უფრო კონკრეტული ვითარება იმ ქალაქში, რაიონში, რომლებსაც ისინი წარმოადგენენ?

ჩემი მიზანი არაა ვინმეს მიმართ რამენაირი პრეტენზიის გამოხატვა, მაგრამ საკითხთან დაკავშირებით მექმნება შთაბეჭდილება, რომ აფხაზეთის ქართველობა თითქოსდა მხოლოდ ახლა დავინტერესდით იმ ფასდაუდებელი კულტურული განძით, რაც უხსოვარი დროიდან ჩვენი წინაპრების ხელით შექმნილა აფხაზეთში.

ასეა თუ ისე, მე გალის რაიონზე შევეცდები საკმაოდ სრული (მაგრამ არა ყოვლისმომცველის პრეტენზიის მქონე) ინფორმაცია მოგაწოდოთ, რადგან გაზეთში გამოქვეყნებულ ძეგლთა ნუსხაში, გალის რაიონი (მით უფრო სრულიად სამურზაყანო) თითქმის გამორჩენილია. უღრმეს პატიებას ვთხოვ იმ თავდადებულ მეცნიერებს, მკვლევარებსა და მოღვაწეებს, ჟურნალისტებს, რომელთაც ძალ-ღონის დაუზოგავად ფეხდაფეხ მრავალგზის მოუვლიათ სამურზაყანო, მოუხილავთ და აღუწერიათ ის სიძველენი, რაც იქ დღემდე შემონახულა.

რა უფლება მაქვს მონივნება არ გამოვხატო პატივცემულ ბატონ

ანდრია ავაქიძისა და სხვა დიდი მეცნიერების მიმართ, რომლებმაც XX საუკუნის 70–80-იან წლებში თავად მონაწილეობა მიიღეს გალის რაიონი, ასევე რჩეული მამულიშვილის ვალერიან ზუხბაიას, ცნობილი არქეოლოგის მალხაზ ბარამიძის, ან განსვენებული ლეო შერვაშიძის და სხვა მოღვაწეთა მიმართ, რომლებმაც უდიდესი ღვაწლი დასდეს ამ მართლაცდა საშვილიშვილო საქმის შესწავლას და გამოქვეყნებას; ვის აქვს უფლება დაივიწყოს ენთუზიასტი მკვლევარები, გალის რაიონის მკვიდრები ნოდარ შონია, გოგი ხუბუტია, რეზო ხვისტანი და სხვები, რომელთაც თავიანთი შეუპოვრობით, უანგარო შრომით შეუწყვეს ხელი მშობლიურ აფხაზეთში ქართველთა ისტორიული ნაღვანის შესწავლას და სათანადოდ წარმოჩენას.

არც ის უნდა გამოგვრჩეს მხედველობიდან, რომ ევროპელმა საეკლესიო მოღვაწეებმა, კათოლიკე მისიონერებმა, რომლებმაც გალის რაიონში (ნიფურიას სამონასტრო კომპლექსი) ორი ათეული წელიწადი იცხოვრეს, ჯერ კიდევ მე-17 საუკუნის შუა წლებში უნიკალური ნაბეჭდი და გრაფიკული მასალები დაგვიტოვეს (არქანჯელო ლამბერტი, კასტელი და სხვა) სამეგრელოსა და საკუთრივ აფხაზეთზე.

გაზეთის პუბლიკაციის მოთხოვნას, რა თქმა უნდა, პატივს ვცემ და შევეცდები გამოქვეყნებულ ნუსხაში გალის რაიონში დაფიქსირებულ ოთხი ეკლესიის სია, შეძლებისდაგვარად შევავსო, რათა მკითხველი დარწმუნდეს, რომ გალის რაიონი ამ თვალსაზრისითაც არც ისე ღარიბია, როგორც ეს ერთი შეხედვით შეიძლება მოეჩვენოს მავანს.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ჟიული შარტავას ინიციატივის პასუხად წინა საუკუნის 80-იან წლებში გალის რაიონის მაშინდელი თავკაცების ბატონ ვახტანგ ყოლბაიას და ან განსვენებული შოთა შარანგიას თაოსნობით რაიონის ტერიტორიაზე არსებული თითქმის ყველა ეკლესია, მნიშვნელოვანი ისტორიული ძეგლი ეკალ-ბარდისგან გაიწმინდა, შეძლებისდაგვარად შეკეთდა და მოწესრიგდა.

გალის რაიონის ტერიტორიაზე არსებული ეკლესია-მონასტრების, საკულტო ნაგებობების, ისტორიული ძეგლებისა და შემორჩენილი ნანგრევების ნუსხა:

ძეგლის ადგილმდებ.	ძეგლის დასახელება	აშენების თარიღი
1. სოფელი გუდავა	ზიგანოსი-რომის, შემდეგ ბიზანტიის საეპისკოპოსო კათედრა, ნანგრევები.	III-IX სს.
2. მეორე ბედია	საეკლესიო კომპლექსი (ფშაური), იქვე სამუანო (ეკედერი), ნანგრევები.	XIV ს.
3. სოფელი წარჩე	„ფიჭერისთეს“ ეკლესია.	XVI-XVII სს.
4. სოფელი წარჩე	დედოფლის ეკლესია („მაფაში ოხვამე“), იქვე მეორე ეკლესია.	XV ს.
5. სოფელი წარჩე	ეკლესია (მდინარის მარჯვენა ნაპირზე), კარგად შენახული, ირგვლივ გალავანი და ნანგრევები, სამსხვერპლო ქვა.	XVII-XVIII ს.
6. სოფელი წარჩე	დიდი ციხე-სიმაგრე კოშკით, გალავნით, საყდრის ნანგრევებით, იქვე გალავანი და კოშკები.	IX-XI სს.
7. სოფელი ღუმურიში	ეკლესია სოფლის ცენტრში, ნანგრევები მთათა ფერდობებზე, ციხე-კოშკები, გალავნის ნაშთები.	ადრეული, შუა და გვ. საუკუნეები
8. სოფელი ღუმურიში	კირილის მთაზე გრანდიოზული ციხე-სიმაგრე კოშკებით (ნანგრევები).	ადრეული, შუა და გვ. საუკუნეები
9. სოფელი ჩხორთოლი	ეკლესია, იქვე, ახლოს ციხე-სიმაგრე, კოშკებიანი „ჩხორთოლი.“	შუა საუკუნეები

10. სოფელი ჩხორთოლი	ციხე „ჯიხუ“ კოშკებით.	შუა საუკუნეები
11. სოფელი რენხი	წიკელკარის ეკლესია (ნაშთები)	X ს.
12. სოფელი დიხაზურგ	სათანჯოს კოშკი დიდი გალაგნით („სანტა ანჯელო“), ყველაზე მაღალი კოშკი აფხაზეთში, იქვე კარსტული მიწისქვეშა გასაგლეხი მდ. ენგურზე.	XII-XV სს.
13. სოფელი დიხაზურგა	ციხე „ოცარცე“, მდ. ენგურთან.	XIV-XV სს.
14. სოფელი დიხაზურგა	წმინდა ბარბაღეს სასწაულმოქმედი ეკლესია-მონასტერი, ნაშთები, გალაგნის ნანგრევები.	ადრ. საუკუნეები
15. სოფელი პირვ. გალი	წარმართული სამლოცველო, ციხის ნანგრევები.	ადრ. პერიოდი
16. სოფელი ჭუბურხინჯი	ეკლესიები: „ჩე ოხვამე“ „ზენიშ ოხვამე“ (კარგად შენახული), „გეანათი“ (ნანგრევები), სამეთვალყურე კოშკები, გალაგნითა ნაშთები, „ოლაგვანე“ (შეუსწავლელი).	ადრ. საუკუნეები
17. სოფელი თაგილონი	წიფურიას სამონასტრო კომპლექსი (ნაშთები), ეკლესიები, კოშკები გალაგნით, დიდი ბაზრობის ნაშთები.	XI-XVIII
18. ქ. გალი	ეკლესიათა ნაშთები, გალაგნის ნანგრევები.	XVI- XVIII სს.
19. სოფელი მუხური	ეკლესია, ციხის ნანგრევები გორაკებზე.	XV-XVIII სს.
20. სოფელი ოქუმი	გვიანი პერიოდის ეკლესია, ციხე-კოშკების ნანგრევები, საყდრის ნაშთები.	შუა საუკუნეები

21. სოფელი რენხი-ცხირი	ეკლესიის ნანგრევები, საკულტო შენობის ნაშთები.	ადრ. პერიოდი
22. სოფელი ფინორი	ეკლესია (ნაშთები), დისაგუძუბათა უნიკალური სისტემა.	ადრ. პერიოდი
23. სოფელი ნაბაკევი	ეკლესიათა ნაშთები.	შუა საუკუნეები
24. სოფელი ოკვინორე	ეკლესიის ნაშთები, XIX საუკ. 20-იან წლებში მარშანიათა ხის ეკლესია.	გვიანი საუკუნეები
25. სოფელი გაგიდა	საკულტო ნაგებობათა ნაშთები, შეუსწავლელი.	ადრ. პერიოდი
26. სოფელი საბერიო	ეკლესია (ნანგრევები), ციხე-კოშკი გალავნით.	შუა საუკუნეები

გალის რაიონში, განსაკუთრებით ზღვისპირეთში, მრავლად ყოფილა ქვითა და ხით ნაშენი ეკლესიები (ოტობაია, გუდავა, ბარლები, რეფი, ხუმუშქური და სხვა), თავდაცვითი ნაგებობანი, დისაგუძებები, სამლოცველოები.

მისიონერთა რუკებზე რაიონის ტერიტორიაზე დაფიქსირებულია 28 ეკლესია-მონასტერი (ვალერიან ზუხბაია, „გალი“). აღნიშნულის უტყუარობაში ეჭვის შეტანა წარმოუდგენელია, ვინაიდან მისიონერები დიდხანს ცხოვრობდნენ სამეგრელოსა და აფხაზეთში და ბევრი რამ რუკებზე გადააჰქონდათ.

საქართველოს პატრიარქი, უნმინდესი და უნეტარესი ილია I, მეოცე საუკუნის დასასრულს (ომისწინა პერიოდი) პირადად ჩავიდა გალის რაიონში და ქალაქ გალის ცენტრალურ ნაწილში, უმშვენიერეს გორაკზე აკურთხა ეკლესიის ასაშენებელი ადგილი, რომელიც ერთ-ერთი ყველაზე დიდებული უნდა ყოფილიყო აფხაზეთში.

ომის გამო, აღნიშნული ეკლესიის მშენებლობა შეუძლებელი გახდა, მაგრამ ახლო მომავალში, უფლის ნებით, უთოდ ააშენებენ გალელეები.

„აფხაზეთის ხმა“, 7 ნოემბერი, 2003წ.

გამარჯვება თუ დამარცხება?

ვერც ჩვენ და ვერც აფხაზებმა ვერაფერი შევძელით, რათა არ მომხდარიყო ის, რაც აფხაზეთში მოხდა, რაც დღესაც ხდება და რომლის დაძლევას მრავალი ათწლეული დასჭირდება.

ვინც ბოლო პერიოდში აფხაზეთში ყოფილა, ვისაც უნახავს დანახშირებული, გაჩანაგებული, ტყეებითა და ეკალბარდებით დაფარული ჩაი და ციტრუსოვანები, გავერანებული დაწესებულებები, დაქცეული სანატორიუმები და დასასვენებელი სახლები, გაძარცული კერძო სახლები, ადამიანთა სასონარკვეთილი სახეები, უცხო ქვეყნის ჯარისკაცები და ჯავშანტექნიკთა გადათხრილ გზებზე უვლია, უეჭველი გახდება აფხაზეთის ტრაგედიის ნამდვილი მასშტაბები და იმ ადამიანთა უგუნურება, რომლებმაც გადაწყვიტეს იზეიმონ საქართველოზე „გამარჯვების“ ათი წლისთავი.

რა გამარჯვებით, რითი ამაცობს სოხუმის რეჟიმი, რა აქვს საზეიმო?

რომელი აფხაზისთვის არ არის ცნობილი, რომ რუსეთიდან დაქირავებული და, ასევე, რუსეთის რეგულარული სამხედრო ნაწილების დახმარებით აფხაზეთში განხორციელდა იქ ისტორიულად მოსახლე ქართველთა გენოციდი და ეთნიკური წმენდა, რამაც ათასობით მშვიდობიანი მოქალაქე შეინირა. დაიჭრა და დასახიჩრდა 17 ათასამდე ადამიანი, მშობლიური ადგილებიდან გაძევებულ იქნა 240 ათასზე მეტი ქართველი, ლტოლვილად იქცა 30 ათასი რუსი, 35 ათასი აფხაზი, ათასობით სომეხი, ბერძენი, ებრაელი და სხვა ერის წარმომადგენელი.

საერთაშორისო თანამეგობრობისთვის კარგადაა ცნობილი, რომ 1990 წლის 25 აგვისტოდან აგრესიულმა სეპარატისტულმა ძალებმა, ისარგებლეს რა საქართველოს იმჟამინდელი ცენტრალური ხელისუფლების უძლურებით, აფხაზეთში კონსტიტუციური გადატრიალება მოახდინეს და გამოაცხადეს აფხაზეთის დამოუკიდებლობა, შექმნეს უკანონო სახელმწიფო სტრუქტურები, მიიტაცეს მართვის სადავეები.

ცნობილია, რომ ქართველთა და მათ თანამგრძობთა დევნა და ფიზიკური განადგურება კონფლიქტის დაწყებამდეც ხორ-

ციელდებოდა გუდაუთის რაიონში, სოხუმში, გაგრაში, რამაც შეიარაღებული დაპირისპირების დაწყებისთანავე მასობრივი და სასტიკი ხასიათი მიიღო.

სოხუმში დაანგრიეს რუსთაველის, აკაკი წერეთლის, სხვა გამოჩენილ ქართველ მოღვაწეთა ძეგლები, გაძარცვეს ქართული თეატრი, ქუჩებს გადაარქვეს სახელები. გალის რაიონის სოფელ შეშელეთში დაწვეს აფხაზეთის საამაყო შვილის, მსოფლიოში აღიარებული მათემატიკოსის ილია ვეკუას სახლ-მუზეუმი.

გალის რაიონში, სადაც 1994 წლის ივნისიდან განლაგებულია დსთ-ის სამშვიდობო ძალები და გაეროს დამკვირვებლები, დღემდე თარეშობენ კრიმინალური ბანდები, მძვინვარებს ძალადობა, განუკითხაობა, მრავლადა ადგილობრივი მოსახლეობის მონურ შრომაში გამოყენების ფაქტი. აუტანელია აფხაზეთში აფხაზთა და სხვა ეროვნების ადამიანთა მდგომარეობა.

აფხაზეთის უნიკალური საკურორტო დაწესებულებები, სანარმოები უცხოელებზე იყიდება. ცარიელდება ტრადიციული აფხაზური სოფლები, სულ უფრო რეალური ხდება აფხაზთა გარუსების საფრთხე, გარდაუვალია მათი შეუქცევადი ასიმილაცია. საამისო წინაპირობაა აფხაზეთის სკოლებში მშობლიური ენის სწავლების შეზღუდვა, ომისშემდგომ აფხაზეთში დარჩენილი 130 ათასი მოსახლისათვის რუსეთის მოქალაქის სტატუსის მინიჭება.

აფხაზეთი თანდათანობით კარგავს მსოფლიო მნიშვნელობის ტურისტულ და რეკრეაციულ დანიშნულებას. იჩეხება და უცხოეთში გაედინება უნიკალური ხე-ტყე და ქარსაფარი ზოლები, ნადგურდება ზღვის ფაუნა, თევზის ძვირფასი ჯიშები, განუკითხავად იყიდება ძვირფასი ლითონის შემცველი მონყობილობები და დანადგარები, საკომუნიკაციო საშუალებები, ჯართად გააქვთ რკინიგზის რელსები, ელექტრობოძები, ფერადი მეტალი.

კონტრაბანდა, კრიმინალური გარიგებები, მასობრივი კორუფცია ახრჩობს ადგილობრივ ეკონომიკას და ტრადიციულ მეურნეობას.

ბოლო დროს გამოჩნდა ცალკეული ნიშნები, რომ მამაცი, მაგრამ მოტყუებული, აფხაზი ხალხი ბედთან შეგუებას არ აპირებს. აფხაზეთის ინტელიგენციის საუკეთესო ნაწილი აცნობიერებს,

რომ აფხაზ ეთნოსს დიდი რუსულ ოკეანეში მოუწევთ დანთქმა და „უკანასკნელი უბინის“ ბედის გაზიარება.

არა მგონია, რომ სოხუმში არც ის ადარდებთ თუ როგორ აყალბებს სომხური მასმედია საქართველოს და საკუთრივ აფხაზეთის ისტორიას. არც ის, რომ ზოგი მათგანი უფრო შორს წავიდა და დღემდე გულმოდგინედ არკვევენ ნამდვილად ვისია აფხაზეთის მინა-წყალი-სომხების თუ რუსების (ანუ აფხაზეთი და ქართველებიც თამაშვარე მდგომარეობაში ვართ დატოვებული!). უფრო მეტიც, ისინი დროდადრო იმაზეც წერენ თუ როგორ გაერთიანდა მთელი სომხობა ბაგრამიანის ბატალიონში (1992-1993 წლების ომში) და რუსი ძმების დახმარებით როგორ გაათავისუფლა აფხაზეთი.

იციან ეს სოხუმში, კარგადაც იციან, ამიტომაც ეძებენ გამოსავალს თავს დატყევილი უბედურებიდან. როგორც არ უნდა იყოს სოხუმის მიერ შეფასებული „ამცახარას, „აიტიარას,“ სხვა პატრიოტული საზოგადოებრივი ორგანიზაციების პოლიტიკა და მსოფლმხედველობა, ცხადია, რომ ესაა სტიქიური პროტესტი იმ ვითარების გამო, რაც „დამოუკიდებელად“ თვითგამოცხადებულ აფხაზეთშია.

აფხაზეთის, დამოუკიდებლობის 10 წლისთვის აღნიშვნის მცდელობა სოხუმის მორიგი შეცდომაა, რომელიც არც აფხაზეთის მოსახლეობამ, არც საერთაშორისო თანამეგობრობამ არ უნდა დაუშვას, ვინაიდან იგი საქართველოს მოსახლეობაში, დევნილებში აღქმულ იქნება როგორც ტერორიზმის, ძალადობის, ადამიანურობის წინააღმდეგ მიმართული ქმედების გამართლება, დესტაბილიზაციის დამატებითი ფაქტორი.

ჩვენ გვაქვს ჩვენი სიმართლე, ასევე, აფხაზეთსაც.

„ქართველებზე გამარჯვების“ ათი წლისთავის სოხუმში ზეიმით აღნიშვნას მათთვის, ჩვენდა სამწუხაროდაც, ერთი პოზიტიური შედეგი ნამდვილად ექნება – ქუჩაში გამოყვანილი აფხაზეთი, მათი სტუმრები ირგვლივ მიმოიხედავენ და დაფიქრდებიან, – დავმარცხდით თუ გავიმარჯვეთ?!

**„საქართველოს რესპუბლიკა,“
27 სექტემბერი, 2003წ.**

წარსულის ლანდები „კმარას“ მონევიით?

„რუსთავი-2“-ის შაბათის „ფსიქოში“ გასულმა დოკუმენტუ-რის ფილმმა, ვფიქრობ, საქართველოს მოსახლეობას დიდ ნაწილს საკუთარ გულში ჩახედვისა და ბევრი რამის ხელახალი გააზრე-ბისკენ უბიძგა.

ჩვენს ნიჭიერ, ძლიერ, თავისთავად ხალხს, რომელსაც სამი ათასწლოვანი სახელმწიფოებრიობის ისტორია აქვს, მრავალი რამ უნახავს, მაგრამ საკუთარი პრობლემები უპირატესად საკუ-თარი ძალებით გადაუწყვეტია, შეუძლებელია ამ ფილმის განს-ჯის შემდეგ დედაქალაქში მიმდინარე მოვლენებსა და მასში „კმა-რას“ როლისა და ადგილის თაობაზე არ დაფიქრებულყო.

ამდენად, სავსებით ბუნებრივია, საზოგადოების პროტესტი „ოტპორის“ ტიპის „დემოკრატიის“ გარედან შემოტანის გამო, ნუხილი იმ ხალხის მემკვიდრეებისა, რომელმაც ისტორიის ათას-წლეულთა სიღრმეში შექმნა საკუთარი დემოკრატიის ორიგი-ნალური მოდელი (რაც მრავალ, „ექსპორტირებული დემოკრა-ტიით“ თავმოძნონე ქვეყანასაც შემურდებოდა), და რაც დღესაც ძალუმად ფეთქავს საქართველოს სოფლებში, ქალაქში, მთელ ქვეყანაში, როგორც ეროვნული და კულტურული თავისთავადო-ბის განუყოფელი ნაწილი.

„კმარას“ გამოჩენას გარკვეული ახსნა აქვს, რადგანაც ქართველებსაც გვახსიათებს ერთგვარი „სულწასულობა“, ცნობილი წინმაბრძოლობა, რომელსაც, როგორც წესი, ბევრი უბედურება მოუტანია ქვეყნისთვის. დიდი ანგარიშით, ჩვენი ეს „ეროვნული ნაკლი“, სულაც არ იყო ეროვნული, მაგრამ იყო დრო და კონკრეტული ვითარება, როცა გარე ძალები საზოგადოების ნაწილს თავს ახვევდნენ საკუთარ ინტერესებს და და პოულობდ-ნენ ადამიანებს, რომლებიც რაიმე მოტივით დგებოდნენ მათს სამსახურში.

ჩვენს ხალხს ძალიან უჭირს, ქვეყანაში ლამის მათხოვარ-

თა და გაჭირვებულთა საკრებულოდ იქცა, დამკვიდრდა განუკითხაობა, ზეობს კორუფცია, რასაც თან ახლავს საზოგადოების საყოველთაო უკმაყოფილება, ადამიანთა ღირსების შელახვა. ყოველივე ამან ისინი ქუჩაში გამოსასვლელად განაწყობა; ამასთან, ფაქტია ისიც, რომ მათი მიზანი უფრო დიდი, უფრო სერიოზული, უფრო სახელმწიფოებრივია, ვიდრე ის, რაც „კმარას“ შექმნელებს და დამფინანსებლებს აქვთ წარმოდგენილი.

იუგოსლავიასა და მილოშევიჩზე ისტორია თავის დროზე იტყვის სიმართლეს. ფაქტია რომ, მსოფლიოში ერთერთი უმამაცესი სერბი ხალხი (რომელმაც ოსმალეთის იმპერიის სწრაფვა ევროპის დასაპყრობად ათეულ ათასი საკუთარი შვილის სისხლის ფასად ევროპის შუაგულში შეაჩერა, ბოლო მსოფლიო ომში კი მარტო უმკლავდებოდა ათეულობით ფაშისტურ დივიზიას), უმძიმეს განსაცდელში აღმოჩნდა. მხედველობაშია ამ ხალხის მრავალსაუკუნოვანი ბრძოლა თავისი ტერიტორიული მთლიანობის, ძირძველი მიწების შესანარჩუნებლად (მათ შორის ისტორიული კოსოვოს გადასარჩენად). დიდი იყო დასავლეთის დაინტერესება, რაც ნატოსა და მათი მხარდამჭერების მიერ სერბეთის (ბელგრადი და სხვა ქალაქების) დაბომბვით, სხვა სახის ზენოლით გამოიხატა, და რასაც ამ გმირმა და შეუპოვარმა ხალხმაც ვერ გაუძლო.

ჩვენეული „კმარას“ პროტომოდელმა („ოტპორი“) იქ არსებული წყობილება დაამხო, რაშიც უცხო სახელმწიფოებმა ასეულობით მილიონი დოლარი დახარჯეს, მაგრამ ძნელი სათქმელია ამით თუ რა მოიგო სერბმა ხალხმა. ქვეყანა უმწვავეს პოლიტიკურ და ეკონომიკურ კრიზისშია. ხელისუფლებისადმი ნიჰილისტური დამოკიდებულებისა და საზოგადოების გახლეჩის პირობებში სერბეთის განუყოფელი ნაწილიდან – კოსოვოდან მთლიანად გამოაძევეს ადგილობრივი სერბი მოსახლეობა, სერბეთის სახელმწიფოსთვის ეს ტერიტორია ფაქტიურად დაკარგულია და როდის დაბრუნდება ის სერბეთის შემადგენლობაში და რა სტატუსით, ძნელი სათქმელია.

ფილმში დაუფარავადაა გამოხატული „ოტპორის“ შექმნის

ნამდვილი მიზანი, მის შემქმნელთა ვერაგობა ამა თუ იმ ხალხის ეროვნული მენტალიტეტის მიმართ; არასრულწლოვან ბავშვებს და ახალგაზრდებს იატაკქვეშეთიდან აძლევენ დიდ ფულს, რათა აფრიალონ დროშები, აჩვენონ მუშტები, დაამცვირონ, შეურაცხყონ უფროსი თაობა; მშვიერ და მწყურვალ ახალგაზრდებს აქეიფებენ საუკეთესო რესტორნებში, უწყობენ ძვირად ღირებულ დისკოთეკებს, ხალხისთვის „თავდადებული ადამიანების“ იმიჯით „აკეთებენ“ პოლიტიკური ლიდერებს (როცა ისინი სულაც არ არიან ასეთები), რათა დაამხონ კონსტიტუციური წყობა და მიაღწიონ გარედან თავს მოხვეული მიზნების განხორციელებას. ეს მაშინ, როცა რეალურად „ხალხოსნობის“ და ნაციონალიზმის იდეოლოგია დასავლეთის დემოკრატიისთვის სრულიად მიუღებელია და ისინი ამ მიზნისთვის ერთ ცენტსაც არ დახარჯავენ.

საერთაშორისო სამართლის ენაზე, ამ მოვლენას ეწოდება ქვეყნის საშინაო საქმეებში ჩარევა, გარედან ინსპირირებული ანტისახელმწიფოებრივი მოქმედება, მისი დამოუკიდებლობის და სუვერენიტეტის ხელყოფა; ჩვეულებრივ ადამიანურ ენაზე კი ნიშნავს უკიდურესად გაჭირვებული და მარგინალური საზოგადოებრივი ჯგუფებისა და ადამიანების მოსყიდვას და მათ ბრბოდ გადაქცევის მცდელობას. ამ სპექტაკლებს, როგორც წესი, თან ახლავს მისი თავზარდამცემი აპოთეოზი – საყოველთაო ქაოსი, ვანდალიზმი და სისასტიკე, უმართავი სიტუაციები, რომელშიც იღუპებიან უმწეო და უდანაშაულო ადამიანები, ასევე მსოფლიოს სანახავად მიმართული მიზინმიმართული საინფორმაციო და პროპაგანდისტული გაზვიადება.

ყველაფერი იცვლება, ახალი დრო ახალ ლიდერებს მოითხოვს, წასასვლელი უნდა წავიდეს, დამნაშავემ პასუხი უნდა აგოს, მაგრამ რატომ ძალადობით, ცინიკური და თვალთმაქცური მეთოდებით, კონსტიტუციის, კანონების, სამართლის ნორმების, ტრადიციული ადამიანური და ქრისტიანული ეთიკის ხელყოფით? ნუთუ არავინ აუხსნა „კმარელებს“ და ქვეყანას ახლო წარსულში თუ რა მოუტანა მშობლების, ახლობლების, უფროსი

თაობის სასტიკმა ლანძღვამ, გინებამ და ძალადობამ სერბეთის მეზობელ სახელმწიფოებს, სხვა ქვეყნებს?

ნესიერმა ქართველმა თუ არა ქართველმა შესანიშნავადიციის, რომ ბევრი რამე შესაცვლელია, თანაც რადიკალურად, გადასაკეთებელია, თავიდან დასაწყებია, რათა ადამიანებმა ადამიანურად იცხოვრონ, მაგრამ ამისთვის განა აუცილებელია ქვეყნის არე-დარევა, ავად ნაცადი ქაოსი და დაუმორჩილებლობა, ყოველივეს უმონყალო ნგრევა და განიავება, ოჯახებში, სოფლებში, ქალაქებში, ადამიანთა სამკვდრო-სასიცოცხლო დაპირისპირება?

არაფერია საკამათო იმაში, რომ ქვეყნის ხელისუფლებაში მოსვლის სურვილი პოლიტიკური პარტიების და მათი ლიდერების სრულიად ბუნებრივი მოთხოვნილებაა, მაგრამ საჭიროა კი ამისთვის „დემოკრატიული დიქტატურის“ ფარსი, კონსტიტუციასა და კანონიერებაზე ფეხის გადაბიჯება, გაჭირვებულ ადამიანთა მოტყუება, მათი ხმოსან „ინსტრუმენტად“ გადაქცევა? ღმერთმა დაგვიფაროს, პოლიტიკოსის ყველაზე დიდი დანაშაული საკუთარი ქვეყნის წინააღმდეგ ტყვეის გასროლაა, რაც საქართველოში უკვე იყო და მისი ტრაგიკული შედეგები კიდევ დიდხანს შეგვახსენებს თავს. მით უფრო, როცა ლამის ყველამ ვიცით, რომ საყოველთაო თანასწორობა ლამაზი მითია, ყველას თავისუფლება – კარგი ზღაპარი, ყველას კეთილდღეობა – ლამაზი ოცნება. ბევრმა „ურწმუნო თამაჯ“ ირწმუნა უკვე, რომ ეს ასეა ყველაზე განვითარებული ლიბერალური დემოკრატიის ქვეყნებშიც კი.

ჩვენი „კმარა“ ახალგაზრდების ორგანიზაციაა და ვიმედოვნებ, რომ იქ არიან ქალიშვილები და ჭაბუკები, რომელთაც არა მარტო მოქმედება, არამედ ფიქრიც შეუძლიათ და აქვთ პასუხისმგებლობა ჩვენი და მათი მომავალი ქვეყნის წინაშე.

მინდა ვირწმუნო, რომ „კმარას“ გულწრფელად პატრიოტი ნევრები, ქვეყნის მოყვარული ახალგაზრდები, იმ სარკეში კარგად ჩაიხედავენ, იმ საფრთხეს გააცნობიერებენ, რაზედაც „ფსიქომ“ საქართველოს მოსახლეობა გააფრთხილა.

„კმარას“ ძალა, ენერგია, უშიშარი შემართება ნამდვილად სჭირდება ქვეყანას დაკარგული ტერიტორიების დასაბრუნებლად, მით უფრო, რომ ჩვენც გვაქვს ჩვენი კოსოვო – აფხაზეთი.

მინდა დავიჯერო, რომ „კმარა“ წარსულის აჩრდილთა გამომდახილი კი არა, ახალი საქართველოს წინამორბედია, თუმცა ბევრი რამ აქვს სასწავლი და ხელახა გასააზრებელი.

გაიხსენეთ შვილებო „დათა თუთაშხიას“ მამის მკვლელი გუდუნა და საბედისწერო გასროლის წინ მამა-შვილის დიალოგი ბუხართან, სასიკვდილოდ განწირული დათას გაუჩინარება, რათა გუდუნას მამის მკვლელი შვილის უპატიებელი ცოდვით დამძიმებულს არ ევლო დედამინაზე.

ჩვენ, მშობლები, ხელს არ შეგიშლით, თანაც ყველაფერს გაპატიებთ შვილებო, მაგრამ არის ცისა და მიწის უზენაესი მსაჯული, რომელსაც გამოაქვს ყველზე სამართლიანი განაჩენი თქვენთვის და ჩვენთვისაც.

**გაზეთი „ახალი ერა“,
12 ნოემბერი, 2003წ.**

მათთვის, ვისაც უკვე დაავინყდა გალის 1994 წლის თებერვლის ტრაგედია

1994 წლის 6 თებერვალს აფხაზთა და ვოლონტერთა რაზმებმა გალის რაიონში დაიწყეს სამხედრო ოპერაცია კოდური სახელით – „წმენდა.“ სამხედრო მოქმედება (ჯავშანტიქნიკის გამოყენებით) ოჩამჩირეს საზღვრებიდან წამოიწყეს და რამდენიმე დღეში გალის რაიონს მთლიანად გადაუარეს. ოპერაციას, უფრო ზუსტად, ადამიანებზე ნადირობას, შეენირა 841 მშვიდობიანი მცხოვრები (490 კაცი – 60 წელს გადაცილებული, 102 – ოთხმოც წელს მიღწეული, 172 ქალი, 27 მოზარდი).

ადამიანის უფლებათა ცალკეული დამცველები (მათ შორის ჩვენებურებიც) რატომღაც მიიჩნევენ, რომ ეს არ იყო გენოციდი და ეთნიკური წმენდა „კლასიკური გაგებით“ და შურისძიების მორიგ გამოვლინებად ჩათვალეს (აფხაზეთში საომარი მოქმედების დამთავრებიდან ოთხი თვის შემდეგ!).

როგორი სახელიც არ უნდა მოუნახონ საქართველოს ერთ-ერთი უდიდესი და მთლიანად ქართველებით დასახლებული რაიონის აოხრებას, მოსახლეობის განურჩეველ ხოცვა-ჟლეტას, ერთი რამ უეჭველია, ეს იყო მშვიდობიანი და დაუცველი ქართველი მოსახლეობის მიმართ გაუგონარი ძალადობისა და ტერორის აქტი, რათა იქ დარჩენილებს საბოლოოდ დაეტოვებინათ აფხაზეთი, მშობლიური ადგილები, საკუთარი ეზო-კარი, წინაპართა საფლავეები.

იმათ, ვისაც უკვე დაავინყდა გალის თებერვლის ტრაგედია, შევახსენებ, რომ:

სოფელ ჩხორთოლში მოკლეს ამირან გამისონია (50 წლის), ჯერ კიდევ ცოცხალს მოაჭრეს ხელები, ამოთხარეს თვალები და ავტომატით დაცხრილეს;

სოფელ რეფში ბოევიკმა ჭიჭიკო სხულუხია (საყოველთაოდ ცნობილი პიროვნება, 72წ.) საკუთარ სახლში დახვრიტეს, მასვე მიაყოლეს მისი მეუღლე დაბა სხულუხია (70წ.), შვილი ვენორი

(44წ.), რძალი იზოლდა (40წ.), შემდეგ სახლს ცეცხლი წაუკიდეს და დახოცილთა ცხედრები ჩანვეს;

სოფელ გუდავაში ცოცხლად დაწვეს ინდიკო ალანია (84წ.) და დათიკო ლატარია (65წ.). მათ რძლებს, მარგარიტასა და ჟულიას თავები ელექტრო ხერხით წააცალეს;

სოფელ ჭუბურხინჯის მკვიდრ ბოჩია ყოლბაიას (43წ.) ნაჯახით მოჩხეს ხელ-ფეხი და დახვრიტეს;

სოფელ ლუმურიში ცუღით თავი მოჰკვეთეს 75 წლის ფიროხმან ზუხბაიას (ვაჟკაცობითა და პირდაპირობით განთქმული კაცი) და ზედვე დააკლეს მისივე ბიძაშვილი დათიკო კაკუბავა;

სოფელ განახლებაში ერთ ეზოში 9 მოხუცი (ქალები და კაცები) დახვრიტეს, მათ შორის ცოლ-ქმარი სერაპიონ და ოლია ლაგვილავები, ასევე მეორე მსოფლიო ომის მონაწილეები გვანჯი რურუა და შოთა ახალაია. იმავე დღეებში ასეთივე ბედი აწიეს ამავე სოფლის 17 უმწეო ადამიანს, მათ შორის სოფლის 5 რჩეულ ახალგაზრდას, რომლებიც არ „გამოტყდნენ“ გალელ პარტიზანებთან კავშირში, მათ კიდურები გადაუმტვრიეს, აწამეს და ცოცხლად დამარხეს.

ეს სულ მცირე სიაა იმ 857 ადამიანისა და ოჯახებისა, რომელთაც 6-23 თებერვალს ძალადობით და წამებით წაართვეს სიცოცხლე. მათი უმეტესობის გამპატიოსნებელი და დამმარხველი რაიონში თითქმის არავინ იყო.

ბოევიკებმა (მათ შორის ქალებიც იყვნენ) ცოდვის კალო დაატრიალეს რაიონის ყველა სოფელში და ქალაქ გალში. განსაკუთრებული სისასტიკით გადაწვეს ქვედა ზონის სოფლები: რეფი, განახლება, გაგიდა, მზიური, ზემო ბარლები, ქვემო ბარლები, ოტობაია, ფიჩორი, ხუმუშქური, ნაბაკევი, თავილონი, ჭუბურხინჯი. მთისპირა სოფლები—დინაზურგა, საბერიო, ლეკუხონა, რეჩხი, აჩიგვარა, ლუმურიში, ჩხორთოლი, წარჩე, მუხური, შეშელეთი, პირველი გალი.

ზედა ზონის და მთისწინეთის მოსახლეობა აიძულეს თოვლიანი მთებით (ოჭაკე, ოხაჩქუე, მიმდებარე ბორცვები) გადასულიყვნენ ენგურგალმა (ორ მეტრომდე თოვლსა და ყინვაში). გზა-

ში გაიყინა ვლადიმერ შარანგია (83წ.), გოჩა ხასაია (16წ.), ლუიზა დავითულიანი (50წ.), ალექსანდრე ჯგუბურია (60წ.).

ამ დღეებში ბოევიკებმა დაწვეს 4500 საცხოვრებელი სახლი და სამეურნეო შენობა-ნაგებობა, გაძარცვეს კერძო სახლები, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი შენობები და ობიექტები.

გადარჩნენ მხოლოდ ისინი, რომელთაც ჩაის პლანტაციებს, ტყეებს, ეკალბარდებსა და მიწაყრილებს შეაფარეს თავი. ცოცხლები ღამით პოულობდნენ მიცვალებულებს, აპატიოსნებდნენ და ადგილზევე მარხავდნენ.

გვინდა ყველამ იცოდეს ენგურს გაღმა და გამოღმა, რომ გალის თებერვლის მოვლენები შურისძიება არ ყოფილა, რადგან ე.წ. აღმოსავლეთის ფრონტის ხაზზე საქართველოს სახელმწიფო საბჭოს ლაშქარი, ადგილობრივი მოხალისეები აფხაზურ სოფლებში არ შესულან. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ გუდაუთის ტერიტორიაზე, სადაც არსებითად მხოლოდ აფხაზები ცხოვრობენ, საომარი ოპერაციები არ განხორციელებულა, ქართველებს აფხაზური სოფლები არ გადაუწვავთ; და ეს მაშინ, როცა, აფხაზური სოფლებისა და დასახლებული პუნქტების უკონტროლოდ დატოვება დაუშვებელი იყო სამხედრო-პოლიტიკური თვალსაზრისით. აღნიშნულმა შეცდომამ კი სეპარატისტებს და მათ მხარდამჭერებს საშუალება მისცა საქართველოს შეიარაღებული ძალების ზურგში მძლავრი სამხედრო დაჯგუფებების შესაქმნელად.

ცნობილია, რომ „ამ წმენდას“ მოჰყვა სხვა წმენდები-მესამე (1995 წლის ივნის-ივლისი), მეოთხე (1997 წლის ზაფხული), მეხუთე (1998 წლის მაისი), რაც სხვადასხვა ინტენსივობით დღემდე გრძელდება.

გალის რაიონში მოსახლეობის ტრაგედიის ყოველსმომცველი (თითქმის ყოველდღიური) მასალები თავმოყრილია გალის რაიონის ზუგდიდის გამგეობის (ასევე აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ადამიანის უფლებათა დაცვის ოფისის) არქივებში, რომელიც აფხაზეთის ტრაგედიის პირველივე დღეებიდან რაიონის მოსახლეობის, ასევე იმ ადამიანთა პირველი მასპინძელი

და ქირისუფალია, რომლებიც მდინარე ენგურის გადმოკვეთით ახერხებენ სამეგრელოს ტერიტორიაზე გადმოსვლას.

აღსანიშნავია, რომ 1993 წლის ოქტომბრის პირველი დღეებიდან (ფაქტიურად საქართველოს სახელმწიფო საბჭოს შეიარაღებული ძალების მიერ აფხაზეთის დატოვებისთანავე) გალელთა თაოსნობით ქ. ზუგდიდში შეიქმნა ე.წ აფხაზეთის ხსნის კომიტეტი, რომელიც სადღეღამისო საქმიანობას ეწეოდა დევნილი მოსახლეობის განსახლების, ფიზიკური გადარჩენისა და წინააღმდეგობის მოძრაობის ორგანიზაციისთვის, მაგრამ იმჟამად მთლიანად რეგიონში არსებული რთული ვითარების გამო კომიტეტი იძულებული გახდა დაეტოვებინა ქალაქი. გალის რაიონის ოფიციალური გამგეობა (შეიქმნა საქართველოს სახელმწიფოს მეთაურის განკარგულებით) მუშაობას შეუდგა 1993 წლის ნოემბერში და დროებით განთავსდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის შენობაში (ქ. თბილისი, ინგოროყვას ქუჩა). ჩამგეობის ხელმძღვანელობა დაევალა საქართველოს პარლამენტის წევრს, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილეს ვახტანგ ყოლბაიას. 1994 წელს გალის რაიონის გამგეობა ფაქტიურად გადავიდა ზუგდიდში, ვინაიდან გალის რაიონიდან დევნილთა უმეტესობა თავმოყრილი იყო სამეგრელოს რეგიონში.

რაიონის გამგეობას მისი შექმნის პირველივე დღიდან მრავალი ფუნქცია დაეკისრა. მათ შორის, დევნილთა დაბინავება, ჯანდაცვა, სურსათით უზრუნველყოფა, პირველადი აღრიცხვა, დაკარგული პირადობის მოწმობისა და სხვა დოკუმენტების აღდგენა, სეპარატისტების მიერ აფხაზეთში ქართული მოსახლეობის მიერ განხორციელებული გენოციდის, ეთნიკური წმენდის ფაქტების დამდგენი სამუშაო ჯგუფების კოორდინაცია. თვითმხილველთა ცნობების საფუძველზე შეიქმნა აფხაზეთში ადამიანურობის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულობების ამსახველი მასალები. გალის რაიონის გამგეობა დღემდე მასპინძლობს კონფლიქტის მოწესრიგებასთან დაკავშირებით რეგიონში (ასევე აფხაზეთში) ჩასულ უცხოელ სტუმრებს (1994 წელს გამგეობა-

ში იმყოფებოდა აშშ სახელმწიფო მდივანი მადლენ ოლბრაითი), საერთაშორისო ორგანიზაციების ხელმძღვანელებს, მაღალი რანგის პოლიტიკოსებს და სამხედრო მოღვაწეებს, საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების წარმომადგენლებს. ჩამგეობამ (ასევე აფხაზეთში კონფლიქტის მოწესრიგების საინფორმაციო უზრუნველყოფის ცენტრმა, რომელიც 1994 წლის ივნისში შეიქმნა საქართველოს სახელმწიფოს მეთაურის განკარგულებით და გარკვეული პერიოდი ქ. ზუგდიდში ფუნქციონირებდა) მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა კონფლიქტის მხარეებს შორის ნდობის აღდგენაში, დსთ-ს კოლექტიური უსაფრთხოების სამშვიდობო ძალების სარდლობასთან ურთიერთობის მოწესრიგებაში. პრაქტიკულად გალის რაიონის ჩამგეობამ უზრუნველყო აფხაზეთში დევნილების ეტაპობრივი დაბრუნების თაობაზე მხარეთა შეთანხმების შესაბამისად გალის რაიონის ეკონომიკური და სოციალური რეაბილიტაციის პროგრამის შემუშავება.

სამწუხაროდ, კონფლიქტის მოწესრიგების პროცესში მხარეებს შორის 1995-1997 წლებში მიღწეული ერთგვარი პროგრესი უკუგდებულ იქნა გალის 1998 წლის მაისის მოვლენებით, როცა კვლავ აიძულეს 40 ათასამდე გალელი დაეტოვებინა მშობლიური ადგილები. ბევრი მათგანი განსახლდა საქართველოს დიდ ქალაქებში, მათ შორის დედაქალაქში, უმეტესობა ე.წ. კერძო სექტორში და დღემდე გარე ვაჭრობით ირჩენს თავს.

გალის რაიონის მეორე წმენდიდან ათი წლის შემდეგაც სოხუმის რეჟიმი კატეგორიულად აცხადებს უარს აფხაზეთის პოლიტიკური სტატუსის შემუშავებაზე, რომელიც უზრუნველყოფდა დევნილთა და ლტოლვილთა მშობლიურ ადგილებში ღირსეული დაბრუნების დაწყებას, აფხაზეთში აფხაზი ეთნოსის არსებობისა და განვითარების საერთაშორისო გარანტიების შექმნას, რომელიც დაეფუძნებოდა აფხაზეთის ომამდელი მოსახლეობის თანასწორუფლებიანობას.

**„დილის გაზეთი.“
18 თებერვალი, 2004წ.**

საქ ჩემი პრეზიდენტი

მადლიერმა ამერიკელმა ხალხმა ამერიკის ერთ-ერთ დამაარსებელს – თომას ჯეფერსონს მემორიალი დაუდგა. ქანდაკების ირგვლივ წარწერაა: “მე დავიფიცე უფლის საკურთხეველთან, რომ სამარადისო ბრძოლა გამოვუცხადო ადამიანის გონებაზე ყოველგვარ ტირანიას.“

ქვეყნის, სახელმწიფოს ლიდერს და წინამძღოლს უძველესი დროიდან პატივს მიაგებს ხალხი და ქვეყანა. ყურადღება და პატივი განსაკუთრებული ყველაზე გამორჩეულთა მიმართ, რომლებმაც შექმნეს ძლიერი სახელმწიფოები, გაიმარჯვეს დიდ ომებში, შეცვალეს ქვეყანა, უზრუნველყვეს თავისი ხალხის თავისუფლება, უსაფრთხოება, კეთილდღეობა.

ისტორიას ტირანთა ბატონობის უამრავი მაგალითიც ახსოვს, მათ ხალხმა, დრომ და ისტორიამ გამოუტანა განაჩენი, მაგრამ ისინი იყვნენ, მათ ვერ წაშლი ისტორიიდან და მათი ხსოვნაც უნდა არსებობდეს როგორც გაფრთხილება ყველა თაობისთვის.

მრავალ სახელმწიფოში, განსხვავებულ კულტურულ, რელიგიურ, ფსიქოლოგიურ თუ სხვა ფასეულობათა მიმდევარ ქვეყნებსა და ხალხებში ტრადიციად იქცა პირველ პირთა პატივცემა მათივე სიცოცხლეში, გარდაცვლილ თანამდებობის პირთა რიტუალური დაკრძალვა, საამისოდ სამუდამო განსასვენებელი ადგილის შერჩევა და მისთვის კანონით განსაზღვრული სტატუსის მინიჭება.

სამწუხაროდ, ბოლო წლებში ამ საკითხისადმი ჩვენი ხალხის დამოკიდებულების არაერთგვაროვნება განაპირობა ბევრისთვის ახლა ავადსახსენებელმა მავზოლეუმებმა მეზობელ ქვეყანებში, ასევე ჩვენში საკმაოდ ფეხმოკიდებულმა ისტორიულმა ტრადიციამ, რომლის მიხედვით მეფე თუ გამორჩეული დიდგვაროვანი თვითონ ირჩევდა თავის განსასვენებელ ადგილს (ანდერძი) ან დინასტიური გვარი და ოჯახი წყვეტდა ამ საკითხს.

ცხადია, რომ ქვეყნის პირველი პირების სავანე, მათი ნეშტი

და საძვალე ყოველთვის განიხილებოდა, როგორც იმ დროისა და მომავალი თაობების წინაპრებთან უწყვეტი კავშირის მიწიერი სიმბოლო, ეროვნული კუთვნილების, ეროვნული და სახელმწიფოებრივი სიამაყისთვის თაობათა აღზრდის საშუალება.

ევროპის ცივილიზებულ ქვეყნებში, აშშ-ში და სხვაგან, პირველ პირებზე, მით უფრო გარდაცვლილებზე, აუგს ვერავინ გეტყვით, რადგანაც არჩეული პირველი პირი პირადად მისი, ხალხის და სახელმწიფოს უმცდარობის ანარეკლია. განსხვავებას ვერ შენიშნავთ – ცოცხალია პრეზიდენტი, პოსტზე გარდაიცვალა, იმპიჩმენტით გადააყენეს თუ მოკლულ იქნა. პრეზიდენტი ხალხის რჩეულია, და ამდენად, დაფასებულია სიცოცხლეში და სიცოცხლის შემდგომაც.

ამერიკელთა გულებს სიამაყით ავსებს ოულდ გრენერის სასაფლაო ბოსტონში, სადაც სხვებთან ერთად დასაფლავებული არიან ბოსტონის ხოცვა-ჟლეტის მსხვერპლნი და დამოუკიდებლობის დეკლარაციის სამი ხელმომწერი, მასაჩუსეტისის ექვსი გუბერნატორი, ასევე რიგი გამოჩენილი დისიდენტი დიდი ბრიტანეთიდან. ღვთისმოსავმა, ფხიზელმა, მკაცრმა პურიტანებმა და მათმა უფრო ზომიერმა შთამომავლებმა ამ დიდ ქვეყანაში დაამკვიდრეს თავისუფლების, მუყაითი შრომის, ინიციატივის, თვითგანვითარების და განათლების ტრადიციები, რამაც მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრა ამერიკის სახელმწიფოს შემდგომი განვითარება და თავისუფლებისკენ სწრაფვა.

სავსებით ბუნებრივია არსებობდეს აზრი, რომ დემოკრატიულ საქართველოშიც მოეწყოს პრეზიდენტთა (ასევე ერის სულიერ მამათა, სახელმწიფო მოღვაწეთა) სამუდამო სავანე, გაშენდეს ტყე-პარკი (იქნებ ე.წ. დემოკრატიის ხეივანი), რომელიც მოეწყობა ქვეყანაში არსებული ადამ-წესებისა და ტრადიციათა გათვალისწინებით და გახდება ქვეყნის ერთ-ერთი გამორჩეული ღირსშესანიშნაობა.

იქნებ ეს თვალსაზრისი იმ ტკივილითაც არის ნაკარნახევი, რომ ქართველმა ხალხმა დღემდე არ იცის სადაა საქართველოს

მეფეთ-მეფის თამარის, ერის რიგ სხვა წინამძღოლთა თუ გამორჩეულ ადამიანთა ძვალშესალაგი.

უდავოდ სწორია ქვეყანაში მომნიჭებული აზრი საქართველოს ყოფილი პრეზიდენტების სამშობლოში გადმოსვენებისა და მათი სახელების უკვდავყოფის შესახებ. საქართველოში ეს პრობლემა ახლებურ გააზრებას მოითხოვს, რადგან დემოკრატიული სამყაროსთვის, საითკენაც ჩვენ მივისწრაფით, ხალხის მიერ არჩეული პირველი პირი სიცოცხლეში და მის შემდგომაც არის ხალხის და ქვეყნის კუთვნილება ყველა მისი ღირსებით და ნაკლით. ბუნებრივია, ოჯახისა და ახლობლების აზრი ანგარიშგასაწევია, მაგრამ გადამწყვეტი არ უნდა იყოს.

იქნებ დადგა დრო ქვეყნის დედაქალაქში (იქნებ სხვა ქალაქში, რეგიონში) შეიქმნას პრეზიდენტთა (ასევე გამოჩენილ სახელმწიფო მოღვაწეთა) პანთეონი, მემორიალი, რომელიც მომავალი თაობებისთვის გახდება ხალხის ნებისა და არჩევანის პატივისცემის ნმინდა ადგილი.

ჩვენც უნდა შევეგუოთ იმ აზრს, რომ უნაკლო, უშეცდომო ადამიანები არ არიან და არც იქნებიან, მით უფრო ხელისუფლებაში, რადგანაც პირველი პირი, როგორც წესი, განსხვავებული პოლიტიკური ძალების ჭიდილის პროდუქტია და მხოლოდ დრო და ისტორიაა უშეცდომო მსაჯული.

ლათინელებს დაეჯერებათ: „მიცვალებულებზე ან კარგს ამბობენ ან ღუმილს არჩევენ“ იქნებ დადგა დრო, ჩვენც მივაგოთ პატივი ჩვენი ხალხის ტრადიციას, გარდასულ ადამიანთა მიმართ დიდსულოვანი მიმტევებლობის ღვთიურ ნიჭს და უზენაესი მინიერი მსაჯულის–ხალხის არჩევანს, რათა საქართველოს ყველა თაობამ სიამაყით თქვას: აქ ჩემი პრეზიდენტია!

**„დილის გაზეთი,“
17 აპრილი, 2004წ.**

გალის მაისის ტრაგედია – უსახელო თავდადება?

„ქართველებმა აფხაზეთის ზღვისპირა სოფლებში, საბერიოში, დიხაზურგაში, სათანჯოს მთაზე ქართული დროშა ააფრიალეს, რომელიც რუსებმა ჩამოხსნეს. ეს ის დროშა იყო, ხუთი წელიწადი გულის გულში, რომ ინახავდა აფხაზეთის მრავალტანჯული ქართველობა. ქვეყნისთვის იმ მძიმე დროში შეუპოვარმა ქართველებმა ხუთი უმშვენიერესი დღე აჩუქეს საქართველოს, ეს ბრძოლის, იმედის, ქართული სულის ზეობა იყო. მათ ხუთი დღით წელში გამართეს აფხაზეთის ქართველობა, ხუთი დღით მოხსნეს გალელებს საკუთარი ეზო-კარიდან გაძევებულის სამარცხვინო დამლა და ისევ გალელებად, სოხუმელებად, გაგრელებად აქციეს.“

გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა.“ მაისი, 2001წ.

გალის მაისი მოვლენები (მეხუთე წმენდა) ნამდვილად არის გაკვეთილი იმისა, თუ როგორ არ უნდა გაიმეტო საკუთარი ხალხი, არ ითამაშო ქვეყნისთვის გულანთებულ, მაგრამ მამულიდან გაძევებით ღირსებაშელახული მამაცი მამულიშვილების გრძნობებზე, არ წამოიწყო ავანტიურა, წინდაუხედავი სამხედრო ოპერაცია მოხალისე მებრძოლების, მოხუცების, ქალებისა და ბავშვების იმედით. ეს არის იშვიათი მაგალითი იმისა, თუ როგორ შეიძლება უთავბოლო და მოთამაშე ხელისუფლების მიერ არჩეული მიზანი ჯოჯოხეთად გადაექცეთ იმათ, ვინც დიდი ფიქრისა და განსჯის გარეშე ყოველთვის მზადაა პირნათლად მოიხადოს თავის ადამიანური ვალი სამშობლოსა და მამულის წინაშე. ეს არის გაკვეთილი იმისა, თუ როგორ გადააქცია ხელისუფლების უგუნურებამ ოკუპირებულ აფხაზეთში, მის ზღვისპირა სოფლებში, მაღალმთიანი საბერიოს ცენტრში თუ სათანჯოს მთაზე ამაყად მოფრიალე საქართველოს დროშა უსახელო დამარცხების და ლაჩრული დანებების სამარცხვინო ბაირალად.

ჩვენი ვალია მუდამ გვახსოვდეს 1998 წლის მაისის მოვლენე-

ბი ისეთად, როგორც ის თავს დაატყუებს გალის ისედაც გატან-
ჯულ მოსახლეობას, არასოდეს დავივიწყოთ 76 გულანთებული
ქართველი პატრიოტი, რომლებიც დაუფიქრებლად გადაეშენენ
უთავბოლო ორომტრიალის განწირულთა მორევში და თავისი
უკანასკნელი ბრძოლა გადაიხადეს გალის მიწაზე საქართველოს
სახელით და საქართველოსთვის.

ქართული საზოგადოებისთვის მეტ-ნაკლებად ცნობილია,
რომ აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა
სამინისტროს, ძირითადად გალის რაიონული განყოფილების
მუშაკებმა თავის თავზე მიიღეს აფხაზური ძალების მიერ გალის
რაიონში (რუსეთის სამშვიდობო ძალების ვერაგობით) მძიმე ტე-
ქნიკითა და შეიარაღებით შემოყვანილი სამხედრო შენაერთების
ძირითადი დარტყმა მთისწინეთის გორაკებში და ფეხი არ მოი-
ცვალეს წინააღმდეგობის კერებიდან. მათ იომეს, მარტოდმარ-
ტო იბრძოლეს, არ დანებდნენ რიცხვით ათჯერ მეტ მოწინააღმ-
დეგეს. როცა სათანჯოს ბრძოლების მონაწილე უკანასკნელი
პოლიციელიც მწყობრიდან გამოვიდა, ადგილობრივმა ქალებმა
თეთრი ბაირალი აღმართეს, რათა დაჭრილები და დახოცილები
ენგურს გაღმა გამოეყვანათ.

მაინც ვინ და რატომ დაგეგმა და წამოიწყო გალის ე.წ. გალის
განთავისუფლების ოპერაცია, რა გარიგება იყო ამ პროვოკაციის
უკან და რა იყო ნამდვილი მიზანი, ვინ აგო ან აგებს პასუხს დახო-
ცილი და დასახინრებული ადამიანების, ხელახლა გადამწვარი
სახლების, ანიოკებული და ხელახლა დევნილად ქცეული ათასო-
ბით ადამიანის ტანჯვა-წამებისთვის?

ეს ის კითხვებია, რაზედაც პასუხი ტრაგედიიდან ხუთი წლის
შემდეგაც არ გაცემულა. ამ „უხერხულობას“ არ იმჩნევენ ტრა-
გედიის ორგანიზატორები, „საავტორო“ უფლებები, როგორც
ეტყობა, დღემდე მკაცრად დაცული.

* * *

1997-1998 წლებში გალის რაიონში, აფხაზეთის კონფლიქტის
ეგრეთწოდებულ უსაფრთხოების ზონაში, შედარებითა სიმშ-
ვიდემ დაისადგურა. მიუხედავად არაერთგზის „წმენდისა,“ მო-

სახლეობა მაინც უბრუნდებოდა გადამწვარ და გაპარტახებულ ეზო-კარს.

ხალხმა ნელ-ნელა ააღორძინა საოჯახო მეურნეობა, გაუმკლავდა შიმშილს, შეიქმნა პრიმიტიული საცხოვრებელი პირობები. დევნილების ამ ნაკადს მხარში ამოუდგნენ პედაგოგები, შემორჩენილ სახლებში გახსნეს სკოლები, და ყოველივე ეს კეთდებოდა, როგორც ქართული, ისე აფხაზური ხელისუფლების პასიური დუმილის პირობებში, ყოველგვარი დახმარების გარეშე.

რაიონის ქვედა ზონის ზღვისპირა და ენგურისპირა სოფლების მოსახლეობა ნელ-ნელა აგრძელებდა ძველი, უბატონო სამურზაყანოს ტრადიციას, ანუ როდესაც ქართველ და აფხაზ თავადთა გაუთავებელი ქიშპობით გადაღლილი ხალხი არ ემორჩილებოდა არც შერვაშიძეებს და არც დადიანებს.

გალში ოფიციალურად შესვლის და უსაფრთხოების გარანტიას მოსახლეობას არავინ აძლევდა, შემოსულებს კი ვითომ იცავდნენ რუსეთის სამშვიდობო ძალები, რომელთა იმედი დიდი ხანია ამოწურა მოსახლეობას („მბროტგორცებს“ ხალხმა „ვორტოვცები“ შეარქვა). ამ წლებში, აფხაზურ მხარესთან ე.წ. სტატუს-კვოს ინარჩუნებდნენ პარტიზანები, რომლებიც უხმაუროდ აკეთებდნენ თავიანთ საქმეს და, რაც მთავარია, რამდენადაც შეეძლოთ იცავდნენ ადგილობრივ მოსახლეობას, ყოველ შემთხვევაში, სწორედ მათი შიშით აფხაზური ადმინისტრაცია ცხვირს არ ჰყოფდა ქვედა ზონის სოფლებში.

1998 წლის გაზაფხულიდან ვითარება მკვეთრად შეიცვალა.

სოხუმის სეპარატისტულმა მთავრობამ ჯერ კიდევ აპრილის შუა რიცხვებში გალში შეიყვანა აფხაზური მილიციის 150 კაცისგან შემდგარი რაზმი, რომელმაც მოსახლეობის დარბევა დაიწყო. ძალადობას წინ აღუდგნენ ადგილობრივი მოსახლეები. ცალკეულ სოფლებში მოხდა შეტაკებები, რის შედეგადაც აფხაზმა მილიციელებმა დანაკარგი განიცადეს და დატოვეს ზღვისპირა მხარე.

საქართველოს ხელისუფლებაში, როგორც ეტყობა, იყვნენ ძალები, რომელთაც გალში არსებული ვითარება გააზვიადეს და

თავის სასარგებლოდ გამოყენება განიზრახეს, მაგრამ მოვლენები სხვისი და სხვა სცენარით განვითარდა.

„მოქალაქეთა კავშირის“ მიერ ენგურის ხიდან დაწყებული აქციები სოფელ ფიჩორში გამართულ მარულაში გადაიზარდა, რასაც აფხაზური მხარის გალიზიანება მოჰყვა. 20 მაისს, გამთენიისას, გალის რაიონში სადამსჯელო ოპერაციის ჩასატარებლად რუსეთის სამშვიდობო ჯარის ფორმაში გადაცმული აფხაზ ბოევიკთა რაზმები შეიყვანეს, რომლებმაც შეუტიეს სიდას, ხუმუშქურს, ზემო ბარლებს, რეფს, რაიონის სხვა სოფლებს. პროვოკატორები ადგილობრივ მოსახლეთა ეზოებში, გზებზე ყრიდნენ პროკლამაციებს: „სიკვდილი ქართველებს!“, „გაეცალეთ აქაურობას!“.

დაიწყო ქართველთა ფართომასშტაბიანი „ნმენდა“, ხოცავდნენ ადამიანებს, იდევნებოდა მოსახლეობა, იწვოდა ასობით სახლი.

მოსახლეობის დაცვა პარტიზანებს დააკისრეს. კვლავ გაჩაღდა ბრძოლები ქვედა და ზედა ზონის სოფლებში, ზოგან აქტიური, ზოგან პოზიციური. რუსეთის სამშვიდობო ძალები ე.წ. ნეიტრალიტეტს იცავდა და მოვლენებში ღიად არ ერეოდა, თუმცა აფხაზურ მხარეს ნება მისცეს შეზღუდული შეიარაღების ზონაში შეეტანათ ტანკები, არტილერია, ნაღმსატყორცნები და დაებომბათ გალის რაიონის ენგურჰესების არხის გამოღმა მდებარე ტერიტორიები, პარტიზანებისა და ადგილობრივ მოხალისეთა განლაგების ადგილები. გაუჭირდა აფხაზურ მხარეს და კვლავ უხმო საშველად კავკასიელ ვოლონტერებს, რუსული არმიის პროფესიონალებს.

მეტად გართულდა ვითარება და 24 მაისს გალის რაიონის დაბალ ზონაში შეყვანილ იქნა საქართველოს სამხედრო ძალებისა და პოლიციის შეზღუდული შენაერთი მძიმე ტექნიკის გარეშე. მათ გასასვლელი დერეფანი მოუწყვეს დევნილ მოსახლეობას, მაგრამ სამხედრო ოპერაციებში მონაწილეობა არ მიუღიათ.

25 მაისს გაგრაში გაიმართა ქართული და აფხაზური მხარეების წარმომადგენელთა შეხვედრა, რომელზეც ხელი მოეწერა ოქმს ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ.

აფხაზურმა მხარემ გალის რაიონში ჩვეული ვერაგობით და სისასტიკით გააგრძელა სოფლების გადანვა. ანამეს და დახოცეს ადგილობრივი მშვიდობიანი მცხოვრები, მათ შორის ყურნალისტი გიორგი ჭანია. უგზო-უკვლოდ დაიკარგა ათეულობით ადამიანი, ენგურს გამოღმა გადმოვიდა 40 ათასამდე უსახლკაროდ ხელახალი დევნილი.

ბრძოლის ველიდან თეთრი ბაირალით გამოქცეული ხელისუფლება ათეულ ათასობით ახლად დევნილის პირისპირ აღმოჩნდა, მაგრამ ადვილი არ იყო მათი პრობლემების მინიმალურად მოგვარება. ეს ტვირთი ისევ საკუთარ თავზე აიღო მხედრონის მიერ მრავალჯერ დარბეულმა და ანიოკებულმა, თავადაც გაძვალტყავებულმა სამეგრელოს მოსახლეობამ და კიდევ ერთი წელი უყოფდა მათ თავის მწირ ლუკმაპურს.

ხელისუფლებამ, როგორც შემდეგ გაირკვა, ხალხის რისხვის შემარბილებლად ზუგდიდში, ასე ვთქვათ, მძევლად დატოვა სოფლის მეურნეობის მაშინდელი მინისტრი, ცნობილი სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწე ბაკურ გულუა და აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე ზურაბ ერეკვანია.

გამწარებული ხალხის მრისხანე შეტევებს იგერიებდნენ ისინი, ასევე სადღელამისო იგერიებდა აფხაზეთის ისინი თავჩაქინდრული უსმენდნენ და თავის თავზე იღებდნენ მეტად მწარე, მაგრამ ხელისუფლების მიერ დამსახურებულ, რბილად თუ ვიტყვით, საყვედურებს.

გამწარებული ხალხი მიმართვას მიმართვაზე უგზავნიდა საქართველოს პრეზიდენტს, საქართველოს პარლამენტს, გაეროს, საერთაშორისო ორგანიზაციებს.

სამთავრობო კომისიამ და ზუგდიდის ადმინისტრაციამ მხოლოდ ოქტომბრის ბოლოს მოახერხა დროებითი თავშესაფრებიდან ხალხის გადაყვანა მიტოვებულ და გაძარცვულ შენობებში.

ნათქვამია, გაჭირვებულს ლოდი აღმართზეც წამოენევაო და სამეგრელო-ზემო სვანეთის სამხარეო ადმინისტრაციის შენობაში დაუდგენელი პირებისგან დადებული ნაღმი აფეთქდა, რო-

მელმაც ერთი დევნილის სიცოცხლე შეინირა და ასეულობით დაშავდა.

გაერომ კვლავაც ჩვეული წესით დაგმო გალის მორიგი ტრაგედია, დაპირისპირების ახალი ესკალაცია და ეთნიკური წმენდის რეციდივი, მაგრამ არავის გაუცია საქართველოს, საკუთრივ აფხაზეთისა და გალის მოსახლეობისთვის პასუხი კითხვებზე: „როგორ გაჩნდა საზენიტო დანადგარები, ე.წ. უსაფრთხოების ზონაში, ვინ აგებს პასუხს დალუპულ ხალხზე?“

საქართველოს 1999 წლის მონვევის პარლამენტმა ისე დაასრულა საქმიანობა, რომ არც განუხილავს გალის ტრაგედიის მიზეზები და არ დაუსახელებია მისი ორგანიზატორები.

ჟურნალისტებთან ერთერთ შეხვედრაზე ყოფილმა სახელმწიფო მინისტრმა აფხაზეთის საკითხებში გიორგი ხაინდრავამ განაცხადა, რომ აუცილებლად გამოვიძიებთ გალის ტრაგედიის მიზეზებსო, მაგრამ, ასე არ მოხდა.

**„აფხაზეთის ხმა,“
27 მაისი, 2004წ.**

ბესლანი აფხაზეთში

ბესლანის ტრაგედია უკიდურესად ალაშფოთა მსოფლიოს ყველა ნორმალურად მოაზროვნე ადამიანი. ჩვენ ვიხილეთ ტერორიზმის ყველაზე ველური ფორმა რუსეთში – შიშველი ძალადობა ბავშვების მიმართ, კაცობრიობის წინააღმდეგ ჩადენილი უმძიმესი დანაშაული.

ფაქტის მიმართ საქართველოს მტკიცე პოზიცია მსოფლიოს გასაგონად გაცხადდა. უფრო მეტიც, არ დარჩენილა საქართველოში ოჯახი, ადამიანი, რომელმაც საკუთარ ტკივილად არ აღიქვა ბესლანელი ბავშვების, მათი მშობლების, მასწავლებლების, და საერთოდ, ჩრდილოეთ ოსეთის (აღანია) უბედურება.

სამწუხაროდ, იმ დღეებში რუსეთის მედიაში დაიწყეს საუბარი ტერორისტთა შორის რაღაც ქართულ კვალზე, თუმცა მალევე უარყვეს. მაგრამ ამით „საქართველოს კვალის“ საკითხი არ ამოწურულა. ქართული მედიის ინფორმაციით სამხრეთ ოსეთის პრეზიდენტმა იმ დღეებში განაცხადა: „მაქვს მტკიცება, რომ ბესლანში ბავშვებზე თავდამსხმელთა შორის იყო საქართველოს მოქალაქე. მისი დალუპვის შემდეგ პანკისის ხეობაში, მშობლიურ სოფელში, პანაშვიდი გადაიხადეს.“

ამ ინფორმაციამ საზოგადოების მოთმინების ფიალა აავსო. მასმედია თავის სიმალლეზე აღმოჩნდა, უეჭველი გახადა (რუსული გაზეთები, სხვა წყაროები), რომ ბესლანის ტერაქტში სხვადასხვა ეროვნების მოძალადეები მონაწილეობდნენ, მათ შორის რუსები და ოსიც კი. ძიებამ მართლაც დაადასტურა, რომ ბესლანის ტრაგედიაში მონაწილეობდნენ რამდენიმე ერის წარმომადგენელი, მაგრამ ქართველი – არა!

ვინაიდან ამდაგვარ დანაშაულს ხანდაზმულობა არა აქვს, მინდა ქართველი, აფხაზი, ოსი, ჩეჩენი, რუსი და სხვა მკითხველის ყურადღება მივაპყრო რეალურ ფაქტებზე თუ სად გაიარეს ბავშვებსა და ქალებზე ძალადობის პირველი წრთობა ბესლანის ტრაგედიის ორგანიზატორებმა და უშუალო შემსრულებლებმა.

* * *

1993 წლის 19 სექტემბერს აფხაზებმა და ექვსასამდე კონფედერანტმა ალყაში მოაქციეს მდინარე კოდორის მარცხენა ნაპირზე მდებარე დიდი ქართული სოფელი ახალდაბა. ტყვედ აყვანილი ყველა მამაკაცი დახოცეს, ხოლო სამასამდე ქალი და ბავშვი საშუალო სკოლის შენობაში შერეკეს.

ტყვე ქალთა ბანაკმა 25 დღე და ღამე იარსება. შედარებით ასაკოვანი ქალები შენობის პირველ სართულზე დატოვეს, ხოლო გოგონები – მეშვიდე და უფრო მაღალი კლასის მოსწავლეები და 25-30 წლამდე ასაკის მასწავლებლები ზედა სართულში გადაიყვანეს.

ამ დღიდან დაიწყო ბოევიკების მიერ მცირეწლოვანი და უფრო მოწიფული ასაკის გოგონების მასიური წამება: ინდივიდუალურად, ჯგუფურად, თანაც დღელამეში რამდენჯერმე, ვისაც საამისო სურვილი ჰქონდა და არ ეზარებოდა; იყო სანაძლეოები მამაკაცურ სიძლიერეზე, წაგებულ ბანქოზე, მიზანში სროლაზე, არაყსა და ე.წ. ნარკონამლის ერთ წილზე. არსებული გადმოცემით, გაღეშილი და წამლით გაბრუებული ბოევიკები ბავშვებს უკრძალავდნენ ჩაცმას, დაძინებას, გარე სამყაროსთან ურთიერთობას. არავინ აქცევდა ყურადღებას ბავშვების ცრემლებს, ხვენწა-მუდარას, მამაშვილურ ნამუსზე შეგდებას. ფიზიკურად გამორჩეულ ბავშვებს სხეულზე, რომლებზედაც „ოთხხოვნილება“ მაღალი იყო, მომხმარებლები საკუთარ სახელსაც ასვირინებდნენ. დადგენილია, რომ ბოევიკებმა ნამუსი ახადეს იმ ოთხ არასრულწლოვან მოსწავლე გოგონასაც კი, რომელთა მამა წინა დღეს დახვრიტეს.

ქართველ ქალთა ბანაკის არსებობასა და იქ მიმდინარე საშინელებებზე ხმა პირველად აღუმაღლებიათ აფხაზ პედაგოგებს, რომელთაც მოუხერხებიათ ტყვეთა ბანაკის დაშლა, თუმცა ზოგიერთ ბოევიკს სხვაგან გადაუყვანია გამორჩეული ბავშვების ნაწილი, მათ შორის აფხაზეთის ფარგლებს გარეთ.

ფაქტის თაობაზე ქართველმა საზოგადოებამ განგაში ატეხა ქვეყნის შიგნით და გარეთ, მაგრა მაშინ ამ ამბის მომსმენი, მით

უფრო დამჯერებელი ცოტა ვინმე თუ იყო.

ჩატარდა სამართლებრივი მოკვლევა, არსებობს სათანადო საბუთები, მაგრამ ადამიანურობის წინააღმდეგ ჩადენილ ამ მოვლენას, ისევე, როგორც აფხაზეთში ჩადენილ სხვა დანაშაულებებს, დღემდე და სამართლებრივი შეფასება არ მოჰყოლია.

აღსანიშნავია, რომ მოძალადეთა აბსოლუტური უმრავლესობა დაქირავებული ბოვეიკები იყვნენ, რომლებიც გოგონებს გამარჯვებული მეომრის ალაფად თვლიდნენ, თანაც, მხოლოდ ქართველებს!

ახალდაბის ამკლებ ბოვეიკებს შორის, ამბობენ, იყვნენ ოსი ეროვნების მეზრძოლები, მაგრამ ჩვენი ხალხების ისტორიული ძმობის, ნათესაობის, ოსი ხალხის ქრისტიანული კეთილსინდისიერების გათვალისწინებით, ქართულმა მასმედია მამინ ამ თემაზე თავშეკავება არჩია. უფრო მეტიც, იქნებ ჩვენი ეროვნული ხასიათისა და გადაჭარბებული მიმტევებლობის გამო კონკრეტულად არც ერთი ხალხის წარმომადგენელი არ დადანაშაულებულა, რადგანაც ქართველები ვთვლით, რომ ბოროტმოქმედებს, ტერორისტებს, მოძალადეებს არც სამშობლო აქვთ და არც ეროვნება.

ომების ისტორიას ადამიანურობის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულის უამრავი ფაქტი ახსოვს. ცნობილია ისიც, რომ ომის მთელი სიმძიმე ქალების ზურგზე გადადიოდა ხოლმე, მაგრამ პედოფილია, ბავშვებზე ძალადობა, სხვა გაუგონარი სისასტიკე სპეციალისტებს ახალ მოვლენად მიაჩნიათ.

ამიტომაც მიგვაჩნია, რომ ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებათა სისტემაში ბავშვთა დაცვას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს, მიღებულ იქნას ყველა სახელმწიფოსთვის სავალდებულო საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმები და გატარდეს პრევენციის განსაკუთრებული ღონისძიებები.

ბესლანის ტერაქტის დროს ბავშვებისა და მოზარდების მიმართ ჩადენილი დანაშაულით გამონვეული ზიზღი და ზოგადსაკაცობრიო აღმფოთება შესაძლებელია წამოწეულ იქნას

ძლიერ იდეოლოგიურ ფაქტორად ტერორიზმის ნამდვილი ბუნების სამხელად, გამოყენებულ იქნას მოქნილ ინსტრუმენტად ტერორიზმში ჩათრეულ ადამიანთა რიგებში დაპირისპირების შესატანად.

უეჭველია, თავის დროზე სათანადო შეფასება და მსოფლიო რეზონანსი რომ მისცემოდა აფხაზეთში, კერძოდ ახალდაბაში, ქართველი ბავშვების წინააღმდეგ ჩადენილ უმძიმეს დანაშაულს, შესაძლებელია არ ყოფილიყო ბესლანის ტრაგედია, არ ყოფილიყვნენ მისი ინიციატორები და შემსრულებლები.

ბესლანის ტერაქტის შემდეგ, რომელსაც ამდენი მსხვერპლი და ადამიანური ტრაგედია მოჰყვა, სხვა თუ არაფერი, უბრალოდ უზნეობაა თითის გაშვერა რომელიმე სახელმწიფოს მოქალაქეზე ან ეროვნული ნიშნით ტერორისტზე, როცა არავის და არასოდეს გაუხდია საეჭვოდ, რომ ტერორისტებს, ბავშვებზე მოძალადეებს არა აქვთ, არც არასოდეს ჰქონიათ ღირსება, მით უფრო ადამიანობა.

ახალდაბამ და ბესლანმა უფრო მჭიდროდ უნდა დაგვაკავშიროს ქართველები და ოსები, სხვა ეროვნების ადამიანები კაცობრიობის ახალი „შავი ჭირის“ წინააღმდეგ საბრძოლველად, ამ საქმეში ყოველგვარ გაუგებრობათა ერთად დასაძლევად.

**„აფხაზეთის ხმა,“
24 დეკემბერი, 2004წ.**

მშვიდობა, დამოუკიდებლობა თუ კონსტიტუციური წესრიგის კალთ აღდგენა?

„საქართველო არის დამოუკიდებელი, ერთიანი
და განუყოფელი სახელმწიფო.“

„არავის არა აქვს უფლება მიითვისოს ან უკანონოდ
მოიპოვოს ხელისუფლება.“

(საქართველოს კონსტიტუციიდან)

მშვიდობა ადამიანთა ყველა მოდგმის მარადიული ოცნებაა, მაგრამ, სამწუხაროდ, კაცობრიობის, სახელმწიფოების, ხალხების ისტორია, უპირველეს ყოვლისა, კონფლიქტების და ომების ისტორიაა.

ყველაზე დიდი უბედურება სამოქალაქო ომი და შიდა კონფლიქტებია, რომელიც ძმებს, ნათესავებს, მეზობლებს, მოხუცებს, ქალებს თუ ბავშვებს ბარიკადის სხვადასხვა მხარეს აყენებს.

აფხაზეთის ომმა დიდი უბედურება მოუტანა დამოუკიდებელ, მაგრამ უცხო ქვეყნის ბორკილებისგან ახლად განთავისუფლებულ და დემოკრატიის გზაზე შემდგარ სახელმწიფოს, სასიკვდილო დარტყმა მიაყენა ქვეყნის გარდამავალ ეკონომიკას; ომმა შეიწირა ქვეყნის საუკეთესო ადამიანები, განადგურდა აფხაზეთის ეკონომიკური და სანარმოო პოტენციალი, სახეზეა უზარმაზარი მატერიალური და ფინანსური დანახარჯები. ჩგაეროს მონაცემებით 2000 წლის ბოლოსთვის საქართველოში ცხოვრობდა 272 ათასი იძულებით გადაადგილებული პირი, რომელთაგან 96% არის აფხაზეთიდან დევნილი. იძულებით გადაადგილებული პირები უმეტესად ცხოვრობენ სამეგრელოში (42%), თბილისში

(33%), იმერეთში (12%). უკანასკნელ წლებში მათი დიდი ნაწილი საცხოვრებლად გადავიდა ქალაქებში, სადაც დასაქმებისა და ფიზიკური გადარჩენის მეტი შესაძლებლობაა. ქალაქ თბილისში მათი რაოდენობა 40 ათასიდან (1997წ.) 2001 წლისთვის 90 ათასამდე გაიზარდა.

შიდა კონფლიქტებითა და აფხაზეთში დამარცხებით გაჩანაგებული სახელმწიფოსთვის მეტად რთულია დევნილთა და ლტოლვილთა შენახვა. 2001 წელს სახელმწიფო ბიუჯეტმა იგპ-თა შესანახად გაიღო 57,2 მილიონი ლარი, რაც მთელი ბიუჯეტის 6,4 პროცენტია, რაც უფრო მეტია, ვიდრე თავდაცვისთვის გამოყოფილი ხარჯები (4,1%), ასევე მეტი, ვიდრე განათლებისა და ჯანდაცვისთვის ერთად აღებული ხარჯები. გარდა ამისა, დევნილები გარკვეულ დახმარებას ლეზულობენ ადგილობრივი ბიუჯეტებიდან მათი კომპაქტური დასახლების ადგილებში. ქალაქ თბილისში დევნილთა ტრანსპორტით უფასო მომსახურება 8,2 მილიონი ლარის ჯდება, რაც დედაქალაქის ბიუჯეტის 5 პროცენტია. მთავრობა აფინანსებს კოლექტიური ჩასახლების ცენტრებში ჩასახლებულ დევნილთა კომუნალურ ხარჯებს.

დევნილებისთვის გაიცემა ინდივიდუალური შემწეობა 14 ლარის ოდენობით. 2001 წლისთვის ამ სახის ფულადი დახმარების დანახარჯი შეადგენდა 44,3 მილიონ ლარს. დევნილი ბავშვები სახელმწიფო ხარჯზე სწავლობენ სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში. სახელმწიფო სადაზღვევო კომპანია აფინანსებს იგპ-თა გარკვეულ სამედიცინო დახმარებას. არის სხვა არაპირდაპირი დანახარჯები. ეს კი ქვეყნის მწირი ბიუჯეტისთვის მეტად მძიმე ტვირთია, რის გამოც 2002 წლისთვის მთავრობის დავალიანებამ 25 მილიონ ლარს გადააჭარბა.

სახელმწიფო, ცხადია, ვერ შეძლებდა დევნილთა ფიზიკურ გადარჩენას მნიშვნელოვანი საერთაშორისო დახმარების გარეშე (გაერო, ეუთო, დონორი ორგანიზაციები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, სამოქალაქო სექტორი). უცხოეთიდან უწყვეტ ნაკადად მოდიოდა ჰუმანიტარული დახმარება, ძირითადად სურსათი, ტანსაცმელი, საყოფაცხოვრებო ნივთები. საერთაშორისო

ჰუმანიტარული დახმარება შემდგომში შეიცვალა ე.წ. დახმარებით განვითარებისთვის, რაც გულისხმობდა ყოველწლიურად სახსრების გამოყოფას სახელმწიფოსთვის, რაც პროგრამული წესით განაწილდებოდა და მოხმარდებოდა დევნილთა დასაქმებას, ჯანდაცვას, საცხოვრებელი პირობების შექმნას, განსახლების ობიექტების რეაბილიტაციას. ამ ფორმით საერთაშორისო დახმარება დღემდე გრძელდება, მაგრამ ძნელი სათქმელია თუ რამდენად ხმარდება იგი დევნილთა უშუალო საჭიროებებს; დევნილთა უბედურებასა და გაჭირვებაზე, სამწუხაროდ, ბევრი დღემდე ითბობს ხელს, მდიდრებიან ცალკეული სახელმწიფო მოხელეები თუ სამოქალაქო სექტორის მესვეურები.

ასეა თუ ისე, საქართველოს სახელმწიფოს იგპ-თა სახით აკისრია უდიდესი პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, ჰუმანიტარული და მორალური პასუხის მგელობა და მოვალეობა, რომლის გამკლავება გაუჭირდებოდა ევროპისა თუ აზიის ეკონომიკურად ძლიერ სახელმწიფოსაც კი.

ასეთია ვისთვის გამარჯვებული თუ ვისთვის მარცხიანი ომების შედეგი, რაც კარგად იცის მსოფლიო ისტორიამ, მაგრამ, ეტყობა, ომებს კიდევ დიდხანს ვერ შეეღევა ადამიანთა მოდგმა, რადგან მარადიულია ის ინტერესები, რომლებიც „რჩეულ“ ადამიანთა ყველაზე სასიცოცხლო და თიმოსური მისწრაფებების დაკმაყოფილებას ემსახურება, მჩაგვრელთა და ჩაგრულთა (გამარჯვებულთა და დამარცხებულთა) დიდ საზოგადოებებს წარმოშობს, რომელთა შორის რეალურად განვითარებული ანტი-აგონიზმის გადაწყვეტა გონების ძალით და ცივილურად შეუძლებელი ხდება.

აფხაზეთში კონფლიქტი აღნიშნულის მკაფიო დადასტურებაა, თუმცა გარეგნული ნიშნებით ყველა კონფლიქტი ერთმანეთისგან განსხვავდება.

ძნელია ისეთი მაგალითის მოხმობა ისტორიიდან, როცა ნებისმიერი კონფლიქტის ღია ან ფარული მონაწილე მესამე მხარე არ ყოფილიყო. ასეთებად დიდი და ძლიერი, როგორც წესი, მეზობელი და გეოპოლიტიკური დაინტერესების მქონე სახელმწი-

ფოები გვევლინებიან. ეს სავსებით ბუნებრივი მოვლენაა, რაზეც კამათი უადგილოა, ისევე, როგორც უაზროა, დაფუძვით და სხვისი იმედით ყოფნის გამართლება; მოულოდნელობისგან არავინ და არაფერია დაზღვეული, რადგან, როგორც იტყვიან, „არ არსებობენ მუდმივი მეგობრები, არსებობენ მუდმივი ინტერესები.“

საჯარო განცხადებების გაკეთება ძლიერი თუ უძლიერესი პატრონის პოვნაზე, რომელიც მძლევის მძლევი გახდება, რბილად თუ ვიტყვით, პოლიტიკური სიბეცეა. როცა ასე ხდება, ტერიტორიებწართმეულ ქვეყანაში დუნდება ძალისხმევა საკუთარი პრობლემის საკუთარი ძალებით გადასაწყვეტად და მოსახლეობა, რომელიც დღელამ ტანგაუხდელი უნდა იწვეს მშობლიური მიწის დასაბრუნებლად, სულიერად ლტაკდება. არა და, ჩვენს მიერ გასაღებ სისხლს სხვა არ გაიღებს; თუ გაიღებს და გაიმარჯვებს, ნაყოფიც მისი იქნება.

ვინც ზედაპირულად მაინც იცნობს აფხაზეთიდან დევნილთა მდგომარეობას, ეს არ გაუკვირდება. ეს თითოეული ჩვენთაგანის სამწუხარო რეალობაა და მკაფიოდაა ასახული აფხაზეთში კონფლიქტის შესახებ გაეროს რეზოლუციებში. სამწუხაროდ, გაეროს ყოველი მუხლის შესრულებისთვის შეუპოვარი ბრძოლის ნაცვლად, სახეზეა ქირქილი გაეროს უშიშროების საბჭოს ყოველ მორიგ რეზოლუციასთან დაკავშირებით.

გაეროს დოკუმენტებისადმი ქართული მხარის ასეთი დამოკიდებულება კი სავსებით მისაღებია სოხუმში მრავალი თვალსაზრისით. თუნდაც ეგრეთწოდებული ბოდენის დოკუმენტისადმი დამოკიდებულება რად ღირს: სოხუმმა, გაეროს უშიშროების საბჭოს მუდმივ წევრებთან შეთანხმებული ეს დოკუმენტი განსახილველად მიღების ღირსადაც არ ჩათვალა, ჩვენ გაეროს წევრები არა ვართო!

ვისაც აქვს თვალი და ყური, ამ სიტუაციიდან „ოქროს თევზის“ დაჭერას უნდა ცდილობდეს, დაყინებით მოითხოვდეს რეზოლუციის ყოველი მუხლის შესრულებას, რადგანაც დოკუმენტი, სწორედ რომ, გაეროს წევრ სახელმწიფოებს უხსნის ხელფებს მოქმედებისთვის, თვითმარქვია სუბიექტს კი თავაზიანად

აფრთხილებს, რომ, როცა დადგება საამისო დრო, ამ რეზოლუციებს საბრალდებო სკამთან დაგილაგებთო.

ჩვენ საჯაროდ, ღიად, ყველა საშუალებებით, მათ შორის არაძალადობრივი იძულებით, გაეროსაგან უნდა მოვითხოვდეთ დოკუმენტში ჩადებული ყველა პუნქტის შესრულებას, რათა მივიპყროთ მსოფლიოს ყურადღება, პირველ რიგში კი ვაიძულოთ სოხუმის რეჟიმი დაფიქრდეს, რომ გაეროს მიმართ მისი ასეთი დამოკიდებულება ერთ დროს უთუოდ გახდება მათი თავხედობის დასასრულის დასაწყისი.

სოხუმის რეჟიმს ჰყოფნის თავხედობა კატეგორიულად ამტკიცოს, რომ აქვს უფლება დევნილები, თითქოსდა მათი ძველი თუ ახალი „დანაშაულობების“ გამო, არ დააბრუნოს მშობლიურ ადგილებში, შეიარაღებული კონფლიქტის დასრულებიდან ცამეტი წლის შემდეგაც არ შეასრულოს გაერო 35 რეზოლუციის არცერთი მოთხოვნა, დსთ-ს სახელმწიფოს მეთაურთა სამიტების არც ერთი გადანწყვეტილება. ომის წლებში და შემდგომ ვლადისლავ არძინა თავხედურად აცხადებდა, რომ მისი მიზანია „ისტორიული სამართლიანობის აღდგენა,“ ანუ სტალინისა და ბერიას მიერ აფხაზეთში უკანონოდ ჩასახლებული მთიელი მეგრელების, რაჭველებისა და ლეჩხუმელების თავიანთი წარმოშობის ადგილებში დაბრუნება, რასაც, სამწუხაროდ, რიგი უცხოელი ვოიაჟორი თავის კატუნით ეთანხმებოდა კიდევ.

პოლიტიკური ბრძოლა და შეიარაღებული დაპირისპირება სასტიკი და უღმობელია. იმარჯვებს ის, ვინც არ დაერიდება გონივრულ სისასტიკეს ქვეყნის დამაქცევართა მიმართ, და არა სიძლერებითა და კონცერტებით დანამუსების მცდელობით.

სახელმწიფოს შიდა კონფლიქტში შეუძლებელია მხოლოდ და მხოლოდ რომელიმე მხარე იყოს დამნაშავე. ცენტრი, თავისი სტატუსის გამო, ყოველთვის დამნაშავედ ჩანს, მაგრამ ეს ფორმულა არსად და არასოდეს ყოფილა აბსოლუტური; უეჭველია, რომ თავგასულობისა და განუკითხავი მოქმედების უფლებას არსად და არავის აძლევენ, ასე რომ არ იყოს, უძლიერესი სახელმწიფოებიც დაიშლებოდნენ რეგიონებად, რაიონებად, ქა-

ლაქებად და სოფლებად. სოხუმსა და ცხინვალში უნდა იცოდნენ საქართველოს სახელმწიფოს საჯაროდ გაცხადებული პოზიცია, რომ ხვალ იქნება თუ ზეგ, მემბოხეებს პასუხისგება მოუწევთ.

დღემდე არავის გაუხდია საეჭვოდ, რომ ცენტრი ვალდებულია ქვეყნის კონსტიტუციის თუ ავტონომიური ერთეულის კონსტიტუციის ხელყოფას, მით უფრო მათ ფეხქვეშ გათელვას უპასუხოს მოქნილად, ადეკვატურად, ხოლო ვითარების შემდგომი ესკალაციის შემთხვევაში, განახორციელოს ქირურგიული ჩარევა ყველა გონივრული და კანონიერი საშუალებებით, რომელიც მას აქვს.

სამწუხაროდ, ამჟამად, ამ გადასახედიდან ბევრი რამ სხვანაირად ჩანს, მუშაობს გარკვეული კონიუნქტურაც, მაგრამ ისტორიისთვის მიუღებელია სიტყვა „იქნებ“, რადგან ყველაფერი ხდება კონკრეტულ დროსა და კონკრეტულ სივრცეში და თუ რა იყო მაშინ მთავარი თუ უპირველესი, როგორი იყო აისბერგის ქვედა ნაწილში ქალთა ბალანსი, ამას ახლა არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს. სწორედ ამიტომ, ჩვენი მხრიდან ფაქტებისა და მოვლენების მეცნიერული ანალიზის და განზოგადების გარეშე დამნაშავის ძიება და ზედაპირული რიტორიკა, მით უფრო ზღვარს გადასული თვითგვემა, მტრის წისქვილზე ასხამს წყალს, ზურგს უმაგრებს მემბოხეთა პოლიტიკას და იდეოლოგიას. სამისო დასტურია საქართველოს ბოლო სამშვიდობო ინიციატივაზე სოხუმის გაცოფებული ანტიქართული რეაქცია, რომლის ანალოგი ადრე არ ყოფილა. ისტორია იტყვის თავის დროზე სიმართლეს, მაგრამ ისიც არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ სამართლიანი დასკვნები იშვიათად თუ გაკეთებულა ისტორიის გაკვეთილებიდან.

აფხაზეთის პოლიტიკოსთა და ისტორიკოსთა ახალმა თაობამ გულწრფელად უნდა ჩაიხედოს რეალურ ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობაში. ძნელი მისახვედრი არ არის თუ რატომ სურთ „შეკვეთილ“ ისტორიკოსებს აფხაზეთის ისტორიის ფესვები ეძებონ შორეულ ათასწლეულებში და არ ჩაიხედონ თითქმის ახლახან, თუნდაც 1623 წლიდან 29 წელიწადი წიფურიაში მოღვაწე რომელი მისიონერების წიგნებსა (ლამბერტი, კასტელი, სხვა) და

რუკებში, სადაც ნახავენ, რომ მდინარე კორაქსამდე (კოდორი) გადაჭიმულ სამეგრელოს ვრცელ ტერიტორიაზე აფხაზური, უფრო ზუსტად, აფსუური კვალი არ ჩანს.

ეს იმათ საყურადღებოდ, ვინც სოხუმიდან გაჰყვირის, რომ ქართველები მე-19 საუკუნემდე არ ჩანანო აფხაზეთის დღევანდელ ტერიტორიაზე და მოგვიანებით შემოიჭრნენო მაჰაჯირობისგან დაცლილ აფხაზეთში; იქნებ იმითაც დაინტერესდნენ თუ რამდენჯერ განხორციელდა მთის გაღმამთიელთა მიერ ქართველთა აყრა აფხაზეთიდან; იქნებ იმითაც დაინტერესდნენ თუ რატომ ჰქვია დასავლეთ საქართველოში, –იმერეთში, სამეგრელოში 23 სოფელს ილორი, ნაბაკევი, ხუმუშქური, ზენი და ა.შ., და რატომ ცხოვრობენ ამ სოფლებში იმ გვარის მატარებელი ადამიანები, რომელთა ადგილწარმოშობის არეალი მხოლოდ აფხაზეთია.

არ არის ეს დანაშაული ქართველთა წინააღმდეგ? არის, მაგრამ იმდენი ხნის წინანდელი, რომ ამისთვის მოსთხოვო ვინმეს პასუხისმგებლობა, იგივე იქნება მოსთხოვო ამერიკელებს კონტინენტის დატოვება და ევროპაში ან აფრიკაში დაბრუნება.

მე აფხაზეთთან მშვიდობიანი თანაცხოვრება მსურს, ისევე როგორც, მთელი დევნილ მოსახლეობას, მაგრამ ეს მშვიდობა უნდა იყოს მხოლოდ სამართლიანი, კონსტიტუციით გარანტირებული, ურთიერთმიტევებასა და პატივისცემაზე დაფუძნებული, სხვანაირად კვლავ ვულკანის კრატერზე აღმოვჩნდებით.

ბოლო დროს ჩვენშიც გამოჩნდნენ პაციფისტები, რომლებიც ყველაფერში დამნაშავეს საქართველოსა და ქართველებში ხედავენ, ამიტომ მხარეთა ოფიციალურ დოკუმენტებზე დაყრდნობით შევეცდები ზოგი რამის თქმას იმაზე, რაც 1989 წლიდან აფხაზეთში და მთლიან ქვეყანაში ხდებოდა:

–1989 წლის 15-16 ივლისის ტრაგიკული დაპირისპირება, საიდანაც საქართველოს სახელმწიფომ ჯეროვანი დასკვნები ვერ გააკეთა, აგრესიული სეპარატიზმის მიმდევრებმა კი შესანიშნავად გამოიყენეს საქართველოს დაქუცმაცების დასაწყებად;

– საქართველოში წეს-წყობილების შეცვლა სეპარატისტებმა ღიად და დაუფარავად მიიჩნიეს სამართლებრივ საფუძვლად საქართველოს კონსტიტუციური სივრციდან გასასვლელად და ყოველგვარ საშუალებას მიმართეს გაყალბებული ე.წ. რეფერენდუმის ჩათვლით;

– აფხაზურ ენას მიანიჭეს სახელმწიფო ენის სტატუსი, ქართულ ენას კი ჩამოართვეს ასეთი სტატუსი;

– საქართველოს უმაღლესი საბჭო ლებულობდა დადგენილებებს, რომლებიც უზრუნველყოფდნენ საქართველოს სახელმწიფოებრივი ინტერესების დაცვას აფხაზეთში, მაგრამ მას არავინ იზიარებდა. უფრო მეტიც, აფხაზეთის უმაღლეს საბჭოს და მის პრეზიდიუმს უმაღლვე გამოჰქონდა დადგენილებები აფხაზეთის ტერიტორიაზე საქართველოს ხელისუფლების გადანაცვლებების ბათილად ცნობის და საკუთარი გადანაცვლებების უზენაესობის შესახებ;

– 1990 წლის 25 აგვისტოს, აფხაზეთის ასსრ უმაღლესი საბჭოს XI მოწვევის მეათე სესია, საქართველოს და აფხაზეთის კონსტიტუციების, აფხაზეთის უზენაესი საბჭოს სესიის ჩატარების პროცესუალური ნორმების უხეში დარღვევით, ლებულობს დეკლარაციას, რომლითაც საზეიმოდ აცხადებს აფხაზეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სახელმწიფო სუვერენიტეტს, ანუ აფხაზეთს აყენებს საქართველოს ერთიანი სახელმწიფოს გარეთ;

– 1990 წლის 4 დეკემბერს აფხაზეთის უზენაესი საბჭო (ვლადიმირ არძინბა უკვე აფხაზეთის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარეა საქართველოს ხელისუფლების მორიგი დათმობის შედეგად), თბილისთან შეუთანხმებლად, ლებულობს კანონს აფხაზეთის კონსტიტუციაში ცვლილებების და დამატების შეტანის თაობაზე, რითაც აფხაზეთის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი თვითნებურად ისაკუთრებს აფხაზეთში ერთადერთი უმაღლესი სახელმწიფო, წარმომადგენლობითი და აღმასრულებელი ორგანოს სტატუსს, პრეზიდიუმის შემადგენლობაში გზას უხსნის ეთნიკურად აფხაზთა კვალიფიციურ უმრავლესობას, მიიტაცებს

უფლებას ყველა საკითხზე გამოსცეს ბრძანებულებები და განკარგულებები;

– 1991 წლის 21 თებერვალს საქართველოს რესპუბლიკის სამხედრო საბჭომ მიიღო დეკლარაცია საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუციის აღდგენის თაობაზე, რომლის პირველი მუხლი „საქართველოს რესპუბლიკის დღეს არსებული საზღვრების და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მოწყობის (აფხაზეთის და აჭარის სტატუსის) შეუცვლელად აღიარებს საერთაშორისო სამართლებრივი აქტების და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის 1921 წლის 21 თებერვლის კონსტიტუციის უზენაესობას და მის ამოქმედებას დღევანდელი რეალობის გათვალისწინებით,“ რაზედაც სოხუმში მაშინათვე დაინყო სპეკულაცია;

– აფხაზეთის ახალი ხელისუფლება ფაქტიურად უკვე არ ცნობს საქართველოს კანონებს და ნორმატიულ აქტებს;

– საქართველო არ მონაწილეობს სსრ კავშირის 1991 წლის 17 მარტის რეფერენდუმში, აფხაზეთი ასრ ხელმძღვანელობა კი მანიპულაციებით „ახერხებს“ სსრ კავშირის შენარჩუნების მხარდაჭერას;

– საქმეს ვერ უშველა საქართველოს ხელისუფლების მორიგემა, პოლიტიკურად უმნიშვნელოვანესმა (ფაქტიურად აპარტიდულმა), გადაწყვეტილებამ (აფხაზეთში დაძაბულობის მოსახსნელად და შეიარაღებული დაპირისპირების თავიდან ასაცილებლად) აფხაზეთის უმაღლეს საბჭოში 26 ქართველის, 28 აფხაზის და 11 სხვადასხვა ეროვნების დეპუტატის არჩევის შესახებ.

– 1991 წლის 29 დეკემბერს აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმმა მოსკოვთან შეთანხმებით მიიღო დადგენილება „აფხაზეთის ტერიტორიაზე განლაგებული სამხედრო და მილიციის ნაწილების აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარისთვის დაქვემდებარების და მათი საქმიანობის კოორდინაციის დროებითი სამხედრო საბჭოს შექმნის შესახებ.“ აღსანიშნავია, რომ სამხედრო საბჭოს შემადგენლობაში არ შეიყვანეს არც ერთი ქართველი. ამით შეიქმნა აფხაზეთის უკანონო შეიარაღებული

ძალები (გაძლიერებული რუსული სამხედრო შენაერთებით), ანუ სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის ერთერთი უმთავრესი ატრიბუტი;

– სეპარატისტებმა აფხაზეთის შინაგან საქმეთა ქართველი მინისტრი ძალის გამოყენებით შეცვალეს, აფხაზეთის უშიშროების სამინისტრო აფხაზეთის უმაღლეს საბჭოს დაუქვემდებარეს და უკანონო იარაღის ამოღების საბაბით განაიარაღეს ქართველი მოსახლეობა;

– აფხაზეთში შემოიღეს მოქალაქეთა ქცევის განსაკუთრებული წესები, მოქალაქეთა ჩანერის განსაკუთრებული ნორმა, რომლის ნამდვილი მიზანი იყო აფხაზეთში მონოეთნიკური (აფხაზური) ჯგუფის მიერ ხელისუფლების უზურპაციით უკმაყოფილო მოსახლეობის მზარდი წინააღმდეგობის ჩახშობა;

– 1992 წლის 2 ივლისს აფხაზეთის ასსრ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი იურიდიული ძალის არმქონედ მიიჩნევს და აფხაზეთში კრძალავს „შინაგანი ჯარის – ეროვნული გვარდიის შექმნის შესახებ“ საქართველოს რესპუბლიკის კანონის ამოქმედებას;

– 1992 წლის 23 ივლისს აფხაზეთის უზენაესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება „აფხაზეთის ასსრ 1978 წლის კონსტიტუციის მოქმედების შეწყვეტის შესახებ“ და გამოაცხადა აფხაზეთის სსრ 1925 წლის კონსტიტუცია, რითაც საბოლოოდ გაემიჯნა საქართველოს კონსტიტუციას, შექმნა წინაპირობები საქართველოსა და მის ძირძველი ნაწილის–აფხაზეთს შორის არსებული და კონსტიტუციურად გარანტირებული სამართლებრივი ურთიერთობის გასაწყვეტად.

აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმმა მიითვისა რა აფხაზეთის რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს ფუნქციები და უხეშად დაარღვია საქართველოს ხელისუფლებასთან მორიგება მნიშვნელოვანი კანონების მიღებისას დამცავი მექანიზმის გამოყენების თაობაზე, აიძულა აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს ფრაქცია „დემოკრატიულ აფხაზეთი“ თავისი საქმიანობისთვის მიენიჭებინა საკანონმდებლო აქტების მიღების უფლებამოსილება.

ამით დასრულდა ქართველ და აფხაზ პოლიტიკოსთა ერთობა, აფხაზეთში დამყარდა მონოეთნიკური აფხაზური მმართველობა, ჩამოყალიბდა აფხაზური შეიარაღებული ძალები, ანუ აფხაზეთი გავიდა საქართველოს შემადგენლობიდან და მოამზადა ნიადაგი აფხაზეთში კონფლიქტის პროვოცირებისთვის.

არძინბა ნიშნის მოგებით აცხადებს, რომ „დიდი პოლიტიკა თეთრი ხელთათმანებით არ კეთდება, რომ მას სჭირდება დედაქალაქი და საზღვარი, და თუ ეს ასე არ მოხდა, იგი ყველაფერს გააკეთებს, რათა პირველი ქართველებმა ესროლონ აფხაზებს.“

არძინბა ასრულებს თავის სიტყვას და დიდი რეჟისორის დავალებას. აფხაზეთში დღითიდღე იძაბება ვითარება, ეწყობა პროვოკაციები, რათა აფხაზი და ქართველი მოსახლეობა დაუპირისპირონ ერთმანეთს, ამასთან ამუშავდა მძლავრი იდეოლოგიური მანქანა. აფხაზეთის ქართველობა დააყენეს ალტერნატივის წინაშე: ან აღიარონ აფხაზეთის დამოუკიდებლობა ან დატოვონ აფხაზეთი.

აფხაზეთის ქართველობამ ეს მიუღებლად მიიჩნია და უზარმაზარ იმპერიასთან ღირსეულად იბრძოლა, თუმცა, როგორც მოსალოდნელი იყო, დამარცხდა.

რას გააკეთებდა ამ სიტუაციაში ნებისმიერი ნორმალური სახელმწიფო, რომელიც პატივს სცემს ღირსებას, ქვეყნის ტერიტორიულ მთლიანობას, საკუთარ კონსტიტუციას, საკუთარ დანერვილ თუ დაუნერვილ ისტორიას, საერთაშორისო სამართლის ნორმებს?

ფაქტია, რომ გარდამავალი პერიოდის ქართულმა სახელმწიფომ, რომელიც ჩაბმული იყო ურთულეს პოლიტიკურ ბრძოლებში იმპერიიდან თავის დასახსნელად, შემდეგ სამოქალაქო დაპირისპირებაში, ვერ მოახერხა გარედან მართული სეპარატისტული განწყობილების შეჩერება, ვითარების ადეკვატური სახელმწიფო ღონისძიებების გატარება.

ქვეყნის ტერიტორიის და კონსტიტუციის ხელყოფა მის რომელიმე რეგიონში, მოსახლეობის გახლეჩა ეთნიკური ნიშნით, მათ შორის შუღლის ჩამოგდება და სისხლისღვრის დაწყების-

ვის პროვოკაციული ხაფანგების მოწყობა, არის თუ არა დანაშაული სახელმწიფოს მიმართ?

მეამბოხებმა იცოდნენ რომ გაიმარჯვებდნენ, ამასთან აცნობიერებენ საკუთარ დანაშაულს ვითარების შეცვლის მაღალი ალბათობის პირობებში, ამიტომაც დასჭირდათ გარკვეული „კონსტიტუციური შეღავათები“ შეიარაღებული კონფლიქტის მათ სასარგებლოდ დამთავრებისა და ქართული მოსახლეობის აფხაზეთიდან გაძევების შემდეგ. მხედველობაში მაქვს ე.წ აფხაზეთის რესპუბლიკის 1994 წლის 26 ნოემბრის კონსტიტუციაში აფხაზეთის გამოცხადება არა „დამოუკიდებელ“, არამედ „სუვერენულ“ სახელმწიფოდ (დამოუკიდებლობა, როგორც ეს მსოფლიო საკონსტიტუციო პრაქტიკაშია მიღებული, „გამორჩათ“). დაიჯერებს ვინმე, რომ კონსტიტუციის შემდგენლებს და მათ მოსკოველმა მრჩევლებმა არ იციან იურიდიულ-პოლიტიკურ კატეგორიებს შორის არსებული („დამოუკიდებლობა“ და „სუვერენიტეტი“) განსხვავება?

ჩემი აზრით, ეს კარგად გათვლილი უკანდასახევი ბილიკია, აფხაზეთის მომავლისადმი ის ფრთხილი მიდგომაა, რომელიც, შეცვლილ ვითარებაში, შესაძლებელია გახდეს კონფლიქტის მონესრიგების სასტარტო პოზიცია. მით უფრო, რომ აფხაზეთის დამოუკიდებლობის თაობაზე 1999 წელს ჩატარებული რეფერენდუმში ერთადერთი შეკითხვა იყო აფხაზეთში დარჩენილი მოსახლეობის მიერ ზემოაღნიშნული კონსტიტუციის აღიარება თუ არაღიარება. ძნელი სათქმელია, ასეთი ფორმულირება გაკეთდა გონიერი აფხაზი მოსახლეობის შიშით თუ მეამბოხეთა გარკვეული ფანდია თვითგადასარჩენად. მიუხედავად კონსტიტუციის შემქმნელთა სავარაუდო ჩანაფიქრისა, სახეზეა კონსტიტუციის ისეთი კონსტრუქცია, რომელზე დაყრდნობითაც, აფხაზური მხარისადმი პრინციპული დამოკიდებულების და გონივრული კომპრომისების შემთხვევაში, შესაძლებელია რეალური პროგრესის მიღწევა. თუმცა, არც ის არის გამორიცხული, რომ ჩემი ეს ვარაუდი მცდარი იყოს და „შეღავათის“ ვექტორი ჩრდილოეთის მიმართულებაზე იყოს გათვლილი.

და მაინც, ჩემს ვერსიაზე ვრჩები.

დარწმუნებული ვარ, რომ საქართველოს ახალი ხელისუფლების მიერ (რომელსაც მონაწილეობა არ მიუღია ძველი ხელისუფლების ქმედებებში) აფხაზეთის მიმართ სამშვიდობო ინიციატივა, გაჯერებული ზომიერად ხისტი პოლიტიკით, თანდათანობით შეცვლის სოხუმის წრეგადასულ ამბიციებს, რადგან აფხაზეთის ახალი დე-ფაქტო ხელისუფლებაც შედარებით ნაკლებად არის შებოჭილია მეამბოხეთა ცოდვებით.

მინდა ვირწმუნო, რომ კონფლიქტს მონსრიგებასთან დაკავშირებით საქართველოს ხელისუფლების ახალი, მრავალვექტორული და კომპლექსური ინიციატივები პროცესს გამოიყვანს გაყინვის მდგომარეობიდან და გზას გაუხსნის საერთაშორისო ორგანიზაციებს, მეგობარ სახელმწიფოებს იმოქმედონ უფრო თამამად, როცა დარწმუნდებიან, რომ ჩვენ უკუვაგდეთ საქმის სანახევროდ კეთების მანკიერი პრაქტიკა, ხელი მოვკიდეთ რადიკალურ რეფორმებს, აღმშენებლობას და ძალგვიძს ყოველი ჩვენი განცხადების უკან დადგეს რეალური პოლიტიკა და ძალა.

ჩვენმა და მომავალმა თაობებმა უნდა გააცნობიერონ, რომ ჩვენ ხშირად გვცემდნენ დაქსაქსულობის, ერთმანეთის გაუტანლობის, პოლიტიკური მერყეობის, სხვისი მოიმედობისა და დაუდევრობის გამო, როცა სათავეში ეროვნული სულის მატარებელი ხელისუფლება და ლიდერი არ გვყავდა.

საკითხის მშვიდობიანი მოგვარების შანსი ჯერ კიდევ არის, მაგრამ მშვიდობა უნდა დაეფუძნოს ისტორიულ და იურიდიულ სამართლიანობას, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას, დევნილთა უპირობო დაბრუნებას, აფხაზეთის აღჭურვას უპრეცედენტოდ ფართო უფლებებით და უსაფრთხოების შეუვალი გარანტიებით.

**„საქართველოს რესპუბლიკა,“
26 სექტემბერი, 2004წ.**

იქნებ რეალურად დაგვიწყო საქმე?

აფხაზეთიდან დევნილ მოსახლეობას გულწრფელად გვახარებს საქართველოს ახალი ხელისუფლების პირველი ნაბიჯები, რომელიც გვიღვიძებს იმედს, გვანყნარებს, გვიმსუბუქებს რისხვას საკუთარი ხელისუფლებისა და კაცობრიობის „დემოკრატიული მამების„ მიმართ, რაც 12 წელიწადია დაბუდებულია ჩვენში მშობლიური ადგილებიდან ძალადობით გამოდევნის შემდეგ.

აფხაზეთში მშიდობიანი მოსახლეობის მიმართ გაუგონარი ძალადობა გრძელდება. გასაოცარია, რომ ყოველივე ეს ხდება დემოკრატიული მსოფლიოს თვალწინ, რომელსაც ადამიანი და მისი უფლებები უპირველეს ფასეულობად აქვს გამოცხადებული, მაგრამ რატომღაც არ ანუხებს სამას ათასზე მეტი ადამიანის ბედი, მისი ყველა უფლებისა და თავისუფლების გაუგონარი დარღვევა. და ეს მარტო გაეროს არ ეხება, რომლის გარდაცვალების შესახებ ცნობები, ვფიქრობ, გაზვიადებულია; გაეროს წესდება შიდა კონფლიქტების მოგვარებას არ ითვალისწინებს. ეს მისთვის დამატებითი და არაფორმალური ვალდებულებაა, რაც მას თავს მოახვიეს. არა და, კონფლიქტებთან დაკავშირებული ექსკლუზიური უფლებამოსილება რეალურად მსოფლიოს დიდ მოთამაშეებს აქვთ საკუთარ თავზე აღებული. მაგალითების მოტანა საჭირო არ არის, მიმოიხედეთ ირგვლივ, –ვისაც დიდი პატრონი ჰყავს, მას ყველაფრის უფლებაც აქვს!

აფხაზეთში შეიარაღებული კონფლიქტის დასრულების პირველი დღეებიდანვე პრობლემის მშვიდობიანი მოგვარება ქართულმა მხარემ დაიწყო (მხედველობაშია ჟენევის მემორანდუმი; 30 ნოემბერი და 1 დეკემბერი, 1993 წელი) და მას რეალური შინაარსი მიანიჭა საქართველოს პრეზიდენტის საჯაროდ გაცხადებულმა სამშვიდობო ინიციატივამ, რომლის შესასრულებლად ქვეყნის ხელისუფლება მზადაა გაიღოს ყოველგვარი პოლიტიკური და მატერიალური რესურსი.

აფხაზური მხარე, თუმცა დღემდე დგას თავისი ე.წ. დამოუკიდებლობის პოზიციაზე, მაგრამ, მისივე განცხადებით, მზადაა ქართულ მხარესთან ითანამშრომლოს ეკონომიკურ, სოციალურ და ჰუმანიტარულ საკითხებზე.

ამ თვალსაზრისით, როგორც ქართველებს, ისე აფხაზებს, გააჩნიათ ათეულზე მეტი საინტერესო წინადადება, პროგრამა, პროექტი, მაგრამ პრობლემურია მათი დაწყება, პირველი ნაბიჯების გადადგმა.

ყოველი შემთხვევისთვის, თუ სურვილი რეალურია და მიზნად არ ისახავს დროის გაყვანას, რომელიც აშკარად მათი და მათი მფარველების სასარგებლოდ მუშაობს, დევნილებს, ქართველთა და აფხაზთა საერთო ისტორიიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ერთი, ჩვენი აზრით, მეტად პერსპექტიული წინადადება შევთავაზოთ მხარეებს, რომელიც უთუოდ სრულდებოდა მაშინაც კი, როცა აფხაზეთი და მისი მეზობელი ქართული სამთავროებიც ერთმანეთში ფეოდალური შინაომებით სისხლისაგან იცლებოდნენ, რადგანაც, რაც წინაპართაგან წმიდად და ხელშეუხებლად იყო გაცხადებული, უთუოდ უნდა აღსრულებულიყო; აფხაზებს და ქართველებს არასდროს დაურღვევიათ ეს წესი, რადგანაც ამ ტრადიციას და ადათ-წესს გააჩნდა დიდი მატერიალური და ნარეული სულიერი ღირებულება.

მხედველობაშია აფხაზეთში, სამეგრელოში, იმერეთში, გურიამი, აჭარაში დიდი ბაზრობების მოწყობის ტრადიცია, რომელშიც მონაწილეობდა არა მხოლოდ ადგილობრივი მოსახლეობა, არამედ ოსმალები, სპარსები, რუსები, სომხები, ახლო აღმოსავლეთისა და ხმელთაშუა ზღვის აუზის ქვეყნები. იქნებ ეს იყო თავისუფალი ეკონომიკური ზონის პირველი, იმ დროის კრიტიკურიუმების შესაბამისად დადგენილი მოდელი, რომელიც მაღლა იდგა ომსა და უთანხმოებაზე.

ეს, რომ მხოლოდ სიტყვები არ არის, შესანიშნავად იციან აფხაზეთშიც. ამის დასტურია არქანჯელო ლამბერტის საყოველთაოდ ცნობილი „სამეგრელოს აღწერა“ (არქანჯელო ლამბერტი სხვა ცნობილ მისიონერებთან ერთად 1631 წელს ჩამოვიდა თბილისში,

16 წელიწადი იცხოვრა სამეგრელოსა და აფხაზეთში, შეისწავლა ადგილობრივი ენები, დამეგობრდა რეგიონის მთავრებთან, იყო იმ დროის პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური მოვლენის საქმის კურსში და მონაწილე, მსოფლიო ისტორიულ მოვლენათა თვითმხილველი, თავად მოიარა შავი ზღვისპირეთი, ეხმარებოდა მოსახლეობას, ქმნიდა რუკებს, მეგობრებთან ერთად აკეთებდა ღირსშესანიშნაობათა ჩანახატებს).

თუ რამდენად იყვნენ იმ დროსაც საქართველოს მეფე და მთავრები დაინტერესებული ევროპის სახელმწიფოებთან მჭიდრო ურთიერთობის დამყარებით, ევროპასთან ძველი პოლიტიკური და ეკონომიკური კავშირების აღდგენით, ადასტურებს თბილისში ქართლის მეფის, ვახტანგ შაჰნავაზად ნოდებულის საუბარი ფრანგ მოგზაურ შარდენტან: „ძლიერ მიყვარს ევროპელები, ძლიერ მსურს ევროპელები დაბანაკდნენ საქართველოში. თუ ალებ-მიცემობისთვის მოვლენ ისინი, გავათავისუფლებ ყოველგვარი გადასახადისაგან და მივანიჭებ ყოველგვარ უპირატესობას, რასაც კი ისურვებენ. ევროპელები ინდოეთში მისვლამოსვლისთვის ვერ იპოვიან ჩემს სახელმწიფოზე უკეთეს გზას. გარწმუნებთ, რომ თუ ერთხელ სცადეს ამ გზაზე წამოსვლა, მერე სხვა გზას აღარ დაადგებიან.“

არქანჯელო ლამბერტი „სამეგრელოს აღწერაში“ აღნიშნავს: „ბაზრობა იმართება სხვადასხვა ადგილას და სხვადასხვა დროს. უმთავრესი ბაზრობა იმართება სექტემბრის პირველ კვირაში ნიფურისას, ეკლესიასთან. ამ ბაზრობაზე ძალიან ბევრი ხალხი იკრიბება; ზოგჯერ შეიყრება ოცი ათას კაცამდე. ხუთშაბათს მოდიან ვაჭრები თავისი საქონლით. სომხებს მოაქვთ ნაირ-ნაირი ტილოები, ირანული და თურქული შალეები, რომლის საფასურად იღებენ ყოველნაირ საქონელს, ოღონდ კი დიდად სახეირო იყოს.“

ავტორს აღწერილი აქვს ვაჭრობის დეტალები, რომელშიც უცხოელებთან ერთად ძირითადად ადგილობრივი მოსახლეობა მონაწილეობდა, თუმცა მეზობელი სახელმწიფოები ყოველთვის მოდიოდნენ თავიანთი გემებით და ქარავნებით. ვაჭრობას საქონლის გაცვლის ხასიათი ჰქონდა, მაგრამ ფეხს იკიდებდა უც-

ხოური ფულიც, მაგალითად, უნგრული და იტალიური ოქროს ფული, ესპანური რეალები, ირანული აბაზები. ამ პერიოდში სამეგრელოს მთავარმა ლევან II დადიანმა ადგილობრივი ფულის მოჭრაც დაიწყო.

ავტორის გადმოცემით ბაზრობები, ნიფურისას (ადგილია გალის რაიონის სოფელ თავილონში, სადაც იდგა ორი დიდი ეკლესია, რომლებშიც მისიონერები ცხოვრობდნენ) გარდა, ენცობოდა ილორში (გიორგობის დღეს), წმინდა გიორგის ეკლესიის ეზოში, ასევე ბეღიაში, კორცხელში, ანაკლიაში. ბაზრობებზე ხდებოდა ადამიანთა გაცნობა და დაახლოება, იმართებოდა ნადიმები, შეჯიბრებები. ბაზრობა, როგორც წესი, სახალხო ზეიმში გადაიზრდებოდა.

ცოტა ვინმემ თუ იცის, რომ აფხაზეთში შეიარაღებული კონფლიქტის დამთავრებიდან რამდენიმე კვირაში ენგურს გაღმა და გამოღმა განახლდა არალეგალური ვაჭრობა. აფხაზი და სხვა ეროვნების ადამიანები გაგრიდან და გუდაუთიდანაც კი, დღემდე სავაჭროდ ჩადიან ზუგდიდში, სენაკში, ქუთაისში, თბილისშიც კი. საიდუმლო არ არის, რომ რუსეთი, კრასნოდარის მხარე აფხაზეთის სერიოზული სავაჭრო პარტნიორია, ისევე, როგორც თურქეთი, რიგი სხვა ქვეყნები და ეს პროცესი გარდუვალია, რადგან ბლოკადით, ქვემეხით მას შეაყოვნებ, მაგრამ ვერ შეაჩერებ.

იქნებ აფხაზურ მხარეს შევთავაზოთ აფხაზეთში ტრადიციული ბაზრობების აღორძინება, ვთქვათ, გალის რაიონში, ენგურის ხიდთან, ან გამოღმა, საამისოდ შესაფერისი ადგილებია, სადაც უსაფრთხოების პირობების დაცვა არ გაჭირდება.

ცხადია, ბაზრობის ორგანიზაცია ადვილი არ იქნება, მაგრამ არა შეუძლებელი და მიუღწეველი; ცხოვრება გრძელდება და ადამიანებს უნდათ ადამიანური ცხოვრება! ამ საკითხთან დაკავშირებით გამოჩნდება ისიც, თუ რამდენად გულწრფელია აფხაზური მხარის განცხადებები ქართულ მხარესთან სავაჭრო და ეკონომიკური ურთიერთობებისთვის მზადყოფნის თაობაზე. უფრო მეტიც, ეს იქნება ჰუმანიტარული აქცია იმ ადამიანებისთვის, რომლებიც მართლაც საჭიროებენ პირველი მოხმარების სა-

გნებს, აქვთ გასაყიდი ან გასაცვლელი საქონელი. ცხადია, რომ ბაზრობა მიიზიდავს ბიზნესმენებს, ორივე მხრიდან გამოჩნდებიან ინიციატივიანი ადამიანები, ჩამოვლენ სხვა ქვეყნებიდან, ნახავენ რეალურ სიტუაციას, დაინწყება ახალი იდეების და საქმეების გენერაცია.

იქნებ ღირდეს ამ საკითხზე დაფიქრება, უპირველეს ყოვლისა სოხუმში და თბილისში.

ერთი რამეც. გამოჩენილი ქართველი და მსოფლიო მასშტაბის მეცნიერების და მკვლევარების აზრით, არქანჯელო ლამბერტს განსაკუთრებული ადგილი უკავია იმ ევროპელ მწერალთა შორის, რომელთაც ოდესმე რაიმე ცნობა დაუტოვებიათ საქართველოს ძველი და ახალი ისტორიის შესახებ. ამ ნიჭიერი და პატიოსანი მკვლევარის ნაშრომში არაფერია შემთხვევითი და მოგონილი, რადგანაც თითქმის ორი ათეული წელიწადი იყო იმდროინდელი ისტორიული ქარტეხილების მონმე და თვითმხილველი. უეჭველია, რომ ნიფურის კომპლექსი, იქ წარსულში მოღვაწე ადამიანთა დანატოვარი სერიოზულ შესწავლას მოითხოვს, რაც ბევრი რამის ხელახალი გააზრების საშუალებას მოგვცემს ჩვენც და მომავალ თაობებსაც.

**გაზეთი „ჩვენი გაზეთი“,
№3(56), 2004წ.**

მოიხადეოვის დრო დამთავრდა, მოქმედების დროა

საპარლამენტო სკამებისთვის „ცივმა“ და „ცხელმა“ შინაომებმა, რომელიც „ხალხის და სამშობლოს“ სახელით მძვინვარებს ქვეყანაში, გვერდზე გადადო აფხაზეთთან დაკავშირებული საყურადღებო მოვლენები, რომლებიც, ჩემი აზრით, მნიშვნელოვან მუხტს შეიცავენ მოწესრიგების პროცესისათვის ბიძგის მისაცემად. დემოკრატიული ხელისუფლების ფორმირებისთვის ცივილიზებული ბრძოლა აუცილებელია და გარდაუვალი, მაგრამ აფხაზეთის (დაკარგული ტერიტორიების) მიჩუმათება, მით უფრო, დავიწყება, როცა დრო ჩვენს სანინააღმდეგოდ მუშაობს, ერისა და სახელმწიფოს წინაშე დანაშაულია.

განვლილი ათი წელიწადი ჩვენთვის უმძიმესი დრო იყო. მხედველობაში არ მაქვს ისინი, ვინც აფხაზეთისთვის „თავდადებულის“ მანტია მოირგო და სატელევიზიო კეკლუცობით დღემდე არ დაიღალა. არც ისინი, ვინც ვითარებას მოერგო და აფხაზეთიდან გამოყოლილი თანამდებობით საკუთარ ეზო-კარს იწყობს. იგპ-თა ცხოვრების (თუ მას ცხოვრება ჰქვია!) ასე გაგრძელება არ შეიძლება, არც იმათი დანდობა შეიძლება, ვინც დევნილთა გაჭირვებაზე გამდიდრდა, მიწებისა და ქონების უკანონო მოხვეჭით სახელი გაიტეხა, აფხაზეთით პარაზიტობს, ხალხის სახელით განდიდების და პატივმოყვარეობის მონა გახდა. ასეთი ხალხი წინამძღოლად და მეთაურად არ გამოდგება. დასანანი, რომ მათ ყოველგვარ სიკეთეზე მიუწვდებათ ხელი, მაშინ, როცა, ათეულ ათასობით დევნილი შიმშილობს, არაადამიანურ პირობებში ცხოვრობს, ფიზიკურად იშრიტება, ენგურს გაღმა კი მასობრივი მონობა და ტირანია მეფობს.

გასულ სექტემბერს სეპარატისტებმა სოხუმში დამოუკიდებლობის ათი წლისთავი აღნიშნეს, – სამხედრო აღლუმი ჩაატარეს, გვაჩვენეს ძალა, თავიანთი მორალურ-პოლიტიკური ერთო-

ბა, თანაც გაგვაფრთხილეს, თითი დაგვიქინიეს. ჩვენ? ჩვენ კი კვლავაც გვმოდვრავენ—მერე რა, ეს უკანონოა და სეპარატისტებს საერთაშორისო თანამეგობრობა არ აპატიებსო!

მერე რა? არაფერს ნიშნავს ის, რომ აფხაზეთი თანდათან ხდება დამოუკიდებელი სახელმწიფო, საქართველოსგან მეზობელ სახელმწიფოდ აღიარებას მოითხოვს, მშობლიური ადგილებიდან მოსახლეობის იძულებით გაყრას არ აღიარებს („ისტორიული სამართლიანობის აღდგენის“ ფაქტად მიიჩნევს) და რუსეთით ზურგგამაგრებული აბუჩად იგდება საერთაშორისო თანამეგობრობის მოთხოვნებს.

არ იყო საჭირო მსოფლიოს ყურადღება მიგვეპყრო სოხუმში დემონსტრირებულ უკონტროლო შეიარაღებაზე, მძიმე ტექნიკასა და სხვა შეიარაღებაზე, რომელიც საფრთხეს უქმნის მშვიდობასა და უსაფრთხოებას კავკასიის რეგიონში? არ იყო საჭირო განგაში აგვეტება ევროპაში ჩვეულებრივი შეიარაღების დადგენილი ნორმების უხეში დარღვევის ფაქტის გამო?

რამდენი ახალი ინიციატივის, წინადადებების, არაორდინალური პოლიტიკური მოდელის წამოწევა შეიძლება, მაგრამ არაფერი კეთდება იმის გამო, რომ ხელი ჩავიქინეთ, სხვათა იმედზე ვართ, სხვებს შევცვიცინებთ თვალებში. სწორედ ეს არის ყოფილი ხელისუფლების მიუტყვებელი შეცდომა თუ დანაშაული არა. მამულის დასაბრუნებლად დევნილთა ერთ მუშტად გაერთიანება წესით და რიგით აფხაზეთის ლეგიტიმურ ხელისუფლებას ეკუთვნის. სამწუხაროდ, ჩვენი უბედურება არის უმოქმედობა, დაქსაქსულობა, გამოკვეთილი („დაუნიშნავი“) ლიდერის არყოფლა, რაც აფხაზეთიდან გადმოგვყვა და დღემდე გრძელდება!

მშვიდობიან მოწესრიგებას ალტერნატივა არ აქვსო, მაგრამ დროც უნდა დაითქვას და ვადებიც განისაზღვროს, რათა სოხუმშიც კარგად იცოდნენ, რომ ასე გაგრძელება არ შეიძლება, რომ დევნილთა მოთმინება უსაზღვრო არ არის და არც ჩვენი თავმოყვარეობაა ბოლომდე გათელილი.

ცნობილია, რომ გაეროს უშიშროების საბჭომ ქართულ და აფხაზურ მხარეებს გაეროს გენერალური მდივნის მეგობართა

ჯგუფთან შეთანხმებული ე.წ. ბოდენის დოკუმენტი წარუდგინა. სამწუხაროდ, ოფიციალურად გამოქვეყნებულ და სამუშაო ვარიანტად ნოდებულ ამ დოკუმენტს ქართველმა პოლიტიკოსებმა და მედიამ ქვები დაუშინეს, ხოლო აფხაზურმა ოფიციალურმა განაცხადა, – ეს ჩვენ არ გვეხებაო!

ნუთუ ამით უნდა ამონწურულიყო ყოველივე, განსაკუთრებით ჩვენი მხრიდან? ნუთუ ვერ ვხვდებით, რომ აფხაზეთი ისეთი ჩიხია, რომ ჩვენ ისეთ ხაფანგში ვართ გამომწყვდეული და სოხუმს ისეთი ძალები უმაგრებენ ზურგს, რომ შეიძლება ეს მიწები სამუდამოდ დაგვკარგოთ? კაცმა რომ თქვას, განსაცვიფრებელია ჩვენი პოლიტიკური ფანტაზიის სიმწირე და შეზღუდულობა, თუნდაც ფორმალური დიპლომატიური თვალსაზრისით.

გაეროს უშიშროების საბჭომ 2003 წლის 30 ივლისის რეზოლუციაში, რომელიც ერთ-ერთი საუკეთესო აფხაზეთზე ბოლო წლებში მიღებულ რეზოლუციებს შორის, არა მარტო დააფიქსირა გაეროს წევრი სახელმწიფოების ურყევი პოზიცია საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის მიმართ, არამედ კატეგორიულად მოითხოვა საქართველოს შემადგენლობაში აფხაზეთის პოლიტიკური სტატუსის განსაზღვრა. უშიშროების საბჭომ გადაჭრით მოსთხოვა მხარეებს, განსაკუთრებით აფხაზურ მხარეს, „თბილისსა და სოხუმს შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის ძირითადი პრინციპების შესახებ“ დიალოგის დაუყოვნებლივ დაწყება, კომპრომისების გამონახვა. თავისი სულისკვეთებით დოკუმენტი სოხუმის და თბილისის ერთგვარი გაფრთხილებაა და სამშვიდობო პროცესში ჩართვას მოითხოვს ყველასგან, ვისაც ეს ხელწინაა, მათ შორის ენგურს გაღმა და გამოღმა მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციებისგან. ასეთ ვითარებაში სრულიად გაუგებარია საქართველოს ოფიციალური ინერტულობა!

პოლიტიკური მანევრირების დიაპაზონის თვალსაზრისით მეტად ტევადია აღნიშნული რეზოლუციის 9-12 მუხლები, როგორც მხარეებისთვის შეთავაზებული საბაზისო ფორმულა კონფლიქტის მონესრიგებისთვის ენერგიული მოქმედების დასაწყებად. რეზოლუციის მიღებიდან რამდენიმე თვე გავიდა. რა გავაკე-

თეთ, რას მივალწიეთ ამ ხნის განმავლობაში? პასუხი მარტივია— არაფერს, ან თითქმის არაფერს!

დაუშვებლად მიმაჩნია საქართველოს სახელისუფლებო წრეებისგან რეზოლუციის მე-14-15 მუხლების უყურადღებოდ დატოვება. საინტერესო ფაქტია, რომ აფხაზეთში, გალის რაიონში ლტოლვილთა და დევნილთა დაბრუნების ხელშეუხებელი უფლება ასე მკაფიოდ ადრე არ გამოხატულა. ვფიქრობ, გაეროს მიერ ამ საკითხში აფხაზური მხარისადმი პასუხისმგებლობის დაკისრება მეტად საყურადღებო მომენტი და შორს გამიზნულ ქვეტექსტებს შეიცავს. უფრო ზუსტად, მინდა ვირწმუნო, რომ ეს გაფრთხილება იმასთან დაკავშირებით, რომ ახალ მსოფლიოში გაეროს წესდების მე-7 თავი ბევრჯერ იქნა გამოყენებული ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა ხელყოფის აღსაკვეთად, რაც სოხუმის რეჟიმის მიმართაც არაა შეუძლებელი.

ობივატელიც კი კარგად ხედავს, რომ არასაკმარისია მუშაობა სოჭის შეხვედრის მორიგებათა სარეალიზაციოდ. ყველაფერი ჩვენზე არ არის დამოკიდებული, მაგრამ რაც შეგვიძლია ვაკეთებთ კი?

სამწუხაროდ, არ ჩანს შეუპოვარი ძიება, ალტერნატიული მოდელების შემუშავების მცდელობა. ვყოყმანობთ იმიტომ, რომ ვიცავთ აზრით, ეს და ამ რანგის სხვა შეხვედრები და მოლაპარაკებები იდუმალი საფრთხეების შემცველია და შესაძლოა მტრის ხაფანგში ამოვყოთ თავი. იქნებ ასეც არის, მაგრამ ვის აქვს უფლება აფხაზეთისა და სამაჩაბლოსთვის ყოყმანი და უმოქმედობა მხოლოდ შესაძლო რისკით გაამართლოს, ყოყმანი და ლოდინი ამჯობინოს მოქმედებას? ძნელის სათქმელია თუ ვინაა და რა მიზნები ამოძრავებს თბილისში დაბადებულ და გაზრდილ ევგენი პრიმაკოვს, რუსეთის არც თუ უმნიშვნელო სახელმწიფო მოღვაწეს, საკმაოდ ცნობილ მეცნიერსა და პოლიტიკოსს, მაგრამ მან მოინდომა და ვლადისლავ არძინბა თბილისში, როგორც ამბობენ, ლამის ძალის გამოყენებით ჩამოიყვანა. ახლა ეს პრიმაკოვი აცხადებს, რომ რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობების გაუმ-

ჯობებს პერსპექტივა მხოლოდ იმ შემთხვევაში იარსებებს, თუ საქართველო რაიმე ფორმით ყოფილ სამხრეთ ოსეთთან და აფხაზეთთან ძალის გამოუყენებლობის თაობაზე მორიგებას მიაღწევს. როგორც იტყვიან, ფუი სატანას, მაგრამ იქნებ არის ამ აზრში რაციონალური რამ ფიქრისა და განსჯისთვის, დიპლომატიური მანევრისა თუ პრაგმატული მოქმედების დასაწყებად? რაღაც ხომ უნდა გავრისკოთ, რაღაც გზა ხომ უნდა ვიპოვოთ ჩიხიდან გამოსასვლელად, სანამ უარესი არ მომხდარა და სოხუმთან და აფხაზეთთან დიალოგის შანსი და რესურსი კიდევ არსებობს?

აფხაზეთის საკითხით დაინტერესებულ სახელმწიფო მოღვაწეებს, რომელთაც აკისრიათ პასუხისმგებლობა ქვეყნის და ხალხის წინაშე (და არა ყოველგვარი საშუალებებით არჩევნებში მონაწილე პოლიტიკოსებს!), უმოქმედობის უფლება არა აქვთ. მათვე, თუნდაც ზემოაღნიშნულთან დაკავშირებით, ყურადღების მიღმა არ უნდა დატოვონ „მშვიდობისა და სტაბილურობის მხარდაჭერის შესახებ“ დსთ-ის სახელმწიფოების მეთაურთა აღმა-ათის 1995 წლის 10 თებერვლის სამიტიცის მემორანდუმის მოთხოვნები, ასევე მოსკოვის სამიტიცის (1996 წლის 19 იანვარი) გადაწყვეტილება, რომელიც საქართველოს ხელისუფლების მხრიდან სერიოზული მოქმედების საფუძველი უნდა გამხდარიყო. სხვა საკითხია თუ როგორც არღვევდა მას რუსეთის ფედერაცია და ჩვენ რა დაფუძირისპირეთ მას. ამასთან დაკავშირებით ამჟამად განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს თუ როგორ გამოვიყენებთ დსთ-ს სახელმწიფოთა მეთაურების საბჭოს იალტის განცხადებას, რომელიც „კვლავ აღიარებს საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობას და სუვერენიტეტს და მოითხოვს ადრე მიღებული დოკუმენტების ყველა დებულების განუხრელ შესრულებას.“

მარტივად თუ ვიტყვით, დსთ-ს სახელმწიფოს მეთაურთა საბჭოს ბოლოდროინდელი დოკუმენტების შესრულებამ უნდა უზრუნველყოს სეპარატიზმის რეალური იზოლაცია დსთ-ს სივრცეში, აგრესიული სეპარატიზმისა და ტერორიზმის აღკვეთა. მხედველობაშია აფხაზური მხარის მიერ ე.წ. ბლოკადად

მიჩნეული გადანყვეტილება, რომელიც გამორჩეულია კატეგორიულია სოხუმის რეჟიმის მიმართ და ზემოქმედების ძლიერი მუხტის მატარებელია. ცხადია, რომ ბლოკადა რეალურად არც არსებობს, ვინაიდან საქართველოს ხელისუფლება მზად არის ფართოდ გააღოს კარი და საზღვრები აფხაზეთში საქონლისა და ტვირთების შესასვლელად, აფხაზეთის მოსახლეობისთვის ცხოვრების ჯეროვანი პირობების შესაქმნელად.

ვინც რა და როგორ არ ილაპარაკოს საქართველოს სახელმწიფოს პირველი რიგის პრიორიტეტებზე, ჩვენი ქვეყნისთვის არ არსებობს უფრო მნიშვნელოვანი და და გადაუდებელი, ვიდრე მოქმედება ტერიტორიული მთლიანობის აღსადგენად, დევნილთა და ლტოლვილთა უფლებების დასაცავად. რა შეიძლება იყოს ქართველი ხალხისთვის უარესი, ვიდრე ტერიტორიების დაკარგვა? ვის ან რას უნდა ველოდოთ, – საარჩევნო სასწაულს, ხელისუფლებაში ბიბლიური გოლიათის გამოჩენას თუ კიდევ რას?

ჩვენი მამულიშვილები, ჭკვიანი, განათლებული და გამოცდილი ადამიანები, ასევე ჩვენი უცხოელი მეგობრები გვირჩევენ, რომ გაღმელთა მოიმედობის, სხვის ხელებში ყურების დრო დასრულდა, რომ მოქმედების დროა.

**გაზეთი „ჩვენი გაზეთი“,
№3(56), 2004წ.**

წედარალიზმი: ქვეყნის გაართიანება თუ დაქუცმაცება?

„ვხედავ და მესმის, ცულის შრიალით როგორ მიახლოვდება სიკვდილი. მეშინია.

სიკვდილისა კი არა, იმისი მეშინია, ვაითუ ისე წავიდე ამ ქვეყნიდან, ჩემს შვილიშვილს ისე გაუუპარტახო საქართველო, იის ძირ-თესლიც კი გაუუწყვიტო და ორიათასოცდახუთ წელს, სხვა ქვეყანაში საყიდელი გაუუხადო იების თაიგული.

მეშინია და თან იმედს ვიტოვებ, რადგან აქედან ვხედავ, რა გაღიმებული და ბედნიერი მოდის ჩემს საფლავთან ჩემი შვილიშვილი. საფლავზე ახალდამშრალ მზორეში მოკრეფილ იების კონას დადებს და მეუბნება: - აი, პაპა, მოგიტანე შენი საყვარელი იები! ღმერთო, ნუ მომიშლი ამ იმედს!“

ფრაგმენტი გოღარკი ჩოხალის წერილიდან, რომელიც მან მომავალ – 2025 წლის საქართველოს გაუგზავნა.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის განმტკიცების გზაზე უმთავრეს პრობლემას ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა წარმოადგენს.

პრობლემა უშუალო კავშირშია საქართველოს სახელმწიფოებრივი ტერიტორიული მონყობის საკითხთან, რაც საქართველოს ხელისუფლების მიერ პრინციპული პოლიტიკური და სამართლებრივი ხასიათის გადანყვეტილების მიღებას მოითხოვს. სახელმწიფოებრივი ტერიტორიული მონყობის საკითხში საქართველოს მოქმედ კონსტიტუციაში გარკვეული ვაკუუმის არსებობა (ე.წ. მოლოდინის რეჟიმში ყოფნა), ჩემი აზრით, გაუმართლებელია.

ამ თვალსაზრისით ნიშანდობლივია კონსტანტინე კუბლაშვილის, არჩილ გეგეშიძის, იულიანე ხაინდრავას, პაატა ზაქარეიშ-

ვილის მიერ ამასწინათ გამოქვეყნებული დოკუმენტი „საქართველოს სახელმწიფოში აფხაზეთის განსაკუთრებული სტატუსის შესახებ.“

დოკუმენტის ავტორები აფხაზეთის საკითხს საქართველოს სახელმწიფოებრივი მოწყობის კონტექსტში განიხილავენ და მხარს უჭერენ ამ პრობლემის ქვეყნის ფედერალური მოდელის საფუძველზე მონესრიგებას.

ცხადია, რომ ქვეყნის ფედერალიზაციის საკითხზე გადაწყვეტილების მიღება ადვილი არ იქნება, ვინაიდან არსებობს საკითხთა და პრობლემათა ფართო წრე, რომელთა გათვალისწინება აუცილებელია.

სეპარატიზმის და ფედერალიზმის ურთიერთდამოკიდებულება აუცილებლად უნდა განიხილებოდეს კონკრეტულ ისტორიულ და პოლიტიკურ კონტექსტში, და არა ზოგადი და აბსტრაქტული თეზისების მოშველიებით. ცნობილია, რომ ვითარების თავისებურებიდან გამომდინარე, ფედერალიზმმა შეიძლება ხელი შეუწყოს სეპარატისტული მოძრაობების შენელებას, თუმცა შესაძლოა წაახალისოს კიდევ სეპარატისტული იდეოლოგია და გააღრმავოს ერთმანეთისგან გაუცხოების სინდრომი.

ფაქტია, რომ სეპარატიზმს მოაქვს თანაცხოვრების ტრადიციული წესების აკვიატებული უარყოფა. აგრესიული სეპარატისტები ნებისმიერი საშუალებებით გამოდიან ერთიანი სახელმწიფოს წინააღმდეგ. მსოფლიო პრაქტიკა მეტყველებს, რომ სეპარატიზმი, მუდმივი დაპირისპირებები, სეცესიის მცდელობა უარყოფითად მოქმედებს სახელმწიფოს სტაბილურ განვითარებაზე, მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე. მეცნიერთა პროგნოზით, ბელგიაში სეპარატისტების გამარჯვება მოსახლეობის ცხოვრების დონეს 10-12 პროცენტით დასცემდა, ხოლო კანადის დაშლის შემთხვევაში – 26-30 პროცენტით.

ფედერალიზმის იდეისადმი სახელმწიფოს შედარებით ფრთხილი დამოკიდებულება განპიროვნებულია იმით, რომ ტერიტორიული მოწყობის ფედერალური მოდელი მოიცავს ცენტრიდანული მოძრაობის გაღვივების საფრთხეს. ეს იყო ერთ-

ადერთი არგუმენტი, რომლის გამოც სამხრეთ აფრიკამ უარი თქვა ქვეყნის ფედერალურ მოწყობაზე. ჭფედერალიზმის პრინციპების განხილვა მწვავედ მიმდინარეობდა ევროპის მრავალგანვითარებულ ქვეყანაში, მათ შორის ცხოვრების ხარისხით გამორჩეულ ბელგიის სამეფოშიც. მართალია, საბოლოო ჯამში ბელგია ჩამოყალიბდა როგორც ფედერალური სახელმწიფო, მაგრამ ამით არ მოიხსნა მის შიგნით არსებული წინააღმდეგობანი. ბელგიის მაგალითი, მრავალი ძალზე საგულისხმო ასპექტის გამო, გასათვალისწინებელია ქართველთა და აფხაზთა თანაცხოვრების წესის პერსპექტივის პროგნოზირების პროცესში. მცდარია კატეგორიული მტკიცება იმის შესახებ, რომ ფედერალიზმი სრულად მოხსნის აფხაზთა სწრაფვას სეცესიისკენ (გამოყოფა სრულ დამოუკიდებლობამდე).

ჩვენი აზრით, ზედმეტად პრეტენზიულია დოკუმენტის ავტორთა მტკიცება იმის შესახებ, რომ აფხაზებმა უარი უნდა თქვან თუნდაც დე-იურე არშემდგარ დამოუკიდებლობაზე საქართველოს შემადგენლობაში აფხაზეთის მომავლის სასარგებლოდ, რაც ავტორებს მიაჩნიათ მოწესრიგების დოკუმენტის შემუშავების დაჩქარების პოზიტიურ არგუმენტად. უფრო ზუსტად, აფხაზეთის გარანტირებული მომავალი მიჩნეულია კონფლიქტის მოწესრიგების მთელი კონსტრუქციის ერთადერთ რეალურ წინაპირობად; აფხაზური მხარე კი თავის პოლიტიკურ სტრატეგიას დღემდე აგებს აფხაზეთის უთუო სახელმწიფოებრივი აღიარების მოლოდინზე და ამ პოზიციის სასარგებლოდ მსოფლიოს უახლოესი ისტორიიდან უამრავ კონკრეტულ ფაქტებს იშველიებს.

ასე, მაგალითად, ნორვეგია 1905 წელს გამოეყო შვედეთს, ფინეთი – 1917 წელს რუსეთს, ირლანდია – 1918 წელს დიდ ბრიტანეთს, ბანგლადეში – 1971 წელს პაკისტანს, სენეგალი – 1960 წელს მალის ფედერაციას, სინგაპური – 1965 წელს მალაიზიას. როგორც ჩანს აფხაზური სეპარატიზმის იდეოლოგიები მსგავს მოლოდინზე აგებენ თავიანთ ვარაუდს, რაც ქართული მხარისთვის დამატებითი ფიქრის და კონფლიქტის მოგვარების არაორ-

დინარული გადაწყვეტილების შემუშავების საფუძველი უნდა გახდეს, რადგან დრო ქართული მხარის საწინააღმდეგოდ მუშაობს.

ჩვენის აზრით, უფრო მნიშვნელოვანია არა ის, არსებობს თუ არა სეცესიის მსოფლიო პრაქტიკა, არამედ, აქვს თუ არა აფხაზეთს გამოყოფის კანონიერი საფუძველი. საერთაშორისო სამართალი განმარტავს, რომ თვითგამორკვევის უფლების სუბიექტად შეიძლება განიხილებოდეს მხოლოდ ე.წ. სახელმწიფო ხალხი და ეს აღნიშნულია ადამიანთა სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების პაქტის 27-ე მუხლში, გაეროს დოკუმენტებში. კონცეფციაშიც სახელმწიფო ხალხად მიჩნეულია მხოლოდ საქართველოს მოქალაქეები. იმ შემთხვევაში თუ სახელმწიფოებრივ წარმონაქმნებს მიეცემათ სეცესიის უფლება, მოსალოდნელია მსოფლიოში მოსახლე 700 მსხვილმა ეთნოსმა მოინდომოს დამოუკიდებლობა, რაც ძირს გამოუთხრის საერთაშორისო წესრიგს, საფუძველს დაუდებს მსოფლიო ქაოსს.

ჩვენ უნდა ვაღიაროთ, რომ აფხაზურ ნაწილს აქვს თვითგამორკვევის უფლება, მაგრამ არა ისე, როგორც ეს აფხაზურ და რუსულ მხარეებს ესმით, არამედ ისე, როგორც ამას განმარტავს საერთაშორისო სამართალი, ანუ, თვითგამორკვევის უფლება მდგომარეობს იმაში, რომ აფხაზ ხალხს ჰქონდეს ისეთი პოლიტიკურ, სოციალურ და კულტურულ გარემოში ცხოვრების შესაძლებლობა, რომელიც უზრუნველყოფს მათ ინდივიდუალურ თავისებურებებს, დაიცავს და განავითარებს საკუთარი იდენტურობის განმსაზღვრელ ისტორიულ, კულტურულ, სოციალურ და სხვა ასპექტებს.

გაეროს და ეუთოს ამჟამად მოქმედი პრაქტიკის შესაბამისად (გაეროს დეკლარაცია №2625, ეუთოს ჰელსინკის 1975 წლის საბოლოო დოკუმენტი) არ არის სავალდებულო თვითგამორკვევის უფლება რეალიზებულ იქნას სეცესიაში. თვითგამორკვევის მიზანი შეიძლება იყოს ტერიტორიული ავტონომიის განსხვავებული ფორმები (მაგალითად, სეპარატისტული სტატუსის მქონე ესპანური პროვინციები, იტალიური სამხრეთ ტიროლი, ფარე-

რის კუნძულები და მრავალი სხვა) ან ფედერალურ სისტემაში მისი ნაწილის განსაკუთრებული სტატუსი (მაგალითად, კვებეკი კანადაში). ჩვენს შემთხვევაში თვითგამორკვევის უფლება უნდა გულისხმობდეს, რომ აფხაზებს (როგორც ეთნიკურ ჯგუფს) შეეძლებათ ილაპარაკონ და ასწავლონ თავიანთ ენაზე, განავითარონ საკუთარი კულტურა და თვითშეგნება, ტრადიციები, განავითარონ სახელმწიფოებრიობის ადრე მიღებული ნიშნები და უფლებამოსილებანი. და სხვა. ამდენად, აქ მთავარია ის, რომ თავისი წარმოშობისა და განსახლების ტერიტორიაზე მათ აქვთ უფლება მოუარონ, შეინარჩუნონ და განავითარონ გარკვეული, იქნებ ძალიან ფართო, მაგრამ მხოლოდ და მხოლოდ კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებამოსილებანი.

კონცეფციის ავტორები ემხრობიან საქართველოს ასიმეტრიული ფედერალიზმის პრინციპით მოწყობის მოდელს, მაგრამ, ჩემი აზრით, ავტორების მიერ შემოთავაზებული მოდელი მოიცავს როგორც ბიპოლარული, ისე ასიმეტრიული ფედერალიზმის ელემენტებს გაცილებით უფრო ფართო უფლებებით, ვიდრე ეს ამ სახეობების ტერიტორიული მოწყობისთვის არის დამახასიათებელი. აქვე უნდა აღვნიშნო, რომ როგორც პირველს, ისე მეორეს აქვს თავისი პოლიტიკური და ეკონომიკური ჩარჩო, რომლის არაკონსტიტუციური გაფართოება გამოიწვევს სეცესიისკენ სწრაფვის გაძლიერებას. ვფიქრობ, საქართველოსთვის მიუღებელია ორსუბიექტიანი ფედერალიზმის ტრადიციული მოდელი, ამასთან, ასიმეტრიულ ფედერაციას აქვს, როგორც იტყვიან, თავისი ახირებანი და თავისებურებანი. ასე, მაგალითად, ასიმეტრიულია შვედეთის ფედერაცია, სადაც არის ექვსი ე.წ. ნახევრად კანტონი, რომლებსაც ნაკლები უფლებები აქვთ, ვიდრე დანარჩენ კანტონებს, რაც განსაკუთრებით მკაფიოადაა გამოხატული ფედერალურ ორგანოებში განწევრიანებისა და კონსტიტუციაში ცვლილებების თაობაზე პროცედურაში მონაწილეობასთან დაკავშირებით.

ასიმეტრიული ფედერალიზმით გამოირჩევა კანადა. ეს გამოწვეულია იმით, რომ, თუ ანგლო-კანადელები კანადას განიხი-

ლავენ როგორც თანასწორუფლებიანი პროვინციების გაერთიანებას, ფრანკო – კანადელებს (კვებეკელებს) ის მიაჩნიათ ორი ერის გაერთიანებად.

ასიმეტრიულ ფედერალიზმს თავისი ზღვრული ჩარჩო გააჩნია, რომელიც ფართო საზოგადოებრივ კონსენსუსზე უნდა გადიოდეს, ვინაიდან აფხაზეთისთვის განსაკუთრებული სტატუსის მინიჭებამ შესაძლოა სათავე დაუდოს პოლიტიკური და ეკონომიკური დეცენტრალიზაციის განწყობას სხვა რეგიონებში.

კონცეფციის 32-ე პუნქტში მითითებულია, რომ სწორედ „სახელმწიფოებრიობის“ ან სახელმწიფოებრიობის ხარისხის გამო აქვს აფხაზეთს არა ვინმესგან მინიჭებული, არამედ საკუთარი სუვერენიტეტი.

აღსანიშნავია, რომ ფედერაციის სუბიექტი არ შეიძლება იყოს სახელმწიფო, რეალურად ის არის სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი. იურიდიული მეცნიერება კლასიკური ფედერაციის სუბიექტებს წარმოაჩენს როგორც სახელმწიფოებრივ წარმონაქმნებს. ტრადიციული ფედერაციული სახელმწიფოების კონსტიტუციებში საერთოდ არ გამოიყენება სახელმწიფოს ცნება, მაგრამ არსებობს (განსაზღვრულია) მისი სინონიმური სახელწოდებები; კერძოდ, შტატების სახელწოდებით (აშშ, ინდოეთი), პროვინციები (კანადა), მიწები (გერმანია, ავსტრია).

კლასიკური უნიტარული სახელმწიფოსგან განსხვავებით, ფედერალურ სახელმწიფოში ფედერაციის სუბიექტების დამოუკიდებლობა, რასაკვირველია, უფრო ფართოა. ეს არის:

1) ერთიანი სახელმწიფოს კონსტიტუციით განსაზღვრული დამოუკიდებელი პოლიტიკური სისტემა და ავტონომიური სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტები;

2) ფედერაციის სუბიექტის ძირითადი ფუნქციები განსაზღვრულია საკუთარი კონსტიტუციით;

3) ფედერაციის სუბიექტები მონაწილეობენ ფედერალური ნების ფორმირების პროცესში.

აღნიშნულის გათვალისწინებით კონცეფციაში, ცხადია, აფხაზეთისა და ფედერაციის სხვა სუბიექტების მიმართ არის

მნიშვნელოვანი, მაგრამ ბოლომდე დაუზუსტებელი საკითხები.

კონცეფციის 34-ე მუხლში ავტორები განიხილავენ აფხაზეთის, როგორც ფედერაციის სუბიექტის წარმომადგენლობას საქართველოს პარლამენტში, აფხაზეთის პოლიტიკური მოწყობის, პარლამენტისა და პრეზიდენტის არჩევის წესს. ამ საკითხთან დაკავშირებით კონცეფციაში მოყვანილი არგუმენტაცია არასრულყოფილების შთაბეჭდილებას ტოვებს. სასურველი იყო აფხაზეთის უფლებამოსილებათა გაფართოების თვალსაზრისით ავტორებს ჩამოეყალიბებინათ თავიანთი პოზიცია არა მხოლოდ წარმომადგენლობით ორგანოში, არამედ აღმასრულებელ და სამართლო ხელისუფლებაშიც. გასათვალისწინებელია ე.წ. არასტანდარტული საერთაშორისო საკანონმდებლო გამოცდილება, რომელიც არეგულირებს ტრადიციულად რთულად მიჩნეულ ურთიერთობებს ფედერაციის სუბიექტსა და ფედერალურ სახელმწიფოს შორის. ასე, მაგალითად, აშშ წარმომადგენლობით პალატაში ფედერაციის სუბიექტები წარმოდგენილი არიან მოსახლეობის პროპორციულად, მაგრამ თითოეულ შტატს წარმომადგენელთა პალატაში ჰყავს სულ ცოტა ერთი სენატორი მაინც. იგივეა შვეიცარიის პარლამენტის ეროვნულ საბჭოშიც, სადაც ადგილები კანტონების მოსახლეობის პროპორციულად არის განაწილებული.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ომამდე მოსახლეობის რიცხოვნობის შესაბამისად აფხაზეთს, შესაძლებელია, ჰყავდეს ფართო წარმომადგენლობა საქართველოს სენატში, რაც გარდუვალია ორპალატიანი პარლამენტის, როგორც ფედერალური სახელმწიფოს საკანონმდებლო ატრიბუტის ფორმირების პროცესში.

ნდობის მეტად მნიშვნელოვანი გარანტია უნდა გახდეს აფხაზეთის მონაწილეობა საქართველოს აღმასრულებელ ხელისუფლებაში. საინტერესოა გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის მაგალითი, სადაც აღმასრულებელ ხელისუფლებაში მაღალი დონის ფედერალური მოხელეები წარმოდგენილი არიან ქვეყნის ყველა კუთხიდან. აუცილებელი იქნება აფხაზეთის უზრუნველყოფა შესაბამისი კვოტებით.

საინტერესოა, თუ როგორ აქვთ წარმოდგენილი ფედერაციის სუბიექტის წარმომადგენლობა მართლმსაჯულების სისტემაში; ამერიკის სენატი მონაწილეობს უმაღლესი ფედერალური მოხელეების და თანამდებობის პირების დანიშვნაში. უზენაესი სასამართლოს წევრების დანიშვნა ხდება ფედერაციის სუბიექტებს შორის შეთანხმების საფუძველზე. ამ გამოცდილებიდან გამომდინარე, იქნებ მიზანშეწონილი იყოს წინადადების განვითარება უზენაეს და საკონსტიტუციო სასამართლოებში აფხაზეთისთვის კვოტების გამოყენების შესახებ.

დიდი ეჭვით თუ შეიძლება ავტორთა პოზიციის გაზიარება იმის თაობაზე, რომ აფხაზეთის პრეზიდენტი უნდა იყოს მხოლოდ და მხოლოდ ეროვნებით აფხაზი პიროვნება. ეს ეწინააღმდეგება დემოკრატიული სახელმწიფოს ფუნდამენტურ ნორმებს, ფედერალურ სახელმწიფოში ცივილიზებული თანაცხოვრების მსოფლიო პრაქტიკას, თუმცა გარდამავალ პერიოდში ე.წ. პოზიტიურ დისკრიმინაციაზე დიდი დემოკრატიის ქვეყნებშიც დაუხუჭავთ თვალს.

ფედერალურ სახელმწიფოში ფედერაციასა და ფედერაციის სუბიექტებს შორის უფლებამოსილების გამიჯვნისას აუცილებელი იყო კონცეფციის 42-ე მუხლში დაესაბუთებინათ ფედერალიზმის რომელი მოდელისკენ უფრო იხრებიან: ფრანგულის, გერმანულის თუ ამერიკულის. ამ კონტექსტში შესაძლებელი გახდებოდა განეხილათ აფხაზეთის, როგორც ფედერაციის სუბიექტის, განსაკუთრებულ გამგებლობას მიკუთვნებული საკითხები. ვფიქრობ, მეტ არგუმენტაციას მოითხოვს რესტიტუციის მექანიზმი. ასევე გაუგებარია, ავტორებმა თუ რატომ აუარეს გვერდი რუსეთის საოკუპაციო (ვთქვათ, სამშვიდობო) ჯარის აფხაზეთში ყოფნის პრობლემურობას.

მიუხედავად ამ შენიშვნისა, კონცეფცია არის მეტად საინტერესო დოკუმენტი, რომლის უპირველესი მიზანია ხელი შეუწყოს აფხაზეთის პრობლემის მოგვარებაში გარღვევის დაწყებას. ავტორთა სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ მათ ღრმად შეისწავლეს კონფლიქტის წინა პერიოდში ქართულ-აფხაზური

ურთიერთობის მეტად რთული მონაკვეთი და, ჩემი აზრით, სავსებით ლოგიკური საფიქრალი შესთავაზეს საზოგადოებას. აღსანიშნავია, რომ კონცეფციაზე მუშაობის ერთ-ერთ შუალედურ ეტაპზე (რომელსაც მეც ვესწრებოდი), ხაზი გაესვა აფხაზი ეთნოსის ტრაგიკულ ისტორიას და გამოცდილებას, რასაც ადგილი ჰქონდა მეფის რუსეთში და შემდგომ საბჭოთა პერიოდში. მხედველობაშია XIX საუკუნის მეორე ნახევარში რუსეთის მიერ ადიღეური მოდგმის ხალხთა, მათ შორის აფხაზთა მიმართ მონყობილი გენოციდი, რომლის შემდეგ აფხაზთა უმთავრესი მიზანი გახდა ბრძოლა აფხაზური ეთნოსის გადასარჩენად. მიჩნეულია, რომ მთელი XX საუკუნე სწორედ ეს მიზანი აერთიანებდა, დიდი ანგარიშით, განსაზღვრავდა (და ამჟამადაც განსაზღვრავს) აფხაზთა ქცევას. განსხვავება მხოლოდ ამ მიზნის მიღწევის გზებსა და საშუალებებშია; აფხაზთა ერთ, შედარებით მცირე ნაწილს, ამისთვის თბილისთან ურთიერთობის მოგვარება მიაჩნდა საჭიროდ, ხოლო მეორე, რადიკალურ ფრთას, რუსეთის მეშვეობით საქართველოსგან თავის დახსნა და მოკავშირე რესპუბლიკად გახდომა ენად (საბჭოთა აფხაზეთის ისტორია, ალბათ, ამიტომაც არის წინააღმდეგობრივი და ტრაგიკული). როცა საბჭოთა კავშირის დაშლა ცხადი გახდა, სეპარატისტთა ლიდერები ხელმძღვანელობდნენ არა მოსკოვის მითითებით (რომელიც დაინტერესებული იყო ქართულ-აფხაზური შეიარაღებული დაპირისპირებით, რაც დაადასტურა შემდგომმა მოვლენებმა), არამედ და უფრო აფხაზთა ეროვნული ინტერესებით და წამოვიდნენ საქართველოს ხელისუფლებასთან გარიგებასა და საარჩევნო შეთანხმებაზე. მითუმეტეს, რომ ამ შეთანხმებით, აფხაზთა ეროვნული ინტერესები აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლეს საბჭოში გარანტირებული იყო (28-26-11), გადანყვეტილების მისაღებად აუცილებელი იყო ხმათა 2/3, რაც მხოლოდ და მხოლოდ ქართველთა და აფხაზთა შეთანხმებით იყო შესაძლებელი. ეს კი მნიშვნელოვანი გარანტია იყო როგორც ქართველებისთვის, ისე აფხაზებისთვის. იყო სხვა შეთანხმებაც, რომელიც ძირითადად აღმასრულებელ ხელისუფლებაში

ადგილების განაწილებას შეეხებოდა. ამგვარი ურთიერთდამომობა აფხაზეთში მცხოვრები ორი მკვიდრი ერის ძირეულ ინტერესებს ასახავდა და უზრუნველყოფდა მშვიდობას. ცხადია, რომ ზემოაღნიშნული როგორც საბჭოთა, ისე რუსული იმპერიის ინტერესების სანინალმდებო იყო. მიუხედავად ამისა, აფხაზეთი ელიტა წამოვიდა ამ შეთანხმებაზე და ამ ნაბიჯით დაამტკიცა, რომ შეუძლია იმპერიისგან დამოუკიდებლად მოქმედება. ეს იყო ისტორიული შანსი ორივე მხარისთვის, რაც მაშინ ხელიდან არ იქნა გაშვებული. სამწუხაროდ, შეთანხმების რეალიზაცია ვერ მოხერხდა მრავალი ობიექტური და სუბიექტური მიზეზის გამო, მაგრამ ამაში მხოლოდ აფხაზების დადანაშაულება არ იქნება სწორი. არც იმისი დავიწყება შეიძლება, რომ 1992 წელს გაეროს მიერ საქართველოს სახელმწიფოს აღიარება საქართველოს სსრ ტერიტორიულ ფარგლებში, ეყრდნობოდა 1991 წლის 31 მარტის რეფერენდუმს. ამ აღიარებაში, ცხადია, მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვის ქართულ-აფხაზეთ საარჩევნო შეთანხმებას, რომელმაც არა მხოლოდ უზრუნველყო მშვიდობა, არამედ დამოუკიდებელი საქართველოს სინამდვილეში სათავე დაუდო ახლებური პოლიტიკური და სამართლებრივი მექანიზმების შემუშავებას.

ამით იმისი ხაზგასმა მინდა, რომ ქართველი და აფხაზი ხალის ცხოვრებაში არის საერთო, ორივე მხარისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ინტერესები, რომელთა გადაწყვეტა მხოლოდ და მხოლოდ ერთადაა შესაძლებელი. სწორედ, რომ ამდაგვარი ფუნდამენტური ინტერესების საუძველზე არის შესაძლებელი საერთო ცხოვრების პრინციპების შემუშავება და კონფლიქტის მონესრიგების თაობაზე კონცეპტუალური განწყვეტილების მიღება.

ისტორიული გამოცდილება გვასწავლის, რომ რთული კონფლიქტები არსად გადაწყვეტილა თუნდაც საუცხოოდ დაწერილი კონცეფციის დონეზე. კონფლიქტის მონესრიგება მოითხოვს სახელმწიფოს და საზოგადოების, სამოქალაქო სექტორის მხრიდან ხანგრძლივ, სისტემატურ და მიზანმიმართულ საქმიანობას, რომლის გადადება არ შეიძლება.

1945-1985 წლებში მსოფლიოში რეგისტრირებული იყო 127

ეთნიკური კონფლიქტი, რომელთა ძირითადი მიზეზი იყო სეცე-სია. 1993–1995 წლებში მსოფლიოში 50 ეთნოკონფლიქტი გან-ახლდა; ასე, რომ აფხაზეთის გარდა მსოფლიო თანამეგობრობას სხვა სერიოზული საზრუნავიც აქვს რეციდიული, შედარებით ახალი თუ პროგრესირებადი ეთნოკონფლიქტების სახით.

ნაკლებსაიმედოა მოლოდინი, რომ აფხაზეთის კონფლიქტი მხოლოდ და მხოლოდ საერთაშორისო ორგანიზაციების ძალისხ-მევით დარეგულირდება. უეჭველია, რომ უპირველესი და გადამ-წყვეტია საქართველოს დაინტერესებული და სისტემური მიდ-გომა ამ საკითხისადმი. ამ თვალსაზრისითაც მისასალმებელია კონცეფციის ავტორთა მცდელობა ახალი იმპულსი მიენიჭოს აფხაზეთის პრობლემის ფუნდამენტური მონესრიგების კონ-ცეფტუალური საფუძვლების ჩამოყალიბებას.

ძიება და სისტემატიური მუშაობა გარდუვალაია, რათა მომზ-ადებული შევხვდეთ მოვლენათა ყოველგვარ განვითარებას, თუნდაც უფრო გართულებულ ვითარებას. აფხაზეთის კონ-ფლიქტი ამჟამად გაყინულია, მაგრამ რამდენ ხანს დარჩება იგი ასეთად, ძნელი სათქმელია. როგორც არ უნდა განვითარდეს მოვლენები, ფედერაციული მოწყობის საკითხი, ჩემი აზრით, აუ-ცილებლად დადგება დღის წესრიგში. ასეთი ტენდენცია ქვეყნის დემოკრატიის პროცესის განუყოფელი ნაწილია. ჩვენ გვჭირდება ისეთი ფედერალიზმი, რომელიც უზრუნველყოფს ქვეყნის გაერ-თიანებას და არა დაქუცმაცებისთვის სამართლებრივი წინაპი-რობის შექმნას. მრავალ სუბიექტურ თუ ობიექტურ მიზეზთა გამო, ჩვენ სხვა ისტორიული წარსულიდან მოვდივართ და ბე-ვრჯერ მოგვიწევს ახალი რეალობის აღიარება და ადეკვატური (იქნებ მეტად რთული) ნაბიჯების გადადგმა.

საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ ამჟამად არსებუ-ლი ვითარებიდან გამომდინარე, სანამ სახელმწიფო რეალურად მოჰკიდებს ხელს ქვეყნის ფედერაციულ მოწყობაზე ზრუნვას, საჭიროა შრომატევადი მოსამზადებელი სამუშაოების შესრუ-ლება. კერძოდ, ნდობის აღდგენა დაპირისპირებულ მხარეებსა და მოსახლეობას შორის, ომით გახლეჩილი ტერიტორიებისა და

მოსახლეობის ეტაპობრივი დაახლოებისა და თანამშრომლობის სახელმწიფო სტრატეგიის შემუშავება და ამოქმედება, სახელმწიფოსა და საზოგადოების ერთობლივი ძალისხმევით სისტემური და კონკრეტული მუშაობის წარმართვა.

მხედველობაში მაქვს ისეთი ფორმატის შექმნა და წამახალისებელი მექანიზმების შემუშავება, რაც ხელს შეუწყობს სეცესირებული რეგიონების ჩართვას საერთო მნიშვნელობის სახელმწიფოებრივ ღონისძიებებში. ამ მიზნის მისაღწევად, ვფიქრობ, აუცილებელია:

ა) კონფლიქტების შედეგად განცალკევებულ თემებს შორის ეკონომიკური ურთიერთობის ხელშეწყობა; ორივე მხარის მოსახლეობის სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება; აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის ეტაპობრივი მონაწილეობა საქართველოს საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში;

ბ) ისეთი ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაცია და განვითარება (მათ შორის სარკინიგზო, საავტომობილო, საჰაერო, საზღვაო), რომელიც შესაძლებელს გახდის და წაახალისებს ე.წ. გამყოფ საზღვრებს შორის მოსახლეობის მიმოსვლას და საქონლის მოძრაობას;

გ) აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების, მათ შორის აღმსარებლობის თავისუფლებისა და მშობლიურ ენაზე განათლების მიღების უფლებების დაცვის მიზნით არსებული მექანიზმების და ინსტრუმენტები გაძლიერება;

დ) ომის შედეგად დაზარალებული მოსახლეობის ყველა ფენის ჯანდაცვის და სოციალური მხარდაჭერის გაუმჯობესება, განათლების მიღებისთვის ფართო შესაძლებლობის შექმნა;

ე) ერთობლივი საქმიანობა ეკოლოგიური, ანთროპოგენური, ჰუმანიტარული, ეკონომიკური, სოციალური პრობლემების, ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის საკითხების მოსაგვარებლად;

ვ) საერთო ინტერესების განსაზღვრისა და საერთო ინტე-

რესებზე დაფუძნებული ერთობლივი თემთაშორისი პროექტებისა და საქმიანობის მხარდაჭერის მეშვეობით თავისუფალი გადაადგილების, ადმინისტრაციული საზღვრების გაღმა-გამოღმა მცხოვრებთა შორის კონტაქტებისა და თანამშრომლობის ხელშეწყობა;

ზ) კულტურული მემკვიდრეობისა და თვითშეგნების შენარჩუნების ხელშეწყობა და პოპულარიზაცია ქვეყნის შიგნით, ასევე საერთაშორისო დონეზე.

ვფიქრობ, ასე უფრო მოიგებს ქვეყანა. ამგვარ მიდგომას აფხაზებიც გაითვალისწინებენ და ოსებიც, რადგან საერთო ინტერესები, ერთიან სახელმწიფოში თანაცხოვრების და კეთილმეზობლობის ტრადიცია ჯერ კიდევ ცოცხლობს თაობებში და შერიგების სურვილი საბოლოოდ არ გამქრალა.

**გაზეთი „ჩვენი გაზეთი“,
№2, 2004წ.**

თვითმმართველობა გალში

„თვითმმართველობა უკეთესი წამალია ხალხის ყოველგვარი საჭიროებისა. სად უნდა დარგო, იგი ყველგან ხარობს“

„ყოველი სახელმწიფო, რიგიან წესზედ ცოტათი თუ დამდგარი, ნაწილნაწილად არის დაყოფილი, რომ მოვლა და პატრონობა ადვილი იყოს.“

ილია ჭავჭავაძე

„ისტორიულად იგი (თვითმმართველობა) წინ უსწრებდა საბაზრო ეკონომიკას და სახელმწიფოს წარმოშობასაც კი.“

კევინ კელი

„რასაც ცალ-ცალკე ვერ ვახერხებთ, ერთად კარგად გამოგვდის.“

ბალელთა მონათხრობი

აფხაზეთში შეიარაღებულმა დაპირისპირებამ გალის რაიონი გააჩანაგა. აფხაზეთში რუსეთის სამშვიდობო ძალების (დსთ-ს ეგიდით) შესვლის შემდეგ, სოხუმის რეჟიმმა რაიონის „გატყევების“ სტრატეგია შეცვალა ე.წ. მცოცავი ანექსიის ტაქტიკით. ვინაიდან გალის რაიონი ოდითგან იყო აფხაზეთის ეკონომიკის საფუძველი და ბელელი, პოლიტიკური მიზანშეწონილებიდან გამომდინარე, საჭიროდ ჩათვალეს მისი ტერიტორიის გადანაწილება ოჩამჩირისა და ახლად შექმნილი ტყვარჩელის რაიონებს შორის.

რაიონის მოსახლეობა (რომელზეც თბილისს ხელი არ მიუწვდებოდა, სოხუმს კი არ აინტერესებდა) პირისპირ დარჩა თავის ეკონომიკური, სოციალური, ჰუმანიტარული, პოლიტიკური პრობლემების წინაშე. 1994 წელს და შემდგომ წლებში გალში დაბრუნებული ადამიანების უპირველესი საზრუნავი გახდა გადამწვარი და განადგურებული სახლების აღდგენა, თავშესაფრების

გამართვა, საოჯახო მეურნეობის განახლება, პირუტყვის მოშენება, რაც მეტად ძნელი იყო.

სტიქიურად შეიკრიბნენ სოფელში დაბრუნებული ასაკოვანები და ახალგაზრდები: იმსჯელეს, იკამათეს და გადაწყვიტეს მცირე სახერხი საამქროს გამართვა. სახერხის მონყობას ფული სჭირდებოდა. მოაწყვეს შეკრება და დაადგინეს ყოველი ოჯახიდან ერთი სულის მონაწილეობა ფიზიკურ სამუშაოთა შესრულებაში, საერთო სალაროში თანხის მოგროვება (ვისაც რამდენიც შეეძლო).

სამ თუ ოთხ თვეში, მრავალი წინააღმდეგობის გადალახვის შემდეგ, ზუგდიდში მცხოვრებ დევნილთა დახმარებით, სახერხი საამქრო გაიმართა. ეს იყო სოფლის თვითმმართველობის არაფორმალური ჩანასახი.

თავდაპირველად ხე-ტყეს (მორებს) საკუთარ ეზოებში ამზადებდნენ, შემდეგ კი შეთანხმებით, სოფლის მიმდებარე ტყეში, ცხენებით და კამეჩებით გადაჰქონდათ სახერხში. მოკლე დროში სოფელი საკუთარი ხე-ტყის მასალით მარაგდებოდა.

საქმემ მოითხოვა და ისევ შეიკრიბა სოფლი. გადაწყვიტეს სამშენებლო ბრიგადის შექმნა, რომელიც უსახლკარო ოჯახებისთვის ააშენებდა ოროთახიან ფიცრულ სახლებს და დამხმარე ნაგებობას.

მსგავსი ვითარება იყო რაიონის ბევრ სოფელში, გარკვეულწილად რაიონულ ცენტრშიც.

მოინახა პრაქტიკული ჭკუის, მოხერხებული და დაუზარელი ადამიანთა ჯგუფი, რომელსაც მოსახლეობამ „სოფლის უფროსობა“ შეარქვა, მაგრამ „უფროსობის“ ორგანიზაციულ გაფორმებამდე ჯერ კიდევ შორს იყვნენ.

ომის შემდგომ რაიონის მოსახლეობისთვის ელექტროენერჯის მიწოდება არ შეწყვეტილა, მაგრამ შიდარაიონული და შიდასასოფლო ქსელები განადგურებული იყო. ისევ შეიკრიბა მოსახლეობა „ხელმძღვანელობასთან.“ გადაწყვიტეს ელქსელების აღდგენა. მთელი სოფელი გამოვიდა ბოძების დამზადებისა და გამოცვლის სამუშაოთა შესასრულებლად. მავთული ზუგდიდში

შეიძინეს. სპეციალისტის გარეშე საქმე არ გამოდიოდა და ყველა ოჯახი დათანხმდა თითო ლარის გაღებას რამდენიმე ელექტრიკოს-მონტიორის შესანახად.

სოფლის „ხელმძღვანელობაში“ ახალი ადამიანები გაჩნდნენ, უმეტესად ცნობილი მეურნეები და შეიქმნა ე.წ. აღმასრულებელთა ჯგუფი.

მაგალითი გადამდებია. ამ გზით და ამდაგვარად რაიონის თითქმის ყველა სოფლის მოსახლე უზრუნველყოფილ იქნა ელექტროენერგიით; ზამთარში პრობლემები შეიქმნა, კერძოდ, საჭირო გახდა ტრანსფორმატორების შეკეთება, ზეთით გამართვა, მონესრიგება. გააგზავნეს დელეგაცია რაიონულ ცენტრში, სადაც რაიონის ელქსელის სამსახურში ჯერ კიდევ შემორჩენილი იყვნენ სპეციალისტები (ხელმძღვანელი გოგი შაგიძე, მეტად განათლებული და კეთილშობილი ადამიანი, რომელიც რაიონში დაბრუნდა). შედგა გარიგება, რაიონის ელქსელების სპეციალისტებმა თბილისიდან შეიტანეს ზეთი, მოანესრიგეს ტრანსფორმატორები და მკვებავი მონყობილობები. სოფლის „ხელმძღვანელებსა“ და რაიონული ქსელის წარმომადგენლებს შორის „გაფორმდა“ ურთიერთვალდებულებათა ზეპირი გარიგება. მოგვიანებით, ასეთივე გარიგება შედგა მოსახლეობის წყალმომარაგების საქმეშიც. რაიონული ცენტრი და სოფლები გადაუდებელ საჭიროებათა გამო (ეკონომიკური ინტერესები) მიეზა ერთმანეთს.

მოუვლელობამ და, უპირველეს ყოვლისა, მუხლუხიანმა ჯავშანტექნიკამ საბოლოოდ გაანადგურა სოფლების ცენტრალური და შიდა სასოფლო გზები.

ყველაზე მეტად დაზიანებული გზების განაპირას მცხოვრებლებმა სოფლის ლიდერებთან დააყენეს გზების შეკეთების საკითხი. მოხერხდა გზების შეკეთება: ზუგდიდიდან გადმოიყვანეს ორი „პოგრუჟატელი“, თუმცა ერთი მათგანი „აფხაზმა მებაჟებმა“ წაართვეს, როგორც აფხაზეთის სახელმწიფოს საკუთრება; აუცილებელი გახდა სატვირთო მანქანებისა და ტექნიკური საშუალებების აფხაზეთში გადაყვანაზე ნებართვის მიღება. რა-

იონულ ცენტრში და სოხუმში, ასევე თბილისში გაიგზავნა „პეტიცია.“ როცა ამ საკითხით აფხაზური მხარე არ დაინტერესდა, საქირო გახდა „დელეგაციის“ გაგზავნა სოხუმში, რაც ამ ადამიანებისთვის მეტად ძნელი და მიუღებელი იყო. საქმეში თბილისი ჩაერია და გაეროს დამკვირვებელთა მონაწილეობით ასეთი დროებითი სიტყვიერი ნებართვა გაიცა; აფხაზურ ადმინისტრაციას და რუსეთის სამშვიდობო ძალებსაც სჭირდებოდათ გამართული გზა.

ამ და მსგავს პრობლემებზე სოფლების კავშირი რაიონულ ცენტრთან, სოხუმთან და საქართველოს პარლამენტში აფხაზეთიდან არჩეულ დეპუტატებთან იძულებითი აუცილებლობა გახდა, თუმცა ამ ნაბიჯმა აზრთა სხვადასხვაობა და კამათი გამოიწვია. რიგ სოფლებში მოენყო კრებები. ხმების უმრავლესობით გადაწყდა, რომ წინასწარი კონსულტაციები გაემართათ საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლებთან (მიიწვიეს ზუგდიდში), რათა სოხუმთან კავშირი გაგებულყო არა როგორც უკანონო ხელისუფლებასთან თანამშრომლობა, არამედ, გარდაუვალი აუცილებლობა. რიგ სოფელში მიზანშეწონილად მიიჩნიეს მსგავსი საკითხებით რჩევა ეკითხათ გალის რაიონის აფხაზური საკრებულოს წევრებისთვის (მათ შორის ქართველებიც არიან), რომელთაც აფხაზები ფორმალურად მაინც უწევდნენ ანგარიშს, როგორც მათ წარმომადგენლებს.

სოფლის ლიდერთა ჯგუფი სტიქიურად გახდა მოსახლეობის ინტერესების გამომხატველი. ამ ჯგუფთან ურთიერთობების დამყარება დაიწყო რაიონში მომუშავე საერთაშორისო და ეროვნულმა არასამთავრობო ორგანიზაციებმა, რომლებიც 1995–1998 წლებში, მაისის ტრაგიკულ მოვლენებამდე, ეხმარებოდნენ მოსახლეობას, გაეროს, ეუთოს და სხვა პროგრამებით არემონტებდნენ საცხოვრებელ სახლებს, სკოლებს, საავადმყოფოებს, საყოფაცხოვრებო ობიექტებს, შეჭქონდათ მედიკამენტები და სხვა; გაეროს მეთვალყურეები, როგორც წესი, უპირველესად სოფლის ლიდერებს ხვდებოდნენ მორიგი მკვლევლობის, ყაჩაღობის ან სხვა ძალადობის ფაქტების მოკვლევასთან

დაკავშირებით. საქართველოში დიდი ბრიტანეთის მაშინდელი ელჩის ჯეკკინსის მეუღლე (რომელიც საქართველოში მოღვაწე ერთერთ საერთაშორისო ორგანიზაციას ხელმძღვანელობდა) დაეხმარა ქვემო ბარლებელს მოზრდილი საამქროს მოწყობაში, რომელიც ციტრუსოვანთა ნაყოფის ყუთებს ამზადებდა.

1994-1995 წლიდან, დაბრუნებული მოსახლეობის ინიციატივით, რაიონის ცალკეულ სოფლებში დაიწყო ქართული სკოლების აღდგენა, მაგრამ აფხაზური ადმინისტრაციის კატეგორიულ წინააღმდეგობას წააწყდნენ. პედაგოგთა რისკითა და მათი გმირობის ფასად სწავლება (საქართველოს განათლების სამინისტროს პროგრამით) თანდათანობით ორგანიზებულ ფორმას იღებდა საამისოდ შერჩეულ რამდენიმე შემორჩენილ ძველებურ ოდა-სახლში. რიგი სოფლის საერთო კრების გადანყვეტილებით სახერხი საამქროდან შემოსული მცირედი თანხები მასწავლებლებზე გაიცა სიმბოლურ ჯამაგირად.

აფხაზურმა ადმინისტრაციამ, იგრძნო რა, რომ სკოლებზე კონტროლი ხელიდან უსხლტებოდა, ნება დართო სასწავლო პროცესი ლეგალიზებული ყოფილიყო, ამასთან დაადგინა, რომ პირველი კლასიდან სწავლება სოხუმში შედგენილი პროგრამებით განხორციელებულიყო, ანუ, არსებითად რუსულად და აფხაზურად.

საჭირო გახდა კრების მოწყობა. სოხუმის მუქარის გამო ფორმალურ დათმობაზე წასვლა გადანყვეტეს, სხვა გამოსავალი არ ჩანდა. სკოლების შენახვა ადვილი არ იყო, მასწავლებლებლობა-მეტად სახიფათო. შეთანხმება შედგა: სკოლების უმეტესობა ფორმალურად აფხაზური და რუსული გახდა, რეალურად ქართული. უცხოურმა ორგანიზაციებმა და საქართველოს ხელისუფლებამ მცირეოდენ შეაშველეს ხელი სკოლებს რემონტის ჩატარებით და სასკოლო ნივთების გამოყოფით, თუმცა მშობლიურ ენაზე სწავლების ლეგალიზაცია ვერ მოხერხდა. მოგვიანებით გალის სკოლების ცალკეულ კლასებს სახელმძღვანელოები თბილისმა გამოყო უფასოდ, მასწავლებლებს დაენიშნათ მცირედი ხელფასი ერთჯერადი საჩუქრის სახით. საქართველოს პარლამ-

მენტის რამდენიმე წევრის (ვახტანგ ყოლბაია, ფრაქცია „აფხაზეთი,“ საქართველოს პარლამენტში აფხაზეთის საკითხთა კომისია და სხვა) თაოსნობით გალელ პირველკლასელებს და სხვა დევნილ ბავშვებს წლების განმავლობაში ურიგდებოდათ „დედა ენა,“ სასკოლო ნივთები.

მოსახლეობისთვის მეტად რთული პრობლემა გახდა ჯანმრთელობის დაცვა. საქართველოს და აფხაზეთის ლეგიტიმური მთავრობის ინიციატივით რიგ სოფლებში გახსნილი ამბულატორიები პრობლემებს ვერ უმკლავდებოდნენ, რაიონული საავადმყოფო კი შორს იყო, ამასთან არასათანადოდ აღჭურვილი, თანაც კომენდანტის საათის პირობებში ავადმყოფები ზუგდიდში ვერ გადაჰყავდათ. სოფლის ლიდერები დარწმუნდნენ, რომ საკუთარი შემოსავლების გარეშე ამ ურთულეს საკითხს ვერ გადაწყვეტდნენ. რამდენიმე სოფელში მოხერხდა მცირე და საშუალო სანარმოს ორგანიზაცია, რომლებმაც იკისრეს სამედიცინო საკითხების მოგვარებაში მოსახლეობის დახმარება. მათ შეიძინეს „რაფის“ ტიპის ორი ავტომანქანა, რომელიც სასწრაფო დახმარების მოვალეობასაც ასრულებდა.

აფხაზეთის ადმინისტრაციის მიერ რაიონის სოფლებში ფორმალური მმართველობის შექმნამდე, ადგილზე „არჩეული ხელმძღვანელები“ უმტკივნეულოდ მართავდნენ ვითარებას, რადგანაც მათ ენდობოდნენ, რჩევას თხოვდნენ; რაიონში აფხაზეთის სტრუქტურების მომძღავრებისა და „რეალური ორხელისუფლებიანობის“ პირობებში გაუჭირდათ მუშაობა, თუმცა არაერთი პრობლემის მოავარეს; კერძოდ, სოფლების უმეტესობიდან აღდგა ავტორეისები რაიონულ ცენტრში (კვირაში ორჯერ), მიმოსვლა ქალაქ ზუგდიდში, აღადგინეს რამდენიმე ხიდი, შეაკეთეს გზები, კეთილმოაწყვეს სასაფლაოები.

ამასთან ერთად, მოსახლეობისთვის ცხადი გახდა, რომ ცენტრის (რაიონული თუ უფრო მაღალი) დახმარების გარეშე ვერ გადაწყდებოდა ისეთი საკითხები, როგორცაა კრიმინალებთან გამკლავება, მინების სამართლიანი განაწილება, სამელიორაციო სამუშაოების ჩატარება, ჯანდაცვის და განათლების პრობლემე-

ბის მოგვარება, მთავარი გზების რეაბილიტაცია, უსაფრთხოება, ადამიანის უფლებათა დაცვა და სხვა.

გალში თვითმმართველობის სტიქიურად ფორმირებას მრავალი წელიწადი ვაკვირდებოდი, ზოგჯერ რჩევასაც მთხოვდნენ, მაგრამ ის უმთავრესი დასკვნა, რომლის შესაძლებლობაც მე მომეცა, ისაა, რომ ყოველ სოფელში, თემში (სასოფლო საბჭოში) არიან ადამიანები, რომელთაც სამართლებრივ და ორგანიზაციულ ჩარჩოში „ქვემოდან“ ჩაყენებით შეუძლიათ მოუარონ ისეთ პრობლემებს, რომლებიც სასიცოცხლოდ აუცილებელია ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მყოფი მოსახლეობისთვის მინიმალური საარსებო პირობების შესაქმნელად.

თვითმონესრიგებად სოფელში მაღალია მათი რჩეულებისადმი ნდობა და მხარდაჭერა, ალბათ იმიტომ, რომ გაჭირვების დროს მოსახლეობისთვის მიუღებელია მბრძანებლობა, პოლიტიკური თუ სხვა ნიშნით ადამიანთა დაყოფა, ზედმეტი ორგანიზებულობა და ფორმალიზმი. ამჟამად იქ არსებული სასტიკი რეალობის გამო, სავსებით ბუნებრივია ადგილობრივ მცხოვრებთა შორის სოლიდარობის უჩვეულოდ მაღალი დონე, თანადგომა, ტრადიციის, ადათ-წესების ძველებურად შესრულება; გადარჩენისთვის ბრძოლაში „გაიზარდნენ“ ე.წ. მართვის სუბიექტები და ობიექტები, რომელთაც მიაჩნიათ, რომ თვითმმართველობის (თუმცა ასეთი სახელწოდება მეტად პირობითია) სასოფლო, სათემო და რაიონული დონე აუცილებელია, სხვანაირად ჩაკვდება სოფელი, რაიონი, როგორც სოციალური, კულტურული, ეკონომიკური და ტერიტორიული ერთობა, ერის გენისა და ადათ-წესების მატარებელი და შემნახველი. მათი აზრით, კონფლიქტის მონესრიგების შემდეგ, გარდუვალია თვითმმართველობის მესამე დონე, თუნდაც შეზღუდული, მაგრამ მორგებული და შეხამებული სახელმწიფო მმართველობის ინტერესებთან და აღჭურვილი შესაბამისი უფლებამოსილებით; მათ შორის არსებობს გაუგებრობები, მაგრამ, როგორც წესი, ეს პიროვნულ ინტერესებს შორის წინააღმდეგობა უფროა (რომლის დაძლევა შესაძლებელია პატიოსანი არჩევნებით და მოქნილი სახელმწიფო პოლიტიკით),

ვიდრე ობიექტური რეალობით გამოწვეული შეუთავსებლობა; ადამიანები დარწმუნებული არიან, რომ შემოსავლების სწორი გადანაწილებით, მიზნობრივი სუბსიდირებით, უცხოელთა მატერიალური და ფინანსური დახმარებით ბევრი რამის მოგვარება შეიძლება. მათ საეჭვოდ არ მიაჩნიათ, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობისთვის უმთავრესია მინა, როგორც შემოსავლების უშრეტი წყარო, ადგილობრივი წარმოების გარანტი. შიმშილის საფრთხემ განაპირობა მესიმინდეობის აღდგენა, როგორც საკვებად, ასევე საოჯახო მეურნეობის შესანახად (მესაქონლეობა, მელორეობა, მეფრინველეობა). მაღალმა ფასმა სტიმული მისცა ასეულობით ჰექტარი თხილის ახალი პლანტაციების გაშენებას, თუმცა იქაურთა ყოველდღიურ საქმიანობაში მესიმინდეობას და მესაქონლეობას, შინამეურნეობას დღემდე უმთავრესი ადგილი უკავია, ვინაიდან თავს დამტყდარმა გაჭირვებამ ადამიანებს ერთხელ კიდევ ასწავლა, რომ ნებისმიერ ვითარებაში გადასარჩენად აუცილებელია მხოლოდ საკუთარი თავისა და საკუთარი მეურნეობის იმედით ყოფნა.

გალში, საყოველთაო გაჭირვების პირობებში დაბადებულ ადგილობრივ თვითმართვას (სახელმწიფო მართვის ორგანოები იქ არ არსებობს) ქალაქებში გადატანილი სახელი არა აქვს (არც თვითმმართველობა ჰქვია და არც მმართველობა), მაგრამ რეალურად ერთი ადგილი და მეორე. რიგ საკითხებში ხალხსა და ლიდერებს შორის გაუგებრობებსაც აქვს ადგილი, მაგრამ ყველაფრის მოგვარება შეიძლება, როცა მსაჯულად საერთო კრებას მოიწვევენ, ადამიანებს ერთად თუ ცალ-ცალკე განუმარტავენ და საქმის კურსში ჩააყენებენ.

გალელებს მიაჩნიათ, რომ სამდონიანი მმართველობა, ორი თუ ერთი, მთავარი არ არის და არც უფლისგანაა დადგენილი; იქ იმდენი პრობლემაა, რომ ღმერთმა ქნას, სამი დონეც მოერიოს მათ. მხედველობაშია უფლებამოსილებათა იმგვარი გადანაწილება, როცა მეორე დონე აკეთებს იმას, რომლის გაკეთებას პირველი ვერ ახერხებს, მესამე კი იმას, რასაც მეორე ვერ მოერევა. მთავარია, რომ უფლებამოსილებათა გადანაწილების არსებითი

მიზანი იყოს ეკონომიკური და სოციალური უზრუნველყოფა, მყარი საოჯახო შემოსავალი. გალელთა აზრით (არიან იქ ასეთი ადამიანები!), არასწორია მტკიცება იმისა, რომ სანამ ქვეყანა ლატაკია და ბიუჯეტი მწირი, თვითმმართველობა ვერ გაამართლებს. სწორედ, რომ პირიქითაა, მხოლოდ ორგანიზებული თვითმმართველობა და ვითარების ადეკვატური ეკონომიკური მექანიზმები უზრუნველყოფენ ადგილებზე სილატაკის დაძლევას, თვითუზრუნველყოფას, სახელმწიფო ბიუჯეტისგან დამოკიდებულების შემცირებას, სახელმწიფოს „ხილული ხელის“ შემსუბუქებას და მისი ე.წ. უჩინარი ფეხის ნეიტრალიზაციას.

ადგილობრივი თვითმმართველობის უპირველესი საფუძველი ეკონომიკა, ეკონომიკური ინტერესებია. ალბათ, მართლებია არიან ადგილობრივი მმართველობის არაპოლიტიზირებული მკვლევარები, მეცნიერები და პოლიტიკოსები, რომელთაც მიაჩნიათ, რომ მთლად ბრმად, მხოლოდ საბაზრო ეკონომიკაზე მინდობით საზოგადოებას არასოდეს უარსებია, მით უფრო სოფელში, სადაც ვაჭრობა, ქალაქისგან განსხვავებით, ისტორიულად უფრო საქონელგაცვლა იყო და სასაქონლო წარმოება მოგვიანებით გაჩნდა. ცხადია ისიც, რომ თვითმმართველობა, თუნდაც სამართლებრივ და ორგანიზაციულ ფორმას მოკლებული, ყოველთვის არსებობდა მმართველობის სხვა (მონათმფლობელური, ფეოდალური) ფორმების გვერდით, მათ შორის სახელმწიფო მმართველობის პარალელურად. ისტორიულად იგი წინ უსწრებდა საბაზრო ეკონომიკას და სახელმწიფოს წარმოშობასაც. თავისი „ასაკით“ იგი პირველწარმოების ასაკისაა, ვინაიდან ის მაშინ იწყებს არსებობას, როცა თემის ეკონომიკა და მისი შეთანხმებული მმართველობის აუცილებლობა ჩნდება.

განვითარებული დემოკრატიის ქვეყნებში თვითმმართველობის ბუმი განპირობებულია საბაზრო ეკონომიკის სრულიად კანონზომიერი მოვლენებით, რომლის ყოვლისშემძლეობა, თუმცა გაზვიადებულია, ისევე როგორც მისი მეორე უკიდურესობა, სახელმწიფოს ყოვლისმომცველი ჩარევის აუცილებლობა. ზომიერება გარდაუვალია სახელმწიფოს მდგრადი და სტაბილური

განვითარებისთვის, მაგრამ უეჭველია, რომ თვითმართველობა მეტად მოქნილი მექანიზმია საბაზრო ეკონომიკის „უჩინარი ხელის“ და „უჩინარი ფეხის“ შესავსებად, რომლის გარეშეც ქვეყნის ყველა რეგიონში ინვესტიციების სტიმულირება და გადანაწილება ისევე წარმოუდგენელია, როგორც წყლის აღმა დინება გარეგანი ზეწოლის და სტიმულირების გარეშე.

გაღეღები მიყვებოდნენ, რომ ქალაქ ფოთის განვითარების ერთი ისტორიული მონაკვეთი თვითმმართველობის პრობლემების ოპტიმალური გადანყვევების გასაოცარი ეროვნული მაგალითია და ნიკო ნიკოლაძის გაბედული ღვაწლი სერიოზულადაა შესასწავლი. მათი აზრით, ქალაქ თბილისის უძველესი თვითმმართველობა, ასევე მე-19 საუკუნის სოხუმის თვითმმართველობის გამოცდილება განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს.

საბაზრო ეკონომიკამ ქალაქიდან სოფელში უნდა გადაინაცვლოს, რაც წარმოუდგენელია ადგილობრივი თვითმმართველობის საკანონმდებლო, მატერიალური დაფინანსური მხარდაჭერისა და შესაბამისი ინსტიტუციური უზრუნველყოფის გარეშე. ამ საქმეში მეტისმეტი სიფრთხილე უადგილოა. სხვანაირად შეუძლებელია მოხდეს ის, რაც მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში მოხდა, ანუ აყვავდეს, გაძლიერდეს სოფელი, თემი, რაიონი, რეგიონი, დემოკრატიამ მოსახლეობას მოუტანოს ადამიანური ცხოვრება და ბედნიერება.

**გაზეთი „რეგიონის დროით“,
1 დეკემბერი, 2005წ.**

აკადემიკოსი ილია ვეკუა

2007 წლის 23 აპრილს სრულდება გამოჩენილი ქართველი მათემატიკოსის, საქართველოს მეცნიერებისა და კულტურის დიდი ორგანიზატორის, საზოგადო მოღვაწის ილია ნესტორის ძე ვეკუას დაბადებიდან 100 და გარდაცვალებიდან 30 წლისთავი.

აფხაზეთში, გალის რაიონში (სამურზაყანო), ღარიბი გლეხის ოჯახში დაბადებულმა ნიჭიერმა ახალგაზრდამ თავისი შრომის-მოყვარეობით და უდრეკი ნებისყოფით გაიარა გზა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რიგითი სტუდენტიდან ყოფილი საბჭოთა კავშირის ყველაზე პრესტიჟული მათემატიკური დანესებულებების ხელმძღვანელის, საქვეყნო სამეცნიერო და საზოგადოებრივი აღიარების მწვერვალებამდე; მან, ნიკო მუსხელიშვილთან ერთად, საქართველოს მათემატიკურ სკოლას მსოფლიო აღიარება მოუპოვა.

აღსანიშნავია, რომ უსწავლელმა, მაგრამ ბუნებრივი სიბრძნით შემკულმა მამამ-ნესტორ ვეკუამ, ოჯახის მარჩენალი კამეჩი გააჰყიდა, რათა ნიჭიერ ახალგაზრდას თბილისში ჩასვლისა და რამდენიმე თვე თავის შენახვის საშუალება ჰქონოდა.

ახალგაზრდა მეცნიერის განსაკუთრებული ნიჭიერება ღირსეულად განჭვრიტეს ქართული მათემატიკური მეცნიერების ისეთმა კორიფეებმა, როგორებიც იყვნენ ანდრია რაზმაძე, გიორგი ნიკოლაძე, არჩილ ხარაძე, ლევან გოკიელი, ხოლო ქართველ მათემატიკოსთა მამამ, ნიკო მუსხელიშვილმა ასპირანტურის გასავლელად მას რეკომენდაცია გაუწია მსოფლიო აღიარების მქონე აკადემიკოს კრილოვთან სანკტ-პეტერბურგში.

1939 წელს, 32 წლის ასაკში, ილია ვეკუა მათემატიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, თსუ-ს პროფესორი ხდება, 1944-1947 წლებში იგი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პრორექტორია სასწავლო დარგში. ამ დროისთვის ილია ვეკუა უკვე აღიარებული მეცნიერია არა მარტო საქართველოსა და რუსეთში, არამედ საზღვარგარეთის მრავალ ქვეყანაში. მისი მონოგრაფიები ლებულობენ უმაღლეს სახელმწიფო პრემიებს, მისი შრომები ითარგმ-

ნება ინგლისურ, გერმანულ, იაპონურ და სხვა ენებზე, ლექციების წასაკითხად ინვევენ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში.

ნაყოფიერი იყო მისი მოღვაწეობა მოსკოვში, სადაც ხელმძღვანელობდა მსოფლიო აღიარების მქონე სამეცნიერო ცენტრებს. უშუალოდ მის სახელთან არის დაკავშირებული სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ციმბირის განყოფილების შექმნა, აკადემიური ქალაქის და ნოვოსიბირსკის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შექმნა, რომლის პირველი რექტორიც თვითონ გახდა. ამ უნივერსიტეტში აღიზარდა თანამედროვეობის მრავალი დიდი მათემატიკოსი.

1964 წელს იგი სათავეში ჩაუდგა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს, შექმნა გამოყენებითი მათემატიკის პრობლემათა ლაბორატორია, მოგვიანებით გამოყენებითი მათემატიკის ინსტიტუტი, რომელიც მის სახელს ატარებს.

1972 წელს ილია ვეკუას ირჩვევენ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტად, სადაც მკაფიოდ გამოჩნდა მისი კიდევ ერთი ტალანტი, კერძოდ, შექმნა პირობები, რათა ხელი შეწყობოდა მეცნიერების ფუნდამენტური და პრაგმატული დარგის განვითარებას, ეროვნული კულტურის აყვავებას, ისტორიული მემკვიდრეობის დაცვა-პატრონობას, მეცნიერებისა და კულტურის ერის სამსახურში ჩაყენებას. ამავე წლებში მეცნიერებათა აკადემიასთან იქმნება სვანეთის (საქართველოს მაღალმთიანი რეგიონების) შემსწავლელი ექსპედიცია. მის სახელთან არის დაკავშირებული გამოჩენილი ქართველი მოღვაწეების სახელთა უკვდავყოფა, საიუბილეო ღონისძიებების პირდაპირი დაკავშირება სტუდენტების და ახალგაზრდა მეცნიერების ნიჭიერების წარმოჩენასთან. აკადემიკოს ვეკუას ინიციატივით გრანდიოზული მასშტაბით აღინიშნა ივანე ჯავახიშვილის დაბადების 100 წლისთავი. საზეიმო დღეებში საქართველო მსოფლიოს ელიტარულ მოღვაწეთა დიდი თავყრილობის ცენტრად იქცა, ხოლო თბილისი მსოფლიოს აღიარებულ მეცნიერთა ოლიმპად.

ილია ვეკუას არასოდეს გაუწყვეტია კავშირი მშობლიურ

აფხაზეთთან; მან მრავალი სახელოვანი მეცნიერი და მოღვაწე გაუზარდა აფხაზეთს, მუდამ აინტერესებდა მშობლიური აფხაზეთის ამბები, მისი ტკივილი და სიხარული, დიდი მოუცლევლობის მიუხედავად ახერხებდა აფხაზეთში ჩასვლას, ამიტომაც მოიარებოდა იგი წმინდა ადამიანად აფხაზი მოსახლეობის თვალში; მას განსაკუთრებული ზეიმით ხვდებოდნენ სოხუმში, გუდაუთაში, გალში. აფხაზეთის ენის, ლიტერატურისა და ისტორიის უცვლელი დირექტორი აკადემიკოსი გიორგი ძიძარია წერდა: „ილია ნესტორის ძეს მშობლიურად მიაჩნდა აფხაზეთი, და რა თქმა უნდა, ჩვენი ინსტიტუტი. როცა ბატონი ილია ჩვენთან რეკავდა და ვსაუბრობდით, მას არასოდეს არ უკითხია როგორ გაქვთ საქმე, ან როგორ არის თქვენთან საქმეო, ის ყოველთვის მეკითხებოდა: როგორ არის ჩვენთან საქმე, ან როგორ გვაქვს საქმე. დიახ, მან უდიდესი წვლილი შეტანა აფხაზეთის მეცნიერების და კულტურის განვითარებაში.“

1968 წელს, როცა უკვე მკაფიოდ იკვეთებოდა ქართულ-აფხაზური დაპირისპირების პროვოცირების მორიგი მცდელობა, აფხაზეთის საზოგადოებამ ილია ვეკუას დიდი ზეიმი გაუმართა ქ. სოხუმში. აფხაზებმა იგი ერთ კვირით მიიწვიეს გუდაუთაში. ეს იყო დაუვიწყარი ყურადღების და ღვთიური პატივისცემის დღეებიო, იხსენებდა ილია ვეკუა.

აფხაზთა აზრით, იგი იყო თავისი ხალხის ნამდვილი შვილი, ქართულ-აფხაზური ზნეობის და ტრადიციების დამცველი და გამტარებელი, პირდაპირი და რაინდი, რომელსაც ხალხისთვის მიცემული სიტყვა არასოდეს გაუტეხავს.

1985 წლის აპრილში აკადემიკოს ვეკუას მშობლიურ სოფელ შეშელეთში (გალის რაიონი) მისი სახლ-მუზეუმი გაიხსნა. მუზეუმის გახსნის ცერემონიალი, (მიუხედავად შემდეგ განვითარებული ტრაგიკული მოვლენებისა) ქართველი და აფხაზი ხალხის მეგობრობის და ნათესაობის უპრეცედენტო გამოვლინება იყო, რომლის დავინწყება შეუძლებელია.

1977 წელს თბილისის უნივერსიტეტში გაიმართა ილია ვეკუას 70 წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო საბჭოს სხდომა. მან,

უკვე უკურნებელი სენით შეპყრობილმა, ვერ შეძლო საქართველოს ახალგაზრდებისადმი მიმართვის ტექსტის წაკითხვა, მაგრამ ათასობით სტუდენტმა და ათეულ ათასობით ადამიანმა მოისმინა ამ სიტყვის აუდიოჩანაწერი; მისი ეს მიმართვა დღემდე ითვლება აღმზრდელისა და აღსაზრდელის დამოკიდებულების, მამულიშვილობის, ეროვნული და მსოფლიო მეცნიერებისადმი ფანატიკური ერთგულების, ცოდნისა და განათლების მუდმივი განახლების აუცილებლობის, ეროვნული უნივერსიტეტის პრესტიჟის ამაღლებაზე საყოველთაო ზრუნვის, აღზრდისა და განათლების ერთიანობის კლასიკურ მაგალითად.

იუბილეზე მოწვეულმა უცხოელმა სტუმრებმა იგი XX საუკუნის უდიდეს მეცნიერად და საზოგადო მოღვაწედ აღიარეს.

აკადემიკოსი ილია ვეკუა 1977 წელს გარდაიცვალა, დაკრძალულია მთაწმინდის მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში. მისი ბრძოლა სიკვდილთან მისივე მორიგი გამარჯვება იყო, რადგანაც მეცნიერის ბოლო შრომები, საერთაშორისო აღიარების თვალსაზრისით, იქცა მათემატიკური მეცნიერების ახალ, ურთულეს დარგებში ქართული სკოლის კიდევ ერთ გამობრწყინებად, რომლის სათავეებთან მისივე აღმზრდელი, უდიდესი ქართველი მათემატიკოსი ნიკოლოზ მუსხელიშვილი იდგა.

**„აფხაზეთის სმა,“
17 აპრილი, 2006წ.**

შედეგები ქართველთა და აფხაზთა წინააღმდეგ

იანკოვსკის (კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველი) 1881 წლის ცირკულარი საქართველოში ქართული ენის ნაცვლად რუსული ენის სწავლებას აწესებდა. აიკრძალა ქართული ჟურნალ-გაზეთების გამოცემა. სკოლებში მშობლიური ენა გამოცხადდა არასავალდებულოდ და მას მხოლოდ დაბალ კლასებში ეთმობოდა მცირე დრო, ისიც გაკვეთილების ბოლოს.

იმავე იანკოვსკის 1885 წლის ცირკულარით ქართული ენა საერთოდ აიკრძალა სკოლებში და იგი „საოჯახო საზრუნავად“ გამოცხადდა; სამეგრელოს, აჭარის, სვანეთის სკოლებში სწავლება შემოიღეს მეგრულ, თურქულ და სვანურ ენებზე იმ მომიზეზებით, რომ თითქოს მეგრელები, აჭარელები, სვანები არაქართველ ეროვნებებს წარმოადგენენ.

წელიწადზე მეტია, რაც გალის რაიონში განაახლეს რაიონულ გაზეთ „გალ“-ის („გალი“) გამოცემა. გაზეთი თვეში ორჯერ გამოდის. ოთხგვერდიანი გაზეთის ორი მესამედი რუსულია. გაზეთს თითქოსდა საინფორმაციო ხასიათი აქვს, მაგრამ პოლიტიზირებულია და ე.წ. აფხაზეთის დამოუკიდებელი სახელმწიფოს განდიდებას ემსახურება.

გაზეთის პირველ გვერდზე თვალსაჩინოდ გამოტანილია ციტატა ადამიანის საყოველთაო უფლებათა დეკლარაციიდან: „ყველა ხალხი თანასწორუფლებიანია, ყველას აქვს უფლება ილაპარაკოს და წეროს მშობლიურ ენაზე.“

გაზეთის ერთ-ერთ ნომერში ავტორები ცდილობენ დაასაბუთონ, რომ მეგრელები უძველესი ხალხია, რომელთაც ჰქონდათ საკუთარი დამწერლობა, რომელიც წაართვეს, ისევე როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრიობა, ენა, კულტურა, აჰყარეს ღირსება და პატივი; აფხაზები დღენიადაგ ზრუნავენ მხარში ამოუდგენენ სამურზაყანოელებს და „მილიონნახევარ მეგრელს

დამოუკიდებლობის აღდგენასა და თავისუფლების მოპოვებაში.“

მკითხველს არ გაუჭირდება გაიცნობიეროს ახალი იანკოვსკის შემკვეთის ვერაგული მიზნები, მაგრამ გასაოცარი ის არის, რომ სხვათა მიბაძვით დაბრმავებული აფხაზები ვერ გრძნობენ უახლოეს მომავალში აფხაზეთში ქართული და აფხაზური ენების დასასრულს, მათ ეგრეთწოდებულ ინკორპორაციას რუსულ ენასა და რუსულ სახელმწიფოში.

აფხაზეთში ქართული ენის ბედის შესახებ საყოველთაოდ ცნობილია. ახლა იქ ოფიციალურად ყველა სკოლა რუსული და აფხაზურია, დაწყებით კლასებში ქართული ისწავლება როგორც ერთ-ერთ უცხო ენა, ისიც ბოლო გაკვეთილად. დღემდე ამო გამოდგა ქვეყნის ხელისუფლების, გაეროს, სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების მცდელობა ვითარების შესაცვლელად. მორიგი სატყუარა აღმოჩნდა აფხაზეთის ამჟამინდელი პრეზიდენტის წინასაარჩევნო დაპირება ქართული სკოლების აღდგენის შესახებ.

დაქუცმაცებულ, შაგრენის ტყავივით დაპატარავებულ და სხვა რაიონებისთვის გადანანილებულ გალის რაიონში ქართული ენა ფაქტიურად აკრძალულია, თუმცა სოხუმის ოფიციალური მტკიცება (რაც დაფიქსირებულია მათსავე კონსტიტუციაში), რომ „ყველა ხალხს აქვს მშობლიურ ენით სარგებლობის უფლება,“ რბილად თუ ვიტყვით, ბლეფია, რადგან, თუნდაც სოხუმის მონაცემებით, აფხაზეთის ამჟამინდელი მოსახლეობის 36% აფხაზია, 25% კი ქართველი.

ახლა ისევ „გალ“-ის შესახებ.

გაზეთი არ სჯერდება „ჩვეულებრივ“ ანტიქართულ თემებს და ახალი აღთქმის მეგრული სიტყვებით თარგმნას და პუბლიკაციას მიჰყო ხელი, მაგრამ, რადგანაც მყიდველი და მკითხველი არ ჰყავს, აქვე აქვეყნებს გალაკტიონ ტაბიძის, ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, ვაჟა-ფშაველას ლექსებს, სულხან-საბა ორბელიანის იგავ-არაკებს, კონსტანტინე გამსახურდიას მოთხრობებს, სხვა გამორჩენილი ქართველი მწერლების ნაწარმოებებს მეგრული კოლოკავების გამოყენებით (იქაურთა გადმოცემით, ერთი ფრიად განათლებული, მაგრამ, აფხაზთა მიერ მეტისმე-

ტად შენუხებული ადგილობრივი ჭყურნალისტის ხელშეწყობით), და რალა თქმა უნდა, მათ საფარველში ცალკეული რუსი და აფხაზი მწერლებისა და პოეტების ანტიქართულ ნაწარმოებებს.

გალის რაიონის მოსახლეობისთვის, ბუნებრივია, ძნელია მეგრულად შედგენილი წერილების წაკითხვა, ამიტომ ახალი აღთქმის წმინდა ფურცლებივით გადასცემენ ერთმანეთს ენგურს გამოლმიდან გადატანილ ან აფხაზეთში შემთხვევით მოხვედრილ ქართულ გაზეთებს ან მათ ნაგლეჯებს. ნატრობენ იმ დროს, როცა ქართული მხარე (გალის რაიონის ძველი გამგეობა, ხელისუფლების ფინანსური დახმარებით) ახერხებდა გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“ შეტანას და გავრცელებას.

გალის მოსახლეობა ღებულობს რიგ ტელეგადაცემებს (ტელევიზორები თითქმის მთლიანად გაიტანეს ბოევიკებმა), მაგრამ აფხაზეთის სხვა რაიონებში მცხოვრები ქართველები სრულ საინფორმაციო ვაკუუმში არიან.

არსებობს აზრი, რომ „გალ“ თითქოსდა არ წარმოადგენს რამენაირ საფრთხეს ქვეყნისთვის, მაგრამ აფხაზეთის ისტორიაში ოდნავ ჩახედულისთვის ცნობილია თუ როგორ ჩაანაცვლა (XVI-XVII საუკუნეები) ჩრდილოეთიდან ჩამოსული რამდენიმე ასეული მეომრის და მათი მეთაურების ენამ, უძველესი ადგილობრივი აფხაზური ენა ამჟამინდელი (როგორც თვითონ ამბობენ) აფსუური ენით. აფხაზეთში დარჩენილი და, ამდენად, ცენტრალური ხელისუფლებისგან სრულიად დაუცველი მოზარდი, რომელმაც არ იცის საქართველოს (სეპარატისტების მიერ აკრძალულია) ისტორია, გეოგრაფია, არ იცნობს საქართველოს სახელმწიფოს წარმოშობასა და განვითარებას, აფხაზეთის საკითხებში ერთიანი საქართველოს სამეფოს, იმერეთის სამეფოს, სამეგრელოს, გურიის, სვანეთის ყოფილი სამთავროების როლს და ადგილს, შესაძლებელია თაფლაკვერად მიიღოს შხამი, რასაც მას კარგად შენიღბულად სთავაზობენ.

ამ ზაფხულს, არდადეგებზე, ერთი მეცხრე კლასელი გალეელი მოსწავლე თავის თანატოლებთან ჩასულა ზუგდიდში. ყმანვილებს შორის საკამათო გამხდარა გალეელი სტუმრის მტკიცება

იმის თაობაზე, რომ, როგორც მათ ასწავლიან, აფხაზთა მეფეებს დაუპყრიათ საქართველოს მიწები, შეუქმნიათ „დიდი აფხაზეთი“ და ქალაქი ქუთაისი აუშენებიათ. მასპინძელმა თანატოლებმა თურმე არაფერი დაუთმეს გაცხარებულ სტუმარს და განუმარტეს, რომ გალში მას ცრუ ისტორიას ასწავლიან და დასტურად წინა საუკუნის 20-იან წლებში გამოცემული წიგნები დაუნყვიათ მაგიდაზე; გადმომცეს, ცნობისმოყვარე ყმანვილი თუ როგორ ეძებდა პასუხებს მისთვის საინტერესო კითხვებზე და როგორი გაოცება გამოუხატავს, როცა წაუკითხავს: „მე-8 საუკუნის 30-იან წლებში ჩამოყალიბდა აფხაზეთის სამთავრო. 735 წელს არაბებმა, მურვან ყრუს მეთაურობით სამცხეში იბერიელთა ჯარი დაამარცხა და გაილაშქრა ეგრისში, აიღო ციხე-გოჯი, შემდეგ კლისურის ციხეს და ცხუმს მიადგა. არაბები მოკლე ხანში გაეცალნენ ამ მხარეს... ბიზანტიის კეისარმა დაანინაურა აფხაზეთის ერისთავი, ტიტულად უბოძა ლეონ I და დაუმკვიდრა საგამგებლოდ აფხაზეთი კლისურიდან ვიდრე დიდი ხაზარეთის მდინარემდე..... ლეონ პირველის შემდეგ ერისთავი გახდა ლეონ II, იგი მეფედ იწოდებოდა, ვინაიდან დასავლეთ საქართველოს მეფე მემკვიდრეობით გახდა. ქართველი ისტორიკოსის ჯუანშერის მიხედვით აღმოსავლეთ საქართველოს (ქართლის) მეფე არჩილმა, რომლის გავლენა ეგრისზე ვრცელდებოდა და ბიზანტიის იმპერატორის ნებით აფხაზეთსაც მფარველობდა, ლეონს ცოლად შერთო თავისი დისწული, ეგრისის მეფის ასული, გადასცა სამეფო გვირგვინი და ამით იგი ეგრისის სამეფოს მემკვიდრედაც აღიარა. „მატიანე ქართლისა“ გვეუბნება, რომ ეგრისის უმემკვიდრო მეფის სიკვდილის შემდეგ ლეონმა მემკვიდრეობით მიიღო ტახტი. ქართლის მეფის სურვილით და ეგრისის ტახტის მემკვიდრეზე დინასტიური ქორწინების წყალობით, ლეონ II გახდა მთელი დასავლეთ საქართველოს კანონიერი მფლობელი. მას ეწოდა „აფხაზეთის მეფე“ თავისი პირვანდელი სამთავროს სახელწოდების მიხედვით და ასე იქცა დასავლეთ საქართველო „აფხაზეთად.“

დაფიქრებულ გალელ სტუმარს, რომელსაც ბევრი სხვა წიგნიც გააცნეს, ისიც აუხსნეს, რომ ქუთაისი ქართული ქალაქი

იყო და ასეა ახლაც, იმდროინდელი აფხაზები ქართულად საუბრობდნენ. დაბნეულ სტუმარს ასევე აუწყეს, რომ არაფერია გასაკვირი, ვინაიდან მსგავსი მაგალითები უამრავია კაცობრიობის ისტორიაში, თუნდაც ის, რომ არაბები ეგვიპტეში გადავიდნენ საცხოვრებლად და დღემდე ეგვიპტელებად იწოდებიან; ლეონ II დამპყრობი აფხაზი მეფე კი არა, ისეთივე მეფე იყო, როგორც საქართველოს სხვა მეფეები; მან დიდი წვლილი შეიტანა დასავლეთ საქართველოს გაერთიანებაში, ქართული კულტურის, ქართული მნიგნობრობის, ქართული პოლიტიკური კურსის გატარებაში, ქრისტიანული სარწმუნოების განმტკიცებაში.

სტუმარს და მასპინძელთა კამათი მთელი ზაფხული გაგრძელებულა; მოგვიანებით, თურმე, სტუმარი უხსნიდა მასპინძლებს, რომ „აფხაზი მეფეების ძალისხმევით დასავლეთ საქართველოს ეკლესია გამოსულა ბიზანტიის გავლენისგან, გაუქმებულა ბიზანტიური ეპისკოპოსობა ფაზისში, გუდაყვაში; მეფე გიორგი მესამეს დაუარსებია მარტვილის ჭყონდიდელის კათედრა, ლეონ III დროს ჩამოყალიბებულა მოქვის ტაძრის კათედრა, დიდი საქართველოს გამაერთიანებელი მეფის ბაგრატ მესამის დროს, – ბედიის კათედრა...“

ცხადია, რომ ზემოაღნიშნული ერთერთი გამოძახილია იმ პოლიტიკისა, რასაც რუსეთი და აფხაზეთის სეპარატისტული ხელისუფლება ახორციელებს გალის რაიონის ქართული მოსახლეობის მიმართ. სამწუხარო, მაგრამ ფაქტია, რომ გალის რაიონის სკოლების ეზოებში ბავშვები რუსული და ქართული ჟარგონებით ჟივილ-ხივილობენ ხანდახან, სოფლის შარაგ ზებზეც გაიგონებ საუბარს უცხო ენებზე.

აფხაზეთის მოსახლეობის გარუსების საფრთხე რეალურია, რაც, ჩემი აზრით, ადეკვატური საპირწონე ზომების დროულ გატარებას მოითხოვს.

გაზეთი „გალ“ სოხუმის დაფინანსებით, პირველ პოსტკონფლიქტურ წლებშიც გამოდიოდა, მაგრამ შეწყდა მოსახლეობის ღია და ფარული პროტესტის გამო. გაზეთი აღდგენილ იქნა და ამჟამად გამოიცემა აფხაზთა „სიძის“, ვინმე ინგლისელი მეცნიე-

რის, ე.წ. კავკასიოლოგი და აფხაზოლოგი ჰიუტის ფინანსური მხარდაჭერით.

გაზეთს სოხუმშიც ჰყავდა და ჰყავს მონინალმდეგეები. ესენი აფხაზეთის ისტორიაში ჩახედული ადამიანებია, რომლებმაც შესანიშნავად იციან, რომ მეგრული დიალექტი იგივე ქართულია, რომ მეგრელები, უძველესი კოლხები, თუნდაც გააფხაზებულნი, სისხლით, ხორციით და სულით ქართველები არიან და მეტად უძნელდებათ აფსუური (ადილურ-ჩერქეზული კონგლომერატი) ენის შესწავლა.

იქნებ საჭირო იყოს იმისი აღნიშვნაც, რომ ბოლო დროს ოკუპირებული აფხაზეთის საზოგადოებაში ცხარე კამათის საგანია აფხაზურ-რუსული ურთიერთობის ისტორიის საკითხებიც; უფრო ზუსტად, აფხაზეთის ისტორიის სასკოლო სახელმძღვანელოს გამო, რომლის ავტორია სტანისლავ ლაკობა (ოლეგ ბლაჟბასთან ერთად). ავტორებს დაუფარავად ადანაშაულებენ ანტირუსულ განწყობაში, კერძოდ იმაში, რომ აფხაზეთის ისტორიის გარკვეულ პერიოდს ისინი „რუსეთის ბატონობის შავბნელ პერიოდს“ უწოდებენ. „XIX საუკუნის გადმოცემა არ შემოიძლია. ის აფხაზებისთვის (და არა მარტო მათთვის) ძალიან მძიმე და საშინელი საუკუნე იყო. თუმცა არ არის მართალი, რომ იმ დროს კარგი არაფერი ხდებოდა, რომ კულტურის, მშენებლობისა და არქიტექტურის სფეროებში მრავალი რამ არ გაკეთებულა. ამას არავინ უარყოფს,“ მიაჩნია სტანისლავ ლაკობას. „რუსეთისა და აფხაზეთის ურთიერთობის ისტორიაში ნათელი ფურცლებიც იყო და ბნელიც, მრავალი საუკუნის განმავლობაში ერთმანეთის გვერდიგვერდ მცხოვრები ერების ისტორიაში სხვაგვარად ვერც იქნებოდა,“ – ასევე იმართლებენ თავს რუსი მოხელეების წინაშე სოხუმის რეჟიმის მესვეურები.

ადრეულ პერიოდს თავი რომ დავანებოთ, ფაქტია, რომ გალის რაიონში მივლინებული გუდაუთელი მილიციონერებიც კი ადგილობრივ მოსახლეობასთან ქართულად საუბრობენ. მრავლისმეტყველია, რომ აფხაზი ისტორიკოსი სიმონ ბასარია, უკიდურესად ანტიქართულად განწყობილი მოაზროვნე (მაგრამ უდავოდ ნიჭიერი ადამიანი), 1925 წელს გამოცემული „აფხაზეთის ისტორი-

ის“ ავტორი, სამურზაყანოელთა დახასიათებისას აღნიშნავს, – სამურზაყანოელები აფხაზები იყვნენ, მაგრამ მეგრული ენის გავლენით გაქართველდნენ. უფრო მეტიც, ტკბილი და მელოდიური მეგრული ენა და სიმღერა აფხაზ პატარძალს ერთ წელიწადში იმდენად აქართველებს, რომ მეგრელი ქალებისგან ვერ გაარჩევო!

ზემოაღნიშნული სულაც არ ნიშნავს, რომ თავი დავიმშვიდოთ. ადრე რამდენადმე განსხვავებული ვითარება იყო, ადმინისტრაციული საზღვარი მდინარე ენგურზე ჩაკეტილი არ იყო, რუსი და აფხაზი მესაზღვრეები და მეზაყეები ნაკლებად აბრკოლებდნენ აფხაზეთში შესვლას და გამოსვლას.

ასე, რომ დროა საქართველოს სახელმწიფომ, ქართველმა მამულიშვილებმა, შეძლებულმა მოქალაქეებმა, ადამიანის უფლებათა დამცველებმა ხმა აღიმადლონ და აკეთონ ის, რასაც ასეთ ვითარებაში გააკეთებდნენ საამისოდ უფლებამოსილი სახელმწიფო სტრუქტურები და პატრიოტი მოქალაქეები.

საქართველოს უამრავი გამოჩენილი პოლიტიკოსი, ნიჭიერი შემოქმედი, მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე, მხატვრული სიტყვის დიდოსტატი ჰყავს, მაგრამ, რატომღაც ნაკლებად აქტიურობენ. თავის დროზე ილია, აკაკი, ვაჟა, მაჩაბელი, გალაკტიონი, ლეო ქიაჩელი, ნიკო ნიკოლაძე, პავლე ინგოროყვა, შოთა ნიშნიანიძე, სხვები და სხვები არ დადუმებულან, მაშინაც კი, როცა არდადუმება, შესაძლოა, სამუდამო დადუმების ტოლფასი ყოფილიყო.

არის ახლა დუმილი ოქრო?

ჩვენდა სამწუხაროდ თუ საბედნიეროდ, ამჟამად ბევრი მხოლოდ იმისი იმედითაა, რომ ახალი ხელისუფლება ყველაფერს მოაგვარებს. ხალხს სჯერა რევოლუციით მოსული ახალგაზრდა და ენერგიული ხელისუფლების, მაგრამ რეალურია ისიც, რომ თუ ხელისუფლებას საზოგადოების ჯეროვანი მხარდაჭერა და აქტიური თანადგომა არ ექნა, უპირველესად იმ ხალხისა, ვინც უნდა დაბრუნდეს და იცხოვროს აფხაზეთში, როგორც იტყვიან, ალექსანდრე მაკედონელიც ვერაფერს გახდება.

„დილის გაზეთი“,
16 ივლისი, 2006წ.

გალი – რეპრესიები ბრძოლაში, პითარება დაქაბულია

იმ ტრაგიკული დღიდან ცამეტი წელიწადი გავიდა, მაგრამ დღემდე თვალწინ მიდგას 30 სექტემბერის დილის 3 საათი, როცა კოლხი დედების საზარელმა კვიცილმა შესძრა სამურზაყანო. სახელმწიფო საბჭოს ჯარისკაცები უწესრიგოდ ტოვებდნენ აფხაზეთს და გალის რაიონს. გალის საზღვრებს ცეცხლით და მახვილით მოადგა აფხაზური გვარდიისა და მოხალისე-ბოევიკთა ავანგარდი. ხელისუფლებისაგან მიტოვებულ და განწირულ ადამიანებს თავადვე უნდა გადაეწყვიტათ საკუთარი ბედი. გადარჩენის სხვა არჩევანი არ იყო, გარდა საკუთარი ეზო-კარის მიტოვებისა და გაქცევისა.

გათენებამდე ენგურს გაღმა უნდა გაეღწიათ; და დაიძრნენ თავზარდაცემული ადამიანები ზუგდიდისა და წალენჯიხის მიმართულებით, თანაც ისე და იმგვარად, როგორც ეს შესაძლებელი იყო საყოველთაო ქაოსში. ბევრმა მოასწრო სამშვიდობოს გასვლა, ბევრს კი წამოენია მომხდური და დახოცა; ზოგიერთს გაუმართლა, ავტომანქანა, ტრაქტორი, ფული, ბეჭედი, ხელბარგი, სხვა ქონება წაართვეს და მდინარის გამოღმა გამოაძევეს.

აფხაზეთიდან გამოსულ ბავშვებს, რომლებიც უკვე დიდები არიან, ალბათ, ნაკლებად ახსოვთ მშობლიური ადგილები, ამ შემთხვევაში, გალის რაიონი. გალის რაიონი ხომ აფხაზეთის უმდიდრესი და ულამაზესი ნაწილია, აფხაზეთის ბელელი და რეგიონში ქართული სულიერების უმთავრესი ბურჯი.

წარსულს ვიხსენებთ, აწმყოს ვხედავთ, მაგრამ მომავალი გაურკვეველია. რა იყო, რა იქნება ხვალ თუ ზეგ აფხაზეთში, თუნდაც გალში? გაზეთის ამ და სხვა კითხვებზე „ახალ 7 დღეს“ ესაუბრა „სამურზაყანოს“ ერთ-ერთი ლიდერი, გალის რაიონის მკვიდრი რაჭიელ ბელანტი.

– შეიარაღებულ კონფლიქტამდე როგორი პოლიტიკური, ეკონომიკური, დემოგრაფიული ვითარება იყო გალის რაიონში?

– გალის რაიონი აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის და მთლიანად საქართველოს ერთ-ერთი უმსხვილესი ადმინისტრაციული და ეკონომიკური რეგიონი იყო, რომელიც გამოირჩეოდა კარგად განვითარებული სანარმოო და სოციალური ინფრასტრუქტურით. მისი ტერიტორია 1000,3 კვადრატული კილომეტრია. 1992 წლის 1 ოქტომბრისათვის მოსახლეობის რიცხვი 80 ათასს აღწევდა, ანუ აფხაზეთის მთელი მოსახლეობის 15,8 პროცენტს. ეს ტერიტორია ოდითგანვე დასახლებული იყო აბორიგენი ქართველებით.

გალის რაიონი ადრე, ძირითადად აგრარული რეგიონი გახლდათ, სადაც განვითარებული იყო მეჩაიეობა, მეციტრუსეობა, მემარცვლეობა, სუბტროპიკული მეხილეობა, მებოსტნეობა, სოფლის მეურნეობის სხვა დარგები. 1993 წლის მონაცემებით რაიონში არსებობდა 56 სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაცია, 5 სამეურნეობათაშორისო გაერთიანება და 1780 ფერმერული მეურნეობა.

1970 წლის შემდეგ, როდესაც ევროპაში უმძლავრესი და უნიკალური ობიექტი, – ენგურჰესების თაღოვანი კაშხალი და ძალოვანი კასკადი აშენდა, გალის რაიონი გადაიქცა აგრარული ინდუსტრიულ რაიონად, სადაც გადამამუშავებელი მრეწველობა უახლოესი ტექნოლოგიებით აღჭურვილი ობიექტებით შეივსო.

რაიონის მოსახლეობას ემსახურებოდა 57 საშუალო, არასრული საშუალო და დაწყებითი სკოლა, 60-მდე სკოლამდელი დაწესებულება, სპორტული ობიექტები, 7 კულტურის სახლი, 46 სასოფლო კლუბი, 436 ბიბლიოთეკა (720 ათასი წიგნი), 2 მუზეუმი, 13 მუსიკალური სკოლა, ერთი სახალხო თეატრი, ცეკვისა და სიმღერის რაიონული ანსამბლი და ხალხური შემოქმედების 18 სასოფლო კოლექტივი.

რაიონში ფუნქციონირებდა საკავშირო ოლიმპიური სპორტული ბაზა ნიჩბოსნობაში, თანამედროვე სპორტული კომპლექ-

ქსები და იპოდრომი. ყველა ოჯახი უზრუნველყოფილი იყო ელექტროენერგიით, უწყვეტი წყალმომარაგებით, მოასფალტებული და კეთილმოწყობილი გზებით და შიდა გზებით. ყველა ოჯახს გააჩნდა მსუბუქი ავტომანქანა.

უცხოელ ექსპერტთა დაკვირვებით, რომლებიც 80-ანი წლების ბოლოს სტუმრობდნენ აფხაზეთს, რაიონში მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხი ევროპულ დონეს არ ჩამოუვარდებოდა.

გალის რაიონში პოლიტიკური ვითარება ისეთივე იყო, როგორც თბილისში, საქართველოს სხვა რეგიონებში, თუმცა მრავალი მიზეზის გამო გალის რაიონში ვითარებაზე ბევრად იყო დამოკიდებული ვითარება მთლიანად აფხაზეთში; გალის რაიონის მოსახლეობა, როგორც ყოველთვის ისტორიულად, ცალსახად დადგა საქართველოს სახელმწიფოს ინტერესების სადარაჯოზე. 1991 წლის 17 მარტს, მთლიანად ქვეყნისა და საკუთრივ აფხაზეთისთვის რთულ დროში, გალის რაიონის მოსახლეობამ (თბილისის რეკომენდაციით) ბოიკოტი გამოუცხადა სსრ კავშირის შენარჩუნებასთან დაკავშირებით მოწყობილ საკავშირო რეფერენდუმს (რაც, როგორც შემდეგ გაირკვა, აფხაზეთში არსებული რეალობის გათვალისწინებით, გაუმართლებელი იყო).

– იქნებ, უფრო ფართოდ შევხვით აფხაზეთის დროებით დაკარგვით გამოწვეულ ნეგატიურ შედეგებს საქართველოს ეკონომიკისთვის...

– საქართველოს ეკონომიკური პოტენციალის დასუსტებაში განსაკუთრებით დიდი როლი ითამაშა აფხაზეთის ტერიტორიაზე კონტროლის დაკარგვამ, ვინაიდან იგი საქართველოს ერთ-ერთი ყველაზე განვითარებული რეგიონი იყო.

საქართველოს პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისის მონაცემებით (ხელმძღვანელი რომან გოცირიძე) 1989 წლიდან აფხაზეთის ეკონომიკა კრიზისმა მოიცვა. 1994 წელს წარმოების მოცულობამ შეადგინა 1988 წლის შესაბამისი მაჩვენებლის ხუთ პროცენტზე ნაკლები, რაც გამოწვეული იყო როგორც მეურნეობის ერთიანი კომპლექსის რღვევით, ასევე საომარი მოქმედებებით. აფხაზეთს დაკარგული აქვს თავისი ტრადიციული დარგობრივი ეკონომი-

კური სტრუქტურა. იგი არის ჩაკეტილი სამეურნეო ერთეული ავტორიტარულ-ადმინისტრაციული მართვის სისტემით, რომელსაც კურსი აღებული აქვს სამხედრო პოტენციალის ზრდაზე. აფხაზეთის ეკონომიკაში დომინირებს სოფლის მეურნეობა და ვაჭრობა. მრეწველობა, ისევე როგორც ეკონომიკის სხვა დანარჩენი სექტორები, უმძიმეს მდგომარეობაშია. საწარმოთა უმრავლესობა კონფლიქტის დაწყების მომენტიდან გაჩერებულია, რაც განპირობებულია რამდენიმე მიზეზით, კერძოდ:

- აფხაზეთის მოსახლეობის ნახევარზე მეტი დევნილია, დეციტიურია მუშახელი და სპეციალისტები;

- საწარმოებს არ გააჩნიათ ფინანსური რესურსები, არ ხორციელდება ინვესტიციები, განუვითარებელია საფინანსო და საბანკო სისტემა;

- საწარმოს აღდგენა შეუძლებელია, რადგან გაძარცვულია, მოწყობილებისა და დანადგარების დიდი ნაწილი ჯართის სახით საზღვარგარეთ არის გაყიდული;

- აფხაზეთში ეკონომიკური რეფორმა არ ხორციელდება, გაურკვეველია მიწის საკუთრების საკითხი, პრივატიზებას აქვს ფარული და, ამდენად, კრიმინალური ხასიათი;

სოხუმის მონაცემებით აფხაზეთის მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა 2001 წელს 70 მილიონი დოლარის ექვივალენტი იყო, რაც ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით დაახლოებით 350 დოლარია. ამ მაჩვენებლით იგი აფრიკის ყველაზე დაბალგანვითარებული ქვეყნების დონეზეა და საქართველოს დანარჩენ ნაწილს ორჯერ ჩამორჩება.

- როგორია ომის შემდგომი ვითარება რაიონში?

- 1993 წლის 29-30 სექტემბერს აფხაზთა და უცხოელთა დაქირავებულმა რაზმებმა გალის რაიონის მოსახლეობა აიძულეს დაეტოვებინა საცხოვრებელი ადგილები. შეიარაღებული ბანდები 1993 წლის ოქტომბერში, დეკემბერში და შემდგომ ძარცვავენ, წვავდნენ და ანადგურებდნენ ქართველთა სახლ-კარს, სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი დანიშნულების ობიექტებს. გალის რაიონში ოკუპანტებმა დახოცეს ორი ათასამდე

ქართველი, ძირითადად მოხუცები და ქალები. გაძარცვეს და დაწვეს 4200 საცხოვრებელი სახლი, გაიტაცეს რამდენიმე ათასი მსუბუქი და სატვირთო ავტომანქანა, ტექნიკური მოწყობილა და სანარმოო საშუალებები. გააპარტახეს ადმინისტრაციული შენობა-ნაგებობები, საკომუნიკაციო საშუალებები, სკოლები, საბავშვო დაწესებულებები, კულტურის კერები, საავადმყოფოები. გადაწვეს და მიწასთან გაასწორეს 12 მსხვილი დასახლებული პუნქტი. გავერანებულია ჩაისა და ეგზოტიკური სუბტროპიკული კულტურების პლანტაციების 70-80 პროცენტი, უნიკალური ტყეები, ბუნებისა და ისტორიის ძეგლები. ბოვეიკებისა და აფხაზეთის სხვა რაიონებიდან და ქალაქებიდან ჩამოსულთა მიერ გარეკილ ან ადგილზე ლიკვიდირებულ იქნა 70 ათასზე მეტი მსხვილფეხა პირუტყვი, ასევე შინაური ფრინველი.

- როგორ შეიცვალა დემოგრაფიული სურათი?

- აფხაზეთიდან ქართველი მოსახლეობის მასობრივმა განდევნამ მკვეთრად შეცვალა დემოგრაფიული ვითარება რეგიონში. საერთაშორისო ორგანიზაციების მონაცემებით, ქართველთა განდევნის ხარჯზე აფხაზეთა ხვედრითი წილი გაიზარდა 36,9 პროცენტამდე (კონფლიქტამდე იყო 17,8 პროცენტი), ქართველთა წილი შემცირდა 23,7 პროცენტამდე. საგრძნობლად შემცირდა სხვა ეთნიკური ჯგუფების – ბერძენების, უკრაინელების, ესტონელების, ებრაელების რიცხვი. ამჟამად გალის რაიონში დაბრუნებულია 31 ათასამდე მცხოვრები, მუდმივი მიგრაციის პროცესშია 21,7 ათასი ადამიანი.

- ცნობილია, რომ გალის რაიონი გახლიჩეს და მიუერთეს ოჩამჩირის რაიონს, შექმნეს ე.წ. ტყვარჩელის რაიონი. . .

- ქართველთა დისკრიმინაციის გაღრმავებისა და ასიმილაციის დასაჩქარებლად გალის რაიონის ადმინისტრაციული საზღვრები შეცვალეს (1994წ.) და ტერიტორიის დაახლოებით ნახევარი მიუერთეს ოჩამჩირის რაიონს და ქალაქ ტყვარჩელს. აფხაზეთში, კერძოდ, გალის რაიონში, ეთნიკური წმენდა 1993 წლის ბოლოდან დღემდე გრძელდება. აფხაზეთი რეჟიმის იდეოლოგიისა და პოლიტიკის ქვაკუთხედი გახდა ადგილობრივი მო-

სახლეობის მიმართ ძალადობა, მასობრივი მკვლევლობები, წამება, გაუპატიურება, მონურ შრომაში გამოყენება, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური უუფლებობა, საცხოვრებელი და საარსებო პირობების მოსპობა.

– რომელი პერიოდი გამოირჩეოდა განსაკუთრებული სისასტიკით და სისხლისღვრით?

– მოსახლეობის შევიწროება და დევნა დაიწყო 1993 წლის 30 სექტემბრიდან და სისტემატიური ხასიათი მიიღო 1994 წლის თებერვლიდან. 3-16 თებერვალს გუდაუთელმა და ჩრდილოკავკასიელმა ბოევიკებმა გადანვეს გალის სოფლები და ქალაქური ტიპის დასახლებები, დახოცეს 400-ზე მეტი ქართველი, დაასახინრეს ასობით ადამიანი, ხელახლა დევნილად აქციეს ათეული ათასი მოსახლე.

1995 და 1996 წლებში ე. წ. წმენდებს და განუკითხაობას კიდევ რამდენიმე ასეული ადამიანი შეინირა.

1998 წლის მაისში აფხაზურმა მხარემ, პარტიზანული მოძრაობის დევნის საბაბით და სამშვიდობო ძალების მხარდაჭერით, გალის რაიონში კვლავ განახორციელა სადამსჯელო ოპერაცია, რომელსაც შეენირა 71 ადამიანის სიცოცხლე, დაწვეს 2200-ზე მეტი საცხოვრებელი სახლი, მათ შორის იმ სახლების უმრავლესობა, რომლებიც აშენდა ან აღდგენილ იქნა საერთაშორისო ორგანიზაციების ძალისხმევით. ხელახალ დევნილად იქცა 40 ათასი ადამიანი.

– როგორია პოლიტიკური სიტუაცია რაიონში?

– გალში არ არის არც ერთი პოლიტიკური პარტია და მოძრაობა. არ არსებობს სამოქალაქო სექტორი, აკრძალულია შეკრებები, მიტინგები, ღამის საათებში გადაადგილება. რაიონში ერთხელაც არ ჩასულა აფხაზური რეჟიმის ლიდერი ვ. არძინბა. გალში არ არსებობს მოსახლეობის უსაფრთხოების არანაირი სისტემა. მიუხედავად საერთაშორისო ორგანიზაციების, მათ შორის დსთ-ს სახელმწიფოების მეთაურთა რამდენიმე სამიტის გადანყვეტილებებისა, აფხაზურმა მხარემ რაიონში არ დაუშვა გაეროს ადამიანის უფლებათა დამცველები, შეზღუდულია

საერთაშორისო მეთვალყურეთა მანდატი. A არ დაკმაყოფილდა ქართული მხარის მოთხოვნა კონფლიქტის ზონაში საერთაშორისო საპოლიციო რაზმების შეყვანის თაობაზე. აფხაზურმა მხარემ დაუშვებლად მიიჩნია გაეროს წინადადების შესაბამისად გალის რაიონში შერეული (გარდამავალი) ადმინისტრაციის შექმნა.

– რას გვეტყოდით მმართველობის მონოეთნიზაციის თაობაზე?

– გალის რაიონის აფხაზური ადმინისტრაციის გამგებელია ეროვნებით აფხაზი, ოჩამჩირის რაიონის მკვიდრი რ. ქიშმარია. აფხაზია ქალაქ გალის მერი ვ. ლომაია. ყველა საკვანძო თანამდებობა და სახელისუფლებო აპარატი აფხაზების ხელშია. გალის რაიონის პოლიციაში ომამდე 250 ადამიანი მუშაობდა. ამჟამად აფხაზური მილიციის განყოფის შემადგენლობაში 43 კაცია, მათ შორის 27 აფხაზი, 9 სომეხი, 7 ქართველი. მილიციელთა უმრავლესობა ბოევითა რიგებიდან მოიყვანეს. ისინი ეწევიან ნარკობიზნესს და, როგორც წესი, რომელიმე კრიმინალური დაჯგუფების წევრები არიან. სოფლების გამგებელთა უმეტესობა ეთნიკური აფხაზია. რაიონში განხორციელდა ადმინისტრაციული მმართველობის სრული მონოეთნიზაცია (აფხაზური), რაც მოსახლეობაში ოკუპაციად და ანექსიად აღიქმება.

არის ფაქტები, როცა ქართველ მშობლებს აიძულებენ ახალშობილები აფხაზებად ჩაწერონ. აფხაზური ადმინისტრაცია კატეგორიულად მოითხოვს ახალგაზრდებმა სეპარატისტთა უკანონო სამხედრო ფორმირებებში იმსახურონ, განვევისგან კი გარკვეული თანხის გამოძალვის შემდეგ ათავისუფლებენ. აფხაზეთში განსაკუთრებული საპასპორტო რეჟიმი. რუსეთის მოქალაქის პასპორტს აქვს საშვის ფუნქცია. მდ. ენგურის ადმინისტრაციული საზღვარი გამოცხადებულია აფხაზეთის ე.წ. დამოუკიდებელი რესპუბლიკის საზღვრად, რომლის გადასალახავად საჭიროა აფხაზური მხარის სანებართვო დოკუმენტი და ფულადი გადასახადი. აფხაზეთში შესვლისთვის ერთგვარი „შელავათია“ ყოფილი სსრ კავშირის პასპორტი. სხვა დოკუმენტი, მაგალითად, საქართველოს ეროვნული პასპორტი თუ პირადობის

დამადასტურებელი მონმობა, მიუღებელია. დაფიქსირებულია უამრავი ფაქტი, როცა საკუთარ სახლში დაბრუნებული მოქალაქე ცხადდება „პერსონა ნონ-გრატად.“ ადამიანებს აპატიმრებენ ყოველგვარი საბაბის გარეშე, როგორც წესი, იმიტომ, რომ ქართველია. ადგილი აქვს ე.წ. მეგრელების თემით მანიპულირებას.

– როგორია კრიმინოგენური ვითარება რაიონში?

– ამჟამად იქ მოქმედებს 20-მდე შეიარაღებული დაჯგუფება, რომლებიც ძარცვავენ ადგილობრივ მოსახლეობას. როგორც წესი, ეს დაჯგუფებები ინტერნაციონალურია და აფხაზური მხარის პოლიტიკურ და საკუთარ მერკანტილურ მიზნებს ემსახურებიან. ფაქტია ისიც, რომ მილიციის მცირერიცხოვანი განყოფილება, რომელსაც ადამიანები არ ენდობიან და მოსახლეობაში დასაყრდენი არა აქვს, თავს არიდებს შემთხვევის ადგილზე გასვლას და დამნაშავეთა დაკავებას, განსაკუთრებით ღამის საათებში. მასობრივი ხასიათი აქვს ადამიანის სიცოცხლისა და ქონების ხელყოფას. განსაკუთრებული სისასტიკით გამოირჩევა ოჩამჩირის რაიონის სოფელ ბესლახუბაში მცხოვრებ დამნაშავეთა 60 კაციანი ჯგუფი, ვინმე ბატალ კვეკვესკირის მეთაურობით, რომელიც სისტემატიურად დათარეშობს გალის რაიონში. ისინი ძარცვავენ ქალაქის ბაზარს, ადგილობრივ მცხოვრებლებს, ითხოვენ შავი და ფერადი ლითონის ნივთებს, სურსათს, თხილისა და ციტრუსოვანთა ნაყოფს.

აფხაზური ადმინისტრაცია ხელს უწყობს ნარკოტიკული საშუალებების ადგილზე წარმოებას და გავრცელებას. რაიონის სოფლებში მოჰყავთ ნარკოტიკების შემცველი მცენარეები (კანაფი, ყაყაჩო და სხვა), რომლის მიზანი მოგების მიღება და ახალგაზრდების გადაგვარებაა. აფხაზეთში გადააქვთ სამეგრელოს და საქართველოს სხვა რეგიონებიდან გატაცებული ავტომანქანები.

– რამდენად არის დაცული იქაური მოსახლეობის უსაფრთხოება?

– ადგილობრივ მოსახლეობას რაიონის ადმინისტრაციის-ადმი არანაირი ნდობა არ გააჩნია და არც მიმართავს. რუსეთის

სამშვიდობო ძალები შეიარაღებულ შეტაკებებში თუ კრიმინალური განუკითხაობის აღკვეთაში არ ერევიან. აღრიცხულია რუსეთის სამშვიდობო ძალების მოსამსახურეთა მიერ ჩადენილი სამართალდარღვევის ასეულობით ფაქტი. აღსანიშნავია, რომ გაეროს სამხედრო მეთვალყურეები კარგად ფლობენ ვითარებას გალის რაიონში, თუმცა მხოლოდ ფაქტების დაფიქსირებით და გაეროს შესაბამისი სამსახურისთვის ინფორმაციის მიწოდებით არიან დაკავებული. ბოლო პერიოდში, კრიმინალური ვითარების გამწვავების გამო, თავს არიდებენ დასახლებულ პუნქტებში შესვლას. მდგომარეობას ისიც ართულებს, რომ რაიონის ტერიტორიაზე მიმოფანტულია 50 ათასზე მეტი ქვეთი და ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმი. 1993-2000 წლებში ნაღმზე აფეთქების შედეგად დაღუპული და დასახიჩრებულია 131 ადამიანი.

ფაქტია, რომ აფხაზური ხელისუფლება ახორციელებს ოკუპაციასა და ანექსიას, რომლის მიზანია დემოგრაფიული ვითარების შეცვლა, ქართველი მოსახლეობის ასიმილაცია.

ასეთია რეალური ვითარება. კონფლიქტის მშვიდობიანი მონესრიგებისთვის დღემდე უშედეგოა მსოფლიო თანამეგობრობის, გაეროს, გაეროს გენერალური მდივნის მეგობარი ქვეყნების, ევროკავშირის, ეუთოს, დსთ-ს სახელმწიფოების მეთაურთა ძალისხმევა.

**გაზეთი „ახალი 7 დღე“,
10-16 ნოემბერი, 2006წ.**

ზემო აფხაზეთი

(ჟამი აღმშენებლობისა)

„დალი“ სვანეთში გავრცელებული სახელია და იგი მითიური ნადირობის ქალღმერთიდან მომდინარეობს. არავის ახსოვს თუ რა დროიდან ეწოდა იგი კოდორის ხეობის ზედა ნაწილს.

ზემო აფხაზეთის (დალის ხეობა, კოდორის ხეობა) ტერიტორია ამჟამად სვანურენოვანი ქართველებითაა დასახლებული, რომელთა გადმოსახლება სვანეთიდან XIX საუკუნის 80–90-იანი წლებიდან იწყება.

უცხოური ისტორიული წყაროების ცნობით, ანტიკური ხანიდან VIII საუკუნემდე ამ ხეობაში (იქნებ უფრო ფართო არეალში), ცხოვრობდნენ მისიმიანები, რომლებიც ქართული ისტორიოგრაფიის მიხედვით სვანური მოდგმის ქართველურ ტომებად ითვლებიან; მიჩნეულია, რომ მისიმიანებმა სახელოვანი ფურცელი ჩაწერეს ქართველი ერის ისტორიაში. თავისუფლების მოყვარე მისიმიანებს ქრისტეს აქეთ VI საუკუნეში დიდი ბრძოლები უწევდათ ბიზანტიის იმპერიის მრავალრიცხოვან ჯარებთან. მამულის და ღირსების გადასარჩენად მთელი ხალხი ერთი კაცივით შეაკვდა უზარმაზარი სახელმწიფოს სამხედრო ძალას.

ზემო აფხაზეთში მისიმიანების უძველესი დროიდან განსახლების შესახებ კიდევ უფრო ადრინდელ ცნობას გვანუგის რომაელი ისტორიკოსი სტრაბონი (ქრისტეს შობამდე 64 წელი): კავკასიაში სვანები „საუკეთესონი არიან სიმამაცითა და ძალით, ფლობენ ირგვლივ ყოველივეს და უპყრიათ კავკასიონის მწვერვალები, რომლებიც დიოსკურიის ზემოთ არის; ჰყავთ ბასილევსი და 300 მამაკაცისგან შემდგარი საბჭო და, როგორც ამბობენ, კრებენ ლაშქარს 200 000 კაცის შემადგენლობით.“

მისიმიანთა აჯანყება 555 წელს მომხდარა. მართალია, ამ ბრძოლაში მისიმიანთა უმეტესობა (სვანები) შეაკვდნენ მომხდურებს, მაგრამ გადარჩენილი ნაწილი საუკუნეთა სიღრმეში ისე გაუჩინარებულა, რომ ამის შესახებ წერილობითი ცნობები

არ შემონახულა; მე-8 საუკუნიდან ისტორიულ წყაროებში მისი-
მიანები არ მოიხსენებიან, მაგრამ დღემდე შემორჩენილია მათი
კულტურული კვალი. მეცნიერთა აზრით, დასავლეთ კავკასიის
დიდ სეგმენტებში, სამხრეთსა და ჩრდილოეთს შორის უძველესი
დროიდან დღემდე არსებობს ქლუხორის უღელტეხილის იმ
მთავარი საკომუნიკაციო გზის ნაშთი, რომელიც მისიმიანთა
კონტროლს ექვემდებარებოდა; ასევე საკმაოდ კარგადაა შემონ-
ახული უძველეს დროში აშენებული და შემდგომ რუსეთის მეფის
მიერ აღდგენილი ქლუხორის უღელტეხილზე გამავალი საქა-
რავნო გზა. აქვეა ცეცხლის სანიშნებით ერთმანეთთან დაკავში-
რებული ხუთი ციხე-სიმაგრე, განლაგებული უღელტეხილიდან
დიოსკურიამდე. აგრეთვე შემორჩენილია ადრეული ქრისტიანუ-
ლი სალოცავები, მათ შორის ერთ-ერთი უძველესია „შიყერის“
(სვანურად ზურგიანი) სალოცავი, რომელიც მდებარეობს დალის
ხეობის შუაგულში, მაღალ მთაზე.

აფხაზური წყაროებით, რასაც ცალკეული ქართველი მკვ-
ლევარებიც იზიარებენ, ადრეული შუა საუკუნეებიდან კოდო-
რის ზედა ნელის მთელი რეგიონი ასევე დასახლებული ყოფილა
მეომარი აფხაზური ტომით (განსაკუთრებული ნებელდური კი-
ლოთი) და რომელთაც მჭიდრო კავშირი ჰქონიათ პირიქითა კავ-
კასიელ მეზობლებთან. ამ ტომის სათავეში მდგარა მარშანების
მრავალრიცხოვანი გვარი; მარშანები ბატონობდნენ არა მარტო
დალის ხეობასა და ნებელდაში, არამედ მედოვეასა და მთის ზო-
გიერთ სხვა ტერიტორიაზე. ამჟამად მიკვლეულ წყაროებში ხაზ-
გასმულია მარშანების მრავალრიცხოვნობა, უდრეკი მეომრული
სული და დამოუკიდებლობის სულისკვეთება.

ფ. ფ. ტორნაუ წერდა: „ნებელდის მხარე, შედგება მხოლოდ
ერთი და მეტად მრავალრიცხოვანი მარშანების გვარისგან.
ისინი, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით, არასდროს ემორჩი-
ლებოდნენ მზრძანებელს. გადმოცემის თანახმად, თავისი დაუ-
მორჩილებლობითა და ცხოვრების რაინდული წესით, მარშანები
აფხაზეთის პირველ თავადებს წარმოადგენდნენ.“

მთა „მარშან-შხა,“ მარშანების მთას ნიშნავს. მსგავსი დასახე-
ლება, ასევე ცნობილია ფსხუს მთაგრეხილის რაიონშიც. კოდო-

რის უკიდურეს ზედა დინებას „მარშან-კვარას“ (მარშანიების მდინარე) სახელი შემორჩა.

მეფის რუსეთის მიერ სოხუმის ალების შემდეგაც, რეალურად დამოუკიდებელი დარჩა აფხაზეთის მთიანი ნაწილი. ნებელდა-დალის მფლობელებმა არ მიიღეს რუსეთის ქვეშევრდომობა, უარი თქვეს შერვაშიძეთა მორჩილებაზე.

1808 წელს სამურზაყანოში (ოქუმიში) შედგა ნებელდელი თავადების – მარშანიების და სამეგრელოს მთავრის წარმომადგენელთა შეხვედრა, ხოლო 1815 წლის 29 ნოემბერს ისინი ერთგულების ფიცს აძლევენ სამეგრელოს მთავარს და დებენ პირობას, რომ სურთ სამეგრელოსთან სიახლოვე და მეგობრობა, როგორც ეს ისტორიულად ჰქონდათ მათს წინაპრებს.

1837 წელს რუსები შევიდნენ ნებელდაში. მიუხედავად ამისა, ნებელდა-დალი მაინც რჩებოდა წინააღმდეგობის კერად, ამიტომ მათ მკაცრად უსწორდებოდა რუსული მმართველობა; 1840 წლის 1 აგვისტოსთვის რუსეთის სამხედრო მანქანამ მოახერხა ნებელდის დამორჩილება.

ქართველ ისტორიკოსებს მიაჩნიათ, რომ ხეობის მოსახლეობის დიდი ნაწილი რუსების დევნისა და მაჰაჯირობის მსხვერპლი გახდა და ხეობა კვლავ დაცარიელდა.

XIX საუკუნის ბოლო ათწლეულებში იწყება ზემო სვანეთის მოსახლეობის ბუნებრივი მიგრაცია კოდორის ხეობაში, რასაც სტიმულს აძლევდა ხეობის თავისუფალი მიწები და შედარებით რბილი კლიმატური პირობები. გადასვლას ინტენსიური ხასიათი მიეცა და რამდენიმე ათწლეულში ჩამოყალიბდა საკმაოდ მძლავრი, იმ დროისთვის ეკონომიკურად კარგად გამართული „დალის სვანეთის“ მოსახლეობა 8000 მცხოვრებით.

ხეობის მოსახლეობამ შეინახა რა ზემო სვანეთის მოსახლეობისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკური წეს-ჩვეულებები, ადათები, ურთიერთობები გვარტომებს შორის, თანდათანობით შეიძინა იმ დროისთვის უკვე საკმაოდ მრავალეროვან აფხაზეთში ჩამოყალიბებული თვითმყოფადი ფასეულობანი და ღირებულებანი.

კოდორის ხეობის მოსახლეობა, იყო და დარჩა ქვეყნისადმი ერთგულების, ვაჟკაცობის და რაინდობის გენეტიკურად მა-

ტარებელ ხალხად, რაც მათ ღირსეულად გამოავლინეს კიდევ აფხაზეთში ტრაგიკული მოვლენების დღეებში. 1993 წლის სექტემბერში, სოხუმის დაცემის შემდეგ, კოდორის ხეობის გავლით სამშვიდობოს გადავიდა აფხაზეთიდან დევნილი ათეულ ათასობით ადამიანი („საკენი-ჭუბერის გოგლგოთა“). ხეობის მოსახლეობამ გაჭირვებაში მყოფი მოყვასისთვის თავისი სარჩოსაბადო და დანაზოგი არ დაიშურა, შეძლებისდაგვარად გაათბო და დააპურა, დაღუპულები გააპატიოსნა და სამუდამო განსასვენებელი მოუწყო. კოდორის ხეობის მოსახლეობამ ომის დროს და შემდგომ თავისი შვილების სისხლის ფასად გაუძლო ყოველგვარ განსაცდელს და ზემო აფხაზეთში დე-ფაქტოდაც შეინარჩუნა საქართველოს იურისდიქცია.

როგორც არ უნდა განვითარდეს მოვლენები შემდგომში, ზემო აფხაზეთი არის და იქნება საქართველოს სახელმწიფოს უმნიშვნელოვანესი სამხედრო-სტრატეგიული ფორპოსტი, ჩრდილოეთ კავკასიისა და რუსეთის სამხრეთის კარიბჭე, რომელიც გადაჰყურებს და აკონტროლებს ქვეყნის ჩრდილო-დასავლეთ რეგიონებს, შავი ზღვის აუზის უმნიშვნელოვანეს სივრცეებს და აქ მოსახლე ხალხების უსაფრთხოებას.

ამიტომაც უჭირავთ თვალი ქვეყნის ამ ტერიტორიაზე საქართველოს მტრებსა და ავისმოსურნეებს. უფლის ნებაა ზემო აფხაზეთზე საქართველოს გამგებლობა, მისი უმნიშვნელოვანესი სახელმწიფოებრივი დანიშნულების გაცნობიერება და აქედან გამომდინარე ხეობის და მისი მამაცი მოსახლეობის დედა საქართველოსთვის თავდადების ტრადიციების პატივისცემა. საქართველოს ამ ისტორიული პროვინციისადმი ფრთხილი, ანონილ-დანონილი დამოკიდებულება, ამ მიწასა და ხალხზე ზრუნვა, მათი კეთილდღეობა უნდა იყოს ქვეყნის ხელისუფლების, ყველა ქართველის წმიდათანმიდა საქმე და სამარადჟამო მოვალეობა.

* * *

ზემო აფხაზეთი მდებარეობს დასავლეთ კავკასიონის სამხრეთ კალთებზე, მდინარე კოდორის ხეობის სათავეებიდან 40 კილომეტრზე.

ჩრდილოეთიდან მას ესაზღვრება ყარაჩაი-ჩერქეზეთის ავტონომიური რესპუბლიკა. საზღვარი გადის კავკასიონის მთავარ ნყალგამყოფ ქედზე, ჭუბერის უღელტეხილიდან მარუხის უღელტეხილამდე, დაახლოებით 80–90 კმ. აღმოსავლეთით ესაზღვრება ოჩამჩირის რაიონი (საზღვარი კოდორის ქედს მიჰყვება), სამხრეთით კი – გულრიფშის რაიონის სოფელ ლათის ტერიტორია, შემდეგ საზღვარი აფხაზეთის ქედს სამხრეთ-დასავლეთის მიმართულებით მიუყვება და უერთდება კავკასიონის ქედს.

ზემო აფხაზეთის ტერიტორია მოიცავს მდინარე კოდორის ოთხი (აძგარის, ყულუჩის, გვანდრის, საკენის) დიდი შენაკადების აუზებს.

მთლიანი ფართობის 650 ჰა საკარმიდამო და სახნავ-სათესი მიწებია, დანარჩენი კი ტყის მასივები და ალპური საძოვრები.

ტერიტორიის ყველაზე დაბალი ნერტილი ზღვის დონიდან 600 მეტრზეა (სოფელი ჩხალთა), ხოლო უმეტესი ნაწილი – 1000-1500 მეტრის სიმაღლეზეა.

კლიმატი ტენიანია, ნალექების საშუალო წლიური რაოდენობა 1800-2000 მმ-ს აღწევს.

ზამთარი გრძელდება ხუთ თვე, ნოემბრიდან მარტის ჩათვლით. თოვლის საფარი ზამთარში 1,5-2მეტრია. ამ პერიოდში საშუალო ტემპერატურა მინუს 6-9 გრადუსია.

ზაფხული შედარებით რბილია. ყველაზე თბილი თვის (ივლისი) საშუალო ტემპერატურა 15-20 გრადუსს შეადგენს.

კოდორის ხეობაში მოიპოვება ტყვია, ვერცხლი, თუთია; არალითონური ნიაღისეულის – ბარიტის და დიაბაზის (სამშენებლო მასალა) საკმაოდ დიდი მარაგია საკენის მიდამოებში. ჩხალთის მიდამოებში შესწავლილია ქვიშაქვების 6,1 მილიონი კუბური მეტრი მოცულობის საბადო (სამშენებლო ღორღი), გვანდრის გაბროდიორიტის საბადო 3,6 მლ. კუბური მეტრი მოცულობით (გამოიყენება მაღალი ხარისხის მოსაპირკეთებელი ფილების დასამზადებლად). არსებობს მოსაზრება ე. წ. მყინვარისწინა ლოდების, ანუ მარმარილოსა და გრანიტის უზარმაზარი ლოდების სანარმოო გამოყენების შესახებ, აგრეთვე რეგიონში არსებული ძვირფასი ქვების დამუშავებისა და სამ-

კაულების დასამზადებელი სანარმოს მოწყობის თაობაზე.

ხეობაში არის მინერალური წყლების ამოუწურავი მარაგი. საქართველოს კურორტებისა და საკურორტო რესურსების ატლასში შეტანილია: „ადანგე“, „აძგარა“, „ჩხალთა“, „ცაიში“, „ტვიში“, „ხეცქვარა“, „ალფსარი“, „თვიბრაშერი“, „ზემო აჭარა“, „ანაფარა“, „ყულუჩი“, „გვანდრა“, „ობურღვანი“, „საკენი“, „გენწვიში“. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია „ადანგეს“, „აძგარას“, „გვანდრის“ და „საკენის“ მინერალური წყაროები.

აფხაზეთის ამ ტერიტორიის ძირითადი სიმდიდრეა ტყე. ტყის მასივებს უჭირავს მთელი ტერიტორიის 75 პროცენტზე მეტი. აქ გავრცელებული ჯიშებიდან აღსანიშნავია: წიწვოვნები – ფიჭვი, ნაძვი, სოჭი; ფართოფოთლოვნები – წიფელი, ცაცხვი, წაბლი, მუხა, თხმელა, რცხილა, ივანი, ნეკერჩხალი, თელა და სხვა. მერქნის მარაგი 18,5 მლ. კუბური მეტრია.

აქაური ტყე და ბუჩქები უძვირფასესი რესურსია მეფეუტკრეობის განვითარებისთვის.

ტყეები მდიდარია ნაყოფის მომცემი მცენარეებით, მათ შორის გამორჩეულია პანტა, ვაშლი, ტყემალი, ქლიავი, წაბლი, კაკალი, წყავი, მოცვი მაჟალო და შვინდი. ტყეებსა და ბუჩქნარებში უხვადაა სამკურნალო ბალახები.

რეგიონის ტერიტორია დასერილია ანკარა და ცივი პატარა მდინარეებით. აქაური ლანდშაფტი: მთები, თეთრად და ლილისფრად მოელვარე მყინვარები, ხეობები, ჩანჩქერები, ულამაზესი მწვანე საფარი, უძირო ცისფერი ტბები წარუვალ შთაბეჭდილებას ახდენს მნახველზე.

რეგიონის წყლებში უნიკალური პირობებია საკალმახე მეურნეობების მოსაწყობად; ცნობილია, რომ მდინარე კოდორი ერთერთია აფხაზეთის მდინარეებიდან, სადაც კალმახი ბინადრობს და თითქმის ერთადერთი, სადაც შავი ზღვის ორაგული მრავლდება.

ხეობის ციცაბო კლდეებიდან დაქანებული მდინარეების პოტენციური ენერგია საშუალებას იძლევა რეგიონში აშენდეს რამდენიმე მცირე და მოზრდილი ჰესი, რომლებიც სრულად უზრუნველყოფენ ადგილობრივი მოსახლეობის, სანარმოე-

ბისა და დანესებულებების მოთხოვნებს იაფი ელექტროენერგით.

ზღვის დონიდან 1800-2000 მეტრის სიმაღლეზე ხეობაში ტყე უჩინარდება და იწყება ალპური ზოლი, რომელიც ჯერ კიდევ ხელშეუხებელია. ალპური ზოლი მდიდარია მცენარეული საფარით და საუკეთესოა მეცხოველეობის და მეფუტკრეობის განვითარებისთვის.

მცირე დანახარჯებით შესაძლებელია ალპური ზოლის ტურიზმის კერებად გადაქცევა; აქვეა საუკეთესო ადგილები ზამთრის სპორტის მაღალი კლასის ბაზების მოსაწყობად.

ალპურ ზონაში ბინადრობს ჯიხვი, არჩვი, ხოხობი, გარეული ქათამი. ტყის ზოლში კი დათვი, მგელი, ტურა, მელა, გარეული ღორი, შველი, ჯეირანი, ციყვი, კურდღელი, ქორი, მიმინო, ორბი, გარეული იხვი, ბატი, ყანჩა, წერო. მდინარეებში უხვადაა კალმახი და ორაგული.

ზემო აფხაზეთის ყველაზე მნიშვნელოვანი რესურსია ადამიანი, მოსახლეობა; ლამაზი, ტანადი, ჯანსაღი, ღვთისმოსავი ქართველი, ისტორიულად ეროვნულად განწყობილი, მრავალშვილიანი, შრომისმოყვარე, სტუმართმოყვარე, კაცთმოყვარე, რაინდული სულის მემკვიდრე, მატარებელი და გამგრძელებელი.

ომამდე „დალის ხეობაში“ ცხოვრობდა 583 კომლი (2200 სული). შრომისუნარიანი 800 ადამიანიდან სოციალურ სტრუქტურებში (სკოლა, ჯანდაცვა და სხვა) დასაქმებულ იყო 200-მდე, დანარჩენი შინამეურნეობას ეწეოდა.

როცა აფხაზეთი ქართველობისგან დაიცალა, ხეობის მცირერიცხოვანმა მოსახლეობამ ითავა მშობლიური ადგილების დაცვა და გადარჩენა.

თემთა საბჭო ისტორიულად იყო სვანეთის ბედის გამგებელი. სათემო საბჭო, როგორც თვითმმართველობის ისტორიული ფორმა, დემოკრატიული, ადამიანთა თანასწორუფლებიანობაზე დამყარებული და ჰუმანური, უძველესი დროიდან არსებობდა. საბჭო თავის განმკარგულებელ, აღმასრულებელ და სასამართლო ფუნქციას ასრულებდა სოფლების არჩეულ წარმომადგენელთა მეშვეობით. მართლმსაჯულობა ეფუძნებოდა მოცი-

ქულთა და შუამავალთა მონაცემებს და იყო სამართლიანი, საყოველთაო და საბოლოო.

რწმენა ღვთისა მუდამ იყო მთის კაცის სულიერი საზრდო. აფხაზეთის ომის დროს ხეობაში დაინყო ძველი ეკლესიების აღორძინება, მათ შორის „მიყერის“, „საკენის“, „აჟარას“ უწმინდეს ადგილების რეაბილიტაცია. გადაწყვეტილია აჟარის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიის ხელახლა აშენება.

ზემო აფხაზეთში 150-ზე მეტი არქეოლოგიური ძეგლია, ისინი, მეტ-ნაკლები სისრულით ასახავენ ხეობის ისტორიას უძველესი ქვის ხანიდან გვიანი შუასაუკუნეების ჩათვლით. აღნიშნული ძეგლები წარმოდგენილია სხვადასხვა პერიოდის ღია სადგომებითა და ნამოსახლარებით, სამაროვნებით, საწარმოო უბნებით, საკულტო ობიექტებით.

მეცნიერებს საეჭვოდ არ მიაჩნიათ პირიქითა და პირაქეთა კავკასიელი ხალხის უძველესი კავშირი „მაიკოპ-მტკვარ-არაქსის“ და „ყოზან-კოლხეთის“ კულტურათა ურთიერთობის არეალში. ფიქრობენ, რომ XIII–XIV საუკუნეებიდან პირაქეთა და პირიქითა კავკასიასა და საქართველოში გახშირდა ლაზ-მეგრ-სვანთა და ირანული და თურქული მოდგმის მომთაბარეთა როგორც მტრული, ასევე მეზობლური ურთიერთობა, რაც, საბოლოოდ ჩერქეზი (ადილე-ყაბარდო) ხალხის ჩამოყალიბებით დასრულდა, საკუთრივ აფხაზეთში სათავე დაედო პირიქითა კავკასიელთა დამკვიდრების პროცესს.

ზემო აფხაზეთის მოსახლეობა დღემდე ინარჩუნებს მეგობრულ ურთიერთობას პირიქითა კავკასიის მეზობლებთან, რაც აფხაზეთში კონფლიქტის მშვიდობიანი მონესრიგების ერთ-ერთ კომპონენტად შეიძლება იქნას მიჩნეული.

* * *

კოდორის ხეობაში 2006 წლის ცნობილი მოვლენების შემდეგ, საქართველოს ხელისუფლება შეუდგა აფხაზეთის ამ რეგიონის აღმშენებლობას. ამ მიზნით გამოიყო მნიშვნელოვანი მატერიალური და ფინანსური რესურსები.

27 სექტემბერს საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი, საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი, უწმინდესი და

უნეტარესი ილია II, საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე ნინო ბურჯანაძე და სამთავრობო დელეგაცია კოდორის ხეობას ეწვია.

საქართველოს პრეზიდენტმა კოდორის ხეობის მოსახლეობას სიტყვით მიმართა, მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება აფხაზეთის მთავრობის, აფხაზეთის სამინისტროებისა და უწყებების, სხვა სტრუქტურების ზემო აფხაზეთში გადასვლის შესახებ.

2006 წელს და შემდგომ ზემო აფხაზეთის ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული განვითარება მთელი საქართველოს საზრუნავი გახდა. დაიწყო ქვეყნის ამ მაკროეკონომიკური რეგიონის უპრეცედენტო აღმშენებლობის პროცესი.

აფხაზეთის მთავრობის მუდმივი ადგილსამყოფელი (რეზიდენცია) გახდა ჩხალთის დასახლება. აფხაზეთის სამინისტროები, უწყებები, დანესებულებები, ორგანიზაციები ზემო აფხაზეთში შეუდგნენ თავიანთი ფუნქციონალური უფლება-მოვალეობების განხორციელებას.

ზემო სვანეთის სოფლები გენწვიში, აჟარა, ჩხალთა და სხვა სამშენებლო მოედნებად გადაიქცა. 2006 წლის ივლისიდან დეკემბრამდე აშენდა ბრამბის და ომარიშარის 250 კილოვატი სიმძლავრის ჰესები; ზემო ომარიშარში, ომარიშარში, გვანდრასა და საკენში დამონტაჟდა ელექტროგადამცემი ქსელები, მოეწყო 853 კილოვატი საერთო სიმძლავრის სატრანსფორმატორო მეურნეობები. კოდორის ხეობაში ენერგეტიკის სფეროს განვითარებას მოხმარდა 3 მილიონ 600 ათასი ლარი.

შპს „კომფორტმა“ დაიწყო 7 მილიონი ლარის ღირებულების საკენ-ჭუბერის ახალი, 42 კმ. სიგრძის საავტომობილო გზის მშენებლობა, რომელიც 2007 წლის ივლისში დასრულდა; აღდგენილ იქნა შიდა გზები.

შპს „საქართველოს ტელერადიოცენტრმა“ გენწვისში და ჩხალთაში ააშენა სატელევიზიო გადამცემი ხაზები; მოსახლეობას მიეცა სატელევიზიო და რადიოპროგრამების მიღების შესაძლებლობა.

შპს „საქართველოს რკინიგზამ“ აჟარაში ააშენა თანამედროვე ტიპის მრავალმიზნობრივი ნაგებობა, რომელშიც „საქართვე-

ლოს ფოსტამ“ გახსნა საფოსტო განყოფილება; ამავე შენობაში „სახალხო ბანკმა“ განათავსა თავისი ფილიალი და მოსახლეობას ბანკომატით სარგებლობის საშუალება მიეცა; აქვე ფუნქციონირებენ სოციალური დახმარების და დასაქმების სახელმწიფო სააგენტოს ზემო აფხაზეთის განყოფილება, საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს საგადასახადო დეპარტამენტის აფხაზეთის საგადასახადო ინსპექცია და კინოგაერთიანება „ამირანის“ კინოთეატრი, რომელიც აღჭურვილია ულტრათანამედროვე ტელე-ვიდეო-აუდიო აპარატურით.

ხეობაში აშენდა ხე-ტყის სახერხი საამქრო, რომლის ბაზაზე შეიქმნა შპს „კარკო სერვისი.“

ბათუმის მერიის დახმარებით აჭარაში და ჩხალთაში ჩაიდგა 19 კოტეჯი. თბილისის მერიამ მოაწყო ორი საფეხბურთო მოედანი და ატრაქციონი.

ზემო აფხაზეთში ამჟამად სამი საშუალო და ექვსი დაწყებითი სკოლა ფუნქციონირებს, რომლებშიც 334 ბავშვი სწავლობს. 2007 წელს ზემო აფხაზეთის სკოლებში აფხაზური ენის სწავლება დაიწყო.

ზემო აფხაზეთის სამედიცინო დაწესებულებებში განხორციელდა სარემონტო და სარეაბილიტაციო სამუშაოები; შეტანილ იქნა რენტგენის სტაციონარული დანადგარი, ექოსკოპია, ულტრაბგერითი სკანერი, სტომატოლოგიური კაბინეტი, ქირურგიული კომპლექტი, ელექტროკარდიოგრაფი, სანოლები, მაცივრები, მედიკამენტები; ხეობაში რვა ექიმი და 30 ექთანი მუშაობს. უზუნველყოფილია გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების სადღეღამისო მომსახურება.

2007 წელს დასრულდა თანამედროვე სათხილამურო ბაზის მშენებლობა, მოეწყო სათხილამურო მოედნები, გაიშალა ტური-სტუმრი ბაზებისა და სასტუმროების მშენებლობა.

**ნაწყვეტი რ. გელანტიას და რ. ცინდელიანის წიგნიდან –
„ზემო აფხაზეთი, ჟამი აღმაშენებლობისა.“
თბილისი, 2007წ.**

აშენდება ხუდონჰესი?

საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა თბილისში, ტექნიკურ უნივერსიტეტში გამართულ შეხვედრაზე განაცხადა, რომ ხუდონჰესის ასაშენებლად დაახლოებით 500 მილიონი დოლარია საჭირო, რომლის მოძიება სავსებით შესაძლებელია ქვეყანაში.

ადამიანის, ოჯახის კეთილდღეობა იმის მიხედვით იზომება თუ რა რაოდენობის ელექტროენერგია შედის მის მრიცხველში. უეჭველია, რომ ელექტროენერგიის გარეშე სრულად წარმოუდგენელია ქვეყნის თანამედროვე ეკონომიკის განვითარება, სოციალური ინფრასტრუქტურის ნორმალური ფუნქციონირება, კომუნიკაციების გამართული მუშაობა, ინფორმაციის მოპოვება და გავრცელება, ერთი სიტყვით, ქვეყნის და ადამიანების კეთილდღეობა. უეჭველია, რომ დიდი ანგარიშით, ენერგეტიკული დამოუკიდებლობა არსებითად განაპირობებს სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას და სუვერენიტეტს.

ხალხს სჯერა, რომ პრეზიდენტის ნათქვამს საქმე მოჰყვება, ამიტომაც მშენებლები და სპეციალისტები უკვე შეუდგნენ სამუშაოს.

უპირველესი მათგანია სააქციო საზოგადოება „ჰიდროსპეცგვირამბმშენი,“ რომელიც აშენებდა ენგურჰესს, ლაჯანურის და ვარციხის ელექტროსადგურებს, ასევე უამრავ საშუალო და მცირე სადგურებს, სხვა ჰიდრონაგებობას. ამასწინათ სააქციო საზოგადოებამ (ჩინელ კოლეგებთან ერთად) ზემო აფხაზეთში დაასრულა სპეციფიკური ხადორჰესის მშენებლობა, მონაწილეობს ენგურჰესის სარეაბილიტაციო სამუშაოებში.

რას წარმოადგენს ხუდონჰესი?

მდინარე ენგურზე ხუდონის ელექტროსადგურის მშენებლობის პროექტი თავის დროზე შეიმუშავა „თბილჰიდროპროექტმა.“ ხუდონჰესი იქნება უნიკალური და ურთულესი ჰიდრონაგებობა რთული რელიეფის პირობებში. პროექტი იმდენად ინოვაციური

და გაბედულია, რომ საკუთარი რესურსებით მისი დაძლევა ბევრ ჩვენზე დიდ და ძლიერ სახელმწიფოსაც გაუჭირდება.

ხუდონჰესი, ენგურჰესის თაღოვანი კაშხალიდან დაშორებულია 32 კილომეტრით და მდებარეობს მდინარე ენგურის ძირითად კალაპოტში. მისი მშენებლობა 1989 წელს დაიწყო ენგურის ვიწრო ხეობაში, მრგვალ კლდეებს შორის, რომლებიც მდებარეობენ ენგურჰესის თაღოვან კაშხალზე მალლა. ხუდონჰესის დაგეგმილი ოპტიმალური სიმაღლე 638 მეგავატია, სარეზერვო ფაქტორების გათვალისწინებით – 700 მეგავატზე მეტი.

ნაგებობის ჰიდროკვანძის შემადგენლობაში შედის 170 მეტრი სიმაღლის კაშხალი, სამშენებლო გვირაბი, წყლის მიმღებები და ტურბინების წყალგამტარები, სადგურის შენობა, საექსპლოატაციო და დამხმარე გვირაბები, გამანაწილებელი მოწყობილობანი. სადგურში განლაგდება სამი ძალოვანი ჰიდროაგრეგატი.

ხუდონის ჰიდრონაგებობა, გარდა კაშხლსა, არსებითად მინისქვეშ განლაგდება.

ხუდონჰეზე ამჟამად შესრულებულია ძალოვანი კვანძის ქვაბულის ქანების დამუშავების სამუშაოთა 60%, მინისქვეშა სამუშაოთა 80%, ბეტონის სამუშაოთა 61%, მინისზედა გზების მშენებლობის 76%, ჩაძირვის ზონის სამუშაოთა 40%, მდინარე გადაადებულია სამშენებლო გვირაბში. ჰიდროკომპლექსის ექსპლოატაციაში გასაშვებად საჭიროა 575 მილიონი დოლარი.

წინასწარი გაანგარიშებით, ხუდონჰესზე ერთი კვ.საათი ელექტროენერჯის წარმოების ღირებულება იქნება 3-3.5 ცენტი, მოხმარების და უცხოეთში გასაყიდი ფასი, რა თქმა უნდა, გაცილებით უფრო მაღალი, რაც მნიშვნელოვნად გაამდიდრებს ქვეყნის ბიუჯეტს.

ხუდონჰესი 10-15 წელიწადში აანაზღაურებს მშენებლობაზე განეულ დანახარჯებს.

ჰესის და დამხმარე ინფრასტრუქტურის მშენებლობაზე დასაქმდება უამრავი ადამიანი, პირველ ეტაპზე 1000-მდე მუშა და სპეციალისტი, შემდგომ 2500-მდე, მათ შორის აფხაზეთიდან დევნილები. სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარე გამოვა ჩიხის მდ-

გომარეობიდან, რომელშიც დღემდე იმყოფება აფხაზეთის კონფლიქტის გამო, აფხაზეთიდან (უპირველესად გალის რაიონი) ჩამოვლენ მშენებლები და სპეციალისტები, აშენდება ახალი გზები და ხიდები, ადგილობრივ მოსახლეობას გაუჩნდება შემოსავალი, გამოცოცხლდება კერძო ბიზნესი, ვაჭრობა და მომსახურება.

მეტად მნიშვნელოვანია ხუდონჰესის მარეგულირებელი ფუნქცია. მხედველობაშია ხუდონისა და ენგურის ჰესების წყალსაცავებს შორის წყლის მარაგების გადანაწილება, რაც, ასევე, პოზიტიურად აისახება ენგურის ძირითადი სადგურისა და ვარდნილჰესების მუშაობაზე, კერძოდ, სადგურთა სისტემის ელექტროენერჯის წარმოების სიმძლავრე გაიზრდება 20-25 პროცენტით, გაძლიერდება მათი საიმედოობა, შემცირდება წყალდიდობებთან დაკავშირებული ტრადიციული პრობლემების ალბათობა.

ექსპერტებს, ასევე მნიშვნელოვნად მიაჩნიათ ხუდონჰესის პოლიტიკური დატვირთვა. აფხაზეთის მოვლენებთან დაკავშირებით სოხუმის რეჟიმი ენგურჰესის ფაქტორს სისტემატურად იყენებს ქართულ მხარესთან პოლიტიკური ვაჭრობისთვის, უფრო ზუსტად, მუქარად. ცხადია, რომ საჭიროების შემთხვევაში ხუდონჰესი ჩაენაცვლება ენგურჰესს და ქვეყანა საიმედოდ იქნება უზრუნველყოფილი ელექტროენერჯით.

**გაზეთი „ახალი აფხაზეთის ხმა.“
თებერვალი, 2007 წელი.**

თვითმმართველობა სოხუმში

2008 წლის აგვისტოს მოვლენებმა ყველაფერს თავისი სახელი დაარქვა-აგრესორი და ოკუპანტი რუსეთის ფედერაციამ, რომელმაც აფხაზეთი და ცხინვალის რეგიონი დამოუკიდებელ სახელმწიფოებად აღიარა და ამ გადაწყვეტილებით მსოფლიო თანამეგობრობას დაუპირისპირდა.

სოხუმი საქართველოს ერთ-ერთი ულამაზესი და უძველესი ქალაქია, რომელიც დაარსებიდან 2500 წელიწადს ითვლის. არავისთვის და არასოდეს გამხდარა სადავო, რომ სოხუმი ოდითგანვე ქართული ქალაქი იყო, ქართველთა გონით და ოფლით ნაშენი და ნალოლიავეები, ქართული, ანტიკური და ევროპული არქიტექტურების ორგანული სინთეზი. სოხუმი და აფხაზეთი, ისევე როგორც საქართველოს დედაქალაქი და ისტორიული მხარეები, სისხლხორცეულად იზიარებდნენ საქართველოს სახელმწიფოებრივ ნებას, მის ძლევამოსილებასა და ისტორიულ ბედუკუღმართობას. დარად დედა საქართველოსი, აფხაზეთსა და სოხუმსაც ჰქონდა დაცემისა და ფეხზე წამოდგომის, ნგრევისა და შენების ბედნიერი და უბედური წლები, მაგრამ უფლის ნება და ნიშანი იყო, ალბათ, ის, რომ სწორედ აფხაზეთიდან დაედო სათავე ქართული სახელმწიფოს მეორე ძლევამოსილ გაერთიანებას და კავკასიასა და წინა აზიაში უძლიერეს სახელმწიფოდ გადაქცევას.

დღეს სოხუმის დაცემის დღეა, ტკივილის, წუხილის, აფხაზეთისთვის დაღუპულთა ხსოვნის დღე, მაგრამ, ამასთანავე, გაერთიანების, იმედის, აფხაზთა და ქართველთა დიდი შერიგების დღე, რადგან უფლისგან ორივეს მხოლოდ ერთად და ერთმანეთით ცხოვრება გვაქვს ბოძებული. სწორედ ამიტომ ჩვენი გაზეთის ამ ნომერში ცნობილ პუბლიცისტსა და საზოგადო მოღვაწეს რაფიელ გელანტიას და ძველი სოხუმის თვითმმართველობის თაობაზე მის წერილს დავუთ-

მეთ მოკრძალებული ადგილი, გახსენებად და იმედად, როგორც დიდი ილია ბრძანებდა, იმ წამლისა, საიდანაც იწყება ადგილობრივი და საყოველთაო თანხმობა ქვეყნისა და ადამიანების ტკივილების მოსაშუშებლად და უზენაესი ეროვნული მიზნებისთვის გასაერთიანებლად.

საქართველოში ადგილობრივი თვითმმართველობის განვითარებას საინტერესო ისტორია აქვს, რაც საკმაოდ კარგად არის შესწავლილი, თუმცა, მიჩნეულია, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ეროვნული თავისებურებანი შემდგომ სერიოზულ სამეცნიერო კვლევასა და განზოგადებას მოითხოვს. აღსანიშნავია, რომ ბიზანტიურ და ევროპულ ცივილიზაციებთან სიახლოვისა და მართლმადიდებელი ქრისტიანული რელიგიის გავლენით, საქართველოში ისტორიულად არსებული მმართველობის სისტემების (მიუხედავად აღმოსავლეთის დესპოტიებისა და მეზობელი იმპერიების სარუკუნოვანი ძალმომრეობისა და ბატონობისა) განუყოფელი ნაწილი იყო ადგილობრივი თვითმმართველობა, როგორც ქვეყნის ისტორიულ მხარეებში და ქალაქებში, ასევე, თემებსა და სოფლებში. გადაჭარბების გარეშე შეიძლება ითქვას, რომ ქალაქის, თემის, უბნის, დასახლების წარმომადგენლობითი მმართველობის ქართული მოდელი უნიკალურია და დღემდე არ დაუკარგავს თავისი აქტუალობა. ამ თვალსაზრისით, ორიოდ სიტყვით შევჩერდები დედაქალაქის – თბილისის თვითმმართველობის რამდენიმე ეპიზოდზე, რაც კარგადაა შემონახული ისტორიულ წყაროებში და, ბუნებრივია, ზეგავლენას ახდენდა თვითმმართველობის განვითარებაზე ქვეყნის სხვა რეგიონებში.

მემატიანე გვაუწყებს, რომ მე-11 საუკუნის დასასრულისთვის თბილისში ვაჭარ-ხელოსანთა დამოუკიდებელი ხელისუფლება – თვითმმართველობა ჩამოყალიბდა, რომელსაც სათავეში ედგნენ არჩეული თბილელი ბერები - ქალაქის უხუცესები. სწორედ უხუცესთა 12 კაცისგან შემდგარ საბჭოს ებარა „ქალაქის კლიტენი,“

თბილისის მცველთა რაზმის მეთაურობა, სამართალწარმოება, მოსახლეობის სურსათ-სანოვაგით მომარაგება.

თბილისის უკანასკნელი ამირას (ამირა-მუჰამედის შთამომავალთა თავდაპირველი ტიტულია, შემდგომ სხვა დატვირთვა შეიძინა, კერძოდ, წარჩინებული მმართველი, სახელმწიფო მოხელე, გუბერნატორი) გარდაცვალების შემდეგ ბერები 10-12 წლის მანძილზე მართავდნენ ქალაქს. ამ დროიდან 40 წლის მანძილზე თბილისი დამოუკიდებელი ქალაქი იყო და მას 12 ადამიანისგან შემდგარი საბჭო განაგებდა, რომლის წევრებიც თითო თვით, რიგრიგობით განაგებდნენ ქალაქს. ასეთ დროებით გამგებელს „ქალაქის თავადი“ ეწოდებოდა.

მოგვიანებით თბილისი დედაქალაქი გახდა და მისი მმართველობის სისტემა, როგორც „ქალაქი-რესპუბლიკა“ გაუქმდა, მაგრამ იგი მაინც ინარჩუნებდა თვითმმართველობას. დედაქალაქის მეთაურს (მოურავს) მეფე ნიშნავდა, ის გარკვეულწილად დამოკიდებული ფიგურა იყო, მაგრამ ტრადიციით და გარდუვალი აუცილებლობით თავის საქმიანობაში საზოგადოების წარმომადგენლებს ეყრდნობოდა.

1840 წლიდან თბილისს მართავს ქალაქის თავი და 6 ხმოსანი (მსხვილ მესაკუთრეთა, ვაჭართა და ხელოსანთა წოდებიდან). ევროპის მოწინავე სახელმწიფოთა გავლენით XIX საუკუნის 60-70-იან წლებში რუსეთში განხორციელებული რეფორმები საქართველოსაც შეეხო. 1874 წელს თბილისის სათათბიროში ახალი სისტემით არჩეული 72 წევრი შევიდა. ქალაქის სამი წოდება (მსხვილი მესაკუთრენი, ვაჭრები და ხელოსნები) 24-24 დეპუტატს ირჩევდა. მესამე წოდების დეპუტატები, ძირითადად, ქართული ბურჟუაზიისა და ინტელიგენციის წარმომადგენლები იყვნენ და ე.წ. ოპოზიციას ქმნიდნენ. საქართველოს პირველი რესპუბლიკის შექმნამდე თვითმმართველობის ეს სისტემა მეტ-ნაკლებად მთლიანად მოიცავდა ჩვენს ქვეყანას და, ბუნებრივია, აფხაზეთსაც. დიდი ხნით ადრე და მე-19 საუკუნეშიც სოხუმში აფხაზეთის ერთადერთი ქალაქი იყო. სოხუმს რეალურად, რო-

გორც იმ წლებში თბილისში გამოცემული გაზეთები იუწყებიან, ძველებური წესით ე.წ. „გოროდნიჩი“ მართავდა. თუმცა, ირკვევა რომ, ისევე როგორც თბილისში, სოხუმშიც 70-ანი წლებიდან ადგილობრივი საზოგადოება კენჭისყრით ირჩევდა დეპუტატებს, მაგრამ ისინი დაკისრებულ მოვალეობას გულაცრუებით ეკიდებოდნენ, რადგან ამ საქმიანობისთვის არანაირ გასამრჯელოს არ იღებდნენ. დეპუტატები, ძირითადად, ვაჭრები იყვნენ. მათ არც სათანადო განათლება ჰქონდათ, არც დიდი სიმდიდრით გამოირჩეოდნენ და საქმესაც ჯეროვნად ვერ ასრულებდნენ.

ცნობილია, რომ 1892 წელს სოხუმის საზოგადოებამ კავკასიის მთავარმართებელ დონდუკოვ-კორსაკოვს წარუდგინა თხოვნა ქალაქის თვითმმართველობის რეფორმის შესახებ, მაგრამ უარი მიიღო. მიზეზად კი მთავარმართებელმა ხარჯების გაზრდა დაასახელა, რასაც, მისი თქმით, სოხუმის საზოგადოება ვერ გასწვდებოდა. მაგრამ როგორც ირკვევა, ეს სიმართლეს არ შეეფერებოდა. „მართალია, ჩვენ, სოხუმელებს, იმედი გადაგვიწყდა სიკეთის მოლოდინში, მაგრამ მაინც კიდევ ვსთხოვთ ღმერთს, მოგვხედოს და მოგვივლინოს მხსნელად თვით-მმართველობა, გაგვხადოს ჩვენის ქონების პატრონი ჩვენვე. თუ-კი ჩვენზე უფრო მცირე და ღარიბი ქალაქები გახდნენ ამ მონყობილობის ღირსნი, ჩვენ რალა დავაშავეთ“, – წერდა „ივერია“ 1893 წელს.

სოხუმელთა მოთხოვნის მიუხედავად, ქალაქის თვითმმართველობის რეფორმა გაჭიანურდა. დეპუტატების ამარა, მაგრამ არჩეული და საზოგადოების მიერ უფლებამოსილი ქალაქის თავის (მოურავის) გარეშე დარჩენილი ქალაქელები ძლიერ შენუხებულები იყვნენ. 1893-1895 წლებში ქალაქ სოხუმის წმინდა შემოსავალი ყოველწლიურად რამდენიმე ათეული ათასი მანეთის ფარგლებში მერყეობდა და ხაზინაში არსებული ეს თანხა სრულებით საკმარისი იყო, რომ ქალაქის სოციალური პრობლემები მოგვარებულიყო, მაგრამ არჩეული და ხალხზე მზრუნველი მოურავის გარეშე მდგომარეობა სოხუმში არ იცვლებოდა. „დეპუტატების არჩევით ქალაქს არაფერი შეეძინება, რადგან გამოც-

დილებით ვიცით, რომ ეს დეპუტატები არიან მხოლოდ იმის მოწმენი, რომ ქალაქის ფული იხარჯება, ხოლო სად და როგორ, ეს არც კი იციან და არც ეკითხება მათ ვინმე იმათ. ამიტომაც არის, რომ ჩვენს ქალაქს, რომელსაც ყოველგვარი შემოსავალი 30000 მანეთი აქვს, არავითარი წარმატება არ ეტყობა. ქალაქის არჩევნებს თითქმის არც ერთი ინტელიგენტი არ ესწრება, რადგანაც დარწმუნებულია, რომ ეს დეპუტატთა არჩევანი თამაშობაა, დღეს ერთს აირჩევენ და დასვამენ დეპუტატებად, ხვალ მეორეს და არა გამოდის რა“ („ივერია“, 1894 წ.).

თვითმმართველობის შემოღებაზე მსჯელობასა და კამათს ბოლო არ უჩინდა. ამ ნატვრის ახდენა სოხუმს მხოლოდ 1896 წელს ეღირსა. „პატარა ქალაქების ნატვრას შეადგენდა ქალაქის თვითმმართველობის შემოღება. სოხუმსაც მიენიჭა უფლება, თავის უფროს ძმათა მსგავსად, თვითონვე გასცეს პასუხი შინაურს თუ გარეულს გაჭირვებას და თვითონვე იღონოს მოქალაქეთა წარმატებისთვის“ („ივერია“, 1996 წ.). 1896 წელს სოხუმელებმა აირჩიეს 26 ხმოსანი და 6 მოადგილე. გუბერნატორის დამტკიცების შემდეგ ხმოსნები თავად აირჩევდნენ ქალაქის თავს ანუ მოურავს. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ არჩეულთაგან 23 ქართველი იყო, 6 - ბერძენი, დანარჩენი რუსი და სომეხი. მიჩნეულია, რომ ამ არჩევნებით ქალაქ სოხუმში, მთლიანად აფხაზეთში, სათავე დაედო რეალური ადგილობრივი დემოკრატიის განვითარებას, საზოგადოების მონაწილეობას ადგილობრივი საკითხების გადწყვეტაში.

ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა სოხუმელი სანიტრების პრობლემა, რომელმაც მოულოდნელი თავსატეხი გაუჩინა ქალაქის იმჟამინდელ ხელისუფლებას. ვინ იყვნენ „სოხუმელი სანიტრები“? ცნობილია, რომ სოხუმის თვითმმართველობის არჩევნებში მონაწილეობას არ იღებდნენ რიგითი მოქალაქეები, უქონელი ადამიანები, მათ შორის, ე.წ. სანიტრები, ძირითადად ქართველები, რომლებიც ქალაქის მახლობლად ცხოვრობდნენ, მაგრამ არც ცალკე ადმინისტრაციულ ერთეულს წარმოადგენდ-

ნენ და არც სოხუმს ეკუთვნოდნენ. თვითმმართველობის შემოღების შემდეგ მათ მოითხოვეს ქალაქის სრულუფლებიან მოქალაქეებად აღიარება.

აი, რას წერს იმ წლების ჟურნალი „მოამბე“: სოხუმში გარშემო ადგილები ადრე უღრანი ტყით იყო დაფარული, შიგ სინესტე იყო და ციებ-ცხელების გავრცელებას უწყობდა ხელს. მმართველობამ დაიწყო ზრუნვა, რათა სოხუმის გარშემო ტერიტორია მავნე მცენარეებისგან გაენმინდა. 1870 წლის დებულებით ტყით დაფარული ტერიტორია დაყვეს და მსურველებს დაურიგეს იმ პირობით, რომ 10 წლის განმავლობაში გაენმინდათ, ჭაობი ამოეშროთ და მეურნეობა გაემართათ. თუ ამ პირობას პირნათლად შეასრულებდა, სანიტარი მიწას საშვილიშვილო საკუთრებად მიიღებდა. „სანიტარული“ ადგილების უმეტესი ნაწილი მდიდარი რუსების საკუთრება იყო, მათში მხოლოდ ხუთი თუ ექვსი იყო ქართველი. თავიდან ადგილობრივმა მმართველობამ არ იცოდა, ეს ტერიტორიები სოხუმისათვის მიენერათ, თუ ცალკე დამოუკიდებელი ერთეული ყოფილიყო. კომისიამ მიიღო დადგენილება, რომლის საფუძველზეც „სანიტრები“ სოხუმის სრულუფლებიან მოქალაქეებად ჩათვალეს და თვითმმართველობის არჩევნებში მონაწილეობის უფლება მისცეს.

თვითმმართველობის შემოღების შემდეგ სოხუმელთა მთავარი საზრუნავი გახდა, თუ ვინ უნდა აერჩიათ ქალაქის თავად - მოურავად. „ვინ იქნება არჩეული ქალაქის თავად და სხვა წევრებად, ამას დაგვანახებს შემდეგი, ხოლო ჩვენ კი იმედი გვაქვს, რომ ჩვენი ხმოსნები იმოქმედებენ თანხმობით და აირჩივენ იმ დიდ მნიშვნელოვან საქმისთვის კაცს, არა კერძო და საკუთარი ინტერესების მიმდევარს, არამედ საზოგადო მოღვაწეს, ხალხის გულშემატკივარს განურჩევლად ერისა და სარწმუნოებისა და პატიოსნებით აღჭურვილს უანგარო მუშაკს“. სოხუმში არჩეულ ხმოსნებს შორის იყო ცნობილი მოღვაწე ანთიმოზ ჯუღელი. ილია ჭავჭავაძის პირადი წერილებიდან ირკვევა, რომ მან ანთიმოზ ჯუღელის თხოვნით რეკომენდაცია მისცა სოხუმელებს,

რომ ქალაქის თავად ალექსანდრე სარაჯიშვილი მოეწვიათ. იგი ყველაზე მისაღები კანდიდატი იყო სოხუმელებისთვის. იდეალური მოურავის სახე კი ადგილობრივი კორესპონდენტის, სევერიან ჯუღელის აზრით, ასეთი იყო: „კაცი, აღჭურვილი ჯეროვანის განათლებით და ცოდნაგამოცდილებით, მოხერხებით, გამჭრიახის ინიციატორის ნიჭით, პატიოსნებით, შრომისმოყვარეობითა და ენერგიით, სრულიად მოკლებული ყოველგვარს წვრილმანს პარტიალს, სიძულვილს და სამარცხვინო მიდგომილებას-კაცი, საფუძვლიანად მცოდნე ადგილობრივ გამოცდილებათა და გულთ მოყვარული თავისის სამშობლო ქვეყნისა - აი, იდეალი ყოველის კაცის ქალაქის მოურავისა“ („ივერია“ 1896წ.).

სოხუმელთა დიდი მოთხოვნის მიუხედავად, ალექსანდრე სარაჯიშვილის აფხაზეთში ჩასვლა 1899 წლამდე ვერ მოხერხდა. ჟურნალი „კვალი“ წერდა: „სოხუმელთ განუზრახავთ ქალაქის თავათ გაიწვიონ ჩვენი ცნობილი მოღვაწე ალექსანდრე სარაჯიშვილი, რომელიც ამ ჟამად განჯაში მსახურობს. ალ. სარაჯიშვილი ცნობილია, როგორც მხნე, გამოცდილი და პირუთენელი კაცი. სოხუმსაც ასეთი კაცი ესაჭიროება“ („კვალი“, 1899 წ. N18). გაზეთი „ივერია“ კი 1899 წელს იუწყება, რომ სოხუმის მოურავად 26 ხმით სამის წინააღმდეგ არჩეულ იქნა ალექსანდრე სარაჯიშვილი.

XIX საუკუნის ბოლოსთვის სოხუმი ნელ-ნელა ვითარდებოდა და რუსეთის იმპერიაში იმჟამად არსებულ განვითარებულ ქალაქებს ემსგავსებოდა. ადგილობრივი თვითმმართველობის ძალისხმევით, ქალაქის ცხოვრება დღითიდღე უმჯობესდებოდა, ვითარდებოდა და ყველასათვის სასურველი ხდებოდა.

XX საუკუნის დასაწყისისთვის სოხუმი შავი ზღვის ერთერთი ყველაზე გამორჩეული ქალაქი გახდა თავისი განუმეორებელი სილამაზით, ევროპული და ადგილობრივი არქიტექტურისა და სახლმშენებლობის გამოცდილების ტრადიციული შერწყმით და მზარდი ურბანიზაციული პროცესით, მსოფლიოს მრავალი ქვეყნიდან უხვად შემოტანილი და დამკვიდრებული უიშვიათესი სუბტროპიკული და ეგზოტიკური მცენარეული საფარით, უბადლო

დაგეგმარებითა და განვითარებული საკურორტო და ტურისტული ინფრასტრუქტურით.

მე-20 საუკუნის 20-იან წლებში რუსეთის მიერ საქართველოს განუყოფელი ნაწილის – აფხაზეთის ხელახალი ოკუპაციისა და გასაბჭოების შემდეგ, ამ რეგიონშიც დიდხანს შეფერხდა ადგილობრივი თვითმმართველობის ევროპული გზით განვითარება. სამწუხაროდ, დამოუკიდებელ საქართველოში აფხაზეთის 1992-1993 წლების ტრაგიკული მოვლენების გამო ადგილობრივი თვითმმართველობის ახლებური აღორძინება შეუძლებელი გახდა.

აფხაზეთი ამჟამადაც რუსეთის იმპერიის ახალი აგრესიის მსხვერპლია.

**გაზეთი „რეგიონის დროით.“
1 ოქტომბერი, 2010 წ.**

აგვისტოს ომი – რა შეიცვალა გალში?

„აფხაზეთის გეოგრაფიული მდებარეობის გამო, აფხაზთა ტომის ცხოვრება დღეს ის აღარ არის, რაც ამ ათიოდე წლის წინათ იყო. სხვა რომ არა მოვიხსენიოთ რა, უკანასკნელი ომიანობის დროს ერთი წილი აფხაზთა იძულებული გახდა ოსმალეთში გადახვეწილიყო, საიდანაც ნახევრად აღარ დაბრუნებულა; ზოგიერთნი აქეთ-იქეთ გაიხიზნნენ და გადასახლდნენ. ყოველივე ამის გამო აფხაზთა ერი იმდენად შემცირდა, რომ დღეს იმის მეოთხედიც არ არის, რაც ოდესმე იყო. რაკი ასე დატრიალდა ბედი აფხაზთა, რაკი ხალხი ასე შემცირდა, აქეთ-იქეთ გაიფანტა, წავიდ-წამოვიდა, ზოგი ვის შეეხიზნა და ზოგიც ვის, ზნე-ჩვეულება, სარწმუნოება და ყოველივე წესი და ადათი თანდათან შეეცვალათ, გადაუსხვაფერდათ, გაუქრათ და დაეკარგათ... და თუ ამას ზედ დავურთავთ ეგრეთ ნოდებულები ცივილიზაციისა და საზოგადოდ განათლების ზემოქმედებასა და გავლენას, ადვილად მივხვდებით, რომ აფხაზეთში, თუ დღეს არა, ხვალ ბევრს ველარას ვნახავთ იმისას, რაც ოდესმე გვინახავს...“

პეტრე გიორგიძე (ჭარაია) („აფხაზეთი და აფხაზნი,“ გაზეთი „ივერია,“ №№165, 167, 169, 173, 175, 176, 179, 180, 183, 184, 185, 186; 1888 წ.).

* * *

საქართველოს მთავრობამ 2010 წლის 10 იანვარს მიიღო „სახელმწიფო სტრატეგია ოკუპირებული ტერიტორიების მიმართ (ჩართულობა თანამშრომლობის გზით), რომელიც გამოხატავს საქართველოს ხელისუფლების ნებას მიაღწიოს აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის/სამხრეთ ოსეთის სრულ დეოკუპაციას და მშვიდობიანი გზით მოახდინოს ამ ტერიტორიებისა და მოსახლეობის რეინტეგრაცია საქართველოს კონსტიტუციურ სივრცეში. ამ ინიციატივას ფართო მხარდაჭერა მოჰყვა საერთაშორისო ორგანიზაციებში, მეგობარ სახელმწიფოებში, თუმცა ცნობილი პოლი-

ტიკოსები და დიპლომატები იმასაც აღნიშნავენ, რომ აღსრულების უზრუნველსაყოფად გარდუვალა ისეთი გონივრული გეგმის შედგენა და მოქმედება, რომელიც შეიძლება შევადაროთ ბენჯის ხიდზე გავლას. საფრანგეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა საქართველოში ვიზიტისას მეტად პოზიტიურად შეაფასა სტრატეგია და იხუმრა, – ჩემს ქვეყანაში გონიერი დიასახლისები თაფლიანი თასმით მეტ ბუზებს ხოცავენ, ვიდრე ძმრინით!

ამ ხუმრობაში არის სიმართლე.

რუსეთ-საქართველოს 2008 წლის აგვისტოს ომის დასრულებიდან გალის რაიონში განლაგდნენ რუსეთის შეიარაღებული ძალები. ადგილობრივი მცხოვრებლები ყოველდღე ხედავენ რუსი სამხედროებისა და ტექნიკის გადაადგილებას რაიონის მთავარ გზატკეცილებსა და ენგურისპირეთში.

ქალაქ გალის ტერიტორიაზე მდებარე ყოფილი ჩაის პირველი ფაბრიკის ტერიტორია შემოკავებულია და შენდება საცხოვრებელი სახლები 3000 სამხედრო მოსამსახურისა და მათი ოჯახებისთვის.

ქალაქის ცენტრშია გალის რაიონის აფხაზური ხელისუფლება – საკრებულო, გამგეობა (გამგეობაში ამჟამად დასაქმებულია 30-მდე აფხაზი და ადგილობრივი ქართველი), ქალაქის მერია, რაიონული სასამართლო, პროკურატურა, მილიციის განყოფილება. რაიონის ხელმძღვანელები, როგორც წესი, აფხაზი ეროვნების ადამიანებია, ასევე სოფლების გამგებელთა უმეტესობა ეთნიკურად აფხაზია.

მეურნეობის საზოგადოებრივი თუ სახელმწიფოებრივი ფორმა არ არსებობს. მუშაობენ ცალკეული სავაჭრო ობიექტები, ჯიხურები, ქალაქში ცხვება პური, ლავაში; მუშაობს კაფე-სასადილო, აშენდა ახალი ბაზარი, ბაზრობისთვის გამოყოფილია ორი დღე კვირაში. გარდა ბაზრობისა და გასვენების დღეებისა, ქალაქის მოსახლეობა არ იკრიბება.

მოსახლეობის ინფორმირების ძირითადი წყაროა ქართული

ტელეარხები, ასევე რუსეთის ცენტრალურ საინფორმაციო არხები, რომლებზეც მიბმულია „აფხაზეთის ახალი ამბები“ აფხაზურ ენაზე.

სამეგრელოსა და აფხაზეთის რეგიონებს შორის ადმინისტრაციულ საზღვარი კონტროლდება რუსი მესაზღვრეების, აფხაზი მებაჟეებისა და მესაზღვრეების მიერ. ენგურის ხიდზე (თბილისი-სენაკი-ლესელიძის ავტომაგისტრალი) მიმოსვლა ნებადართულია მკაცრად განსაზღვრული წესების დაცვით.

მოსახლეობა აფხაზეთში შესვლას და გამოსვლას ცდილობს რუსებისგან მალულად, მეტწილად აფხაზეთის ნებართვით და თანხმობით. გამყოფ ხაზზე, ცალკეულ შემთხვევაში, ადგილი აქვს სამგზავრო ავტობუსებისა და მსუბუქი ავტომანქანების გადაადგილებას.

სარეალიზაციო საქონლის მიმოქცევა დაუშვებელია, პირადი მოხმარების ნივთების, სურსათის შეტანა და გამოტანა ნებადართულია ხელბარგის სახით.

ავგისტოს მოვლენების შემდგომ აფხაზებმა დაკარგეს არალეგალური შემოსავლების მნიშვნელოვანი ნაწილი, შეწყდა (რეალურად ამონურა) ჯართის გატანა, თუმცა ადგილობრივ მოსახლეობასთან ლოიალობით ჯერ კიდევ ახერხებენ საქონლის და მგზავრთა მიმოქცევის გარკვეულ კონტროლს, რაც ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესებშიც შედის.

მიუხედავად აკრძალვისა, ოკუპირებულ აფხაზეთში ყოველდღიურად შედის და გამოდის ასობით ადგილობრივი მცხოვრები. მოსახლეობის მოძრაობა აქტიურდება სასოფლო-სამეურნეო სეზონის შესაბამისად.

ბოლო 20 წელიწადი შიდა სარაიონო გზებზე არ ჩატარებულა სარეაბილიტაციო სამუშაოები. ცენტრალური გზის ენგური-ლალიძის მონაკვეთი პრაქტიკულად დანგრეულია, განსხვავებით ლალიძგა-ფსოუს მონაკვეთისგან, რომელიც რამდენჯერმე შეკეთდა კაპიტალურად და კეთილმოეწყო.

ქალაქ გალიდან რაიონის სოფლების მიმართულებით სრულდება სამარშრუტო რეისები კერძო ავტობუსებით.

რაიონის ტერიტორიაზე ტრანსპორტის და გადაადგილების ძირითადი საშუალებაა ცხენი, საზიდარი, ურემი, ასევე ველოსიპედი. რკინიგზის ენგური-გალი-ოჩამჩირეს მონაკვეთი აყრილია, გაიყიდა ჯარად.

რამდენიმე მოსახლეს აქვს მოძველებული და გაუმართავი მსუბუქი და სატვირთო ავტომანქანა. სამარშრუტო ხაზების უმეტესობა რეალურად ეკუთვნით ეთნიკურ აფხაზებს.

რაიონის ერთ დროს უძლიერესი ეკონომიკა განადგურებულია. აქ ორგანიზებული მეურნეობის ფორმა იშვიათი გამონაკლისია. ადგილობრივთა აზრით, რაიონის მინები, შენობა-ნაგებობებიანი უცხო ქვეყნის მოქალაქეებისთვის არის გადაცემული, განხორციელებულია ფარული გასხვისებადა.

ჩაის პლანტაციები გატყვევებულია, დაშრობილი მინები ხელახლა დაჭაობდა, ქარსაფარი ზოლები გაიჩეხა.

ციტრუსოვანთა პლანტაციების უმეტესობა გატყვევებულია. გამონაკლისია მახუნჯიის მეციტრუსეობის ცნობილი მეურნეობა, რომელიც აფხაზი პიროვნების ხელშია; მას დაქირავებული ჰყავს ადგილობრივ მოსახლეობა და წარმართავს მეურნეობას.

თხილის პლანტაციების ფართობი ომისშემდგომ წლებში ხუთჯერ გაიზარდა, აგვისტოს მოვლენების შემდგომ თხილის ნაყოფის ფასმა მნიშვნელოვნად მოიმატა და ამჟამად გაცილებით მეტია ვიდრე ენგურგამოღმა.

სასუქის და შხამქიმიკატების ფასი შესაბამისობაშია ზუგდიდის რეგიონის ფასებთან, ხოლო სანვაის (ბენზინი, დიზელი) ფასები, გაცილებით დაბალია.

დასახლებების მიმდებარე მინები თვითნებურადაა დანაწილებული ადგილობრივ მოსახლეთა და ჩამოსულთა შორის, სახელმწიფო და ნაკრძალის ტყეები პრაქტიკულად გაჩეხილია.

ზღვისპირა მინები განაწილებული აქვთ ანონიმურ მესაკუთრეებს, ადგილობრივთა აზრით, აფხაზი მესაკუთრეების უკან დგანან რუსი და უცხოელი ინვესტორები. (რეფის გამგებელმა კაცამ გუდავამი თვითნებურად შემოაკავა 100 ჰა მიწა და 10 ჰაზე გააშენე კომბოსტო, რასაც შეენირა კიდეც).

რაიონში მრავლადაა მიტოვებული სახლ-კარი, შენობა-ნაგებობანი, დაახლოებით ომამდე არსებულის 30-40 პროცენტი.

ბოლო წლებში რაიონში მოყვანილი ნამეტი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქცია ძირითადად იყიდება აფხაზეთში, თუმცა გამონაკლისია ენგურისპირა და ზღვისპირა სოფლები, რომლებიც ახერხებენ ენგურს გამოლმა გადმოტანას.

რაიონის მოსახლეობა, პრაქტიკულად ყველა ოჯახი, ეწევა ინდივიდუალურ გლეხურ მეურნეობას და ნატურალური წარმოებით ირჩენს თავს.

გალის აგრარული ბაზარი ყველაზე უხვი, მრავალფეროვანი და იაფია აფხაზეთში, სადაც საყიდლებზე ჩამოდიან სოხუმიდან, გუდაუთიდან, აფხაზეთის სხვა ქალაქებიდან, ასევე რუსეთის სამხრეთიდან.

ადგილობრივი ხელისუფლების და მათი წარმომადგენლების შემოსავლების მთავარი წყაროა აფხაზური ხელისუფლების მიერ დადგენილი გადასახადები და მათი ნდობით აღჭურვილ კრიმინალთა ე.წ. წილები თხილის და ციტრუსების მოსავლიდან, ასევე საკარმიდამო მიწის ნაკვეთებიდან (სოფელ რეფის გამგებელ კაციას თხილის პლანტაციის მესაკუთრე ყოველ ოჯახზე დადგენილი ჰქონდა 100 კგ გადასახადი და ძალის მუქარით აღწევდა მის ამოღებას).

მოსახლეობა საწვავს ყიდულობს ქალაქის ერთადერთ გასამართ სადგურში, ან ენგურს გამოლმა. ამჟამად საწვავით მომარაგების მთავარი წყაროა რუსეთის სამხედრო მოსამსახურეები, რომლებიც შედარებით იაფად ყიდიან საწვავს ან ცვლიან სურსათზე.

რაიონის მწვანე საფარს უსაშველოდ ანადგურებს ამერიკული თეთრი პეპელა.

ბოლო წლებში მოსახლეობამ გარკვეულწილად აღადგინა მეღორეობა და საოჯახო მეფრინველეობა.

ყველა ოჯახი მისდევს სიმინდის მოყვანას, მესაქონლეობას და მეფუტკრეობას, რაც მცირედი, მაგრამ მყარი შემოსავლისა და საკვებით თვითკმარი უზრუნველყოფის ერთადერთი და სტაბილური წყაროა.

რაიონის მოსახლეობის ელმომარაგება შეფერხებულია ელქსელების ტექნიკური გაუმართაობისა და ამორტიზაციის გამო, ელექტრო ენერგიაზე ოჯახის გადასახადი (მოხმარების რაოდენობის მიუხედავად) 100 მანეთია თვეში.

წყალმომარაგების სისტემა მთლიანად მოშლილია, როგორც ნესი, შეწყვეტილია სოფლის მოსახლეობის ცენტრალური წყალმომარაგება, სასმელი წყლით უზრუნველყოფის ძირითადი წყაროა საოჯახო ჭები და ბუნებრივი წყაროები.

ფუნქციონირებს ენგურჰესის საბერიოს ძალოვანი სადგური და რეჩხის №1 სადგური. რეჩხის ელექტროსადგურმა (№1) პრაქტიკულად გაუძლო ომსა და განადგურებას, ასაქმებს რამდენიმე ათეულ ადგილობრივ სპეციალისტს.

გალის რაიონის ეკონომიკის განვითარების, სოციალური პრობლემების მოგვარების, მოსახლეობის ცხოვრების დონის თუნდაც მინიმალური გაუმჯობესებისთვის სოხუმის რეჟიმს არ აქვს პოლიტიკური ნება ან შეზღუდულია სხვა ფაქტორებით.

რაიონში 32 სრული და არასრული საშუალო სკოლაა, აქედან შეიძლება ითქვას, რომ მხოლოდ ათია მეტნაკლებად ქართული, სხვები ლეგალურად რუსული ან რუსულ-აფხაზურია. ამ სკოლებში მხოლოდ ერთი საგანია ქართული. მასწავლებელთა ხელფასს უზრუნველყოფს საქართველოს განათლების სამინისტრო, რიგი სკოლები ფინანსდება გალის რაიონის განათლების განყოფილების მიერ, ასევე მშობელთა შემოწირულობებით.

სწავლება, გარდა გამონაკლისისა, აფხაზეთის განათლების სამინისტროს პროგრამებით ხორციელდება. სასკოლო დოკუმენტაცია და საქმისწარმოება რუსულ ენაზეა. მასწავლებელთა უმრავლესობა და სასკოლო პერსონალი ასაკით სამოც წელიწადს გადაცილებულია, თუმცა არიან სოხუმის და სხვა უმაღლესი სასწავლებლების ახალგაზრდა კურსდამთავრებულებები.

ბავშვების ოფიციალური სასაუბრო ენა არის რუსული, მცირედი გამონაკლისია აფხაზური, საოჯახო ენა ქართულია (ადგილობრივი). სახეზეა ახალგაზრდა თაობის მზარდი გარუსება, რაც ქართულ მოსახლეობის შემფოთებას იწვევს.

სკოლადამთავრებულთა უმეტესობა უმაღლეს განათლებას ღებულობს ენგურს გამოღმა, ასევე რუსეთის ქალაქებში. აფხაზეთის უმაღლეს სასწავლებლებში გაღელი აბიტურიენტები გარკვეული შეღავათებით სარგებლობენ.

წინა წლებში რეაბილიტირებულ იქნა რაიონული საავადმყოფო საერთაშორისო ორგანიზაციების დახმარებით და თბილისისა და სოხუმის ხელშეწყობით, თუმცა არ არსებობს რთული ქირურგიული ოპერაციების ჩატარებისა და ჯეროვანი სამედიცინო გამკვლევის პირობები. სამედიცინო პროცედურებს ძირითადად ახორციელებენ ადგილობრივი წარმომავლობის კადრები, რომლებიც მოღვაწეობენ ენგურგამოღმა საქართველოში, ასევე რუსეთში. ავადმყოფები გადმოჰყავთ (გადმოდიან) ქალაქ ზუგდიდში, თბილისში, ქუთაისში. საქართველოს ხელისუფლების ძალისხმევით ნაწილობრივ აღდგენილია ოქუმის, საბერიოს, ოტობაის საავადმყოფოები.

მოსახლეობის საპენსიო უზრუნველყოფას ახორციელებს საქართველოს ხელისუფლება, მცირედ პენსიას (30 ლარის ექვივალენტი) გასცემს სოხუმი.

საქართველოს საშუალო მაჩვენებელთან შედარებით რაიონში მეტად მაღალია სიკვდილიანობა, ასევე დაავადებათა დინამიკა და სტატისტიკა.

გალის რაიონის რიგ სოფლებში ევროკავშირის და რიგი საერთაშორისო ორგანიზაციების ეგიდით რამდენიმე სამშენებლო ორგანიზაცია ახორციელებს საცხოვრებელი სახლების რეაბილიტაციის სამუშაოებს, მონიტორინგს ატარებენ დონორთა წარმომადგენლები.

ოკუპირებულ ტერიტორიებზე პრაქტიკულად არავინ არის ვინმესგან ან რაიმესგან დაცული. მკვლევლობები, ყაჩაღობა, ძარცვა, ადამიანთა გატაცება, მძევლებად აყვანა, ძალადობა ადგილობრივთა ცხოვრების წესის განუყოფელი ნაწილია.

რაიონის მილიციის განყოფილება სუსტია და არაოპერატიული, თავადაც დაუცველია ყოფილი ბოვეიკების და სეპარატისტული ხელისუფლების თანამდებობის პირებისგან. რუს

სამხედროებს არ აკისრიათ სამართალდამცავი ფუნქცია. მა-
ლალია მოსახლეობის, განსაკუთრებით ომისშემდგომი თაობის
კრიმინალიზაციის დონე. ხშირ შემთხვევაში ყველაფერს და ყვე-
ლას ბედს წყვეტენ ქურდული ავტორიტეტები და ინტერნაციო-
ნალური კრიმინალები, მაღალია ადგილობრივთა ყოფითი და
ჯგუფური სამართალდარღვევები.

ნარკოტიკული მცენარეების მოყვანა, ე.წ. სასაქონლო წარმო-
ება და ადგილობრივი მოხმარება შეუზღუდავია.

დაქირავებული შრომის საბურველში მონური შრომის გა-
მოყენება, ასევე ადგილზე და აფხაზეთის სხვა რეგიონებში მუ-
შახელის და სპეციალისტების სამუშაოდ გაყვანა ჩვეულებრივი
მოვლენაა, რასაც თან ახლავს სამართლებრივი დაუცველობა და
ტრეფიკინგი.

ქალაქი გალში ომისშემდგომ წლებში არაფერი შეცვლილა,
კვლავაც დანგრეული, გაძარცვული და გაპარტახებულია. საზო-
გადოებრივი, კულტურული, სპორტული, სააღმზრდელო და გას-
ართობი დაწესებულებები დახურულია.

საცხოვრებელი კორპუსები, როგორც წესი, უპატრონო და მი-
უხედავია, ბინების უმეტესობა ცარიელი.

ორგანიზებული კომუნალური მეურნეობა და მომსახურება
არ არსებობს.

საზოგადოებრივი ცხოვრება ჩამკვდარია, თავყრილობები არ
ტარდება, მოსახლეობის წარმომადგენლები იშვიათად თუ იკრი-
ბებიან.

მოქმედი სავაჭრო და მომსახურების ობიექტები უპირატესად
ეთნიკური აფხაზების საკუთრებაა.

საქართველოს ტელეარხების სიგნალები („რუსთავი-2“ და
„იმედი“) ფარავენ გალის რაიონის უმეტეს ნაწილს, ასევე რამდე-
ნიმე რადიოარხი და რუსეთის ტელეარხები, მაგრამ ტელე და რა-
დიომიმღებები მოსახლეობის უმეტესობას არა აქვს.

ენგურს გამოღმიდან პრესის ორგანიზებული შეტანა არ ხდება.

ნაწილობრივ აღდგენილია კავშირგაბმულობის კვანძი, ქა-
ლაქის სატელეფონო სადგური. აფხაზეთის ტერიტორიის გარკ-

ვეულ ნაწილში ვრცელდება „მაგთი“ და „ჯეოსელი“ (მათი გამოყენება აფხაზური მხარის მიერ აიკრძალა 2010 წლის დასაწყისიდან), ნებადართულია აფხაზურ-რუსული „აკვაფონი.“

რაიონული გაზეთი „გალ“ იშვიათად გამოდის, რედაქტორის განმარტებით, დაუფინანსების არქონის გამო.

რაიონის მოსახლეობის დიდი მცდელობით სოფელ ჭუბურ-ხინჯის ტერიტორიაზე მოხერხდა ეკლესიის („ჩეოხვამე“) ამოქმედება, თუმცა ღვთისმსახურება ოფიციალურად ნებადართულია მხოლოდ რუსულ და აფხაზურ ენებზე.

ბოლო დროს სოხუმის ხელისუფლების, საჯარო მოხელეების, მოსამსახურეების, უფროსი და საშუალო ასაკის აფხაზების მხრიდან შეინიშნება ქართული მოსახლეობისადმი ლოიალური (არც თუ ისე იშვიათად ტრადიციულად თბილი) დამოკიდებულება. მსგავსი ტენდენციაა აფხაზეთის დედაქალაქში, სხვა ქალაქებსა და სოფლებში. ადრე აფხაზეთის განცალკევებისთვის ადრე ყველაზე თავგამოდებული, ახლა კი აფხაზეთში არსებული ვითარებით საკმაოდ შეცბუნებული აფხაზები, ხუმრობენ თურმე, – გვინდოდა უკეთ, მივიღეთ როგორც ყოველთვისო!

**გაზეთი „რევიონის დროით,“
1 ოქტომბერი, 2010წ.**

სარჩევი

საჭირო, ძალზე საჭირო წიგნი -----	3
რამდენიმე სიტყვა ავტორისგან -----	5
ქართული სკოლის ბედი აფხაზეთში -----	9
გაღებები მაისის ტრაგედიამაც ვერ გატეხა -----	16
კონფედერანტები აფხაზეთში -----	22
აფხაზური მხარის სამიზნედ ქცეული ერთი დოკუმენტი -	36
ემმ-ას თვალით დანახული გალის რაიონი -----	48
ტერორიზმი – მსოფლიოს შავი ჭირი -----	57
ტერორიზმთან ბრძოლა უკონტროლო ტერიტორიების მონესრიგებით უნდა დაიწყოს -----	64
ადამიანის უფლებათა დაცვა აფხაზეთში -----	70
ძლიერი აღმასრულებელი ხელისუფლება–კრიზისიდან გამოსვლის მთავარი ფაქტორი-----	74
მიზანი – აფხაზეთის აღიარება -----	83
აფხაზეთის დაბრუნება ჩვენს ხელშია -----	90
„ვერასა გეტყვი, ენა სდუმს. . .“ -----	97
რამდენი წლის შეიძლება იყოს პრეზიდენტი? -----	101
ვინ დებს არჩევნებში ფულს? -----	105
ვინ უნდა მოვიდეს ხელისუფლებაში? -----	111
ნუგზარ აშუბა – მტერი, მეგობარი თუ რეალისტი პოლიტიკოსი? -----	127
ღია წერილი გაზეთ „რესპუბლიკა აბხაზიას“ რედაქტორს ვიტალი ჩამაგუას -----	134
სახალხო დიპლომატია -----	140
„წავიდე, მეც იქ მივიდე. . .“ -----	149
ძვირფასო გაღებებო! -----	154

ინფორმაციული გარემო: თავისუფალთა კონკურენცია	
თუ გლადიატორთა ბრძოლა?-----	156
საქართველოს არჩევანია ნატო, რუსეთი? -----	166
იზოლაცია თუ დისტანცირებული თანამშრომლობა? -----	176
სამშობლოზე მაღლა თვით ჭეშმარიტებაც ვერ დადგება--	181
ქართველები და აფხაზები ოსმალთა წინააღმდეგ -----	188
„აფხაზეთის გზაც“ რომისკენ მიდის? -----	194
„რელიგიის შესახებ“ კანონია მისაღები-----	199
აქვს საქართველოს აფხაზეთში	
კონფლიქტის მოწესრიგების კონცეფცია? -----	205
როგორი პარტია სჭირდება საქართველოს? -----	211
თავდადება თუ ღალატი? -----	228
აფხაზეთის განსაკუთრებული რაიონი -----	235
საქართველოს პარლამენტი:	
როგორ გახდეს იგი უფრო ქმედითი? -----	241
ჭეშმარიტება საეჭვო როდია -----	252
გამარჯვება თუ დამარცხება?-----	258
წარსულის ლანდები „კმარას“ მოწვევით? -----	261
მათთვის, ვისაც უკვე დაავიწყდა	
გალის 1994 წლის თებერვლის ტრაგედია -----	266
აქ ჩემი პრეზიდენტია -----	271
გალის მისის ტრაგედია – უსახელო თავდადება?-----	274
ბესლანი აფხაზეთში -----	280
მშვიდობა, დამოუკიდებლობა თუ	
კონსტიტუციური წესრიგის ძალით აღდგენა?-----	284
იქნებ რეალურად დაგვეწყოს საქმე?-----	297
მოიმედეობის დრო დამთავრდა, მოქმედების დროა-----	302
ფედერალიზმი: ქვეყნის გაერთიანება თუ დაქუცმაცება? 308	

თვითმმართველობა გალში -----	321
აკადემიკოსი ილია ვეკუა -----	331
შეთქმულება ქართველთა და აფხაზთა წინააღმდეგ -----	335
გალი – რეპრესიები გრძელდება, ვითარება დაძაბულია --	342
ზემო აფხაზეთი -----	351
აშენდება ხუდონჰესი? -----	361
თვითმმართველობა სოხუმში -----	364
ავვისტოს ომი – რა შეიცვალა გალში? -----	372

საბამომცემლო უზრუნველყოფა:
საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“

დირექტორი: ზაურ ნაჭყვია

ტექნიკური რედაქტორი:
ოპერატორი:

ლევან ბოჭორიშვილი
სოფო ქილიფთარი

წიგნი გამოიცა ავტორის ხარჯით

მისამართი:

თბილისი, ძმები კაკაბაძეების ქ. №22.

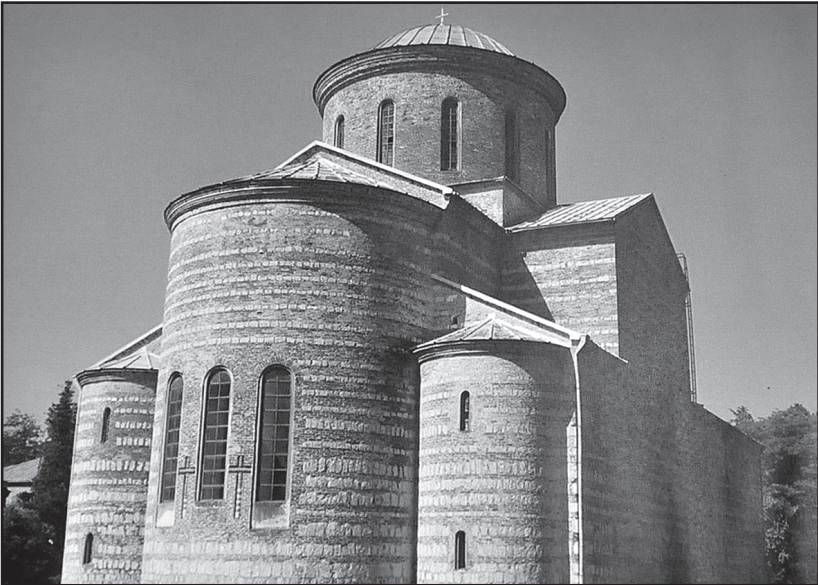
ტელ: 210-26-28

Email: inovacia@caucasus.net

მარადიული ერთობა

თბილისი. წმიდა სამების საკათედრო ტაძარი

აფხაზეთი. ბიჭვინთის საკათედრო ტაძარი

აფხაზეთი. ლიხნის ტაძარი

აფხაზეთი. მოქვის ტაძარი

ომის უურისკიება

თბილისი, ძმათამკვლელი ომი.
სასტუმრო „თბილისი“;
საქართველოს ტელევიზიასთან

სოხუმი. მთავრობის სასახლე

გულრიფში. სამოთხიდან გაძევება

გალი. რკინიგზის სადგური

ოკუპაცია

Aleksandra S

მარადიული ქახილი

დედათა არჩევანი

გზა შინისკენ

მშობლიური სახლი

ნუგეშის გაკვეთილი

ღვიძლი ეზო

ძველი წიგნი